

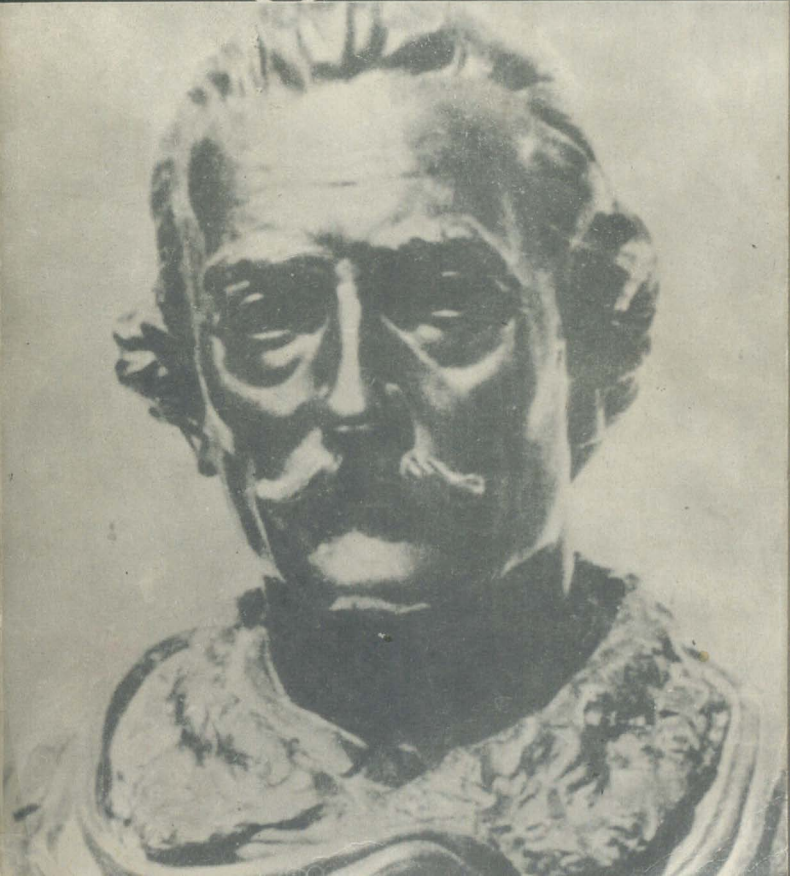
B. INST. ISTORIE
A. R. S. R.

I
10046
L

ERNOVODEANU
N ȘTEFAN

PE URMELE
Magherilor

PE URMELE
Magherilor

(cronica unei familii)

EDITURA SPORT - TURISM

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://www.iini.ro>

Coperta : WILLY MÜLLER

PAUL CERNOVODEANU
MARIAN ȘTEFAN

PE URMELE Magherilor

(cronica unei familii)

EDITURA SPORT - TURISM
BUCUREȘTI, 1983

BIBLIOTECA CENTRALA UNIVERSITARA
BIBLIOTECA A IER. N. 100462
Inventar 94267

Magisterul
PE URMELE

(cronica unei familii)

EDITURA SPORT - TURISM

Cuvînt înainte

Deși familia Magheru a jucat un rol marcant în istoria țării, participînd uneori în mod direct la cele mai de seamă evenimente dintre anii 1784—1944, ea nu s-a bucurat de o deosebită atenție.

Nedreptățit a fost — deși pare paradoxal — chiar și generalul Gheorghe Magheru, al cărui rol de frunte în desfășurarea Revoluției de la 1848 și a luptei dusă în emigrație pe plan politic și diplomatic pentru realizarea Unirii a fost estompat după scurgerea vremii, dacă nu chiar trecut sub tăcere. Abia după 23 August 1944, prin noua viziune materialist-dialectică asupra trecutului poporului nostru, prin descoperirea și punerea în circuitul științific a atîtor izvoare, s-a făcut dreptate Magherilor și, în primul rînd, generalului. Poziția sa înaintată la 1848, rolul pozitiv în lupta pentru Unire au fost cu prisosință recunoscute atît în manualele școlare și universitare, cît și în tratatele de istorie și în lucrările de specialitate. Tot acum au apărut și primele monografii dedicate generalului Magheru, pe lîngă cele două masive volume relative la arhiva familiei și o mulțime de alte studii dedicate diferitelor laturi ale bogatei lui activități pe plan politic și militar. Ca recunoștință din partea posterității, s-a acordat numele său unui bulevard central din Capitală, i s-au ridicat busturi, în urbea natală Tîrgu Jiu, și la Blaj, s-a organizat un muzeu pe locul fostei tabere revoluționare de la Troian. Figura lui Gheorghe Magheru a intrat pentru prima oară în marea literatură prin evocarea personalității sale în apreciatul roman al

lui Camil Petrescu, *Un om între oameni* (1953—1957). De asemenea, a inspirat recent pe un talentat dramaturg, Constantin Duică, ce a realizat o piesă de teatru în trei acte, *Generalul și umbra* (într-o versiune adaptată prezentată și la televiziune, în 28 noiembrie 1978, sub titlul *Inimi înflăcărate*).

Istoriografia actuală are meritul de a fi scos din uitare nu numai pe Gheorghe Magheru, dar și pe urmașii săi. Figura Alexandrinei Magheru-Haralamb, a fratelui său Ghiță și a vărului lor Nițu au fost evocate în diferite studii și articole. Alte pagini au fost consacrate fizicianului Ion Maghieru, medicului George Magheru și activității antifasciste a celor doi frați, Anca și Mihai. Pagini despre familia Magheru au semnat de-a lungul anilor : George Potra, Nicolae Bărbulescu, Marin Sorescu, Romulus Vulpescu, Mariana și Mihai Sefer, Eugen Preda, Aurică Simion, Elena Pălăncianu, Marin Mihalache, Apostol Stan, Constantin Vlăduț și mulți alții.

În sfârșit, mai ținem să menționăm că, dacă în trecut, istoricii și biografuli s-au arătat destul de vitregi cu Magherii, în schimb artiștii plastici din vremea lor — începînd cu zugrăvi de biserici și continuînd cu Barbu Iscovescu, Ioan Negulici, Gheorghe Tattarescu, Constantin Lecca, Carol Popp de Szathmáry, Nicolae Grigorescu și încheind cu Iosif Iser și J. Al. Steriadi — i-au nemurit în gravuri, desene și portrete.

Totuși, multe momente din viața Magherilor și chiar din aceea a generalului Gh. Magheru n-au fost și nu ne sînt încă pe deplin cunoscute. Mai ales în privința lui dăinuie încă unele prejudecăți. Ne-am izbit adesea de părerea că generalul Revoluției de la 1848 a fost un mare patriot, un oștean viteaz, un om de acțiune și... cam atît. Ne-am străduit — și documentele pe care ne sprijinim credem că sînt convingătoare — să-i completăm portretul prin relevarea celei mai de seamă componente a personalității sale, aceea de om politic. Căci, așa cum vom vedea, Gheorghe Magheru a fost, înainte de toate, un om politic, dotat cu acele rare însușiri ce dau forță și perenitate gândirii. El s-a impus contemporanilor săi prin cinste și dăruire, receptivitate la ideile novatoare,

analiză pătrunzătoare și previziune, realism și o permanentă raportare a gândirii sale politice la întregul spațiu geografic românesc.

Generalul Magheru reprezintă, indiscutabil, personalitatea cea mai proeminentă a familiei sale și de aceea i s-a oferit un spațiu predominant în carte. N-au fost uitate însă celelalte generații ale acestei familii de oameni întreprinzători, curajoși și care au activat atît înaintea generalului, cît și după el. I-am urmărit, pe cît ne-a fost posibil, în viața de familie, în relațiile economice, sociale și politice pe care le-au întreținut cu contemporanii lor, încercînd să descifrăm sensul unor atitudini, mobilul unor acțiuni, modul cum au acționat asupra timpului, dar și timpul asupra lor.

Reconstituirea cît mai exactă a lumii în care au trăit și făptuit Magherii a impus autorilor parcurgerea unui volum mare de surse documentare, în primul rînd, impresionanta arhivă a acestei familii. Am avut satisfacția să depistăm numeroase documente inedite. Din această categorie, bogata corespondență dintre diferiții membri ai familiei, dintre Magheri și contemporanii lor ne-a ajutat să pătrundem în intimitatea lor de gînd și faptă. Și din acest motiv, cartea oferă numeroase extrase, considerate de noi valoroase tocmai prin caracterul de mărturie directă, nemișlocită.

Sperăm ca această carte să constituie în final nu doar cronica unei familii, ci mai ales fresca unei întregi epoci din istoria poporului român, la a cărei mai bună înțelegere și la o mai dreaptă judecare să-și aducă contribuția.

Nu putem încheia aceste cîteva rînduri, fără a aduce călduroase mulțumiri urmașilor familiei Magheru pentru prețiosul sprijin acordat. Avem în vedere, în primul rînd, pe : regretata dr. Alice Magheru, ing. agronom Vlad I. Maghieru, frații Mihai și Anca Magheru, Sanda Bălăcescu-Magheru și Liana Bogdan-Duică (născută Slăvescu), care ne-au pus la dispoziție documente, fotografii, stampe, cărți și informații extrem de valoroase.

AUTORII

APRILIE 1983

„Descălecătorii“

„Diplomele cele vechi de originea familiei“

Începuturile acestei vechi familii românești ne-au reinviat în fața ochilor momente consemnate în vechea tradiție despre descălecatul lui Negru Vodă și zămislirea aceluia stat românesc ce se întindea de-o parte și de alta a Carpaților, refuzînd să vadă în acești munți un hotar, ci doar o coloană vertebrală a unui și aceluiași pămînt : țara românilor. Păstrînd proporțiile, cei despre care vorbim în această carte au fost și ei, la rîndul lor, niște descălecători. Folosind cuvintele cronicarului, putem spune despre ei că au „izvorit“ în pămînt românesc și-au „curs“ în pămînt românesc.

Deși întîlniți pe plaiurile gorjene încă din a doua jumătate a veacului al XVII-lea, înaintașii celui care avea să înscrie cu litere de aur numele de *Magheru* în letopisețul glorios al patriei nu erau de obîrșie olteni. Atît tradițiile moștenite, cît și unele documente și mărturii din secolul trecut atestă originea transilvăneană a familiei.

În încercările noastre de a desluși începuturile îndepărtate ale neamului Magherilor, vom face apel, așadar, la astfel de izvoare. Vom porni de la o scrisoare adresată de profesorul Ioan Maiorescu lui Alexandru G. Golescu (Arăpîlă), la 16 octombrie 1848. Fiind cel mai bun prieten al lui Gheorghe Magheru, cunoscîndu-i viața pînă în cele mai mici amănunte, Maiorescu afirmă că strămoșii bravului său amic „sînt din Transilvania“. Generalul Magheru însuși, scriînd din exil de la Viena, la 29 aprilie 1850, nepotului său Ioniță Gârbea, rămas în țară, îl ruga pe acesta să-i trimită copii de pe mai multe acte

de familie, deoarece le făgăduise „unui prieten român din cei aflați acum la Viena¹ și căruia îi place a se ocupa cu astfel de vechituri“. Printre altele, generalul menționa „diplomele cele vechi de originea familiei noastre și alte documente vechi, împreună cu copiile în românește, subscrise de tălmăcitorul lor din latinește, fostul ch[esar]-c[răiesc] staroste aci la Gorj, răposatul Drecsler“²; ele proveneau în majoritate de la principii Transilvaniei, „cuprinzându-se [în ele dovezi] despre dreptul și numirea proprietăților de acolo din Transilvania“ și atestând, totodată, „bravuri militare“.

Generalul Magheru mai menționa, printre actele care urmau a-i fi expediate la Viena, dar într-un context destul de neclar, și despre „copia unuia ce este intitulat de la Domnirea [!] republicii Veneției“, fapt ce a putut da naștere mai târziu unei legende fără temei, potrivit căreia familia Magheru ar fi fost de origine italiană, din Tirol³.

¹ Nu știm la cine anume se referă Magheru; refugiați sau peregrini români cu preocupări istorice aflați la Viena prin anii '50 ai secolului trecut au fost destui, dacă ar fi să amintim doar numele transilvănenilor August Treboniu Laurian, Aaron Florian sau George Bariț, cei mai în măsură, de altfel, să fi manifestat un interes aparte față de originea transilvană a familiei generalului.

² Friedrich Drexler, staroste al supușilor austriaci din Craiova la 1821, apoi la Tîrgu-Jiu, unde s-a stabilit din 1823, practicînd și medicina; în 1830 a înființat prima întreprindere de ceramică „perfecționată“ din Țara Românească, pe care a condus-o pînă la moarte. A fost legat de generalul Magheru, după cum o demonstrează și corespondența schimbată între ei, precum și faptul că i-a fost girant în afaceri înainte de revoluția de la 1848. Vezi amănunte la Al. Ștefulescu, *Istoria Tîrgu-Jiului*, Tg. Jiu, 1906, precum și la Vladimir Diculescu, *O manufactură de ceramică la Tîrgu-Jiu. 1832—1863*, București, 1956.

³ Legenda a fost înregistrată de profesorul fizician Ion Maghieru (cum îi plăcea să-și arhaizeze ortografia numelui) din Timișoara, prin 1927, de la un bătrîn din Cărbunești (Gorj), anume N. Ciontescu, dar a fost respinsă de acest eminent om de știință, bun cunoscător al trecutului înaintașilor săi, considerînd-o cu totul fantezistă.

Dacă actele menționate în scrisoarea generalului din 1850 ne-ar fi parvenit, problema originii strămoșilor săi ar fi fost de mult elucidată. Din nefericire, ele au fost instrăinate din arhiva familiei, pierzându-li-se urma odată cu jefuirea averii pribeagului de la 1848 de către ocîrmuitorul reacționar al județului Gorj, Nichita Formac⁴. Eforturile întreprinse — încă de acum câteva decenii — și de profesorul Ion Magheru de a le depista au rămas zadarnice, încît astăzi trebuie să le considerăm, pînă la o eventuală descoperire a lor, ca fiind pierdute. Referirile lui Magheru din scrisoarea menționată sînt foarte vagi și din ele nu se pot deduce nici numărul actelor, data și numele principilor transilvani emitenți și, în sfîrșit, nici beneficiarii cu înșirarea proprietăților acordate sau întărite.

Un pas înainte în elucidarea originii transilvane a Magherilor l-a făcut însă istoricul Ioan Lupaș, care, în 1939, punîndu-se în legătură cu episcopul de atunci al Aradului, Andrei Magieru, a căpătat de la acesta atestarea că cele două familii omonime, de la sud și nord de Carpați, proveneau din același loc și anume din satul Vidra (sau Vidruța), comuna Vîrfuri din ținutul de odini-

⁴ Documentele reclamate de general se păstrau — după cum ne preciza tot el în scrisoarea amintită, din 29 aprilie 1850 — în portofoliul „scoarței“ unei condici, cuprinzînd și alte felurite acte de proprietate, procese etc., puse într-una din lăzile de fier lăsate împreună cu alte lucruri, încă din iulie 1848, după izbucnirea revoluției, în grija sătenilor din Ștefănești (Gorj), avînd vechi legături cu familia Magheru. În toamna aceluiași an, noul ocîrmuitor reacționar al județului Gorj, Nichita Formac, printre alte abuzuri comise împotriva bunurilor lui Magheru, „prin cazne și bătăi“, a izbutit să găsească aceste lăzi, al căror conținut și l-a însușit. În urma sesizării făcute autorităților și a protestului înaintat de nepotul generalului, Ioniță Gârbea, s-a alcătuit, la 3 ianuarie 1850, o catagrafie a „averii ce s-a mai găsit în ființă“ din care lipseau însă actele sus-menționate. Magheru stăruia totuși ca acestea să mai fie căutate, deși își exprima temerea ca nu cumva Formac să le fi distrus.

oară al Hălmagiului, de pe Valea Crișului Alb (azi în județul Arad), unde chiar și în zilele noastre mulți locuitori mai poartă numele *Mager*.

Din cercetările altui membru al ramurii transilvane a familiei, profesorul Traian Mager (1887—1950), rezultă că în vatra satului Vidra sînt atestate ca topice crîngul *Magerești*, iar ca părți de hotar *Magerești* și *Dealul Mageresc*; în rîndul familiilor de baștină ale satului (Petrișorești, Mihutești, Iovești, Boroșești ș.a.) erau menționați și *Magerii*.

Așadar, din acest sat, Vidra Hălmagiului, au scoborît, pe la mijlocul veacului al XVII-lea, strămoșii *Magherilor* olteni, spre a poposi, în 1665, în satul Cîlnic, pe malurile Gilortului, unde sînt atestați documentar pentru întia oară.

Cauzele pribegirii lor peste Carpați au rămas și ele învăluite în negura tainelor. După tradiții culese prin anii '30 ai secolului nostru⁵ de pe meleagurile natale de amintitul profesor Ion Maghieru, înaintașii Magherilor ar fi trecut peste munți, pe la 1640—1650, din pricina persecuțiilor la care ar fi fost supuși de către autoritățile nobiliare din Transilvania. În afara lui Vlad, strămoșul Magherilor, și a soției sale Lupa, și-ar mai fi găsit atunci adăpost pe plaiurile gorjene și un nepot al lui Vlad, Petru zis Fleșeriu, care a lăsat și el urmași, precum și alți emigranți, purtînd numele de Zavelcă (presupus întemeietor al satului Zăvelcești la Pojar, la sud de Cîlnic), și un Temișoară din Banat, cu scoborîtori în satul Bolbocești.

⁵ De la scoborîtori ai Magherilor olteni, care, spre deosebire de ascendenții direcți ai generalului ce au urcat pe treptele ierarhiei sociale, au rămas simpli țărani în satul de baștină Bărzeii de Gilort, dar care-și cunoșteau perfect spița neamului și înrudirea lor cu eroul revoluționar de la 1848. Printre cei de la care prof. I. Maghieru a preluat tradițiile despre originea transilvană a familiei se numărau Dumitru Popa Bușe și Grigore Popescu, fost învățător, ambii descendenți direcți din veri bunicului generalului Magheru.

Nu cunoaștem statutul social pe care-l aveau strămoșii Magherilor în Transilvania, dar din diplomele păstrate pînă la mijlocul veacului trecut în arhiva revoluționarului de la 1848 rezultă că ei erau mici nemeși — poate iobagi sloboziți și innobilați pentru fapte de arme după obiceiul timpului —, deoarece dețineau proprietăți și foloseau pecete proprie⁶. Odată emigrați în Oltenia, la 1665 au intrat numaidecît în posesia unei moșii, cumpărată de la localnici, fiind asimilați moșnenilor, categorie socială antemergătoare micii boierimi. Deoarece primul Magher, Vlad, întilnit în Gorj la 14 octombrie 1665, este identificat de tradiție cu cel care a „descălecat“ de peste Carpați, nu este dificil să emitem o ipoteză plauzibilă în legătură cu motivele emigrării sale și ale altor familii românești din Transilvania în acea vreme.

În involburarții ani 1658—1660, Înalta Poartă a purtat lupte necontenite împotriva principelui Transilvaniei Gheorghe al II-lea Rákóczi, care reușise să coalizeze principatele într-o ridicare plină de curaj, înfruntînd dominația otomană. Oștile dușmane au pîrjolit atunci Țara Zarandului, au cucerit cetatea Ineu și au cotropit numeroase sate din ținutul Hălmaგიului. Concomitent, regiunea amintită a fost zguduită de puternice răscoale țărănești antif feudale. Gheorghe al II-lea Rákóczi, spre a-și spori numărul ostașilor — după cum atestă cronicarul sas Georg Kraus — a promis „iobagilor și supușilor“ săi, „libertate și innobilare, dacă vor veni cu el împotriva turcilor“. La acest apel au răspuns o mulțime de țărani aserviți, români și unguri, din cîmpia Transil-

⁶ Actele cu vechile peceti ale Magherilor transilvani s-au pierdut, dar generalul și-a reconstituit, probabil în timpul exilului la Viena, stema familiei, adăugîndu-i și unele elemente inspirate din proiectul de stemă al Transilvaniei cerut de revoluționarii pașoptiști Curții din Viena la 1849. Vezi Maria Dogaru, *Sigiliile, mărturii ale trecutului istoric*, București, 1976, pp. 255—256 și Emil Dumitrescu, *Sigiliul generalului Gheorghe Magheru*, în „Revista muzeelor și monumentelor“. Muzeu, nr. 3. 1977, p. 21.

vaniei, a Blajului, precum și din împrejurimile Clujului. În oștirea princiară au fost chemați „toți nobilii, *slobozii* și *secuii*“. După înfrângerea și moartea lui Rákóczi, la cîrma Transilvaniei a fost adus de către otomani Mihai I Apaffi, un principe slab, aflat sub dominația nobilimii, care s-a răfuit în voie cu iobagii slobozii și cu țărănimea liberă. În aceste condiții, după 1660, au avut loc numeroase emigrări ale elementelor românești asupra din Transilvania în celelalte provincii de peste Carpați. Atunci, credem noi, a putut avea loc și plecarea din Vidra Hălmașului a înaintașilor Magherilor olteni.

O tradiție locală consemnează faptul că în drumul lor spre Bîrzeiu, unde s-au împămîntenit, Magherii au poposit mai întîi în satul Zorilești (azi Zorlești, Gorj), stăpînit de un vajnic neam de moșneni, foarte păstrător al vechilor obiceiuri și care i-au împiedicat să cumpere pămînt în moșia lor, determinînd emigrarea Magherilor spre sud. Aceasta n-a fost un motiv pentru ca la începutul secolului trecut Zorileștii să se încuscrească de trei ori cu Magherii, deveniți familie cu stare în Bîrzeiu.

În ceea ce privește numele de *Magheru* — acesta a evoluat în documentele scrise în limba română, de la *Măgheariu*, *Măghiaru*, în veacurile XVII—XVIII, pînă la formele *Măgheriu*, *Măgher* și, în sfîrșit, *Maghieru*, *Magheru*, în secolul trecut — reprezentînd, evident, o pronunțare fonetizată românească a apelativului *Mager* cu care veniseră din Vidra Hălmașului; noi îl vom prelua așa cum este menționat în documente.

Istoricul Alexandru Ștefulescu — cunoscînd și el originea transilvană a Magherilor emigrați în Oltenia, după tradiție, „din cauza persecuțiilor ungurești“ — a presupus că satul Magherești din Gorj „și-ar fi luat numele de la un «Magheru» din această familie, care ar fi locuit odinioară pe acolo. Aceasta, dacă s-ar adevări — adaugă autorul gorjan — s-ar fi întîmplat prin secolul al XVII-lea“ (Al. Ștefulescu, *Istoria Tîrgu-Jiului*, p. 282, nota 2). În pofida fonetismului, aparent îmbietor la o asemenea ipoteză, printre locuitorii sau proprietarii satului Magherești (de fapt în trecut Măgherești sau Măghirești, întîlnit într-adevăr pentru prima oară docu-

mentar la 30 ianuarie 1620) nu am găsit nici atunci, nici mai târziu, vreun personaj purtînd numele de Măgheriu sau Magheriu, fie legat, fie străin de familia al cărui istoric încercăm să-l reconstituim aici. Dimpotrivă, în secolul XIX unii locuitori ai satului purtau numele de Măgherescu. În schimb, la 14 octombrie 1665, în cătunul Cîlnic al satului Bîrzeiu de Gilort, unde apare cel dintîi înaintaş cunoscut al Magherilor olteni, este întîlnit printre localnici şi un „ungurean“, dovadă că această aşezare adăpostise încă mai dinainte pribegi transilvăneni.

Oricum ar sta lucrurile, la data indicată mai sus, un „Ion Toboşeariu“ din Cîlnic, „de pe apa Gilortului“ a vîndut „Vladului Măgheriu“ şi „nepotu-său Pătru“, ce „i să zice acum Fleşeariu“, toată partea lui de moşie din hotarul Cîlnicului „însă dintr-o jumătate de funie mare [între 40 şi 100 stînjeni, cam 200 m lungime] doo părţi, drept bani gata taleri 39“. Pentru a nu se ridica contestaţii din partea vecinilor, că a vîndut pămînt unor străini, Ion Toboşeariu a întocmit zapisul „cu ştirea tuturor moşteanilor dintr-acest hotar“ şi cu alte mărturii „din prejur locului din sus şi din jos“. Printre martori iscălesc „Mihai Ungureanu din Cîlnic“ şi alţi moşneni din satele învecinate : Albeni, Bîrzeiu şi Miroslaveni.

Primii Magheri olteni

Satul Cîlnic în care s-au aşezat Vlad Măgheriu şi urmaşii săi — pe vremuri cătun al satului Bîrzeiu de Gilort din fosta plasă Amaradia a judeţului Gorj — este situat pe malul stîng al râului Gilort, la sud de Albeni, comună în care este astăzi încorporat, fiind udat de apa Cîlnicului ; acest râuleţ, alcătuit din pîraiele Ursul şi Creţul, care se reunesc la hotarul Zorileştilor, se varsă în Gilort în dreptul menţionatei comune Albeni.

Despre Vlad Măgheriu nu mai ştim altceva decît că este pomenit într-o „carte [act] a domnului Constantin Brâncoveanu, coprinzătoare pe numele lui... şi a fiului-său

Constantin, strămoşului nostru“, după cum explica generalul Magheru nepotului său Ioniță Gârbea, la 1850, cerîndu-i o copie de pe acest document, dispărut și el în timpul jafului făcut în bunurile pribeagului de la 1848.

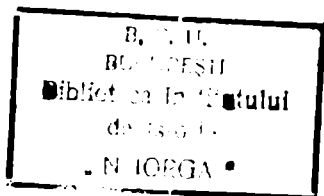
De la sfîrșitul secolului al XVII-lea nu am mai întîlnit decît un singur document, tot din vremea lui Brâncoveanu, amintind însă de un „Pătru Măghearul ot [din] Cîlnic“, pomenit ca martor, la 17 noiembrie 1697, la hotărnicirea moșiei din Ogrumi (sat azi dispărut) a moșnenilor din Cîrligi (Gorj). Nu se știe însă cine era acest Petru ; poate tot același cu Pătru zis Fleșeariu, nepotul lui Vlad Măgheriu, amintit la 1665, sau poate altul. Tăcerea se așterne apoi iarăși, timp de cîteva decenii, peste soarta primilor Măgheri din Cîlnic, care își țineau moșia în devălmășie (adică indiviză) la miazănoapte de hotarul pămînturilor moșnenilor din Bîrzeiu de Gilort, sat unde au pătruns la începutul veacului al XVIII-lea și influenții boieri gorjeni Bengeștii, care, fiind stăpîinii satului Cojani din apropiere, au trecut cu achizițiile și peste apa Gilortului. Ridicîndu-se plîngeri de cotropire la Divan, în 1747, Constantin vodă Mavrocordat a dat poruncă marelui șetrar Dumitrache Geanoglu, ispravnicul județului Gorj, să rînduiască patru boieri hotarnici spre a face cercetări la fața locului și să despartă moșiile moșnenilor de cele ale clucerului Gheorghe Bengescu. La 26 iulie 1747 cei patru boieri hotarnici, în fruntea cărora se afla ispravnicul plășii Gilortului, boiernașul Dumitrașcu Crăsnaru, au mers la Bîrzeiu, unde au făcut alegerea moșiei și au dat „ocolnică“ (carte de hotărnicie), separînd posesiunile Bengeștilor de cele ale moșnenilor din Bîrzeiu. Pămînturile acestora din urmă se întindeau înspre răsărit și miază-noapte pînă la hotarul Ștefăneștilor (moșneni din satul omonim din apropierea Cojanilor) și „pîn-în hotarul Măghearilor“ din Cîlnic. Atît Măgherii, cît și ramura familiei ce a purtat numele de Fleșeariu și care la început a locuit „din vale de Lăcești, la locul numit Săliște“, s-au mutat în urma plîngerilor moșnenilor băștinași într-alt punct numit „Viile Bătrîne“, pe moșia unchiașului Luca. Și de acolo au dobîndit pămînt — probabil prin căsătorii — în Bîrzeiu de Gilort,

„trăgîndu-se în sus spre dealul Birzeiului“, unde sînt întîlniți din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea „popa Ion Măgheriu protopopul“ (bunicul generalului) și „cetașii“ săi. Birzeiu de Gilort, care face astăzi parte din comuna Albeni, alcătuia satul omonim din reunirea cu celelalte cătune învecinate, anume Cîlnicul și Lihuleștii sau Leculeștii, veche proprietate a moșnenilor cu același nume. Cătunul Birzeiu, așezat pe un deal în prelungirea celui de la Negulești și care se întinde pînă în Valea Gilortului, se învecinează la miază-noapte cu Albenii, la miază-zi cu satul Pojarul (ajuns mai tîrziu în stăpînirea familiei Magheru), iar spre apus, pe malul drept al Gilortului, cu Ștefăneștii.

Aici se statornicește „neamul Măgherilor“ din rîndul cărora începe să se afirme protopopul Ion. Ajutat de rangul ecleziastic obținut prin știință de carte, el izbuțește să agonisească avere, uneori chiar în detrimentul rudelor sale.

Cum s-a „procopsit“ protopopul Ion

Totul a pornit de la o modestă danie pe care, la 5 decembrie 1757, Ion „Măgheriu“ — pe atunci simplu popă — a primit-o de la unchiul său Ion „Fleşeariu“ ; era vorba de doi stînji de moșie în „hotarul Măgherilor din partea Fleșearilor“. Mai tîrziu, în 1760, popa a cumpărat, cu opt taleri și jumătate, de la un alt unchi, Radu „sin [fiul] Dumitru Măgheriu“, partea de pămînt a acestuia din „hotarul Măgherilor“, proprietatea neîmpărțită a familiei, în Cîlnic, la miază-noapte de moșia Birzeienilor, adică „a cincea parte din cîmp, pădure, apă, siliștea satului cu pomi“. Tranzacția s-a făcut nu numai cu încuviințarea fiului vînzătorului, Dumitrașcu, dar și „cu știrea fraților, fiilor, verilor și nepoților“ Măgheri. Peste doi ani, la 15 iulie 1762, devenit între timp protopop, popa Ion — doritor să aibă și ceva vie — a plătit 13 taleri la mîna Zamfirei, fiica lui Constantin al dască-

lului Radul Găucă din Miroslaveni (alt cătun al satului Albeni), pentru două răzoare părăsite, pe dealul Negoieștilor, cu „obrațele“ (livezi cu pomi, producătoare și de fin) lor. Printre martori, în afara moșnenilor Miroslaveni și Țoțoieni din satele învecinate, figura și vărul cumpărătorului, Dumitru sin Voinea Măgheriu. Intrînd la datorii de pe urma tatălui ei, la niște „scăunași turcești“⁷, cu 13 taleri și jumătate, Zamfira a fost nevoită să facă rost de bani și a vîndut protopopului Ion încă două răzoare de vie în dealul Negoieștilor, la 28 martie 1764.

Lucrurile nu au scăpat atenției dregătorilor localnici, iar un semn al prețurii de care a început să se bucure protopopul Ion îl constituie și rînduirea sa printre hotarnicii desemnați pentru delimitarea moșiilor Bîrzeienilor de acelea învecinate, aparținînd moșnenilor Ștefănești, în urma poruncii dată de Ștefan vodă Racoviță la 2 august 1765 către ispravnicul de Gorj, fostul mare medelnicer Hagi Stan Jiianu. Datorită schimbării domniei și a neexecutării operației, ordinul de hotărnicire a fost repetat la 3 noiembrie 1765 de către Scarlat Grigore Ghica vodă, iar „ocolnica“ dată la 29 ale aceleiași luni menționează la „capul moșiei [Bîrzeienilor] spre miazănoapte... hotarul Măghierilor“, iar peste Gilort, spre răsărit, „în piscul Faurului drept în deal... capul viilor Măghierilor“.

La sfîrșitul aceluiași an 1765, la 20 decembrie, Dumitru sin Voinea Măgheriu, „ce cumpărase ceva pămînt în hotarul neamului“ său „din partea Pistriților“, se angaja să facă o moară cu vărul său protopopul Ion, de care să se slujească și moșnenii Drăgoești și Găiculești.

Necurmîndu-se certurile dintre moșnenii Bîrzeieni și Ștefănești, ei cerînd despărțirea pămînturilor lor și de acelea ale boierilor Bengești, protopopul Ion a fost rînduit din nou de ispravnicul Gorjului, alături de boier-nașul Sandu Crăsnaru, să le aleagă moșiile, lucru pe care l-a și făcut, la 10 septembrie 1767.

⁷ Dregători mărunți, însărcinați cu perceperea birurilor către turci, în lumea satelor.

Peste un an, la 20 august 1768, protopopul a intrat pentru prima oară, prin „cumpărătură“ în hotarul Bîrzeienilor, achiziționînd, în schimbul a 35 de taleri „bani gata“, părțile de moșie ale moșnenilor Dumitrașcu sin Stan Bilan și ale fiului acestuia, Mihai, „din cîmp, din pădure, din apă cu vad de moară și din săliștea satului cu pomi“. La această tranzacție, făcută cu „zisa vînzătorilor“ și știrea „tuturilor moșnenilor din Bîrzei“, figurează ca martori — în afara cunoscutului Dumitru sin Voinea Măgheriu — și alți membri ai familiei, nemaiîntîlniți pînă acum, ca Radu sin Stepan Măgheriu și Staicu sin Ion Măgheriu, rubedenii mai depărtate ale protopopului. Acesta din urmă dispunea însă și de alte posibilități pentru a-și spori averea. Așa, de pildă, la 25 martie 1769, în schimbul legămîntului luat de a se ruga pentru dînșii și a le trece numele pe lista pomelnicelor, el a primit în dar, de la popii Stan și Pătru Pociovălișteanu și de la alți moșneni, două răzoare de vie în dealul Negoieștilor, foste cîndva ale Miroslovenilor.

Dar chiar toate nu i-au mers din plin protopopului Ion. Aflăm, astfel, dintr-o scrisoare a episcopului de Rîmnic, pe nume Partenie, datată 7 aprilie 1769 și adresată lui Barbu Zorilescu, protopopul de Gorj, că lui Ion — „de vreme ce i s-au întîmplat de i-au ars casa și i s-au risipit iconomia casei, să nu i se mai facă vreo supărare, măcar de un ban, la cîte civerturi [sferturi, dare trimestrială] vor eși de la vistierie... și să fie în pace și apărat despre toate dăjdiile“. Casa protopopului Măgheriu putea lua foc datorită unei întîmplări nefericite, dar nu e de fel exclus ca incendiul să fi fost provocat de vreuna din bandele de jefuitori otomani înarmați care treceau deseori Dunărea și se dedau la prădăciuni pe pămîntul oltenesc. De altfel, în acea vreme, după izbucnirea „răzmeriții“ (războiului) dintre oștile țarinei Ecaterina a II-a și cele ale padișahului de la Istanbul, unele lupte începuseră a se purta pe meleagurile noastre.

Deocamdată însă, la 19 mai 1769, protopopul Ion, cu casa arsă dar apărat de dări, se arăta doritor să-și „alegă“ (adică să-și despartă) moșia lui și a „cetașilor“ (rudele sale) de stăpînirile altor moșneni din Albeni, Bîr-

zeiu, Sfetculești și Cincu (astăzi satul Prunești) și reclama o hotărnicire metodică a pământurilor, prin boiernașii rînduiți de ispravnicul Gorjului, medelnicerul Jiianu ; i s-a atribuit atunci pământul ce i se cuvenea, împreună cu „frații lui și cu verii lui“, și anume : 52 de stînjeni „alătura cu Sfetculeștii“ și 150 de stînjeni și jumătate „pe Bîrzăelu, pe sub deal, pe la fag“.

Cam tot atunci, protopopul Ion și-a mai rotunjit moșia din Bîrzeiu, cumpărînd și partea lui Dumitrașco sin Stan Bălan, asistat fiind ca martori de fratele său, căpitanul Șerban (de care vom vorbi mai jos), de vărul său Dumitru sin Voinea Măgheriu, precum și de către niște rude mai îndepărtate (Matei ceaușul Măgheriu, Radul sin Stepan Măgheriu și Staicu sin Ion Măgheriu). De altfel, peste un an, la 15 august 1770, protopopul cumpăra, cu 30 de taleri, de la vărul său pomenit, Dumitru, tot pământul pe care îl posedă acesta „în hotarul Cîlnicului... din funia Drăgoeștilor“, cu vad de moară și livezi pline de arbori roditori. Această tranzacție „în familie“ s-a făcut „cu știrea fraților, unchilor, verilor și a tuturor moșnenilor“ ce apar semnați într-un lung pomelnic, pe două coloane, în zăpădul alcătuit „de mîna vărui-mieu popii Ion Măgherul protopopul“.

În afara numelor amintite mai înainte, se întilnesc și alți „Măgheri“ din rîndul celor mai puțin favorizați de soartă, cum ar fi Barbu sin Dumitru Măgher, Mitrică sin Oprea Măgher și alții, siliți să-și vîndă treptat pământurile influentelor lor rubedenii și progeniturilor acestora. Toți cei amintiți au decăzut din calitatea de „moșneni“ și s-au contopit treptat în masa sătenilor birnici din Bîrzeiu și Cîlnic, pierzîndu-și, cu unele excepții, pînă și amintirea originii lor strămoșești.

Nu după multă vreme de la încheierea tranzacției pomenite, protopopul Ion a fost silit să se refugieze „în țara nemțească“ (peste munți, în Transilvania) din pricina războiului ruso-turc, operațiile desfășurîndu-se, atunci, chiar pe plaiurile oltenești. Cu același prilej însă s-a acoperit de glorie, găsindu-și un sfîrșit eroic, fratele protopopului, anume „porojnicul“ Șerban Măgheriu.

Viteazul „porojnic“ Șerban

Despre faptele vitejești ale fratelui protopopului Ion ne povestește, cu o jumătate de veac și ceva mai târziu, paharnicul Zamfirache Bălțeanu⁸ din Tîrgu-Jiu, în niște însemnări după „științe... moștenite de la părinți și din vremea dumisale, asupra celor după vremi mai însemnate întâmplări de arderi în județul Gorju și capitala sa Tîrgu Jiului“. El arată că „la anul 1770 — în războiul împărătesei Ecaterina cu turcii, aflîndu-se comandir al tuturor oștirilor rumâne ce li s-au zis volintiri de Valahia Mică [Oltenia] un biv [fost] polcovnic Șerban Măgheriu, cel care după mai multe vitejești războiri ce au fost săvîrșit împotriva turcilor⁹ s-au fost cinstit de măria sa

⁸ A ocupat mai multe funcții administrative, îndeplinind slujbele de președinte al Maghistratului (primar al orașului) Tg. Jiu, în 1835, 1838 și 1844, precum și cea de „prezedent“ al Judecătoriei de Gorj, în 1844 ; a fost înălțat la rangul de paharnic la 13 ianuarie 1844, după cum se arată în „Arhondologia Țării Românești“. A decedat la 27 februarie 1847, deci, însemnările sale datează din ultimii ani ai vieții, 1844—1847, cît timp a fost paharnic.

⁹ Deși trupele rusești intraseră în Țara Românească încă din 1769, turcii au reușit totuși să mai reziste cîtăva vreme în Oltenia, înscăunînd la Craiova, ca domn vremelnic, pe Manolache Giani Ruset. Acesta — spune cronicarul Dumitrache medelnicerul — „rădicîndu-se din Craiova cu etpaiulu [suita] său, se așeză pînă la o vreme în Bengești, sud [județ] Gorjiu, apoi se urcă la Rîmnic șezînd pînă la septembrie“ 1771. Este posibil ca în timpul șederii temporare a domnitorului instalat de turci în Gorj, nu departe de Albeni și Bîrzeiu, protopopul Ion Măgheriu să se fi refugiat peste munți, în Transilvania, așa cum spuneam mai înainte, citînd un document din 12 mai 1783, la care vom mai reveni. Luptele între otomani și oștirile rusești, ajutate de „volintirii“ români, au continuat în această parte a țării pînă la sfîrșitul anului 1771, cînd, definitiv înfrînt, Ruset a trecut munții, refugiîndu-se la Sibiu.

împărăteasa cu cin [rang] de porojnic¹⁰. După care apoi, în sus-arătatul an, într-o bătălie ce au avut cu o numeroasă armie de turci cu altirie [artilerie] rusă la satul Preajba lângă hotarul oraşului Tîrgu Jiului, printr-o lovitură de tun chiar asupra spargerii oştirii turceşti au murit vitejeşte ; a cărui comandă în urmă s-au dat unui asemenea viteaz rumân Barbu Viişoreanu [cel care a murit în rang de stolnic]¹¹. Şi după această bătălie îndată s-au ars de către turci ca mai mult de jumătate oraşul Tîrgu Jiului. În locul unde au căzut acest pomenit comandir se află rădicat monument... o biserică de către unul din feciorii [!] săi, vistieru Şerban Măgheriu¹².

Deşi paharnicul Bălteanu exagerează, afirmînd că polcovnicul Şerban a fost comandirul „tuturilor“ volintirilor din Oltenia, şi greşeşte în privinţa pretinsei biserici ridicate pe locul unde a pierit în luptă, el aduce totuşi preţioase precizări cu privire la faptele de arme ale acestui vlăstar al neamului Magherilor. Într-adevăr, printre hîrtille cerute din ţară la 1850 de strănepotul de frate al lui Şerban, generalul Magheru, acesta din urmă pomenea şi despre „toate actele din resbelul turco-rus cu Ecaterina, rumâneşti şi ruseşti, pe numele moşului polcovnicu — Şerban Magheru pentru slujbele sale militare“.

Chipul „porojnicului“ Şerban Măgheriu se afla zugrăvit în rîndul ctitorilor de pe peretele de miază-noapte al

¹⁰ Termenul de „porojnic“ este o redare coruptă în limba română a secolului al XVIII-lea a gradului militar rus de „porucinic“, apoi de „porucic“, care echivala, în armata ţaristă, cu gradul de locotenent.

¹¹ La data de 5 aprilie 1839, după „Arhondologia Țării Româneşti“.

¹² Paharnicul Bălteanu comite aici o dublă eroare : în primul rînd, vistierul Şerban Măgheriu a fost nepotul de frate şi nu fiul lui Şerban „porojnicul“, iar în al doilea rînd, biserica din Preajba Mare (Gorj), vizitată şi cercetată de profesorul Ion Maghieru în 1935, nu a fost ridicată din grija vistierului şi nu are nici o legătură cu familia sa.

vechii biserici „din deal“ în Birzeiu de Gilort, înălțată la 1800 de nepotul său omonim, căpitanul Șerban Măgheriu, dar care, din păcate, astăzi nu mai există¹³. De pe această pictură ne-a rămas însă o fotografie realizată în anul 1894, de un fotograf din Tirgu-Jiu, pe nume Pfaffenhauser, la cererea colonelului Romulus Magheru și a istoricului Alexandru Ștefulescu. Ea îl înfățișează pe „porojnic“ în picioare, într-o ținută alcătuită din elemente vestimentare atât militare cât și civile, și cu trupul întors spre stînga. Fața prelungă, cu o privire energică izvorînd din ochi negri sprîncenați, era încadrată de o barbă scurtă, cu mustățile plecate, iar părul negru rînduit în plete către spate ; mîna dreaptă se sprijinea pe șold, iar cea stîngă era întinsă pe jumătate. Purta o tunică scurtă, îmblănită la mîneci și pe muchiile din față, peste un pieptar închis cu năsturași pînă în jurul gîtului și încins cu un brîu lat ; cioarecii erau de culoare roșie și împodobiți cu găetane, asemenea celor ai husarilor, iar de la genunchi în jos, strînși cu bentițe paralele ; încălțămîntea nu se mai putea distinge. Pe fundalul portretului motiv apărea inscripția cu slove chirilice : „Porojnic Șerbanu Măgheriu“.

Disponem astăzi de prea puține mărturii despre acest viteaz oștean, dar numele lui a fost înscris la loc de cinste în letopisețul familiei.

Sfîrșitul protopopului Ion

După moartea porojnicului Șerban și încheierea războiului ruso-turc prin pacea de la Kuciuc Kainargi, în 1774, s-a înapoiat și protopopul Ion la gospodăria lui din Birzeiu, care avusese de suferit în timpul „răzmeriții“.

¹³ Lăcașul se ridică, odinioară, pe un dîmb, dominînd valea Gilortului ; astăzi vizitatorul nu mai poate vedea decît vechiul cimitir sătesc — și el dezafectat — din jurul bisericii.

Pământul pe care-l cumpărase de la vărul său Dumitru sin Voinea, îi fusese reluat în mod abuziv de către acesta, în vremea când proprietarul de drept se refugiase în Transilvania, după care au urmat apoi certuri și „prijini“ care nu s-au stins pînă la moartea protopopului. Numele lui îl mai aflăm într-un document din 1 martie 1777 prin care protopopul împrumuta 10 taleri lui Mihai sin Barbu Chițescu, luînd ca zălog, pe timp de trei ani, partea de moșie ce-i revenea acestuia și fratelui său dintr-o proprietate de la miază-zi de Negoiești. Deși această moșie așezată pe Valea Cilnicului purta numele prea puțin cuviincios de Curva și trebuie să fi zgîriat prea cucernicele urechi ale sfinției sale, acesta n-a avut puterea s-o refuze și, mai tîrziu — prin neplata datoriei — a încorporat-o proprietăților sale. În veacul al XIX-lea, moșia amintită s-a chemat Țoțoi, trăgîndu-și noua denumire de la moșnenii localnici Țoțoieni. Astăzi cătunul Țoțoi este înglobat comunei Negoiești (Gorj).

Pe protopopul Ion îl aflăm ultima oară în viață la 5 martie 1779, cînd numele său apare într-un act de cumpărare a unei săliști ce se învecina cu domeniul ce-i aparținea. Din căsnicia lui cu Stanca au rămas doi fii și anume : Șerban, armaș, vistier și căpitan, care avea să calce pe urmele unchiului său omonim, și popa Ion, tatăl generalului Magheru.

Amintirea protopopului și a soției sale s-a păstrat și prin portretele ctitoricești zugrăvite cîndva pe pereții vechii biserici din Bîrzeiu de Gilort, pe care o înălțase fiul lor Șerban și care mai puteau fi văzute pînă acum cîteva decenii, înainte ca zisul lăcaș să se fi năruit sub povara anilor. Totuși, mulțumită clișeeilor realizate la sfîrșitul veacului trecut de același Pfaffenhauser, precum și din unele însemnări rămase de la profesorul Ion Maghieru, după vizita sa la Bîrzeiu în anii '30, știm și astăzi cum arătau, la acea vreme, buncii generalului Magheru. Astfel, cu nelipsita barbă albă și cu mustața căruntă arcuită în jos, așa cum se obișnuia să fie zugrăviți oamenii mai în vîrstă, chipul protopopului apărea pe peretele din dreapta intrării în biserică ; de la prima

vedere izbea faptul că nu era înveșmîntat în straie preoțești, ci purta un anterior în dungi verticale albe și albastre, fiind încins la brîu cu o legătură de culoare roșie, îmbrăcat pe deasupra cu un caftan albastru, mărginit pe lături și în jurul gîtului cu blană, iar pe cap avea o scufă în formă de calotă. Privirea căta spre dreapta, avînd o mîină întinsă în aceeași direcție, într-un vag semn de binecuvîntare, iar celălalt braț aninat de centură. Inscricția pusă deasupra capului îi menționa numele : „Popa Ion protopopu Măgheriu“.

Pe preoteasa Stanca, zugravul nu a înfățișat-o alături de soțul ei, ci pe peretele de miază-noapte al lăcașului ; privește spre dreapta, la fiul său popa Ion. Chipul ei, redat cu delicatețe și expresivitate, este încadrat de o năframă care atîrnă pe umeri. Purta și ea anterior în dungi verticale și o mantie bogat îmblănită, cu guler lat; privea înainte și ținea mîinile strînse la piept. În partea stîngă a feței, se afla inscripția : „Preoteasa Stanca protopopița“.

Stanca a supraviețuit cîtiva ani soțului său, întilnindu-i-se numele în mai multe rînduri, în cîteva documente, alături de cele ale fiilor lor, Șerban și Ion.

Alături de „crăișorul“ Horea

Alți reprezentanți ai Magherilor s-au distins cu prilejul unui eveniment important din istoria românilor și anume — marea ridicare la luptă a românilor transilvăneni de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan (1784—1785).

Despre acești înaintași ai săi, amintea tot generalul Magheru în cunoscuta-i scrisoare din 1850, reclamînd, printre altele, din arhiva familiei „o poruncă a domnului Nicolae Mavrogheni (26 martie 1786—8 iunie 1790) prin care să poruncește ca averea fraților Magheri (cari într-însa se arată pe nume) ce li s-au fost luat pentru că

au mers în Transilvania în anii trecuți de au luat parte în răscoala de atunci cu Horea, să li se sloboază femeilor și copiilor lor ca unii ce ei acolo și-au luat pedeapsa cu moarte“.

Acești „frați Magheri“ trebuie să fi fost veri sau rube-dinii mai îndepărtate ale protopopului Ion și ale „projo-nicului“ Șerban, oameni din rîndul acelor Măgheri mai nevoiași, care și-au pierdut treptat averea și pămînturile. Sacrificiul lor a mers pînă la jertfa vieții, deoarece, odată cu înăbușirea răscoalei, ei au primit „pedeapsa cu moarte“ din partea grofilor răzbunători, iar bunurile lor au ajuns să se risipească. Este cu atît mai regretabilă pierderea celui document amintind faptele eroice ale acestor Magheri — rămași pînă astăzi necunoscuți.

Atitudinea lor ilustrează faptul că răscoala condusă de Horea n-a fost un fenomen local, ci unul general românesc, care a întărit conștiința solidarității românilor de pe ambele versante ale Carpaților.

Într-o excelentă monografie (*Geneza revoluției române de la 1848*, Iași 1980, p. 92), Gh. Platon sublinia implicațiile naționale ale răscoalei din 1784—1785, care n-a fost „o manifestare cu caracter exclusiv social. În desfășurarea sa, latura socială se confundă continuu cu cea națională, îndreptată atît împotriva nobilimii, cît și a stăpînirii habsburgice... Pe de o parte se aflau iobagii, care erau români, de cealaltă nobilii, care erau unguri. Iobagii români răsculați nu exclud solidaritatea cu iobagii unguri. *Țăranii vorbesc însă de o stăpînire românească în Transilvania* (subl. ns.)“.

Căpitanul Șerban și „agoniseala“ neamului său

„Sireaua“ Magherilor a continuat, după cum am spus, cu fiii protopopului Ion, anume Șerban și Ion. Cel dintîi și-a ales cariera armelor, ca și unchiul său, în timp ce Ion a fost tot slujitor al bisericii. Amîndoi — dar mai

cu seamă Șerban — au sporit „agoniseala“ familiei prin cumpărări succesive de pământ, mori, vii (uneori puse în zălog) și chiar de robi țigani, concomitent suplimentându-și veniturile prin camătă și luarea în arendă a unor moșii boierești și mănăstirești.

Șerban Măgheriu, fiul mai vîrstnic al protopopului, menționat documentar pentru întâia oară la 20 februarie 1771, apare la 1 martie 1782 în litigiu cu vărul său de al doilea, Stanciu sin Dumitru Măgheriu. Acest Stanciu se apucase să-și construiască o casă, încălcînd pămîntul lui Șerban din hotarul Cîlnicului. Prin intervenția tatălui lui Stanciu, pe nume Dumitru, a fratelui său Dumitrașco și a nepotului de frate, Toader sin Barbu Măgheriu, și a unei rude, Gheorghe sin Ion Măgheriu, precum și a moșnenilor Fleșari, semnați cu toții ca martori în zapisul de învoială, s-a ajuns la aplanarea conflictului. În schimbul pămîntului luat de la Șerban („36 de stînjani în lungime și în lărgime : 12 despre răsărit și 15 despre apus“), Stanciu i-a cedat „în luncă, două arături la pomi lîngă merticul [aici în sensul de locul unde obține hrana] lui, stînjani în lungime 45 iar în lățime 97“. Pentru a nu se mai ridica pretenții în această chestiune și a se împiedica alte învrăjbirii, serdarul Constantin Păianu a trimis, la 19 august 1783, hotarnici spre a măsura curelele de moșie ale împricinaților și pentru a-i împăca pe deplin.

Între timp, Șerban își mai rotunjise avutul în urma acordării dreptului de folosință, contra cost, a apei de pe pămîntul său pentru moara moșnenilor Ștefănești „din vale de moara boierilor Bengești“, pe data de 17 iunie 1782, precum și prin primirea în zălog, două luni mai tîrziu, adică la 13 august, a încă unei părți din moșia Curva, obținută de la Balica sin Badea Chițescu, în schimbul unui împrumut de 5 taleri ; la învoială figurează ca martor și Dumitrașco sin Dumitru Măgheriu, vărul lui Șerban. Zapisul prin care s-a încheiat această tranzacție este interesant și prin faptul că a fost scris

de mîna popii Ion Măgheriu ¹⁴, fratele lui Șerban și tatăl generalului Magheru ; aceasta este de altfel prima mărturie documentară cunoscută privitoare la dînsul.

La începutul anului 1783 a avut loc însă o mare judecată între Măgheri, pentru partea de loc vîndută în 1770 protopopului Ion de către vărul lui, Dumitru sin Voinea Măgheriu, și „cotropită“ de acesta din urmă, după refuzarea celui dintîi în „țara nemțească, cînd cu răsmirița“. La 20 ianuarie, părțile aflate în litigiu, adică Șerban cu mama sa, „protopopița“ Stanca și Dumitrașco sin Dumitru Măgheriu, s-au înfățișat isprăvnicatului de Gorj. Dumitrașco a căpătat aici cîștig de cauză, înfățișînd instanței o diată (testament) a tatălui său Dumitru, cu data de 1771, unde sta scris că pentru 30 de taleri împrumutați de la vărul său, protopopul Ion, Dumitru îi zălogise 15 stînjeni din hotarul Cîlnicului, spre a face acolo moară și piuă și a le stăpîni pe jumătate. Dumitrașco propusese lui Șerban răscumpărarea celor 15 stînjeni cu pricina, dar acesta refuzase. Judecătorii au opinat că pămîntul revenea de drept lui Dumitrașco și i l-au întărit. Dar numai după cinci zile s-a iscat mare vîlvă. Dumitrașco a primit o scrisoare prin care era citat din nou în fața judecății cu rudele sale, deoarece hotărîrea obținută în favoarea lui fusese socotită nulă, întrucît se întemeiasă pe date mincinoase. Într-adevăr, la 12 mai 1783, cînd s-a redeschis procesul, a fost adus în fața instanței Barbu sin diacon Constantin Drăgoescu, care a mărturisit că a întocmit o diată falsă lui Dumitru sin Voinea Măgheriu, la îndemnul fiului acestuia, Dumitrașco și al cumnatului lui, pe nume Mihai Chițescu, cu intenția să păstreze

¹⁴ După părerea profesorului Ion Maghieru, străbunicul său ar fi fost hirotonisit la 1787, potrivit unei însemnări neiscălite, figurînd pe spatele poruncii episcopului Partenie al Rîmnicului din 7 aprilie 1769 cu privire la scutirea de dări a protopopului Ion, amintită anterior. Acea însemnare avea următorul cuprins : „Să se știe de cînd m-am făcut preot : m-am făcut în luna lui mart[ie] 7 zile, întru-o... Duminecă cînd trecusă 4 săptămîni din păsimesi [postul cel mare al Paștilor de 6 săptămîni] la anul... 1787“.

pământul prin înșelăciune. Totodată, Șerban a prezentat la judecată un zapis din 15 martie 1770 prin care se arăta că Dumitru sin Voinea Măgheriu vînduse vărului său, protopopul Ion, partea de moșie din Cilnic la prețuț de 30 de taleri, nefiind nicicînd vorba de vreo zălogire. În timpul războiului ruso-turc, protopopul se refugiase în Transilvania și pământul său fusese cotoplit de Dumitru; după înapoierea în țară a proprietarului legitim, acesta reintrase în posesia lui, așa cum arătase Stanca „protopopița“. Astfel stînd lucrurile, judecătorul Ștefan Crăsnaru, sluger, a casat definitiv prima hotărîre și a întărit lui Șerban dreptul asupra pământului cumpărat legiuit de tatăl său.

Averea fraților Măgheri a mai sporit peste trei ani, la 26 aprilie 1786, prin achiziția unei mori, în Bîrzeiu de Gilort, pe care moșnenii Lihulești o dădeau în folosință comună „popii Ion Măghierul, popii Dumitrașco Fleșeariul și cetașilor“ lor, deoarece „iezătura apei“ se afla pe moșia acestora, urmînd ca ei să plătească „havaet [dare] pe an, cîte șase taleri“ cu începere de la Sf. Dumitru (26 octombrie). Așadar, treptat, Șerban și popa Ion Măgheriu au continuat să adauge avutului părintesc cîte o sfoară de moșie, cîte o moară, pentru ca spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea să ajungă la o stare materială destul de înfloritoare. La aceasta a contribuit însă într-o oarecare măsură și prestigiul căpătat de Șerban căpitanul, care se evidențiasse prin fapte de arme în decursul războiului austro-ruso-turc din anii 1787—1791, în timpul căruia, în bună parte, ostilitățile s-au desfășurat din nou pe meleagurile noastre.

După cum se știe, Nicolae vodă Mavrogheni (1786—1790) își înjghebase o oaste de vreo 10—12 000 de oșteni români, greci, arnăuți și turci spre a face, în primul rînd, față, alături de trupele otomane, primejdiei venind din partea armatelor austriace care, în 1788, erau gata să invadeze Țara Românească dinspre Banat și lanțul carpatic transilvănean. Domnitorul și-a orînduit „oastea din țeară“, — după cum se povestește în cronograful lui Dionisie eclesiarhul — făcînd „căpetenii cu steaguri frumoase, zugrăvite cu sfinți, îmbrăcînd căpi-

tanii cu capoduri domnești, dindu-le și lefi“. Printre acești căpitani s-a numărat și Șerban Măgheriu, care a luptat în rîndurile „cătanelor rumâni din țeară“. Amintitul cronicar preciza că vodă Mavrogheni își așezase „ordia la hotar ce-i zicea Porceni, aproape de Tîrgu-Jiului, ca la 4 ceasuri, și a făcut metereze mari“. Mai pusese „oaste și în oraș la Tîrgu-Jiului și în Craiova și la Rîmnic, precum și preste Olt... împotriva Brașovului“. Cătanele lui Mavrogheni și oastea otomană au reușit să reziste cîtăva vreme atacurilor austriacilor și chiar să izgonească trupele imperiale dincolo de hotare, în Banat și în regiunea Brașovului, în cursul anului 1788. De atunci datează o carte domnească a lui Mavrogheni — a cărei copie o cerea din Viena generalul Magheru la 1850 — atestînd „pe numele unchiului nostru Șerban... vitejeștile sale slujbe ostășești ce au săvîrșit ca întii comandir, împreună cu toți cei de subt dînsul, în tot cursul resbelului cu nemții pînă la izgonirea lor afară peste granița țarei“. În semn de cinstire, „înaintea a toată oștirea română și arănuți“, Vodă „l-au îmbrăcat [pe Măghieru] cu caftan roșu (adecă capot) și i-au dat și un cal domnesc, înșelat [înșeuat], înfrînat“.

După succesele obținute în Moldova de armatele rusești, sub comanda vestitului general Suvorov, situația pe fronturile de luptă s-a schimbat. În toamna lui 1789, austriacii feld-mareșalului de Saxa-Coburg au reluat ofensiva și au intrat în București. Mavrogheni, refugiat la turci a plătit mai tîrziu cu capul — deși nu era vinovat — înfrîngerile suferite de otomani, pierind sub sabia capugiului Porții, în septembrie 1790, în satul bulgăresc Biela. Oștirea sa de cătane se risipise de mult și oamenii reveniseră la casele lor.

Pe Șerban îl reîntîlnim, la 10 februarie 1790, ocupînd funcția de „căpitan de predați“, în calitate de cumpărător, pentru suma de 15 taleri, a unei livezi în moșia Curva, de la Alisandru sin Constantin Chițescu, martori fiindu-i verii săi Dumitrașco și Barbu Măgheriu, precum și moșnenii Lihulești. În același loc, Șerban a mai achiziționat, la 24 iunie 1791, și o parte din pămîntul fra-

ților Constantin și Mihai Chițescu, acesta din urmă fiind soțul verișoarei sale Marica, soră cu Dumitrașco și cu Barbu Măgheriu.

Primul din zapisele amintite mai sus este deosebit de interesant pentru că atestă slujba de „căpitan de predați” a lui Șerban. După cum ne lămurește Dionisie Fotino, în *Istoria generală a Daciei*, în județul Gorj, cu sediul isprăvnicatului la Tîrgu-Jiu, funcționau cinci căpităni: a slujitorilor scaunului din Tg. Jiu, a poterei, a cătanelor Tismanei, a *haiducilor predați*¹⁵ și a plășii Amaradiei.

Așadar, deținând o funcție în aparatul militar al Țării Românești în ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea, privilegiile fiscale obținute în acea calitate i-au adus lui Șerban Măgheriu numeroase beneficii, printre care și acela de a dispune de oarecare capital în vederea achiziționării, în continuare, a noi alte proprietăți. Astfel, întilnit de data aceasta ca ceauș (comandant de poteră), Șerban cumpăra, la 20 iulie 1791, împreună cu fratele său popa Ion, toată partea de moșie din hotarul Cîlnicului ce revenea lui Radu Boșomeag și soției sale Mina, sin Matei Măgheriu, o rubedenie a lor mai de departe. La 21 ianuarie 1792 popa Ion scria zăpisul prin care moșnenii Neagoe Dănățoiu și Pătru Brănescu din Bîrzeiu de Gilort se învoiau cu fratele său, ceaușul Șerban și cu ceata popii Dumitrașco Fleșeariu pentru a se folosi de moara și piua de pe pământul lor, în schimbul plății a 10 taleri pe an, dat fiind că zăgazul morii se afla pe moșia celor dintâi. La data de 3 iunie 1795 Șerban era amintit din nou în funcția de căpitan (probabil al plășii Amaradia, cum vom vedea), continuînd procesul de extindere a moșiei Bîrzeiu, prin cumpărarea părții aparținînd moșneanului Dumitrașcu Dănățoiu la prețul de

¹⁵ Denumirea de „predați” era dată haiducilor care se predau autorităților, beneficiind de iertare din partea domniei cu condiția să se înroleze pentru cîtăva vreme în acel corp, scutiți fiind de toate dările către stat, ca de altfel, toți slujitorii zisei căpităanii. Amănunte la Al. Pelimon, *Amintiri poetico-istorice*, București, 1881, p. 374.

12 taleri, avînd ca martori pe nepoții săi de văr, anume Dumitrașcu ¹⁶ și Toader (Duțu) sin Barbu Măgheriu, precum și pe un oarecare Diicul Măgheriu, rudă îndepărtată. Tot în Bîrzeiu, căpitanul Șerban devenea coposesor al unei mori, împreună cu moșnenii Lihulești, pe data de 18 ianuarie 1796, iar un an mai tîrziu, la 12 mai 1797, cumpăra o fată de țigan cu 121 taleri de la moșneanul Ion Bîrcianul din Bîrcii (Gorj).

Ascensiunea lui Șerban Măgheriu nu a fost însă pe placul multora și a iscat pizmă și huliri, nu numai din partea moșnenilor din regiune, dar probabil și din aceea a boiernașilor învecinați, care nu priveau cu ochi buni ridicarea în rîndurile lor a unui fiu de protopop. Împotriva lui Șerban s-au formulat acuzații contra cărora a trebuit să se disculpe. Din scrisoarea marelui spătar Iordache Mavrocordat, adresată la 4 septembrie 1797 ispravnicilor de Gorj, Gheorghe Scanavi și Dumitrache Bibescu, aflăm însă că mai marele oștirii a iertat pe Șerban Măgheriu, care deținea căpitania Amaradiei, de pîrile ce i s-au adus, deoarece el reușise să se dezvinovățească, și, ca urmare, l-a lăsat, în continuare, în același post. Nimic nu avea deci să-l mai rețină pe Șerban, odată reintărit în slujba sa, să-și continue rotunjirea proprietăților, astfel că la 20 decembrie din același an 1797 el cumpăra din nou o bucată de pămînt la Bîrzeiu de la moșnenii Dănățoiu.

Care erau atribuțiile sale, în calitate de „căpitan la căpitania Amaradiei sud [județ] Gorj“, aflăm din cartea domnească a lui Alexandru Moruzi, din 20 aprilie 1799;

¹⁶ Privitor la acest Dumitrașcu sin Barbu „Măgheriu“ s-a păstrat o interesantă carte de hirotonisire a sa ca diacon (formular tipărit cu completări manuscrise, de către episcopul Nectarie de Rîmnic, la 20 februarie 1799). În ea se precizează nu numai lăcașul unde urma să slujească noul diacon (biserica de lemn din Bîrzeiu de Gilort), dar și semnalmentele sale („om de mijloc“, la față „plăviț“, adică albicios; părul capului „murg“, sprîncelele „murgi“, ochii „căprui“, mustăți „galbene“, barbă „galbenă“), precum și unele date personale (născut și crescut la Bîrzeiu, căsătorit cu Ioana sin Neacșu din Bîrzeiu).

aici se specifica că acesta era dator de „a străjui în tot poporul căpitanii sale de oameni răi, de hoți, de tilhari, de borfași și de toți ce vor pricinui pagube lăcuiitorilor din satele ce se află în poporul căpitaniei sale... cînd va simți că s-au ivit vreunul de aceștia, numaidecît să sară cu slujitorii aceștii căpitanii să-i prinză cu orice mijloc va putea și să-i arate la dumnealor ispravniciei județului ca să le facă eczamen [cercetare] și după orînduială să-i trimită la dumnealui camacamul Craiovei ca să-i dea la Departament de Crementalion [tribunalul însărcinat cu judecarea crimelor și a altor delict grave]. Va avea grijă de paza călătorilor străini și de stîrpire a neregulilor mitei“ și altele. „Și pentru slujba lui să aibă a lua adetul [darea] căpitanii de la slujitori, care din vechime este obicinuit, adică cîte 22 de parale ploconul ce se numește al baltacului [secure cu două tășuri, folosită mai ales de haiduci] și cîte 3 zile clacă pă anu, iar nu mai mult“. Pe spatele documentului citat, Șerban semna pentru luare de cunoștință și întărire în slujbă : „Și am priimit în iunie 5 zile“. El a mai fost confirmat în aceeași funcție tot de Alexandru Moruzi, la 10 mai 1800, apoi de către marele spătar, la 2 martie 1802 (după ce fusese înlocuit pentru scurtă vreme de căpitanul Ion zis Nițu sin protopopul Barbu Zorilescu) și în cele din urmă, la 18 decembrie 1804, de către Constantin vodă Ipsilanti.

Deoarece prin „cumpărături“ căpitanul Șerban intrase în stăpînirea multor „sfori“ de moșie în hotarul Cîlnicului, el s-a gîndit să ceară ispravnicilor de Gorj să i se facă hotărnicia locurilor, operație care a avut loc la 1 decembrie 1799, prin grija boiernașului Ioniță Crăsnaru. Achizițiile și le-a sporit, concomitent, și în Bîrzeiu, prin alte loturi de pămînt cumpărate la 11 mai și 21 august 1800, de la moșnenii Vetrești, cu 10 și, respectiv, 64 de taleri, după ce la 1 ianuarie același an se învoise cu sătenii din Cojani să-i facă cîte două zile clacă în schimbul „ierbăritului“ (dare pentru pășunat) pentru vitele lor. Nici fratele său, Popa Ion nu s-a lăsat mai prejos și, la 19 martie 1800, a intrat și el în posesia părților din Cîlnic aparținînd unchilor săi Dumitru și Sandu sin Voinea Măgheriu, la prețul de 20 de taleri, iar la

31 decembrie 1806 a cumpărat două răzoare de vie din dealul Negoieștilor de la un oarecare Ilie Popescu, cu 24 de taleri.

Potrivit obiceiurilor vremii — poate nu atita din îndemnuri pioase, cît pentru a-și face fală și a se ridica în ochii lumii — fiecare om cu stare dura cîte o ctitorie. La fel a procedat și căpitanul Șerban ; împreună cu prima sa soție, jupîneasa Sanda, a înălțat, în anul 1800, în satul Bîrzeiu de Gilort, pe un dîmb care domina toate satele dimprejur, o biserică în piatră¹⁷. După cum am mai spus-o, acest lăcaș nu mai există astăzi. Singurele date publicate asupra acestei construcții se găsesc în lucrarea *Gorjul pitoresc și istoric* publicată de Alexandru Ștefulescu în 1904, la Tg. Jiu. Clișee fotografice ale bisericii și ale picturilor votive au fost luate în două rînduri : mai întii, în 1894, așa cum am precizat anterior¹⁸, apoi, în 1937, de către profesorul Ion Maghieru. Din fotografii și din descrierea sumară făcută de acesta din urmă, se vede că era o clădire destul de modestă, de formă rectangulară, cu altarul pentagonal și acoperiș din șită ; intrarea în pridvor era străjuită de patru coloane torsate, susținînd trei arcade trilobate cu elemente florale deco-

¹⁷ Al. Ștefulescu în *Gorjul istoric și pitoresc*, p. 394, afirma că pe locul bisericii ridicate de căpitanul Șerban la 1800 existase un alt lăcaș ctitorit, pe la 1772, de tatăl său, protopopul, și aduce ca dovadă însemnarea ce se vedea pe stîlpul de piatră al pristolului, menționînd pe „Ionu erei [preot] Mariia er[e]ița [preoteasa], Ionu, Ilinca, 7283“ (1775). Aceste personaje nu au însă nimic comun nici cu protopopul Ion și nici cu familia Magheru, iar însemnarea reprezenta probabil pomelnicul vreunui din preoții care slujeau la vechea biserică de lemn Cuvioasa Paraschiva din Bîrzeiu.

¹⁸ Despre cele 16 fotografii făcute la ambele ctitorii ale Magherilor din Bîrzeiu de Gilort (biserica lui Șerban din 1800 și cea a nepotului său Ioniță polcovnicul, din 1824) aflăm unele amănunte în scrisoarea pe care o expediase din Tg. Jiu, la 8 decembrie 1894, locotenentul Emanuel Pîrfianu superiorului său, colonelul Romulus Magheru (Biblioteca Centrală de Stat, *fondul Magheru*, nr. inv. 28.037/7).

native. Pe frontonul edificiului apărea iconografia religioasă de rigoare. Deasupra intrării se găsea pisană cu ornamente florale sculptate în piatră, în care se spune că biserica a fost înălțată în zilele lui Alexandru vodă Moruzi și a episcopului Nectarie de Rîmnic „cu toată cheltuiala... căpitanului Șerban Măgheriu sin protopopu Ionu Măgheriu i a dumniaiei Sanda¹⁹, 1800—7308“. În interiorul construcției erau zugrăvite portretele ctitorilor : pe peretele din dreapta intrării era reprezentat căpitanul Șerban, pe cel din stînga protopopul Ion, tatăl său ; pe cel dinspre miază-noapte — popa Ion, fratele căpitanului, și protopopița Stanca, mama lor, alături de porojnicul Șerban care le venea unchi ; în sfîrșit, pe peretele sudic, Sanda, prima soție a lui Șerban. Acesta din urmă era zugrăvit în picioare, întors spre stînga, cu capul descoperit, părul scurt, mustața lungă arcuită în jos, fără barbă, privirea semeață cu ochi scăpărători ; purta un caftan lung pînă la pămînt, mărginit cu blană bogată la piept și la mînci, peste o tunică militară cu fireturi aurite, închisă la gît, și din care se zărea de la briu în jos un antiriu de culoare roșie ; mîncile caftanului erau colorate în verde, iar la încheietura mîinilor se vedeau brățări late cizelate în argint ; ținuta era completată prin două cuțite cu prășele de os, proptite în șerpar, și conduri ascuțiți ca încălțăminte. Avea mîna dreaptă pe șold, iar în cealaltă ținea o ramură cu flori roșii. Deasupra portretului stătea scris : „Căpitan Șerbanu Măgheriu sin protopopu“.

Fratele căpitanului, anume popa Ion, era înfățișat ca un om încă tînăr, cu barbă și păr castaniu ; în loc de straie preoțești purta un antiriu în dungii, cu briu lat și un caftan alb mărginit cu blană cafenie la umeri și la

¹⁹ În amintita lucrare a lui Al. Ștefulescu (p. 394) s-a descris greșit în pisanie numele soției căpitanului, ca fiind Ioana în loc de Sanda, deși inscripția aflată lângă portretul ei ctitoricesc a fost corect citită de autor ca fiind „jupîneasă Sanda“. Istoricul gorjan a fost indus în eroare de faptul că Șerban a fost într-adevăr căsătorit cu Ioana Zorilescu, dar aceasta i-a fost cea de a doua soție, începînd din 1802.

mînici, capul fiindu-i acoperit de o scufie în formă de calotă ; ținea mîna dreaptă pe piept iar cealaltă în jos. În slove chirilice era consemnată inscripția : „Popa Ion sin protopopu“.

Soția căpitanului Șerban, anume „jupîneasă Sanda“, cum se citea în inscripția murală, apărea ca o femeie tînără, cu cosițe negre pe spate, purtînd pe cap o scufie, iar peste un antiriu în dungi, cu ornamente la gît, un caftan îmblănit din belșug la umeri, mînici și pe margini ; ținea mîna stîngă la piept, iar cealaltă nu se vedea. Despre această primă soție a căpitanului nu dispunem de nici o informație ; cert este că trebuie să fi murit înainte de anul 1802, cînd Șerban s-a recăsătorit cu Ioana, o văduvă bogată, fiică a căpitanului Mihai Zorilescu zis Trocănescu din Zorilești, și a Oprei. Ea fusese măritată cu căpitanul Radu Popescu din Logreștii-Moșteni (Gorj), decedat după 16 martie 1799. După recăsătoria cu Ioana Zorilescu, Șerban și noua lui soție au înălțat, în 1805, o troiță de piatră în satul Zorilești, pentru ca apoi, în 1806, să contribuie cu ajutoare bănești la ctitorirea bisericii de lemn Sf. Nicolae din Polovragi (Gorj). Se arată în pisania acestui lăcaș că, în timpul lui vodă Constantin Alexandru Ipsilanti și a episcopului Nectarie, „s-au făcutu această bisărică, cu toată ostăneala și cheltuiala acestor [c]titori... d[u]mnealui căpitanu Șerban Măgheriu care au ajutorat la sfînta bisărică, împreună cu d[u]mneaei căpităneasa Io[a]na soția d[u]mnealui cu taleri 112, cu sfîntu prestolu și eară au mai datu taleri 15 la tîrnosală [inaugurare] și taleri 55 la zugrăvit“.

Dar în anul 1806, cînd prestigiul Măgherilor se afirma tot mai mult prin ctitorii durate chiar în afara domeniilor lor, s-au abătut asupra lor și mari necazuri. Prospera gospodărie a lui Șerban a fost prădată și incendiată de către bande prădalnice de turci, venite din ostrovul Ada-Kalé, într-una din repetatele incursiuni de jaf pe care aceștia le întreprindeau în Oltenia. Din însemnările paharnicului Zamfirache Bălțeanu — pe care le-am folosit și mai înainte cu privire la porojnicul Șerban — aflăm că la „1806 aug[ust] 15, turcii de la Ada-Kalé, subt căpitănia lui Ibrahim aga... și a lui Bechir aga“ au dat năvală

în Gorj, „călcînd oraşul Tîrgu Jiului“ şi efectuînd „jafuri în judeţ“. Bechir aga „au mers drept la satul Bîrzeiu la casele²⁰ unui vistieru²¹, Şerban Măgheriu, cel care se afla căpitan al poterilor judeţului, care lipsind în judeţ, i-au dat foc caselor şi tuturor împrejmuirilor i [şi] caselor lăcuitoarelor din acel sat, aflîndu-se mai toţi dintre cei rădicaţi cu arme. Şi de acolo pomenitul Bechir pornind la satul Piscoiu, locul unde se afla pomenitul Magher cu ai săi, unde şi începîndu-să bătaia, după o sîngeroasă luptă şi cu mare pagubă turcilor, [s]-au prins viu între cei răniţi şi pe însuşi acel aga...”

Constantin vodă Ipsilanti, domnul Ţării Româneşti, a apreciat după cum se cuvine fapta eroică a căpitanului Şerban, ridicîndu-l la cin boieresc şi acordîndu-i dregătorie de al doilea armaş. Faptul a fost consemnat într-un hrisov al amintitului domn, făcînd parte tot din acele documente reclamate de generalul Magheru în 1850. El preciza că era vorba de „...o carte a lui Constantin vodă Ipsilanti iarăşi pe numele unchiu-meu Şerban Măgheriu pentru slujbele sale ostăşeşti săvîrşite împotriva turcilor cîrjalii, între care alte multe biruinţe se coprinde şi totala sfărîmare între satul Obîrşia şi Piscoi a armatei turceşti de sub Bechir-aga, nepotul lui Regep-paşa de la Adakali, prinderea tot d-odată viu a pomenitului Bechir-aga şi că pentru toate acelea i-au dat rangul de armaş al doilea“.

În perioada următoare însă, proaspătul armaş Şerban a fost confruntat cu o serie de necazuri din cauza unor pricini ridicate de nişte vecini de pe „trăsurile“ (hotăr-

²⁰ Casele vistierului fuseseră construite după cea de-a doua sa căsătorie cu Ioana Zorilescu ; aveau ziduri de cărămidă şi un cat. După pustiirile din 1806, au fost refăcute şi au rămas în fiinţă pînă către ultimele decenii ale secolului trecut, degradîndu-se treptat pînă s-au năruit cu totul, aşa încît în anii '30, cînd profesorul Ion Magheru a efectuat cercetări în Bîrzeiu, nu mai rămăsese nimic din ele.

²¹ Bălteanu a atribuit această dregătorie lui Şerban, deoarece cu aceasta a rămas el cunoscut, fiind ultima pe care a ocupat-o înaintea morţii (vezi mai jos), iar însemnările paharnicului datează, după cum am spus, din anii 1844—1847.

niciile) proprietăților sale din Cîlnic și Birzeiu, stabilite încă de la 6 aprilie 1806 și pentru care ajunsese chiar la judecată cu moșnenii Fleșeari, la 4 septembrie același an. La 9 august 1807, procesul a fost încredințat de caimacamul Craiovei, fostul mare vornic Costache Samurcaș, ispravnicului de Gorj, slugerului Gheorghe Crăsnaru, care a inițiat cercetări, iar la 22 aprilie 1808, în urma jalbei pornită de la Șerban Măgheriu, s-a procedat la o nouă hotărnicie pentru aplanarea conflictului.

Între timp, la 20 aprilie 1808, se ajunsese și la o altă ajustare a hotarului moșiei Cîlnic, frații Măgheri, armașul Șerban și popa Ion, cedînd moșnenilor Pîrciu o parte din hotarul Cincului (azi Prunești) ce se trăgea de la Văsești, în schimbul unui teren de la marginile Cîlnicului. Printre martori figurau și rubedenii colaterale, ca de pildă Diicu Măgheriu și Rădoi sin ceaușu Matei Măgheriu „ot Bărzei“, precum și alți moșneni din Mirosloveni și Drăgoești. Zapisul mai este de reținut și prin faptul că îl arată pentru ultima oară pe popa Ion în viață. El s-a stins destul de tînăr, lăsînd în urmă pe văduva sa Bălașa și opt copii, printre care și viitorul general Magheru și fratele său mai vîrstnic Ioniță, luați „de suflet“ de unchiul lor Șerban.

O poruncă a Vistieriei Țării Românești, din 28 noiembrie 1808, adresată armașului Șerban, în calitatea sa temporară de ispravnic al Gorjului, îi făcea cunoscut că pentru acel județ fuseseră orînduiți patru scutelnici (oameni scutiți de bir), care urmau să fie aleși dintre cei „fără pricină de dajdie“, urmînd să li se elibereze adevărînte „de numele și chipul lor“, pentru a putea primi „pece-tluitul“ stăpînirii. Nu cunoaștem mai multe amănunte despre această scurtă fază administrativă a activității lui Șerban, care s-a întors în curînd la treburile sale obișnuite și la administrarea unei averi ce ajunsese destul de apreciabilă. În primul rînd, a continuat sistematic să cumpere pămînt din Cîlnic și Birzeiu, profitînd și de unele zalogiri oferite în schimbul împrumuturilor acordate și, de regulă, nerestituite. De asemenea, în ultimii ani de viață, și-a suplimentat veniturile luînd în arendă moșii

de la boierii Golești și mănăstirea Bistrița. Poziția sa socială s-a consolidat și prin obținerea dregătoriei de al doilea vistier, cu care este întilnit cu începere de la 3 martie 1815.

Procesul de concentrare a pământurilor din Cîlnic și Bîrzeiu în mîinile armașului, apoi vistierului Șerban se vedește prin cumpărările succesive ale părților posedate de moșnenii Drăgoești (2 noiembrie 1809), Fleșeari (8 decembrie 1809), cetașii popii Mihai (9 februarie 1815) și sătenii din Cojani (19 decembrie 1816), achiziționate pe sume variind între 200 și 500 de taleri ; alte „funii“ au fost obținute prin judecăți (ca acelea purtate la 25 august 1814 cu moșnenii Negreni pentru Bîrzeiu, la 18 martie 1818 cu moșnenii Mitrești, pentru Pojaru). La 2 iulie 1812, Șerban și-a extins stăpînirea și în moșia Curva, de la miază-zi de Negoiești, prin loturile vîndute de Stanciu, unul din moșnenii Țotoieni, cu 294 de taleri. În sfîrșit, în schimbul acordării unui împrumut de 1 300 de taleri, Șerban a primit, la 1 decembrie 1814, în zălog, de la moșnenii din Birci, muntele Purul din plaiul Novaci (situat la sud de comuna Vidia, fost punct vamal înainte de 1918, între munții Coasta Benghii, Borul, Mirul Mare și riul Lotru), iar la 24 august 1818 a cumpărat un rob țigan cu 200 de taleri de la Ilie Popescu și „neamul lui“. Totodată, vistierul și-a rotunjit veniturile și prin încasarea dobînzilor de la diferitele împrumuturi, mergînd de la 100 pînă la 1 092 de taleri, acordate fie sătenilor din Mogoșani (10 martie 1815, 1 februarie 1817) și Pojaru (14 noiembrie 1816), moșnenilor Lihulești (5 martie 1818) sau Glăvănești (28 decembrie 1819) din Bîrzeiu, fie chiar boiernașului Gavrilaș Bălteanu, la 22 august 1817, acesta cerînd păsuire pentru restituirea sumei de 500 de taleri, la 27 februarie 1819. Un supliment de cîștig l-a obținut Șerban și prin prestarea pe moșiile sale a clăcii de către unii țărani birnici ; de pildă, la 3 martie 1815, pentru achitarea în fața autorităților a unei creanțe de 84 de taleri, cîțiva săteni din Bîrzeiu s-au obligat să lucreze pentru vistier „cite o zi“, spre a-i mulțumi pentru această „facere de bine“, iar la 7 aprilie 1819, Gheorghe, ginerele

lui Constantin Chițescu, ca să fie lăsat să trăiască „pe moșia Măgherului“, s-a angajat să-i facă claca după obicei și să-i dea dijă din toate semănăturile.

Propășirea materială și integrarea sa în rîndurile boiernașilor l-au determinat pe Șerban Măgheriu să persevereze în generozitatea manifestată față de unele fundații religioase gorjene, continuîndu-și bogatele danii. Așa s-a făcut că la 1809 el și soția sa Ioana ajutau cu bani la ridicarea bisericii Sf. Ion și Coborîrea Sf. Duh din Ciocadia (Gorj), ctitorită de rudele Ioanei, armașul Grigorie Ciocăzeanu (prieten apropiat al lui Tudor Vladimirescu, figurînd drept chezaș în diata acestuia alcătuită în 1812) și „muerea“ lui, Maria, cum este arătat în pisanie : la înălțarea lăcașului a contribuit și marele clucer Nicolae Glogoveanu, protectorul din tinerețe al conducătorului revoluției din 1821. Odată cu zugrăvirea bisericii, încheiată la 26 octombrie 1811, de către Mihai diaconul, pe peretele dinspre miazănoapte al edificiului figurau, în rîndul portretelor ctitoricești, și acelea ale „dumnealui Șerban Măgheriu vtori armaș“, cu „soția dumnealui Ioana Zorileasca“.

Biserica se păstrează și astăzi în stare destul de bună, vizitatorul putînd să admire tablourile votive ale ctitorilor. Armașul Șerban Măgheriu este înfățișat în picioare, ca un bărbat vîrstnic cu mustața căruntă plecată, privind spre dreapta, purtînd peste cămașă o dulamă de culoare verde, îmblănită ; la brîu îi atîrnă un hanger și este încălțat cu conduri roșii. Capul îi este înfășurat într-un gen de fes alb. Soția armașului, Ioana, cu privirea ațintită tot spre dreapta, cu părul negru lung, pe spate, și cercei atîrnînd în urechi, este îmbrăcată cu o rochie neagră cu dungi verticale galbene, iar deasupra are o dulamă albă, brăzdată de dungi verticale albastre cu flori și bordată cu blană de samur. Brîul îi este încins de o pafta aurită, iar în picioare poartă conduri galbeni ; pe cap — o tocă albă cu roșu.

În 1810, pentru biserica Sf. Nicolae, înălțată la Tîrgu-Jiu de către protopopul Andrei, „dumnăului biftori [biv-tori — fost al doilea] armaș Șerban Măgheriu“, trecut în pisanie, mai este amintit și în „pomelnicul cel mare“

(fila 33 a textului manuscris păstrat în biserică), împreună cu soția (Ioana), fratele și cumnata (popa Ion și Bălașa), părinții (protopopul Ion și Stanca) și unchii săi („porojnicul“ Șerban și Pană), pentru că „acest blagorodnic [nobil] boer au dat taleri 100 la zidirea bisericii și stîlpilor ușilor...” La fel, la schitul Lainici (Gorj) „dumnealui armași [!] Șerban Măgheriu“ și „soția lui Io[a]na Zoriliasca“ s-au numărat printre ctitori și au făcut danie, la 14 mai 1813, icoanele împărătești; zugrăvirea lăcașului a fost încheiată la 1 august 1817, de aceea Șerban apare în pisanie ca „dtori [corect = vtori] vestieri“, dar deși este trecută acolo și Ioana, ea la această dată trecuse în lumea dreptilor.

Menționarea Ioanei, încetată din viață, se repetă și în cazul pisaniei bisericii de lemn ridicată mai înainte (5 februarie 1818) de locuitorii cătunului Pojaru de Jos (satul Pojaru, comuna Bustuchin, Gorj), unde se preciza că lăcașul prin „toată cheltuiala și osteneala s-au zugrăvit, împodobit cu cărți și cu toate odoarele... de d[umneal]ui vistierul Șerban Măgheriu și Ioana soția sa“.

Pomenirea Ioanei în pisanile schitului Lainici și bisericii din Pojaru de Jos constituia doar un act de pietate. Întrădevăr, soția vistierului Șerban, atunci cînd și-a simțit sfîrșitul apropiat, și-a alcătuit diata, la 17 februarie 1816, făcîndu-și cunoscute cele din urmă dorinți. Ea mărturisea că „împreună cu bărbatu-meu cel de-al doilea [Șerban] copii n-am făcut, și cît am trăit amîndoi în viață pînă acum nimic dintr-ale mele nu m[i]-am stricat și nu are a-l supăra nimenea, fiindcă toate ale mele ce am avut, mișcătoare și nemișcătoare, au fost osebite de ale dumnealui și trăind cu dumnealui viață bună și plăcută ani patrusprezece... am socotit și am ales a fi clirom [moștenitor, aici în sensul de executor testamentar] pe a toate ale mele cele rămase mișcătoare și nemișcătoare, însărcinîndu-l a le da toate pentru sufletul meu...” Averele a rămas rudelor ei în familia Zorileștilor, în timp ce soțului i-a lăsat „un ceasornic și o tabacheră de argint poleită“, iar nepoatei „Zmaranda“, fiica cumnatului ei popa Niță (Ion) Măgheriu — „o scurteică de ghelmesut și o rochie de șaim“. I-a mai cerut lui Șerban să-i facă

piatră de mormînt, drept care acesta s-a îngrijit pe dată să fie dăltuită o frumoasă lespede deasupra locului ei de îngropăciune, în biserica Zorilești, căreia i-a legat și o pomană de 400 de taleri, „pentru tencuitul și pardositul“ lăcașului, iar alți 100 de taleri lăsat-a ea și ctitoriei soțului ei din Bîrzeiu, precum și un „ajutoriu la clopotniță“. La alcătuirea diatei, printre rude a mai semnat ca martor și un „popa Ion Măgheriu“²², nepot de văr al clericului omonim care a fost tatăl generalului.

Vădov pentru a doua oară și neavînd copii, este explicabilă afecțiunea cu care vistierul Șerban a înconjurat pe doi dintre nepoții săi, fii ai răposatului său frate popa Ion, anume Ioniță și Gheorghe, viitorul general, deprinzîndu-i de tineri cu meșteșugul armelor și gospodărirea moșiilor. La bătrînețe, Șerban s-a apucat și de arendășie, după cum ne arată zăpisiul din 1 ianuarie 1819, prin care vistierul lua în arendă moșiile Bălcești și Roșia din județul Gorj, aparținînd marelui logofăt Nicolae Goleșcu, zis „Deli Aga“ (c. 1772/3-1829) împreună cu via, moara, și poslușnicii (slujitori boierești scutiți de bir către stat) pe timp de 3 ani, cu 3 500 taleri pe an, daruri în natură și obligația de a se îngriji „să nu intre vecinii pe la hotare“ și să nu supere pe locuitori. Acesta a fost primul contact stabilit între Magheri și Golești, marele logofăt Nicolae fiind fratele cunoscuților boieri cărturari Iordache și Dinicu și unchiul revoluționarilor de la 1848. Mai tîrziu, la 10 aprilie, vistierul Șerban prezenta ieromonahului Sava al mănăstirii Bistrița socotelile pentru moșia Cernădia și părțile din cinci munți ținute tot de dînsul în arendășie. În calitatea lui de „epistat“ sau arendaș al moșiilor marelui logofăt Nicolae Goleșcu, Șerban a fost rugat de proprietar, la data de 20 decembrie 1819, să-i dea de știre asupra purtării pitarului Nicolae, îngrijitorul proprietăților Goleștilor pe întreaga Oltenie, deoarece

²² Acest fiu al lui Dumitrașcu sin Dumitru Măgheriu (vărul fraților Șerban și Ion Măgheriu) mai este întîlnit în documente și la 5 februarie 1818, primind despăgubiri de 60 de taleri de la Răducanu Ciocirlă din Cîrligei pentru neglijența de care a dat dovadă, pricinuind moartea unui cal.

acesta se arătase rău platnic și îndărătnic în strângerea banilor de la țărani birnici. La 20 ianuarie 1820, boierul Golescu muștra pe pitar pentru faptele sale „viclene“ săvârșite față de vistierul Șerban și-i cerea socoteala limpede asupra tot ce înfăptuise la moși, urmînd să-l lase pe vistier să-i administreze proprietățile „fără alt amestec, după cum trebuie și pînă la soroc“ (adică la scadența arenzii). Dar de cîteva zile, Șerban nu mai era printre cei vii. După ce-și făcuse diata, la 26 octombrie 1819²³, el închisese ochii pe vecie la 16 ianuarie 1820, fiind înmormîntat în nartexul ctitoriei sale de la Bîrzeiu. Piastra funerară a vistierului, frumos împodobită cu ornamente geometrice stilizate, se mai păstrează și astăzi, fiind mutată din vechiul lăcaș, după totala lui năruire, în cimitirul sătesc ce-l înconjură. Pe această lespede se mai poate încă citi : „Suptu această sfîntă piatră să odihne[s]cu oasăle răposatului robu lui Dumnez[e]u dumnialui vistieriu Șerbanu Măgheriu ; și s-a pristăvit la ghenarie 16, leat 7328 [1820]“.

Întreprinzătorul căpitan Ioniță

După cum am mai amintit, popa Ioan, fratele vistiernicului Șerban Măgheriu, însurat cu o Bălașa, de care nu știm aproape nimic, a murit de tînăr, după aprilie 1808 ; el a lăsat în urmă opt copii, dintre care doi băieți, Ioniță și Gheorghe, precum și șase fete: Zamfira, soția boiernașu-

²³ Nu a fost găsită printre hîrțile Magherilor ; se face asupra ei o mențiune în cuprinsul hotărîrii Judecătorei județului Gorj, sub nr. 23, din 20 ianuarie 1841, privind un litigiu de proprietate în moșia Țoțoi (fostă Curva), dintre viitorul general Magheru și o scoboritoare a moșnenilor Țoțoieni. Prin diata sa, dictată „scriitorului“ Gheorghe sin Ioan Busuioceanu și întărită de protopopii Marin Pleșoianu și Constantin Căpreanu, vistierul Șerban lăsase nepotului său, Gheorghe, amintita moșie.

lui gorjan Nicolae ²⁴ Gârbea din Vladimiri sau Vladimir (Gorj), Ilinca, căsătorită în 1824 cu pitarul Avram Negreanu, Bălașa, soția postelnicelului Alexandru Roșianu (răposat după 9 iulie 1831), Smaranda, cununată cu preotul Radu Aluneanu, Maria, soția lui Gheorghe Geamănu (răposat în 1837), fiul protopopului Barbu Zorilescu și văr primar cu Ioana, ce-a ținut-o vistierul Șerban Măgheriu și, în sfârșit, o Stana, ce n-a fost căsătorită. Despre fetele popii Ioan cunoaștem foarte puține lucruri. Știm doar că la măritișul Ilincăi cu pitarul Negreanu, frații ei Ioniță și Gheorghe i-au hărăzit, la 18 ianuarie 1824, prin foaie de zestre, „opt boi, șase vaci, patru epe, doi cai telegari“, rochii și îmbrăcăminte, lucruri de gospodărie, un copil de țigan rob și 1 000 de taleri. Portretele soților Zamfira și Nicolae Gârbea, precum și ale Ilincăi cu bărbatul ei Avram Negreanu, apar zugrăvite pe pereții bisericii din Vladimir, în rîndul ctitorilor acestui lăcaș înălțat de Gârbești și de Magheri la 1835.

Băiatul cel mai mare al popii Ioan Măgheriu, Ioniță, s-a născut pe la 1795, după cum rezultă dintr-o însemnare a sa autografă, lăsată pe un *Minei*, pe luna noiembrie (tipărit la Buda în 1805) și păstrat odinioară la vechea ctitorie din Birzeiu a unchiului său Șerban. Însemnarea datează din toamna lui 1813, an la care Ioniță mărturișea că atunci „cînd am scris eram om de ani 18“.

Despre copilăria lui Ioniță nu deținem nici o știre : cunoaștem doar că tînărul vlăstar al popii Ioan a fost însurat de timpuriu, la sfîrșitul anului 1816, probabil la îndemnul lui Șerban și al soției acestuia, cu o nepoată a soției unchiului său, pe nume Ecaterina, sau Catinca, fiica Stancăi Zorilescu și a unui Pantazi postelnicul, fiul lui Iane grecul din Ianina. Prin foaia de zestre, dată junei mirese la 29 decembrie 1816, mamă-sa îi dăruia moșia Petecei (Gorj).

Crescut în meseria armelor de pomenitul său unchi, Ioniță a devenit căpitan de poteră în județul Gorj, la

²⁴ Și nu Ioan cum afirmă Al. Ștefulescu, *Istoria Tirgu-Jiului*, p. 283 : Zamfira și Nicolae au fost părinții pitarilor Ioniță și Nicolae Gârbea, nepoții generalului Magheru.

9 mai 1819 primind poruncă de la ispravnic să meargă pînă în adîncul plaiului Novacilor, spre a prinde pe Niță tilharul ce dosise în ascunzișul codrilor patru cai furați. De acum înainte căpitanul Ioniță avea să se înfrunte mereu cu furii și cei fără de lege care comiteau tot felul de silnicii pe meleagurile gorjene. La 18 februarie 1820, călcînd pe urmele unchiului său, Ioniță anunța pe grămăticul clucerului Dincă Otetelișanu că a primit pe seama sa căpitania plasei Amaradiei de Jos, după ce a vărsat Vistieriei apreciabila sumă de 2 000 de taleri. În funcția pe care o deținea căpitanul Ioniță nu avea doar îndatorirea de a stîrpi tilharii, ci să-i și trimită sub escortă la judecata Divanului din Craiova, cum i se poruncea, de pildă, la 20 decembrie 1820.

Căpitanul Ioniță, ajuns în rîndul boiernașilor și fiind chiar trecut în *Arhondologia Olteniei* (catastif al rangurilor nobiliare) cu rangul de vtori-vistier, a căutat să-și rotunjească veniturile acordînd, ca și înaintașii săi, după obiceiul timpului, împrumuturi cu dobîndă și luînd în arendă moșii. Astfel, după moartea unchiului său Șerban, el a preluat moșiile Bălcești și Roșia (Gorj) date în arendă răposatului de boierul Nicolae Golescu, căruia, la 9 februarie 1820, trebuia să-i predea și produse în natură, printre altele, 21 ocale de cașcaval și păstrăvi proaspeți ; la 7 august al aceluiași an i se cereau și oameni spre a merge la lucru pentru isprăvirea caselor ridicate de Golescu la Bălcești.

În privința împrumuturilor acordate sătenilor împovărați de nevoi, căpitanul Ioniță se deprinsese destul de mult cu acest obicei prin care își însușea uneori bunurile debitorilor insolvabili. Astfel, numai în anul 1820 el împrumuta, la 23 ianuarie, pe un Gheorghe Turcin din Săcel (Gorj) cu 20 taleri cu soroc pînă la „sfinții 40 de mucenici“ (9 martie), la 18 februarie, pe un Constantin Giurgi din Bîrzeiu cu 445 taleri pînă la Sf. Gheorghe (23 aprilie), la 4 iunie, pe mai mulți săteni din Albeni cu 40 taleri pînă la Sf. Ilie (20 iulie) și așa mai departe. La 30 septembrie 1820, țărani din Bîrzeiu încheiau o învoială mai puțin obișnuită cu pomenitul căpitan, lăsînd-

du-i ca zălog pe un an — în schimbul unui împrumut de 20 taleri — pe un consătean de-al lor, Toma Ursoaie, să-l slujească și să nu-i iasă din voie.

Dar rosturile vieții lui Ioniță aveau să se schimbe odată cu „ridicarea norodului“, în 1821, sub conducerea „viteazului comandir“ de panduri Tudor Vladimirescu.

În oastea lui Tudor Vladimirescu

Revoluția de la 1821 a marcat începutul unei noi epoci în istoria poporului român. Tudor Vladimirescu, conducătorul ei, a fost exponentul maselor largi populare (țărani, moșneni, panduri, orășenime săracă, meseriași și alte pături aparținând burgheziei în devenire). Chemarea pe care el a adresat-o maselor de a se ridica la luptă pentru „dreptate și slobozenie“ era îndreptată împotriva „boierilor tirani“, care, fanarioți sau nu, erau beneficiarii unui regim politic odios, urât de întregul popor. Tudor a formulat un program care atingea problemele fundamentale ale întregului popor — sociale și naționale, economice și politice, interne și externe. Drumul lui Tudor era revoluționar, propunându-și să rezolve obiectivele mișcării sale prin ridicarea poporului la luptă cu arma în mână.

Este bine știut însă faptul că, măcar în prima etapă a revoluției, Tudor a avut și sprijinul unor elemente importante din rîndul boierimii, el însuși simțind nevoia să facă distincție între „boierii fanarioți“ și „boierii făgăduiți“, adică boierii de țară. Fenomenul este cu totul de înțeles, căci încă de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, în condițiile în care nu exista încă o burghezie puternic constituită, o parte din boieri cu vederi luminate, reuniți în gruparea ce mai tîrziu avea să primească denumirea de „partida națională“, s-au făcut purtătorii de cuvînt ai intereselor naționale. Sigur, trebuie avut în vedere faptul că multe elemente ale boierimii de la 1821 își modificaseră în mod structural profilul lor ; fiind antrenate în

procesul de schimb, în viața politică și financiară, ele își însușiseră multe principii burgheze. Pe de altă parte, structura însăși a boierimii, ca clasă socială, suferise modificări substanțiale prin pătrunderea în rîndurile ei a unui numeros contingent provenind din păturile de mijloc.

Dominația otomană — și ca o consecință directă a acesteia, regimul fanariot, cu toate venalitățile, extorcarea fiscală, instabilitatea domniilor, degradarea aparatului de stat, transformat într-un instrument de spoliere a țării — devenise insuportabilă. „Sarcinile care decurgeau din existența dominației străine depășeau cu mult pe cele rezultate din raporturile feudale interne“. Așadar, „trebuie să admitem că sarcinile naționale ale revoluției de la 1821 erau mult mai complexe și mult mai bine conturate decît cele sociale... Ponderea sarcinilor naționale, în rezolvarea cărora erau interesate toate clasele societății, inclusiv boierii, explică, în parte, de ce programul național al revoluției a fost mai precis și mai larg formulat“. (Gh. Platon, *Geneza revoluției române de la 1848*, Iași, 1980, pag. 55—56).

În timpul revoluției, toate clasele existente atunci în societatea românească s-au unit în efortul de a înlătura stăpînirea străină. O parte a boierimii a colaborat cu Tudor pe platforma intereselor naționale, dar este lesne de observat că în stabilirea poziției sale ea a avut în vedere și alți factori. Atîta vreme cît părea posibil un nou conflict ruso-turc, plauzibil dată fiind atitudinea inițială a țarului față de Eterie, boierii s-au arătat dispuși să-l urmeze pe Tudor ; după ce Alexandru I dezavuează mișcarea eteristă și revoluția românilor, boierii încep să șovăie și în cele din urmă sfîrșesc prin a lua drumul exilului. Cu toate acestea, se poate spune că, în multe privințe, prin apelul la dreptate și libertate, revoluția a creat un climat propice solidarizării generale românești, solidarizare ce a depășit, îndeosebi în prima ei fază, limitele unor clase și grupări sociale. *Asta nu înseamnă că în sinul forțelor care s-au alăturat lui Tudor nu au existat deosebiri în ceea ce privește modul de a înțelege dreptatea și libertatea. Pentru libertate națională se pro-*

nunța întregul popor, dreptatea era interpretată însă de fiecare clasă și categorie socială, pornind de la propriile-i interese.

Dincolo de aceste considerații, cu caracter mai mult sau mai puțin special, *revoluția din 1821 a fost un fenomen românesc, exprimând necesități, credințe și idealuri aparținând întregii colectivități românești.* Deși programul lui Tudor avea în vedere, în primul rînd, ordinea existentă în Țara Românească, el prezenta o importanță mult mai largă. Condițiile social-economice și politice similare celor din Moldova făceau ca propunerile lui să fie valabile pentru ambele principate. De altfel, în ce privește pregătirea și acțiunea politică, revoluția din 1821 a cuprins, în egală măsură, și Moldova. În același timp, starea de spirit a românilor din Banat și Transilvania, convingerea lor că, după ce *crăiuțul Todoruț* va rezolva problemele din Țara Românească, va trece munții pentru a pune și acolo capăt asupririi, nu mai erau un simplu ecou, ci *afirmarea unei conștiințe devenite naționale.* Prin problemele ridicate, revoluția din 1821 s-a transformat într-o mișcare ideologică general-românească, care și-a propus ca sarcină țeluri hotărîtoare pe drumul unității și independenței naționale și care, în același timp, asigurau și eliberarea socială a poporului român. Programul lansat de Tudor a dat formă concretă celor mai democratice aspirații din acea perioadă în lupta de eliberare națională și socială a românilor, iar revoluția condusă de el a avut un profund caracter popular.

Participarea celor doi frați Măgheri, dar mai ales a căpitanului Ioniță, la revoluția din 1821 se explică, în primul rînd, prin apartenența familiei lor la boierimea măruntă, pătură socială cu veleități de ascensiune și dornică de reforme care să-i asigure mai multă putere în stat. Exponenții acestei păтури — mulți dintre ei slujbași cu venituri modeste — s-au alăturat pandurilor lui Tudor Vladimirescu în speranța promovării lor în cadrul unei societăți regenerate prin înlăturarea racilelor devenite prea evidente în structura opresivului regim fanariot. Dar înțelegerea multor reprezentanți ai micii boierimi față de ideologia revoluționară a căpeteniei pandurilor

se oprea aici. Ei n-au împărtășit din programul lui Tudor decât acele prevederi care le satisfăceau interesele prin condamnarea abuzurilor marii boierimi.

Din punct de vedere ideologic, mai ales, căpitanul Ioniță Măgheru, devenit, la 7 februarie 1821, zapciu al plășii Amaradiei de Jos, se încadra în mentalitatea acestei boierimi mărunte dornică de parvenire și înavuțire. Dar existau și alte motive, mai speciale, pentru care el s-a alăturat — deși nu fără unele ezitări — revoluționarilor de la 1821, antrenându-l și pe mai tânărul său frate, Gheorghe, pe atunci flăcău de vreo 17 ani. Astfel, nu trebuie uitat că printre rudele mătușii lor, Ioana Zorilescu, s-au aflat oameni apropiați lui Tudor Vladimirescu, ca de pildă acel armaș Grigorie Ciocăzeanu, chezaș în diata din 1812 a viitoarei căpetenii a „adunării norodului”. Ba chiar mai mult, însuși cumnatul lui Ioniță și Gheorghe Măgheru, anume Nicolae Gârbea din Vladimir, era nepotul lui Dumitru Gârbea, căpitan de margine și mazil, ajutor al lui Tudor la vătășia plaiului Cloșani și coasociat în negoț cu acesta, participant activ la evenimentele din 1821. În sfârșit, căpitanul Ioniță era legat prin relații de cumetrie cu fratele lui Tudor, vistierul Papa (sau Pavel) Vladimirescu, care i se adresa familiar cu apelativul de „naș”.

Începutul atragerii căpitanului Ioniță în viltoarea evenimentelor revoluționare îl constituie cererea pe care i-a adresat-o Papa Vladimirescu, la 11 decembrie 1820, de a-i împrumuta 150 taleri, cu soroc „pînă la Sf. Ion” (7 ianuarie), deoarece, urmînd să plece la Craiova, avea „mare trebuință de bani”. Trei zile după începutul noului an, 1821, Papa îl roagă din nou insistent pe „nașul” său să-i facă neapărat „binele” care este legat de „scrisoarea slugerului Tudor”, căci „nu-i va părea rău”. De data aceasta, cu tot sensul criptic al mesajului, tilcul lui apare transparent. Oltenia începuse să se agite, iar pandurii, adunîndu-se în cete, așteptau semnalul lui Tudor spre a porni la acțiune. Oamenii stăpînirii deveneau tot mai neliniștiți, mai ales după lansarea faimoasei proclamații a lui Tudor de la Padeș-Tismana (23 ianuarie), prin care căpetenia pandurilor, adresîndu-se „cătră tot

norodul... din București și din celelalte orașe și sate ale Țării Românești“, îndemna pe locuitori să se înroleze în „adunarea cea orînduită pentru binele și folosul a toată țara“. Fierberea era în toi, cînd, la 27 ianuarie unul din ispravnicii Gorjului, căminarul Iordache Văcărescu, nutrea mari îndoieli față de Ioniță Măgheru, care, în calitatea lui de căpitan al plășii Amaradia de Jos, nu-i respectase poruncile; de pildă, deși îi ceruse de două ori în scris să-i trimită, prin zece slujitori, jumătate din cantitatea de „praf“ (de pușcă) și „plumb“ (gloanțe) aflată la Cărbunești, Ioniță nu-i dăduse ascultare. Acum era somat ca pînă a doua zi să aducă ispravnicului cele cerute. Celălalt ispravnic al Gorjului, serdarul Constantin Bălțeanu, îi făcea de asemenea cunoscute lui Ioniță, la 28 ianuarie, acțiunile „răzvrătitoare“ ale slugerului Tudor și ale pandurilor „rebeliști“. Cei doi ispravnici reveneau a treia zi, 29 ianuarie, împreună, cu strașnică poruncă, către Ioniță, avertizîndu-l că de nu va veni la ei „pînă mîine în ziuă“, va cădea „în mare primejdie“. Dar căpitanul de Amaradia, devenit și postelnicel, le-a răspuns în aceeași zi că a luat măsurile convenite, trimițînd „să să adună toate cătanele cu rînd și fără rînd... să vie înarmați și călări care vor avea cai“ și că-i va îndrepta către ispravnici, el, personal, neputînd să vină „fiind bolnav... și de nici un folos“. Ispravnicii au trebuit să se mulțumească cu această explicație, înștiințîndu-l că, „de vreme ce ești bolnav și nu poți veni, trimite pă ceaușu cu zăce cătane, iar dumneata să rămii acolo cu ceilalți slujitori“ pentru paza „coconașilor“ și a „calabalîcului“ ispravnicilor.

Evenimentele se precipitau, iar Tudor, căruia i se alăturase la Padeș și căpitanul Dumitru Gârbea, cu 600 de plăieși, iar mai pe urmă cetele lui Dimitrie Macedonschi și ale lui Simion Mehedințeanu, a înaintat spre Țințăreni (Mehedinți) unde și-a organizat o tabără (4 februarie). Țăranii obidiți au început să părăsească satele, să se adune în pîlcuri, să alerge spre „adunarea cea de obște“. La 7 februarie, Iordache Văcărescu scria cu vădită îngrijorare lui Ioniță Măgheru despre atacarea străjii

condusă de dînsul în persoană, la hotarul dintre județele Vilcea și Gorj, de către niște locuitori de acolo, ce au luat cu ei „puști 2... o pătură și un iatagan“, făcîndu-se nevăzuți; căminarul își pierduse în timpul încăierării tabachera de argint și 15 taleri, cerînd căpitanului să urmărească pe „acei ce s-au arătat cu tilhărești fapte și urmări“, să-i prindă și să-i pedepsească. Totodată, îngrijorat de întinderea „răzmeriței“, Văcărescu se adresa în aceeași zi lui Ioniță, în mîna căruia își încredințase copiii, aflați la Bengești și întreg avutul, rugîndu-l să pregătească „care bune, vrednice, cu boi buni... și cărăuși“, să încarce lucrurile, să-i puie copiii în căruțe și „să plecați drept la Rîmnice, mergînd și dumneata împreună cu toate cătanele“. Cererea era repetată cu insistență la 12 și 13 februarie, ispravnicul scriind din nou lui Ioniță, pe care-l măgulea adresîndu-i-se cu titlul boieresc de „postelnic“, reamintindu-i că era vremea să-l slujească cu credință, acum cînd „răul din zi în zi se tot înmulțește“, iar din pricina răzvrătirilor „ce se urmează“ îl povățuia să-i ia copiii și lucrurile lăsate în grijă și să meargă de-a dreptul la București spre a da totul în primirea socrului său.

Ioniță ezita încă pe ce cale să meargă. Nu se alăturase pe față răzvrătiților și nu se rupsese de autorități, dar nici nu le mai dădea deplină ascultare. Șovăielile lui i-au atras muștrări, la 9 februarie, din partea polcovnicului Stoian Malacolu, cîștigat mișcării, care, după ce-i reamintea „că se ține de ceea ce au vorbit împreună“, îl dojenea pentru că „a dat uitării înțelegerea dintre ei“, cerîndu-i de grabă trimiterea unor pistoale. La fel, la 12 februarie, Ioniță și fratele său Gheorghe erau întrebați, printr-un răvaș, asupra mersului insurecției de către ruda lor, polcovnicul Drăgulînescu, sosit tocmai atunci din București, unde domnea „mare frică... de slugeriul Tudor“ și împotriva căruia fusese trimis un detașament de 300 arnăuți în frunte cu Iordache Olimpiotul. „Înștiințați-mă ce s-au mai urmat — scria el — atît despre Tudor, cit și de ceilalți saraschieri [comandanți] ai noștri, care sînt asupra lui. După ce-mi va veni răspuns

de la slugeriu Costi²⁵, vin și eu într-acelea“. În sfârșit, în aceeași zi de 12 februarie, Matei din Izvoare făcea cunoscută căpitanului Ioniță neputința serdarului Diamandi Giuvara — trimis de stăpînire să innăbușe „răzvrătirea“ și aflat la Coțofeni — de a răzbi cu oamenii săi pe Tudor, întărit cu pandurii lui la Țintăreni. Cîțiva panduri „călcaseră“ casa negustorului Zamfir Broșteanu, luînd tot ce au găsit; era un avertisment, deci, pentru cei care se arătau fie dușmani revoluției, fie nehotărîți.

Ezităările lui Ioniță Măgheru au stîrnit însă și minia părții adverse. Astfel, uitînd de duhul blîndeții, ispravnicul Văcărescu îi trimitea un aprig răvaș, la 13 februarie (al doilea în aceeași zi!), prin care respingea „pricinuirile ce arăți ca să nu mergi cu copiii și calabalicurile mele pînă la București. Am cunoscut acum ce fel de om ești și cîtă prothimiie [credință] ai să-mi slujești. De vreme dar ce ești acest feli de om, iată trimisăi pã polcovnicu Stoian să-ți ia păceușul [titlul, rangul] de căpitanie cu toate catanele, să meargă să-mi ducă copiii și calabalicurile drept în București“; Ioniță trebuia să-i predea totodată și cei o mie de taleri aflați în păstrarea sa. „Iar tu — încheia cu asprime ispravnicul — să te scoli să vii aici să slujești ca un ostaș în locul lui. Și mai mult nu-ți scriu“. Ioniță părea a se supune, căci tonul altei misive ce i-o trimitea Văcărescu a doua zi, la 14 februarie, se schimbase. Astfel, acesta arăta că „scrisoarea dumitale am priimit-o cu polcovnicu Stoian și s-au văzut cele scrise, cum că calabalicu s-a pornit și astăzi pleci și dumneata dinpreună cu copiii pînă la București. Și bună este urmarea dumitale și plăcută, pentru care să fii dumneata încredințat că va fi cunoscută slujba dumitale și vei fi umbrît [acoperit, ocrotit] de ajutorul meu“.

Era vorba însă despre o supunere aparentă. Ioniță a înțeles să trimită copiii și lucrurile ispravnicului de Gorj la București, dar după aceea s-a rupt de „stăpînire“. Opțiunea lui n-a rămas, desigur, fără urmări. La 21

²⁵ Căpitan de panduri al spătăriei, trecut formal de partea „adunării norodului“ la sfîrșitul lunii februarie spre a o trăda la finele lui aprilie.

februarie era scos din funcția de zapciu al plășii Amara-
radia și înlocuit cu vistierul Lăudat Frumușanu, ostil
revoluției ; căpitanul Ioniță trecuse, acum fățiș, de partea
conducătorului „adunării norodului“. Între timp, oastea
lui Tudor, sporită continuu cu locuitori ai satelor ce-și
părăseau stăpînii și moșiile unde clăcuiau, își continua
marșul nestăvilit spre București. La 12 martie, „Obșteasca
Adunare“ din Gorj porunca lui Ioniță Măgheru să-și ia
oamenii și să vină cu ei la Tîrgu Jiu. El a devenit căpi-
tan de panduri la căpitania plășii Amara-
radia de Jos. Cîteva zile mai tîrziu, la 16 ale lunii, un Nicolae bărbie-
rul se angaja față de căpitanul Ioniță să-i dea pe nepotul
său Ștefan spre a-i sluji ca logofăt [secretar, scriitor de
cancelarie], cerîndu-i, însă, să aibă grijă de „chiverni-
sirea“ lui.

Revoluția condusă de Tudor Vladimirescu părea,
atunci, să fie încununată de succes. Căpetenia pandurilor
intrase în Capitală, la 21 martie, și luase în mîinile sale
conducerea țării ; mitropolitul și boierii din Divan
— care nu fugiseră peste munți — au fost nevoiți să i
se închine. În Oltenia, noua administrație, numită de
Tudor, încerca să-și afirme autoritatea și mai ales să
imprime disciplină în rîndul cătanelor care, confundînd
uneori lupta revoluționară cu acțiuni anarhice, contri-
buiau la menținerea unui climat de neliniște și tensiune
în regiune. Căpitanul Ioniță își ținea cu greu în frîu
oamenii, ba chiar era învinuit că se lăsase antrenat în
fapte necugetate, primind pentru acest lucru aspre mus-
trări. Astfel, încă la 20 martie el primea un răvaș de la
stolnicul Constantin Zătreanu și un „frate al său“, adică
un alt revoluționar, ascultînd de ordinele căpeteniei
„adunării norodului“, care-i aducea la cunoștință că, după
ce se despărțiseră „de dumnealui slugeru Theodor“, la
Slatina, fuseseră orînduiți „comandiri“ și, împreună cu
polcovnicul Iordache Hristofi, trebuiau să strîngă panduri
din orice județ vor putea. Ei recrutaseră și pe un anume
Mihai Prunesco „din părțile locului“ lui Măgheru, pe
care-l rînduiseră căpitan și, încredințîndu-i cinci panduri,
îl trimiseseră prin sate să adune oameni pentru oaste.
Dar în loc să se îndeletnicească cu această treabă, proas-

peții recruți, în frunte cu Prunescu, se dedaseră la abuzuri ; comandarii îl acuzau pe Ioniță că-și „alăturase“ pe acest Prunescu, și soții săi, cu caii încărcăți de pradă : „Ne scrie căpitanul Ilie Căpățină că pă Mihai Prunescu care l-am trimis noi mai înainte, l-ai alăturat lângă dumneata și vineri ce au trecut au fost trecînd cu patru cai... încărcăți de jafuri, osăbit de caii lor încărcăți. Și cum poți dumneata să embondisăști [amesteci] oamenii noștri și noi ai dumitale ? Ci frățește arătăm dumitale că pentru hatîrul protopopului Marin [probabil Pleșoianu, care a întărit diata vistierului Șerban Măgheriu], rudenie cu dumneata, ne făcurăm întii datoria a scrie dumitale că crea să înștiințăm cu olac [curier]... la dumnealui slugeru... dă această împotrivă rea urmare a dumitale. Ci te poftim, frate, să nu aduci treaba la rău... ci pă dă o parte împacă pe Căpățină iar pă dă altă parte înleznește-le trebuința în care sînt însărcinați [Prunescu și Căpățină] a plini suma pandurilor [a recruta] și-i pornește pă amîndoi, căci ne grăbim prea mult. Iar de nu vei da ascultare frățăștilor noastre povățuiri, va fi păcatul dumitale“.

Căpitanul Ioniță, luîndu-l și pe mai tînărul său frate Gheorghe, s-a pus sub ordinele polcovnicului Hristofi, plecînd la oaste, casele și avutul lor din Bîrzeiu fiind lăsate în paza pandurilor și arnăuților rînduiți de noua administrație. Astfel, la 30 martie, amintitul „comandir“ făcînd cunoscut cum „căpitanu Ioniță Măghieriu, din cinstită porunca dumnealui slugerului Theodor, s-au orînduit a fi lângă mine, împreună cu frate-său Gheorghe i [și] cu toate catanele dumisale, care i-au fost nelipsiți pînă acuma...“, poftea pe „frații arnăuți, căpitanii panduri, ca atît dumnealor [frații Magheru], cît și casăle, bucatele i tot coprinsul dumnealor, să fie nesupărați, fiind că să află ostași“.

Dar căpitanul Ioniță avea parte mereu de necazuri. Abia reușise să-și spele obrazul de rușinea celor întîmplate cu prădăciunile lui Mihai Prunescu, cînd fu iarăși nevoit să facă față altor plîngeri. Cîțiva dintre pandurii aflați sub comanda sa, anume Matei Melencu și Dumitru, s-au alăturat mai multor săteni din Bîrzeiu, printre care

Ioniță Dascălu și Gheorghe Mladin, ce au călcat casele boiernașului Constantin Crăznaru, din Jupînești (Olt), jefuindu-l de 3 000 taleri și „căznindu-l“ pînă la moarte. Noul ispravnic și sameș al județului Gorj, trei-logofătul Vasile Moangă, apropiat al lui Tudor, se adresa la 5 aprilie căpitanului Ioniță Măgheru cu aspre imputări în legătură cu uciderea lui Crăznaru. Nepunînd la îndoială faptul că îi va prinde pe ucigași, Moangă îl sfătuia pe căpitanul Ioniță să ia măsuri drastice : „Ci să te cunoaștem, atît pentru aceștia, cît și pentru alții asemenea, să-i înfrînezi a se părăsi de asemenea răle urmări. Iar pã care vei dovedi într-acest fel de faptã, numaidecît să-l pui în minã și să-l triimiți aici în bunã pazã. Și bine ar fi să te răpezi și dumneata pînã aici [la Tîrgu Jiu] ca să te povățuim și prin grai cum ai să urmezi de acum înainte, fiindcã ne-au venit multe și strajnice porunci atît de la dumnealui sluger ocîrmuitor oștirilor, cît și de la prea cinstitul Divan ce s-au întocmit la București“. În aceeași zi, 5 aprilie, alături de logofătul Moangă, i s-a mai adresat lui Ioniță și „finul“ său, vistierul Papa Vladimirescu, devenit și el ispravnic la Gorj, prevenindu-l cã, dacã în trei-patru zile nu va pune mîna pe ucigașii lui Crăznaru, „vom înștiința dumnealui slugerului, ci să nu ai pãrere de rãu“.

Nu știm care a fost rezultatul cercetãrilor întreprinse de căpitanul Ioniță, dar în cursul lunii aprilie îl aflãm alături de Papa Vladimirescu la Tîrgu Jiu. Dintr-o mãrturisire a pandurului Ioan Pioarul, aflat în slujba lui Măgheru, fãcutã în fața organelor de judecatã la 20 ianuarie 1822, în timpul reprimãrii revoluției, rezultã cã Ioniță l-a însoțit pe fratele lui Tudor Vladimirescu într-o acțiune punitivã îndreptatã împotriva reacționarului zapciu al plãșii Amaradia de Jos, vistierul Lãudat Frumușanu, ce înlocuise pe Măgheru în aceastã funcție cu douã luni mai înainte. Pioarul a precizat cã „în pãresimile [postul mare al Paștelui] trecute, lîngã Paști [în 1821 a cãzut la 10 aprilie], luîndu-sã șapte cai ai căpitanului Ion Măgheru de cãtre niște panduri la Vîlcea, au mers Măgheru împreunã cu el și alte cãtane la Papa, fratele lui Tudor... fiind ispravnic în județul Gorj, de au arãtat.

Și plecînd Papa cu potera i Măgheru cu el și cu cătanele la Orezi [Hurezi], unde găsiînd pã cei panduri, le-au loat caii din mînã. Și întorcîndu-sã înapoi, au luat Papa de știre cã vistieru Lãudat este la Frumușãi [Gorj], s-au dus sã-l prinzã. Și neputîndu-l gãsi, au dovedit [descoperit] o groapã cu lucruri de ale casii vistierului la un rumãn ce nu-i știe numele. Și, luîndu-le Măgheru cu Papa, le-au dus la casa Măgherului și în urmã le-au loat Papa singur pã toți. Care tot Papa cu oamenii lui au urmat rãutãțile cîte s-au întîmplat la casa numitului vistier. Iar el [Pioarul], aflîndu-sã slujitor al Măgherului, zisã cã nu i-au îngãduit Papa a sã amesteca întru nimic“. Mãrturia pandurului Pioarul este completatã și de o alta, datã peste trei ani, în martie 1824, de mai mulți sãteni din Albeni (Gorj), care, urgisiți de „gloabele“ (amenzile) și neomenia lui Frumușanu, au participat și ei, „ca sã se rãzbune“ la jefuirea bunurilor pomenitului vistier. Aceștia au declarat cã moșnenii Gheorghe Covercã, Barbu Jimblariu și Ioan Bãlțoi, care „s-au fãcut panduri la cãpitanul Măgher din sud [județul] Gorj... avînd pizmã, din pricina gloabelor ce le luosã, pã numitul vistier“, dupã ce „l-au vãzut cã au trecut în țara nemțescã [peste munți, în Transilvania], s-au pus numiții și au mers la casa sa și i-au luat niște lucruri, adicã vite, rimãtori și altele, drept gloaba ce le luosã cînd erea zapciu“. Sãtenii s-au ridicat atunci și ei, luînd un cal „de la numitul vistier“ ca sã se despãgubeascã de „globirile“ ce le suferiserã, animal ce a fost apoi adus „la numitul Măgher“. În sfirșit, din reclamația, desigur interesatã a însuși împriцинatului vistier Lãudat Frumușanu, înaintatã autoritãților la 30 martie 1823, acesta jãluia „pentru un cãpitan Ioan Măgheru, cu oamenii sãi din sud Gorj, cã în leat 1821, aflîndu-sã numitu cãpitan de Amãrãzi și casele mele fiind popor [aparținînd] cãpitãnii sale, cu cãtanele cãpitãnii și alți osebiți hoți [!], oameni ai sãi cu carii sã întovãrãșise, în loc ca sã mã apere de cei rãi apostati, însuși cu ai sãi oameni au alergat și mi-au cãlcat casa, luîndu-mi tot ce am avut dupã mijlocu meu, aprinzînd și ce am avut împrejurii casii, fãrimîndu-mi și casele“. Și supra-licitînd în descrierea suferințelor ce i-au fost provocate,

Frumușanu adăuga: „Și nemulțumindu-să numai pă atita, mi-au robit și soția cu copiii, ținându-i vreme la casa lui la popreală, gonindu-mă și pă mine a mă pune în' mînă să-mi rădice și viața“ (!), uitînd să precizeze că el fugise încă de mai înainte în Transilvania.

Oricum au stat lucrurile, este cert că atacarea și jefuirea conacului vistierului Lăudat, din inițiativa lui Papa Vladimirescu și cu concursul lui Ioniță Măgheru, au indispus o seamă de fruntași revoluționari ce doreau curmarea unor asemenea acțiuni răzlețe, cu caracter anarhic, în momente în care țara avea mare nevoie de unitate și de concentrare a forțelor în fața primejdiilor ivite la orizont: prezența trupelor eteriste, în frunte cu Alexandru Ipsilanti, în principatul muntean, urmărind alte scopuri decît cele ale „adunării norodului“, și iminenta intervenție a trupelor otomane concentrate la Dunăre. Astfel, Dumitru Gârbea, ispravnic al Gorjului, prieten apropiat și rudă atît cu Vladimireștii cît și cu căpitanul Ioniță, se adresa la 22 aprilie 1821 lui Papa Vladimirescu, care, în calitatea oficială ce o deținea de ispravnic al Gorjului, asociat la conducerea județului cu Gârbea, n-ar fi trebuit să ofere o astfel de rea pildă: „Am văzut cele ce-mi scrii pentru jeafurile dumnealui vistierului Lăudat. Și măcar că porunca ai văzut-o dumneata a dumnealui slugerului, care scrie că toate ale dumnealui să se facă plească²⁶, dar mie nici că mi-au trebuit, nici că-mi trebuiește a lua plească de la nime... Ci dumneata ai fost acolo cu Măgheru și cu căpitan Costandin. Vedeți ce făceți și joi [28 aprilie] trebuie să am știință de cele ce s-au luat. Cu toate acestea, căpitanu Costandin este dus cu ordia [oastea] la margine

²⁶ Papa Vladimirescu a căutat să-și justifice acțiunea printr-o pretinsă scrisoare a fratelui său Tudor, care ar fi aprobat atacarea conacului lui Frumușanu și confiscarea avutului acestui boier reacționar, potrivit revoluției. Afirmația este însă contrară atitudinii manifestate de Tudor, mai ales după instalarea sa la București, cînd a căutat să-și mențină colaborarea boierimii, spre a putea governa țara în condiții mai favorabile.

și eu mă aflu aici acasă... Ci cînd mă voi întîlni cu oștirea, cele luate netăgăduite îl voi pune de le vor trimite la dumneata“.

La 18 aprilie un cumnat făcea cunoscută fraților Măgheri, Ioniță și Gheorghe, aflați la oaste, numirea lui Ioniță Zătreanu în slujba de căpitan al plășii Amaradia, amăgindu-se cu speranțe deșarte că „vremurile s-au mai potolit“. De fapt, la sfîrșitul lui aprilie situația din țară s-a înrăutățit vădit, în urma eșecului tratativelor purtate de Tudor cu pașalele turcești de la Dunăre, care, după cum se știe, au refuzat să discute cu el pînă nu depune armele, cerere respinsă de căpetenia pandurilor. La 1 mai, oștile sultanului au pătruns în Țara Românească, pe la Giurgiu, Călărași, Calafat și Echet, înaintînd spre Craiova și București. Ipsilanti se afla cu mavroforii săi la Tîrgoviște, în timp ce pandurii lui Tudor erau răzlețiți între București și punctele întărite din Oltenia. În fața urgiei dezlănțuite de trupele intervenționiste, care în calea lor pîrjoleau satele, prădînd și ucigînd fără milă pe locuitori, mulți dintre aderenții „adunării norodului“ au căutat să-și scape viața, refugiindu-se peste munți, în Transilvania. Acest lucru l-a făcut — pe lîngă mulți alții — și căpitanul Ioniță Măgheru. Un negustor înstărit din Șerpoaia (Gorj), anume Gheorghe Bibescu, legat prin relații de prietenie cu amintitul căpitan, îi scria acestuia, la 1 mai, înștiințîndu-l că, deși era sănătos împreună cu toți ai săi, „numai Dumnezeu știe cum trăiesc, cu frică zi și noapte din toate părțile“ ; își arăta, totodată, mîhnirea pentru plecarea lui Ioniță, ce-l lăsase singur „în gurile vrăjmașilor“.

Părăsindu-și gospodăria și avutul agonisit la Birzeiu, căpitanul Ioniță și-a luat soția, pe Catinca, și cei doi copii ai lor și, însoțiți de 10 slujitori, au trecut hotarul pe la pasul Turnu Roșu, fiind înregistrați de poliția austriacă, la 7 mai, ca refugiați la Sibiu, unde erau ținuți în gazdă de un anume Maurer. Peste zece zile, la 17 mai, vistierul Papa Vladimirescu confirma lui Ioniță primirea scrisorii trimise și-și manifesta părerea de rău pentru necazurile suferite de acesta. „Finul“ își povățuia „nașul“ ca după ce va isprăvi „acel lucru“ (care, nu știm anume), să vină

neapărat „acolo unde se află“, căci decit să mai „pătimească necazuri în Țara Nemțească [Transilvania], mai bine va fi tot prin locurile pământului nostru“.

Dar Ioniță nu se putea întoarce. Soarta revoluției lui Tudor fusese pecetluită prin arestarea și uciderea samavolnică, de către eteriști, a căpeteniei „adunării norodului“, la 27 mai, la Tîrgoviște. Trupele otomane cotropiseră întreaga țară, rezistența izolată opusă în Oltenia de câteva cete răzlețe de panduri înfrîntă, iar eteriștii zdrobiți în lupta de la Drăgășani (7 iunie), însuși conducătorul tor, Alexandru Ipsilanti, refugiindu-se în Transilvania, unde fusese arestat de austriaci și apoi dus și internat în fortăreața Munkács. Vistierul Papa a fost și el prins de turci, după o ultimă ciocnire cu pandurii la Slobozia (17 iulie) și tîrit în captivitate la Vidin, unde i s-a pierdut urma.

Nici pentru Ioniță Măgheru n-au urmat zile de tihnă: el s-a îmbolnăvit și, neputînd să mai locuiască cu familia la Sibiu, probabil din pricina costului prea ridicat al traiului, s-a mutat în satul Galeș (Sibiu), locuit în bună parte de români, unde, la 25 iunie, Filimon Floașe și alți localnici semnau un înscris prin care se angajau să-l întrețină pe cheltuiala lor. De boala lui Ioniță aflase și serdarul Constantin Bălțeanu, revenit la ispravnicatul Gorjului și care a trimis o scrisoare încă de la 9 iunie, îndemnîndu-l să se întoarcă la Craiova. Dar, fie că era într-adevăr bolnav serios, fie că exagera starea sănătății sale, căpitanul Ioniță se temea să se înapoieze în țară. De altfel, el era sfătuit, la 29 iunie, de un alt boier oltean. Iordache Otetelișanu, refugiat de asemenea la Sibiu, apoi în satul Sadu de lîngă Tălmaci, să „nu iasă“ din Transilvania, ci „să facă pe omul greu bolnav“, sperînd ca pînă într-o lună de zile să poată pleca cu toții „de bună orînduială“.

La 10 iulie, Ioniță primea vești de acasă, de la boier-nașul Lăudat Gilcescu, ce transmisese, la rugămîntea lui, o scrisoare ispravnicului Bălțeanu. Răspunsul acestuia era mai mult decit încurajator; după asigurările lui Gilcescu, „ar fi venit cărțile [actele de numire în slujbă] de căpitanii dumitale și pă dumnealui logofătul Gheor-

ghe [viitorul general] l-ar face zapciu" al plășii Amara-
dia, în locul lui Ioniță Golumbeanu, ce fusese ucis. Dar,
totodată, boiernașul oltean recunoștea că „vremurile sînt
iuți de tot“, și că în Vilcea, trimis de stăpînire, „să află
sărdaru Iamandi [Diamandi Giuvăra], împreună cu pol-
covicul Udrea Sinescu, cu o mie de oameni [care] iau
bir și zaherele [provizii] ca și turcii...“ Aceștia din urmă
„fac rău de tot; ...în Cărbunești ne-au siluit mueri și
copii și pușcă porcii²⁷ și au stricat și din cîteva prăvălii.
Și biserica din deal au aprins-o cu foc de au ars pînă
în pămînt cu totul. Și la țară au scos cai de măsură pă
toate breslele, leafa turcilor. La noi în sat, în Bîrzăi, sînt
20 de vaci de zaherea, 5 cai, 20 de cară“. Și în înche-
iere, Gilcescu prevenea pe Măgheru și pe alți refugiați :
„de veți veni, veniți numai dumneavoastră călări, făr'
coconiță și făr' coconi“, deoarece primejdia mai era,
încă, mare.

Căpitanul Ioniță a rămas pe loc; el mai avea un
motiv în plus să nu se grăbească cu reîntoarcerea, deoa-
rece vistierul Frumușanu, a cărui casă o „călcase“ cu
Papa Vladimirescu, l-a înștiințat la 21 iulie că deplasîn-
du-se la Sibiu spre a reclama recuperarea lucrurilor
jefuite, s-a adresat Saftei, soția polcovicului Iordachi
Hristofi, fostul „comandir“ al lui Măgheru. Cucoana a
declarat că nu știa nimic, căpitanul Ioniță fiind îndemnat
„să întrebe, să iscodească“ și să caute a restitui bunurile
înstrăinate. Acesta a fost primul demers întreprins de
Frumușanu, dintr-o serie întreagă de plîngeri și recla-
mații cu care l-a urmărit pe Ioniță vreme de aproape
trei ani.

Între timp, apelurile ispravnicului de Gorj către
căpitanul pribeag deveneau tot mai insistente; el îi
cerea din nou, la 31 iulie, să plece neapărat din locul
unde se afla, adică de la Galeș și să revină în țară fără
nici o temere, deoarece aici îl „așteaptă treabă“.

²⁷ Deoarece turcii, în conformitate cu prevederile Coranului,
nu consumau carne de porc, împușcau rimătorii spre a-i înfo-
măta pe locuitorii.

Aflat, la rîndul lui, în Transilvania, negustorul Bibescu, care nu izbutise să-și vîndă vitele la Sibiu și le strămutase la Sebeș, scria prietenului său Ioniță, la 6 august, că în pofida insistențelor depuse de ispravnicul Bălțeanu nu se va întoarce nici el în Gorj pînă nu se va înapoia și dînsul. Îi făcea, totodată, cunoscute unele mișcări ale trupelor austriace pentru întărirea graniței dinspre Țara Românească, fiind aduse la Alba Iulia „vreo zece tunuri cu un regiment de catane și au tăbărit în Turnișor“. Deci liniștea nu domnea deloc în principatul vecin.

La 10 august serdarul Bălțeanu a intervenit din nou, pe un ton ultimativ, imputîndu-i lui Ioniță de ce nu a venit la Tîrgu Jiu, deși i-a scris și i-a poruncit, urmînd „să mai lase teama de turci“. Căpitanul Ioniță se afla, într-adevăr, într-o grea dilemă. Ca susținător al insurecției condusă de Tudor Vladimirescu și fost căpitan de panduri în oastea acestuia, se temea să nu fie tras la răspundere în fața autorităților, mai ales de vistierul Frumușanu și alți pîrîtori ; el se putea bizui doar pe cheazășia cîtorva protectori, dintre care cel mai binevoitor s-a arătat ispravnicul Gorjului, serdarul Bălțeanu. Acesta izbutise să convingă stăpînirea să treacă cu vederea faptele lui Ioniță, minimalizîndu-i participarea și legăturile avute cu „adunarea norodului“ și prezentîndu-l mai mult într-o ipostază de victimă a împrejurarilor, dovada constituind-o refugiarea sa în Transilvania, „din calea răutăților“. Spre a putea nădăjdui într-o iertare definitivă, a-și scăpa averea și a-și cruța poziția socială dobîndită în Gorj, căpitanului Ioniță nu-i mai rămînea altceva de făcut decît să colaboreze cu autoritățile locale. De aceea, cu toate că a primit, la 11 august, o altă scrisoare din partea boierului refugiat Iordache Otetelișanu, prin care îl felicita că „n-a ieșit pînă acum“, deoarece „frica cea mare“ era despre partea turcilor ce arestaseră o delegație de mari boieri, în frunte cu banul Văcărescu, înapoiată la București, căpitanul Ioniță s-a hotărît să revină în țară, cu atît mai mult cu cît însuși Otetelișanu, în pofida celor scrise, afirma că peste două săptămîni „cu ajutorul lui Dumnezeu nădăjduim să ieșim cu toții“.

Așa încît, pe la sfîrșitul lui august, lăsîndu-și încă soția și copiii la adăpost, la sătenii din Gales, Ioniță a revenit singur pe meleagurile natale ; la 3 septembrie îl întîlnim intrat din nou în slujba ispravnicatului gorjan.

După „răzmeriță“

La data sus-menționată, ruda lui Ioniță, Constandin Negreanu, îi scria despre însărcinarea primită de la autorități de a strînge, împreună cu un delegat otoman, toate armele pe care le dețineau locuitorii satelor, de cînd cu „rebeliia“, spre a se preîntîmpina izbucnirea unor noi ciocniri și tulburări provocate de excesele trupelor de ocupație.

La 9 septembrie ispravnicul de Gorj, serdarul Bălțeanu și comandantul militar turc, Hali Aga Imbrohor, imputerniceau pe Ioniță — în plasa Amaradiei de Jos, iar pe fratele său Gheorghe — la Amaradia de Sus ca, în colaborare cu zapcii plășilor respective, să adune toate armele de la panduri și alți locuitori, deoarece din aceste locuri nu se strînsese, încă, nimic. În aceeași zi, ispravnicul revenea către Ioniță cu dispoziția ca să se prezinte la dînsul, la Tîrgu Jiu, cu pandurii și cu toate armele după cum i s-a cerut, iar dacă va descoperi și pe alții ce le doseau să-i aducă și pe aceștia înaintea lui. Deoarece se pare că Măgheru n-a depus prea mult zel în această treabă, serdarul i-a scris din nou, peste două zile, la 11 septembrie, avertizîndu-l : „Văz că triimiți cîte un pandur. Ci nu te juca, că nu e floare această treabă, ci mîine te aștept cu toți pandurii grămadă și cu căpitanii lor“.

Poziția sa în cadrul administrației nefiind îndeajuns de lămurită, Ioniță a scris ispravnicului, la 15 septembrie, cerîndu-i pe seama sa căpitania plășii Amaradia de Jos — ca în trecut — trimițîndu-i, totodată, în dar, spre a-l bine dispune în favoarea sa, doi cai „vineți porumbaci“. Bălțeanu s-a învoit, răspunzîndu-i lui Ioniță a

doua zi că i-a putut obține doar căpitania poterii și nu a plășii la prețul de 50 nu de 40 taleri pe lună, ceea ce se ridica la un total de 600 taleri anual, din care a reclamat pe loc plata unei jumătăți. Deoarece Ioniță ezita, codindu-se probabil atât din pricina banilor, cât și din aceea a primirii unei slujbe inferioare celei pe care o deținuse odinioară, ispravnicul revenea cu un răvaș, la 29 septembrie, sfătuindu-l să nu renunțe la căpitania poterii, deoarece numai în această calitate avea voie să poarte arme, toți ceilalți fiind obligați să le predea. Pistoalele pe care le avea de la una din rudele sale, Zorilescu, le mai putea ține încă, pînă „vom vedea“. Era bine, însă, pentru dînsul, în vremurile grele prin care trecea, ca și localnicii, dar mai ales turcii, să-l știe de căpitan.

Ioniță a înțeles situația și s-a resemnat. El a primit slujba și a alcătuit o listă cu toți cei cărora le încredințase arme cu prilejul insurecției, în vederea recuperării lor. Astfel, el livrase arme lui Dincă sin Dincă Zorilescu, Ioan Pioarul, Nicolae Cioponea din Cîrligei, Mihai Prunescu, Anghel Sitea și Nedea arnăutu.

Căpitanul Ioniță spera să-și mai îmbunătățească situația și prin ocrotirea ce o putea căpăta de la celălalt fost ispravnic al Gorjului, Iordache Văcărescu, care îi scria, tot în toamna lui 1821, că s-a întors de unde fuscse fugit din cauza „apostasiei“ (revoluției), cerîndu-i să-i aducă degrabă copiii acasă.

Gîndurile lui Ioniță se îndreptau și către familia sa rămasă în Transilvania, la Galeș, de unde soția lui, Catinca, îi scria, la 13 octombrie, că n-au mai rămas alți refugiați acolo, cerîndu-i și ceva bani de cheltuială, deoarece cei pe care îi avusese pînă atunci se isprăviseră.

Căpitanul avea, așadar, de făcut față multor greutăți. Dar cea care îl apăsa cel mai tare, nedîndu-i odihnă, era frica să nu fie trecut de autorități printre „apostați“, încercînd să-și ascundă participarea la revoluție. O grăitoare pildă, în acest sens, o constituie scrisoarea adresată de Ioniță marelui vornic Nicolae Golescu, de la care luase în arendă — înainte de revoluție — moșiile acestuia din

Gorj. El mergea atît de departe cu dorința de a se disculpa, încît nega că ar fi fost „căpitan al lui Tudor“, declarînd că pe „vremea apostatilor“ abia scăpase cu fuga în „țara nemțescă“, iar casa fi fusese prădată în lipsă. Mai susținea — făcînd aluzie, desigur, la acuzațiile ce i se aduceau în cazul vistierului Frumușanu — că de jafuri „nu s-a atins“, că a fost doar pîrit „pe nedrept“ de dușmani. Scrisoarea constituie un document foarte trist, oglindind pînă unde trebuia să ajungă cu oportunistul și prefăcătorul un om, de condiții sociale relativ modeste și fără protectori influenți, spre a supraviețui în hățișul de intrigi și corupție ale unei administrații venale gata să închidă ochii la unele culpe mai puțin grave dacă supunerea celui vinovat era însoțită, bineînțeles, de plocoane și pungile de bani de rigoare. Ioniță Măgheru participase, desigur, la revoluție; dar deși nu avusese decît un rol pe plan local, se găsiseră vecini de moșie sau dregători mărunți gata să profite, exagerînd implicarea lui în evenimentele de la 1821, în speranța de a se înfrupta din bunurile căpitanului dacă ar fi fost confiscate și scoase la mezat. Asemenea porniri hrăpărețe erau încurajate de atmosfera de suspiciune, delatațiuni și nesigurantă ce domnea în țară după înăbușirea revoluției.

La 23 mai 1822 ispravnicul Gorjului îl avertiza pe Ioniță că ieșise „strașnică poruncă împărătească“, ca tuturor celor „ce vor fi amestecați [a fi avut legături] cu apostatii“ să li se ia toate bunurile; serdarul Bălțeanu mărturisea că „auzise pe unii-alții mormăind și pentru Măgheriu“, dar că el îl va apăra cît îi va sta cu putință.

Ioniță a scăpat cu fața „curată“ numai datorită apărării ce i-au luat-o ispravnicul Gorjului și atitudinii sale oportuniste — scuzabilă, de altfel, în acele împrejurări —, renegîndu-și trecutul. Pentru Ioniță au intervenit serdarul Bălțeanu — dar nu în mod dezinteresat, primind plocoane în cai de la protejatul său, precum și plata în avans a 300 taleri pentru dobîndirea slujbei de căpitan de poteră, ca și alte „atenții“ —, precum și Iordache Văcărescu, căruia Măgheru îi salvase bunurile de la jaf,

În februarie 1821, și-i dusesese la adăpost copiii. La acestea s-a mai adăugat și faptul că gospodăria căpitanului Ioniță de la Birzeiu — după refugierea sa în Transilvania — fusese jefuită de arnăuți sau de panduri și apoi de cotropitorii otomani, astfel încît și el putea să-și justifice, pînă la un punct, rolul de „victimă“.

În februarie 1822 Ioniță a trecut munții, ducîndu-se la Sibiu și Galeș, spre a-și readuce acasă familia ; acolo l-a ajuns, la 25 ale lunii, un răvaș de la ceaușul Ștefan, vătaful plaiului Novaci, care-i trimetea pe omul său, Trofan, pentru unele tîrguieli.

Punînd iarăși accentul pe pagubele suferite în timpul „apostaziei“, căpitanul se adresa din nou, la 27 septembrie 1822, vornicului Golescu, rugîndu-l ca să dea „strașnică poruncă“ către locuitorii satelor Roșia și Bălcești (Gorj), ce-i fuseseră arendate, „să-i împlinească cusurul de dijmă și clacă“, căci „cu răzvrătirea vremurilor“ i se luase totul „de către apostazi și de armatele împărătești“.

În sfîrșit, la 15 februarie 1823, căpitanul Măgheru adresa o jalbă chiar noului domnitor al țării, Grigore al IV-lea Dimitrie Ghica (1822—1828), plîngîndu-se împotriva vistierului Lăudat Frumușanu, care „îl apuca“ să-i plătească toate pagubele „ce i-au pricinuit apostazii“. Răstălmăcea din nou adevărul, susținînd că nu luase parte la jaful bunurilor zisului dregător și că, dimpotrivă, gospodăria lui fusese prădată, el scăpînd cu fuga în „Țara Nemțească“. Și, contînd, desigur, pe un sprijin de la binevoitori, cerea chiar să se facă cercetare la Divanul Craiovei. După cum știm, vistierul Frumușanu a reacționat, la 30 martie 1823, adresînd, la rîndul său, o plîngere domnitorului spre a fi despăgubit pentru lucrurile jefuite de căpitanul Ioniță Măgheru.

Litigiul a fost aplanat abia în anul 1824, cînd — prin mijlocirea noului ispravnic al Gorjului, Dincă Brăiloiu — fostul căpitan de panduri a consimțit să plătească o sumă vistierului Lăudat pentru bunurile prădate și să-i dăruiască un cal, spre a se stinge „ori și ce pretenții“.

În slujba Gorjului

Odată întors pe plaiurile natale, spre a i se ierta mai ușor participarea la revoluție, Ioniță s-a pus cu osîrdie în slujba județului și a ispravnicului de Gorj, neieșindu-i din cuvînt. Asculta orice poruncă, îndura orice muștrare. Cînd, la 21 august 1822, i s-a spus, în legătură cu „por-nitul finului“ la hambarele din plasa Amaradiei, să termine treaba pînă duminica următoare, căci, dacă va trece măcar o zi peste soroc, va rămîne „olog de picere ca un becisnic“, căpitanul s-a supus fără crîcnire. Tot așa, peste cîteva zile, la 29 august, el a trimis, la cerere, doi slujitori călări la isprăvnicat spre a însoți pe vinăriceii de plasă — dregătorii ce urmau a strînge darea de vin pentru „cămara domnească“.

Dar, în primul rînd, Ioniță era dator să stîrpească tilharii ce bîntuiau prin județ și care se înmulțiseră peste măsură în acele vremuri grele. Pentru aceasta, însă, nu dispunea de o deplină autoritate și putere în modestul rang de căpitan de poteră în care fusese numit. De aceea, el s-a adresat din nou protectorului său, ispravnicul Băl-teanu, cu rugămîntea de a-l ajuta să-și recapete vechea slujbă de căpitan al plășii Amaradia de Jos. Bălteanu i-a răspuns, la 17 octombrie 1822, arătîndu-i că „pentru vătă-șei și căpitani este vorba să se pună într-altă rînduială“, iar domnia nu va primi jălbi pînă nu va termina cu „facerea boierilor“, adică înălțările în ranguri ; totuși, îl sfătua să vină pînă la dînsul, la Tîrgu Jiu. A urmat, probabil, darea obișnuitului plocon, căci, la 1 noiembrie, Spătăria făcea cunoscută ceaușului și slujitorilor căpită-niei plășii Amaradia de Jos că Ioniță Măgheru fusese din nou rînduit căpitan peste dînșii. Ispravnicul îi confirma acestuia, la 31 decembrie, renumirea sa în slujbă, fiind chemat să-și ridică cătanele ce urma să le aibă sub ascultare.

Vremurile tulburi l-au purtat pe căpitanul Ioniță de la un capăt la altul al județului Gorj, iar după trecerea lui Bălteanu (devenit stolnic) la isprăvnicatul Vîlcii, la 1 aprilie 1823, a intrat în subordinea noului ispravnic,

clucerul Dincă Brăiloiu, care-i cerea, la 6 aprilie, să vină de grabă cu toți poterașii înaintea lui, să plece pe urmele unor tâlhari, căci altfel va fi „în mare primejdie“. La 21 aprilie Ioniță se ducea să cerceteze jaful pricinuit la conacul boiernașului Ioniță Crăznaru, iar mai târziu se afla pe urmele altor răufăcători la Preajba.

Ostenele sale n-au rămas fără răsplată. La 21 septembrie 1823, el primea un atestat „pentru slujbă credincioasă, chiar cu primejdia vieții, în multe rînduri“, urmînd „a rămîne nesupărat“ de zapcii „de banii ce avea să-i plătească pentru anul trecut“. Comportarea sa a determinat Spătăria să-l întărească din nou, la 1 noiembrie 1823, în slujba de căpitan al plășii Amaradia de Jos.

În anul următor, Ioniță — devenit „mai marele potelorilor Gorjului (cum îl pomenește un zapis din 21 februarie 1824) — avea de făcut față la tot felul de îndatoriri ; asigurarea securității dregătorilor ce percepeau dările prin județ, urmărirea birnicilor, combaterea unor abuzuri comise de poterașii săi, fie de alți oameni străini, moșneni sau chiar boiernași, să vegheze la cinstea locuitorilor satelor, dar mai ales să stîrpească hoții. Pentru această din urmă — și cea mai însemnată — îndatorire, el a primit veste, la 6 martie 1824, că sosiseră strașnice porunci, de la Căimăcămia Craiovei, că de se va mai auzi de prădăciunile tâlharilor în județ, căpitanul plășii va trebui să despăgubească pe cei jefuiți, urmînd chiar a fi pedepsit „cu tîrgu și cu ocna“²⁸.

Din această pricină Ioniță nu-și mai găsea tihna. Ba primea poruncă, la 9 mai, să trimită de grabă două cătane bine înarmate să păzească drumul la Podul Tulburei, ba să plece, la 7 iunie, pe urmele unor hoți ce trecuseră pe lîngă satul său Bîrzeiu, pierzîndu-se în pădurea Porcenilor, ba să se înfățișeze, cu cătanele, la 24 iunie, la tîrgul Cărbunești, unde era „foarte trebuincios“, deoarece tâlharii răpiseră doi oameni și „o nevastă

²⁸ Pedepsă ce consta în plimbarea vinovatului „prin tîrg“, cu mîinile legate la spate și punerea sa în „butuc“, înainte de a fi trimis „la ocna“ să taie sare. Vezi Nicolae Vătămanu, *Catastih de bucureștean*, București, 1980, p. 16—17.

tinără“, fugind cu ei dincolo „de cula Crăsnarului, în pădure“, și altele de acest fel. Isprăvnicatul nu mai conținea să-l pună pe drumuri. La 8 august trebuia să-și împartă poterașii, pe unii să-i pornească cu cățana Andrei spre Berilești, iar el, împreună cu ceilalți, să ia urma unor țilhari. Spre sfârșitul lunii, la 20 septembrie, i se poruncea să prindă cinci „hoțomani“ ce au schingiuit și prădat opt „oameni săraci“ în viile de la Glodeni, iar peste două zile să trimită „năpristan“ la isprăvnicat pe țilharii ce jefuiseră stupi de la Dumitrașcu, „mămulariul“ (negustorul) din Pojaru și-i „spărseseră“ casa, „ușurîndu-l“ de marfă.

Alergătura și neodihna lui Ioniță i-au adus cuvinte de laudă din partea superiorilor. La 23 septembrie, el primea de la însuși marele spătar Grigore Filipescu o scrisoare prin care acesta își arăta mulțumirea „de silința și vrednicia cu care te-ai purtat pînă acum la meseria întru care ești orînduit“ și „pentru aceia să știi că noi sîntem datori a-ți face răsplătirea cea cuviincioasă“, urmînd ca și mai departe „să facă prigoană de țilhari, ca vechil [aici, locțiitor al comandantului], cînd căbzi-manul [corect, capziman — comandant al pandurilor din toată Oltenia] poterelor de peste Olt“, stolnicul Constatin Bălțeanu, „nu poate merge“. Acesta din urmă îi scria lui Ioniță, la 8 martie 1825, ca în calitatea lui de „vechil al poterelor“ să-și ceară slujitorii prin stolnicul Ioniță Rahtivan, ispravnicul Gorjului, dîndu-i ascultare acestuia și arătîndu-i vitejia sa, să urmărească „orice mișcare a țilharilor“, alergînd după ei, să-i zdrobească spre a putea „eși de asupra“. Peste două săptămîni, la 26 martie, Spătăria extindea atribuțiile căpitanului Ioniță ca vechil asupra poterelor pe întreaga Oltenie, poruncindu-i să ia catane înarmate și să se repeadă peste hotarele Gorjului, în Mehedinți, în urmărirea unor cete de țilhari. Printr-o altă carte, primită de la Spătărie la 21 aprilie 1825, i se reaminteau căpitanului Ioniță îndatoririle sale, cerîndu-i-se „să-i fie privegherea zi și noapte“ și, unindu-se cu celelalte potere, „să urmărească pe făcătorii de rele și pe hoți“, dînd seamă apoi de faptele sale atît înaintea isprăvnicatului cît și Spătăriei, prin Căimăcămia Cra-

iovei. La 12 mai, tot Spătăria se adresa polcovnicului de Gorj, Ianache Sănătescu, poruncindu-i să nu mai ridice piri împotriva lui Măgheru, pentru faptul că se dusese cu potera în urmărirea unor tîlhari peste hotarele județului, în Mehedinți, deoarece așa primise dispoziții ; dimpotrivă, să-l ajute pe căpitan și să-i trimită cele 15 cătane cerute în ajutor. În aceeași zi, 12 mai, atît Spătăria cît și capzimanul Bălteanu îl îndemneau pe Ioniță să-și aplaneze diferendele cu polcovnicul Sănătescu și lăsînd totul la o parte să-și vadă de „treaba domnească“.

Ioniță și-a dat, de bună seamă, toată osteneala pentru a curăța Gorjul și Mehedinții de răufăcători, de vreme ce, peste o lună, ia 20 iunie, Spătăria îi comunica numărul cătanelor ce-i fusese pus la dispoziție, fiind recunoscut de acum înainte el ca „polcovnicul poterelor din Oltenia“, avînd voie să treacă dintr-un județ într-altul oricînd i se va da știre despre apariția vreunei cete de tîlhari. La 22 iunie îi scria „capzimanul“ Bălteanu că „de la ocnă au scăpat 30—40 tîlhari“ și el să-și ia cătanele „și să izbești pe marginea județelor Vlcea și Gorj“, dînd zor „ca să-i găsești din pămînt, din păduri și din vii“. Atît isprăvnicatul de Gorj, la 30 iunie, cît și Căimăcămia Craiovei, la 6 iulie, porunceau lui Măgheru ca, împreună cu potera, zi și noapte, să alerge, să-i prindă, „ca să se cunoască la stăpînire slujba dumitale“. Tot Căimăcămia făcea cunoscut lui Ioniță, la 7 iulie, că bine a făcut că se ridicase cu potera după cei 11 tîlhari ce au prădat o stîină ardelenescă din muntele Pravățul, plaiul Novaci, scriindu-li-se, cu o lună înainte, și ispravnicilor să-i dea ajutor în a stîrpi pe hoți.

Deși la 25 iulie 1825 Ioniță primea „hiritiseli“ (felicitări) de la stolnicul Bălteanu că îndeplinea acum slujba de „polcovnic peste toți căpitani de poteră din cele cinci județe de peste Olt“ și era îndemnat să facă cinste acestei slujbe și să calce pe urmele unchiului său Șerban Măgheriu, sfărîmînd cetele de tîlhari și „hoțomani“ și mai ales să prindă pe cei 36 răufăcători care, scăpați de la ocnă, „au apucat-o prin județul Gorj“, capzimanul îl muștra pentru că în loc să fugă după tîlhari, el se afla „stînd și făcînd chef la bîlciul Cărbuneștilor“ ; prin-

zindu-i pe ocnașii scăpați — îi scria în încheiere Bălțeanu — „nu-ți mai trebuie altă vrednicie“. Ioniță nu-și putea oferi, așadar, nici un moment de răgaz.

Printre alte sarcini, isprăvnicatul îl anunța că la 30 iulie 1825, din porunca domnitorului, urma să comande un grup de 45 de oameni „în slujba marginelor județului Gorj“ ; în afară de aceasta, era dator să aibă mereu pe lângă sine 15 cătane „cu schimbul, pentru a străjui oriunde și a prinde pe făcătorii de rele oriunde s-ar ivi, să-i prindă vii sau morți“.

Ioniță s-a ținut cu sîrg de slujba sa, primind poruncă, la 8 august, de la stolnicul Bălțeanu, să se îngrijească de paza bilciului de la Rîureni (Vilcea), iar peste o lună, la 7 septembrie, din dispozițiile aceluiași dregător, urma să primească de la ispravnicul Gorjului, stolnicul Rahtivan, plasele Amaradia de Sus și de Jos „sub îngrijire și ascultare“, fiindu-i mai apropiate. Polcovnicul raporta superiorilor săi, la 23 septembrie, atrăgîndu-le atenția asupra lui Gheorghe crișmarul din mahalaua Bircii — moșneni ca fiind un „hoț, belitor de bani“, deoarece chirigiile ce treceau cu carele pe drum în dreptul crișmei sale sau oierii ardeleni nu scăpau neșefuiți.

În exercitarea atribuțiilor sale, Ioniță întrecea uneori măsura, asprimii lui căzîndu-le victime și unii locuitori bănuți a fi complici sau tăinuitori — și care s-au plîns la ispravnicul Gorjului că suferă „gloabe“ și „bătăi“ din partea polcovnicului. Pentru aceste „rele purtări“, la 10 octombrie 1825, Ioniță primea dojană de la stolnicul Bălțeanu, care îl îndemna să dea ascultare povețelor primite.

Ioniță și-a continuat slujba, cu toate neajunsurile ei, trimițînd, la 1 februarie 1826, la isprăvnicat, pe Gheorghe sin Popa și pe Constantin Bondoc, hoți de rîmători, spre a fi băgați la „gros“ (pușcărie) sau pedepsind, la 9 februarie — în virtutea atribuțiilor ce le deținea —, pe Rada Gioca „fermecătoarea“, ce i-a dăruit zapis la mîină că nu va mai face „farmece“ ca să „despartă oamenii de muierile lor“ ! Deoarece — în pofida avertismentelor primite — cătanele sale făceau exces de zel, continuînd să asuprească pe săteni, isprăvnicatul l-a înștiințat din nou pe Ioniță, la 2 aprilie 1826, să nu-și mai trimită

oamenii prin plăși pentru urmărirea datornicilor, „ci să urmeze ponturile după dreptate și să cerceteze doar ce spun acestea“. Dar polcovnicul nu s-a mai putut bucura mult timp de autoritatea sa...

Chiverniseala unui ostaș

Ioniță Măgheru a avut două feluri de proprietăți : unele de zestre, în Petecei și Zorilești, ce i-au aparținut în exclusivitate, iar altele, la Cilnic și Birzeiu, în stăpînire comună cu fratele său mai tânăr Gheorghe, moștenite de la tatăl și unchiul lor, respectiv popa Ion și vistiierul Șerban Măgheriu. Toate au fost sporite prin cumpărături succesive. Totodată, cei doi frați au cumpărat împreună părți din muntele Petrimanu, arendate apoi sătenilor din Galeș (Sibiu) și oierilor transilvani din Săliște.

Pentru posesiunea sa din Zorilești, învecinată cu Prigoreni, unde era proprietar și serdarul Dumitrache Ruset, Ioniță — ca și soacra sa și rudele ei din neamul Zorileștilor — a avut numeroase litigii cu acest boier, începînd de la 17 mai 1824, iar după moartea lui, cu văduva acestuia, serdăreasa Anica. Pentru a curma supărătoarele pricini, Ioniță s-a decis să vîndă lui Ruset o parte din lotul disputat, desfăcînd 120 stînji, la 17 octombrie 1824, pe 1 560 taleri, deși rudele sale, Zorileștii, au continuat certurile și procesele pentru părțile lor. În porțiunea ce-i mai rămăsese la Zorilești, căpitanul a achiziționat succesiv de la moșnenii din sat grădini și livezi cu pometuri pe 60 taleri (14 decembrie 1824, mai 1825). Cu toate acestea el nu avea tihnă din partea serdăresei „Rusetoaia“, împotriva căreia ridica jalbă la 2 decembrie 1825 în fața lui Alexandru Ghica, biv vel logofătul Țării de Sus, caimacamul Craiovei și viitor domn al țării. Totuși, la 21 decembrie, Ioniță era obligat să restituie Anicăi Ruset 800 taleri pentru un alt loc de 80 stînji vîndut la Zorilești, deoarece, deși îl cumpăraseră de la Constantin, fiul căpitanului Mihai Zorilescu, el încălcaseră dreptul de protimisialis al cumnatului acestuia, Ioan Slă-

vescu, care a răscumpărat pământul. Tot cu pomenita boieroaică se certa, în continuare, și soacra polcovnicului Ioniță, Stanca postelniceasa „Pantazoia“, care cerea ginerelei ei, la 3 și 20 martie 1826, câte 20 și 15 taleri de cheltuială pentru „purtarea de judecată“ la Craiova. Litigiul pentru încălcări de hotare a continuat însă și după moartea lui Ioniță, între urmașii săi, rudele din neamul Zorileștilor și boierii Rusetești.

În afara moșiilor de la Petecei și Zorilești, polcovnicul Ioniță a mai avut proprietăți în comun cu fratele său Gheorghe. Deoarece, pentru o bucată de loc în hotarul Cîlnicului, tatăl lor, popa Ion, avusese de mult pricină cu îndepărtatele sale rude popa Ion Fleșearu, Preda — ginerele lui Constantin Fleșearu și alți moșneni din Bîrzeiu, disputa s-a prelungit și după decesul său, dar la 10 aprilie 1820 ispravnicii Gorjului au hotărît ca frații Măgheri să nu mai fie supărați de zișii pîrîți ce nu-și puteau justifica pretențiile, întrucît moșia din Cîlnic n ufusese aleasă, ci „stăpînită de-a valma“. La 30 octombrie 1822 Ioniță își sporea — ca și Gheorghe — posesiunile în Cîlnic „din hotarul Măgherilor“, cumpărînd partea rudelor lor Barbu sin Mihăilă Magheriu, Ștefan și Ion sin Radu Drăgoescu, pe 50 taleri ; nedisponînd de toți banii, Gheorghe rămase dator cu 15 taleri fratelui său, care îi reclama printr-un răvaș trimis la 9 decembrie al aceluiași an. În sfîrșit, la 4 aprilie 1824, cîțiva săteni din Cîlnic se învoiau cu frații Măgheri ca, în schimbul a patru zile de clacă, să fie slobozi a-și face case pe moșia acestora, deoarece se așezaseră acolo încă de pe vremea unchiului lor, vistierul Șerban Măgheriu.

Relațiile cu țărani erau destul de delicate, de vreme ce la 16 mai 1824 căpitanul Ioniță se plîngea Căimăcămiei Craiovei împotriva celor din neamurile Sutești și Găiculești din Bîrzeiu, care „de cînd cu blestemata rebelie“ (revoluția din 1821) nu mai doreau să facă claca cerută pentru folosirea pășunii de pe moșia ce o avea în hotarul Cîlnicului. În același loc, polcovnicul Ioniță a mai cumpărat, la 25 august 1825, de la ruda sa, Andronache sin Barbu Măgheriu și fratele acestuia, Radu, toată partea lor de moșie, pe 29 taleri.

În satul Birzeiu de Gilort, Ioniță și Gheorghe Măgheru au achiziționat, la 10 ianuarie 1823, pe 60 de taleri, părțile moșneanului Stan sin Staicu Birzeianul și ale rudelor acestuia. Avînd litigiu, la 13 martie 1823, cu moșnenii Codreșești, ce tăiaseră lemne dintr-o pădure aflată pe o proprietate comună, frații Măgheri obțineau de la Căimăcămia Craiovei dreptul de împărțire echitabilă a veniturilor. Tot la moșia Birzeiu, Ioniță și Gheorghe se învoiau, la 23 martie 1824, cu Constantin Spanciog, ca să le facă clacă șase zile și să le dea dijma cuvenită din bucate, „după obiceiul moșiilor“, spre a fi lăsat cu casa, grădina și pometul pe pămîntul lor. Cumpărăturile celor doi frați în Birzeiu s-au mai rotunjit și prin achiziționarea „funiei Lihuleștilor“, aparținînd moșneanului Constantin Lihu, căruia îi achitaseră, la 20 februarie 1825, din prețul vînzării de 430 taleri numai 152, urmînd să-i mai dea și trei stînjeni în hotarul Scăueri. În hotarul moșiei Curva (Țoțoi) numai polcovnicul Ioniță a cumpărat, la 14 iulie 1825, de la Sandu Scărădeanu din Pojar și soția sa, o fișie lungă de 80 stînjeni și lată de 40, cu prețul de 70 taleri.

După cum am mai spus, la 15 aprilie 1820, Ioniță, împreună cu fratele său Gheorghe, cumpăraseră partea lui Toma Birceanu din muntele Petrimanu, plaiul Novaci, adică jumătate din acest masiv, cu 3 300 taleri, din care 1 800 i-au plătit „peșin“, iar restul de 1 500 au fost înaintați de oierii ardeleni din Săliște (Sibiu), Stan Răcuciu și tovarășii lui. Peste trei ani, la 7 martie 1823, același Toma s-a împrumutat de la frații Măgheri cu 100 galbeni, zălogindu-și partea nevîndută din același munte, cei doi urmînd a încasa venitul drept dobîndă a banilor împrumutați. Stăpînirea muntelui Petrimanu nu era, însă, lipsită de complicații. În timpul refugiului său în Transilvania, la 1821, căpitanul Ioniță se împrumutase de la săteanul Dan Floașe din Galeș cu 1 500 taleri, urmînd să restituie doar jumătate din bani, restul de 750 taleri reprezentînd suma avansată pentru arendarea unei părți ce-i revenea singur din stăpînirea amintitului munte. La 2 mai 1823 Dan Floașe a trecut arenda, pentru patru ani, către frații săi. În sfîrșit, jumătate din mun-

tele Petrimanu, partea ce revenea în comun lui Ioniță și lui Gheorghe Magheru, a fost arendată de cei doi, la 30 aprilie 1824, lui Stan Răcuciu și Bucur Șteflea din Săliște, pe 10 ani, primind câte 250 taleri pe an. Deoarece polcovnicului Ioniță i s-a înfățișat, la 22 iulie 1825, un „mușteriu“, în persoana boierului Ioan Păianu, dornic să cumpere întreg muntele cu 1 500 taleri, urmînd că „tîrgul“ să fie încheiat pînă la „Sf. Maria“ (15 august) la Tîrgu Jiu, Stan Răcuciu și Bucur Șteflea s-au grăbit, la 8 august, să perfecteze cu frații Măgheri arendarea zisului masiv pe 9 ani, vărsîndu-le 1 400 taleri, iar în afară de aceștia îndatorîndu-se să le mai plătească încă alți 2 640 taleri. Și așa muntele a rămas neînstrăinat în patrimoniul Măgherilor.

Dar în afara moșiei și a părții ce-i revenea din Petrimanu, Ioniță a mai stăpînit și mori pe apa Bîrzeiului, pentru care, la 24 februarie 1824, Dinu Udroi și nepotul său Dumitru se angajau să-i facă o pereche de roate „pînă la Sf. Mucenici“, fără „nici o crăpătură“. La 12 septembrie, același an, căpitanul se afla în pîră cu logofătul Mihalache Colfescu ce-i „tăiasă“ apa, secîndu-i iazul de la moară, spre a prinde pește. Mai îtrziu, la 31 ianuarie 1826, moșnenii Constantin și Nițu Pielea slobozeau pe polcovnicul Ioniță să ia apă de pe pămîntul lor, spre a-și face zăgaz la moară, beneficiind în schimb de dreptul de a-și măcina acolo făina „fără vamă și fără rînd“ ; pentru unele îmbunătățiri aduse morilor sale, la 7 februarie 1826, proprietarul plătea oamenilor ce lucraseră acolo 108 taleri prin Pătru Dănițoiu din Bîrzeiu. Pe aceeași moșie Ioniță Măgheru avea și vii, tocînd, la 24 decembrie 1824, pe Ioniță Tobă, cu 3 taleri și 20 parale, să-i facă 350 araci pentru viță.

Veniturile polcovnicului s-au rotunjit — cum am mai amintit — și prin luarea în arendă a unor noi moșii. În afara moșiilor Roșia și Bălcești (Gorj), luate mai de mult în arendă de la marele logofăt Nicolae Golescu, căpitanul Ioniță a devenit, la 23 aprilie 1824, și arendașul moșiei Mogoșani (Gorj), aparținînd mănăstirii Obedeanu (Craiova), urmînd să plătească călugărilor câte 500 taleri pe an, să aducă îmbunătățirile cuvenite, să repare

morile și să se îngrijească de vii. Pentru acestea din urmă, el a angajat, la 28 septembrie 1824, pe sătenii Stanciu, Vlăduț și Gheorghe Tobă din Licurici să-i facă 30 000 araci de vie, pînă în primăvară, plătind mia de araci cu cîte 6 taleri și 10 parale. Căpitanul mai ținea în arendă și partea de moșie a Catrinei Zorilescu din Zorlești, pentru care se plîngea, la 29 septembrie 1824, Căimăcămiei Craiovei împotriva Uței Mogoiasa că-i năpăstuieste clăcașii și îi ia din vitele sale, sub pretextul că-i aparțin, bătîndu-i și văcarii. În sfîrșit, la 15 martie 1826 polcovnicul Ioniță era sfătuit de stolnicul Bălțeanu să ia în arendă și moșia Cojani de la aga Manolache Florescu.

Un izvor substanțial de venituri îl constituiau, însă, pentru Ioniță acordările de împrumuturi, documentele înregistrînd un șir lung de nume de persoane cărora le împrumutase diferite sume de bani. Un frumos cîștig i-a mai adus și comerțul cu rîmători.

Diferitele surse de încasări ale lui Ioniță Măgheru, de-a lungul anilor, nu i-au folosit numai la întreținerea familiei și a gospodăriei sau la plata diferitelor plocoane ce-i reveneau din obligațiile slujbei de căpitan și apoi de polcovnic; el a mai cheltuit bani și pentru repararea caselor sale, din Bîrzeiu aflate „din vale“, lîngă un salcîm, în apropierea iazului morii, „stricate“ în timpul evenimentelor din 1821, dar mai ales spre a-și face fală, cinstindu-și rangul, prin înălțarea unei ctitorii în satul de obîrșie. La 22 mai 1822, căpitanul Ioniță se tocmea cu un anume Petru cărămidarul să-i facă 100 000 cărămizi într-un soroc de o lună, cu 2 taleri mia, spre a-și repara casele. Totodată, deoarece și biserica „din deal“ a unchiului său, vistierul Șerban, suferise stricăciuni, Ioniță angaja pe Stancu zugravul și alți meșteri, la 15 iulie 1822, să-i refacă pictura. De asemenea, căpitanul intervenea în această epocă și față de o jalbă a popii Pătru și a enoriașilor săi ce se plîngeau împotriva consăteanului lor Șerban Udrea ce le stricase împrejmuirea cimitirului și a ctitoriei vistierului Șerban.

Dar, în 1824, Ioniță, care ajunsese la oarecare stare și poziție în Gorj, s-a gîndit să-și ridice o ctitorie pro-

prie în satul Bîrzeiu de Gilort, mai „la vale“, în apropierea caselor sale, dincoace de riul Gilort. De aceea, la 22 februarie al aceluia an, aflăm, dintr-o poruncă adresată isprăvnicelului moșiei Albeni, că acesta urma să îngăduie căpitanului nostru să-și ridice „cîte lemne va trebui“ pentru construirea bisericii „ce voește a face“. La 21 mai, Dumitru și Ion, pietrari, dădeau înscris la mîna lui Ioniță că se tocmiseră cu el spre a-i face „stil-pul ușii bisericii, pisania și pristolu“ cu 45 taleri, din care primiseră arvună 15, restul urmînd a li se plăti la terminarea lucrării.

. Deoarece dorea să supravegheze nestingherit mersul construcției, căpitanul s-a adresat domnitorului Grigore Dimitrie Ghica cu rugămîntea de a i se amîna toate pricinile de judecată unde trebuia să fie de față ; la 24 mai isprăvnicatul de Gorj făcea cunoscut tuturor celor interesați că, deoarece „căpitanul Ioan Măgheriul au adus porunca Mării Sale lui Vodă ca de către nimeni să nu fie supărat cu pricini de judecată fiindcă lucrează la o sfîntă biserică, de aceea scriem voao celor ce veți fi avînd pricini... cu numitul, întru nimic să nu-l supărați pînă cînd va da săvîrșire sfintii biserici“.

La 4 iunie Ioniță revenea la isprăvnicat cu solicitarea de a fi scutit de slujbă vreme de două luni, „spre a termina biserica începută, pînă nu încep ploile“. Clădirea era isprăvită peste o lună, deoarece la 4 iulie căpitanul primea știrea că i se trimiseseră cinci căruțe cu 8 000 ocale de var pentru văruirea lăcașului. La 1 noiembrie primea, de la Matei zidarul, un înscris că din socoteala lucrului la zidărie îi mai rămăsese dator cu 6 taleri și 8 parale, iar tot în acea lună căuta credite să achite pe zugravi. Cel pe care-l angajase, cu echipa sa, Matei sin Ilie din Craiova, era unul din cei mai renumiți artiști ai Olteniei acelei vremi, frescele ieșite din mîna lui împodobind pereții bisericilor vîlcene de la Negreni, Bugiulești și Diculești, iar mai tîrziu și pe ai celor gorjane de la Bumbesti, Cărbunești și Zăvideni, începutul în acest județ făcîndu-l ctitoria Măgherilor. Abia la 24 noiembrie 1825 Matei zugravul dădea înscris polcovnicului Ioniță că primise 60 taleri din tocmeala avută cu

dinsul pentru zugrăvitul bisericii din Birzeiu de Gilort a cărei târnosire avusese loc cu un an înainte, în noiembrie 1824, când Ioniță făcea comandă de ceară și lumînări la Craiova.

Biserica durată de el ființează și astăzi, în mijlocul unui teren lăaturalnic al C.A.P. din Cojani, într-o poziție izolată, la marginea satului actual, în mijlocul vechiului cimitir sătesc, fiind dezafectată cultului. Arhitectura ei este tipică lăcașurilor de țară: încinsă cu un brîu de piatră și altarul pentagonal, învelită cu șită, iar pridvorul deschis cu coloane și decorație exterioară. Pisania în piatră amintește că biserica „s-au făcut cu toată cheltuiala și osîrdia... a dumnialui polcovnicu Ionu Măgheriu i cu soția dumisale Iecaterina, în zilele lui Grigore Ghica voievod și cu blagoslovenia episcopului de Rîmnic, Neofit, ca să le fie dumnialor și părinților și la totu niamul dumnialoru vecinică pomenire, leat 7333—1824“. În pronaosul lăcașului — cu pavimentul din dale de piatră — figurează portretele votive ale ctitorului și familiei sale, ieșite din mîna talentată a lui Matei zugravul, a fratelui său Raicu și a calfei Dumitru, trecuți cu toții în pomelnicul aflat pe peretele de la proscomidie, alături și de Matei zidarul. Totodată, pe peretele nordic, în altar, figurează zugrăvit și „pomelnicu dumnialui polcovnicu Ioan Măgheriu, tictor [!] al bisericii aceștia“, inserînd printre „vii“ pe Ioniță, soția sa Caterina, copiii lor Nicolae, Ioan (Nițu) și Maria, Bălașa, mama ctitorului, fratele său Gheorghe, cu soția sa Ancuța și copiii lor Sanda și Gheorghe, apoi surorile ctitorului cu soții lor (Bălașa și Alexandru Roșianu, Zamfira și Nicolae Gârbea, Ilinca și Avram Negreanu, Zmaranda și Radu Aluneanu), soacra polcovnicului, Stanca postelniceasa ș.a., iar printre „morți“: tatăl și unchiul ctitorului, popa Ion și Șerban vistierul, bunicii săi, protopopul Ioan și Stana și socrul lui, Pantazi postelnicul.

Tablourile votive ale familiei ctitorului sînt astfel dispuse în pronaos: la dreapta intrării se află înfățișat „polcovnicu Ioan Măgheriu sin popa Ioan Măgheriu“, avînd la picioare pe cei doi fii ai săi, Nicolae și Ioniță (Nițu); primul ține în mîna o carte deschisă. Polcovnicul

sprijină cu mîna stîngă lăcașul ctitorit (deasupra ușii de intrare). El este înfățișat ca un bărbat încă tînăr, cu privire energică, capul descoperit, părul negru și scurt, mustață plecată; peste antiriul verde brodat, strîns la mijloc de un brîu lat, frumos împodobit, poartă un caftan de culoare roșie, îmblănit cu samur la margini, bogat ornamentat ca o tunică cu fireturi; în picioare are conduri alungiți. Cei doi fii ai săi, încă copii, poartă îmbrăcăminte similară tatălui lor.

La stînga intrării în biserică figurează „Ecaterina a lui Ioan Măgheriu“, sprijinind cu mîna dreaptă biserica ctitorită împreună cu soțul ei, iar în stînga ține o floare. E o femeie tînără, cu părul lung, purtînd pe cap o tocă de culoare vișinie și cercei în urechi, iar peste rochia roșie cu dantelă la gît, are un caftan de culoare verde, mărginit cu blană de samur; la picioare se află copila ei, Maria, purtînd o rochie albă cu buline verzi și un șal de culoare vișinie aruncat peste umeri. În dreapta polcovnicesei figurează portretele fratelui ctitorului, Gheorghe și ale familiei sale.

Părinții lui Ioniță sînt zugrăviți pe peretele de miazăzi al pronaosului: „Popa Ion Măgheriu brat Șerban Măgheriu“, înfățișat ca om bătrîn, cu plete, mustața și barba albe, pe cap cu un potcap, iar peste anterior are un caftan de culoare închisă cu marginile verzi; în stînga lui este „Preoteasa Bălașa a lui popa Ion Măgheriu“ — femeie între două vîrste, purtînd pe cap o broboadă albă cu ciucuri de culoare închisă și o rochie prăzului; în mîna stîngă ține o floare.

În stînga ctitorului, pe același perete, a fost zugrăvit portretul unchiului său „Șerban Măgheriu vtorii-vistier“ — un om în vîrstă, cu capul descoperit, părul și mustața albă plecată, purtînd un caftan, îmblănit la margini cu samur, peste antiriul în dungi și încins cu un brîu înflorat.

În sfîrșit, pe peretele de miază-noapte au fost zugrăviți postelnicul Alexandru Roșianu, cumnatul polcovnicului, Matei (o rudă neidentificată) și socrii ctitorului: Pantazi postelnicul și soția sa Stana. Toți poartă caftane lungi, îmblănite la margini, peste antirie înflorate, iar postelniceasa are și ea pe cap o tocă; Roșianu, cît și

Matei țin cîte o floare în mînă²⁹. În rest, pictura lăcașului, în naos și altar, ca și decorația exterioară, corect realizată, respectă programul iconografic tradițional al bisericilor de rit ortodox, fără a prezenta un interes mai special din punct de vedere istoric. Oricum, pentru epoca în care a fost înălțată, biserica a constituit, fără îndoială, un monument atractiv ce a adus fală și cinstire ctitorului ei³⁰.

Polcovnicul Ioniță nu s-a mai putut bucura, însă, multă vreme de realizarea sa. Viața agitată, îndatoririle slujbei punîndu-l mereu pe drumuri la Tîrgu Jiu și Craiova, zbulciumul urmării continue a răufăcătorilor pe cărările munților și pădurilor și încăierările cu aceștia, ca și multe alte pricini de trudă și alergătură, l-au vlăguit de tînr și i-au scurtat zilele. În martie 1826, a căzut greu bolnav, spre a nu se mai ridica, atins, poate, de o „aprindeare la plămîni“ (pneumonie sau congestie pulmonară) contractată în timpul iernii sau din cine știe ce altă cauză. Catinca, soția sa, primea răvaș de la o cunoștință, la 21 martie, ce se arăta mîhnită de suferința polcovnicului. La 30 martie ispravnicii Gorjului îl înștiințau pe Ioniță că tîlharii călcaseră casa unui Gheorghe mazilu din satul Bălănești, plasa Gilortului, dar de vreme ce-l știau rău bolnav, îl rugau să rînduiască un ceauș vrednic cu cătane să-i prindă. În sfîrșit, la 28 aprilie toate jalbele primite de-a lungul anilor de Dincă Zorilescu de la polcovnicul Ioniță în treburi de familie erau trimise Catincai. Dar la 30 aprilie Ioniță nu mai era

²⁹ Credem că zugrăvirea portretelor votive s-a desfășurat în etape, începînd din 1824 și pînă la 1828 ; numai astfel ne explicăm prezența copiilor lui Gheorghe Magheru, Alexandrina (Sanda) și Gheorghe (Ghiță), născuți, respectiv, la 1825 și 1828, și ale căror chipuri au fost adăugate ulterior. Același lucru se poate afirma și despre pomelnicul pictat din proscomidie, unde figurează și cel doi copii amintiți.

³⁰ Din nefericire, astăzi biserica nu mai păstrează obiecte sau cărți de cult legate în vreun fel de trecutul familiei Magherilor. Merită însă a fi depuse toate eforturile pentru conservarea picturilor, destul de bine păstrate încă pînă acum cîțiva ani.

printre cei vii, deoarece în acea zi, fratele său Gheorghe făcea rînduală în „rămasurile“ lui. Asupra „lucrurilor mișcătoare și nemișcătoare“, constituind averea lui Ioniță — încetat din viață la vîrsta de numai 31 de ani — ni s-a păstrat o „foiță“ alcătuită peste un an, la 17 aprilie 1827, de văduva sa. Găsim interesant să spicuiem din acest document cîteva date spre a ne da seama cum și-a chivernisit gospodăria polcovnicul. Prea multă bogăție nu întîlnim în zisa „foiță“, mai ales în privința mobilierului și a lucrurilor din casă, dar urmele unei gospodării cu stare se pot totuși discerne. Iată, de pildă, ce înșira — printre altele — „Catinca Magheroaia“, sub semnătura ei, ca bunuri de uz casnic : „21 de talere de cosător i cu tacămul lor, patrușprăzeci furculițe și patru cuțițe, 2 sfășnici de argint, 1 tavă de argint, 3 lingurițe de argint, 1 lingură de argint și furculițe tot de argint, 1 covor, 3 strae mari, 2 strae mai mici, 6 perini verzi, 1 plapomă, 2 saltele, 1 cergă mare de lînă noao, 2 pături de lînă, 2 șei turcești cu armele lor i cu glugile lor i cu frînele lor, 2 tăvi de aramă, 4 căldări de aramă, 2 tigăi de aramă, 1 morișcă de alamă de macină piper, 1 lighian de aramă cu ibricul său...“ Ca inventar agricol și viticol : „3 săcure mari, 6 sape, o săceri și 7 cosoară, 4 buți mari aicia acasă în curte, 2 buți mici tot aicia, 5 putini mari, 2 sfredele, 1 cuțit, 1 păreche fer de coș, 3 cîntare, 1 vâ-trai, 1 „firostie“, 2 părechi de scări ungurești...“ În ceea ce privește armele — predate după porunca isprăvniciei cumnatului ei Gheorghe — acestea constau din „1 păreche de pistoale cu argint suflate care sînt loate de la polcovnicul Stoian cu cinci sute de lei, 4 părechi de pistoale tot cu argint, 2 părechi de pistoale cu coifurile galbene, 1 pistol singur cu coif negru, 1 pușcă cu belebicuri de argint, 1 carabină, 9 puști și 1 pușcă“. Erau menționate apoi următoarele viețuitoare : „40 de oi, 30 de rîmători, 14 boi, 11 vaci, 5 mînzați, 5 vieri, 9 epe, 2 armăsari, 3 cîrlani, 2 cîrlane, 2 cai ungurești telegari, 1 cal murg tot telegar“, precum și „1 căruță nouă legată în fier de Brașov“. În sfîrșit, „foița“ se încheia cu înșirarea viilor, pometurilor, pivnițelor, caselor și pămînturilor aferente : „1 vie de la Pojar cu pimniță i cu moșia ; 1 vie de la

Vedere panoramică a satului Birzeiu de Gilort

Printre cei care au fost alături de Horea în eroica sa ridicare pentru dreptate și libertate s-au aflat și reprezentanți ai familiei Magheru (Horea și răsculații săi într-o gravură de epocă)

Ctitoria veche, azi dispărută, a vistierului Șerban Măgheriu, ridicată la 1800 în Birzeiu de Gilort (acuarelă de Ana Romulus Magheru)

Protopopul Ion Măgheriu, bunicul generalului Gheorghe Magheru (portret votiv din biserica veche de la Birzeiu de Gilort)

De la stînga la dreapta : preotul Ion Măgheriu (tatăl generalului), Stanca (soția protopopului Ion și bunica generalului Magheru) și „porojnicul“ Șerban Măgheriu (unchiul mare al generalului)

Șerban Măgheriu visti-
er, unchiul generalului
și ctitorul bisericii
vechi, din 1800, de la
Birzeiu de Gilort

Sanda, prima soție a vistierului Șerban

Piatra de mormint a vistierului Șerban Măgheriu

Casa din Birzeiu de Gilort în care s-a născut generalul Magheru

*Frumoasa ctitorie a polcovnicului Ioniță Măgheru, ridicată în 1824
la Birzeiu de Gilort*

De la stînga la dreapta : popa
 Ion Măgheriu (tatăl genera-
 lului), vistierul Șerban Mă-
 gheriu, polcovnicul Ioniță
 (fratele generalului) cu fecio-
 rii săi Nicolae și Nițu, așa
 cum apar în ctitoria de la
 Bîrzeiu de Gilort

Bălașa, soția popei Ion și
 mama generalului Magheru
 (portret votiv din ctitoria de
 la Bîrzeiu de Gilort)

De la stînga la dreapta:
Ecaterina, soția polcovnicului Ioniță Măgheru și fiica lor Maria, generalul Gheorghe Măgheru (primul său portret cunoscut), soția sa Ancuța (născută Pleșoianu) și copiii lor Alexandrina și Ghiță (portrete din ctitoria de la Birzeiu de Gilort, 1824)

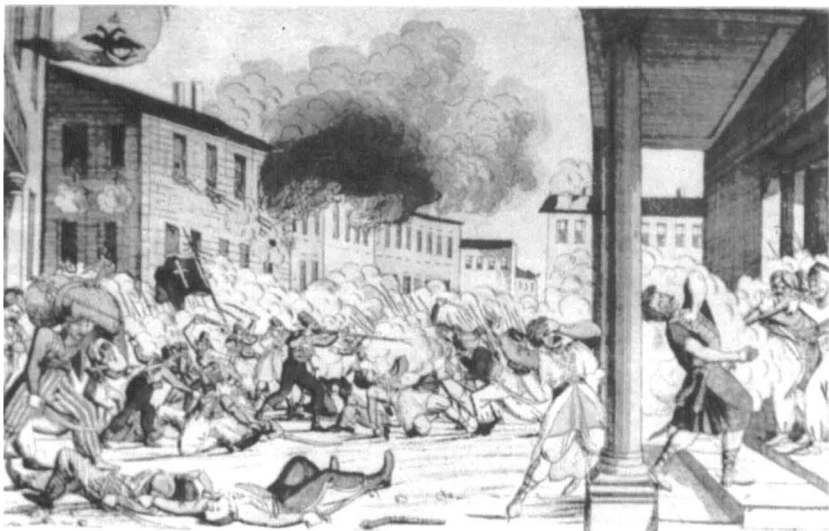
Panduri din oastea lui Tudor pe malul Oltului

Tudor Vladimirescu la București (litografie de K. Danielis)

Excesele trupelor otomane intervenționiste cu prilejul intrării lor în București, în 1821

Casa lui Gheorghe Magheru din Tirgu Jiu

*Portret din tinerețe al lui
Gheorghe Magheru*

Gheorghe Magheru și fiul său Ghiță, așa cum sînt redați în fresca votivă a ctitoriei din Vladimir (1835)

De la dreapta spre stînga : Ancuța (soția lui Gheorghe Magheru), Ion (fiul lui Papa Vladimirescu) și mama acestuia, Bălașa (portrete votive din ctitoria de la Vladimir)

*Ancuța Magheru, prima soție
a generalului Magheru (por-
tret datorat unui pictor cra-
iovean; originalul se află în
Muzeul memorial „Nicolae
Bălcescu“)*

*Casa lui Gheorghe Magheru
din satul Cojani*

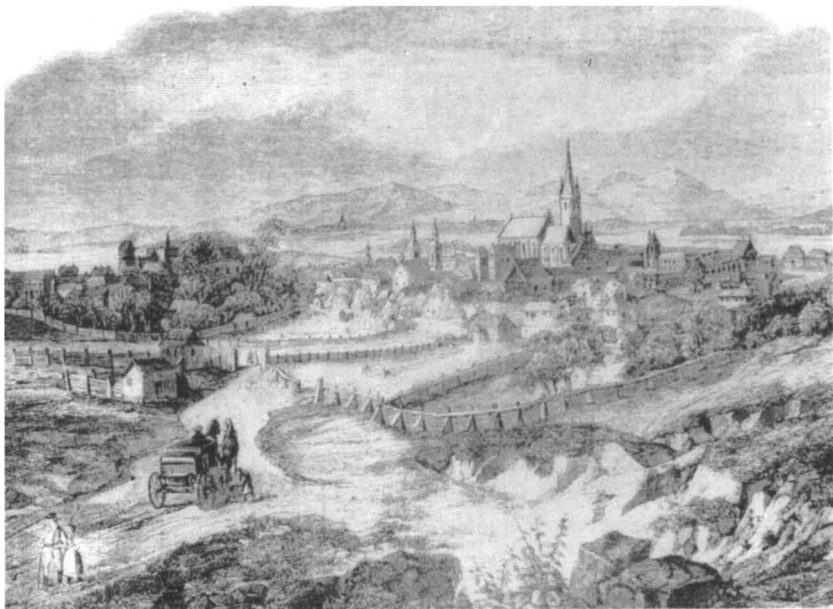

Orașul București la mijlocul secolului XIX (desen de Preziosi)

O vedere a orașului Iași, în anul 1848

Sibiul, așa cum ni-l înfățișează o stampă din 1849

Afurisirea și arderea de către masele populare bucureștene a Regulamentului Organic și a Arhondologiei (stampă publicată de revista germană Illustrierte Zeitung, în 1849)

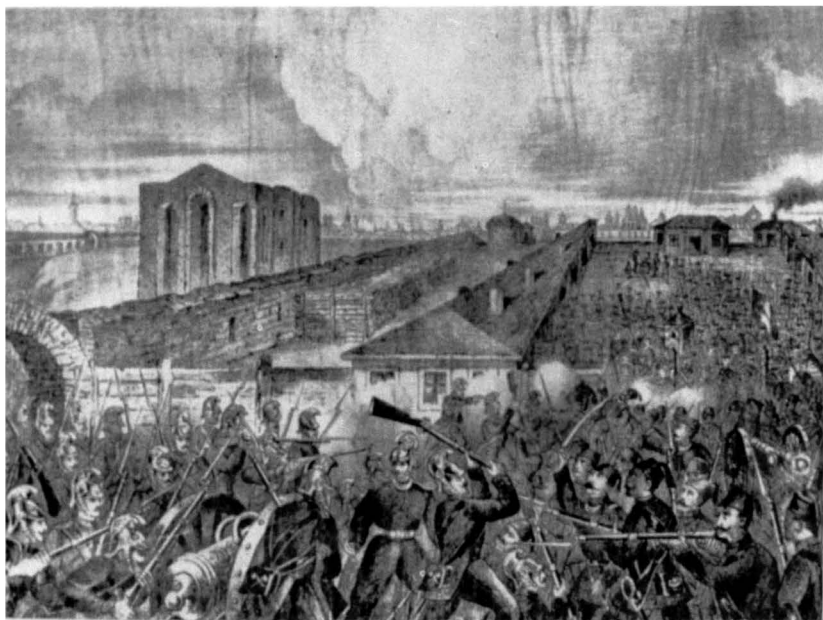

Fruntași ai Revoluției din 1848 în Țara Românească : (rîndul 1, de sus în jos) Ion Eliade Rădulescu, Ion C. Brătianu, Gheorghe Magheru, Constantin Aristia, (rîndul 2) C. A. Rosetti, Iosafat Snagoveanu, Ion Voinescu II, (rîndul 3) Nicolae Golescu, Dimitrie C. Brătianu, Ștefan Golescu și Cezar Bolliac

Generalul Magheru in Tabăra revoluționară de la Troianu (gravură de Petre Mateescu, al cărei original se află la Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei R. S. România)

luncărul Nițu Magheru, într-un portret executat de Barbu Ișcovescu în 1848 (originalul în colecțiile Muzeului de artă al R. S. România)

13/25 septembrie 1848 : pompierii români se opun cu înverșunare trupelor otomane intervenționiste la intrarea lor în București
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://www.iini.ro>

Măciucata cu pimnița ei ; 1 vie în Dealul Măciucei di la Vale într-unu loc șaisprezece rînduri și într-alt loc noasprezece rînduri ; 1 vie în Dealul de la Bîrzăi cu casă ; 1 pimniță jumătate și doă răzoare de vie în Dealul Negoști, ce mi-o veni parte de la socru meu [popa Ion Măghieru] ; 1 vie la Zorlești jumătate ; 1 pomet și 1 casă cumpărată de la Nicolae Ciorcioian ; 1 pomet în vale acasă să se împartă în doao (casăle jumătate, moșia jumătate), și 1 moșie de la Petecei și moara“.

Așadar, polcovnicul lăsa în urma lui ceva chiverniseală de care urma să se îngrijească văduva lui — sub îndrumarea lui Gheorghe — spre a se întreține împreună cu copiii nevîrstnici. Din căsătoria sa cu Ecaterina sau Catinca sin Pantazi postelnic, Ioniță a avut cinci copii : trei fete, dintre care două, Ioana și Ecaterina, au murit nevîrstnice, iar cealaltă, Maria sau Uța, a fost căsătorită cu boiernașul Petrache Protopopescu și a răposat înainte de 5 februarie 1848, precum și doi băieți, Nicolae, născut pe la 1817, stins și el din viață prin 1834, și, în sfîrșit, Ioniță (Nițu), născut pe la 1823, iuncăr în oștirea română și care s-a alăturat unchiului și verilor săi în revoluția de la 1848.

Viața polcovnicului s-a desfășurat — așa cum am văzut — după un curs sinous. De prea multă carte și învățătură Ioniță n-a avut parte, dar atît cît îi trebuia pentru îndatoririle slujbei ostășești, știa. El și-a dat, însă, seama de binefacerea culturii și ale nevoii de a fi instruit. așa încît și-a luat dascăl pentru copii în casă³¹.

Mormîntul lui Ioniță Măgheru nu ne este cunoscut ; a fost îngropat, probabil, în ctitoria sa de la Bîrzeiu, dar piatra funerară nu s-a păstrat. În stînga pridvorului de la intrarea bisericii se află astăzi un mormînt vechi, acoperit cu o lespede de piatră a cărei inscripție e complet tocită, de aceea nu știm cui a aparținut.

³¹ La 1 mai 1824 căpitanul Ioniță angaja pentru „copilașul său“ (probabil băiețelul cel mai vîrstnic, Nicolae, de vreo 7 ani) pe Mihail dascălul ca să-l învețe „carte rumânească“, plătin-du-l cu „un rînd de țoale“ pe an și 10 taleri și asigurîndu-l „mîncare și băutură“, dar fără a avea voie să meargă „la crișmă“.

Generalul revoluției române

Cînd s-a născut Gheorghe Magheru ?

În istoriografia noastră cel care a consemnat cu precizie pentru prima oară în scris³² data și locul nașterii lui Gheorghe Magheru a fost publicistul gorjan Alexandru Ștefulescu. El afirma categoric, în 1906, în lucrarea sa *Istoria Tîrgu Jiului*, după informații culese la fața locului, că generalul „s-a născut la 1804 în curtea bisericii din deal din Bîrzeiu de Gilort făcută la 1 800 de vistierul al II-lea Șarban Magheru, fratele tatălui său“ (p. 282).

Cu doi ani mai înainte, în 1904, se tipărise al V-lea volum al culegerii de documente *Anul 1848 în Principatele române*, unde era publicată scrisoarea adresată din Frankfurt de profesorul Ioan Maiorescu lui Alexandru G. Golescu (Arăpîlă), la 16 octombrie 1848, cuprin-

³² Facem abstracție de indicațiile eronate și imprecise consemnate atît de Dimitrie R. Rosetti, *Dicționarul contimporanilor*, București, 1897, p. 118—119, cît și de Corneliu Diaconovici, *Enciclopedia română*, vol. III, Sibiu, 1904, p. 161, iar mai tîrziu de Lucian Predescu, *Enciclopedia Cugetarea*, București, 1940, p. 507, care confundă — pe lîngă altele — data decesului generalului cu aceea a fiului său Gheorghe (Ghiță) și indică drept loc al nașterii lui, Craiova (!), doar data fiind cea reală, 1804. De asemenea, nu corespunde adevărului nici însemnarea pe care a făcut-o căpitanul Ioniță Măgheru la sfîrșitul anului 1813 în *Mineii* tipărit la Buda în 1805, unde, după ce-și preciza vîrsta, referindu-se la fratele său Gheorghe, afirma că era „de 12 ani“, deci născut în 1801 !

zind date biografice despre Magheru, deoarece emiten-
tul ei era „singurul amic intim poate în toată țara, către
care și-a dat scrierile sale“. Acest prim biograf al revo-
luționarului de la 1848 scria că Gheorghe „sub Tudor
[Vladimirescu] era ca de 17 ani“, deci născut în jurul
anului 1804.

O controversă s-a născut, însă, între istorici datorită
actului de deces al generalului Magheru. Acest act pur-
tînd nr. 262, din 24 martie 1880, consemna vîrsta dece-
datului ca fiind de 78 de ani, deci Gheorghe Magheru
s-ar fi născut în 1802. Cu toate acestea, pe crucea pusă
pe mormîntul lui din cimitirul de la Tirgu Jiu figura
ca dată a nașterii tot 1804.

Datorită caracterului oficial al amintitului document
unii dintre istoricii perioadei interbelice, printre care
Radu Crutzescu (adnotînd *Amintirile colonelului Lăcus-
teanu*, București, 1935, p. 111), George Fotino (în notița
biografică redactată la lucrarea *Din vremea Renașterii
naționale. Boierii Golești*, vol. II, București, 1939, p. 171)
și Ioan Lupăș (*Descendența transilvană a lui Gheorghe
Magheru...*, București, 1940, p. 3) au reținut anul 1802 ca
fiind cel în care s-a născut generalul.

Incertitudinea care plana asupra anului nașterii lui
Gheorghe Magheru a determinat pe ultimii săi biografi
— Apostol Stan și Constantin Vlăduț, într-o monografie
de mai largă respirație, iar Marin Mihalache, într-o sin-
teză de proporții mai restrînse (ambele lucrări apărute în
1969) — să opteze fiecare pentru altă dată, primii doi
însușindu-și-o pe cea de 1804, iar celălalt, 1802.

De fapt, data de 1802 ar fi stat de la început sub
semnul îndoielii, dacă istoricii amintiți ar fi avut curiozi-
tatea să examineze conținutul actului de deces al gene-
ralului. Ar fi putut descoperi, astfel, că datele consemnate
într-însul au fost înregistrate după declarațiile a doi
martori de ocazie și nu după acelea ale familiei. Într-ade-
văr, Gheorghe Magheru a murit în hotelul „Dacia“ din
București în absența rudelor sale locuind la Craiova, iar
fiul lui cel mai tînăr, Romulus, singurul copil ce i-a

supraviețuit, se afla în drum spre țară, fiind rechemat de urgență de la Constantinopol, unde funcționa ca atașat militar al legației române, sosind doar la funeralii.

Controversa ia sfârșit, credem noi, prin luarea în considerare a unui document oficial *inedit*, aparținând chiar lui Gheorghe Magheru și asupra căruia nu mai poate exista nici o îndoială. Este vorba despre pașaportul ce i-a fost eliberat de autoritățile austriace din Sibiu, la 30 iulie 1850, sub nr. 4 982 — cu prilejul unei reveniri de scurtă durată a generalului în Transilvania —, unde figurează ca dată a nașterii lui Magheru anul 1804. Dat fiind faptul că documentul poartă semnătura posesorului, rezultă că data a fost indicată de el însuși, iar adoptarea acesteia se impune fără rezerve. Ba chiar mai mult, ea este confirmată și de un alt izvor, care, deși a fost publicat acum mai bine de cinci decenii, n-a fost reținut de nici unul din biografii lui Magheru. Ne referim la *Catagrafia oficială de toți boerii Țării Românești la 1829*, editată de istoricul Ioan C. Filitti, la București, în 1929. Catagrafia a fost întocmită din ordinul autorităților militare ruse, în decembrie 1829, și încheiată la începutul anului următor. În acest recensământ — necesar ocîrmuirii generalului Kisselev din motive fiscale, dar și pentru a cunoaște dregătorii din principatul muntean din mijlocul cărora își putea recruta cadrele pentru administrație — Gheorghe Magheru figurează ca fiind „născut în județul Gorjului, în vîrstă de 26 ani, [fiu] al lui popa Ion Magheru“ (se dau și alte detalii de care vom aminti la locul cuvenit). Așadar, în decembrie 1829, viitorul general avea 26 ani (neîmpliniți însă, precizăm noi), de unde rezultă evident că el s-a născut în primele luni ale anului 1804, căci nu avea rost să declare, la sfîrșitul lui 1829, că era de 25 de ani, de vreme ce peste puțină vreme urma să îplinească 26.

În sfîrșit, datorită faptului că, în vechime, românii, după obiceiul moștenit din strămoși, nu-și sărbătoreau ziua de naștere, ci numai pe cea de nume, nu avem consemnate nicăieri ziua și luna nașterii lui Magheru. La fel, generalul n-a făcut cunoscut nici anul nașterii sale,

cu excepția pașaportului eliberat de austrieci în 1850, document păstrat, însă, în arhivele poliției vieneze și nu în acelea ale familiei lui.

Mai rămîne doar să precizăm că locul în care a văzut lumina zilei viitorul general, adică în casele tatălui său popa Ioan, după datele consemnate de fizicianul Ion Maghieru, se aflau înspre miază-noapte de biserica lui Șerban vistierul, în apropiere de actuala șosea comunală, unde odinioară se întindeau livezi de peri. Așadar, putem conchide că Gheorghe Magheru s-a născut pe la începutul anului 1804, în casele părintești din Bîrzeiu de Gilort³³, fiind al doilea băiat și probabil ultimul din cei opt copii ai popii Ioan și ai Bălașei.

Tinerețea unui revoluționar

Copilăria lui Gheorghe Magheru este învăluită într-o completă tăcere. Nu ne-au parvenit nici un document, nici o știre din care să aflăm oricît de puține lucruri. Cunoaștem doar că, rămas orfan la o vîrstă fragedă, a fost luat „copil de suflet” — ca și fratele său mai mare, Ioniță — de către unchiul lor, vistierul Șerban Măgheriu, care a avut grijă de ei pînă la moarte, îndreptîndu-i pe amîndoi spre cariera armelor. Pentru prima dată numele viitorului revoluționar, întîlnit ca „logofătul [de fapt al doilea logofăt, un rang boieresc foarte mic] Gheorghe Măgheru”, este amintit în actul din 28 februarie 1820, prin care ispravnicii Gorjului judecau pîra ridicată contra lui și a fratelui său de către Ioan logofețelul din Colareț (Mehedinți) sub pricina că răposatul lor unchi

³³ Spre a simplifica lucrurile, completînd un formular în limba germană, Gh. Magheru a indicat ca loc al nașterii în amintitul pașaport orașul „Tg. Jiu în Țara Românească”, reședința județului Gorj, aflat la vest de satul său natal, la 38 km distanță.

Șerban îi rămăsese dator cu simbria cât fusese în slujba lui. Judecata a dovedit pîra neîntemeiată și logofetelul a fost „dat rămas“, adică a pierdut procesul.

Peste o lună, la 14 martie, în același an, „logofătul Gheorghită“, tot cu frate-său, căpitanul Ioniță, luau adeverință de la Ioniță și Gheorghe Popescu, nepoții răposatului căpitan Răducanu Popescu (primul soț al Ioanei Zorilescu, recăsătorită cu Șerban Măgheriu), precum că au primit de la cei doi frați, în calitate de moștenitori ai „rămasurilor“ vistierului, trei zapise pentru trei răzoare de vie în dealul Negoieștilor, ce au fost cumpărate de pomenitul Răducanu de la diaconul Niță și popa Petre Pociovălișteanul.

Din averea lăsată de vistierul Șerban, la 23 aprilie 1820, făcîndu-se împărțeala animalelor, lui Gheorghe i-au revenit „30 de boi, 61 rîmători și 51 mascuri [vieri]“. În anul 1821, anul revoluției, Gheorghe, un adolescent de vreo 17 ani, n-a pregetat să-și urmeze rudele și fratele mai vîrstnic, „înrolîndu-se voluntar“ — cum a scris mai tîrziu profesorul Ioan Maiorescu — în rîndurile celor ce au susținut „adunarea norodului“. Gheorghe Magheru s-a aruncat în viltoarea evenimentelor cu entuziasmul vîrstei sale fragede. După cum știm, la 30 martie, el slujea ca „ostaș“ sub ordinele polcovnicului Iordache Hristofi, iar la 9 aprilie primea dispoziții de la ispravnicul Gorjului să se pună sub ascultarea zapciului plășii Amaradia de Jos. Nu cunoaștem dacă tînărul Gheorghe a ascultat de această din urmă poruncă, deoarece zapciul, vistierul Lăudat Frumușanu, s-a dovedit un reacționar îndărătnic, cu care au intrat în conflict — după cum am relatat mai înainte — atît Papa Vladimirescu cît și căpitanul Ioniță Măgheru.

Peste mai bine de cinci decenii, într-o scrisoare trimisă în 1874 Zincăi Golescu, scrisoare în care își manifesta durerea pentru moartea fiului acesteia și a vechiului său prieten Ștefan, bătrînul general își depăna amintirile legate de participarea lui la revoluția din 1821 : „Cunoaștem pe Ștefan încă mai bine de o medietate [jumătate] de secol, cînd la despărțirea mea de regeneratorul român T[udor] Vladimirescu, la Slatina [unde Tudor

poposise, între 6 și 10 martie, în fruntea pandurilor săi, în timpul marșului spre București], fui însărcinat de acesta cu o scrisoare importantă către marele român Dinicu Golescu, spre a i-o asecura [încredința] la Golești, carele lipsind de acolo ³⁴, voiam a o reda celui care mi-o încredințase. Însă din nenorocire [Tudor] murind, luai decisiunea a o transmite adresantelui și, spre acest scop, plecând din țară din cauza evenimentelor, trecui prin Brașov, unde nobilul dumneavoastră soț se retrăsese din cauza politicii. Mergând a-l vizita, după câteva momente de convorbire, mi-arată locuința sa adăpostind 4 fii, 4 copii încă, cari, odată, moștenind virtutea demnului lor părinte, erau să devină Grachii ³⁵ României ; dintre aceștia, cel mai mare era Ștefan...”

Cu toate acestea, rolul jucat în evenimentele de la 1821 nefiind de mare amploare, Gheorghe Magheru n-a avut de suferit persecuții și nici n-a trebuit să se umilească precum fratele său Ioniță. Pus sub ordinele căpitanului plășii Amaradiiei de Sus, Gheorghe a participat, începând din septembrie 1821, la strângerea armelor din rîndurile populației și ale foștilor panduri, operație la care un rol mai de seamă l-a jucat frate-său Ioniță. Printre alte îndatoriri, la 12 septembrie 1821, el a expediat marelui logofăt Dimitrie Bibescu din Craiova o sumă de 300 taleri, trimisă de logofețelul Ștefan Golumbeanu.

³⁴ Marele logofăt cărturar Constantin (Dinicu) Golescu (1777—1830) plecase de la reședința sa din Golești, aflîndu-se, în martie, la București, unde a colaborat cu Tudor Vladimirescu pînă la părăsirea Capitalei de către Ipsilanti și eteriști, cînd s-a retras peste munți cu întreaga familie, fiind întilnit ca refugiat la Sibiu, la 12 aprilie, iar mai tîrziu, în iulie, la Brașov. Gheorghe Magheru fusese însărcinat de Tudor să predea scrisoarea, deoarece îi era cunoscut lui Dinicu, ultimul fiind fratele marelui logofăt Nicolae Golescu, care dăduse moșii în arendă, atît unchiului, vistierului Șerban Măgheriu, cît și fratelui său, căpitanul Ioniță. Întîlnirea de la Brașov a avut loc, probabil, în cursul verii lui 1821.

³⁵ Aluzie la celebrii tribuni și oratori romani, frații Tiberius (162—133 f.e.n.) și Caius Gracchus (154—121 f.e.n.).

Scurgîndu-se cîtăva vreme, Gheorghe îi scria fratelui său, în vara anului 1822, la 10 iulie, că, deplasîndu-se la Tîrgu Jiu, trecuse pe la ispravnicul de Gorj, clucerul Bălteanu, ce reclama acolo și prezența căpitanului Ioniță: tînărul Magheru îl informa pe fratele său că „turcii au mai plecat, dar se mai vîd cîte unii printr-unele locuri“ și că în locul lui Costache Samurcaș, în funcția de caimacami ai Craiovei fuseseră numiți logofătul Bibescu și Dincă Brăiloiu.

În 1823 îl aflăm pe Gheorghe, în calitate de zapciu al plășii Amaradia de Jos, vîrsînd sameșului Mihalache Ciupagea o restanță de 57 taleri și 45 parale din contul anului 1821, după cum atestă, la 2 iunie, verificatorul cheltuielilor județului Gorj, boierul Ioan Budișteanu. La 2 decembrie Gheorghe își sporea modestul avut din Cilnic cu trei stînji de moșie zălogiți de un consătean, Stan, în schimbul unui împrumut de 12 taleri.

În același an, 1823, ajungînd la vîrsta de 19 ani, Gheorghe, probabil mai mult la îndemnul rudelor și a fratelui său mai vîrstnic³⁶, s-a însurat cu Ancuța, fiica clucerului de arie Hagi Gheorghe Pleșoianu, avînd ca la 18 ani.

Portretele votive ale celor doi soți — datorate talentului zugrav Matei din Craiova — figurează în rîndul ctitorilor de la biserica „din vale“ din Bîrzeiu de Gilort, înălțată la 1824 de Ioniță Magheru. Zugrăvit aici — pentru prima oară în viața lui — viitorul general este înfățișat ca tînăr boiernaș, purtînd un caftan cafeniu peste cămașă albă cu ornamente galbene și niște șalvari gălbui, cu dungii de nuanță mai închisă ; este încins cu un brîu lat, bogat împodobit. Are capul descoperit, părul scurt, cafeiniu, și o mustață mijindă ; privirea îi este calmă, blîndă chiar ; mîna stîngă e aplecată, iar în cea dreaptă ține o floare. Soția sa, Ancuța, cu o tocă vișinie pe cap și cercei

³⁶ Profesorul Maiorescu — în scrisoarea amintită, din 16 octombrie 1848 — afirmă că părinții lui Gheorghe (deși popa Ioan murise de mult), spre a împiedica o mai intensă participare a tînărului la revoluția din 1821 și ca să-l „curme aplecarea către arme, l-au însurat, puțin după aceea, cam fără voe“.

în urechi, poartă, peste rochia albastră, ornamentată pe margini și străbătută de o bantă verde, un caftan galben, bogat îmblănit cu samur pe margini; la gît are un șal subțire din vâl. Mai târziu, în tablourile ctitoricești au fost adăugate și portretele primilor copii ai soților Magheru (pictate peste costumele părinților) și anume al fetei celei mai mari, Alexandrina (sau Sanda), născută la 17 martie 1825 și al băiatului, Gheorghe (Ghiță), ce a văzut lumina zilei la 1 septembrie 1828. Fata poartă o rochie albă, cu buline verzi, lungă pînă la picioare și un ilic roșu mărginit cu samur; nevîrstnicul Ghiță are un caftan gălbui, peste un antiriu alb, de asemenea, cu buline prăzului; ambii copii poartă cîte o floare în mîna dreaptă.

Intrat în rîndurile micii boierimi, om însurat și cu oarecare stare în Cîlnic și Bîrzeiu, Gheorghe s-a gîndit să-și oficializeze poziția socială și prin înserarea sa în Arhondologia (cartea rangurilor) Țării Românești, spre a fi recunoscut ca „privilegiat“. La 18 ianuarie 1825, ispravnicii județului Gorj dădeau înscris către Căimăcămia Craiovei, atestînd originea boierească a tînărului Gheorghe, spre a putea fi trecut „la arhondologiia domneștii Vistierii între feciorii de boieri“. Peste o lună, la 7 decembrie, unul din caimacami, Dimitrie Ralet, intervenea pe lîngă marele vistier Mihalache Ghica cu rugămintea împlinirii acelei cereri. Însuși solicitantul dădea jalbă la domnie, la 11 aprilie, spre a-și susține cererea; acest document este interesant, deoarece conține unele amănunte de ordin autobiografic ale lui Magheru, neîntîlnite în altă parte. Astfel, „Gheorghe Măgherul ot sud Gorj“ — arăta că „rămînînd eu sărac [lipsit] de părinți din mică copilăria mea, m-au luat fecior de suflet răposatu unchiu meu vtori vistier Șerban Măgherul, neavînd alți copii din trupul său și acum viînd în vîrstă [adică 21 de ani, majoratul], vrînd ca să fiu și eu în cîntea neamului meu, am dat jalbă Cînstitei Căimăcămii, a scrie... spre a fi trecut și eu în Arhondologie, după cîntea neamului meu“. Jalba era însoțită și de recomandarea favorabilă a lui Ralet, din 13 aprilie. La cererea primită, Vistieria Țării Românești răspundea favo-

rabil, făcînd cunoscut, la 19 aprilie, ispravnicilor de Gorj că „Gheorghe Măgheru, feciorul de suflet al vistierului Șerban Măgheru“, a fost trecut în rîndul feciorilor de boieri. În *Arhondologia Munteniei de la 1822—1828*, publicată de Ioan C. Filitti în *Revista Arhivelor*, vol. II, 1927—1929, nr. 4—5, p. 36, „Gheorghe vnuc [nepot] vistier Șerban Măgheru“, apare ca fiind înălțat la rang de vtorî-vistier la „leat 1826, iulie 8, joi“.

În acel an 1826, Gheorghe și-a pierdut fratele mai vîrstnic, pe polcovnicul Ioniță, și a avut a face față multor îndatoriri. În primul rînd, la 7 mai, el primea poruncă de la isprăvnicatul Gorjului să predea deîndată stolnicului Bălțeanu sau medelnicerului Zamfir armele ce se aflau la dînsul rămase de la răposatul său frate, „spre a nu ajunge în mîna hoților“ ce bîntuiau prin județ; printre alte obligații legate de rangul său de al doilea vistier, el a trebuit să plătească 320 taleri și 20 parale „havaeturi“ (impozite), pentru care primea adeverință, la 8 iulie, de la iuzbașa Constantin Hodivoianul. Tînărul Gheorghe a preluat, totodată, o parte din atribuțiile ce reveniseră altădată fratelui său, deoarece era „volnicit“ (împuternicit) de Căimăcămia Craiovei, la 4 noiembrie 1826, să meargă în Mehedinți și cu ajutorul boierilor ispravnici să se întilnească cu puterile județului și, „apucînd pe toate cărările“, să prinză pe „frații întru hoții“ ai lui Panciu Crăciun, acesta din urmă fiind prins mai înainte de Magheru. Printre hoți se afla și un „Osman casapul sîrbul“, pentru capturarea căruia vistierul a și fost îndemnat să facă apel și la colaborarea unei căpetenii turcești de la Dunăre, Emin aga Zaliotul. După cum explica profesorul Maiorescu, în scrisoarea citată, „pe atunci erau în țeară bande sau cete de hoți, veniți din dreapta Dunării, din Bulgaria și Sîrbia, care prădau fiind înțeleși cu pașii turci de pe marginea Dunării. În mai multe lovituri [ciocniri] cu bandiții, [Magheru] a cîștigat mari laude și numele de voinic“. Într-adevăr, la 28 august 1827 ispravnicii Gorjului vesteau pe vistierul Gheorghe de primirea scrisorii lui cu știrea prinderii unor tîlhari, iar la 19 septembrie se făceau cunoscute numele celor arestați de Magheru, printre care și temutul

Ciortu. După cum atestă tot Maiorescu, „pentru curagiul și bravurile lui i s-au dat curînd comanda peste mai multe căpităanii de panduri despre munții României Mici [Oltenia]... El și-a fost format un corp de 250—300 panduri ai săi proprii“. La fel, Ion Eliade Rădulescu mărturisirea în *Memoriile* sale că „Magheru din copilăria sa... se obicinuisse cu armele și cu vînătoarea. În timpul vechiului regim... pretutindeni unde se ivea o bandă de tîlhari, el se vedea în fruntea voluntarilor înrolați pentru a-i goni din acel loc. El se luptă adesea cu cei mai vestiți dintre ei. Înainte de 1828, Magheru era pentru Oltenia ceea ce pentru Grecia antică erau eroii săi, ceea ce pentru veacul de mijloc erau cavalerii rătăcitori“.

Dar în afara îndatoririlor slujbei, tînărul Gheorghe mai trebuia să se îngrijească de gospodăria lui și de cea a fratelui său, de pe urma căruia rămăseseră o văduvă și mai mulți copii mici. Deși aceasta era în măsură, la 6 iulie 1826, să răspundă solicitărilor unor moșneni din Albeni, împrumutîndu-i cu 60 taleri, totuși peste cîteva luni, la 27 ianuarie 1827, „Catinca Măgheru a răposatului Ioniță“ se plîngea Căimăcămiei Craiovei că satele Bîrzeiu de Gilort și Bîrzeiu de Pădure, rămase bărbatului ei de la unchiul său vistierul Șerban Măgheriu, nu se învredniceau să-i plătească datoriile ce se ridicau la suma de 2 000 taleri și, fiind strîmtoată de creditori, cerea achitarea lor ; caimacamul Alexandru Ghica a promis cercetare, de epitropia averii lui Ioniță fiind orînduit a se ocupa fratele său, Gheorghe.

Acesta trebuia să se îngrijească și de bunurile proprii. Astfel, la 15 iulie 1827, el cumpăra pămînt, cu 78 taleri, în hotarul moșiei Scăueri (Gorj), de la frații Dumitru și Ion sin popa Radu și își apăra drepturile de proprietate asupra muntelui Petrimanu, la 13 octombrie același an, în fața pretențiilor nejustificate ale lui Gheorghe, Radu și Maria Birceanu. Vistierul Gheorghe acorda și împrumuturi sătenilor din Bîrzeiu de Gilort — ca de pildă, 60 taleri, la 4 iunie 1826, fraților Dumitru și Radu Gîncu, lui Lupu Lihu și lui Ion Gîrleanu, cu soroc pînă la „Sf. Maria Mare“, ori soacrei fratelui său, Stanca „Pantazoia“, căreia i-a înaintat 36 taleri

până la „Înviere“. Gheorghe era, însă, mult mai omenos și înlesnea, de pildă, la 15 octombrie 1827, pe un vechi datornic, Răducanu Ciocîrlă din Perești (Gorj) ce împrumutase 60 de taleri de la răposatul său tată, popa Ion Măgheriu, să-și amîne plata datoriei cu încă nouă luni, până la Sf. Petru (29 iunie), din anul viitor, 1828.

Pagini de virtute ostășească

Care era situația țărilor române în privința relațiilor europene înainte de 1828 ? În privința Moldovei și Țării Românești, asupra lor se exercita o dublă asuprire externă, exprimată prin suzeranitatea Porții otomane și protectoratul Rusiei țariste. „Suzeranitatea Porții — în împrejurările în care integritatea Imperiului otoman devenise o condiție a echilibrului european — a reprezentat, într-un oarecare sens, o pavază împotriva zelului eliberator al celor două imperii vecine, austriac și țarist. Războaiele victorioase ale celor două imperii împotriva Turciei, la care românii au participat activ, au provocat suferințe pe plan intern ; Principatele au fost teatru de război, obligate să pună la dispoziția puterilor beligerante mijloace de transport și de întreținere a armatelor, mînă de lucru, adăpost ș.a., obligații care au secătuit resursele țării *. În același timp, bucăți din trupul Principatelor au fost smulse, temporar sau pentru un timp îndelungat, în cadrul politicii de compensații dintre puterile beligerante sau aliate“ (Gh. Platon : *Geneza revoluției române din 1848*, Iași, 1980, p. 31).

Prin tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi (1774), Poarta se obliga să țină seama de părerea Rusiei în sprinul bisericii ortodoxe și să respecte intervențiile repre-

* Între 1789—1829, imperiile otoman, habsburgic și țarist au invadat cu trupele și s-au confruntat de cinci ori pe pămîntul românesc ; în 60 de ani românii au suportat 19 ani de război și ocupație străină.

zentașilor cabinetului țarist în favoarea Principatelor. „Dreptul la intervenție... conferea Rusiei facultatea de a se imixta, în orice moment, în treburile Imperiului [otoman]“. Acest „drept“ al Rusiei fusese reînnoit prin convenții și acte ulterioare (Convenția de la Ainali Kavak — 1779, senedul din 1793 etc.) și mult extins prin hătișeriful din 1802, în baza căruia Imperiul țarist devenea garantul direct al situației politice din Principate, consulii ruși din Iași și București efectuând un control riguros al vieții interne din cele două țări, lor revenindu-le și misiunea de a garanta stabilitatea domniilor. Prin convențiile și tratatele ulterioare (București — 1812, Akerman — 1826 și Adrianopol — 1829), dreptul de intervenție al Imperiului țarist a fost, de asemenea, extins și întărit.

Dar în primăvara anului 1828 s-au abătut iarăși vremuri grele pentru țară. Armeele rusești au trecut Prutul, la 23 aprilie, pornind un nou război împotriva Porții otomane. Domnii pământului, Ioniță Sandu Sturza și Grigore al IV-lea Dimitrie Ghica, au fost înlăturați și în Principate a fost introdusă administrația militară rusă, sub conducerea generalului Teodor Petrovici Pahlen, instalată la București, după ocuparea orașului, la 30 aprilie.

Teritoriul românesc, ca și în alte dăți, a fost transformat în câmp de bătaie. S-au dat lupte grele la Măcin, Brăila, Silistra și Giurgiu pe linia Dunării, ca și în Oltenia. Trupele de cazaci ale generalului Gorceakov au ajuns la Craiova în 9 mai, „miercuri, la două certi [sferturi] din zi“, găsind orașul „fugit de frica turcilor, pă unde putuse oricare“. După instalarea trupelor ruse în Oltenia, s-a făcut apel la Căimăcămia Craiovei pentru recrutarea de „volintiri“ din rîndul pandurilor. Dorind cu un ceas mai devreme izbăvirea patriei de sub apăsarea otomană, „pandurii români alergară bucuroși a se bate contra turcilor“, scria, două decenii mai târziu, Ioan Maiorescu. „Magherul a fost între cei dintîi și fiindcă el a fost generos, și în lucrarea aceasta [lupta împotriva otomanilor] credea că va fi mîntuirea românilor, a intrat cu corpul său întreg cu spesele sale“. Faptul a fost con-

firmit și de Eliade, care atesta că, în 1828, Magheru „recrută prin singura sa influență mai multe sute de voluntari și se duse cu dinșii de se puse sub comanda generalului Geismar [Feodor Klementievici (1783—1848), comandantul trupelor operative ruse din Oltenia]“.

Într-adevăr, la 27 iunie, vistierul Gheorghe Magheru — în pofida faptului că fusese suferind (la 4 mai 1828 îi scria prietenului său armean Manuc Leicu că urma să plece din Turcinești-Gorj spre a veni la Tîrgu Jiu, dar n-a mai putut „îmbolnăvindu-se foarte tare de cap“) — primea ordinul caimacamului Craiovei, Alexandru Ghica, totodată și mare spătar, pe care acesta l-a dat la Radovan (Dolj) ca, împreună cu slugerul Ioan Solomon, „să se scoale de unde sînt“ și „să se arate“ în fața „ghinărariului Gaismar“, făcîndu-i cunoscut acestuia că erau trimiși din porunca Căimăcămiei. Căpitanului de panduri Ioan Solomon (1793—1865), prin vîrstă și vechi state de servicii ostășești, i s-a acordat comanda corpului de panduri, alcătuit din 6 batalioane de pedestrași și unul de cavalerie. „Românii au cîștigat pe socoteala lor — scria Maiorescu — mai multe bătălii frumoase. Magheru, Verbiceanu ³⁷, Solomon, Ciupagea ³⁸, și alții s-au însemnat cu curajul și bravura lor“.

Pandurii au fost dislocați spre Dunăre, pentru a ocupa poziții pe malul stîng al fluviului, între Cerneți, Calafat și gura Jiului. Curînd ei aveau să înfrunte contraatacul forțelor otomane aflate sub comanda lui Ibrahim pașa de Vidin, care trecuseră prin surprindere Dunărea, și se pregăteau să facă joncțiunea cu trupele turcești aflate la răsărit de Olt, lângă Giurgiu. Cronicarul bucureștean, meșteșugarul Ioan Dobrescu, povestește că la „avgust 19 au venit veste de la Craiova că turcii dieni [adică din

³⁷ Polcovnicul Nicolae Verbiceanu din Căciulați, comandantul batalionului 2 de pedestrași, a fost decorat cu „Ordin Sf. Vladimir clasa a 4-a cu bantă“.

³⁸ Sluggerul Mihalache Ciupagea din Cerneți, comandantul batalionului 1 de pedestrași, avea să fie și el distins cu „Ordin Sf. Ana, clasa a 3-a cu bantă a 4-a clasă pă sabie și medalie pentru războiul cu turcii“.

Vidin], trecînd în țară, în cele cinci județe de peste Olt, mare nevoie au făcut. Că pe cîți boeri, boernași, ispravnici, zapcii, polcovnici, căpitani și alți slujbași [i-au prins], pã toți în ascuțișul sabii i-au pus... iar șase mii de muscali, ce era acolo cu ghinăralul lor [de fapt colonelele de cavalerie Pavel Hristoforovici Grabbe (1787—1875), comandantul regimentului de cazaci și al mai multor escadroane de cazaci și dragoni ; în cooperare cu Solomon a zdrobit cavaleria otomană pe malul Jiului, împiedicînd ocuparea Craiovei], s-au închis în Craiova. Iar caimacamul abia au scăpat cu o bejeștea [casetă] cu galbeni ce au avut-o lingă el și puțin au rămas să-l prinză. Iar boerii, neguțătorii, carii cu ce au putut, au scăpat, lăsînd casele, prăvăliile, hanurile încărcate de scule [bijuterii] și de mărfuri. Iar lumea ceialaltă, pedestri, cu copiii de mîna, carii încotro au putut, au apucat...“ La rîndul său, paharnicul Zamfirache Bălteanu arată că „la 1828 avg[ust] 30... în urma arderei orașului Cernețu, năvălînd și în orașul Tîrgu Jiulu, turcii ostroveni, pentru același sfîrșit [scop], i-au și dat foc“.

Dar reședința județului Gorj nu avea să împărtășească soarta tristă a Cernețului, pentru că aici a intervenit Gheorghe Magheru cu pandurii săi. După cum istorisește același Bălteanu, în oraș sosise „dumnealui Gheorghe Maghieru, fostul atunci capziman al tuturor poterilor Valahiei Mici, cu un puțin număr de rumâni viteji în trebuință de a se aduna toți poterașii județului spre mergere iarăși în județul Mehedințului de unde venisă cu puține zile mai nainte. A căruia întîmplare de venire în acea vreme au fost norocirea [norocul] de a nu să preface orașul cu totul în cenușe, căci năvălînd asupra-le în vremea cînd dedesă foc uliței despre podu Jiului, prin singeroasă războire i-au și răspîndit careși încotro au putut apuca, rămînînd în loc și trei răniți. Și pricina care au putut a-i scăpa [a nu-i prinde] în acel ceas au fost întîiu întunerecul nopții ce i-au apucat în războire și al doilea zătignirea [întîrzierea] ce au pricinuit binele ce au făcut orașului cu potolirea focului ce mergea a-l preface în cenușe și după care s-au ars numai 18 case de cele de rînd. După care, însă, tot într-acea

noapte, fără a simți osteneală sau descorajare de numeroasele oștiri turcești ce să afla în părțile Mehedințului, la satul Glogova, s-au luat după dinșii chiar cătră acele locuri, pe care ajungându-i supt dealul Bojorăscului, după o de iznoavă cruntă războire, au mai căzut răniți dintr-înșii și alți zece împreună cu căpetenia lor Ghioler Asan. Iar dintr-ai pomenitului capziman numai unul din cei aflați împreună. Pă care prinși i-au dus la ghenăralul Gaizmar, comandirul oștirilor rusăști ce se afla la Cioroiu“.

Așadar, atacul prematur al avangardei oștirii otomane împotriva reședinței județului Gorj a eșuat datorită promptei și eficientei intervenții a pandurilor lui Magheru. Dar inamicul urmărea să revină cu trupe numeroase asupra Tîrgu Jiului, spre a învălui Craiova dinspre nord și a face joncțiunea cu grosul forțelor lui Ibrahim pașa din Vidin, ieșit din întăriturile Calafatului. După cum se arată în scrisoarea lui Ioan Maiorescu, „turcii făcuseră planul de a trimite un corp de ai lor, pe sub munți, pe la Turnul Severinului, ca să cuprindă partea dinspre miazănoapte a României Mici și să vină de acolo spre Craiova, cînd totdeodată un alt corp mai mare de turci, ce sta înaintea rușilor lîngă Dunăre, de la Calafat pînă la Băilești, era să atace aice pe generalul Geismar și, bătîndu-l, să se împreune cu corpul despre miazănoapte la Craiova, ca să o cuprindă și să o prade“.

Pentru a dejuca intențiile adversarilor, „Magherul, care avea comanda de la Cerneți pe sub munți pînă la Rîmnic — precizează tot Maiorescu — a înștiințat pe Geismar, și nesimțîndu-se în stare numai cu corpul de 300 panduri ai săi a sta în contra a 3 500 turci, a cerut ajutor. Geismar i-a trimis pe Solomon și pe un căpitan sîrb⁹³ cu un corp de 500 panduri. Magherul s-a tras spre miazăzi înaintea lor și după ce s-au împreunat cu toți,

⁹³. Probabil serdarul Panaiot Fochiano (fratele faimoasei căpetenii eteriste Bimbașa Sava), ce comanda o formație de „volintiri“ sîrbi alăturată trupelor generalului Geismar în vara anului 1828.

700—800 panduri, au plecat înaintea turcilor, pe cari, după judecata Magherului, trebuia să-i găsească în apropiere de Șișești“.

Aici, la Șișești⁴⁰, la nord de Tîrgu Jiu, la începutul lunii septembrie 1828, Magheru a obținut o frumoasă victorie. Cu toate neînțelegerile ivite între Solomon — căruia i se încredințase „comanda principală... ca unuia mai bătrîn“ — și Magheru, sau tocmai datorită acestora, cel din urmă a înscris o nouă pagină de virtute ostășească în analele militare românești.

Un corp al armatei otomane își stabilise tabăra în pădurea de lângă sat. Magheru a aflat și a obținut permisiunea de a ataca. Planul său urmărea să-l învâluie pe inamic din flanc și din spate, contînd pe factorul surpriză, care-i asigura un element sigur al victoriei. Cu toate acestea, în mod neașteptat, Solomon s-a hotărît să atace direct, în linie dreaptă, din față, și în acest scop a fost nevoit să consacre o noapte întreagă pentru a străbate pădurea. O asemenea înaintare era imposibil să nu fie ușor reperată. Factorul surpriză a fost deci anulat, iar în fața superiorității numerice a inamicului, balanța luptei a înclinat evident de partea adversarului. Greșeala tactică a lui Solomon a devenit evidentă chiar după prima ciocnire. Corpul pandurilor a fost fărîmițat și risipit, Solomon însuși, cu 200 de panduri, abia scăpînd prin fugă. Furia inamicului s-a întors atunci împotriva căpitanului sîrb, aflat în apropierea lor. Mica ceată de „volintiri“ sîrbi a fost serios pusă în dificultate, aflîndu-se în primejdie de a fi decimată în scurt timp.

Deși avea puțini ostași, Magheru i-a împărțit în două detașamente: unul trebuia să fortifice biserica satului, spre a asigura retragerea într-un punct sigur, iar celăl-

⁴⁰ Este vorba de un cătun al comunei Vădeni, plasa Ocolul, județul Gorj, azi înglobat în orașul Tîrgu Jiu; Șișești se afla în apropiere de Preajba, sat unde unchiul mare al lui Magheru, Șerban „porojnicul“, pierise vitejește în 1770, luptînd tot contra otomanilor. Locul bătăliei a fost greșit identificat pînă acum, făcîndu-se confuzie — din pricina identității de nume — cu satul Șișești din județul Mehedinți.

lalt, în frunte cu Magheru, s-a aruncat vijelios în lupta inegală, tocmai când dușmanul era mai sigur ca oricînd de victorie. Magheru și ostașii săi au reușit să despresureze pe căpitanul sîrb și oamenii săi, dar în timpul luptei a fost rănit la mîină, o rană care, mulți ani după aceea, îl va supăra cu durerile sale.

După atac toți pandurii s-au retras în biserica satului, de unde, refăcîndu-și forțele, au izbit din nou, a doua zi, obținînd o nesperată izbîndă. Seara, pe cîmpul de luptă, sub mantia neagră sau în agonia morții, zăceau peste o mie de ostași din ambele părți...

Bărbăția și curajul personal dovedite de Magheru au fost răsplătite de gestul simbolic al căpitanului sîrb care, după luptă, a căzut în genunchi, mulțumindu-i pentru că i-a salvat viața. S-a petrecut atunci un incident care a pus într-o lumină și mai frumoasă mărinimia și generozitatea tînarului ostaș român. După luptă, a sosit în sat și căpitanul Solomon cu pandurii săi. Spumegînd de furie, sîrbul a scos sabia spre a-l ucide, dar a intervenit Magheru, scăpîndu-i viața ⁴¹.

Trecuseră două săptămîni de la această luptă. În ansamblu, situația nu evolua favorabil pentru ruși. Victorioși după bătălia de la Maglavit, unde învinseseră corpul de armată rus de sub comanda generalului Roth, otomanii comandați de temutul Ciopanoglu se îndreptau acum spre tabăra generalului Geismar de la Cioroi (Dolj). „Iar la septembrie 13, joi seara spre vineri..., patruspre-

⁴¹ *Gazeta de Transilvania*, renumita foaie brașoveană, publica, în numărul din 24 iunie 1848, următorul comentariu cu privire la comportarea lui Solomon în timpul războiului ruso-turc din 1828—1829 : „Cum putea să se încredă cineva lui Solomon care numai prin lingușitorii către muscali și-au cîștigat un nume nemeritat în cel din urmă rezel ruso-turc ? care în cele mai mari lupte din anii aceia dosia, se trăgea la sănătoasa și pe urmă se arăta în cîmpul bătăliei curățat de dușman, lăudîndu-se că el a fost în partea cutare, s-a bătut așa și așa, a persecutat așa și așa ? Au nu știu cernețenii ce a făcut el într-o noapte la Cerneți ? Au nu știu tîrgu-jienii ce a făcut în bătălia de la Șișești ?“.

zece mii de turci vidinlii și ostrovani, sofieni, lohzeni [de la Lovcea], vrînd cu planu lor să cuprinză pre ostașii rosieneschi... la satu Cioroiu de peste Olt — povestește cronicarul meșteșugar Ioan Dobrescu — fiind rușii numai patru mii și încă slăbiți de alte bătălii ce făcuse, la zece din noapte era turcii să dea iureș“. Planul lor a dat greș și lupta s-a desfășurat a doua zi, 14 septembrie, în apropierea satului Băilești (Dolj). Înfruntarea a fost crîncenă; otomanii aveau 16 000 de ostași și 30 de tunuri, iar rușii numai 4 500 de soldați și 15 tunuri, fiind ajutați de pandurii români ai lui Solomon, în rîndul cărora s-a distins prin vitejie căpitanul Ciupagea. „În bătălia de la Băilești — arăta Ioan Maiorescu — Magherul se afla față ; mîna încă nu era de tot vindecată. Din corpul său de panduri, din care pierduse la Șișești ca la o sută... avea aici numai 80 cu sine ; ceilalți erau la Tîrgu Jiului ; de aceea n-a luat parte cu pandurii la bătălia de la Băilești. Chiar Geismar, pentru bravura lor de mai nainte, n-a vrut să-i mai pue“.

Dar Gheorghe Magheru urmărea cu neastîmpăr desfășurarea luptei. La un moment dat, iritat de provocarea unui ofițer turc și de neputința trăgătorilor ruși care nu-l puteau lovi, își descărcă arma sa. Bun țintaș, a reușit dintr-un singur foc să-l doboare. Din nefericire, în urma detunăturii, calul său s-a speriat și, într-o goană nebu-nească, s-a apropiat în chip deosebit de periculos de linia de atac a cavaleriei inamice. Toți îl considerau dinainte mort. Spre bucuria și uimirea tuturor, într-un tîrziu, el s-a întors nu numai viu și nevătămat, dar și cu un prizonier turc. Actul acesta de bravură i-a adus cununa de lauri în admirația unanimă a generalilor ruși. Prestigiul și invidia au crescut deopotrivă. Bătălia de la Băilești a fost în cele din urmă cîștigată de ruși, ajutați de pandurii români și ceilalți „volintiri“, care „i-au spart și i-au prăpădit“ pe turci, încît „abiia au scăpat din călăreți [cei] care au avutu cai buni. Și le-au luat toată zaharua [provizia] și baerace [steaguri] 23 și doă toiuri [tuiuri] și șapte tunuri și robi 560...“ Victoria de la Băilești a fost considerată de unele ziare apărute în Rusia ca tot atît de memorabilă ca și bătăliile cîștigate de faimosul

Suvorov, lângă Focșani și Rîmnic, în 1789. În urma acestei mari înfrîngerii, otomanii s-au retras peste Dunăre, iar la 14 octombrie 1828 au evacuat chiar Calafatul.

Eliade mărturisea mai tîrziu, în amintirile sale *Memorii*, că vitejia lui Magheru a ajuns „proverbială“, iar „faima sa se răspîndi în toată armata turcească“. Numele său a devenit o spaimă pentru musulmani — ne asigură același izvor. „Mai de multe ori el își deschise[se] drum printre rîndurile inamicilor, trecînd prin ele și întorcîndu-se în mijlocul unei grindini de gloanțe... Superstiția turcă esaltă spiritele și făcea dintr-însul un om extraordinar. Pentru a-l nimeri în luptă, musulmanii care voiau să se măsoare cu dînsul, săpau pe săbiile lor versete din Coran și-și procurau gloanțe de aur și de argint, pe care le credeau în stare spre a nimici farmecul care-l înconjura... El avu mai multe lupte singulare cu luptători turci și eși totdeauna învingător“, cum se întîmplase și în bătălia de la Băilești.

Ca răsplată pentru vitejia arătată în această importantă bătălie, atît Magheru, cît și alte căpetenii de panduri români, la propunerile comandamentului rusesc, au primit decorații și înalte distincții din partea țarului Nicolae I. Gheorghe Magheru a fost cinstit cu Ordinul „Sf. Ana“, clasa a IV-a, în grad de cavaler și cu o sabie de onoare⁴², fapt pentru care a fost felicitat de Divanul Săvîrșitor al Țării Românești, la 27 februarie 1829, și de Căimăcămia Craiovei, la 20 aprilie același an, manifestîndu-și satisfacția și speranța că acest lucru îl va obliga să-și slujească și mai mult țara.

În iarna de la cumpăna anilor 1828—1829 a continuat șirul de lupte grele și de înfruntări pe linia Dunării între pandurii români, ajutînd armata rusă, și otomanii. Magheru își amintea, cu aproape cincizeci de ani mai

⁴² Păstrată mai bine de un veac de familie, sabia a fost achiziționată, în 1967, de Muzeul Militar Central din București. Sabia, de tip rusesc, are lama curbă, cu tăișul ascuțit, stema Rusiei încrustată și cifrul încoronat al țarului Alexandru I; pe partea exterioară a verigii gîrzii se află inscripția: „Suvenir din cîmpu de resbel de la Băilești, 14 septembrie 1828“.

tirziu, într-o scrisoare trimisă unui cunoscut, în ajunul marilor bătălii pentru cucerirea Independenței, de sacrificiile ostașilor români în timpul campaniei din 1828—1829. Manifestându-și încrederea în ostașii români, el arăta cum „românii fuseseră admirați chiar de generalii ruși cînd i-au văzut în lupte, mai cu seamă în locurile unde au combătut împreună“ ca, de pildă, de „Generalul Geismar în crîncena luptă din cîmpul Băileștilor, la 14 septembrie 1828, de generalul Brigard [generalul de brigadă Malinovski] însoțit de diplomatul general Mavru [Nicolae Mavros, viitorul socru al lui Ion Ghica] în bătăea de la Turnu Măgurele, în anul 1829, neîntreruptă de la 1—7 ianuarie, unde numai pînă la luarea șanțurilor unei citadele numite Ieni-Kale au rămas morți în șanțuri mai multe sute de bravi români, cum și de colonelul Grabbe, la 1 mai 1829, în bătăia trecerii peste Dunăre la gura Jiului și a luării citadelei Rahova“, la 28 mai. Iată, așadar, înșirate, cu pioasă aducere aminte, în afară de Șișești, locurile unde pandurii lui Magheru și-au vărsat sîngele pentru apărarea gliei strămoșești.

Din fericire, numele eroilor care au luptat alături de Magheru nu au rămas uitate sub colbul necruțător al vremii. S-a păstrat pînă la noi un *Catastih de numele pandurilor din județul Gorj ce au fost în război în anii 1828 și 1829*. În frunte figură, „vistier Gheorghe Maghieru“, trecut și la județul Dolj, pentru că își avea acolo stabilit cartierul provizoriu și anume la Locusteni ; printre faptele sale de arme se amintea că „au prins un tacîm [grup] de hoți amestecat cu turci în vremea războiului ; au fost și în război, de unde, pentru vitejie, au luat cavaleria Ordinul Sf. Anei, 4-a clasa, la sabie“. Dintre oșteni, s-a evidențiat cel mai mult Ghiță Damian, mazil din Săcele, „căprar la o roată de panduri“, primind „atestatul generalului Prigara [Prigor, comandantul Diviziei 17] pentru vitejie“ ; acestui brav pandur, ajuns căpitan la satul Surupați, Gheorghe Magheru, „îngrijitoru puterelor județului Gorj“, îi dădea un atestat la 26 mai 1829 precum că a luat „parte alături de dînsul la campaniile din 1828—1829, luptînd împotriva turcilor

ostroveni ce năvăliseră cu foc" asupra orașului Tirgu Jiu „aflîndu-mă și eu cu toți oamenii mei din porunca Ecselenței Sale Domnului gheeneral Gheismar“. Damian s-a distins și în luptele de la Turnu, din ianuarie 1829, fapt pentru care polcovnicul Mihalache Cîmpu, comandantul batalionului 7 panduri din Turnu, îl încredința la 29 decembrie al aceluiași an că pentru bravura sa a fost scutit pe viață de ori și ce dare către stat.

Amintitul *Catastih...* i-a înregistrat pe Petru Moldoveanu din Ciocadia, Vasilache Urzeanu din Tirgu Jiu, Niță Ion, mazil din Cilnici, Ioan Dinu Țintală din Mogoșani, Constantin Pătru Sandu din Surupați, Radu Măgherescu din Măgherești, Radu Moldoveanu din Ciocadia, Ioan Constantin din Săcelu, Petre Burcă din Birci, Gheorghe Bolboacă din Bîrzeiu de Gilort, Radu din același sat și Marin Mitrescu din Pojaru. La toți aceștia se adaugă numele lui Zamfir Gârbea din Vladimiri, rudă cu Magheru.

Deoarece pandurii olteni se comportaseră cu atîta bravură pe diferitele cîmpuri de luptă, Căimăcămia Craiovei, cu asentimentul generalului Pavel Dimitrievici Kisselev, „împuternicitul Prezident al Divanurilor“. s-a gîndit chiar la instituționalizarea și trecerea pandurilor sub îngrijirea statului, formîndu-se un nucleu al viitoarei armate naționale. Astfel, hatmanul Constantin Ghica, caimacamul Craiovei, se adresa la 14 martie 1829 vîstierului Gheorghe Magheru, înștiințîndu-l că „din porunca celui mai mare stăpînitor s-au dat slobozanie a să așaza trei mii panduri ostași ai țării care au a să formalisi cu cheltuiala stăpînirii și a să întocmi în slujba aceasta cu chipul ce se urmează și la oștirea cea regulată, cu căpitani peste dînșii, precum buna orînduială o cere. Aceasta, dar, crez că în sufletele tuturor patrioților... vor simți o mare bucurie și o nădejde adîncă dă tot fericitul bine al aceștii patrii... De aceia drept povățuire dumitale, cel ca un patriot, cu dorire dă toată fericirea patrii, te sfătuim ca făr-de pierdere de vreme, judecîndu-le toate acestea cu dinadinsul și umplîndu-te cu naturalnicească bărbăție, să mergi să te întilnești cu dumnealui slugerul Solomon, de la care vei căpăta toată

îndestularea și mijlocul cu care este a să pune în lucrare cele ce privesc asupra întocmirii așezămîntului acestuia, așteptînd, dar, răspuns de la dumneata de urmarea care vei face“.

Dar Magheru nu s-a grăbit să răspundă apelului lansat de hatmanul Ghica, nu numai prin faptul că războiul cu otomanii nu se încheiase încă și considera prematură hotărîrea ce ar fi scos pe panduri de sub ascultarea celor sub care luptau, punîndu-i la dispoziția stăpînirii, lipsită de cadre militare cu experiență, dar și pentru că urma să fie subordonat lui Solomon, persoană ce-i stîrnea o profundă antipatie.

Dealtfel, în acel moment Magheru avea de făcut față altor greutăți, împărțindu-se între îndatoririle de campanie pe frontul de la Dunăre și cele de apărare a județului Gorj de bandele de răufăcători în rîndurile cărora se strecurau și turci dezertori prădalnici. Astfel, la 30 martie 1829, el se plîngea Căimăcămiei Craiovei împotriva ispravnicilor Gorjului care îl împiedicau să recruteze în voie poteri județului, trecînd pînă și pe căpitanul aflat în subordinea sa ca „slujitor de scaun“. Magheru avertiza că „hoțomanii“ se înmulțiseră în părțile Mehedinților, în vecinătatea Gorjului și era posibil ca ei să înceapă „să bîntuiască“ și pe aci ; de aceea cerea, cu stăruință, să fie lăsat a întări poterele pentru straja județului. La acest apel ispravnicatul nu pare a fi fost de loc receptiv, de vreme ce la 2 aprilie reclama „vistieryului Magheriu“ să-i trimită de la Amaradia 10—15 cătane vrednice, cu ceaușul lor, fiindu-i necesare. Nu știm cum s-au rezolvat lucrurile, comandantul pandurilor neaflîndu-se atunci în județ, deoarece a participat cu oamenii săi, alături de trupele ruse, la luptele desfășurate la gura Jiului, la începutul lunii mai, în urma cărora a fost cucerită cetatea Rahova. În cursul verii s-a reîntors însă în Gorjul natal. La 12 august 1829 el se adresa insistent ispravnicatului, făcîndu-i cunoscută împrăștierea oamenilor săi. La cererea Spătăriei de a alege 25 cătane din cele mai bune din județ care, împreună cu căpitanul Iancu Scînteie și un alt căpitan vrednic, să fie trimiși la Craiova și de acolo peste Olt, unde s-au

inmulțit tilharii, vistierul Magheru arăta că în același timp și Căimăcămia Craiovei i-a reclamat oameni pentru adunarea huzmeturilor (venitul principal al statului, rezultat din perceperea dărilor). Ori în acea vreme tilharii din județele Mehedinți și Gorj nu mai conteneau cu jafurile, iar dînsul trebuia să apere orașul Tîrgu Jiu de orice întîmplare. La căpitanie nu-i mai rămăseseră decît trei cătane. Cerea, în concluzie, să i se dea oamenii ce se aflau pe la isprăvnicat și pe la zapcii și pe unii dintre slujitorii de plasă, căci numai așa putea să facă față nevoilor.

În pofida slăbiciunii mijloacelor de luptă, Gheorghe Magheru și-a făcut însă pe deplin datoria, înregistrînd însemnate succese în apărarea Tîrgu Jiului împotriva atacurilor răufăcătorilor și a turcilor prădalnici. El a avut marea satisfacție — caz foarte rar în anele istoriei românești — de a primi din partea orașului Tîrgu Jiu, la 10 noiembrie 1829, o carte de mulțumire pentru apărarea urbei de jafurile „hoțomanilor“ și ale trupelor otomane în timpul întregii desfășurări a războiului ruso-turc din 1828—1829. În acest document se mărturisea în mod foarte explicit de către o serie de notabilități iscălite la finalul actului, printre care amintim pe protopopul Andrei, serdarul Dimitrie Urdăreanu, medelnicerii Zamfirache și Grigore Bălțeanu, Constantin Măldărescu și Răducanu Sărdănescu, șetrarul Chiriță Corbeanu, biv-treti logofeții Vasile Mongescu și Ștefan Romanescu ș.a., cum că „orașul acesta Tîrgu Jiul și mai înainte la alte întîmplări au fost supus la multe pagube, primejdii, nevoi și necazuri, avîndu-și starea în bătaia biciului turcilor și a hoțomanilor ostrovului ce să chiamă Adacalesi i ai Cladovii. Dar mai ales în curgerea acestui război din leatu 1828 și 1829 cu deosebire au avut frică a nu să prefacă în cenușă ca Cernețu, neaflîndu-se oaste aici. Pentru care înștiințîndu-să atît excelenția sa gheeneral Gheismar, comandirul oștirilor Valahii Micii, cum și cinst[ita] Căimăcămie că adică dum[nea]lor boerii ispravnici umblă fugari din loc în loc, neguțătorii cu mărfuri asemenea și cei de obște orășeni totdeauna în mare grijă a nu ajunge jertfă turcilor și hoțomanilor, au orînduit

pe dum[nea]lui biv vt[ori] vist[ier] Gheorghe Măgheru, boer pămîntean, cercat și cunoscut dă vrednic și credincios, carele și cu cavalerie [decorație] s-au cinstit de la prea puternică Împărăție pentru alte deosebite slujbe ostășești ce au arătat tot în cursul acestui război, ca să păzească orașul de făcători dă rele și dă primejdii cu slujitorii dumisale. După venirea dumisale la oraș cercindu-să vreo cîțiva hoțomani ai numitelor cetăți a face rău orașului au și năvălit și au ars vreo cîteva case din cele proaste și cînd cugeta să-și săvîrșească cugetul cel rău și cea peste tot ardere a orașului i-au călcat dum[nea]lui mai sus pomenitul, i-au sfărîmat, i-au izgonit și i-au gonit pînă unde i-au ajuns și i-au prins, care-i după ale lor fapte ș-au luat și pedeapsa dă la Exelenția Sa Ghinăralul. Această vrednicie a numitului văzîndu-să dă toți s-au adunat fieșcare pe la casele și lăcașurile sale. S-au mai ispitit și a doaoă și a treia oară asemenea făcători de rele să facă rău oraș[u]lui și județ[u]lui, dar și aceia au pățit ca și cei d-întîi dă către dum[nea]lui. Drept aceia pentru o acest fel de slujbă, vrednicie și credință rămîindu-i tot orașul și jud[e]ț[u]l îndatorat a-l pomeni, i-am dat și această carte de mulțămire spre a fi de mare credință în toată vremea“.

Prin tratatul de pace de la Adrianopol (2/14 septembrie 1829) Principatele au fost pușe sub dubla ocrotire a puterii suzerane (Imperiul otoman) și a puterii protectoare (Imperiul țarist), cele două mari puteri exercitînd de fapt *un condominium*. În această etapă, prin achiziționarea de teritorii, obținerea hegemoniei necontestate în bazinul pontico-danubian și încurajarea desprinderii Principatelor și a altor state din Balcani de sub suzeranitatea Porții, Rusia țaristă a contribuit într-o măsură însemnată la slăbirea edificiului politico-militar al Imperiului otoman. „Acest drept [de intervenție] a adus Rusiei importante avantaje de natură politică și diplomatică, oferindu-i posibilitatea de a se amesteca continuu și de a obține un loc preponderent în treburile Imperiului otoman. În privința Principatelor, Rusia apare drept arbitraj între domn și Poartă, precum și între grupările boierești și domn“ (Gh. Platon : *op cit.*, pp. 15—16).

Tratatul de pace de la Adrianopol consfințează ocuparea gurilor Dunării de către Rusia, preluarea controlului navigației pe porțiunea maritimă a fluviului și în Marea Neagră și instaurarea stăpînirii ei pe țărmul maritim caucazian. Totodată, flota comercială rusă dobîndea dreptul de a trece fără restricții prin Strîmtori.

Cît privește poziția Imperiului otoman, acesta a primit serioase lovituri : Grecia a obținut mai întîi autonomia (1829) și, în cele din urmă, la 3 februarie 1830, independența ; Serbia a cîpătat o autonomie sporită prin hatiserîșul sultanului Mahmud al II-lea din 1830 (autonomia Serbiei era însă supravegheată de cabinetul din St. Petersburg, care obținea o autoritate crescută în Balcani) ; bulgarii deși nu au intrat în posesia unor drepturi politice, au reușit să-și asigure o puternică emigrație în Principate și în Basarabia, pregătind de acolo mișcarea de emancipare națională.

În sfîrșit, cea mai grea lovitură dată Porții a constat în accelerarea procesului de desprindere a Principatelor dunărene de sub suzeranitatea exclusivă a Porții. Tratatul de la Adrianopol a inclus unele clauze pozitive în favoarea țărilor române, contribuind la mai rapida lor dezvoltare economică și la creșterea comerțului internațional în zonă. Restituirea către Țara Românească a cetăților Turnu, Giurgiu și Brăila, abolirea monopolului otoman în Principate, prin suprimarea livrărilor obligatorii către Poartă (grîne, unt, cherestea etc.), liberalizarea comerțului pentru toate produsele și dreptul de navigație pe Dunăre cu vase proprii, ca și obținerea deplinei autonomii administrative, au contribuit la creșterea producției agricole și rapida infiltrare a Principatelor în comerțul internațional, accelerîndu-se procesul de integrare a țărilor române în cadrul comunității europene.

Dar aceste efecte pozitive au fost umbrite de faptul că Tratatul de pace din 1829 statua în Principate ocupația militară țaristă pînă la achitarea despăgubirilor de război pe care Poarta le datora Rusiei, cea dintîi obligîndu-se să recunoască noile reglementări administrative ce urmau a fi hotărîte de către autoritățile locale

în colaborare cu organele militare ruse, pe baza planurilor formulate de țar și consilierii săi încă în 1828.

Elaborarea — din inițiativa cabinetului țarist, fără consultarea Porții — precum și punerea în aplicare a Regulamentelor organice, cvasi-identice pentru cele două Principate, au marcat o etapă însemnată pe drumul modernizării societății românești : s-au creat servicii publice, s-a organizat un corp de funcționari permanenți, fixându-se condițiile de numire, salarizare și pensionare ale acestora, s-a simplificat și regularizat sistemul fiscal, a fost creată miliția națională, s-au constituit cele dintii Adunări legislative, s-a instituit domnia pe viață și s-a încercat o reglementare a raporturilor dintre proprietari și țărani. Totuși, fiind emanația unei puteri străine, impusă fără a se ține suficient seama de doleanțele locuitorilor celor două Principate, Regulamentele organice au menținut și apărat inegalitățile sociale, ducând la înăsprirea asupririi țăranimii, legislația regulamentară fiind considerată, pe bună dreptate, de către Marx ca un „codice al muncii de clacă“, o „expresie pozitivă a goanei după supramuncă“.

Privite în esența lor. Regulamentele organice au fost concepute ca instrumente cu ajutorul cărora marea boierime să-și poată institui și menține dominația deplină, atât pe plan politic, cât și pe cel social-economic. „Fiind o expresie a intereselor de clasă ale boierimei și a influenței politice a puterii protectoare, [Regulamentele organice] nu au atins baza orînduirii în ființă. Ele aveau drept obiectiv, în raport cu interesele boierimii, angajate tot mai activ în schimbul de mărfuri, să realizeze acomodarea societății la noile condiții ale dezvoltării istorice. Însă chiar și dintr-o analiză pur logică, se desprinde faptul că noua legiuire, prin dispozițiile sale esențiale înseși, cuprindea în sine o gravă și ireconciliabilă contradicție“ (Gh. Platon ; *op. cit.*, p. 81). Pe de o parte Regulamentele înlăturau feudalismul și practicile lui din anumite sfere de activitate, introducând noul capitalist, iar pe de altă parte, menținea și întărea feudalismul în chiar sectorul de bază de atunci al economiei (agricultura), păstrînd totodată, arbitrariul și privilegiul în sis-

temul de exercitare a puterii politice... Generalul Kisselev, care a guvernat Țara Românească și Moldova pînă la evacuarea trupelor ruse și restaurarea administrației autohtone, în 1834, sub primii domni regulamentari, a adoptat unele inițiative pozitive. Printre altele, între decembrie 1829 și ianuarie 1831, au fost date instrucțiuni pentru alcătuirea catagrafiilor tuturor locuitorilor din orașele și „tîrgușoarele“ Țării Românești, precum și ale boierilor, pentru ca fiecare reprezentant al diferitelor clase sociale să-și cunoască drepturile și îndatoririle. În *Catagrafie oficială de toți boerii Țării Românești la 1829*, întocmită în decembrie 1829 — ianuarie 1830, de care am mai amintit, Gheorghe Magheru era trecut ca fiind născut în județul Gorjului, fiu al popii Ion, în vîrstă de 26 de ani, avînd rangul de treti (în loc de vtori) vis-tier, decorat cu „Cavaleria Sf. Ana a 4-a clas“, șezător în Gorj și posedînd „o moșie, o moară, un munte“. Ave-rea lui Magheru era, însă, incomplet înregistrată; din contractul de arendășie pe care dînsul l-a încheiat la 7 ianuarie 1830 cu Matei Săulescu, rezultă că stăpînea în Gorj moșiile Albeni birnici, Purcari, Țotoi, Cîrligiei, părți din munții Puru și Petrimanu în plaiul Novacilor, vii la Negoiești și Cincu, moară în Albeni, cinci poslușnici (slujbași), precum și cinci case de țigani.

Totuși, în pofida unei relative bune stări materiale, Gheorghe Magheru se afla destul de descumpănit în primăvara anului 1830, căci pentru proprietățile sale trebuia să susțină numeroase procese și litigii de hotare cu vecini sau boieri abuzivi și totodată să apere interesele gospodăriei familiei cu copii minori a răposatului său frate.

În luna aprilie Divanul de la București aprobase proiectul de lege privind înființarea armatei naționale (miliția), care a fost apoi inserat în Regulamentul Organic, adoptat ca lege fundamentală a țării și intrat în vigoare de la 1 iulie 1831. În baza dispozițiilor stipulate, miliția, avînd în fruntea ei pe marele spătar Alexandru Ghica, număra trei regimente (polcuri) de infanterie și 6 escadroane de cavalerie. Dislocarea lor s-a făcut în modul următor: Polcul I, sub comanda lui Emanuel

Băleanu, își avea sediul la București ; Polcul II, condus de Constantin Ghica, la Brăila și Giurgiu și, în sfârșit, cel de-al III-lea, comandat de Ioan Solomon, înălțat la rang de colonel (polcovnic), la Craiova. Ascensiunea lui Solomon a fost deosebit de rapidă. Ajuns maior în armata rusă în urma faptelor de arme din luptele de la Cireșu-Mehedinți (8 și 20 mai 1829), datorită vârstei și relațiilor pe care le avea cu oficialitățile române și autoritățile militare ruse, odată cu înființarea miliției naționale, a fost ridicat la rang de polcovnic, încredințându-i-se comanda regimentului din Oltenia. Acest lucru l-a pus pe Magheru într-o situație de inferioritate vădită, inacceptabilă pentru sine. După cum ne informează Ioan Maiorescu, la înființarea miliției, Magheru „a fost chemat și el să intre, cu rang de căpitan, însă văzînd că mulți feciori de boieri, care n-au mirosit earba de pușcă au luat deodată posturi și mai înalte... a cerut ca să i se dea măcar rangul de maior ce i s-a dat lui Solomon [care, de fapt, era colonel], ale cărui merite stau sub îndoială ; dar nu voiră a-i da altul decît de căpitan“. Simțindu-se nedreptățit și lovit în amorul său propriu, mîndrul pandur a refuzat, preferînd să renunțe la cariera armelor în care strălucise încă de la frageda vîrstă de 17 ani, deoarece, după cum arăta Eliade în citatele *Memorii*, „Magheru c-un caracter leal și independent era brav numai pentru glorie, Solomon era prin calcul și pentru dorința sa de cîștig... Magheru nu-l recunosc niciodată de cap al său și pentru această cauză, la finele campaniei, el nu voi să intre în armata regulată națională“.

Totuși, Magheru nu înțelegea să rămînă inactiv și, în 1831, adresîndu-se printr-o scrisoare unei notabilități din Gorj, ruga „să fie așezat ca judecător aci“, căci îi era rușine să stea fără slujbă, „fiind fost în slujba ostășească multă vreme“ și avînd bune recomandății din partea superiorilor săi. La 6 noiembrie marele vornic Alexandru Vilara, una din personalitățile influente ale Divanului de la București, îl consola pe Magheru, arătîndu-i că „țara mulțumește pe cei ce fac fapte bune pentru fericirea societății“ ; el nu trebuia să fie mîhnit „că a rămas

pe din afară” — adică pentru că nu a intrat în oștire — căci, îl asigura Vilara, „slujba caută oameni“. Și, într-adevăr, curînd Magheru a avut posibilitatea să se dedice magistraturii în județul natal. Dar la scrisoarea primită la 28 septembrie 1832 de la „polcovnicul-cavaler mai multor ordine“ Ioan Solomon, comandirul polcului II din oștirea Țării Românești, prin care îi cerea întocmirea unei evidențe a combatanților din Oltenia participanți la războiul din 1828—1829, Magheru a lăsat la o parte orice sentimente personale de mîhnire sau nemulțumire și s-a gîndit numai la binele oamenilor care luptaseră sub ordinele sale. A întocmit situația solicitată, înaintînd-o lui Solomon. Lista cuprindea numele tuturor pandurilor din „Valahia Mică“ care „au slujit în continuu și au luat parte în războaie“, precum și a altor „volintiri“, pentru a li se face la toți „mîngiere“, adică scutire de bir și de angarale. Generos ca totdeauna, și necerînd nimic pentru sine, Magheru a înțeles să se facă dreptate ostașilor săi spre a-și căpăta drepturile ce li se cuveneau. Și, în sfîrșit, o ultimă consolare pentru inimosul comandir de panduri, ce-și lua acum adio de la arme, i-a fost dată de proaspăt înființatul ziar *Curierul Românesc* al lui Eliade Rădulescu, care publica, într-un număr din primăvara lui 1832, hotărîrea Marei Vorniciei privitoare la cei ce aveau dreptul să poarte medalii pentru participarea lor, ca „volintiri și panduri“, în campania din 1828—1829. Lista cuprindea doar patru nume : Constantin Ghica, Scarlat Ruset, Iancu Pashale și Gheorghe Magheru. Aceasta este ultima mențiune referitoare la cariera militară a lui Magheru, înaintea reînvierii ei, în condițiile atît de dramatice, dar atît de înălțătoare ale zbugiumatului an revoluționar 1848.

Om al legii și bun gospodar

Retras în viața civilă, Gheorghe Magheru s-a dedicat cu tot devotamentul propășirii orașului Tîrgu Jiu și a județului Gorj. Mai întîi judecător supleant (1832—1835),

un an (1840) președinte al Magistratului orășenesc din Tîrgu Jiu, și apoi judecător titular al Judecătoriei județului Gorj (1842—1844), el a continuat să rămână legat de plaiurile natale și după detașarea sa la Caracal, ca ocîrmuitor al județului Romanați (ianuarie 1847), slujbă în care s-a aflat pînă la izbucnirea revoluției din 1848 ⁴³.

După cum atesta profesorul Ioan Maiorescu, în des amintita-i scrisoare, Magheru era „un om foarte drept : de două ori a lepădat postul de judecător... sub principele Ghica, asemenea sub Bibescu... pentru că nu i s-au primit părerile lui cele drepte... nemaiputînd suferi mincatoriile și strîmbătățile în ramura aceasta... În urmă a fost administrator la Romanați sub Bibescu“, cîștigîndu-și „numele de cel mai bun administrator în țeară“.

Numele lui Magheru a fost puternic ancorat în istoria Gorjului, concetățenii din acest frumos colț al Olteniei acordîndu-i, indiscutabil, meritul de a fi salvat județul de la desființare în timpul administrației generalului Kisselev, așa cum în timpul războiului ruso-turc din 1828—1829 apăraseră orașul Tîrgu Jiu de jefuirile otomanilor.

Deși marele logofăt al Dreptății, Alexandru Filipescu, acordase lui Magheru o învoire, la 7 iulie 1833, scutindu-l de îndatoririle sale de judecător supleant, spre a-și căuta sănătatea, șubrezită prin „vătămarea unei mîni“, totuși el nu s-a dat înlături de a lua pe umerii săi o sarcină dificilă încredințată de locuitorii Gorjului. Astfel, la 16 iulie, obștea orășenească a Tîrgu Jiului l-a desemnat ca reprezentant al ei, împreună cu vistierul Constantin Roșianu, spre a susține și prin viu grai la stăpînire jalba, ce exprima dorința unanimă de a nu se desființa județul Gorj. La București a plecat, însă

⁴³ Am reconstituit cariera administrativă a lui Magheru atît după documentele de arhivă, cît și după publicația oficială a vremii, cu apariție anuală, din 1836, *Almanah al Curții și al Statului din Prințipatul Valahiei*, îndreptînd, astfel, erori care s-au strecurat în biografia generalului datorită mai ales unor confuzii din lucrarea lui Al. Ștefulescu, *Istoria Tîrgu Jiului*, lucrare meritorie, dealtfel, în multe alte privințe.

în acest scop, numai Gheorghe Magheru, care a pus acolo în mișcare pe toți fiii Gorjului, pledînd cu argumente din cele mai solide, printre care de un deosebit interes ni se pare acela privind viitoarea dezvoltare a acestei unități administrative, odată cu deschiderea drumului spre Hațeg, care îl lega direct cu Transilvania.

Reîntors printre concetățenii săi cu vestea cea bună a izbînzii, aceștia au răspuns prin numeroase acte de mulțumire. La 19 septembrie 1833 deputatul Gorjului, stolnicul Barbu Viișoreanu, în numele său și al obștii — boieri și negustori — i-a oferit în dar suma de 28 galbeni împărătești. Magheru a mulțumit pentru acest semn de apreciere printr-o scrisoare din 25 septembrie, arătînd, însă, că el „nu și-a făcut decît datoria față de neam și patrie, față de concetățenii săi“. Iubindu-și orașul și județul, al cărui fiu era, a dăruit acea sumă pentru plata medicului „ce va fi orînduit în Tîrgu Jiu“, cererea în acest sens fiind înaintată autorităților de la București încă din 1831. În oraș funcționa o singură persoană cu atribuții sanitare — dar mai mult improvizate —, anume Friedrich Drexler, staroste al „Agenției chesaro-crăiești“, funcționînd ca farmacist și cunoscut mai mult în calitate de fondator al manufacturii de ceramică de acolo (1832). Drexler era în relații foarte bune cu Gheorghe Magheru, care îi era atît client cît și pacient. Astfel, la 11 mai 1835, farmacistul se ruga de vistierul nostru pentru achitarea sumei de 159 lei și 33 parale, reprezentînd costul unor medicamente, cît și al vaselor din „fabrica“ sa, valorînd 26 lei, din care urmau să se scadă banii datorăți lui pentru achiziționarea de porumb. Mai tîrziu, la 3 ianuarie 1838, Drexler confirma, prin nepotul său Wilhelm, primirea din partea lui Magheru a sumei cheltuite pentru medicamentele ce serviseră la însănătoșirea nepoatei sale de frate, Maria (Uța), fiica polcovnicului Ioniță.

Reședința județului n-a fost dotată, însă, cu un medic decît în 1835, după ce „prezidentul maghistratului“, medelnicerul Zamfirache Bălțeanu, a deschis, la 26 ianuarie, o listă de subscripție, arătînd că vistierul Magheru și alți fruntași ai urbei găsiseră un doctor bun la București,

urmînd ca locuitorii să contribuie la plata salariului acestuia de 5—6 000 taleri pe an. Magheru s-a grăbit și el să subscrie, fiind adus, astfel, la Tîrgu Jiu, ca „dohtor“ al orașului, Fritz Moritz Jenichen, proto-medical militar al grănicerilor din Vulcan (Hunedoara).

Un episod neobservat al biografiei viitorului general este acela al „frăției de cruce“ dintre Gheorghe Magheru, Constantin Roșianu și Zamfirache Bălteanu — după cum știm, cu toții personaje cu atribuții de răspundere în conducerea orașului Tîrgu Jiu și a județului Gorj — concretizată la 1 decembrie 1833 printr-un înscris conceput ca „o legătură vecinică a prieteșugului“ lor. Actul, semnat de cei trei, prevedea obligația de a se ajuta „unul pã altul în orice vreme... la orice scîrbă și mîhnire“, pãzind „o curățenie a dragostei fără osebire din cei adevărați frați... iar care să va abate din dragoste și frăție afară... acela să se judece... ca un Iuda vînzător“. Semnificația acestui act nu ne este pe deplin lămurită, fiind posibil ca amintita „frăție“ să aibă și substrat politic într-o vreme cînd pe teritoriul Principatelor luau naștere societăți secrete urmărind înlăturarea rînduieiilor existente spre a fi regenerată patria.

Tot atunci Magheru a mai făcut un gest de o rară frumusețe, care îl arată încă odată în lumina adevărată a caracterului său nobil. Un concetățean din Tîrgu Jiu aflîndu-se în mare nevoie, generosul vistier, alăturîndu-și pe credinciosul prieten, treti-logofătul Vasile Mongescu, a deschis (15 aprilie 1834) o listă de subscripție pentru ajutorarea lui. Apelul lui Magheru este de-a dreptul mișcător: „Cinstiților compatrioți iubiți! Vedeți neamuri străine... că ajută pã cite un nenorocit care din vreo întîmplare cade la neavere. Pe lîngă acele neamuri, noi... prin iubirea de cinste... sîntem datori a covîrși cu faptă bună. Aici în orașul nostru se află un om cinstit carele și la vreme trecute au folosit omenirea și acum o folosește și de acum înainte nădăjduim că o va folosi mai mult, acesta au ajuns acum la buza deznădăjduirii și este asemenea omului ce cade în viltoare să să înnece, căruia de-i va întinde cineva mîna îl izbăvește din moarte. Socotească fiteșcine cită bunătate face cel ce îi

întinde mina celui ce este în primejdie a să înneca... Trebuința nu este mare decît numai de taleri 5 500, din care bani noi cei mai jos iscăliți [adică Magheru și Mongescu], ajutăm cu 40 galbeni împărătești să fie dăruiți a nu-i mai cere niciodată. Binevoii și dumneavoastră care cu ce să va proerisi [se va îndura] spre împlinirea sumei și care va binevoi a-i jărtvi precum noi, va însemna înaintea jertva, iar care va pretenderisi a-i mai cere vreodată sîntem noi chezași că în soroc de cinci ani se vor răspunde numai făr-de dobîndă". La acest apel au răspuns aproape toate notabilitățile urbei, în număr de 26 persoane, în frunte cu protopopul Costache, medelnicerii Costache Măldărescu, Zamfirache și Grigorie Bălteanu, slugerii Nicolae Otetelișanu, Iancu Simboteanu și Bărbuceanu Gănescu, șetrarul Chiriță Corbeanu, trei-logofeții Costache Frumușanu și Ștefan Romanescu, în majoritate membri ai Maghistratului și Judecătoriei județului Gorj, alături de alți boernași, negustori și dascăli.

Cînd era însă vorba de binele obștei, Magheru nu se dădea în lături de a fi aspru. Astfel, la 26 septembrie 1834 el se adresa marelui agă Manolache Florescu cerînd pedepsirea unor cinovnici (funcționari) pentru netrebnițiile făcute și înlăturarea lor din slujbe.

Locuind în Tirgu Jiu, unde își îndeplinea atribuțiile de judecător și, vremelnic, de „prezident al Maghistratului“, Gheorghe Magheru s-a preocupat mult de dezvoltarea sa edilitar-urbanistică, de propășirea urbei în domeniul învățămîntului, culturii și sănătății. S-a interesat permanent de înfrumusețarea orașului, de pietruirea și lărgirea ulițelor, de alinierea caselor și a gardurilor. La 13 noiembrie 1836 Vornicia din Lăuntru scria ocîrmuirii Gorjului să cheme pe Magheru și să-i aducă, în numele stăpînirii, cea mai desăvîrșită mulțumire pentru lăudabila faptă a facerii unui pod peste apa Gilortului, cu a sa cheltuială, spre binele locuitorilor și fără a percepe vreo taxă în folosul său ; la 18 ale lunii ocîrmuirea se conforma dispozițiilor primite aducînd celui amintit mulțumiri publice, fapt ce a fost consemnat și în presă, în *Curierul românesc*.

În 1835—1836, Magheru a sprijinit înființarea primului spital din Țirgu Jiu (specializat în tratarea bolilor venerice), precum și deschiderea unei farmacii, în 1840, de către supusul austriac Reinhardt, căruia i-a acordat ajutor bănesc din casa Maghistratului.

În 1838 urmînd a se face o nouă catagrafie a tuturor locuitorilor din orașele și satele țării, deși vistierul nu mai avea slujbă în administrație, fiindu-i cunoscute onestitatea și integritatea, a primit sarcini confidentiale la 1 august 1837 de la aga Ioan Manu, ca pe sub cumpănă să fie cu de aproape priveghere și băgare de seamă la mișcările fiecărui membru al comisiei catagraficești și orice nereguli va constata, să i le vestească. Pentru activitatea depusă de la 1832 în județul natal, Magheru și-a văzut recompensate eforturile prin înălțarea sa la un rang boieresc mai mare, fiind numit, la 8 octombrie 1837, serdar și trecut ca atare în *Arhondologia nouă a Țării Românești*.

Continuîndu-și activitatea edilitar-gospodărească în Gorj, el a ridicat, la 21 ianuarie 1842, pe seama lui, mai multe prăvălii la Țirgul de afară din Țirgu Jiu, în folosul biserici Sf. Spiridon, iar la 14 noiembrie același an arăta subocîrmuirii plășii Gilortului destinația banilor din cutia satelor sale Pojaru, Cojani și Bîrzeiu de Pădure, înaintați cu asentimentul sătenilor în vederea deschiderii unei schele la gura Surducului.

De la 24 august 1842 el a reintrat în magistratură, fiind numit judecător titular la Tribunalul județean Gorj. Încăunarea lui Gheorghe Bibescu, la 20 decembrie 1842, ca domnitor al Țării Românești, prin care se punea capăt crizei politice care dominase ultimii ani ai guvernării lui Alexandru vodă Ghica, a fost primită cu satisfacție de exponenții diferitelor partide și majoritatea reprezentanților păturilor sociale ce nutreau mari speranțe într-o reală regenerare a patriei. Noul principe era cunoscut lui Magheru — ce întreținea relații și cu frații domnitorului, Iancu Bibescu și Barbu Știrbei — iar ascensiunea sa a fost privită, la început, cu simpatie de viitorul revoluționar de la 1848. Astfel, cu prilejul vizitei

pe care vodă urma s-o facă la Tîrgu Jiu, pentru ca ceremonia primirii sale de către „prezident“ și „mădu-larele Maghistratului“ să fie cît mai fastuoasă, serdarul Magheru a dăruit, la 23 august 1844, casei orașului suma de 600 lei. Bibescu a fost foarte satisfăcut de această atenție și cîteva zile mai tîrziu, la 3 septembrie, în semn de prețuire, l-a înălțat pe Magheru la rang de paharnic.

Ca ocîrmuitor al județului Romanați, Magheru s-a comportat cu mult spirit de dreptate, apărînd pe săteni împotriva abuzurilor arendașilor sau proprietarilor. Astfel, în pricina ivită la 16 septembrie 1847 între locuitorii privilegiați din satul Slătioara și proprietarul moșiei, polcovnicul Teodor Ghimpețeanu, care le încălcase drepturile, prin raportul favorabil sătenilor înaintat de Magheru Departamentului din Lăuntru, la 9 februarie 1848, Marea Logofeție a Dreptății dispunea, la 30 martie, ca țaranii „să fie apărați“ de orice nedreaptă pretenție a stăpînului de moșie. La fel în cazul locuitorilor satului Dăbuleni din plasa Balta, năpăstuiți de arendaș, Magheru a dat dispoziții, la 5 mai 1848, subocîrmuirii locale să ancheteze plîngerile și să curme orice abuz comis împotriva lor. Răspunsul primit la Caracal, la 10 mai, arăta că jalba sătenilor era îndreptățită (dealtfel, arendașul necinstit fugise din sat la 30 mai) și sătenii au obținut, astfel, cîștig de cauză.

Totodată, în această vreme, Gheorghe Magheru a arătat o mare dragoste pentru carte și învățătură⁴⁴, cinstind pe dascălii și oamenii de cultură și prețuind lumina slovei scrise. Astfel, la 17 mai 1838, el se adresa

⁴⁴ Cunoscîndu-i-se de timpuriu via curiozitate intelectuală în orice domeniu, Gh. Magheru primea poruncă de la Ocîrmuirea Gorjului, la 15 octombrie 1832, în urma sesizării făcute de Vornicia Trebilor din Lăuntru, că în județ s-ar fi găsit niște „oase din antichitate“ (probabil fosile de animale preistorice), să se ocupe de aceste „oase“ și să le trimită la ocîrmuire spre a fi expediate, la București, generalului Kisselev, ce fusese înștiințat de această descoperire, cu prilejul vizitei pe care o făcuse în Oltenia în luna iunie a aceluiași an.

autorităților cu următoarea întâmpinare : „Fiindcă satele Cojaniei, Bîrzeiu de Pădure, Bîrzeiu de Gilort, Pojarul, Albeni-Birnici și Albeni-Moșneni, după știința ce am și după plîngerea lor, că nu găsesc tineri destoinici că să se însărcineze cu slujba de dascăli ai numitelor sate... eu, ca unul ce la 5 din arătatele 6 sate, am și proprietate... și mai virtos ca unul ce și eu mă cunosc dator nației și fraților mei, doresc ca de la mine să li se dea o școală pentru învățătura tinerimei din arătatele sate“, urmînd ca localul să fie „în centrul acestor sate, adecă în Cojani, unde și locul e mai frumos și aerul mai curat“. La 30 iulie Departamentul Trebilor din Lăuntru făcea cunoscut chiar în *Buletin. Gazetă oficială*, că serdarul Magheru, arătînd „deosebită rîvnă, ca un patriot, au hotărît să jărtfească de la însuși [de la sine] pentru clădirea unei școale publice pentru șase sate dintre care cinci sînt ale proprietății dumisale spre învățătura tinerilor lăcuiitori ai satelor, alegînd și profesor dintre școlarii cei din Tîrgul Jiului și alt deosebit dascăl și cîntăreț“. Inițiativa generoasă a lui Magheru n-a fost, însă, pînă în cele din urmă, acceptată de către stat, deoarece, în urma avizului negativ, din 14 august, al Eforiei Școalelor, departamentul sus-amintit a respins-o, la 2 septembrie, sub pretextul că nu se aseamăna „cu sistima învățaturii ce s-au luat întru a să întocmi școlile prin toate satele prințipatului“. Mai tîrziu, în 1845, Magheru a sprijinit înființarea unui pension de fete la Tîrgu Jiu, unde urmau să se predea alături de română și lecții de franceză, germană și ungară ; el a susținut și apelul lansat la 9 aprilie 1848 de fratele domnitorului și cîrmuitorul județului Dolj, Iancu Bibescu, de a contribui bănește la înființarea unui Comitet filodramatic la Craiova.

Deși, după cum mărturisea Ioan Maiorescu la 1848, Magheru era un „om fără învățatură sistematică“, el se arăra „foarte pricepător, cunoscător de legile și datinele și istoria națională“. Citea tot ce producea literatura română, iar lectura „cea mai plăcută“ pentru dînsul o constituia „istoria romanilor celor vechi“, cartea preferată alcătuind-o „Viețile lui Plutarch, traduse în pre-

scurtare în românește“⁴⁵. „În istoria națională — continua Maiorescu — bucata cea mai favorită“ a lui Magheru era „viața lui Michaiu Bravul“⁴⁶. În afara limbii natale, el cunoștea și pe cea greacă nouă, iar în „iarna trecută [1847 spre 1848] s-a apucat să învețe de la fie-sa [Alexandrina] franțuzește“.

Era atras de orice noutate, nu numai în domeniul istoriei, dar și în acela al geografiei. Astfel, după povăța bunului său amic Ioan Maiorescu, Magheru figura printre prenumerații celui mai reușit manual de geografie tipărit pînă atunci, anume *Icoana pămîntului sau carte de geografie*, apărut la Blaj în 1842 și datorat transilvăneanului Ioan Rus (1811—1843), „profesor de hronologie, geografie și istorie universală“ la liceul episcopal românesc din acel oraș. Totodată, împreună cu fiul său „Georgie“ și nepotul, „iuncărul I[oniță] Magierul“, „paharnicul și cavalerul G[heorghe] Magierul“ se număra printre gorjenii luminați ce au acordat sprijin lui Ion Eliade Rădulescu, după 1844, în editarea *Curierului de ambe sexe* în alfabet latin, „neavînd nicidecum poftă de a rămîne mai în urmă de veacul în care trăim“, manifestîndu-și „româneasca dorință ca acest jurnal... a-l dobîndi cu adevăratele litere latine sau mai bine [zis] strămoșești“.

Așadar, deși viitorul general nu posedă altă învățătură decît ceea ce cunoșteau toți boiernașii noștri — conchidea Maiorescu — „el a studiat mult, adică a

⁴⁵ Este vorba despre tălmăcirea — după o versiune germană — a cărții lui Pierre Blanchard, *Le Plutarque de la jeunesse*, apărută la Paris în 1803. Traducerea în limba română, datorată negustorului brașovean Nicola Nicolau, a fost tipărită la Buda, în două tomuri, la 1817 și reeditată în 1819, sub titlul *Plutarch Nou sau pe scurt scrierea vieților celor mai vestiți bărbați și mueri a toate neamurile din cele mai vechi vremi pînd în vremile noastre*.

⁴⁶ Probabil *Vestitele fapte și pertrea lui Mihai Viteazul, Principelui Țării Românești pe scurt deduse...*, ale cărturarului bănățean Damaschin Bojincă, publicate în „Biblioteca românească“, vol. III și IV, Buda, 1830.

citit și i-a plăcut a fi în relațiuni cu toate notabilitățile scolastice și literare în care a găsit amor de adevăr, de dreptate și naționalitate“. De aceea, atât copiii lui cât și nepoții de frate, au avut parte, după cum vom vedea, de o educație foarte îngrijită, împărtășind sentimentele sale patriotice.

Ajunși în acest punct, este cazul să aruncăm o fugară privire și asupra situației sale materiale, a proprietăților lui.

Nimic din activitatea obișnuită a stăpînitorilor de pămînt — dar posedînd o stare realizată cu chibzuință și măsură — nu i-a scăpat : exploatarea directă a moșiilor proprii, luarea și darea în arendă, împrumuturile cu dobîndă, negoțul cu cereale și vite, toate aducîndu-i venituri apreciabile. Cu precădere s-a aplecat asupra administrării și sporirii averii strămoșești. El și-a rotunjit proprietățile din Bîrzeiu de Gilort cu funia Suteștilor, cumpărată la 23 noiembrie 1829 de la Gheorghe Sut cu 60 taleri pentru datorie. A căpătat, la 8 martie 1834, tot pentru o datorie de 796 taleri și 25 parale, partea de moșie din hotarul Scăuerilor de la Ioana, fiica lui Marcu din Bîrzeiu de Pădure. A susținut mai multe procese — pe care le-a cîștigat — pentru moșia Țoțoi, între 20 ianuarie 1841 și 17 ianuarie 1847, cu Ioana, văduva mazelului Gheorghe din Țoțoi și Nicolae Băloiu din Șopîrlița (Romanai), unele părți din această moșie, vindute cu multă vreme înainte unchiului său vistierul Șerban Măgheriu și revenite moștenire sieși, aflîndu-se în litigiu. A continuat extinderea exploatării munților Puru și Petrimanu din plaiul Novacilor. În acest scop, în ianuarie—februarie 1833, Magheru a efectuat o călătorie în Transilvania, la Săliște, unde a arendat muntele Puru, la 8 februarie, pe o durată de opt ani, oierului Dumitru (Mitu) Borcea, primind un avans de 17 000 taleri. Acest act a stîrnit, la 11 aprilie același an, protestul lui Ioan, Dionisie, Ghenea și Onea Floașe din Galeș (Sibiu), care obiectau că ținuseră muntele Puru în arendă în familia lor de peste un veac, iar vistierul Șerban Măgheriu, atunci cînd devenise stăpînul locului, respectase această înțelegere cu ei. Dar n-au obținut cîștig de cauză. Celă-

lalt munte, Petrimanul, achiziționat, în mai multe rînduri, de la moșnenii Birceni, a fost arendat de Magheru, la 21 august 1844, lui Stan Răcuciu din Săliște, cu 9 450 lei, pe soroc de trei ani, deci pînă în 1847.

Totodată el a răscumpărat prin protimisis, la 15 iunie 1829, 6 răzoare de vie în dealul Negoieștilor, de la Ion Anițoiu din Prigoria, care le cumpărase fără drept de la Ruxandra Crăsnaru și Vlăduț Gîlcescu. Stăpînirea acestor răzoare nu a fost însă de fel pașnică, între 7 iulie 1830 și 13 decembrie 1837, Magheru trebuind să susțină procese cu Anițoiu, pînă cînd i s-a confirmat deplina proprietate de către Tribunalul județului Gorj.

O altă importantă achiziție a constat și din cumpărarea moșiei Cojani (Gorj), la 16 martie 1834, pe care frații Costache și Manolache Facă o scosese în vînzare, la 20 aprilie 1833, pentru achitarea unei datorii de 2 114 galbeni împărătești către Ștefanache Misinezi. Pe această moșie Magheru a primit, la 24 noiembrie 1836, „ungureni“ bejenari, români veniți din Transilvania, stabilind de comun acord obligațiile ce le reveneau pentru achitarea dijmei și a altor dări. Mai tîrziu, la 16 februarie 1839, moșia a fost arendată pe trei ani, în schimbul a 1 000 de galbeni anual. La 19 februarie 1845, ocîrmuirea județului Gorj comunica subocîrmuirii plășii Amaradia că a ales pentru reședința ei satul Cojani, proprietate a paharnicului Magheru, care a făgăduit că va ridica clădirea necesară sediului administrativ.

De gospodărirea tuturor moșiilor lui Magheru se ocupa un fin, postelnicelul Gheorghe Botezat, foarte atașat persoanei lui.

Datorită grijii permanente manifestată pentru munca cîmpului și stabilirea unor relații mai umane cu clăcașii, Societatea de Agricultură a României din București a primit în rîndurile ei, la 16 august 1835, pe „vistierul și cavalerul Gheorghe Magheru“ ca membru de onoare, diploma fiindu-i expediată peste două zile de însuși „prezidentul“ societății, aga Scarlat Roset.

Pentru fructificarea bunurilor de pe proprietățile sale, Magheru s-a preocupat de desfacerea vitelor mari (avîndu-și locul de pășunat pe moșia Albeni-Birnici) și

mai ales de aceea a porcilor, deosebit de căutați peste Carpați. I s-a aprobat, la 18 august 1841, de către „prezidentul“ Maghistratului, a clădi „oricâte prăvălii“ va voi pe moșia orașului Tîrgu Jiu, în locul unde se făcea tirgul săptămînal „de joia“. Pe unele, desigur, le închiria, iar în altele vindea produsele moșilor sale.

După cum am mai amintit Magheru și-a completat veniturile și prin luarea de moșii în arendă ; Șișeștii de Sus (lîngă Tîrgu Jiu) de la Uța Sărdărescu (8 mai 1832), Roșia și Bălăcești — Gorj, (între 15 mai 1832—21 martie 1837), aflate mai de mult în grija familiei sale, Albeni și Purcari (Gorj, între 1839—2 octombrie 1845), pentru care a avut procese cu pităreasa Luxandra Hîrgotă și sora ei Elenca Sănătescu ș.a. Credite cu dobîndă a acordat mai puțin moșnenilor și mai mult rudelor sau boierilor din rîndul cărora menționăm pe Stanca postelnică, soacra răposatului său frate polcovnicul Ioniță, împrumutată la 6 aprilie 1829 cu 20 taleri, pe paharnicul Zamfirache Bălțeanu, ajutat în 1836 cu peste 500 lei ; pe Dumitru Gârbea (2 iunie 1840), pe neguțătorul Dimitrie Gheorghiu ș.a. Cîteodată, Magheru a trebuit, la rîndul său, să împrumute diverse sume de bani pentru nevoile gospodăriei, restituind astfel boierului Petrache Otetelișanu, la 10 septembrie 1837, o datorie de 78 lei și 20 de parale, sau împrumutînd, la 24 septembrie 1839, de la cuconul Constantin Braboveanu, 520 galbeni împărătești cu soroc de 8 luni, zălogindu-i zăpasil moșiei Cojani.

Cu toată fluctuația veniturilor sale, Magheru s-a bucurat, în general, de o stare materială prosperă, fapt care i-a îngăduit să investească bani spre a-și cumpăra o casă la Tîrgu Jiu, unde își exercita atribuțiile de magistrat și a ajuta pe nepotul său de soră, Ioniță Gârbea, la cîtorirea unui lăcas pe proprietatea lui din satul Vladimir.

La 13 februarie 1833, „vistierul și cavalerul“ Magheru cumpăra, cu 5 500 taleri, casele pitarului Alecu Broșteanu din Tîrgu-Jiu, posedate în vechime de boiernașii Rovinaru. Ele se aflau la vale de Drumul Poștei și se învecinau la nord cu proprietățile pitarului Dimitrie Măldărescu, la răsărit cu acelea ale paharnicului Ioan Otetelișanu, la sud — peste Ulița Țigăniei, devenită mai

tîrziu strada Fraternității, cu terenurile pitarului Mateiță Șișescu, ale clucerului Constantin Ștefănescu (socrul viitorului general și revoluționar de la 1848 Christian Tell) și ale slugerului Grigore Urdăreanu și, în sfîrșit, la apus, peste drum de uliță, se întindeau proprietățile serdarului Grigore Săftoiu Viezureanu și ale stolnicului Dinu Bălțeanu.

Devenit șezător în oraș. Gheorghe Magheru s-a grăbit să-și „meremetisească” (repare) casele, arvunind, la 17 februarie 1833, cu 111 taleri, pe Cîrstea, fiul lui Șerban din Licurici, și pe alți trei tovarăși ai săi, spre a-i confecționa, pînă la Rusalii, „1 000 blane și 6 000 bucăți șindrilă” și angajînd, la 17 mai, pe Ion „meșterul de fier” să-i execute cu materialul său, pînă în două luni, „partea metalică” a 8 uși și 7 ferestre, cu plata a 198 taleri, asigurarea hranei și procurarea cărbunilor necesari lucrului. În 1841, în urma dispozițiilor Maghistratului, proprietarul a procedat la pietruirea uliței ce i-a purtat mai tîrziu numele, aducînd piatră, nisip și pămînt, lucrătorii fiind angajați de municipalitate cu simbrie de 4 1/2 lei vechi pe stînjen pătrat de caldarîm. În sfîrșit, la 16 aprilie 1842, Magheru s-a învoit cu Johann Ziroler, „meșter timplar”, ca în prețul de 6 galbeni, 6 vedre de vin și 100 ocale de mălai, să-i facă „uși, ferestre și obloane” la „casele din curte”.

Odată cu transferarea sa la Caracal, în slujba de ocîrmuitor al județului Romanați, Magheru și familia sa mutîndu-și reședința acolo, a hotărît să-și închirieze casele din Tîrgu Jiu. A găsit un mușteriu în persoana căpitanului Ioan Economu, cu care a încheiat un contract de închiriere, la 29 septembrie 1847, punîndu-i-se la dispoziție 4 camere aflate la „catul” caselor, „pardosite cu scînduri de brad bune” și încălzite cu „sobe nemțești”, încăperi la care avea acces prin „scara caselor, nemțească, noao, bună, fără cusur”; i se dădeau spre folosință și o „cămară cu ușă bună”, „foișorul”, deasemenea „pardosit cu scînduri de brad bune”, o pivniță, „cea dinspre ușe supt case”, cu „uși bune legate în fier și cu zăvoară afară”, „un grajd bun”, un șopron, o „cuhnie” avînd „cuptor bun pentru coptul jimblăi” și, în sfîrșit,

„grădina ce este din drumul de la deal de porțiță la vale spre ulița cea mare despre răposatu Șișescu“. Pentru uzul lor, căpitanul urma să plătească o chirie anuală de 800 lei. În schimb, cele trei odăi de la parterul casei, cu camera lor, accesul la bucătărie și grajd, „precum și grădina din drumul cel de la deal de porțiță, la deal pîn-in gard spre pitaru Măldărescu în linie dreaptă către grădina paharnicului Otetelișanu“ rămîneau „slobode“ pe seama proprietarului și a familiei sale.

O descriere a caselor Magheru din Tirgu Jiu — astăzi dispărute — ne-a lăsat-o la 23 septembrie 1910 cunoscutul istoric Virgil Drăghiceanu, funcționînd multă vreme ca secretar al Comisiei Monumentelor Istorice. Ele aveau „forma rectangulară cu două scosuri : unul pe latura vestică“, ce cuprindea „foișorul cu scara de urcare“, iar celălalt „din latura opusă, estică“, cu „balcon închis“ ; „sacnasiul musafirilor“ era sprijinit pe „un subasament de arcade“. Foișorul avea „8 stîlpi rotunzi“, sprijinindu-se „pe baze patrute și terminate sus printr-un abac cu ciubuce“, pe care se rezemau „arcurile dispuse în acoladă“. Istoricul de artă trăgea concluzia „din ornamentele parapetului, cum și din împărțirea suprafeței zidurilor în figuri de formă pătrată cu marginile teșite“, ce se săpau înăuntru „în ziduri“, că arhitectura construcțiilor data de la sfîrșitul veacului al XVIII-lea, cînd fuseseră ridicate de boiernașii Rovinaru. O fotografie a caselor generalului Magheru, așa cum se înfățișau ele văzute din poziție laterală la începutul secolului nostru, a fost publicată de Al. Ștefulescu în *Istoria Tirgu Jiului* (la p. 90), iar o altă imagine a lor din 1910, văzute din față, a fost reprodusă de V. Drăghiceanu în *Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice*, XXIV (1931), p. 105.

În apropiere de locul unde se ridicau odinioară casele lui Magheru a fost înălțat în zilele noastre un bust al generalului, realizat de sculptorul Vasile Năstăsescu ; el se află în părculețul situat nu departe de intersecția actualelor străzi a Eroilor și Gheorghe Magheru. Bustul este așezat pe un soclu masiv, placat cu marmură albă, pe care se află scrise slovele : „Generalul Gheorghe Magheru 1804—1880“.

Tot în cadrul activității constructive legate de numele lui Gheorghe Magheru trebuie amintit și ajutorul dat nepotului său Ioan Gârbea pentru înălțarea unei biserici în satul Vladimir. Lăcașul a fost isprăvit în 1835 și se mai păstrează și astăzi, fiind situat pe un dîmb în stînga șoselei comunale, la marginea cimitirului sătesc. În pisa-nia săpată în piatră și așezată la intrare se precizează că edificiul a fost ridicat „cu ostentia și cheltuiala dum-nealui Ion [fiul lui] Nicolae Gârbea... după îndatorirea pusă asupra-i de răposatul Costandin Vasile Tușanu văru-său“. În pronaos figurează tablourile votive ale ctitorului, familiei sale și ale tuturor celor care au contribuit la înălțarea bisericii. La loc de cinste se află portretul lui Gheorghe Magheru, al soției sale Ancuța și al fiului lor, tinărul Ghiță, pe pereții vestic și, respectiv, sudic al pronaosului.

Ctitorul principal al lăcașului, Ioan Gârbea, figurează în mod neobișnuit și în zugrăveala exterioară a bisericii, într-un medalion rectangular de pe registrul superior al laturii de sud, fiind înfățișat într-o factură modernă, călare, purtînd redingotă și joben, alături de fratele său Nicolae ; tot acolo este însemnată și data pictării : 1844. Revenind înlăuntrul lăcașului, precizăm că pe peretele sudic al pronaosului, alături de portretul Ancuței, soția lui Gheorghe Magheru, sînt zugrăvite acelea ale lui „Ioan sin biv vistier Pavel Vladimirescu“⁴⁷ și al Bălașei, soția (!)⁴⁸ sa.

⁴⁷ Reprezentarea figurii lui Ioan Vladimirescu, fiul lui Papa Vladimirescu și nepot al lui Tudor, ca a unui bărbat matur de vreo 40—50 de ani, cu barbă, deși în 1844 nu depășea vîrsta de 23 ani, se datorează, probabil, unei retușări mai tîrzii a portretului, prin 1860—70, la dorința — puțin obișnuită — a comanditarului. Precizăm că, înălțat la rang de pitar la 23 iunie 1856, Ioan Vladimirescu mai era, încă, în viață la 1870, cînd a stat de vorbă cu C. D. Aricescu, unul din istoriografii revoluției de la 1821.

⁴⁸ Corect, mama sa. Bălașa a fost soția vistierului Papa Vladimirescu, iar după moartea acestuia s-a recăsătorit cu Dumitrache Golumbeanu.

Prezența acestor persoane în șirul portretelor votive de ctitori ai bisericii din Vladimir nu o considerăm întâmplătoare, o simplă urmare a contribuției bănești la înălțarea edificiului. Credem că prin construirea acestei biserici în satul de baștină al lui Tudor Vladimirescu, Ioan Gârbea (ruda căpitanului de panduri Dumitru Gârbea, tovarăș de luptă apropiat lui Tudor), Gheorghe Magheru (el însuși participant la revoluția din 1821) și Ioan, fiul vistierului Papa sau Pavel Vladimirescu, împreună cu rudele lor (printre care și simpatizanți sau participanți la revoluție, ca de pildă căpitanul de panduri Tușanu) au ținut, de fapt, să aducă un omagiu discret jertfei luptătorilor conduși de Tudor.

Deși biserica a fost clădită în 1835, pictura ei (azi foarte degradată din cauza igrasiei) datează, după cum am văzut, din 1844. Acest fapt explică de ce și textul inscripției puse deasupra capului portretului lui Gheorghe Magheru — purtând un mantou după moda occidentală a timpului — precizează că era „m[are] paharnic și cavaler“, dregătorie obținută de el abia la 3 septembrie 1844. Soția sa Ancuța (trăind la 1835, dar răposată la data zugrăvirii lăcașului și reprezentată de aceea în tabloul votiv cu o cruce în mîna dreaptă) poartă o rochie elegantă cu dungi pe un fond deschis și gulere de dantelă la gît, un șal de mătase împodobit cu flori, pe umeri, iar pe cap o scufie de dantelă. Tînărul Ghiță Magheru, zugrăvit în dreptul tatălui său, poartă „straie nemțești“, adică redingotă neagră peste o jiletcă de culoare roșie.

Portretul lui Gheorghe Magheru din biserica de la Vladimir — datorat, ca și întreaga pictură a lăcașului, unui meșter rămas necunoscut, dar evident influențat de stilul monumental al școlii de pictură a lui Matei zugravul din Craiova — realizat la douăzeci de ani după acela figurînd în biserica din Birzeiu de Gilort, înălțată la 1824 de fratele său Ioniță polcovnicul, se deosebește fundamental de cel dintîi, ilustrînd schimbările intervenite în evoluția moravurilor perioadei regulamentare. Dacă în 1824, tînărul Magheru era înfățișat ca un mic boier al vremii, cu straie după portul oriental, la Vla-

dimir el apare ca un personaj matur, la cei 40 de ani ai săi, cu părul negru ondulat și mustața subțire arcuită, îmbrăcat după moda occidentală, cu un raglan avind o tăietură modernă. Era o metamorfoză firească a îmbrăcămînții intervenită după două decenii de prefaceri și transformări petrecute în societatea românească a timpului...

Părinte și sfătuitor

Gheorghe Magheru trebuia să se îngrijească nu numai de propriul său cămin, dar și de copiii minori ai fratelui său Ioniță, rămași orfani după moartea prematură a mamei lor Catinca, în 1829. În calitate de episcop, Gheorghe Magheru supraveghea încasarea dijmelor cunvenite de pe părțile de moșie ale nepoților săi de la Birzeiu de Gilort (la 5 noiembrie 1830), le apăra stăpînirea proprietăților de la Petecei și Zorlești, revendicate de rude lacome și incorecte din partea bunicii lor, postelniceasa Stanca (între 1830—1841), era obligat să prezinte periodic Tribunalului județului Gorj catastiful socotelilor administrării averilor copiilor (la 13 mai, 21 septembrie, 7 decembrie 1835, 4 noiembrie 1836, 12 martie 1838, 22 mai și 7 august 1839, 3 mai 1844 ș.a.).

Din cei 5 copii ai polcovnicului Ioniță au supraviețuit doar trei : Nicolae (născut pe la 1817), Maria (Uța) și Ion (Nițu), născut către 1823. Pe cel mai mare, Nicolae, Gheorghe Magheru l-a trimis la învățătură la Craiova, punîdu-l în pensiune la institutorul Mitrancu Malin (sau Malici), profesor de limbile greacă și franceză la școala centrală din oraș. Nepotul scria unchiului și tutorelui său, la 22 mai 1833, că mergea bine cu învățătura, avînd rezultate bune la română, franceză și greacă, iar la 9 septembrie îl informa că își trecuse cu bine examenele. La 15 noiembrie profesorul se adresa lui Magheru confirmîndu-i primirea sumei de 10 galbeni pentru întreținerea lui Nicolae, dar cerea alți bani pentru hainele

confectionate băiatului. Acesta se plîngea, însă, unchiului său (3 februarie 1834) de condițiile improprii în care învăța și locuia la Malin, nepunîndu-i-se la dispoziție o cameră deosebită, așa cum fusese înțelegerea inițială, ci ținîndu-l la un loc cu slugile. Puțin scrupulosul dascăl nu se sfia însă, la 7 februarie 1834, să reclame tutorelui costul pensiunii băiatului, precum și alți 3 galbeni, pentru cărțile de învățatură. La 8 aprilie Nicolae scria unchiului său că și-a trecut cu bine examenele, bucurîndu-se că va reveni acasă de Paște ; după cîteva luni, la 30 august, profesorul Malin îl informa pe Magheru că nepotul său promovase clasa „eminent“, dar se arăta îngrijorat față de comportarea sa, deoarece băiatul, avînd acum vreo 17 ani, nu mai dorea să locuiască la dînsul, ci intenționa să-și ia casă cu chirie în oraș, spre a fi „slobod să meargă la cluburi și la alte desfătări“. În preajma examenului de sfîrșit de an, întrerupsese lecțiile de germană, dar Malin spera să le reia în vacanță.

În același an, 1834, la 25 octombrie, Malin a înscris la școala publică din Craiova și pe Ion (Nițu), fratele mai tînăr al lui Nicolae, în clasa de umanioare, predîndu-i limba greacă, iar profesorul Visamont, franceza. Era afectat, însă, aflînd de îmbolnăvirea lui Nicolae. Peste trei zile, revenea, cerînd din nou știri despre sănătatea băiatului, despre care auzise vești rele de la niște elevi, fiii pitarului Măldărescu. Nu știm ce s-a mai întîmplat, dar probabil că tînărul Nicolae Magheru s-a stins atunci din viață, deoarece după această dată documentele din arhiva familiei nu-l mai amintesc de fel. De la dînsul a rămas o compunere intitulată „Arderea Craiovei“, purtînd data de 28 februarie 1834, descriînd un incendiu ce a afectat orașul.

Ion (Nițu) Magheru a rămas, însă, mai departe în pensiunea profesorului Malin, care solicita de la tutorele său, la 10 mai 1835, achitarea sumei de 500 lei în contul lecțiilor predate. La 20 și 28 iunie, dascălul informa pe Gheorghe Magheru despre progresele înregistrate de Nițu la învățatură și prezenta, totodată, decontul cheltuielilor. Nepotul a scris unchiului la 3 mai și 16 decembrie 1835, relatîndu-i că învăța cu rezultate bune româna și

greaca, și-i cerea și o gramatică a limbii franceze. Ni s-a păstrat un fragment dintr-un caiet cu notițele școlare ale lui Nițu în limbile română și greacă, datînd din 2 iunie 1836, din care se poate constata că era un elev sîrguincios.

La 30 mai 1837 Malin îl informa pe Magheru că Nițu sosise cu bine la Craiova, din vacanță, aducîndu-i banii atît pentru învățatură, cît și pentru legatul cărților trebuincioase, dar întrucît „pensionatul cel vechi“ se desființase, urma să se înființeze altul „de izbîndă“. La 1 iunie Nițu făcea, la rîndul său, cunoscut unchiului că era în așteptarea redeschiderii noului pension și primise în avans 12 sfanți de la Mitrancu Malin. Izbutise să cumpere cu 10 lei și 5 parale o gramatică necesară verișoarei sale „Lucșița“ (Alexandrina Magheru), care se afla și dînsa înscrisă la pensionul de fete din Craiova. Peste un an, la 1 iulie 1838, Nițu scria unchiului său că profesorul de istorie de la școala centrală, Ioan Maioreșcu, fusese chemat la București, avînd de dat socoteală Eforiei Școalelor pentru un articol, socotit necuviincios, asupra situației învățămîntului din Principate și publicat în *Gazeta de la Brașov*⁴⁹, iar acum clasele III și IV erau lipsite de dascăl. Aceasta este cea dintîi mărturie, cunoscută nouă, atestînd primul contact dintre Ioan Maioreșcu și familia Magheru.

În 1840, Nițu, aflat tot la școala din Craiova, scria, la 18 noiembrie, informîndu-l pe unchiul său despre starea sa materială precară și îi cerea bani pentru cîteva cărți de școală pe care le pierduse ; într-altă epistolă se plîngea de greutățile ce i le făcea Iordache, profesorul de matematică, excesiv de sever cu dînsul.

⁴⁹ Este vorba despre *Foaie literară*, editată de George Bariț la 1838. Articolul incriminat a apărut în nr. 16, din 1838, pp. 121—123. Pentru acest incident și reacția la care a dat naștere, vezi împrejurările la N. Bănescu și V. Mihăilescu, *Ioan Maioreșcu. Scriere comemorativă cu prilejul centenarului nașterii lui. 1811—1911*, București, 1912.

La 11 noiembrie 1842, Nițu îl informa pe Gheorghe Magheru că fiind bolnav, „din pricina gălbinării“, pleca din Tîrgu Jiu la București, „nădăjduind la doctorii de acolo“. În primăvara lui 1843, la 25 aprilie, refăcut după boala de care suferise și întors la Craiova, îl înștiința pe unchiul său despre primirea unei scrisori din partea profesorului Maiorescu (îndepărtat de autorități din Craiova), împreună cu alte hîrtii; îi cerea, totodată, bani pentru confecționarea unui costum de haine și-i dădea vești despre vărul Ghiță Magheru, că era sănătos și se pregătea pentru examene, dar cuprins de mîhnire că taică-său „nu-l cercetează“. Continuînd corespondența cu Gheorghe Magheru, Nițu îi scria la 23 septembrie 1843 despre strămutarea la București, împreună cu Ghiță, urmînd a locui deocamdată la hanul lui Papazoglu, neavînd bani a sta cu chirie într-altă parte; erau amîndoi sănătoși, urmînd a începe cursurile Colegiului. Peste trei luni, la 10 decembrie, Nițu continua să-și informeze unchiul asupra progreselor la învățătură înregistrate de Ghiță, aflat la școală, dar se plîngea de starea precară a sănătății proprii. Rugat de Magheru să distribuie 14 scrisori destinate unor notabilități din București, printre care maiorii Banov și Tell, Nițu se achitase de însărcinare, trimițînd la 10 ianuarie 1844 unchiului său o parte din răspunsurile primite; îl mai înștiința că, împreună cu Ghiță, fuseseră nevoiți să se mute din hanul lui Papazoglu, rătăcind pe la diferite gazde din lipsă de bani. Preocuparea lui majoră era munca: „eu îmi fac mai totdeauna repetițiile cuviincioase, fiindcă nu pot să șez fără treabă“. Peste cîțva timp, la 13 aprilie, Nițu revenea cu o nouă scrisoare, comunicînd că profesorul Ion Eliade Rădulescu îl ruga pe Magheru să mai aibă răbdare în legătură cu publicarea cărții traduse de verișoara Alexandrina Magheru (vom reveni mai jos), pricina nefiind banii, primiți mai dinainte, ci lipsa de timp a dascălului de a se ocupa de corecturi. Nițu, ajuns acum la vîrsta de vreo 21 de ani, se plîngea că, neavînd relații, nu putea să profite de o recomandație la Mitropolie spre a putea căpăta o bursă de studii și a fi trimis în Rusia sau la Berlin, ca alți atîția tineri, feciori de boieri, mai

norocoși. Pînă la sfîrșit, Nițu a intrat în oștire⁵⁰, fiind primit ca iuncăr în bateria de artilerie din Capitală de sub comanda maiorului Pavel Lenț. În această situație îl va găsi izbucnirea revoluției din iunie 1848.

Nicolae și Nițu Magheru au mai avut o soră, Maria (Uța), căsătorită cu un boiernaș de țară, Petrache Protopescu, căruia i-a adus în zestre părți din moșiile Petecei și Zorlești (în 1839). Stăpînirea acestor proprietăți a dat naștere la tiligii cu vecinii și cu alte rude, purtîndu-se judecăți, la 21 mai 1840 și 24 mai 1841. Uța a murit tînără, înainte de 5 februarie 1848, dată la care soțul ei dădea înscris la mîna cumnatului său, iuncărul Nițu Magheru, că se afla „desfăcut întru toate” față de acesta, deoarece din căsătoria cu sora lui nu rezultase nici un copil.

În ceea ce privește familia propriu-zisă a lui Gheorghe Magheru, el a ținut mai întii în căsătorie, după cum am amintit, pe Ancuța, fiica clucerului de arie Hagi Gheorghe Pleșoianu și sora lui Nicolae Pleșoianu (născut la Cerneți în 1808, răposat pe la 1852—1853), pitar la 1846 și serdar în 1847⁵¹.

Despre Ancuța Magheru deținem foarte puține știri. În arhiva familiei s-au păstrat cîteva scrisori schimbate cu soțul ei, la 15 mai 1834 sau 24 noiembrie 1836, în care sînt tratate probleme personale și de gospodărie.

⁵⁰ În atît de des amintita scrisoare a lui Ioan Maiorescu din toamna lui 1848, acesta relatează următoarele despre tînărul Nițu: „Nepotul Magherului, sub tutela ori curatela acestuia, e matematic bun, a fost... în Academia militară, cadet la artilerie... Acest june... este de 24 ani”.

⁵¹ Este o altă persoană decît colonelul Nicolae Pleșoianu (1815—1859), revoluționarul de la 1848. Cumnatul lui Gheorghe Magheru a fost în relații bănești cu viitorul general, împrumutîndu-l adesea cu mari sume de bani. La 27 mai 1833 îi procura, de pildă, 320 galbeni, altădată alți 50 etc. Datoriile lui Magheru către Nicolae Pleșoianu s-au stins la 16 aprilie 1845, după cum rezultă dintr-un înscris al acestuia din urmă. În 1848 Pleșoianu dăruia nepoatei sale Alexandrina Magheru, spre a-și completa zestrea, 1 000 de galbeni.

Ea a mai fost în corespondență, în 1833—1834, și cu Catinca, soția profesorului Mitranțu Malin din Craiova.

Chipul Ancuței figurează alături de cel al soțului ei, Gheorghe, în tablourile votive din bisericile de la Bîrzeiu de Gilort (1824) și Vladimir (1835). S-a mai păstrat de asemenea în familie un portret al ei, o pictură în ulei realizată în manieră academică de către un artist rămas necunoscut, dar destul de talentat, în stilul școlii lui Constantin Lecca din Craiova. Tot din această epocă, a anilor 1830—40, datează și un medalion conținând portretul lui Gheorghe Magheru, realizat în factură modernă, europeană, în care el apare îmbrăcat cu o redingotă elegantă, de culoare neagră, peste un plastron alb și cu o lavalieră de mătase neagră la gît ; la piept poartă însemnele cavaleriei Ordinului „Sf. Ana“.

Din căsătoria Ancuței Pleșoianu cu Gheorghe Magheru au rezultat patru copii : Alexandrina (născută la Tîrgu Jiu, la 17 martie 1825), Gheorghe (născut la 1 septembrie 1828), Ecaterina (născută la Tîrgu Jiu la 24 ianuarie 1833) și Nicolae (născut în februarie 1837).

Ancuța a murit la 8 februarie 1837, probabil la nașterea ultimului ei copil, Nicolae, care nu i-a supraviețuit decît cîteva luni, încetînd și el din viață la 7 iulie 1837, după cum rezultă dintr-o însemnare făcută de tatăl său.

Nici cea de a doua fetiță, Ecaterina, copil extrem de înzestrat, înscrisă la pensionul de fete din Craiova în 1840 și de la care s-a păstrat un caiet de caligrafie cu texte foarte îngrijit scrise în limbile română, franceză și germană, nu a trăit mult. Îmbolnăvinduse în vara anului 1843, ea a încetat din viață la Tîrgu Jiu, la 15 martie 1844, fiind înmormîntată în curtea vechii biserici din deal, din satul de baștină al Magherilor, Bîrzeiu de Gilort.

După moartea soției sale Ancuța, Gheorghe Magheru a fost ajutat la creșterea copiilor săi de către o bună prietenă a familiei, pităreasa Catinca Ștefănescu, șezătoare în Craiova și care s-a îngrijit de înscrierea lor la școală și pension.

Alexandrina, în special, s-a remarcat printr-o inteligență vie și o mare aplecare către învățătură. Ca fetiță de 7 ani, urmînd cursurile școlii publice din Tirgu Jiu, condusă de profesorul Constantin Stanciovici⁵², ea fost desemnată ca, împreună cu alte colege, să ofere buchete de flori generalului Pavel Kisselev cu prilejul vizitei făcute de acesta în oraș, în iunie 1832. Gheorghe Bibescu, pe atunci simplu dregător, se număra printre însoțitorii lui Kisselev și a slujit ca interpret generalului, care, chestionînd pe eleve, a rămas foarte mulțumit de răspunsurile primite din partea Alexandrinei, făcîndu-i un mic dar și răsplătînd pe profesorul Stanciovici cu 120 de galbeni.

În anul 1836, copila în vîrstă de 11 ani era înscrisă în pensionul de fete din Craiova, dovedindu-se o elevă sirguincioasă și dotată. Peste patru ani, în 1840, se adresa printr-o scrisoare tatălui și-i cerea voie ca, în locul limbii române, să învețe la școală grecește spre a-și însuși astfel o nouă limbă. Pităreasa Ștefănescu comunica lui Magheru, la 1 mai 1841, că toți copiii acestuia, aflați în grija ei, erau sănătoși și urmau cu regularitate cursurile de la școală și pension.

La sfîrșitul anului 1841, în decembrie, Alexandrina a fost desemnată, pentru meritele ei, să rostească tradiționalul cuvînt cu ocazia examenului public ținut în pension. Cu acest prilej ea a amintit faptul că, în ciuda multor greutăți, pensionul și-a continuat activitatea și „sînt acum 10 ani de cînd el stăruiește și numărul tinerelor ce au primit aici a lor creștere, va putea da oarecare dovadă de silință ce a pus prea iubita noastră Direcțiță ca să răspunză așteptărei publicului... O deosebită însuflețire a produs aici în zilele trecute cercetarea ce Măria Sa Prea Înălțatul nostru Domn [Alexandru D. Ghica] a binevoit a face Pensionului. Mulțumirea mărturisită din partea Înălțimii Sale pentru înaintarea tinerelor și pentru buna orînduială ce se păzește în această

⁵² În 1848 profesor la Școala normală din Slatina și unul din secretarii generalului Magheru în timpul revoluției.

mică familie, a fost pentru d-ei Directriță o desăvirșită mîngiere și totodată o încurajare, atît pentru d-ei cît și pentru tinerele ce ne aflăm aici“.

Peste cîteva luni, la 11 martie 1842, Alexandrina scria tatălui său, manifestîndu-și îngrijorarea pentru îmbolnăvirea sorei mai mici și exprimîndu-și regretul față de părăsirea Școlii centrale din Craiova de către profesorul Ioan Maiorescu, îndepărtat de autorități pentru vederile sale politice și critica adusă administrației lui Alexandru vodă Ghica⁵³. În această vreme tînăra elevă citea foarte mult, copiind în caietele sale în limbile română, franceză și italiană diferite poezi și maxime, precum și un act din celebra piesă a lui William Shakespeare *Romeo și Julieta*. Totodată ea își desăvirșea cunoștințele de limbă germană (în care compunea mici poezii) și mai ales de franceză, încumetîndu-se chiar să traducă în românește romanul cunoscutului scriitor Jean François Marmontel (1723—1799), secretar al Academiei Franceze, intitulat *Bélisaire* (1767), închinat vieții plină de glorie dar și de decepții a renumitului general bizantin⁵⁴ din vremea împăratului Justinian I. Alexandrina Magheru a închinat această tălmăcire noului domnitor al țării, Gheorghe Bibescu, oltean de obîrșie și în care, la început, o seamă de reprezentanți ai intelectualității își puseseră speranțe că va regenera patria. *Curierul românesc* al lui Ion Eliade Rădulescu făcea cunoscut, în nr. 16 din 22 februarie 1843, că domnitorul „a primit

⁵³ Maiorescu a părăsit, atunci, Țara Românească, fiind angajat ca profesor la Seminarul Veniamin, instalat la Mănăstirea Socola din Iași. După ce a funcționat aici cîteva luni în 1842—1843, neîmpăcîndu-se cu Neofit Scriban, directorul școlii, Maiorescu s-a reîntors la Craiova, unde fusese rechemat după venirea lui Gheorghe Bibescu la tron, fiind numit din nou, la 13 august 1843, profesor și inspector al Școlii centrale din acel oraș.

⁵⁴ Belizarie (c. 494—565), originar din Tracia, a recucerit în fruntea armatelor bizantine Africa, Sicilia și Italia continentală. La sfîrșitul vieții a căzut în dizgrație sub învinuirea de a fi participat la un complot urmărind asasinarea împăratului (562).

cu mare binevoință dedicația și a poruncit să se dea la tipar traducția cu a sa cheltuială“. Drept mulțumire pentru inserarea acestei vești în ziar, tînăra traducătoare adresa lui Eliade, la 5 martie 1843, o scrisoare de mulțumire — dată publicității în aceeași gazetă (nr. 57 din 21 iulie 1844) — în care mărturisea : „Respectabilul meu domn ! Atît din *Curierul Românesc*, cît și cu venirea din Capitală a bunului meu părinte ,am aflat, în marea mea bucurie, binevoința cu care Măria Sa Prea-Înălțatul nostru Domn a priimit dedicația umilitei mele traducții a lui *Belisarie* și cinstea cu care a încoragiat spre a se da la lumină niște osteneli atît de puțin vrednice... Am întrevăzut surizîndu-ne un viitor în care vor înflori literale și artele în țara noastră și peste curînd vom putea vedea și capete d-operă vrednice de o asemenea încoragiere și de timpii Pericililor și Ludovicilor XIV... Chie-mînd indulgența junilor români și aducîndu-le aminte că eu am lucrat la o școală începătoare și Măria Sa a răsplătit ca un prinț, întîmpin ajutorul poveței evanghelice de a da în dar ceea ce în dar am primit. Eșînd dar cartea din tipar, după ce se vor înfățișa Măriei Sale oricîte exemplare va binevoi să priimească, mă rog ca din rămășită să oprești D-ta 150 esemplare spre a le împărți pe la prietenii D-tale și ai literelor, a căror critică îmi va fi folositoare și buna vorbire atît de scumpă ; apoi trimițîndu-mi-se aici în Craiova 50 esemplare spre a le împărți conșcolarelor mele, cutez, întemeindu-mă pe morala frumoasă a acestei scrieri și cuvenită supușilor și cetățenilor pravilnici, ca celelalte să le înfățișez Cinstitei Eforii a Școalelor și să o rog ca prin D-ta ca să le priimească spre a se împărți în dar pe la școlarii ce va socoti de cuviință de pe la școalele centrale și normale din care la cea din Tîrgu Jiu, locul nașterii mele, să se trimiță anume 50 esemplare“. La această amabilă epistolă, Eliade răspundea, încurajînd eforturile intelectuale ale inzestratei tinere : „Încercările d-tale cu traducția unei cărți atît de folositoare sînt o probă de înaintările ce ai făcut în studiu și de principiile sănătoase primite în casa părintească și în pension... Te felicit de frumosul

început și-ți urez a putea să urmezi și mai departe cu asemeni lucrări folositoare nației și d-tale de multă laudă“.

Cu prilejul vizitei efectuate la Craiova de către domnitorul Gheorghe Bibescu, acesta a inspectat, la 23 noiembrie 1843, și pensionul de fete din localitate, unde a fost întâmpinat de corpul profesoral și de eleve. Alexandrina Magheru, acum în vîrstă de 18 ani, a fost delegată să țină o cuvîntare, în care sublinia importanța acestui eveniment pentru tinerele vlăstare din pension, mărturisindu-și „chemarea... în soțietate, sentimentele de dragoste, credința și supunere către Patrie“, ce vor fi nu numai cultivate cu rîvnă, dar vor fi și răspîndite. În încheiere își exprima gratitudinea „pentru înaltul favor“ pe care i-l făcuse Vodă, primind „traducția lui *Belisarie*, neînsemnătoarea pîrgă a ostenelelor“ ei „din acel așezămînt“. Profesorul Ioan Maiorescu, prezent la solemnitate și care a ținut și el un discurs în numele corpului didactic, a apreciat spusele tinerei Alexandrina și a recomandat prietenului său G. Bariț de la Brașov, în scrisoarea pe care i-a trimis-o la 26 noiembrie, relatînd evenimentul, să încurajeze pe înzestrata fată și să publice textul cuvîntului ei în *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, ceea ce s-a și făcut⁵⁵.

În sfîrșit, după o jumătate de an, în suplimentul nr. 46, din 12 iunie 1844, al *Curierului Românesc* se făcea cunoscut că „peste curînd va ieși de sub tipar traducția lui *Bellisarie* de la Marmontel, lucrată de demoasella Maghieru, despre care am vorbit în anul trecut. Împărtășim cititorilor noștri o parte din capitolul XII, din care își pot face o idee atît despre scrierea întregă cît și de înemerita traducție. Aceasta fiind tipărită din cheltuieli darnice și milostive, se va împărți în dar amatorilor. Prețul ei moral este mare, ea poate sluji ca un fel de catehismu, la tot, bărbatului de stat“. Apariția

⁵⁵ În nr. 51, din 20 decembrie 1843, p. 403—404; cuvîntul Alexandrinei Magheru a fost tipărit inițial în *Vestitorul românesc*, nr. 97, din 6 decembrie 1843.

cărții⁵⁶ era, în cele din urmă, anunțată de *Curierul Românesc*, în nr. 57 din 21 iulie 1844. Textul traducerii era precedat de o dedicație a Alexandrinei Magheru către principele domnitor în care își exprima speranțele pentru o guvernare dreaptă a țării : „...În ceasurile recreației mele am tradus de la Marmontel pe *Belisarie* care figurează în istorie ca o tristă emblemă a virtuții rău cunoscute. Eram... cu pana în mână și vărsam o lacrimă fierbinte și nevinovată asupra umilitei mele traducții, când răsunetul veseliei obștești [în urma alegerii lui Bibescu ca domn, la 20 decembrie 1842] a străbătut pînă în locul retragerii mele și cînd conșcolarele-mi strigară «să trăiască Prințul», repetînd și eu strigarea obștească în aceeași vreme am închinat această smerită osteneală Măriei Tale. Umilit, Te rog... să o primești și cu dînsa Te salut la suirea pe tron și îți urez... ca să aduci legile a fi asil și resbunare virtuții și capacității rău cunoscute !... Dea Domnul să deschiz ochii și să mă deștept în marea faptă a Măriei Tale, în acea epohă dorită în care dreptatea să fie o datorie, cînstea un merit, știința o recomandatie și capacitatea însoțită de paza legilor un drept recunoscut“.

Doi ani mai tîrziu cartea era împărțită ca premiu școlarilor merituoși de la Colegiul „Sf. Sava“ din București, cu prilejul serbării de sfîrșit de an, din 29 iunie 1846, la care a participat chiar domnitorul, după cum se făcea cunoscut în nr. 52, din 6 iulie al *Curierului Românesc*.

Dintre toți copiii lui Gheorghe Magheru, Alexandrina — de care tatăl său era legat printr-o mare afecțiune⁵⁷ — s-a dovedit fără îndoială cea mai înzestrată, mai

⁵⁶ Purtînd următorul titlu : *Belisarie de Marmontel, Secretar perpetuel al Academiei Franceze. Tipărit în românește prin generozitatea Măriei Sale Prea Înălțatul Domn al Țării Românești Georgie D. Bibescu, tradus de Alexandrina Maghieru. Bucuresci, în tipografia lui Ellade, 1844. Cartea conținea 224 pagini, fiind împărțită în 16 capitole.*

⁵⁷ Dovadă corespondența atît de bogată schimbată între tată și fiică în decursul vieții lor, corespondență ce s-a materializat în sute de scrisori.

cultivată și animată, totodată, de un sincer și profund patriotism. Ea n-a ezitat, în cursul vijelioaselor evenimente din iunie 1848, să se alăture revoluției și să-și asiste tatăl în acțiunile sale politice chiar de la început.

Despre băiatul viitorului general, tânărul Gheorghe sau Ghiță, care și-a făcut, la rîndul său, primele studii la Școala centrală din Craiova, unde îl întîlnim la 11 aprilie 1840, avînd ca profesor pe Dimitrie Serghiad, aflăm dintr-o scrisoare adresată tatălui său, în ianuarie 1841, că era preocupat ca prin învățatură și purtare să se poată „făli“ în viitor că este fiul vrednic al tatălui său, asigurîndu-l că grijile și cheltuielile ce „varsă“ pentru el, vor fi răsplătite.

Gheorghe Magheru nutrea speranța că fiul lui — conform vechii tradiții de familie — va îmbrățișa, ca și înaintașii săi, cariera armelor. De aceea, încă de la 10 iulie 1842, se adresa domnitorului Alexandru Ghica cu o jalbă privitoare la Ghiță, care, ajuns la vîrsta de 17 (!) ani⁵⁸, după ce absolvise cursurile de „umanioare“ la Școala centrală din Craiova, în „limbile franceză, greacă și română“, dorea acum să slujească în oștire, drept care ruga să se dea poruncă pentru primirea acestuia în armată. La rîndul său, nevîrstnicul băiat se adresa comandantului oștirii, polcovnicul Ioan Odobescu, cu rugămintea de a fi primit în rîndul cadeților. Apelul a rămas, însă, fără răspuns. De aceea, după cum am văzut mai înainte, tânărul Ghiță și-a urmat vărul, pe Nițu Magheru, la București, în 1843, unde și-a continuat studiile la Colegiul „Sf. Sava“. Abia în 1847 a izbutit să intre în armată, ca iuncăr, în polcul (regimentul) III, strămutat în Capitală, sub comanda colonelului Ioan Solomon, situație în care îl va găsi revoluția din 1848.

Între timp, Gheorghe Magheru, om la 42 de ani, a hotărît să se recăsătorească. Aleasa sa a fost Maria Caramalău sau Caramalâu, în vîrstă de 26 ani, fiica clucerului Iordache Cărcotă și sora pitarului Alecu Caramalău

⁵⁸ Magheru a menționat, probabil, într-adins această etate, spre a-și face fiul (născut de fapt în 1828) mai vîrstnic și a fi apt, astfel, de intrare în oștire.

din București. Este posibil ca Magheru să fi intrat în contact cu această familie în timpul peregrinărilor sale prin Capitală, cu diferite treburi, prin intermediul lui Șerban Caramalău, subocîrmuitor al plășii Gilortului din județul Dolj. Pitarul Alecu și-a inzestrat sora, la 22 august 1846, cu 3 500 de galbeni și cinci robi țigani, iar căsătoria Mariei cu Gheorghe Magheru s-a oficiat la București, la 2 septembrie același an, naș fiind cunoscutul om politic cu vederi progresiste, logofătul Ioan Cămpineanu. Din această căsătorie a rezultat un băiat, Romulus, născut la 6 iunie 1847 și botezat la 22 iunie la biserica catedrală Sf. Voevozi din Tîrgu Jiu, naș fiind iuncărul Nițu Magheru.

Cea de a doua căsnicie a lui Gheorghe Magheru nu a fost însă fericită și nici de durată. Soția sa, crescută într-un mediu social cu mentalități retrograde, nu a înțeles și nu a împărtășit idealurile și aspirațiile bărbatului ei și evenimentele de la 1848 au provocat despărțirea lor. De la începuturile acestei nepotrivite căsnicii, ni s-au păstrat doar două scrisori ale lui Magheru adresate Mariei, în vara anului 1847, cu știri privind mai mult activitatea sa de ocîrmuitor al județului Romanați. Astfel, la 21 iulie el o punea în curent cu treburile sale, fiind tot timpul pe drumuri prin județ, pe la sate, unde pătimeau vitele din pricina unei epizotii. Se întorsese cu două zile înainte la Caracal, „pentru alegeri“, aflîndu-se în termeni buni cu boierii electori, dar era nevoit ca de a doua zi să-și reînceapă peregrinările prin județ. În a doua scrisoare, din 27 august, după ce i se plîngea că nu-i răspunde la epistole, Magheru o informa din nou despre epizotie. Așadar, scrisori reci; tonul lor este departe de a avea duioșia întîlnită în epistolele trimise de Magheru fiicei sale, Alexandrina, ceea ce ne face să credem că în noua căsătorie sentimentele nu au jucat un prea mare rol. Doar singurătatea văduviei l-a împins, se pare, la acest act, care, în afara nașterii celui de al treilea băiat al său, Romulus, ce s-a dovedit mai tîrziu a fi un demn urmaș, nu i-a adus decît supărări și dezamăgiri.

Prolog la revoluție

În cea de a patra și a cincea decadă a secolului al XIX-lea Principatele române — cu tot efortul incontestabil de modernizare a instituțiilor și vieții publice — sufereau de pe urma rînduieilor legislației regulamentare, cu profund caracter de clasă, ce fusese impusă de Imperiul țarist. Societatea românească resimțea cu acuitate nevoia unor schimbări radicale, dictate de evoluția ei legică-obiectivă. Amestecul, deseori brutal, al marilor puteri absolutiste vecine în treburile interne ale Principatelor era o piedică serioasă în calea progresului.

Libertatea, unitatea și independența națională, adoptarea unor forme moderne de organizare a societății și integrarea țării în circuitul european sub un regim de garanție colectivă a puterilor europene au fost obiectivele principale ale luptei politice a revoluționarilor români din 1848, indiferent de forma concretă de manifestare pe care a îmbrăcat-o lupta revoluționară în cele trei țări române. Ideile de progres, de propășire națională și reformă socială ce se manifestaseră în timpul revoluției din 1821 și, apoi, în toată perioada premergătoare anului 1848, și-au găsit aplicarea politică prin revoluția izbucnită în acel an în toate țările române.

Deși nu s-a desfășurat simultan și „au existat și unele revendicări specifice în programele respective, totuși, pînă la urmă s-a ajuns să se sintetizeze *deziderate comune* și *anume* : desființarea iobăgiei (șerbiei), a dijmelor și a altor obligații ale țărănimii față de stăpînii de pămînt, împrumutarea țăranilor, abolirea privilegiilor, a rangurilor boierești, libertatea individuală, a cuvîntului, a scrisului, atribuirea funcțiilor după merit etc. Revendicarea libertății și egalității în drepturi a națiunii române din Transilvania, și a unirii Principatelor — înscrisă în programul din Moldova, [iar pe parcurs, de presa și propaganda revoluționară din Țara Românească și Transilvania — n.n.] — înseamnă definirea și fixarea, de către revoluționarii români din 1848, a primei etape

majore către statul național unitar înfăptuit în 1918” (Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu : *Scurtă istorie a românilor*, București, 1977, p. 229).

Trebuie subliniat, din capul locului, că în afara caracterului ei unitar românesc, revoluția din 1848 în țările române n-a fost un fenomen izolat, ci s-a încadrat în ampla zguduire revoluționară care a cuprins atunci Europa, fiind avanpostul cel mai înaintat spre răsărit al acesteia.

Ocupația militară rusă, prelungită pe durata a aproape șase ani, a fost adânc resimțită de cele două Principate. În cele din urmă, la 17/29 ianuarie 1834, s-a semnat un tratat prin care Poarta recunoștea Regulamentele organice și își declara acordul pentru aplicarea lor, în schimbul reducerii datoriei sale de război către Rusia de la 6 la 4 milioane de galbeni și a încetării ocupației militare ruse în Principate. Totodată, în mod excepțional, cele două părți au căzut de acord ca primii domnitori ai Principatelor să fie numiți și nu aleși de Adunările Obștești Extraordinare, așa cum se stipula în Regulamentele organice ; în sfârșit, Principatele trebuiau să plătească Porții, cu începere de la 1 ianuarie 1835, un tribut anual de 3 milioane piaștri turcești. La 22 martie/3 aprilie 1834, la propunerea și insistențele Rusiei, Poarta a numit domn în Muntenia pe Alexandru Dimitrie Ghica, iar în Moldova pe Mihail Sturza. Date fiind aceste condiții speciale în care au ajuns pe tron, cei doi domnitori, ale căror guvernări n-au fost lipsite de inițiative și realizări în domeniul cultural și cel administrativ, au practicat o conduită care facilita întărirea influenței Imperiului țarist în Principatele române. Un contemporan vorbea despre Al. D. Ghica în termeni ironici, considerându-l „prieten al țării, dar mai mult al postului său”. Mihail Sturza a fost un bun gospodar și un iubitor de cultură, dar i-a nemulțumit profund pe supușii săi prin lăcomia de bani și, mai ales spre sfârșitul domniei sale, prin servilismul față de guvernul țarist.

Așadar, Principatele rămăneau sub dubla obediență a Porții și Rusiei țariste, ponderea celei din urmă fiind determinantă. Consulii țariști din București și Iași tre-

buiau să urmărească modul în care se aplicau dispozițiile regulamentare de către cei doi domnitori, exercitând, abia disimulat, un adevărat arbitraj în privința relațiilor dintre aceștia și Adunările Obștești. Domnia lui Al. D. Ghica a cunoscut un moment de mare tensiune încă în 1836, datorită încercării de a obține votul Adunării Obștești pe așa-numitul „articol adițional“ al Regulamentului organic. Rusia a propus Porții — și aceasta a acceptat — ca un nou articol, ce trebuia adăugat Regulamentelor organice, să stipuleze că toată legislația adoptată în timpul administrației militare ruse nu va putea fi modificată decât cu aprobarea puterilor suzerană și protectoare, procedându-se, astfel, la o limitare a puterii legislative a celor două Adunări Obștești. Sturza a reușit să treacă articolul prin adunarea de la Iași, fără nici o dificultate, încă în aprilie 1835, dar Ghica s-a trezit în fața refuzului hotărît al Adunării Obștești. Atunci, consulul țarist Rückmann (obținînd un firman în acest sens de la sultan) a intervenit prompt, cerînd domnului să supună din nou Adunării aprobarea articolului, amenințînd pe deputații care ar fi îndrăznit să se opună. În fața unor astfel de presiuni, Adunarea — epurată, între timp, de elementele din opoziție — a votat articolul (10 mai 1838), dar acest fapt n-a dus la întărirea autorității domnului, ci a mărit și mai mult rezistența cercurilor liberale din Țara Românească, care nu au ezitat în a trece la acțiuni fățișe anti-regulamentare.

Dar să aruncăm o scurtă privire și asupra interiorului societății din Principate. Fără a intra în prea multe amănunte, ne mulțumim a arăta că procesul de transformare, de descompunere și diluare a boierimii, evident și pînă atunci, s-a accentuat considerabil în epoca regulamentară „Diluarea clasei [boierimii], prin sporirea considerabilă a numărului de elemente aparținînd burgheziei prin ocupație și concepție, se realizează și prin întreaga gamă de implicații generată de adaptarea boierimii proprietare de pămînt la necesitățile producției de mărfuri. Asistăm, practic, la un dublu proces de îmburghezire, *de sus și de jos*. În timp însă ce boierii din vîrfurile pira-

midei — deși angajați profund în procesul de schimb, receptivi la nou, la modern, dar numai în limitele intereselor lor — sînt mai conservatori, cei dinspre bază, unde este concentrat, mai ales, contingentul compact al noilor intrați, sînt mai radicali, mai îndrăzneți... Cei intrați în rîndurile clasei dominante nu au desfășurat în interiorul acesteia o acțiune de distrugere a privilegiilor; dimpotrivă, devin ei înșiși beneficiari, cu deosebirea că *privilegiul* trebuia să servească intereselor noi, legate de procesul complex al înnoirii societății“ (Gh. Platon : *op. cit.*, p. 181). Marea boierime promovează și ea *noul*, cerînd înlăturarea piedicilor puse de puterile suzerană și protectoare, dorește dezvoltarea generală a țării, dar în cadrul unui sistem politic oligarhic, bazat pe privilegiul exclusiv al mării boierimi. Dimpotrivă, boierimea mică și mijlocie, pronunțîndu-se în favoarea aceluiași deziderate, ataca violent spiritul exclusivist al mării boierimi și cerea extinderea beneficiilor decurgînd din exercitarea autorității în stat asupra întregii clase boierești. Dar, cum remarcă autorul citat mai sus, „lupta boierimii mici împotriva celei mari... nu trebuie înțeleasă — așa cum se procedează, uneori — ca o dispută fără de principii în interiorul clasei dominante, pentru menținerea sau pentru extinderea privilegiilor. Erau urmărite, în această luptă, atît de viu ilustrată de documentele vremii, obiective cu mult mai largi, strîns legate de problemele fundamentale pe care procesul de dezvoltare istorică le punea în fața societății românești... Lupta între vechi și nou, pe care o putem observa la nivelul întregii societăți — în condițiile în care nu exista o clasă de mijloc puternică și omogenă — poate fi urmărită clar în interiorul clasei boierești... Intrarea în interiorul clasei boierești a unor numeroase elemente provenite din păturile de jos conferă acestei lupte [a boierimii noi împotriva privilegiilor exclusive în viața politică — *n.n.*] alte perspective, mai largi. Accesul masiv spre clasa dominantă reprezintă, firește, și un mijloc de a face stare, în condițiile timpului ; dar ea era, totodată, și un mijloc de a se situa pe o platformă pentru lupta politică, pentru interesele generale. Era singura posibilitate de a desfășura o luptă poli-

tică legală ; aceasta nu se putea duce din afara clasei boierești ci numai din interiorul acesteia“ (Gh. Platon : *op. cit.*, pp. 180—181).

Conflictul politic principal desfășurat în sînul clasei boierești după 1821 și mai ales în perioada regulamentară n-a fost o simplă dispută izvorită din lupta pentru putere. Ea a avut un cadru mult mai larg și exprima tendințe bine definite cu privire la căile pe care trebuia să le urmeze societatea românească în drumul său spre progres. „Prima, calea îngustă, pe care înțelegea să meargă marea boierime, menținînd dezvoltarea în limitele intereselor economice și politice ale unui regim oligarhic, cealaltă, a doua, mai largă, îngrădită și ea în aceleași limite de clasă, corespunzînd însă unor interese mai generale. Înțeleasă în această perspectivă, lupta politică ce a precedat instituirii regimului regulamentar capătă valențe noi. Ea nu se desfășoară numai la nivel teoretic, în sînul și în interiorul doar al unei clase, ci este legată de stringente probleme de ordin practic, de organizare a societății“. Și un alt factor care nu trebuie omis : toate aceste disensiuni din sînul boierimii au fost întreținute și alimentate de cele două puteri, suzerană și protectoare, în lupta pentru consolidarea pozițiilor lor în Principate. „Această dispută pentru influență, în care s-au angajat, apoi, și alte puteri europene — ea se va desfășura în întreaga perioadă care a stat sub semnul Regulamentului organic — *a creat în interiorul Principatelor un anumit climat și a imprimat anumite caracteristici luptei politice, orientată, tot mai mult, spre obiective naționale*“ [subl. ns.].

Dacă, în perioada anterioară, forțele interne, interesate în promovarea intereselor naționale, cu toată experiența și deziluziile, s-au sprijinit pe Rusia, pe tendința acesteia de a slăbi puterea turcească, pentru a lărgi autonomia internă și a crea premise tot mai puternice pentru independență, după ce Rusia și-a arogat direct rolul de putere protectoare, după 1829, protectoratul a devenit atît de apăsător, contravenea atît de flagrant intereselor și dezvoltării naționale, crea atîtea piedici dezvoltării normale a celor două Principate, încît forțele interne

au trebuit, uneori, să se sprijine pe puterea suzerană pentru a-l contracara. Suzeranitatea Porții, în cuprinsul politicii europene de *apărare* a integrității Imperiului otoman, devine o contrapondere în calea tendințelor de expansiune a Rusiei țariste. „Înconjurată de cele trei imperii reacționare, dintre care unul [habsburgic — *n.n.*] stăpînea Transilvania, iar celelalte două își disputau influența în cadrul suzeranității și al protectoratului, românii nu puteau decît să-și croiască drum, să-și apere și să-și mențină existența profitînd de contradicțiile care creau fisuri în unitatea reacționară a celor trei imperii absolutiste“ (Gh. Platon : *op. cit.*, pp. 74—75).

Una din cele mai îndirjite confruntări ale poporului român cu această „unitate reacționară a celor trei imperii absolutiste“ a fost prilejuită de revoluția din 1848.

Nu putem însă a încheia aceste sumare considerații privind situația românilor în preajma revoluției pașoptiste, fără a aminti că o mare parte a națiunii române trăia sub stăpînirea Imperiului habsburgic. „În Transilvania, pînă la 1848, continuă să existe (ca și cu sute de ani în urmă) numai trei stări privilegiate («națiuni» în terminologia medievală !) și patru confesiuni «recepte» (recunoscute) : românii și confesiunea lor ortodoxă nu figurau printre acestea“. (Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu : *op. cit.*, p. 228). Și aici, ca și în celelalte două țări românești, revoluția din 1848 avea să fie, deci, în primul rînd, o revoluție de afirmare națională, expresie a dorinței de libertate și unitate națională, dublată de aceea privind reorganizarea societății pe temeiurile dreptății sociale.

Ni se pare potrivit, înainte de a relua firul relatării noastre privind viața și faptele membrilor familiei Magheru, dar tocmai pentru ca aceste fapte și atitudini să poată fi mai bine înțelese și mai exact judecate, să facem o scurtă prezentare a revoluției române de la 1848, în liniile ei fundamentale, fără a intra, se înțelege, în detalii.

Începutul ei a fost marcat de evenimentele petrecute la 27 martie 1848, în Iași, când frunțașii revoluționari au redactat și, a doua zi, au prezentat, domnitorului M. Sturza, memoriul lor burghezo-liberal, în 35 de puncte. Deși nu exprima decît parțial aspirațiile autorilor, căci prezența trupelor țariste, mobilizate la granița țării, impusese revoluționarilor moldoveni prudență și moderație, *Petițiunea-proclamațiune* cerea, între altele, „secarea corupției prin pravile înadins făcute“, „grabnică îmbunătățire a stării locuitorilor săteni, atît în relația lor cu proprietarii moșiilor, cît și în acelea cu Ocîrmuirea, precum conținerea tuturor beilicurilor [corvezilor] sub numirea de plată și celelalte“, stabilirea unei singure dări către stat, reformarea învățămîntului pe „temelie largă și națională, spre răspîndirea luminărilor în tot poporul“, ridicarea în ranguri după merite personale, responsabilitatea miniștrilor, eliberarea deținuților politici, înființarea unei bănci naționale și adoptarea unor măsuri pentru dezvoltarea comerțului, formarea gărzilor cetățenești, libertatea tiparului etc.

M. Sturza n-a acceptat programul, a arestat căpeteniile și a înăbușit revoluția. Arestații au reușit să scape și, ajunși la Brașov, au lansat un nou program (12 mai) în numai 6 puncte, însă remarcabil prin claritate și radicalism. Articolul 3 cerea : „împroprietărirea locuitorilor săteni fără nici o răscumpărare din partea lor“, iar cel de-al 6-lea „unirea Moldovei și a Valahiei într-un singur stat neatîrnat, românesc“. Cea mai completă expunere programatică a revoluționarilor moldoveni o va face însă M. Kogălniceanu în *Dorințele partidei naționale în Moldova* (august 1848). Aici se cereau : desființarea privilegiilor feudale, drepturi și libertăți politice pentru toți cetățenii, modernizarea instituțiilor statului, reformarea legislației și a puterii judecătorești, învățămînt general gratuit, libertatea cuvîntului, presei și tiparului, libera dezvoltare a comerțului, industriei și a activităților bancare, perfecționarea navigației și a transporturilor etc. Ca o încununare a tuturor acestora, se cerea unirea Moldovei cu Muntenia, fapt considerat „cheia boltei, fără care s-ar prăbuși tot edificiul național“. *Dorințele* elabo-

rate de Kogălniceanu și publicate în august 1848, la Cernăuți „se constituie ca un program pe deplin matur din punct de vedere politic. El încorporează și experiența celorlalte programe revoluționare din Țara Românească și Transilvania“ (Ion Bulei : *Actele programatice ale revoluției românilor din 1848*, în *Magazin istoric*, nr. 4/1978, pp. 33—35).

Dar să ne întoarcem la cronologia evenimentelor și să urmărim acțiunea revoluționară românească din Transilvania, unde revoluția a avut o mai lungă durată în timp. Aici lupta românilor s-a desfășurat în contextul revoluțiilor celorlalte popoare dominate de Imperiul habsburgic. Tineretul progresist maghiar, în frunte cu L. Kossuth — invocînd principiul libertății naționale — a proclamat independența Ungariei, dar a hotărît — refuzînd recunoașterea drepturilor naționalității românești — anexarea Transilvaniei la noul stat maghiar. „Românii nu puteau admite, evident, această anexare ; pe de altă parte, voiau drepturi egale cu maghiarii și cu sașii din Transilvania. De aceea, ei hotărăsc, la rîndul lor, convocarea unei mari adunări în care să se discute toate problemele care-i priveau. Adunarea se ține... în zilele de 3/15—5/17 mai, lângă Blaj, pe o cîmpie întinsă care de atunci s-a numit *Cîmpia Libertății* ; erau de față vreo 40 000 de săteni, veniți din toate părțile Transilvaniei, în frunte cu cărturarii lor... Se votează o rezoluție prin care «nația română se declară și se proclamă... de sine stătătoare și... parte întregitoare a Transilvaniei, pe temeiul libertății egale»“ (Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu : *op. cit.*, pp. 232—233).

Programul prezentat de fruntașii revoluționari și aprobat de mulțime (în rîndurile ei s-au aflat și numeroși revoluționari din Țara Românească și Moldova : Alecu Russo, Costache Negri, frații Iancu și Vasile Alecsandri, Al. Ioan Cuza, Manolache Costache Epureanu, George Sion, Nicolae Ionescu, Dumitru Brătianu ș.a.) în ziua de 4/16 mai cuprindea 16 puncte și „porneau toate de la cerința categoric exprimată ca națiunea română din Transilvania să aibă independență națională... Revendicările *Petiției [naționale]*, atît cele naționale, cît și cele

social-politice dovedeau maturitatea revoluției românilor... Din păcate, ele nu au fost luate în seamă de revoluționarii maghiari care și-au menținut punctul lor de vedere în privința celorlalte naționalități" (Ion Bulei : *op. cit.*, în *Magazin istoric*, nr. 2/1978, pp. 30—32).

La 17 mai, Dieta din Cluj, nesocotind voința Adunării de la Blaj, a votat și ea „uniunea” Transilvaniei cu Ungaria și s-au luat drastice măsuri împotriva tuturor celor care nu recunoșteau această hotărîre. Pentru apărarea drepturilor lor naționale înscrise în *Petiția de la Blaj*, românii s-au văzut siliți să ia armele în mîini și, *sub conducerea lui Avram Iancu și a tribunilor acestuia, au transformat Munții Apuseni într-o cetate a fîntei lor de nație independentă.*

Declanșată la 9 și 11 iunie, la Islaz și București, revoluția din Țara Românească avea să instituie în țară o guvernare revoluționară ce a durat 111 zile. Ea fusese pregătită prin acțiunea organizației politice secrete Frăția, înființată încă în 1843 și care cuprindea pe tinerii patrioți N. Bălcescu, Ion Ghica, frații Alexandru, Radu, Nicolae și Ștefan Golescu, vărul lor Alexandru G. Golescu (Arăpila), frații Ion și Dimitrie Brătianu, Christian Tell și alții. Programul, conceput ca fond de N. Bălcescu și în forma finală redactat de Ion Eliade Rădulescu — care i-a imprimat un stil grandilocvent și unele formulări mistico-religioase — a fost lansat la Islaz, în ziua de 9 iunie 1848. Primul articol cerea „independența administrativă și legislativă” a țării pe temeiul vechilor Capitulații, condamnînd orice „amestec al niciunei puteri din afară în cele din întru ale sale” ; se respingea protectoratul țarist, Regulamentul organic fiind considerat potrivnic „drepturilor sale [țării] legislative și împotriva tractatelor ce-i recunosc autonomia”. Se cerea egalitatea în drepturi, Adunare reprezentativă, domn responsabil ales pe cinci ani, libertatea tiparului, gardă națională, responsabilitatea miniștrilor, învățămînt pentru toți copiii patriei, dezrobirea țiganilor, desființarea pedepsei cu bătaia și a celei cu moartea. În sfîrșit, cel mai important dintre punctele cu caracter social era cel de-al 13-lea, cerînd „emanciparea clăcașilor, ce se fac proprietari prin

despăgubire“. Prin natura revendicărilor formulate, Marx aprecia că românii voiau „să schimbe vechiul sistem și să se organizeze după modelul popoarelor moderne“.

Ridicîndu-se, așadar, împotriva asupririi străine și pentru dreptate socială, revoluția românilor avea să se izbească în primul rînd de opoziția agresivă a marilor imperii absolutiste : otoman, țarist și habsburgic, care n-au ezitat să intervină cu trupele și s-o înăbușe.

Gheorghe Magheru, om cu mare dragoste de țară, de o recunoscută onestitate și animat de o deosebită sete de cunoaștere, s-a simțit atras, în mod firesc, de ideile unei mișcări menite a regenera patria prin reforme de ordin social, politic și economic. Familiarizarea lui cu ideologia revoluționară s-a făcut treptat, cu aproape un deceniu înaintea revoluției de la 1848 și mai ales prin intermediul unor patrioți și cărturari de mare prestigiu. Din rîndul acestor bărbați vrednici, participanți sau simpatizanți ai revoluției, Magheru a fost cel mai strîns legat de Ioan Maiorescu. În cunoscuta scrisoare din 1848, cărturarul transilvănean mărturisea : „El [Magheru] nu intra în revoluțiune dacă nu credea că voi intra și eu ; iar eu nu intram, dacă nu intra el“. Strînse relații a mai întretinut patriotul gorjan și cu Ion Eliade, Ștefan Golescu, Christian Tell, Nicolae Pleșoianu și Ioan Cămpineanu.

După cum mărturisea însuși Ioan Maiorescu, la 1848, amiciția dintre el și Magheru data de aproape un deceniu. Pe atunci cărturarul transilvănean funcționa ca profesor la Școala centrală din Craiova, unde au învățat carte fiul și nepotul viitorului general. Dealtfel, după cum am mai arătat, atît Nițu Magheru cît și Alexandrina, verișoara sa, aflată în pensionul de fete din același oraș, stimau foarte mult pe dascălul de peste munți și dădeau vești unchiului, respectiv tatălui, în corespondența lor despre activitatea acestuia. Maiorescu a intrat, dealtfel, în legătură directă cu Magheru, convingîndu-l să se numere printre prenumerații lucrării lui August Treboniu Laurian intitulată *Tentamen criticum in originem deviationem et formam linguae romanae in utraque Dacia vigentis, vulgo valachicae*, la 9 decembrie 1840.

Mai târziu, într-una din epistolele sale, trimisă din Craiova, la 19 septembrie 1841, profesorul îi împărtășea patriotului gorjan impresia favorabilă ce i-o făcuseră ofisele domnești și încercările domnului Alexandru Ghica de a impune în Adunarea Obștească desființarea învoielilor agricole dintre proprietari și clăcași. Atitudinea sa față de principe s-a schimbat însă ulterior, devenind foarte critică și blamînd carențele administrației sale.

După cum am mai amintit, în martie 1842 Maiorescu a fost îndepărtat din postul său și după o scurtă peregrinare la Brașov a acceptat o slujbă similară la seminarul Socola din Iași. De aici, el i-a scris lui Magheru, atît prin intermediul profesorului Ioan Procopie de la seminarul din Rîmnicul Vilcea, cît și direct. Odată cu transmiterea unei scrisori a lui Maiorescu, Procopie făcea cunoscute lui Magheru, la 21 februarie 1843, demersurile întreprinse de craioveni, cu prilejul schimbării domniei, „ca să aducă îndărăpt pe adevăratul lor învățător“. Dascălul transilvănean scria din Iași prietenului său gorjan, la 19 martie, despre împrejurările care l-au silit să nu-i răspundă la scrisorile trimise și despre entuziasta primire ce i-au făcut-o ieșenii. Totuși, inima lui rămăsese alături de craiovenii care l-au iubit mai mult decît era „vrednic“.

După cum știm, Maiorescu s-a întors din nou la Craiova, în august 1843. Prin intermediul său, Magheru a fost ținut la curent cu publicistica vremii și a primit toate gazetele și foile literare de la București și Brașov. La 10 decembrie 1843, librarul Hristache Ioanid îl înștiința pe Magheru că îi lăsase lui Maiorescu „toate gazetele și foile literare ale Brașovului“ ca să i le dea, trimițîndu-i totodată numerele în continuare și întrebîndu-l dacă dorea să-l aboneze și pe anul viitor. Într-adevăr, la 12 ianuarie 1844, Maiorescu scria lui Bariț, la Brașov, ca în rîndul prenumeranților abonați la „jurnalul de Brașov“ (*Foaie pentru minte, inimă și literatură*) să socotească și pe „sărdarul G. Maghieru din Tîrgu Jiului, judecător la Gorj“, care, în iunie 1844, urma să

treacă pe la Craiova, venind de la București, să-l viziteze ; fiind însă lipsit de bani, nu și-a putut achita atunci costul abonamentului.

La 31 ianuarie 1847 Maiorescu îi scria din nou lui Bariț, cerându-i să-l aboneze pe „paharnicul Gheorghe Maghieru“ și pe căpitanul Nicolae Pleșoianu la *Gazeta de Transilvania* cu începere de la 1 ianuarie, iar la sfârșitul anului, la 8 decembrie, făcea cunoscut aceluiși destinatar să includă printre prenumerații la *Foaie...* și pe „paharnicul Măghieru, cîrmuitor în Romanați“.

În cursul drumurilor sale la București, Gheorghe Magheru a făcut cunoștință și cu August Treboniu Laurian, „profesorul de filosofie“ de la Colegiul Național „Sf. Sava“, probabil tot prin intermediul lui Maiorescu. Laurian se adresa lui Magheru, la 24 octombrie 1847, printr-o mișcătoare scrisoare, pledînd pentru larga răspîndire a *Magazinului istoric pentru Dacia*, pe care îl edita împreună cu Nicolae Bălcescu. „Cunoscînd zelul Dumneavoastră pentru înaintarea literaturii române — îi scria el — îmi iau îndrăzneala a vă supăra cu această scrisoare într-o cauză care trebuie să vă intereseze și din alte puncte de vedere. Nu e pentru ce să vă mai înșir aicea din nou că istoria face una dintre ramurile principale ale literaturii, nici să vă mai repetez că *Magazinul istoric* are acest scop înalt, cu care mai uneaște încă unul de o importanță și mai însemnată, adică să facă pe român să fie român, să-și iubească patria, să-și iubească nația, să învețe a să prețui pă sine și a îngriji pentru viitorul său. Despre toate acestea am vorbit mai de multe ori cînd aveam norocirea a vă întîlni în Capitală și Dvs. ați simțit această trebuință mai mult decît oricare român.

Dară această întreprindere are trebuință de sprijin din partea patrioților. Mulți ne-au deschis brațele la începutul, dar mai mulți ne-au părăsit la mijlocul drumului. Nu îndrăsnim a număra între aceștia și pe caracaleni, pentru că nu-i cunoaștem destul de aproape. Poate că numai indiferența colectantului nostru e de vină. Acesta e profesorul Truțescu... Deci, vă rog, domnul meu, cu autoritatea care o aveți ca ocîrmuitor al județului, binevoiți a-l îndupleca ca să ne stea și d-lui într-ajutor

cu puțină osteneală la această întreprindere națională și dacă vreunii dintre abonați sînt nesimțitori la această lucrare de folos public, binevoii a le insufla spiritul care învățiază pieptul Dvs.“

O altă mare figură a revoluției de la 1848 pe care a cunoscut-o Magheru în această epocă a fost Ion Eliade Rădulescu. După cum preciza tot Maiorescu, viitorul general se „avea bine cu Eliade“ de cînd omul de litere bucureștean „a lovit pe Picolo, censorul⁵⁹, în *Curierul român*“. Întîlnirile lui Magheru cu Eliade la București au fost, probabil, numeroase. După cum știm, Eliade a încurajat promițătoarele aptitudini intelectuale ale tinerii Alexandrina Magheru, făcînd o anumită publicitate traducerii acesteia din Marmontel.

Din păcate corespondența Eliade-Magheru — atîta cît ni s-a păstrat din perioada prerevoluționară — nu este pe deplin lămuritoare asupra scopurilor politice urmărite de cei doi. Anodinele mențiuni la împrumuturi bănești sau livrări de cărți — în preajma revoluției — pot să aibe cu totul alte semnificații, cunoscute numai de emitent și destinatar. Astfel, la 4 decembrie 1847, Eliade confirma lui Magheru primirea a 100 galbeni împărătești remiși prin Zisu, urmînd a-i restitui „prin expediție“, iar la 25 mai 1848 îi scria că boala țintuindu-l acasă nu-l putea vedea, spre regretul său, dar îi trimitea o ladă „cu cărți legate și cîteva nelegate“. Credem a nu fi prea hazardat să presupunem că suma avansată de Magheru lui Eliade constituia de fapt o contribuție camuflată la fondul comun necesar inițierii acțiunilor revoluționare, iar ocolind în mod conspirativ o întreve-

⁵⁹ Medic bulgar, de origine greacă, Nicolae Picolo a fost foarte apreciat de generalul Kisselev în timpul administrației sale, ocupînd mai multe slujbe, printre care și aceea de cenzor al publicațiilor din Țara Românească (1832). Din acest motiv, el a intrat în conflict cu Eliade și, în urma violentului atac al scriitorului, Picolo a fost înlocuit de la cenzură și a părăsit Țara Românească, în 1840, instalîndu-se la Paris, unde a fost numit de Bibescu, în 1843, corespondent (retribuit de Eforia Școalelor) al tinerilor aflați la învățătură în capitala Franței.

dere în preajma plecării la Islaz, care ar fi complicat lucrurile, Eliade știindu-se supravegheat de Agie, el a trimis lui Magheru o ladă în care, pe lângă „cărțile legate“, se aflau și altele „nelegate“, foarte probabil foi volante conținând textul proclamației revoluționare ce a fost citită la 9 iunie 1848.

Oricum au stat lucrurile, trebuie recunoscut faptul că, alături de prietenia lui Ioan Maiorescu, legăturile cu Ion Eliade Rădulescu au fost unul din factorii care au contribuit mult în orientarea lui Magheru spre ideile înaintate ale timpului, determinându-l, în ultimă instanță, să îmbrățișeze cu căldură idealurile forțelor progresiste, care urmăreau regenerarea patriei, prin introducerea unor reforme în organizarea social-politică și economică a societății.

Acest lucru îl susține și un contemporan — din tabăra reacționară însă — și anume, colonelul Ioan Voinescu I, care, în însemnările sale privitoare la oamenii și evenimentele de la 1848, îl descria pe Magheru — cu evidentă răutate și rea credință — ca pe un „om de familie proastă, din Țirgu Jiului, ambițios ca toți parveniții“, ce „a îmbrățișat revoluția tîrît de amăgitoarele vorbe ale amicului său Eliad“.

Într-adevăr, după cum mărturisea, mai tîrziu, însuși Eliade, în scrisoarea adresată lui Magheru din pribegia de la Șumla (Bulgaria), în 19 aprilie 1854: „pui încă temei pe cuvîntul ce mi-ai dat în iarna de la 48 în casa Romanescului⁶⁰ de pe podul Calîței și mai pe urmă în casa mea înaintea icoanelor. Ți-aduci aminte ce ți-am zis cînd ți-am descoperit întîia dată cugetele mele... Ți-am adaos că, dacă ești de principiile mele, să ne dăm mîna spre a contribui întru a susține pe domn (de va voi să ne susțină și el) și cînd ziceam domn, știai că nu-l iubesc pentru că și el mă ura, voiam însă a-l susține căci

⁶⁰ Constantin sau Costache Romanescu (1824—1878), magistrat, prieten al lui Eliade, șezător pe podul Calicilor (azi Calea Rahovei) în București; a luat parte la revoluția de la 1848, fiind numit secretar al guvernului provizoriu constituit la Islaz, prin decretul acestuia dat din Craiova la 13 iulie 1848, sub nr. 20.

cu el se susținea ordinea... Mi-ai dat cuvântul că de va fi o însoțire pe asemenea temeuri, intri și faci tot ce vei putea...”

Tot în casa lui Eliade, Magheru a reînnoit legăturile cu cel mai vîrstnic dintre frații Golești, anume Ștefan, pe care-l cunoscuse ca mic copil în timpul refugiului familiei logofătului Dinicu la Brașov, în 1821. Să lăsăm pe însuși Magheru să-și depene amintirile în legătură cu Ștefan Goleșcu, în pomenita scrisoare din 1874 trimisă mamei acestuia, Zinca : „De atunci, avînd aceleași idei animate de aceleași dorințe, legătura între noi deveni din ce în ce mai strînsă. El fu acela care, împreună cu mine și cu marele literat Eliade, în casa acestuia din urmă, furăm primii cari la 1848, luna martie, depuserăm jurămîntul pentru acea revoluțiune atît de binefăcătoare pentru scumpa noastră țară și care puțin în urmă și izbucni la Romanați, unde eram administrator pre acel timp și de unde conveniserăm a avea începutul“.

În sfîrșit, între Magheru și o altă figură reprezentativă a vieții politice românești, Ioan Cămpineanu, șeful „partidei naționale“ de la 1838, au existat unele afinități. În arhiva familiei generalului s-a păstrat chiar o epistolă în versuri de prin 1840 închinată lui Cămpineanu pe vremea cînd se afla închis la Mărgineni. În cursul vizitelor lui Magheru la București s-au înnodat și legăturile de pritenenie între dînșii. Dealtfel, după cum am văzut, Cămpineanu a fost chiar nașul patriotului gorjan la cea de a doua căsătorie a sa, în 1846.

În acțiunea pe care urmau s-o întreprindă, Magheru, Eliade, Goleștii și ceilalți tovarăși de luptă s-au bizuit și pe ofițerii olteni cîștigați la ideile revoluției, anume maiorul Christian Tell, „comandirul“ batalionului I al polcului II infanterie (cu sediul la Giurgiu) și căpitanul Nicolae Pleșoianu, comandantul companiei a 5-a a polcului I infanterie, dislocată la Islaz. Cu aceștia doi, Magheru era de multă vreme în relații, deoarece Pleșoianu era rudă cu prima sa soție Ancuța, iar Tell, nu numai că era amic intim al lui Pleșoianu, dar și ginere al clucerului Ștefănescu, cunoștință veche și vecin de casă cu Magheru la Tîrgu Jiu. În sfîrșit, Maria, cea de-a doua soție a lui

Magheru, ca și Alexandrina, fiica sa, o cunoșteau și erau prietene cu Tarsița, soția lui Tell. Este mai mult decât probabil că Tell, unul din fondatorii societății revoluționare secrete „Frăția“, în care a fost atras de Nicolae Bălcescu și Ion Ghica, l-a antrenat și pe Magheru în această organizație politico-militantă, în care, se pare, el figura din 1846. După cum a precizat chiar Magheru în scrisoarea pe care o adresa la 4 august 1848 Locotenentei domnești, „în urma înțelegerii și a hotărârii făcute mai înainte cu două luni și jumătate între sub-insemnatul cu dd. Eliade, Tell și Pleșoianu, la 9 iunie... pe pământul districtului Romanaiți ne-am decis cu vieța noastră pentru sprijinirea a 21 articole din Constituția popoului român“.

După cum afirmă Ion Ghica, în notele scrise mai târziu la dictarea lui Nicolae Bălcescu, la întoarcerea acestuia din urmă de la Paris în țară, la sfârșitul lunii martie 1848, fiind însoțit de Al. G. Golescu (Arăpilă), în vederea urgentării pregătirilor pentru declanșarea revoluției, cei doi au trecut prin Caracal, dorind să-l vadă pe Magheru, „care avea reputația de pandur vechi“, dar nu l-au găsit în oraș. Bălcescu și Arăpilă s-au îndreptat atunci spre Islaz, unde la 30 martie s-au întâlnit cu Pleșoianu, aflat în garnizoana de acolo. Peste două zile, cei doi revoluționari au avut două întrevederi, la Giurgiu, cu Tell, care le-a spus că „nădăjduiește să poată trage pe Magheru, care îi este prieten și că, pentru aceea va porni de îndată ca să îl întâlnească pe Magheru și pe Pleșoianu, iar lor le zise că, mergând la București, să caute să unească într-o coalitie toate partidele pentru mișcare și mai ales a împăca pe Eliade cu tinerimea“.

Memoriile lui Nicolae Pleșoianu — devenit colonel în timpul revoluției — asupra evenimentelor de la 1848, deși redactate în 1850, după răcirea relațiilor cu Magheru și vădind oarecare resentimente împotriva lui, relevă, totuși, din plin, strînsele legături cu viitorul general, precum și pe acelea dintre Magheru și Tell, așa cum au reieșit și din amintitele note Bălcescu-Ghica. Astfel, el precizează că la 23 aprilie 1848 se afla la Caracal, ca oaspete în casa lui Magheru de ziua numelui acestuia,

cînd a sosit acolo și Tell. Maiorul s-a consultat cu Pleșoianu în privința oportunității de a-l pune pe Magheru la curent cu declanșarea iminentă a insurecției. Într-adevăr, în aprilie 1848 se ajunsese la polarizarea tuturor forțelor revoluționare din Țara Românească în jurul societății secrete „Frăția“, condusă de Bălcescu, Ghica și Tell, înglobînd atît fracțiunea liberal-moderată cu frații Golescu, Eliade (inițiat mai tîrziu) și Cămpineanu, cit și pe cea liberal-radicală în frunte cu C. A. Rosetti și Ion C. Brătianu. Deși existau unele deosebiri de păreri privind abordarea unor probleme politice, pe toți i-a unit necesitatea înlăturării grabnice a regimului reacționar regulamentar și emanciparea de sub protectoratul țarist — cu menajarea tactică, dar momentană, a suzeranității otomane — instituirea și aplicarea reformelor, reglementarea problemei țărănești și — ca obiectiv final — unirea Principatelor. Ezitățile lui Tell de a informa despre toate acestea pe Magheru — după explicațiile lui Pleșoianu — s-ar fi datorat unei umbre de neîncredere de ultim moment din pricina cunoscutei lealități a ocîrmuitorului de Romaniți față de persoana domnitorului. În plus, Ioan Arcescu, secretarul administrativ al județului, prieten cu Pleșoianu, șezător la Caracal și inițiat în tainele revoluției, îl considera pe nedrept pe Magheru „în totul omul Bibescului“. Totuși, Tell a trecut peste reticențele sale și, dînd dovadă de lealitate, a avut o lungă discuție cu Magheru, punîndu-l la curent cu iminenta declanșare a insurecției. A doua zi, la 24 aprilie, cei trei s-au despărțit : Tell s-a întors la garnizoana sa din Giurgiu, Pleșoianu s-a dus la Craiova, iar Magheru a plecat deîndată la București, spre a se întîlni probabil cu Eliade și a se sfătui cu el în privința celor ce aveau de făcut. În acest sens pledează un pasaj din amintita scrisoare a lui Eliade către Magheru din 1854 : „Nu mult după învoirea și unirea noastră se formă și comitetul revoluționar ce-l prevăzusem. Ce s-a urmat în acest interval și ce-am mai vorbit, *la a doua-ți venire în București* [sublinierea noastră], le știi...“ Magheru s-a deplasat apoi la Giurgiu, unde a avut o nouă întrevedere cu Tell și Pleșoianu, în seara zilei de 1 mai. După afirmațiile lui Pleșoianu, ocîrmui-

torul de Romaniți ar fi spus lui Tell „că pînă la august nu va face nimic”⁶¹, fiindcă voește să revizeze dorobanții și pînă vor isprăvi lăcuiitorii culesul bucatelor“.

Este posibil ca discuția avută de Tell cu Magheru să-l fi nemulțumit pe cel dintii și să fi provocat o răceală temporară a raporturilor dintre dînșii, amintită și de Ion Ghica în scrisorile sale memorialistice adresate lui Vasile Alecsandri la amurgul vieții, dar puțin deformat, probabil din pricina unor amintiri confuze, afirmînd că Tell și Magheru „de mulți ani nu se aveau bine între ei”. Oricum, după plecarea lui Pleșoianu spre Turnu Măgurele (2 mai), a doua zi a trecut pe la dînșul Magheru, venind de la Giurgiu „și-mpreună trecem la Islaz. În drumul acesta îmi vorbea mereu de mișcarea ce o să se facă”, dovadă că pe Magheru îl frămînta în mod real ideea revoluției. Apoi, la 3 mai, s-au despărțit din nou, Magheru întorcîndu-se la Caracal.

Peste o săptămînă, la 10 mai, la București, s-a constituit *Comitetul revoluționar* de conducere a insurecției în Țara Românească, alcătuit din 14 membri (Ion Ghica, frații Nicolae și Costache Bălcescu, frații Nicolae, Ștefan, Radu și Alexandru C. Golescu (Albu), vărul lor Al. G. Golescu (Arăpilă), C. A. Rosetti, frații Ion și Dimitrie Brătianu, I. Eliade, Cezar Bolliac și I. Cămpineanu), care a ales o *Comisie executivă* restrînsă, cu rol operativ, compusă numai din N. Bălcescu, Al. G. Golescu și I. Ghica, avînd puteri depline pentru organizarea și conducerea insurecției. La puține zile după aceea, la 17 mai, datorită legăturilor ce le avea la Poartă, s-a hotărît trimiterea lui I. Ghica ca „agent confidențial” la Constantinopol, spre a contacta pe dregătorii otomani și diplomații puterilor apusene și a-i dispune în favoarea acțiunii menită a regenera Principatele. Locul său în Comisia executivă a fost preluat de C. A. Rosetti. S-a

⁶¹ Oricum data izbucnirii revoluției fusese amînată, avîndu-se în vedere plecarea în ascuns a unor delegați din Țara Românească spre a participa la marea adunare a românilor convocată la Blaj la 3/15 mai și spre a coordona acțiunile patrioților de la București cu cei din Transilvania.

decis, totodată, în mod irevocabil, ca izbucnirea revoluției să aibă loc pe data de 9 iunie, declanșându-se în același timp în Capitală, la Telega (județul Prahova). la Ocnele Mari (Vilcea) și la Islaz (Romanați).

Despre cele mai multe din hotărârile adoptate, dar nu și asupra datei izbucnirii insurecției, Magheru a fost desigur pus la curent de Eliade, cu care ținea un permanent contact.

Atunci s-a produs un incident ce ar fi putut să ia o întorsătură neplăcută. La 27 mai, amintește Pleșoianu în memoriile sale, ducându-se la Caracal, s-a întâlnit din nou cu Magheru, care l-a informat că pe Tell „l-ar fi chemat în București ca să-l cerceteze asupra unei scrisori compromitentă“. Despre acest incident ne-a dat unele lămuriri — dar cu oarecari inexactități — Ghica, în amintirile sale scrise către Alecsandri. El afirmă că „între damele din familiile Tell și Magheru existau relațiuni de amicitie și de corespondențe și, într-una din epistolele ce-și scriau una alteia, se făcea mențiune de o întâlnire între Tell și Magheru“, deși pasă-mi-te aceștia nu s-ar fi avut „bine“ de mai mult timp. „Acea scrisoare — continuă Ghica — interceptată de Radu Ruset, prefectul de Gorj, și trimisă ministrului de interne Vilara, dăduse bănuieli“, iar Tell fusese chemat de la Giurgiu în Capitală pentru cercetări. Dar apărât de colonelul Banov, șeful statului major, „după explicațiunile ce a putut da lui vodă Bibescu“, Tell „s-a întors înapoi la comanda sa la [Giurgiu“⁶², nu înainte de a-i fi povestit lui Ghica cele de mai sus într-o întâlnire avută „la otel la Caracaș“ (de pe ulița Șelari, devenit mai târziu Hotel Victoria). Cunoscutul scriitor și om politic a afirmat apoi că „n-a trecut mult și a fost chemat și Magheru la București,

⁶² Pleșoianu a povestit că la 2 iunie a primit o scrisoare de la Tell din Giurgiu, prin care îi făcea cunoscut „că s-a întors din București și că părinții demoazellii au primit cererea mea și că o să vie cu mireasa la Islaz pentru a face nunta... Pe data — mărturisirea Pleșoianu — îmi închipui că nunta mea e revoluția și părinții și mireasa sunt colegii. Sunt gata, mi-am zis de la întâia vorbă, și-n adevăr, tot[ul], erea gata“.

care, după mai multe convorbiri cu vodă Bibescu, a fost numit comandant șef al tuturor dorobanților și plăieșilor de peste Olt⁶³. Magheru, la plecarea lui la postul ce i se crease, întâlnind pe Nicu Bălcescu⁶⁴, i-a zis, strângându-i mina : „Să știți că m-am împăcat cu Tel»“.

Înapoiat în orașul său de reședință, după cum a precizat mai târziu un alt publicist bucureștean și simpatizant al revoluției, anume Alexandru Pelimon (1822—1881), în lucrarea sa memorialistică *Revoluțiunea română din anul 1848* (București, 1868), Magheru „cu ocasiunea târgului din luna lui maiu⁶⁵ la Caracal, în acel an, ...dedese un balu în casa sa, la care poftise tinerimea strînsă la acel târg și fel de fel de oameni,

⁶³ Prietenul lui Pleșoianu, locotenentul Alexandru Christofi (1821—1899), participant la revoluție, devenit căpitan și alăturat taberei militare a lui Magheru de la Troian, a inserat mai târziu, în amintirile sale, o versiune mai plauzibilă în legătură cu acest eveniment și anume că „Vodă Bibescu însărcinase pe generalul Magheru ca să organizeze un corp de panduri pentru paza ordinii legale“ în Oltenia. Despre repetatele deplasări în mai (la începutul, apoi la sfîrșitul lunii) ale lui Magheru la București, amintește în lucrarea sa *Revoluțiunea din anul 1848 a românilor de la Dunăre* (București, 1859) și Emanuel Chinezu, care l-a întâlnit pe viitorul general în casa lui Dimitrie Nenciu din Craiova. dar la întrebările puse asupra motivelor călătoriilor în Capitală, el a păstrat o discreție absolută.

⁶⁴ Informația despre acest prim contact al lui Magheru cu Bălcescu înaintea revoluției, după eșuarea întîlnirii de la Caracal din martie 1848, nefiind confirmată de nici un alt izvor, trebuie acceptată cu rezervă, Ghica făcînd multe confuzii în amintirile sale publicate foarte târziu, în amurgul vieții. Totuși personalitatea lui Bălcescu era cunoscută patriotului gorgan, ca istoric și coeditor al publicației *Magazin istoric pentru Dacia*, la care Magheru era abonat, întreținînd relații personale, după cum am văzut, cu A. T. Laurian, iar Bălcescu, cunoștea reputația lui Magheru „de pandur vechi“.

⁶⁵ Tîrgul din Caracal se ținea totdeauna de Rusalii (a șaptea duminică după Paște) ; în 1848 această sărbătoare a căzut la 30 mai.

intr-adins de a arăta popularitate și a se pune în contact cu dânșii, aceea ce era numai o pregătire a țării-mului revoluțiunii. El democrat, din natură și din singele părinților săi român, nu putea fi altfel decât cum îl crezură acei bărbați care îi desvăliseră secretele lucrării lor încă mai din iarnă, la București“.

Iată, așadar, relațiile întreținute de Gheorghe Magheru cu unii din frunțașii revoluției înaintea izbucnirii ei și etapele inițierii sale în mișcare. Împrejurările au făcut ca focul insurecției să se aprindă și să izbuțească tocmai în județul Romanați, al cărui ocirmuitor era însuși eroul nostru.

În viltoarea revoluției

Potrivit înțelegerii membrilor Comitetului revoluționar, după care insurecția urma să izbucnească la 9 iunie, concomitent în județele Prahova, Vilcea⁶⁶, Romanați și în București, începînd din 6 iunie, cei desemnați a declanșa acțiunea în provincie au părăsit Capitala. În noaptea de 6 spre 7 iunie Eliade și Ștefan Golescu au plecat în taină la Islaz, unde urmau să se întâlnească cu Pleșoianu⁶⁷, ce-și mobilizase soldații din roata a 5-a a

⁶⁶ După cum se știe, în Prahova fusese trimis Nicolae Bălcescu, iar în Vilcea, fratele său Costache, care urmau să stabilească contactul, respectiv, cu locotenentul Alexandru Christofi din polcul I infanterie, la Telega, și cu căpitanul Grigore Marghiloman, comandantul companiei I-a a polcului I infanterie : fiind însă urmăriți de oamenii Agiei, cei doi au eșuat în misiunea lor.

⁶⁷ Pleșoianu se afla la Caracal în seara zilei de 6 iunie, participînd la o petrecere dată de Cănuță Jianu, magistratul orașului ; el a fost chemat urgent, în aceeași noapte, la Islaz, unde sosise Tell. A plecat fără să comunice nimic lui Magheru, fapt pentru care viitorul general i-a făcut, peste cîteva zile, imputări. Pleșoianu s-a dezvinovățit destul de stingaci, spunînd că Magheru „declarase d-lui Tell că nu va începe cu noi pînă nu-și va forma dorobanți“.

polcului I, precum și cu Tell. Acesta din urmă venise de la Giurgiu, însoțit de locotenentul Grigore Serurie ; li s-a alăturat și inimosul preot Radu Șapcă din Celei — inițiat mai de mult în mișcare de Pleșoianu — și bucurându-se de mare influență în lumea satelor.

Atmosfera din întreaga țară era atât de încordată, încît și autoritățile, care pînă atunci desconsideraseră cu dispreț starea de spirit a maselor, au devenit neliniștite. Domnitorul Bibescu, îngrijorat de veștile aduse de marele vornic Alexandru Vilara, titularul Departamentului din Lăuntru și de Iancu Manu, șeful Agiei și îmboldit de generalul Aleksandr Osipovici Duhamel, comisarul țarist sosit în Țara Românească spre a supraveghea mai de aproape evenimentele, s-a hotărît, la 7 iunie, să treacă la măsuri mai drastice, permițînd arestări la București și emițînd o proclamație către țărani, cerîndu-le liniște și supunere și să nu dea ascultare acelor „oameni perduți... ce s-ar fi ivit la unele sate, muncindu-se a amăgi pe locuitori... cu făgăduieli mincinoase“.

Evenimentele s-au succedat, însă, într-un ritm rapid. În seara zilei de 7 iunie toți revoluționarii desemnați a ridica poporul la Islaz erau adunați acolo. A doua zi Eliade a scris lui Gheorghe Magheru, punîndu-l la curent cu începerea acțiunii : „Trebuințele și interesele naționale grăbiră lucrurile peste voințele noastre... În București sunt toate gata. Sunt peste 3 000 cunoscuți ce așteaptă semnalul nostru. Om s-a trimis la Constantinopole, altul la Paris și la alte cabinete. Proclamația cunoscută s-a tipărit, pe temeiurile ei se face scularea... Izbînda e sigură ; în București nu e om, nu e boier să nu priimească princip[i]ile reformei... Vodă or priimește, ori nu ; de va primi, cauza e cîștigată, de unde nu, cade, perde domnia și fericirea românilor nu se poate perde pentru interesele unui om.

Așa, bunul meu amic, după cuvîntul ce mi-ai dat, adună îndată dorobanții și alți armați. Noi pornim d-aci spre Craiova, vino și dumneata a ne întîlni în drum, unde să formăm guvernul provizoriu. De Comitetul din București s-a hotărît ca noi cîte patru să facem guvernul și în numele nostru să se dea proclamația, adică m[aiorul]

Tell, dumneata și Goleșcul, ce e tot aci în Islaz, și eu. Să nu mai stai în cumpănă că isbînda este a nației...”

Pînă la primirea răspunsului din partea lui Magheru și stabilirea contactului cu dînsul, cu ajutorul unor propagandiști abili și chiar a zapciului ocîrmuirii (neținut la curent cu cele ce se pregăteau), s-a procedat la o amplă mobilizare a țaranilor din satele aflate în împrejurimile Islazului, fiind chemați cu toții pentru a doua zi spre a participa la o așa-zisă mare ceremonie „religioasă”. În sfîrșit, a fost trimis în grabă un curier la București spre a înștiința pe membrii Comitetului revoluționar asupra declanșării insurecției la data prevăzută.

În dimineața zilei de miercuri 9 iunie — după cum avea să povestească, în 1851, Eliade, în *Amintiri asupra istoriei regenerării române sau evenimentele de la 1848* (București, 1893) — „piața satului Islaz era plină de țărani. Compania a cincea din regimentul întîi era sub arme și în mare ținută”. În rîndul ofițerilor figurau, în afara lui Tell, Pleșoianu și Serurie, locotenenții Hariton Racotă (din escadronul 6 de cavalerie-Zimnicea), văr al lui Eliade, Grigore Serghie, precum și sublocotenentul Gheorghe Paraschivescu. Mai participau dorobanții sub-administrației „și o mulțime de neguțători, moșieri și mateloți din port, care alergase[ră] împinși de curiozitate”. În mijlocul pieții, pe o masă întinsă, „în afara obiectelor de cult și a 20 de făclii aprinse, se mai aflau un cristelnic mare, plin cu apă și care era apărat de două stindarde în culorile naționale”.

Slujba oficiată de preotul Șapcă a fost urmată de o inspirată predică a acestuia privitoare la eliberarea poporului din lanțurile robiei. Eliade și Tell au apucat cele două stindarde și s-au adresat mulțimii; cel dintîi a făcut lectura cunoscutei proclamații revoluționare. În acest important document se prevedeau: „independența... administrativă și legislativă “a țării, pe temeiul capitulațiilor încheiate cu Poarta și fără vreun alt amestec al „niciunei puteri din afară”, „egalitatea drepturilor politice”, suprimarea rangurilor sociale, desființarea robiei țiganilor ș.a. Din cuprinsul celor 22 articole, cel purtînd nr. 13 prevedea „emancipația clăcașilor, ce se fac pro-

prietari prin despăgubire“. Lectura sa a dezlănțuit entuziasmul de nedescris al numeroșilor țărani adunați la Islaz. După anunțarea componenței guvernului provizoriu, alcătuit din Radu Șapcă, I. Eliade Rădulescu, Șt. Golescu, Chr. Tell și N. Pleșoianu, „toți cei de față prestartă jurământ Constituției“, apărarea ei fiind încredințată poporului. Printr-un decret al guvernului provizoriu abia constituit s-a dat ordin căpitanului Alexandru Racotă (frate cu locotenentul Hariton și văr al lui Eliade) comandantul divizionului 3 de cavalerie, dizlocat la Zimnicea, să se prezinte de grabă în tabără cu ofițerii și soldații subalterni.

Ce s-a întâmplat cu Magheru? Din pricina plecării precipitate a lui Pleșoianu din Caracal, în cursul nopții de 6 spre 7 iunie, fără a destăinui ceva, Magheru n-a aflat de adunarea de la Islaz decât din scrisoarea ce i-a trimis-o Eliade, în ajun, la 8 iunie, fapt ce l-a descumpănit puțin, luându-l prin surprindere.

Unul dintre puținii biografi ai lui Magheru, M. Theodorian-Carada, scria, referindu-se la situația creată: „Simpatia ce-i arătase Bibescu și faptul că Vodă îi dase lui comanda generală a pandurilor spre a asigura liniștea Olteniei a pus pe Magheru, la 1848, în grea cumpănă“. Atunci, după același autor, a intervenit un alt factor: influența pe care a exercitat-o totdeauna Alexandrina asupra tatălui ei. „Lacrimile fiicei lui — scria Theodorian-Carada — i-au dezvăluit [lui Magheru] că datoria către țară trebuie să biruie recunoștința față de un om“⁶⁸.

Fără a minimaliza influența exercitată de Alexandrina asupra tatălui său, ni se pare, totuși, că Magheru avea motive mult mai adânci să se alăture revoluționarilor pașoptiști. Timp de aproape două decenii avusese

⁶⁸ O versiune similară a fost prezentată și de I. G. Bibicescu în lucrarea sa *1848 în România* (București, 1898), unde a relatat, după notițele lui I. C. Brătianu, că „d-șoara Magheru câștigă pe tatăl său pentru cauza poporului; îl rugă, îl imploră, îi căzu în genunchi și astfel deslipe pe Magheru de regimul d-atunci [adică de Bibescu] și dote poporului și causei lui pe acel bărbat care fu unul din stâlpii mișcării“.

contacte strinse cu cele mai luminate minți ale țării, dovedise curaj și demnitate, spirit de sacrificiu pentru binele obștesc, patriotism fierbinte și o deosebită receptivitate pentru tot ceea ce era nou. Magheru a sfârșit. am spune, firesc prin a ieși în întâmpinarea revoluției, iar revoluția a făcut din el una din figurile ei cele mai luminoase.

Magheru s-a repezit la Islaz chiar în cursul zilei de 9 iunie, dar ajungînd prea tîrziu, după ce tabăra „regenerării“ fusese ridicată de acolo la ora prînzului, s-a reîntors în grabă la Caracal, așteptînd vești neîntîrziate de la membrii guvernului provizoriu.

Comentînd atitudinea lui Magheru, în lucrarea sa memorialistică amintită, Alexandru Pelimon relatează următoarele: „În cercul acestor bărbați [Eliade, Tell, Șt. Goleșcu, N. Pleșoianu și Radu Șapcă] și în mijlocul acei[!] solemnități [de la Islaz] mai lipsea unul, a cărui reputație era cîștigată prin fapte lăudate țării sale; acesta era Magherul, prefectul de Romanați. Magherul fusese la București... și avînd mai multe întîlniri cu Goleștii și cu Heliade, nu rămăsese străin... la cele ce lucrau acei oameni. El cu... o reputație superbă în cele cinci județe: de vîntor celebru, de pandur curajos, de militar brav, dotat de la natură cu o rară frumusețe în chipu-i; bărbat cu mult simțu pentru binele și fericirea patriei, cum el, tocmai el aici să lipsească?... Pleșoianu, Heliade și Ștefan Goleșcu tocmai pe el îl alesese de mediatoru pentru a scrie lui Bibescu de succesul lor“.

Într-adevăr, apelînd la mijlocirea lui — în calitate de ocîrmuitor al județului Romanați și trecînd drept om de încredere al domnitorului — membrii guvernului provizoriu i-au trimis textul unei adrese, alcătuite tot la 9 iunie, prin care, făcînd cunoscută declanșarea revoluției, îi ofereau lui Bibescu — deși în mod iluzoriu — ultima șansă de a se pune în fruntea regenerării nației. Adresa către domnitor a fost expediată de Eliade lui Magheru la 9 iunie din tabăra „regenerației“, însoțind-o de cîteva rînduri prin care îl înștiința că „astăzi, după țeremonie, plecarăm spre Caracal“. În seara aceleiași zile, forțele revoluționare, poposite la Gîrcov, în apropiere de Cora-

bia, au fost întărite cu efectivele „roatei“ companiei a 6-a a polcului I de infanterie, de la Bechet, aflată sub comanda sublocotenentului Gheorghe Zalic (de fapt, fiu natural al lui Eliade).

La București, dezlănțuirea insurecției la 10 iunie a fost întârziată din pricina unui eveniment neprevăzut: atentatul comis împotriva domnitorului de către trei tineri exaltați (Al. Paleologu, Gr. Peretz și Dim. Crețulescu), act care a provocat un val de arestări în rândurile membrilor Comitetului revoluționar și ale simpatizanților cauzei. În acele împrejurări au fost arestate mai multe persoane, printre care C. A. Rosetti, Ion Voinescu II ș.a. Oricum, răspunsul lui Bibescu la apelul revoluționarilor de la Islaz transmis prin Magheru n-ar fi fost favorabil, dar în noile condiții, cu atât mai puțin. La 10 iunie, dată la care tabăra „regenerării“ de la Islaz se afla la Crușov, în apropiere de Caracal, Bibescu a emis ordine de arestare împotriva fraților Nicolae și Ștefan Golescu, vărului lor Alexandru G. Golescu și a lui Eliade. Eliade a adresat, în aceeași zi de 10 iunie, o nouă scrisoare lui Magheru, în care-i mărturisea întristarea provocată de faptul „că ai venit pînă lîngă Islaz și nu ne-am putut întîlni“. Regreta că nu iscălise și dînsul adresa către domnitor fiind sigur că va avea de jucat „unul din cele mai frumoase roluri în lucrarea regenerației“. În încheiere, Eliade îl ruga pe Magheru să-i spună „damicelei Maghierul [Alexandrina]“, că atunci cînd va sosi la Caracal, dorea „a pune cea dintîi cocardă luată din mîinile dumneaei“. Magheru n-a așteptat sosirea revoluționarilor în orașul de reședință al județului, ci s-a repezit în persoană, în seara de 10 iunie, pe la orele 23, la Crușov, spre a delibera împreună asupra situației. Aici el a iscălit textul *Proclamației de la Islaz* (exemplarul original) purtînd urmele sublinierilor lui Eliade, precum și semnăturile celor 5 membri ai guvernului provizoriu (documentul se păstrează astăzi în colecțiile Muzeului de istorie al R.S.R.). După cum povestește Eliade în amintirile sale, cu prilejul întîlnirii lor, Magheru „le arată o scrisoare pe care o primise de la ministrul de interne“. Era vorba despre misiva din 10 iunie prin care marele

vornic Alexandru Vilara, după ce îi făcea cunoscut atentatul nereușit comis împotriva lui Bibescu, îi porunca să aresteze pe Eliade. Domnitorul ținea neapărat să cunoască adevărul de la Magheru, despre care circulau zvonuri că, în înțelegere cu Eliade, urma să vină cu un număr de oameni la București pentru ca, unindu-se cu răzvrățiții de acolo, să ceară lui Vodă „reformă“. Magheru primise și textul proclamației lui Bibescu adresată țărănilor la 7 iunie prin care îi îndemna la liniște, cerându-le să-i izgonească pe agitatorii care ar fi vrut să-i îndemne la nesupunere. După cum atestă tot Eliade, „toate măsurile acestea cam dezamăgise[ră] pe Magheru în privința lui Bibescu. El dezbătu și se înțelese cu șefii mișcării, în privința mai multor puncte ; petrecu toată noaptea în tabără [la Crușov] și în zori de ziuă era îndărăt la Caracal. Tabăra fu ridicată în aceeași dimineață [11 iunie] și [revoluționarii] plecară în capitala județului Romanați. Pretutindeni, în satele pe unde trecea expedițiunea se vedea filfiind pe turnurile bisericilor steagul tricolor... Afară din Caracal, președintele municipalității, colegii săi și frunțașii cetățenilor, toți decorați cu cocarde și cu stindardul tricolor în frunte, veniseră să întâmpine pe oaspeții lor. Ei se înfățișară guvernului provizoriu cu pîne și sare și îl felicitară pentru marea întreprindere, urîndu-i bun ajuns. La bariera orașului, Magheru, în fruntea tuturor funcționarilor publici și a dorobanților călări, urmat de mii de cetățeni, primi guvernul cu toate onorurile datorate și-i înfățișă rapoartele sale de administrator ⁽⁶⁾. Trei doamne veniră de asemenea ca să-l felii-

⁽⁶⁾ Pe locul unde populația orașului Caracal, în frunte cu Magheru, a întâmpinat tabăra „regenerării“ de la Islaz, a fost înălțat, în 1955, un obelisc avînd o placă de marmoră albă ce poartă următoarea inscripție : „La 11 iunie 1848, în acest loc cetățenii orașului Caracal au întâmpinat cu entuziasm patriotic pe revoluționarii de la Islaz, care se ridicaseră la luptă pentru dreptatea poporului“. De asemenea, în parcul orașului se află un alt monument de piatră, ridicat în 1969, cu o mică placă pe care sînt scrise cuvintele : „Evocare 1848“.

cite : doamna [Maria] Magheru, însoțită de domnișoara [Alexandrina] Magheru și doamna Arcescu, soția secretarului administrației. Domnișoara Magheru rosti un mic discurs și dădu membrilor guvernului eșarpe tricolore brodate de mîinile sale și-i decoră cu cocarde naționale. Așa intrară ostașii «Regenerării» în Caracal, în sunetul muzicei și al clopotelor de la toate bisericile“.

În cursul aceleiași zile de 11 iunie, Gheorghe Magheru primise o scrisoare de la Barbu Știrbei, fratele domnitorului, prin care emitentul își manifesta îngrijorarea „pentru cei 80 de oameni din roata Pleșoianului“ care s-ar fi strîns la Islaz și ar fi constituit un guvern. Știrbei îl îndemna pe ocîrmuitorul de Romanați să reprime mișcarea, considerînd că nu trebuie îngăduit „fiecăruia să se scoale să schimbe cînd i se va părea și cum i se va părea ființa lucrurilor“. Dacă n-ar prevedea pentru patrie cea mai mare nenorocire, s-ar pune chiar el, Știrbei, în fruntea acestei mișcări. În încheiere, îl îndemna pe Magheru să ia măsuri pentru înfrîngerea rebelilor, asigurîndu-l că i se va „cunoaște slujba“. Dar, după cum citim atît în memoriile lui Nicolae Pleșoianu, cît și în amintirile lui Eliade, Magheru n-a dat curs acestor îndemnuri ; el a acceptat să fie membru al guvernului provizoriu, semnînd decretul sale și, dîndu-și demisia din funcția de ocîrmuitor al județului Romanați, a cerut să fie înlocuit în acea slujbă prin Ion Arcescu, secretarul administrației.

Fără a exagera importanța rolului jucat de Magheru în evenimentele de la începutul verii lui 1848, totuși este cazul să precizăm că, la 9 iunie, prin eșuarea încercărilor de dezlănțuire simultană a revoluției, atît în județele Prahova și Vilcea cît și în Capitală, și reușita ei doar la Islaz, cu consimțămîntul tacit al patriotului gorjan, opțiunile lui Magheru au dobîndit, în aceste circumstanțe, o pondere nebănuită. Orice ezitare sau rezerve din partea lui s-ar fi putut dovedi fatale. Dacă guvernul provizoriu instituit de Eliade, Tell, Șt. Golescu, Pleșoianu și Radu Șapcă n-ar fi obținut de îndată sprijinul politic și militar al lui Magheru, persoană ce deținea o funcție de răs-

pundere în administrația statului și se bucura de o mare popularitate în rîndul maselor din Oltenia, acțiunea revoluționară ar fi fost lesne reprimată de armată ⁷⁰.

Izbînda revoluției în Oltenia a atras după sine izbînda ei deplină și la București, apoi în toată țara. La 12 iunie tabăra revoluționară și-a continuat marșul spre Craiova, unde ocîrmuitorul județului, Iancu Bibescu și cu maiorul Ștefan Vlădoianu, subalternul comandantului polcului I, colonelul Antonie Garbaski, sprijinindu-se pe cercuri reacționare, se pregăteau să opună rezistență. Magheru a mai rămas pentru puțin timp la Caracal spre a preda administrația județului și a aștepta răspunsul domnitorului la apelul guvernului provizoriu de la Islaz de a recunoaște Constituția și legitimitatea revoluției. Magheru, ca și alți fruntași revoluționari, spera că vodă Bibescu — care în timpul domniei sale dovedise o anume înțelegere față de tendințele reformatoare — își va depăși ezitățile, dar mai ales teama față de reacția cabinetului țarist, și se va așeza el însuși în fruntea mișcării declanșate. Din punct de vedere tactic, acest fapt ar fi dat un caracter mult mai sigur mișcării, putînd fi prezentată în fața celor două puteri, suzerană și protectoare, ca o mișcare izvorită din voința solidară a întregii țări, în frunte cu domnitorul însuși, de a găsi căile pașnice potrivite care să ducă spre progresul general, fără tulburarea raporturilor cu cele două puteri. Din păcate, Bibescu nu și-a putut depăși limitele concepțiilor sale și nici pe cele ale clasei din care făcea parte. De altfel, el va sfîrși, cum vom vedea, prin a accepta programul revoluției pentru cîteva zile numai și se va retrage apoi într-un exil pe care singur și l-a hotărît.

⁷⁰ Comentînd entuziast poziția generalului în evenimentele de atunci, biograful său M. Theodorian-Carada afirma că „fără Magheru, revoluția de la 1848 ar fi fost zdrobită în ghioace [găoace]. Țăranul oltean pînă azi [1913] zice, vorbind de 1848: «cînd cu Magheru». Acesta «a pus popularitatea sa în serviciul renașterii române, fără să ceară nimic pentru el».

Să lăsăm să povestească mai departe pe căpitanul Nicolae Pleșoianu, plecat împreună cu tovarășii săi din tabăra revoluționară spre Craiova : „Pe seară [12 iunie] sosirăm la Cașoveni, o oră departe de Craiova. În drum încă fiind se vedea pulbere în urma noastră ; ni se spuse că se văd călăreți... Erea d-nu Magheru cu 200 dorobanți, cu cari poposirăm în același timp... D-nu Magheru ne ceti scrisoarea d[omnitoru]lui Bibescu, pe care-i-o adusesse căprarul ce l-a trimis cu hîrțiile noastre : ea coprindea astfel : *«Îmi scrii că Pleșoianu s-a sculat cu 80 soldați și împreună cu Tell, popa Șapcă, Eliade și Șt. Gol[escu] vor să răstoarne lucrurile, dacă le este ertat lor ca să pue unele în locul altora. Și mă-ntrebi ce să faci : moarte să le dai. De aceea am și pornit pe Garbaski ca împreună cu el să-i băteți etc...»*. «Minte, zice Magheru, eu nu i-am scris că s-a sculat cu 80 soldați». Ne mai spune că pe căprar l-a ofensat cu pedepsi că să spue de este amestecat și Magheru ; ne-a spus că pe fiul dumnealui [Ghiță] și nepotul [Nițu] i-a și închis“. Iar Eliade, în amintirile sale, precizează că „în urma răspunsului pe care îl primise Magheru... membrii guvernului provizoriu se hotărîră să socotească de atunci încolo pe Bibescu ca dușman și a se purta cu el după cuviință. Se hotărîră deci să răscoale toată Valachia Mică“.

Atunci s-a produs o lovitură de teatru. În tabăra revoluționarilor, aflați la porțile Craiovei, a sosit în aceeași seară de 12 iunie, „pe la 10“, după cum atestă Pleșoianu, un curier din acel oraș, purtînd un mesaj din București, prin care li se aducea la cunoștință „că în Capitală, la 11 [iunie], în urma unei manifestații pacifice, Măria Sa Vodă, a iscălit Constituția și s-a format un alt minister“.

...La București, în pofida arestărilor masive făcute cu începere din ziua de 9 iunie, elanul revoluționarilor n-a fost înfrînt, iar Bibescu n-a căpătat nici o asigurare de la armată că va vărsa sîngele fraților ei ca să-l apere. A doua zi, în casa ardeleanului Ioan Axente (Axente Sever) din mahalaua Dobroteasa, inițiat în secretele mișcării,

s-a ținut o adunare conspirativă care, după primirea veștilor de la Islaz, a hotărît ca la 11 iunie, orele 16, să dea semnalul de începere a insurecției și în Capitală, prin tragerea clopotului de la Mitropolie și apoi ale tuturor bisericilor din oraș. Alexandru Pelimon, în *Revoluțiunea română din anul 1848*, preciza că membrii comitetului au hotărît ca frații Mărgărit și Tache Moșoiu să fie însărcinați a răspîndi prin oraș textul Proclamației de la Islaz, ale cărei exemplare ieșite de sub teascurile tipografiei lui Eliade de la Obor au fost păstrate, în mare taină, în primele zile ale lui iunie în casa consulului general britanic din București, Robert Gilmour Colquhoun, prieten și simpatizant al revoluționarilor.

După cum se relatea în articolul *Desrobirea României*, publicat în nr. 2 din 17 iunie al proaspătului periodic revoluționar *Pruncul Român*, înființat la București de C. A. Rosetti și Enric Winterhalder, „la 11 iunie dimineața Domnul se duse la amîndouă casarmele [a infanteriei, din Dealul Spirii și cea a cavaleriei, de la bariera Podului de pămînt (Calea Plevnei)] să ceară reînnoirea jurămîntului credinței trupelor; unii jurară, dar fără inimă, cei mai mulți păstrară tăcerea. Acum Domnul, simțînd că a fost poate prea departe, făcu să înceteze arestațiile și cercă a intra în negoțiație cu bărbații reformei; trei ore mai tîrziu tot corpul ofițeresc se înfățișă la palat, declarînd că își vor păstra jurămîntul de a apăra Patria și persoana Domnului... dar că nu vor ataca pe frații lor și că nici un ofițer român [nu] va comanda focul asupra concetățenilor săi... Ofițerii, întorcîndu-se la casarmă, înștiințară pe cadeți și unter-ofițeri de manifestația lor și peste puțin [timp] nu mai era nici un soldat care să nu cunoască hotărîrea lor. Cadetul Magheru [Nițu] alergă în curtea casarmei [din Dealul Spirii] cu o proclamație în mîna ca s-o cetească tutulor, dar fu poprit la înființarea scopului său“. A intervenit atunci tînărul poet revoluționar Ion Catina „care aduse pe d. Magheru din casarmă“ în oraș. În corespondența mai amănunțită, transmisă din București *Gazetei de Transilvania* și publicată în nr. 49, din 17 iunie, se preciza

că „pe la 6 ceasuri s-a arătat în piață în Lipscani iuncărul (cadetul) Magheru, cu patru tineri civili, s-a suit pe o scară ce era rezemată pe prăvălia d-lui Daniilopulo Lipscanul ⁷¹, a cetit Constituția ⁷² ce o avea tipărită ;

⁷¹ Cunoscutul negustor Dimitrie Danielopolu. care își avea prăvălia în str. Lipscani nr. 13, pe locul unde a funcționat mai târziu magazinul de mode „Au goût parisien“ al lui Marcovici.

⁷² Faptul este atestat și de N. Bălcescu în scrisoarea sa către Ion Ghica, din 16 iulie 1848 („Iuncărul Magheru, într-acea zi, după amiază. citește proclamația în Lipscani“), precum și de Ghica însuși în cunoscutele *Amintiri din pribegia după 1848...* unde se spune : „În București, sosind Proclamația din 9/21 iunie de la Islaz, în ziua de 11/23 iunie, tinărul iuncăr Niță Magheru, nepotul generalului Magheru, găsind un exemplar îl citi în piață, în Lipscani“. Căpitanul Alexandru Christofi, participant și el în tabăra de la Islaz, relatează în schimb că „la 11 iunie 1848, Niță Magheru, cadet de artilerie, inițiat în societatea secretă, mergând (!) prin Lipscani, s-a suit pe un scaun (!), a citit acea frumoasă Constituțiune și, printr-o inspirație divină, a zis : «Acum, fraților, să mergem la palat, să mulțumim lui Vodă Bibescu că a primit Constituția». Bucuria, entuziasmul și urările erau la culme. Capul coloanei acestei manifestațiuni spontanee era la palat și coada nu se mai isprăvea. Lumea a sărit peste zid, a deschis porțile, violind domiciliul domnitorului“.

La rindul său, Alexandru Pelimon a prezentat o versiune puțin diferită a evenimentului : „În ziua de 11 iunie, pe la orele 3 și jumătate, doi cadeți de la școala militară, unul nepotul Magherului, Niță, și celălalt fiul acestuia, Ghiță, secundați de sergentul Andreescu și de mai mulți juni, eșiră în Podul Mogoșoaia, în fața caselor lui Baron Meitani : aici se urcară pe o scară îndoită ce au cerut-o de la magazinul de mode a lui Marcovici, pe care suindu-să Niță începu a citi programa aceasta cu o voce tare. Trăsuri și oameni pe jos, care cum veniau, se opriră în loc ca să asculte și în câteva minute mulțimea era foarte numeroasă... În câteva minute nuvela aceasta s-a răspândit în tot orașul și popoul, alergând din toate părțile, îngroșă numărul celor care mergeau spre palat fără arme și fără de nici o pregătire de apărare în caz de vreo ostilitate“.

însă pînă a nu se isprăvi de cetit au început din populu
ce se adunase să zică că este bună. Ei au lăsat cetitul,
au intrat într-o prăvălie și luînd materii au făcut steag
tricolor, cu care alergînd spre palat [construit de Con-
stanin vodă Brîncoveanu, pe un loc la poalele Dealului
Mitropoliei, în fața Spitalului Brîncovenesc] strigau : «Să
trăiască Patria, libertatea și noua Constituție». Venind
în urmă și după alte ulițe alte steaguri, pînă la 7 sau 8
ceasuri se adunase atita popor, încît din odăile palatului
și pînă la casele Fălcoianului nu putea cineva să străbată
și toți strigau vorbele de mai sus, rugînd pe prinț să
primească și să subscrie Constituția“.

Alexandru Pelimon povestește că „populul număra
vreo cîteva sute de inși cînd apucară de intrară în curtea
palatului. Garda de la scară deodată fu surprinsă, ca și
însuși Măria Sa, văzînd acea mulțime de oameni că îna-
inteață cu mîinile goale și că cei din frunte căutau a se
urca pe scară. Magheru nepotu se urcă de din afară pe
balcon, călcînd cu picioarele peste capetele oamenilor și
cu chipul acesta se sui sus... O sumă de bărbați cei ce
compuneau comitetul revoluționar se văzură îndată um-
plînd salele și galeria palatului... «Ce este ? Ce voiți ?»...
întrebă domnitorul intrînd pe partea din dos în palat
și viind în fața lor. «Măria Ta — răspunseră cei care
erau aproape de dînsul — în numele populuului venim să
vă rugăm să subsemnați șarta constituțiunei României...».
Agenții și propagandiștii revoluționari rădicară și aduseră
cu dinșii cetele de tabaci, precupeți și măcelari care
umplură curtea cea spațioasă a palatului ; ei intrară și
în grădînă, de dîndos și mai rămaseră și pe strade, care
din ce în ce să înmulțiau și se adăogau la număr.. Nicolae
Golescu se afla acolo... Brătianu, nepotul și fiul Maghe-
rului și o sumă alții, care cu toții rugară pe Bibescu să
subsemneze șarta și să se pue în fruntea națiunei... Bi-
bescu aderă. Sancționă subscriind cu însuși mîna sa pro-

gramul Constituției din 1848..."⁷³. Pentru ce a mai urmat să dăm cuvîntul cărturalului transilvănean Florian Aaron, care a scris astfel lui George Bariț, la 12 iunie : „După aceasta se îndesiră alte glasuri : Jos cu guvernul vechi ! Miniștri noi ! Lista de miniștri se dede și Prințul o primi... Ministru din năuntru fu proclamat Nicolae Golescu, care, de la palat și pînă la departamentul său, fu dus pe umerii populului ; al finanții G. Magheru, al justiției Ștefan Golescu, al culturii și al instrucției I. Eliade ; secretar de stat N. Bălcescu ; cap al miliției Odobescu ; cap al poliției Capitalei C. A. Rosetti. După ce Prințul primi și subscrise toate cererile ce i se făcură, popoul adunat se împrăstie pe toate ulițele. Musica militară cînta marsiliesa română, popoul striga : «Să trăiască Constituția !» Cocardele naționale se împărțiau pe la toți și stindardele tricolore filfăiau în toate părțile. De seara și pînă dimineața, Bucureștii întregi s-au aflat în cea mai mare mișcare ; gloate de oameni pe jos se plimbară neconținut în deosebite direcții ; trăsuri cu stindarde umblară pe toate ulițele. La toate bisericile se trăgea clopotele și toată atmosfera era însgomotată de neprecurmatele strigări. Nicăieri nu s-a făcut cea mai mică neorîndueală, cel mai mic exces. Astfel se fini ziua de cri, zi memorabilă pentru totdeauna pentru români“.

Alexandru Pelimon arată că printre cei purtați pe brațe de mulțimea entuziastă s-a numărat și cadetul Nițu Magheru, care „a fost trimis de Măria Sa la arest pentru călcare de disciplină, insistînd prea mult și silindu-l peste măsură de a subsemna programul [constituția]. Vodă însă

⁷³ După cum își aducea aminte unul din sprijinitorii lui Bibescu, maiorul reacționar Grigore Lăcusteanu, în memoriile sale, „pînă să ajungă oștirea la palat, desculții străbătuseră în interiorul palatului. Domnul, înconjurat de dînșii, îl sileau să iscălească Constituția. Domnul cam ezita. Un unter ofițer Magheru, fiul [corect nepotul] celui descris mai sus [adică al generalului], scoate un stilet și vrînd să lovească pe domn, îi strigă : «Iscălește !». Vodă, fără să-și piardă cumpătul, îi zise : «Soldatul, respectează epoletul de general». Și apoi, luînd condeiul, au iscălit“.

il grație mai târziu și populus îl purtă pe brațele sale prin toate stradele, strigînd cu frenesie : Ura ! Trăiască Constituția ! Trăiască libertatea !“.

În rîndul mulțimii entuziaste care a manifestat atunci în fața palatului domnitorului, în momentul semnării Constituției, s-a aflat și cunoscutul pictor revoluționar Barbu Iscovescu. Plin de admirație pentru fapta iuncărului Nițu Magheru, el i-a și făcut portretul în acele nemuritoare zile ale verii lui 1848. Acest frumos tablou în ulei (0,235×0,190 m), păstrat astăzi în colecțiile Muzeului de artă al R.S.R., purtînd data și iscălitura autorului („Barbu Iscovescu 1848“), precum și numele celui portretizat („Magheru Niza“, în caractere latine, adică Magheru Niță), îl înfățișează pe nepotul generalului în uniformă sa de artilerist de culoare albastră închisă, cu nasturii, tresele și epoleții auriți. Tînărul avea părul castaniu închis și purta mustață, precum și o barbă „în colier“. Figura sa îndrăzneată și expresivă a fost foarte bine redată în tablou de înzestratul artist, care a adus astfel un cald omagiu înflăcăratului iuncăr ce a militat cu atîta ardoare pentru revoluție.

Vestea iscălirii Constituției de către Bibescu și formarea noului guvern de la București a fost adusă la cunoștința membrilor taberei „regenerării“ aflați în drum spre Craiova, în seara zilei de 12 iunie, printr-un curier care le-a înmînat adresele noului ministru al Departamentului din Lăuntru, Nicolae Golescu, invitîndu-i pe toți să se prezinte de grabă în Capitală, spre a-și lua în primire portofoliile respective. Dacă nu componența noului guvern provizoriu, în orice caz repartizarea departamentelor a stîrnit unele nemulțumiri, în parte îndreptățite. Christian Tell, propus inițial ca ministru al oștirii, a fost șters de pe listă și înlocuit, la cererea lui Bibescu, prin colonelul Ioan Odobescu, deși pentru același post putea fi avut în vedere și Gheorghe Magheru, recunoscut pentru calitățile sale de militar cu experiență ; acestuia i s-a oferit însă Departamentul Finanțelor.

Tabăra revoluționară a hotărît, însă, pînă la reglementarea situației din București, să-și continue marșul spre Craiova, unde planurile ocîrmuitorului județului,

Iancu Bibescu — fratele domnitorului — și ale reacționarului maior Vlădoianu de a se opune cu forța armată au fost dejucate de populație, un rol deosebit avându-i profesorul Ioan Maiorescu. După mărturisirile lui Eliade, profesorul Maiorescu „izbuti chiar să câștige pentru cauza Constituțiunei o parte din târg care pînă atunci ascultase de Bibescu“; el trimisese lui Magheru o scrisoare în ajun, la 12 iunie, comunicîndu-i că aflase de la un „lipscan“ despre „reforma“ din Capitală, cerîndu-i să-i confirme vestea „ca să ne bucurăm“. Mica gardă de tineri alcătuită cu o seară înainte la Craiova, ca și „publicul cel mare“ așteptau cu nerăbdare sosirea lui Magheru în oraș. La știrea apropierii guvernului provizoriu și a escortei sale armate, fratele domnitorului, împreună cu alți boieri, au părăsit în grabă Craiova, refugiindu-se la Orșova, iar maiorul Vlădoianu a ieșit cu trupa din oraș, îndreptîndu-se spre nordul Olteniei.

În dimineața zilei de duminică 13 iunie tabăra „regenerării“ a ajuns la Craiova. După cum povestește Nicolae Pleșoianu, „tot drumul era plin de orășeni eșiți călări și în trăsură înaintea noastră; în margine erau tot clerul și cîmpul plin de orășeni; la barieră aștepta municipalitatea cu pîine și sare însoțită de toți funcționarii publici și o gardă națională de tinerime, urale, strigări și trăiască Constituția ș.a.; nu se poate descrie. Pe mîini ridicau pe membrii guvernului. D-aci, după o pauză de o oră, pornim în mină, Tell, Magheru și Pleșoianu călări pe lîngă trupe și Șt. Goleșcu și Eliade în trăsură... Ulițele pline de lume⁷⁴, ferestrele înțesate, de unde buchetele curgea în abundență; strigări «Să trăiască România și Constituția ei» se urca pînă la cer; în fine, sosind la stabilimentul Școalelor...“, însoțiți de „toate notabilitățile“.

⁷⁴ În rîndurile mulțimii care a întîmpinat pe revoluționari la Craiova, se afla și familia lui Ioan Maiorescu, alcătuită din soția sa Maria și copiii, Emilia și Titu. Viitorul om politic și critic literar — pe atunci în vîrstă de 8 ani — și-a amintit, mai tîrziu, bucuria ce i-o făcuse privirea sosirii lui Magheru, „călare pe un cal alb, avînd pe cap o pălărie rotundă cu trei pene tricolore...“.

Eliade a citit, în uralele și aclamațiile generale; textul articolelor din Constituție. Cățărat într-un pom în curtea Colegiului, același lucru îl făcea și profesorul Maiorescu ⁷⁵ pentru masele largi îngrămădite în jurul clădirii. Entuziasmul era la culme...

Dar chiar a doua zi, forțele reacționare au încercat să provoace dezordini și chiar să aresteze guvernul. Potrivnicii revoluției au agitat pe proprietari, spunând că țaranii de pe moșiile lor nu vor mai lucra pământul și, în pofida asigurărilor date de membrii guvernului provizoriu că vechile învoieli vor fi respectate pînă la convocarea Adunării Constituante, o grupă de reacționari a înconjurat clădirea Colegiului unde se aflau conducătorii revoluției cu gîndul de a-i aresta. Situația ar fi devenit critică, dacă n-ar fi intervenit Magheru, care, cu ajutorul norodului și al dorobanților, a împrăștiat pe agresori, deblocînd clădirea. Eliade își amintea că „ațișătorii fură greu bătute de norod și fără ajutorul soldaților... ar fi fost victimele indignării poporului“. Îndeosebi i-a atras privirile „statura herculiană“ a „viteazului și dreptului David“, un rob țigan „asemănător lui Spartacus rupînd fiarele fraților săi și ducînd mulțimea la cucerirea libertății... Magheru avu într-însul un sprijin puternic pentru a impune reacțiunii și a menține ordinea“.

⁷⁵ În acele zile furtunoase din iunie, Alexandrina Magheru a oferit lui Ioan Maiorescu — așa cum a făcut-o și pentru membrii taberei „regenerării“ primiți la Caracal — cocarde tricolore lucrate de mîna ei. Aceste prețioase relicve — păstrate multă vreme în familia Maiorescu — au fost dăruite Academiei Române de către Titu Maiorescu, în 1908, iar astăzi se află în patrimoniul Muzeului de istorie al R.S.R. Nu știm dacă Alexandrina s-a deplasat în persoană la Craiova, sau a trimis cocardele lui Maiorescu prin intermediul tatălui său; înclinăm spre a doua ipoteză, deoarece la 13 iunie (ziua intrării taberei „regenerării“ la Craiova) ea scria lui Gheorghe Magheru, exprimîndu-și bucuria la auzului „întreprinderii“ lor, cu urarea „Să trăiască libertatea română!“ . Trimitea complimente „și la ceilalți onorabili domni“.

În dimineața ultimelor zile de ședere în Craiova, la 15 iunie, membrii guvernului provizoriu, nefiind încă la curent cu abdicarea lui Bibescu, au hotărît să trimită pe Ioan Maiorescu la București cu o cerere adresată șefului Departamentului din Lăuntru, Nicolae Golescu, ca să prezinte domnitorului doleanțele membrilor taberei „regenerării“ de a li se recunoaște validitatea decretelor emise pînă atunci și a numi pe Christian Tell ca șef al oștirii regulate, iar pe Magheru al celei neregulate, alcătuită din dorobanți și panduri. La ora prînzului, tabăra s-a pus în mișcare spre Capitală, avînd de gînd să străbată județele Olt, Vîlcea, Argeș, Vlașca și Dîmbovița, spre a-și spori aderenții. În cursul nopții, în timpul popasului făcut la Robănești, a sosit în mare grabă un curier de la București, aducînd vestea abdicării domnitorului ⁷⁶ și a constituirii unui nou guvern provizoriu, compus din : președinte, mitropolitul Neofit ; membri, Ion Eliade, Ștefan Golescu, Christian Tell, Gheorghe Magheru și Gheorghe Scurtu ; secretari, A. G. Golescu, N. Bălcescu, C. A. Rossetti și I. C. Brătianu. În timp ce Eliade, N. Golescu și colonelul Odobescu își păstrau vechile portofolii, au fost numiți, la Ministerul Dreptății — Ion Câmpineanu, la cel al Treburilor din Afară — Ioan Voinescu II, la Finanțe — C. N. Filipescu, la Obștescul Control — Gheorghe Nițescu, ca comandant al Gărzii Naționale — Scarlat Crețulescu, președinte al Sfatului orășenesc — Constantin Crețulescu, iar șef al Poliției — Mărgărit Moșoiu. Curierul a transmis totodată apelul insistent al revoluționarilor din București ca Șt. Golescu, Chr. Tell, Gh. Magheru și Eliade, „să lase trupa în urmă, să ia cai de poștă și să vie cît mai în grabă în Capitală, căci treburile se grămădiau, guvernul era fără șef și poporul îngrijorat“. Tabăra s-a desfăcut în zorii zilei de

⁷⁶ În urma părăsirii Capitalei de către consulul țarist Kotzebue și de generalul Duhamel, după un protest solemn remis lui Bibescu la 12 iunie, dezaprobînd semnarea Constituției, domnitorul s-a temut de consecințele actului său și în noaptea de 13 spre 14 iunie a abdicat, luînd drumul Brașovului prin Cîmpulung (de unde și-a ridicat familia) și Rucăr.

16 iunie, Pleșoianu — înaintat în grad de maior — rămânând să vie mai în urmă cu soldații (dorobanții au fost licențiați și trimiși la Caracal); cei patru miniștri indicați mai sus au plecat spre București și după un scurt popas la Slatina, au ajuns, în cursul aceleiași zile, spre seară, la București.

Manevrele reacțiunii și riposta maselor

După cum povestește Eliade, la marginile Capitalei, „guvernul fu primit de municipalitate și de câțiva miniștri... de Garda Națională și de popor“. Deoarece dintre membrii guvernului „numai Goleștii își aveau familia în Capitală“, graba de a se afla toți miniștrii la un loc, „ca să lucreze fără întrerupere“, i-a determinat „să locuiască în cele dintii zile în vechiul palat al municipalității. așa ca să se poată înțelege între dînșii în orice minut“. Într-adevăr, la 17 iunie președintele Sfatului orășenesc al Capitalei era poftit de ministrul Trebilor din Lăuntru „a face punere la cale ca, la Palatul guvernului provizoriu, să se înființeze îndată toate cele de trebuință pentru hrana și odihna a patru din mădulările [membrii] aceluia guvern [printre care Magheru și Tell] precum : așternuturi, obiectele de trebuință pentru masă și orice alt privitor la odihnitoarea lor petrecere pentru cite zile vor stărui acolo“.

Însă chiar din seara zilei precedente, după ce se stabilise în Palatul domnesc de pe Podul Mogoșoaiei, ce funcționa în fostele case ale lui Dinicu Golescu (pe locul lor s-a clădit actualul Palat al Republicii), guvernul a răspuns orașului mulțimii, iar Eliade, „așa obosit cum era, improvază o cuvîntare de mulțumire“.

Asistînd la ceremonie, Alexandru Pelimon a făcut o descriere a membrilor guvernului prezenți în curtea palatului; despre Magheru mărturisește că avea „înfățișarea unui erou din antichitate, înalt, spătos și cu trăsăturile fizionomi[e]i regulate, cu ochii mari și foarte

vii, cu părul complet negru, lăsat ca o chică la spate, nasul proporționat și gura bine tăiată, vestmintul lui de pînză și asemeni cu eșarfă pe după gît ; presința lui era indestul ca să insufle respect celor care îl vedea[u]. El avea cu sine patru căprari, cei mai aleși dintre dorobanții districtului său, și un albanez armat, care mereu umbla lîngă dînsul“. La fel l-a descris pe Magheru la 1848 și bunul său prieten Ioan Maiorescu, în cunoscuta-i scrisoare din 16 octombrie : „E de statura mea, după stînjenu nostru are 7 1/2 palme, după stînjenu german are 5 3/4 sau șuchuri. E negricios la față, ochii negri, părul negru, mustăți are, barbă și favorite n-are. Un trup muschios-vînos, agil sau ager și îndemînatec, iute — mersura lui măreață — falnică“.

Reunit în plen, guvernul provizoriu a dat, tot în seara zilei de 16 iunie, prima sa proclamație adresată „fraților săteni“, purtînd semnătura tuturor miniștrilor. Țăranilor li se făcea cunoscut că „de acum înainte nu veți mai fi tîriți de dorobanți, bătuti și căzniti și luîndu-vă din ograda voastră ca să vă ducă la beilicuri și la drumuri, căci cele șase zile de lucru vi s-au ertat, claca și iobăgia asemenea vi s-au ertat și peste trei luni veți fi cu toții moșneni pe un petec de pămînt“. Totuși, pînă atunci țărani erau îndemnați să muncească mai departe pe moșiile boierești, potrivit vechilor învoieli, pentru „a nu se aduce pagubă țării“.

Acest fel de a acționa n-a făcut decît să slăbească poziția guvernului, încurajînd reacțiunea ca numai peste cîteva zile să încerce o lovitură menită a pune capăt regimului revoluționar. Noii miniștri nu și-au dat seama de acest pericol și mai ales de uneltirile mitropolitului Neofit, președintele guvernului, și ale polcovnicului Ioan Odobescu, căpetenia oștirii, reacționari notorii ; aceștia urmăreau pas cu pas activitatea guvernului, spionîndu-i orice mișcare.

După decretul din 16 iunie de amnistiere a 17 arestați și condamnați „pentru delikte politice“ și depuși „la închisorile publice“, guvernul provizoriu a hotărît, la 18 iunie, să-și întărească autoritatea prin crearea unui corp de dorobanți și panduri voluntari, care să constituie baza

armatei populare a puterii revoluționare. „Recunoscînd marele serviciu ce a săvîrșit d. G. Magherul în cauza sacră, unindu-se cu cei dintîi liberatori ai Patriei la ardicarea stindardului libertății“ și „considerînd creditul și virtuțile sale militare, guvernul provizoriu îl numește căpitan general al tuturor trupelor neregulate de dorobanți și panduri din România și inspector general al tuturor gvardiilor naționale“.

Forțele reacționare lucrau însă și ele cu febrilitate. Atrăgînd de partea lor pe Solomon, comandant al polcului III din Capitală, și pe maiorul Grigore Lăcusteanu din aceeași unitate, colonelul Ioan Odobescu, în înțelegere cu mitropolitul Neofit — pentru ziua de 19 iunie, sub pretextul „complimentării“ (felicitării) guvernului provizoriu — au hotărît vizita la palat a unui grup de ofițeri complotiști și cu soldații lor, cu ajutorul cărora să fie arestați miniștrii și, abolind regimul revoluționar, să se numească un nou cabinet, conservator, alcătuit din reprezentanții marilor proprietari. Operația a fost declanșată printr-o turbulentă întrunire a moșierilor, ținută în dimineața zilei amintite, în sala Momolo de pe Podul Mogoșoaiei, în vechile case ale boierilor Slătineni⁷⁷. În corespondența transmisă din București și publicată în nr. 52 al *Gazetei de Transilvania* din 24 iunie 1848, după ce a fost înfierată adunarea reacționarilor din „redutul lui Momolo“, unde grupul agitatorilor era condus de ginerele lui Solomon, moșierul Petru Opran, se arată că „guvernul provizoriu trimise la această turburoasă adunare pe d. Magheru cu o hîrtie, dar nu i-a stat în putință a-și dobîndi ascultare. Reacționarii șopteau unii altora, ca să pue mîna pe dînsul, să-i iea armele ; dar nu cuteză nimeni. Se înturnă dar la palat fără nici un rezultat. Aceste pînă la 12 ore“. Și mai departe, corespondența citată preci-

⁷⁷ Aflaie la întretăierea actualei Căi a Victoriei cu Bulevardul Gh. Gheorghiu-Dej, în fața clădirii C.C.A. Aici a funcționat din 1828 un teatru al trupei italiene conduse de Geronimo Momolo.

zează : „La 12 și un sfert, Odobescu și Solomon, cu ofițerii regimentului III din garnizoană, se duc la palatul guvernului provisoriu, unde erau adunați membrii guvernului și miniștrii. Ei ziseră că veniră să facă o vizită guvernului ; spun însă membrii că, din căutăturile cele nesigure ale acestor doi capi, se vedea scopul lor cel criminal. Deodată palatul se înconjoară de soldații lui Solomon, iar o parte din ei se urcă pe scară și ocupă toate ușile... Cei doi trădători, văzându-se înconjurați de soldații lor, pe care i-au îmbătat cu spirit... începură a pune mâna pe membrii guvernului. Solomon strigă la soldați să pue mâna pe d. Magheru. Acesta, cu sabia în mână, neutralisă două baionete, smulse o pușcă de la un soldat și se strecură printre ceilalți și se închise jos într-o odaie“. Alexandru Pelimon povestește că „Magherul, apucînd de intrase într-o cameră laterală și care dă cu ferestrele spre strada Sf. Ionică, neperzînd cîtuși de puțin curagiul, se baricadase în ușă cu armele încărcate“, iar maiorul Lăcusteanu, participant la complot, a mărturisit, la rîndul lui, în amintirile sale, că Solomon „se smucea să spargă ușa, să omoare pe Magheru, căruia îi păstra o veche rancună“. Eliade a confirmat acest lucru, precizînd că în timp ce el, împreună cu Tell, N. Bălcescu, Șt. și N. Golescu au fost arestați și închiși într-o odaie, iar Tell fiind dezarmat, a fost pornit, sub escortă, spre cazarmă, „Magheru, trăgîndu-și sabia își făcu drum printre ofițeri și se duse de se închise într-o cameră, împreună cu doi din dorobanții săi, hotărît să se împotrivească pînă la moarte“.

Printre cei care se aflau în palat în momentul arestării guvernului se numărau și cîțiva tineri veniți să asiste la „complimentarea“ miniștrilor de către ofițerii polcului III. Unul din aceștia, Costache Florescu, bun prieten al lui Bălcescu, după cum relatează *Poporul suveran*, din 25 iunie 1848, „sare din balconul palatului în brațele poporului, cu riscul de a-și pierde viața, ca să meargă a striga pe uliță fatala trădare și cîteva gloanțe îi ciuruesc poalele hainei sale“. Pelimon preciza că acesta „izbuti să iasă din palat, sărînd prin o fereastră din fund despre biserica cu Stejari“ [azi dărîmată, fostă în

Aleea Palatului Republicii nr. 2], alergînd „să dea alarma, să chame populul ca să scape pe guvernul, să scape revoluțiunea...”

Eliade a povestit că „în mai puțin de cinci minute, curtea palatului se umplu. Poporul curgea alergînd din toate părțile“. Între timp, maiorul Lăcusteanu s-a dus la sala Momolo să anunțe pe proprietarii reuniți acolo de reușita complotului și să-i cheme la palat spre a alcătui un nou guvern, dar în amintirile sale, ofițerul reacționar a recunoscut că aceștia „s-au speriat și se îmbulzeau să iasă mai curînd afară, să fugă care încotro putea, mai vîrtos cînd au eșit în uliță și au văzut golă-nimea armată, care cu puști, care cu cuțite, alții cu topoare, pînă și cu ciomege, alergînd la palat, tabacii și măcelarii jucînd principalul rol în revoluția de la 1848“. Tell, care era dus la cazarmă, a fost eliberat de mulțime și, după cum mărturisește tot Eliade, el „se urcă împreună cu cei mai îndrăzneți pe scările palatului. Cît ai clipi din ochi, soldații fură alungați din odăi, arestații eliberați, iar Magheru eși și el din camera sa“.

În busculada creată, Odobescu a încercat unele manevre stîngace, propunînd un nou guvern în frunte cu Tell și Cîmpineanu, dar înconjurat de mulțime s-a lăsat dezarmat și s-a predat, fiind arestat. Solomon în schimb, se afla în mijlocul trupei în spatele palatului, pregătindu-se de rezistență. Mulțimea a încercat să împrăstie pe soldați, dar aceștia, la comanda polcovnicului trădător, au intrat în popor, ucigînd nouă oameni și rănind vreo doisprezece. Poporul, descumpănit, nu știa cum să mai acționeze, cînd, relatează *Gazeta de Transilvania*, „în minutele acestea văzurăm o eroină“, pe „Anica soția domnului Nicolae Ipătescu, o română, ce poartă arma ca orice bărbat“. Ea s-a strecurat dinspre Podul Mogoșoaiei „prin mulțime, armată cu 2 pistoale și strigînd: «Curaj, copii, moarte trădătorilor!». Mulțimea electrizată, văzînd curajul acestei române, se înfierbîntă și repetă «Moarte vînzătorilor»“. Solomon, văzînd partida pierdută și aflînd de arestarea lui Odobescu, a hotărît să se retragă și să se baricadeze cu trupa în cazarmă. Pelimon a relatat că ofițerul reacționar abia a izbutit

„a-și face loc prin strada cea dosnică de lângă hanul Zamfirescu, eși la casele domniței Nastasia, trecu puntea pe la poliție... spre Mihai Vodă“. Gazeta citată mai sus arată că „vinzătorul, strîmătorat de toate părțile, se trase în fugă cu soldații, alergă la casarma nouă [Malmaison], luă prin mâini de soldați tunurile și împreună cu ele se traseră la casarma veche [din Dealul Spirii] și se închiseră... Guvernul era acum mîntuit ; pompierii se aduseră în apărarea lui și poporul făcu împrejur [palatului] patru baricade, spre a înfrîna vreo nouă năvală. Popolul alergă acum de toate părțile, mai bine armat decît mai nainte și impresură casarma veche“.

Între timp, tot după relatările lui Pelimon, „guvernul eșise ca să mulțumească și să asigure satisfacerea popoului, dar îi zicea să se liniștească, să fie pacient... Guvernul, simțea o mare greutate, după cele ce se petrecuse, d-a putea împlîni furia gloatelor. Atunci Magherul, însoțit de căprarii săi cei din Romanați, se scoborî în mijlocul popoului de a-l conduce. Magherul intrunia în sine tot aceleași simțimente care inspira furia popoului, armat fiind de spada sa orientală și cu pistoalele la cingătoare încărcate, iar căprarii purtînd carabine încărcate cu gloanțe și cu sburători : «Mergem acum unde voiți, fraților !», zise Magherul determinat. Cîțiva cetățeni, însă, temîndu-să a nu eși din aceasta vreo catastrofă și mai mare năvălind popoul la casarmă, propuseră lui Magherul că va fi îndestul d-a ține în ziua aceea casarma incongiurată pe din partea despre deal și despre vale și de a însărcina pe... părintele mitropolitul să meargă împreună cu cîțiva delegați, numiți de guvern și de popul, să consilieze pe Solomon d-a depune armele și a trimite tunurile la palat. Această părere se aprobă. Mulțimea gloatelor se despărți în două coloane, una d-a merge să strejuiască casarma despre Curtea Arsă și alta despre Biserica Albă [din Postăvari] și Dealul Spirii, să nu iasă cumva soldații și Solomon noaptea“. Polcovnicul trădător a fost somat de către o delegație alcătuită din N. Bălcescu, I. Câmpineanu și mitropolitul Neofit — care de frică, din pricina eșuării loviturii contrarevoluționare, făcea acum tot ce i se spunea — să depună armele.

Delegația aducea cu sine și o poruncă din partea lui Odobescu prin care i se cerea lui Solomon predarea artileriei și încetarea oricărei rezistențe. Acesta s-a supus nu fără reticențe, cerînd însă liberă trecere și pașaport pentru Brașov. Pelimon precizează însă că la ieșirea lui Solomon din cazarmă, de frica vreunui nou act de rebeliune, „populul... voi a-l opri. Alarma se dăte din nou în București; lumea veni în mulțime numeroasă spre casarmă. Un preut, cu patrahirul după gît și cu crucea în mînă, se repezi asupra artileriei cînd eșia și încălecă pe un tun, populul asemeni urmă esemplul său aruncîndu-se între rîndurile militarilor de a-i opri. D-atunci acelui preut i se zise «Popa Tun». Guvernul a trimis însă pe Costache Aristia, colonel în garda națională, spre a salva viața lui Solomon de furia mulțimii, arestîndu-l și întemnițîndu-l la mănăstirea Cernica. Odobescu se afla, de asemenea, sub stare de arest, la palat”⁷⁸.

În zorii zilei de 20 iunie au intrat în București și companiile de infanterie, avînd în fruntea lor pe maiorul Pleșoianu, punîndu-se deîndată la dispoziția guvernului provizoriu. Polcovnicii Odobescu și Solomon, împreună cu complicele lor, maiorul Lăcusteanu, au fost deferiți justiției militare; completul de judecată a fost pus sub comanda lui Pleșoianu, înălțat, la 20 iunie, la rang de colonel. În aceeași zi de 20 iunie, prin decrete succesive ale guvernului provizoriu, s-au luat măsuri pentru schimbarea cadrelor de conducere ale armatei și întărirea ei prin promovarea elementelor democratice. Astfel, Christian Tell, înălțat la rangul de general, a devenit „cap al oștirilor regulate” și ministru de război în locul lui

⁷⁸ Sintetizînd cam confuz evenimentele de la 19 iunie din Capitală, la care nu a asistat, fiind atunci la Constantinopol, Ion Ghica subliniază, în amintirile sale, că „și de astă dată... curajul și prezența de spirit a lui Magheru scapă situațiunea; el trage sabia, trece prin năvălitori și se baricadează într-o cameră în palat cu cîțiva dorobanți și ține bine pînă ce a putut sosi poporul condus de Ion Brătianu și de Popa Tun care a deblocat guvernul și a arestat pe cei doi colonei care conduseseră atacul palatului și arestarea guvernului”.

Odobescu, destituit ; Pleșoianu, proaspăt colonel, a căpătat comanda polcului III din Capitală, prin demiterea lui Solomon ; căpitani Racotă și Mavrocordat au fost înaintați la rangul de maiori, locotenenții Grigore Serghe, Gh. Zalic și Hariton Racotă, atașați revoluției încă de la Islaz, au devenit căpitani ; în sfârșit, cadeții Ioan (Nițu) Magheru și Gheorghe Gh. (Ghiță) Magheru, pentru participarea lor la evenimentele de la 11 iunie, au fost înălțați la rangul de sublocotenenți. Totodată, deoarece în timpul loviturii contrarevoluționare s-a pierdut decretul de numire a lui Gheorghe Magheru în calitate de comandant al trupelor neregulate din țară, la 21 iunie, printr-un nou decret, „recunoscându-se toate meritele personale ale d-lui G. Magheru, cum și creditul și virtuțile sale militare și ca unul ce a luat parte eminentă între cei dintâi ce au ardicat stindardul libertății în patrie, guvernul provizoriu îl numește general căpitan al tuturor corpurilor de arme neregulate, dorobanți și voluntiri și inspector al tuturor gvardiilor naționale din România“. Conform noului decret, „toți funcționarii civili și militari din România Mică vor da a lor desăvârșită ascultare și supunere d-lui Gheorghe Magheru“, administratorii de județe fiind „datori a lua cele mai strașnice măsuri spre înfrinarea voitorilor de rău ai patriei“.

Într-adevăr, în pofida înfringerii complotului reacționar, situația guvernului provizoriu în Capitală nu era consolidată, linia sa de conduită rămânând, în continuare, incertă, oscilind între fermitate și compromisuri. Concomitent cu unele măsuri pentru înarmarea gărzilor mobile și a gărzii naționale din Capitală, măsuri la care a subscris și Magheru, la 24 iunie, printr-un nou decret, guvernul cerea țăranilor „să se pătrundă de adevăratul înțeles al Proclamației de la Islaz“ și „să nu aducă pagube proprietarilor“. Moderația lui Eliade, împărtășită, pînă la un anumit punct, și de către I. Câmpineanu și N. Golescu, se ciocnea cu atitudinea fermă a lui N. Bălcescu și Al. G. Golescu (Arăpilă), ca și cu radicalismul lui C. A. Rosetti și I. C. Brătianu. Deși nu se pronunțau deschis, Tell, dar mai ales Magheru, ca militari, înclinau și ei pentru o conduită fermă în activitatea guvernului.

Deoarece reacțiunea vintura în văzul tuturor faptul că ea se simțea ocrotită de puterea protectoare și că armatele țarului vor veni să restabilească „ordinea”, alungind pe revoluționari, membrii guvernului provizoriu — printre care și Magheru — au hotărît, la 24 iunie, să înainteze țarului Nicolae I o adresă sub forma unei circulare tipărite care, supusă aprobării poporului, urma să fie întărită și prin semnăturile tuturor locuitorilor țării. În acest apel se arăta că „această nouă stare a lucrurilor, reclamată și statornicită de obșteasca dorință a popoului român, subiscăliții au cinstea a o aduce, în numele lui, la cunoștința împărăteștii voastre mărire, precum au declarat-o și înaintea Europei, fiind încredințați că veți binevoi să o priviți ca o consecință foarte naturală a independenței administrației noastre din lăuntru, independență care trage cu sineși neapărat dreptul de a modifica și chiar de a preface legislația țării. Întemeindu-ne pe acest princip și neîndoiindu-ne despre simpatia ce totdeauna Rusia a declarat că are pentru noi, avem deplina încredere că împărăteasca voastră mărire nu va refusa a recunoaște această faptă de pacinică regenerație care este singura și adevărata expresie a obștei”. Iar în final se declara că „socotim... de datorie a declara că apelăm despre aceasta către toată Europa, puindu-ne sub a ei de-a dreptul protecție și invocînd ajutorul ei, de nu s-ar recunoaște dreptul nostru și starea lucrurilor ce s-a așezat acum”. Trei zile mai tîrziu, la 27 iunie, guvernul provizoriu s-a adresat și sultanului Abdul Medgid I, spre a recunoaște Constituția.

Este demn de remarcat faptul că revoluționarii români, prin apelul la Europa, încercau să introducă țările române în sfera unor relații internaționale mai largi, pentru a sfărîma, pe cît posibil, cadrul restrîns impus de suzeranitatea otomană și protectoratul țarist. Așa cum se va vedea, mai tîrziu, în anii premergători Unirii din 1859, aceasta a fost una din țintele acțiunii diplomației românești.

Pe plan intern, încercînd să dea dovadă de fermitate, guvernul a aprobat sentința comisiei ostășești din 26 iunie prin care polcovnicii Odobescu și Solomon au fost

scoși din armată și dați în judecată civilă criminală pentru omor, în timp ce Lăcusteanu a fost doar îndepărtat din oștire. În sfârșit, prin decretul 123, din 28 iunie, guvernul provizoriu a dispus noua organizare a dorobanților și a regimentelor de panduri și voluntari și punerea lor sub comanda lui Magheru. Pandurii urmau să alcătuiască regimente a câte 2 000 de oameni, împărțiți în două batalioane, a câte patru companii. Prin art. 10 „numirile regimentelor ce se vor putea înființa în toată România se vor da de către d. Magheru, cât se va putea mai naționale, precum asemenea și ale batalioanelor, plutoanelor, companiilor și despărțirilor“, iar în conformitate cu art. 11 „pentru aceea ce privește la starea și disciplina gardei naționale, șefii gardelor naționale din Capitală și județe vor raporta d-lui Magheru, inspectorul gardelor naționale, de la care vor primi instrucțiunile și deslușirile cuviincioase, potrivit decretelor guvernului“ ; prin ultimul articol al decretului, purtînd nr. 13, i se aproba lui Magheru înființarea unei cancelarii, „cu care să se poată servi în greaua domniei-sale funcție“, cu „trei despărțiri pentru lucrurile atîngătoare de gardă, pentru dorobanți și panduri voluntari“.

În pofida măsurilor adoptate, guvernul provizoriu a suferit în continuare de inconsecvență și lipsă de experiență. La auzul zvonurilor alarmante, răspîndite cu bună știință de reacțiune la sfârșitul lui iunie, cum că trupele țariste — aflate în Moldova — ar fi trecut hotarul țării pe la Focșani, îndreptîndu-se spre Capitală ca să restabilească vechile rînduieli, unii miniștri, în frunte cu Eliade, au intrat în panică. Fără să aștepte confirmarea știrilor primite, înainte de convocarea consiliului guvernului provizoriu, Eliade a părăsit Bucureștii, în cursul zilei de 28 iunie, însoțit de Șt. Andronic și N. Alexandrescu, îndreptîndu-se spre Tîrgoviște și de acolo la Pucioasa. În ședința guvernului convocată în seara aceleiași zile, N. Bălcescu, Goleștii și C. A. Rosetti s-au opus ideii de a părăsi Capitala, pledînd pentru rezistență și luptă armată ; părerile fiind împărțite și majoritatea miniștrilor înclinînd către retragere la Tîrgoviște sau Cîmpulung, s-a hotărît ca tot guvernul să părăsească Bucureștii, ceea ce

s-a și întâmplat, în zorii zilei de marți, 29 iunie. Miniștrii erau însoțiți de colonelul N. Pleșoianu și soldații companiilor I și IV ale regimentului II. După cum arată Al. Pelimon, „la trei ore despre ziuă, guvernul și soldații deșertară [părăsiră] palatul și în gemetul popoului, în plînsetele mulțimei, cât și în huiduirea celor care se bucurau de aceasta, eși[ră] din oraș pe strada Podului Mogoșoaiei, luînd cu acele cete de militari, cu bagaje, cu familii și cu copii, calea Tîrgoviștei, spre a se refugia în munți, și chiar în acea cale, răsîndu-se [răzlețindu-se] cițiva unii de alții“. Înainte de a părăsi orașul, N. Bălcescu și frații Șt. și N. Golescu, Al. G. Golescu, Magheru, Tell, C. A. Rosetti și C. Filipescu au lansat o proclamație către populația Capitalei, în care se spunea, printre altele: „...Guvernul ales de voi, crezînd că misia lui cea grea, cu care l-ați onorat, nu s-a sfîrșit... s-a socotit dator să se tragă la munți, acolo sus, pe culmea Carpaților, care este singura noastră cetate. Români! În numele a 18 veacuri de suferințe, în numele libertății ce ați cîștigat pentru totdeauna, vă jurăm că nu vom lepăda sacul de cenușă de pe capul nostru, pînă ce România nu va fi liberă. Păstrați curagiul și credința în puterea voastră, ajutați-ne pînă în sfîrșit ca și pînă acum...“

Dar vorbele frumoase nu puteau suplini fermitatea față de reacțiune, care își ridică deîndată capul. Nici nu părăsise bine guvernul Capitala, cînd mitropolitul Neofit, călcîndu-și din nou jurămîntul, se și grăbi să se adreseze boierilor din oraș, la 29 iunie, chemîndu-i să instaureze o căimăcămie care să restabilească rînduielile regimului regulamentar abolit. Polcovnicii trădători Odobescu și Solomon au fost eliberați din închisoare și puși din nou în fruntea armatei. Frînele puterii au fost luate de banul Teodor Văcărescu și marele vornic Emanuel Băleanu. Aceștia au lansat deîndată proclamații cu caracter reacționar, iar zbirii Agiei, în frunte cu nefastul căpitan Costache chiorul, au trecut la represalii împotriva elementelor democratice.

Dar poporul veghea în continuare. După întoarcerea lui I. C. Brătianu de la Focșani, care a dezmințit zvonurile mincinoase cu privire la intrarea trupelor țariste în

țară (din contră, acestea se retrăseseră, pentru moment, peste Prut), întreaga populație a Capitalei s-a ridicat, la 30 iunie, împotriva căimăcămiei reacționare. Masele au atacat casele căpitanului Costache, ale lui Zosima, secretarul mitropolitului, ale lui Băleanu și ale vornicului Constantin Herescu, ce se proclamase secretar de stat, mobilele fiind distruse și aruncate în stradă. Mulțimea a alergat totodată la Mitropolie, unde deputații breslelor de negustori în frunte cu I. C. Brătianu au silit pe mitropolit, sub presiunea maselor, să-și retragă proclamația dușmănoasă din ajun și să recunoască din nou autoritatea guvernului provizoriu. A fost alcătuit — tot sub conducerea lui Neofit — un guvern interimar din care făceau parte I. C. Brătianu, I. Câmpineanu, C. Kretzulescu și N. Mincu. Controlorul obștesc și profesorul Aaron Florian, prefectul de Ilfov și Gh. Nițescu au fost de îndată trimiși ca să recheme în Capitală pe membrii guvernului provizoriu ce se pregăteau să treacă hotarul, peste munți, în Transilvania. Odobescu și Solomon, retrași din nou cu trupa și piesele de artilerie în cazarma din Dealul Spirii, au încercat o zadarnică rezistență, refuzînd să se predea fără condiții, dar pînă la urmă, datorită eroismului maselor însuflețite din nou de preotul Ambrozie (Popa Tun) de la Episcopia Buzăului, și somați de mitropolit și guvern, au fost siliți să depună armele. La 2 iulie ei și-au dat demisia din armată, eliberîndu-li-se pașapoarte ca să părăsească țara.

Ce se întîmplase însă cu membrii guvernului provizoriu, în rîndul cărora se afla și Magheru și care pleaseră din Capitală în zorii zilei de 29 iunie? După cum povestește colonelul Pleșoianu, în memoriile sale, înainte de a ajunge la Tîrgoviște, soldații celor două companii care îl însoțeau au fost licențiați, rămînînd doar „45 persoane însoțite de 2 soldați“. Ajunși la Dragomirești, proprietatea lui N. Băleanu, miniștrii au fost opriți în drum de o bandă de contrarevoluționari de vreo cîteva sute de oameni, avînd în fruntea lor pe zapciul județului Dîmbovița, Ispas Farcaș. Aceștia urmăreau să-i aresteze și să-i ducă la Tîrgoviște. Doi dintre revoluționari, între care și C. A. Rosetti, au mers la Tîrgoviște, obținînd trecerea

liberă din partea secretarului administrației județului Dîmbovița, „cu care veste — scria *Poporul suveran* din 2 iulie 1848 — și însoțiți de orășeni au mers de au vestit celorlalți ca să-și iea tima [slobozenia] călătoriei... În vremea în care domnul Rosetti și cellalt s-a aflat“ în oraș, „Farcaș... acest nelegiuit... pe lângă celelalte maltratații ce făcu acestor buni și mari români, întrebuiță și această barbarie... că nici voie le-a dat a-și uda cu apă sufletele cele uscate de multă căldură și arșița soarelui, căci înconjurase cu dorobanții săi un puț, ce era cololături de tabăra trecătorilor... și tiranul nu se milostivi a le slobozi apa, ci încă amenința omor aceluia ce va îndrăzni să le sloboadă măcar picătură...” Printre refugiați, se aflau soțiile și copiii unor revoluționari care sufereau cumplit de sete. Nemaiputînd suporta, arată în scrierea sa Al. Pelimon, „Magherul... indignat de această neomenoasă purtare... ordonă soților săi d-a se așeza în linie de bătaie, lăsînd în spatele lor familiile și bagajele și să spargă ceata opresorilor cu armele în mîini. Cei mai mulți începură a încărcă armele și a se așeza în linie de bătaie. Alexandru Goleșcu [Albu] declară cu lacrimile în ochi că mai bine voește a muri decît a vărsa sîngele de frate. Se uniră și alții cu părerea lui Goleșcu, zicînd că tocmai aceia voiesc și ciocoi, ca să-i încrimineze de turburători. Goleștii dar cerură a negocia cu capii celor care-i constrîngeau“.

Mai departe să dăm din nou cuvîntul lui Pleșoianu : „Atunci acel mîrșav zapciu se adresă către unul dintr-ai noștri... și-i zise «Dați-mi 300 [de galbeni] și vă las drumul liber». D-nul Magheru aduse această vorbă celorlalți și cerîndu-se de la d-nu Tell acești bani, din sumele date d-sale... pentru cheltuielile revoluției, s-au numărat chili-pirgiului și acesta, mulțumit de o astfel de tocmă [tocmeală], ca și noi că scăparăm de a ne face drum prin sînge, trecurăm fără supărare“.

Intovărășiți de Rosetti, întors de la Tîrgoviște, și de pomojnicul subocîrmuirii județului Dîmbovița, care a consimțit să conducă pe membrii guvernului provizoriu pînă la graniță, revoluționarii s-au îndreptat spre Rucăr, ocotînd orice așezare. În noaptea de 30 iunie spre 1 iulie

tabăra refugiaților a poposit în aer liber, la marginea râului Dîmbovița. În sfîrșit, a doua zi, au sosit la Rucăr, trăgînd la un han mare cu două caturi. Erau pregătiți să treacă munții, în Transilvania, cînd, „spre seară — povestește tot Pleșoianu — un curier aduse știința că în Capitală s-a sculat popoul, a răsturnat căimăcămia care începuse pe dată cu bătăi, bice și persecuții și s-au înființat iară guvernul provizoriu ; și pînă la întoarcerea membrilor se numise[ră] I. Cămpineanu și C. Crețulescu“. Nu mult după aceea, sosiră și delegații „ce veneau de la București : G. Nițescu și F. Aron ca să cheme în Capitală în numele popoului pe membrii guvernului. Aceștia aduse[ră] și scrisoarea... din partea mitropolitului către Tell, prin care-l ruga ca să-și dea demisia din funcțiile sale, zicînd că Odobescu ca și Solomon, trași în casarmă, declarase[ră] că nu se vor liniști pe cît timp va fi în guvern Tell. Și mitropolitu, prevăzînd din aceasta o vîrsare de sînge, îl ruga să-și dea demisia, făgăduindu-i posturi și altele“.

Revoluționarii au respins cu indignare cererea lui Neofit și în aceeași seară, 1 iulie, Șt. Golescu, Magheru, Tell, Bălcescu, A. G. Golescu și C. A. Rosetti i-au răspuns în următorii termeni : „Astăzi pe la 5 ore sosirăm în satul Rucălu [Rucăr] de unde ne pregătiam că, de vom perde toate nădejdlile, să ne înconjurăm de frații noștri transilvăneni, cînd mai mulți români sosiră, umbriți iară de stindardul libertății și purtători unei proclamații sub însemnată de Prea Sfinția Ta și de cetățeanul Ioan Cămpineanu, prin care anunțați a doua înviere a României. Nu ne surprinse nicidecum fapta popoului român... însă tot nu ne puturăm opri d-a vărsa lacrimi de fericire și de recunoștință... cînd văzurăm că și acum, în douăzeci și patru de ore, junimea și popoul român, armat numai cu puterea sa cea morală, răsturnă robia impusă lui de un complot infam și sprijinit de un regim demoralizat“. Încercînd să explice motivele pentru care au părăsit Capitala, semnatarii adresei arătau că, „temîndu-ne de o vîrsare de sînge, după un consiliu permanent de douăzeci și patru de ore, hotărîrăm că facem o jertfă, ce încă nimeni n-a făcut-o : aceea d-a ne despărți de frații noștri

din Capitală, în zile foarte critice. Plecarăm pentru că în ziua aceea era să eclate [izbucnească] a doua încercare de contrarevoluție, pătată de sânge și fără-de-lege, ca și autorii ei și credeam că lipsa noastră va cruța vărsarea unui sânge prețios, ca acela ce circulă prin vinele popoului întreg. Plecarăm, pentru că voiam să amorțim gurile păcătoase, dovedind în fața Europei că revoluția noastră n-a fost făcută de cutare și cutare individ, ci de nația întreagă. Și, în sfârșit, plecarăm pentru că știam că reacția ce era să se facă aducea negreșit în țeară armii străine, și în acel cas noi ne credeam datori să ne apărăm libertatea, ca să putem lucra în locul acelora a căror gură era să fie amuțită de baionete. Acum însă, când popoul mai făcu iarăși o minune... acum când el ne face onoarea de a ne rechema în sinul său... Te rugăm să arăți popoului că noi, pătrunși de recunoștință, sintem gata a sări la apelul său“, dar, totodată, „nu putem să primim orice cerere ne va face popoul, dacă în conștiința noastră vom crede că acea cerere este nedreaptă sau primejdioasă fericirii lui. Arată-i dar, prea Sfinte Părinte, că nu putem veni pînă ce foștii colonei Odobescu și Solomon nu se vor pune iarăși la arest, precum Prea Sfinția Ta ne-ai făgăduit, și nu se vor pune sub paza gvardiei naționale ca să intre în judecata criminală, după hotărîrea Comisiei ostășești. Nu putem veni pînă ce regimentul al 3-lea nu se va da sub vremelnica ocîrmuire a cetățeanului maior Mavrocordat, pînă la întoarcerea colonelului Pleșoianu, șeful regimentului și pînă ce artileria nu va fi mutată la Palat sub paza gvardiei naționale. Ca guvern, avînd... a chezășui păstrarea Constituției, noi ne vedem îndatorați a face aceste cereri și numai cînd ni se vor acorda, ne vom întoarce la postul nostru, spre a servi sfînta cauză, cu toată căldura... unui guvern proclamat de popol carele, cu prudența și mărinimia sa, s-a pus în trei ore în rangul națiilor celor mai mari și mai luminate [subl. ns.]“.

Pînă la primirea răspunsului din partea mitropolitului (prin persoana lui N. Bălcescu, însărcinat cu predarea adresei și plecat în aceeași seară la București), restul membrilor guvernului provizoriu aflați la Rucăr, adică Șt. Goleșcu, Tell, Magheru, Rosetti, precum și Pleșoianu,

însoțiți de ofițerii Zalic și Serurie, s-au retras, în 2 iulie, la Dragoslavele. După cum se știe, în această zi, după ce au predat armele și cazarma, Odobescu și Solomon și-au dat demisia din armată și au părăsit țara. În ziua de 4 iulie, la auzul acestor vești, miniștrii retrași la Dragoslavele, urmînd exemplul lui Eliade, C. Filipescu și al altora ce se întorseseră în Capitală, unde sosise și Bălcescu, la 3 iulie, au plecat din mica așezare musceleană, îndreptîndu-se spre București. După cum scrie Pleșoianu, la 5 iulie au trecut și prin orașul Cîmpulung. O mărturie foarte interesantă asupra trecerii lor prin această localitate ne-a lăsat cunoscutul publicist și istoriograf C. D. Aricescu (1823—1886). El amintește în memoriile sale cum „capii mișcării fură aduși în triumf în capitala Muscel, prima reședință a României. Cu ocasiunea aceasta, am improvisat oda dedicată lui Maghieru, generalul armatei neregulate din timpul revoluțiunii“. Din nefericire, textul acestei ode nu s-a mai păstrat și n-a parvenit pînă la noi. În orice caz, ea constituie un prim omagiu adus viteazului comandir general al pandurilor.

Membrii guvernului provizoriu au părăsit Cîmpulungul în seara zilei de 6 iulie, ajungînd în Capitală a doua zi, tot seara. Cu prilejul întoarcerii lor la București, miercuri 7 iulie, Șt. Golescu, Magheru, Tell și C. A. Rosetti, cărora li s-au alăturat Eliade și mitropolitul, au lansat o proclamație către poporul român în care și-au manifestat hotărîrea de a apăra cu orice preț Constituția și a se opune de acum înainte cu forța împotriva uneltirilor reacțiunii : „... Guvernul declară că, blind și ertător în curs de o lună, s-a hotărît, după cererea publică, de azi înainte a fi drept în toată rigoarea și a lua cele mai aspre măsuri întru a pedepsi fără excepție orice minciună, orice intrigă, orice încercare ucigătoare de libertăți... Este liber oricine a vorbi și a scrie, luînd în cercetare faptele guvernului și a-i cere socoteală la vreme în Generala Adunăntă [Adunare] ; nu este însă ertat a presăra minciuni spăimîntătoare, a defăima Constituția pe care a jurat nația, a atinge suveranitatea popoului... a favorisa sclavia și starea dinainte a lucrurilor : într-un cuvînt, nu este ertat a complota asupra libertăților ; căci

oricare se va învedera de intrigant sau organ al intri-
gilor, pe dată se va aresta și după judecată își va perde
toate drepturile de cetățean, pentru că singur a conspirat
în contra lor... Popolul, blînd și generos, a hotărît a fi
drept și mîntuitor patriei. Dacă n-a putut să mîntue cu
blîndețea și ertarea, o va mîntui și însuși cu spaima celor
ce merită a fi înfrînați cu spaima ; și cei ce n-au vrut a
fi liberi și a respecta libertatea altora vor fi pentru toată
viața, chiar după dorința lor, sclavi și scoși din societatea
constituțională“.

Totodată, prin Decretul nr. 205, din 9 iulie, semnat și
de Magheru, guvernul provizoriu a dat dispoziții ca admi-
nistratorii de județe să ia jurămîntul pe Constituție de la
populație și de la toți funcționarii care n-o făcuseră încă.
Aceste măsuri au fost menite să întărească prestigiul regi-
mului revoluționar și să pună stavilă activității reacțiunii.
La 11 iulie a fost lansată o nouă proclamație către popor
— printre semnatarii ei s-a aflat și Magheru — privind
crearea unei comisii alcătuite din țărani și proprietari,
spre a delibera asupra necesității împrumutării clăca-
șilor prin despăgubire, și convocarea viitoarei Adunări
Generale Constituante ce urma să adopte noua legislație
agrară a țării.

Întrucît cercurile reacționare își concentraseră acum
principalele forțe în Oltenia, făcînd agitație printre pro-
prietari și fiind încurajate și de prezența în apropierea
hotarelor țării a foștilor miniștri ai lui Bibescu — printre
care Al. Vilara, la Orșova, coloneii Odobescu și Solomon,
la Mehadia — guvernul provizoriu a hotărît trimiterea
lui Magheru peste Olt, ca unul ce cunoștea cel mai bine
realitățile de acolo. El urma să instaureze ordinea și dis-
ciplina revoluționară în această provincie și totodată să
treacă la organizarea armatei neregulate de panduri
voluntari și la recrutarea gărzilor naționale. Astfel, prin
Decretul nr. 229, din 12 iulie, se poruncește „tuturilor func-
ționarilor civili și militari ca să dea toată ascultarea și
supunerea domnului Gheorghe Magheru, membru al
guvernului, general căpitan oștirilor neregulate, ce merge
cu misiune a guvernului în România Mică. Dl. Magheru are
încă de însărcinare a inspecta toate autoritățile locale, a

priveghia purtarea amploiaților și pe cei ce-i va găsi abătuți din datoriile lor să-i facă cunoscuți guvernului, ca să se ia asupra-le măsurile cuviincioase de îndreptare“.

Chiar în aceeași zi de luni 12 iulie Magheru a părăsit Capitala, însoțit de un grup de cunoscuți, printre care și C. Bălăceanu și câțiva secretari, îndreptându-se spre Oltenia. N-avea, pe atunci, de unde să știe că nu se va mai întoarce în București decît peste 9 ani, după îndelungate și dureroase peregrinări prin străinătăți.

Căpitan general al trupelor de dorobanți și panduri

Magheru și însoțitorii săi au ajuns a doua zi, 13 iulie, la Slatina, reședința județului Olt. Aici căpetenia armatei neregulate a primit informații asupra unor acțiuni ostile desfășurate de reacțiune în județele Dolj și Mehedinți. Ca remediu, Magheru preconizează schimbări în administrațiile locale. El a zăbovit la Slatina, după propria-i mărturisire, pînă la 15 iulie, din pricină că nu a izbutit să strîngă dorobanți din județele Olt și Romanați cu care să poată merge la Craiova. A constatat — după cum l-a informat pe Tell — că „asupra formării pandurilor voluntiri va urma negreșit zăbavă, căci aristocrații au demoralizat pe locuitori insuflîndu-le fel de fel de înfricoșări pentru formarea acestei trupe“ ; el propunea ca guvernul provizoriu să poruncească administrațiilor de județe să sporească efectivul cu încă jumătate din cel existent, „căci în funcții de dorobanți se găsesc mai cu lesnire a se angaja, decît ca voluntiri“.

În dimineața zilei de 16 iulie, Magheru a trecut Oltul, îndreptându-se spre Caracal, fosta sa reședință de administrator. Aici a poposit pînă la 18 iulie, cînd a plecat spre Craiova. Înainte de a ajunge el, în „cetatea Băniei“, se petrecuseră evenimente însemnate, între altele, zdrobirea unui alt complot al reacțiunii, cu ramificații în întreaga provincie. Iată, pe scurt, faptele. Boierii din Craiova, de acord cu cei din Gorj și

Mehedinți, împreună cu cițiva negustori străini, au pus la cale un complot împotriva lui Gh. Magheru, lăudându-se că-l vor „umple cu paie“ și-i „vor da foc“. Acțiunea lor a fost înăbușită însă de către masele populare craiovene, în frunte cu Petrache Romanescu, înapoiat de la Slatina, unde se dusesse la 15 iulie să-l prevină pe Magheru asupra situației și să preîntîmpine, astfel, „complotul aristocratic“. Cum a sosit la Craiova, în vederea primirii căpeteniei pandurilor și voluntirilor, Romanescu a pregătit 40 de stindarde și o mare cantitate de cocarde tricolore, pe care le-a împărțit orașenilor în timpul nopții, atrăgîndu-le atenția asupra pericolului pe care-l reprezentau manevrele contrarevoluționarilor ce urmăreau reîntoarcerea la regimul regulamentar și căderea țării „în ghiarele despotismului și tiraniei“. Pe clădiri s-au arborat steaguri tricolore, iar pe ziduri a fost afișată o proclamație adresată poporului din Craiova, prin care era demascată acțiunea reacționarilor, „despoți și sugrumători de oameni“, amenințați cu distrugerea bunurilor personale și cu pierderea vieții, în caz că nu se vor liniști. În dimineața zilei de 16 iulie, Romanescu, în fruntea unor tineri din garda națională a orașului, purtînd steaguri tricolore, a chemat poporul la sediul din Craiova al Episcopiei Rîmnicului Noul Severin, pentru a depune un nou jurămint pe Constituție și a forma „brațe sprijinitoare susținerii ei“. Răspunzînd cu entuziasm apelului, un număr impresionant de locuitori a depus jurămintul, mergînd apoi, într-un adevărat alai de sărbătoare, la cazarma Regimentului nr. 1, „spre serbarea jurămintului săvîrșit“. Forțele reacționare, speriate de această manifestație, au părăsit deîndată Craiova, împreună cu familiile lor. Magheru a fost întîmpinat la jumătatea drumului de mai mulți cetățeni călări în frunte cu Romanescu, iar la bariera orașului, în ziua de 18 iulie, sărbătorit cu mare bucurie de masele populare. Intrarea triumfală a lui Magheru în Craiova a determinat, de fapt, reinstaurarea ordinii revoluționare în principalul centru urban al provinciei din dreapta Oltului.

După propria-i mărturisire către Hristodor Marghiloman, administrator de Gorj, generalul a fost primit la Craiova „cu cel mai mare entuziasm de popul“, la rugămintea căruia și-a prelungit cu o zi șederea în „cetatea Băniei“, fiind „poprit prin rugăciuni de către toate clasele cetățenilor“. La scurtă vreme după aceea au sosit în oraș și cei 500 de dorobanți, adunați din județele Olt și Romanați, și care l-au însoțit mai departe pe Magheru, în călătorie. În scurtul popas craiovean, fiind șezător la Episcopie, generalul a adus numeroase schimbări în rîndul funcționarilor administrativi și a recomandat guvernului provizoriu schimbarea administratorului județului și a subadministratorilor de plăși, „necredincioși cauzei sacre“ — după cum i-a scris, la 20 iulie, lui Tell. Tot aici și-a completat personalul din subordine, angajînd ca secretar, cu salariul de 500 lei lunar, pe Boicea Radovici (Radian), „amploiat scriitor“ la poliția din Craiova, care îl va însoți pe tot restul drumului, rămînînd în slujba sa pînă la 14 august.

Scurtul popas la Craiova s-a datorat și situației incerte din județul Gorj, de unde administratorul Marghiloman comunica lui Magheru, la 20 iulie, printr-o scrisoare, că „de trei zile am trimis în întîmpinare-vă trupele dorobănțești și cu care vă rog a veni împreună, căci acilea am cei mai nedisciplinați ostași dorobanți“, fiind în același timp necesar „a insufla frică în acei ce cugetă rău patriei“. Scrisoarea a fost primită la 27 iulie în satul Tatomirești, unde Magheru a făcut un popas de cîteva ore. De aici i-a răspuns lui Marghiloman că va sosi la Tirgu Jiu a doua zi, urmînd ca în acea seară să înnopteze la Broșteni sau Iordănești, spre a putea intra în oraș înaintea trupelor ce-i îngreunau marșul. O altă scrisoare a adresat-o lui C. Roșianu, secretarul administrației județului Mehedinți, căruia i-a cerut să ia măsurile convenite pentru reinstaurarea ordinii revoluționare și stăvilirea acțiunilor reacțiunii. A expediat de asemenea porunci administrațiilor unor județe spre a aresta pe cîțiva din inițiatorii tulburărilor reacționare : pe Radu Rosetti, în

Vilcea, fugit din Gorj, pe Constantin Săvoiu și Constantin Vulpescu, în Gorj și pe Nae Fratoștițeanu și Teodor Zărăfescu, în Dolj.

Ajuns la 22 iulie la Tîrgu Jiu, unde a tras în casele prietenului său, prezidentul maghistratului, Zamfirache Broșteanu, Magheru și-a completat secretariatul prin recrutarea lui Constantin Stanciovi, profesor la Școala normală din Slatina și participant la revoluție încă de la Islaz. Totodată, generalul constata că în județ înscrierea de panduri o organizaseră frații Statie și Constantin Stoilojanu, amîndoi socotiți reacționari, fapt ce l-a determinat să ordone imediata lor arestare. De fapt, el a preconizat ca recrutarea pandurilor să fie făcută în fiecare județ de oameni atașați cauzei revoluționare, numiți de dînsul personal. Un document inedit, din 16 iulie 1848, ne arată că, încă de la începutul călătoriei în Oltenia, Magheru a numit în unele județe reprezentanți ai săi, însărcinați special cu înrolarea de voluntari. Prin documentul respectiv, Ioan Nisipeanu a fost „împuternicit” pentru județul Vilcea „întru angajarea și înființarea numărului de panduri volintiri ce se vor putea găsi pînă la sosirea domnului Magheru aici”. Același lucru l-a făcut comandantul general și pentru județul Dolj, prin ordinul dat la 21 iulie 1848, din Tatomirești, adresat administrației ca „să stăruiască în [diferite] locuri d. Petrache Romanescu... pentru angajarea și înființarea numărului de panduri volintiri ce se vor putea găsi aici”. Așa se și explică măsurile severe împotriva impostorilor. Înainte de a părăsi Gorjul, Magheru a fost informat că administrația județului Dolj a trimis deja spre Tîrgu Jiu 127 de dorobanți, care urmau să-l aștepte pînă la întoarcerea lui de la Turnu Severin. O măsură similară, concentrarea dorobanților din județul Gorj, a cerut-o printr-o poruncă adresată la 22 iulie administrației, fixînd ca ultimă dată a înrolării ziua de duminică 25 iulie. Spre reședința județului Mehedinți, Turnu Severin, Magheru a plecat la 25 iulie, ajungînd la destinație în aceeași zi, călătorind numai cu trăsurile și poposind în casele prietenului său din copilărie, paharnicul Mihalache Ciupagea. Aici situația era destul de alarmantă și datorită faptului că repre-

zentații reacțiunii — fugiți sau izgoniți din țară — se aflau în apropierea imediată a graniței, fapt ce a silit administrația județului ca „pentru a se păstra liniștea și buna orînduială” să concentreze în orașul de reședință, înainte de 24 iulie, „atît din cetele de dorobanți ce au fost de nerînd ai administrației cît și ai plășilor“, să înființeze „un număr de catane” și să cumpere „plumb și praf de pușcă“, cheltuind în acest scop sume însemnate.

La Turnu Severin, Magheru a fost în măsură să facă și un bilanț al călătoriei sale în Oltenia, ale cărei județe — cu excepția Vîlcii — le și vizitase. Călătoria, după cum a mărturisit el însuși, în scrisoarea din 26 iulie, adresată lui Tell, s-a desfășurat „fără a întîmpina cea mai mică stavilă sau împotrivire din partea cuiva, ba chiar încă prin toate districtele fusăi primit cu cele mai vii și pline de entuziasm aclamații și urări din partea popoului de jos...” Pentru deplina liniștire a provinciei, Magheru recomanda acum numeroase schimbări în rîndul funcționarilor administrativi și judecătorești, propunînd înlocuirea lor prin oameni devotați revoluției.

Vestea pătrunderii trupelor otomane comandate de Soliman pașa, la Giurgiu, l-a contrariat și a solicitat imediat amănunte. Dregătorul Porții urma să ancheteze situația din Țara Românească în vederea clarificării raporturilor dintre guvernul provizoriu și curtea suzerană. Pentru a se informa el însuși asupra situației externe din zona de graniță a Olteniei, Magheru a trimis în misiuni confidentiale, la Mehadia, oameni de încredere, de la care a aflat că Vilara, Iancu Bibescu și Solomon au plecat la Brașov. Comandantul pandurilor și-a mai plasat observatori la Vidin, „în părțile Turciei... ca să cerceteze mișcările de acolo“, precum și în Serbia, ca să constate dacă este adevărat că reacționarii au încercat acolo „să găsească oameni cu plată... împotriva Constituției“.

În ceea ce privește înrolarea pandurilor, Magheru a tras unele concluzii, amare dar reale, atribuind greutățile întîmpinate, în primul rînd, influenței nefaste a reacțiunii: „Din pricina aceasta n-am atîta mare speranță că voi reuși a face un număr însemnat de panduri... În

Gorj am orînduit cu această însărcinare pe Vasile Horezeanu, carele mi-a promis că nădăjduiește a face o companie de 500 și mai mulți. Aici, în Mehedinți, d-abia pînă acum să iviră vreo cîțiva oameni încercați la arme și doritori, cari mi-au făgăduit iarăși că pot face pînă la 500 de panduri, aceștia luînd asupra-le și însărcinarea. Dar promisia ce mi-a dat d. Marghiloman, că primește asupra-i însărcinarea de șef al unui batalion de panduri îmi dă bună speranță că se va înființa acest batalion în acest județ Mehedinți, fiindcă la acești panduri le-am făgăduit că în loc de 6 lei vor avea îndoit pe lună, adecă 12 lei și celelalte toate în asemănare cu ele, căci cu leafa de 6 lei, orînduită prin decret, nici unul n-a primit". Din aceste motive generalul a solicitat modificarea Decretului 123, spre a se spori leafa pandurilor la 12 lei, lucru înfăptuit de locotenența domnească cu destul de multă întîrziere, abia prin Decretele nr. 496 și 497, din 30 august 1848, prilej cu care s-a aprobat și mărirea lefii căprarilor și tiștilor de dorobanți, iar lui Magheru însuși făcîndu-i-se o indemnizație de 2 500 lei lunar pe timpul cît se va afla în misiune.

În scurta sa ședere la Turnu Severin, a izbutit să treacă în revistă dorobanții județului Mehedinți, alegînd 212 din „cei mai vrednici și mai încercați la arme“, care după ordinul său trebuiau să plece pe 27 iulie spre Rîmnicu Vilcea, pentru constituirea taberei generale.

Magheru a părăsit reședința județului Mehedinți la 27 iulie, îndreptîndu-se spre Tîrgu Jiu. A doua zi, Christian Tell a trimis din București o lungă misivă lui Magheru în care l-a pus la curent cu evenimentele petrecute în Capitală și noile măsuri de ordin politic adoptate în urma cererilor comisarului otoman Suleiman pașa : „Pînă acum se află la Giurgiu 8 000 trupe turcești peste tot, infanterie, cavalerie și artilerie. Printr-o scrisoare către boiari și notabili, [Suleiman] a cerut să se aleagă în locul guvernului provizoriu, pe care nu-l recunoaște, nici actele sale, un locotenent prințiar cu care să intre în tratații ; pe subt mîină însă ne-a dat să înțelegem, printr-un trimis al său, anume Tînghirolu, că noi putem să alegem o locotenență domnească compusă din 5—6 per-

soane. S-a[u] ales dar ca locotenenți toți membrii guvernului, lăsînd pe secretari pe dinafară. După această alegere s-a trimis la Giurgiu către E[xcelența] S[a] o deputație de 100 persoane. E. S. însă le-a răspuns că nu voește o locotenență de 6 persoane, ci una compusă din trei, care vor fi aleși din miniștrii actuali. S-a făcut dar altă alegere, puindu-se d. Eliad, N. Golescu și eu“. În continuare, Tell sfătuia pe Magheru ce hotărîri să adopte în cazul înrăutățirii situației : „Pleșoianu este poruncit a se înțelege cu dumneata pentru orice măsuri serioase. Cu al doilea ocașion îți voi trimite și scrisorile lui Soliman pașă. Mine trimit la Vilcea pe colonelul Iablovski⁷⁹ pentru cercetarea pozițiilor militare. Este poruncit a se înțelege cu dumneata la ceea ce va cere trebuința. Volintirilor poți să le dai cîte doisprezece lei pe lună, după chiar aprobația locotenenței. Guvernul cel nou se intitulează : Locotenența Domnească a Țării Românești... Deși locotenența se compune de trei persoane numai, noi însă am luat angajamentul ca toți membrii guvernului provisoriu cu secretarii să lucrăm ca și mai înainte împreună și numai iscăliturile celor trei aleși astăzi să figureze. Cu altă ocașie mă vei înștiința hotărît de numărul volintirilor ce ai făcut pînă acum, cu dorobanți cu tot. Reacționarii aici s-au vîrită în gaură de șarpe... Așează-ți tabăra la Vilcea și așteaptă totdeauna instrucțiunile noastre și numai la desperație de pierderea cauzei și a noastră să faci ce vei pricepe“.

La 28 iulie Magheru a revenit la Țirgu Jiu, unde concetățenii i-au făcut din nou o primire entuziastă. Cu acest prilej el a fost întîmpinat de Efimia Pleșoianu — o rudă a sa și a colonelului Pleșoianu — ce a rostit cu inflăcărare următoarele cuvinte : „Zelul cu care te-ai arătat a se proclama o nouă Constituție, pentru fericirea maicii noastre Patrii, trage pe tot românul de orice vîrstă și sex... să-ți aștearnă drumul cu flori și să te

⁷⁹ Corect Zablocki. Acest ofițer polonez a fost trimis în Țara Românească de către șeful emigrației polone, principele Adam Czartorysky, în urma cererii guvernului provizoriu, din 21 iulie 1848 ; fusese solicitat pentru a contribui la instruirea tinerei noastre armate revoluționare.

imbrățișeze cu lacrimi de bucurie... Noi te rugăm să primești din curatele mele mâini această mică cunună pe capul ce merită o coroană și totodată sincere salutări de revedere, crezându-le că sînt din cele mai tandre inimi“.

Din nefericire, vremurile erau aspre iar timpul hărăzit bucuriilor mult prea scurt. Abia sosit la Tîrgu Jiu, Magheru s-a și grăbit, în aceeași zi de 28 iulie, să dea dispoziții administrației din Vîlcea să concentreze toți dorobanții bine înarmați în orașul Rîmnic, pentru a alege din rîndurile lor cele două treimi ce vor rămîne în tabără, lucru pe care Costache Cerchez, administratorul județului, l-a și executat imediat. Într-un alt ordin, către aceeași autoritate și din aceeași zi, căpetenia pandurilor a lăsat să se înțeleagă, pentru prima oară, că locul taberei va fi stabilit în împrejurimile orașului Rîmnic : „Astfel se pornesc de aici, din cetatea Tîrgul Jiului, deocamdată un număr de 500 dorobanți călări, cu tiștii lor din aceste cinci districte, spre a veni acolo unde s-a decis a se forma tabăra lor și a pandurilor voluntari. Sînt însărcinat dar, încunoștiințînd d-lui administrator această mișcare, a-l invita ca să binevoiască a lua îndată măsurile convenite pentru îndestularea lor și a cailor lor, după numărul ce se arată, pe curs de 25 de zile, îngrijind adică a da ordine pe la brutari ca să se aprovizioneze cu suma de făină trebuincioasă pentru îndestularea lor care va fi de una ocă pîine pe zi ; asemenea se va pune îndatorire și asupra măcelarilor a avea boi de ajuns, spre a se putea da ficcărui pe zi cîte o jumătate ocă de carne, în zilele de dulce, iar pe post li se va slobozi cîte o litră de fasole și... îndestularea cailor lor, socotit cîte 8 ocă fin și 2 ocă de grăunțe ziua și noaptea... Pe lîngă acestea d. administrator este invitat să chibzuiască un loc mai aproape de cetate [orașul Rîmnicu Vîlcea], cu poziție mai bună și aer mai curat și mai priincios sănătății lor, pe care formîndu-l în balagane va grăbi a-l pregăti pentru venirea dorobanților acolo unde să se așeze ei și caii lor, ca să poată sta pînă se vor strînge și celelalte trupe de dorobanți și panduri ce adastă a se reuni acolo“.

Lufind măsurile convenite, administratorul județului Vilcea, Cerchez, a ordonat administratorului plășii Ocolul să facă, la 30 iulie, generalului Magheru primirea cuviincioasă, „ieșind în capul plășii cu toți dorobanții ce-i mai avea... însoțindu-l pînă va trece în oraș“, iar locuitorii Rîmnicului, în frunte cu membrii gărzii naționale, erau invitați și ei „să iasă la marginea orașului, spre întîmpinare, ca să-l feliciteze pentru buna venire“.

În drum spre Rîmnic, Magheru a primit o scurtă scrisoare de consolare de la Eliade (30 iulie), în care acesta îi relata că „la noua schimbare, de ai fi fost aici, negreșit erai unul dintre acei membri [ai locotenenței], căci glasul poporului este pentru cei ce au ridicat stindardul întîia oară. Însă patria te cheamă acolo, urmează-i glasul și te fericesc. Eu sint obosit de grijă, de lucru și de marea responsabilitate ce este pe noi“. În aceeași zi, comandantul pandurilor s-a oprit la tîrgul Horezu, unde locuitorii i-au făcut o primire frumoasă, înmîinîndu-i un mesaj „spre a vă arăta simțămintele de recunoștință de care sîntem pătrunși, a vă jura credință și a vă asigura că sîntem hotărîți a muri cu toții pentru susținerea sacrei noastre Constituții“.

Magheru s-a îndreptat apoi pe Valea Bistriței, spre mănăstirea Dintr-un lemn, unde a poposit la 31 iulie. De aici a scris, a doua zi, lui Pleșoianu, devenit comandant al Regimentului nr. 1, căruia îi anunța că și-a ales domiciliul la Rîmnicu Vilcea și că „dorobanților ce s-au adunat le-am fixat lagărul în șatrele bîlciului Rîureni“. Magheru era interesat de mișcările turcilor, cerînd intensificarea acțiunilor de spionaj pe malul drept al Dunării: „Vă rog ca fără cituș de puțină zăbavă să găsiți oameni cinstiți, oameni cu caracter și închinați cauzei, și să-i trimiteți la Calafat și la Diiu [Vidin] în Turcia, să se observe cu cea mai mare scumpătate, să spioneze în secret toate momentele turcilor... spre a cunoaște starea lucrurilor de acolo și măsurile ce trebuie să chibzuim a se lua la întîmplare... [de se va] lucra ceva împotriva Constituției. Tot asemenea veți face și la Islaz, unde sper că veți avea un amic credincios... a spiona cele ce se fac și se vorbesc... la Nicopole în Turcia“. Cei însărcinați cu

aceste misiuni, mai ales cel de la Calafat, „carele să vă trimită știință despre orice pe toată ziua“, trebuiau să fie „oameni vrednici de toată încrederea și să-și săvârșească misiunea cu mare băgare de seamă și bună manieră spre a nu fi descoperiți“. El cerea informații și despre Bura Fișer, pe care, la trecerea prin Craiova, îl trimisese cu misiune la Vidin și de la care nu primise nici o veste, cu toate că îl „plătise prea bine“.

Tot de la mănăstirea Dintr-un lemn, Magheru a ordonat tiștilor de dorobanți ai județelor Romanați, Dolj și Olt să pregătească pentru ziua de 1 august o trecere în revistă a dorobanților adunați lângă Rîmnicu Vîlcea, cerînd „a se da în cunoștința tuturor dorobanților să se conformeze povățuirilor ce li se va da“.

Deși absorbit de treburile legate de stringerea dorobanților la Rîmnicu Vîlcea, Magheru era în mod legitim interesat de ceea ce se petrecea la București. Tell i-a scris din nou, la 2 august, informîndu-l că „după ce s-a hotărît locotenența de trei persoane... a venit Tîngirolu, secretarul pașei [Suleiman], la guvern și... recunoscîndu-l și felicitîndu-l, sala tronului fiind plină de popul, ne-a spus că în viitor locotenența va stărui a se ține liniștea și buna rîndueală în țeară și dacă locotenența va vedea că liniștea este în primejdie a se turbura din pricina reacționarilor, atunci se va adresa în grabă la pașa spre a ne da oștire turcească și a-i înfrînge. Eu am răspuns că sîntem în stare a înfrîna noi pe reacționari... Pașa, după ce a recunoscut locotenența, a cerut să se ducă o deputăție la Constantinopol, care să pledeze cauza noastră de față cu ambasadorii puterilor străine, asigurîndu-ne că vom dobîndi Constituția, afară din 3—4 articole ce crede că se vor modifica, adevă domnul să fie pe vieată, gvardia națională să aibă altă numire, votul universal mai restrîns, tiparul cu oarecari legi și mănăstirilor grecești să li se hotărască venitul. Comisarii sînt : N. Bălcescu, D. Brătianu, N. Crețulescu, Ștefan Golescu și Vasiliadi. Miine pleacă comisarii cu un vapor al pașei la Constantinopol“. În legătură cu sarcinile lui Magheru, Tell îl anunța că „patroanele [explozibili] ți le-am pornit alaltăeri la Vîlcea... În județul Focșani s-au găsit cu

dorință oameni a se înrola la panduri. Scrie-mi, ești de părere să ți-i trimit. Scrie-mi câți oameni ai și unde te afli. Eu îți voi scrie orice se va mai întâmpla“.

Prin adresa nr. 405 a locotenentei domnești a Țării Românești către Ministerul Trebilor din Lăuntru s-au dat dispoziții pentru înființarea mai multor comisii cu diverse atribuții în conducerea și administrația statului. În cadrul comisiei pentru organizarea puterii armate, în afara generalului Tell, a colonelului Ioan Voinescu II, a lui Ion Brătianu și a colonelului polonez Zablocki, a fost propus să facă parte și Magheru.

Dar acesta din urmă era îngrijorat de evoluția situației politice din Țara Românească. Citind un articol apărut în *Pruncul Român* care acuza locotenenta domnească că ar fi cedat în fața exigențelor comisarului Porții, renunțând la principiile Constituției, Magheru a adresat, la 4 august, o scrisoare membrilor locotenentei, cerându-le explicații: „La 12 ale trecutei luni iulie, subt-insemnatul... a plecat în Mica Românie [Oltenia] spre a se ocupa de misiunea ce i s-a impus prin vechile decrete cu no. 123 și 229, rămîind asupra celorlalți membri colegi ai săi a se îndeletnici cu pregătirea Adunantei Generale Constituante, reformarea administrațiunii din lăuntru și a interveni la Înalta Poartă ca să primească și să recunoască Constituția, pe care a jurat tot popoul român pe temeiul tratatelor ce are țeara d-ași organiza pravilele după modul cel bun și drept... Cu cea mai pătrunzătoare mîhnire a sufletului cetii în... *Pruncul Român*, cu no. 20, de la 29 iulie, că după cererea făcută de... Suleiman pașa, prin sus-zisul împuternicit din parte-i, s-ar fi desființat guvernul provizoriu, s-a ales de tot popoul altul compus de aceiași membri sub numirea de locotenență domnească, mai pe urmă s-a propus împuținarea membrilor, rămîind în loc de 10 numai 6, cu depărtarea secretarilor și că în sfîrșit și acest număr, pîrindu-i-se prea mare, a pretins ca locotenenta domnească să se alcătuiască numai de 3 membri, care să trateze cu trimisul Înaltei Porți, alegîndu-se de popol dd. Eliade, Nicolae Golescu și Tell. În acest interval pe cînd

guvernul, sub numirea de locotenență, se alcătuiă numai de 6 membri, între care eram și eu ales de popul. se cuprinde că membrii ar fi publicat o hîrtie prin care calcă tractatele și dă Turciei unul din drepturile noastre cele mai mari, dreptul de autonomie, acel drept pe al căruia temeiu ne-am sculat spre a ne reforma legile și cele din lăuntru țării. La această nenădăjduită veste m-am pătruns de cea mai mare întristare, văzînd maniera de care s-a slujit guvernul în această ocazie, cînd la asemenea împrejurare gîndesc că trebuința cerea a fi și eu chemat spre a mă afla de față, sau cel puțin a-mi încunoștiința consiliurile ce ține cu trimisul din partea Înaltei Porți, ca unul ce eram dintre cei dintîi ce am jurat pe această Constituție și care și atunci figuram între cei 6 membri ai guvernului, ales în urmă de popul sub numirea de locotenență domnească, să-mi comunice rezoluțiunea ce și-a luat guvernul, fără a se grăbi să dea afară o asemenea proclamație ce nu poate fi niciodată primită de poporul român și împotriva căreia, unindu-se și subtiscălitul cu glasul popoului, atît d-acolo cît și d-aici din România Mică... protestează în numele dreptului de autonomie ce are țara și declară că, de va fi dat în adevăr o asemenea proclamație despre care vorbește *Pruncul*, nu o recunoaște precum pe nici oricare altă asemenea ce ar mai cuteza guvernul numit acum locotenență să facă în contra drepturilor noastre, socotindu-se asemenea lucruri ca niște hîrtii albe". Și în încheiere, Magheru preciza că atunci cînd toate acestea se vor fi dovedit simple zvonuri, „onorabila locotenență domnească nu va privi ca o necuviință dreptul ce subțînsemnatul, ca român ce se interesează pentru patrie, are a-i face întrebarea și a o ruga ca să binevoiască a-i comunica amăruntele suszisei împrejurări, precum și cele pînă acum urmate în privința cauzei sacre, spre a introduce prin aceasta pacea și liniștea în inima sa și a tot poporul din România Mică, ce stă alături cu sine și care se află în nedumerire de la răspîndirea acestei vești".

Întrebările lui Magheru, repetate într-altă scrisoare trimisă lui Tell la 9 august, n-au căpătat un răspuns concret. Destinatarul s-a mărginit doar a repeta ceea ce fi

scrisese și mai înainte, la 2 august, privitor la deputația trimisă la Constantinopol spre a obține aprobarea Constituției de către sultan, chiar dacă vor fi modificate unele articole.

Adevărul este că, în permanență, factorul de presiune externă și-a pus amprenta asupra activității guvernului revoluționar. Treptatele cedări au fost, în covârșitoarea lor majoritate, rezultatul dorinței de a se evita orice pretext pentru ca Imperiul otoman și cel țarist să-și trimită trupele în țară. Chiar și modul cum s-a încercat rezolvarea „punctului 13” din programul revoluționar, care cerea eliberarea țăranilor aserviți și împrumutării lor, este ilustrativ în această privință. Se știa bine că o astfel de măsură era cu totul dezagreată de cercurile conducătoare de la curtea țarului și de la aceea a sultanului și ar fi stîrnit reacția dezaprobată a acestora.

Magheru înțelegea toate aceste dificultăți, și, poate, tocmai de aceea cerea colegilor din guvern o cooperare cât mai strînsă, pentru adoptarea celor mai judicioase măsuri, conforme împrejurărilor în care se desfășurau evenimentele, dar și sarcinilor pe care și le asumase puterea revoluționară. În calitate pe care o avea, el și-a îndreptat atenția principală spre recrutarea și organizarea forțelor militare ale revoluției. Relatînd colonelului Pleșoianu, tot la 4 august, despre situația pandurilor din tabăra de la Rîureni, el scria următoarele : „Încerc mare împedecare în îndestularea lor și a cailor lor din pricina lipsei și scumpetei produselor de hrană și a finului, iar către aceasta și dorobanții acelu district [Dolj]... făcură rugăciunea a-i slobozi pentru puțin timp la casele lor ca să-și îngrijească de bucate și să-și puie în rînduială treburile precum și ca să se primenească”, urmînd ca la întoarcere, fixată la 11 august, să vină călare numai căprării și tistul dorobanților. Același lucru a fost fixat și pentru dorobanții din județul Olt, după cum reiese din scrisoarea adresată în aceeași zi de 4 august lui Barbu Văleanu, administratorul județului, cu adăugarea că fiecare căprărie, la reîntoarcere (13 august), „să aducă cîte o căldare cu care să se slujească la gătitul

hranei lor“. Trimiși acasă au fost și dorobanții din județul Romanați, după cum rezultă dintr-un document inedit, iar cei din județul Vâlcea nu reușeau să se adune încă, astfel încît, la 5 august, Magheru dădea un ordin prin care fixa administrației județului data de 8 august ca termen de adunare, cu condiția ca toți dorobanții să fie pedestrii, „mai ales că slujba ce să cere la dînșii se poate îndeplini cu mare facilitate pă jos“.

Raportînd generalului Tell încheierea primei părți a misiunii sale în Oltenia, printr-o scrisoare datată din Troian, la 9 august, Magheru preconiza și sarcinile următoare, arătînd că : „dorobanții adunați aici din cele cinci districte ale României Mici și al Oltului, potrivit dispozițiilor Decretului cu nr. 123, însumează un număr de 1 100, cărora le-am așezat tabăra în șatrele de la bîlciul Rîurenilor, îndeletnicindu-i la oarecari exerciții, pînă cînd trebuința va însemna locul spre îndeplinirea datoriei lor, aflîndu-mă și eu aproape de dînșii conăcit la Troian... Eu văzînd că se cheltuiesc mulți bani cu hrana dorobanților și a cailor lor... am chibzuit acum a se trimite înapoi rînduri, rînduri toți dorobanții pe la districte ca să-și lase caii acasă... Pentru pandurii voluntari am lăsat prin districtele Gorj, Mehedinți și Vâlcea oameni orînduiți cu hîrtii din parte-mi spre a se îndeletnici cu înscrierea lor... și cu toate că am întîmpinat stavili destul de mari... sper ca pînă la 20 ale curgătoarei [luni] se vor înforma [forma] din aceste trei districte trei legioane, adecă 6 000 panduri“. Semnala apoi greutatea în aprovizionarea pe plan local și lipsa armelor pentru panduri, cerînd sprijin.

În afara problemelor politice și militare cărora trebuia să le facă față de urgență, pe Magheru l-au frămîntat desigur și grijile familiare. După cum se vede dintr-o scrisoare adresată de Al. G. Golescu (Arăpîlă) din Sibiu, vărului său Ștefan Golescu, la 9 iulie, rezultă că încă de pe atunci soția lui Magheru, împreună cu micuțul lor fiu, Romulus și cu Alexandrina, se refugiaseră în marele centru transilvănean. Magheru însuși scria la 4 august lui Pleșoianu — ale cărui neamuri se retrăseseră de asemenea peste munți — că „despre familiile noastre din țara nemțească n-am alte noutăți a vă da decît numai că se

află acum la Sibiu și că sînt sănătoase, după cum m-a încredințat d. Mateescu, comandirul de la schela Ciînenilor, carele a fost p-acolo“.

În sfîrșit, la 8 august, adresîndu-se tot lui Pleșoianu, Magheru îi făcea cunoscut că în „aceste vreo două, trei zile nădăjduiesc să mă duc singur pînă la riul Vadului [sat din comuna Ciîneni, județul Vîlcea, pe atunci aflat la granița cu Transilvania], spre întîmpinarea familiei, ce se întoarce din năuntru“. Într-adevăr, la 9 august Magheru s-a îndreptat spre graniță spre a-și revedea familia, reîntorcîndu-se la Rîmnicu Vîlcea la 14 august. La această dată poate fi considerată ca încheiată faza premergătoare a organizării taberei militare și a armatei nepermanente.

Tabăra de la Troian

În a doua jumătate a lunii august, precipitarea evenimentelor politice a determinat accelerarea pregătirilor militare pentru organizarea rezistenței armate împotriva intervenției străine, această linie strategică fiind preconizată de o parte a conducătorilor revoluției din Țara Românească în frunte cu N. Bălcescu. Deși comisarul Porții, Suleiman pașa, recunoscuse *de jure* locotenența domnească și fusese de acord cu trimiterea unei delegații la Constantinopol pentru a obține recunoașterea Constituției de către sultan, cercurile reacționare din capitala Imperiului otoman s-au arătat foarte nemulțumite de cursul luat de evenimentele din Țara Românească și au hotărît să riposteze. Delegația de la București — în rîndurile căreia se afla, după cum am amintit, și N. Bălcescu — n-a fost primită de autoritățile otomane, iar comportamentul lui Suleiman pașa a fost criticat și blamat; în cele din urmă el a fost chiar destituit din funcția de comisar. De aceste manevre nu era deloc străină diplomația țaristă, care a supus Poarta unor presiuni neconținente spre a refuza recunoașterea schimbărilor revolu-

ționare din Țara Românească și a readuce la supunere, cu forța armată, „provincia“ răsculată împotriva „ordinii legale“.

Comentînd acțiunile diplomației țariste, în *Însemnări despre români* (București, 1964, p. 153), Karl Marx scria : „După încercările neizbutite din 19 și 29 iunie [cele două comploturi ale reacțiunii], Rusia a exploatat la Constantinopol credulitatea și ignoranța turcilor, arătînd că mișcarea românească ar fi o răscoală anarhică îndreptată contra autorității sultanului etc. etc. Turcia era convinsă de contrariu. Ambasadorul rus amenință : dacă Turcia nu intervine, va interveni Rusia...“

În această situație, pentru apărarea drepturilor fundamentale ale țării, un rol decisiv revenea oștirii nepermanente comandată de Gh. Magheru, care începuse să se concentreze în tabăra de la Troian de lângă Rimnicu Vilcea. Zăbovim puțin asupra locului în care a fost organizată tabăra armatei revoluționare neregulate, deoarece în istoriografia noastră nu este încă precizată cu claritate localizarea ei, sursele indicînd Troianul, Cîmpul lui Traian și Rîureni, ultima localitate fiind cel mai des folosită, în special în lucrările apărute după 1948. În investigațiile noastre ne vom conduce după cele mai noi rezultate obținute în această problemă de cercetătorii Horia Nestorescu-Bălcești și Petre Bardașu.

Motivele ce au determinat folosirea unei terminologii ambigue asupra locului taberei lui Magheru sînt mai multe, iar după părerea autorilor citați mai sus, unul și, poate, cel mai însemnat, este acela că, pînă la reorganizarea administrativă din 1968, punctul Troian a făcut parte din comuna Rîureni, al cărui nume spunea destul de mult datorită cunoscutului bîlci ce se ținea acolo, de obicei de la 29 august pînă la 8 septembrie și apoi, a doua oară, toamna — la 26 octombrie. În faza premergătoare organizării taberei, Magheru a concentrat dorobanții din Oltenia „în șatrele de la bîlciul Rîurenilor“, dar nici un document ulterior, emis sau primit de căpetenia pandurilor după 15 august 1848, nu mai face referiri la Rîureni, în schimb se vorbește de Troian, Cîmpul lui Traian sau chiar Căstrele Traiane, ultima denumire datorîndu-se

curentului de reînviere a tradițiilor naționale de ascendență latină a poporului român. Faptul că numai în faza premergătoare organizării taberei dorobanții au fost cazați la Rîureni, loc a cărui alegere a fost lăsată la latitudinea administratorului județului Vâlcea, este dovedit și de câteva documente relevate de H. Nestorescu-Bălcești și P. Bardașu. Ele atestă că tradiționalul bilci s-a ținut totuși la Rîureni și în 1848, lucru destul de greu de admis dacă aici s-ar fi aflat o tabără militară. Astfel, printre altele, la 29 august 1848, administrația județului Vâlcea făcea cunoscute generalului Magheru greutățile întâmpinate în legătură cu întocmirea gărzii naționale în orașul Rîmnicu Vâlcea, ea neputînd fi organizată decît „după spargerea bilciului Rîureni, unde toți neguțătorii orașului lipsesc [sînt plecați]“. Așadar, bilciul s-a desfășurat atunci cu toată amploarea sa firească. Stabilind deci că la Rîureni dorobanții au fost cazați numai provizoriu, pînă la 9 august, și precizînd că între locul bilciului și punctul Troian sînt 6,5 km, cercetătorii amintiți au elucidat problema localizării zonei în care a fost așezată tabăra lui Magheru.

Alexandru Pelimon, care a descris tabăra în timpul revoluției, preciza astfel așezarea sa : „Cîmpul lui Traian se găsește situat ceva mai la vale de tîrgul Rîmnicului ; e un delulețu cu o biserică și cîteva case, cu o poiană întinsă dinainte, în față cu apele Oltului și cu tîrgul Rîureni. La spatele acestui cîmpu, după dealuri, sînt Ocnele Mari“. La fel, scriitorul Alexandru Vlahuță, descriînd cu cîteva decenii mai tîrziu orașul Rîmnicu Vâlcea, privit de pe dealul Capela, afirma că „în fața Cetățuiei, de partea cealaltă a orașului, se ridică, tot așa în formă de stog, dealul Troian, pe virful căruia generalul Magheru își așezase tabăra de panduri gata de luptă“.

Pe un platou situat deasupra dealului Troian, se înalță și astăzi un schit, fost metoh al mănăstirii Horezu încă din secolul XVIII și restaurat între 1840—1842. Casele din jurul schitului erau destul de încăpătoare, ținînd seama de faptul că în 1849 înlăuntrul lor se organizase un spital, unde erau găzduiți „ca la 200 bolnavi“.

În aceste case și-a fixat Magheru cartierul său general, iar pentru cartiruirea trupelor a folosit cîmpul din fața lor. Pe aceste locuri se înalță astăzi complexul muzeistic „Gheorghe Magheru. Troian — Rîmnicu Vîlcea“, înglobînd fostul comandament al taberei militare, ce adăpostește expoziția permanentă „Tabăra militară revoluționară de la Rîureni — 1848“, Schitul și clopotnița sa, fîntîna episcopului Filaret (ajuns mitropolit al Ungrovlahiei în 1784) de la poalele dealului și Obeliscul 1848, înălțat în anii puterii populare în amintirea eroilor revoluției.

După cum relevă tot cei doi cercetători amintiți anterior, topicul în sine de Troian a declanșat numeroase discuții asupra originii și formei sale exacte : Troian sau Traian. Puținele monografii existente despre Rîmnicu Vîlcea consideră că denumirea corectă ar fi cea de „Cîmpul lui Traian“, ea amintind fie „de un val din cele construite de romanii lui Traian“, fie de „împăratul Traian, care se va fi oprit aici“. Un alt cercetător, Dragoș Sterian, socotea că ar fi „un nume simbolic dat de Magheru lagărului, pentru a deștepta în inima poporului român aceleași sentimente pe care le încerca împăratul roman acoperit de glorie pe pămînturile Olteniei“, adăugînd că este vorba și de o tradiție locală, „cu atît mai mult cu cît și astăzi numele de Cîmpul lui Traian se păstrează“. Tradiția locală există însă, în limba română, numele lui Traian a trecut sub forma de Troian. Sub această denumire de „Troian“ și „Cîmpul lui Troian“ a fost cunoscut locul amintit începînd de la 18 august 1654, cînd este atestat documentar pentru prima oară. Față de argumentele aduse în cadrul cercetărilor efectuate de H. Nesforescu-Bălcești și P. Bardașu, considerăm că denumirea corectă este cea de Troian și din acest motiv am adoptat, la rîndul nostru, denumirea „Tabăra de la Troian“ și nu de la Rîureni.

În ceea ce privește motivele care au determinat alegerea Troianului ca loc de așezare a taberei, acestea sînt mai multe, iar după părerea cercetătorilor amintiți, cel care a primat a fost așezarea geografică a localității Rîmnicu Vîlcea : aproape de zona montană și de Transilvania și relativ apropiată de București. Un alt argu-

ment în legătură cu aşezarea taberei la Troian se întemeiază pe faptul că Magheru și ostașii săi au contat și pe un eventual sprijin militar al revoluționarilor români din Transilvania. Temeiul acestor afirmații îl constituie o scrisoare adresată de Al. G. Golescu (Arăpilă) lui N. Bălcescu, la 19 iulie, din Viena, în care sînt dezbătute numeroasele probleme legate de apărarea revoluției în Țara Românească și unde se amintește, pentru prima dată, de un sprijin bănățean : „Văzui pe Murgu și mi se înveseli inima ! el are curat zece mii de români armați în Banat.. cari stau gata a intra prin Valahia cea Mică [Oltenia] îndată ce va călca rusul la noi : are oameni cu știință militară și oameni care au mirosit praful de pușcă ! Are tunuri și vreo trei mii călăreți armați cu sulite, puști și pistoale !“ Murgu avea în vedere, în primul rînd, pe grănicerii bănățeni, care prin număr, organizare și dotare, reprezentau o forță importantă. Spre finalul scrisorii sînt amintite și alte făgăduieli ale lui Murgu : „Zice că Banatul ne poate da fier în destul, precum și aramă și cositor pentru tunuri, căci el ni va trimite și meșteri din fabrica de tunuri ce se află în Banat, cu toate tehnicioasele instrumente pentru turnarea și sfredelirea tunurilor... Murgu va trimite îndată un căpitan român pentru geniul militar care, înțelegîndu-se cu guvernul, va arăta trebuințele țării despre apărare și... va chema îndată mai mulți ofițeri de geniu din Banat“. Se pare însă că afirmațiile lui Eftimie Murgu erau puțin exagerate, Arăpilă fiind prevenit în acest sens de către I. Maiorescu și A. T. Laurian. Totuși această idee fusese reținută de Bălcescu, care, descurajat de eșecul misiunii de la Constantinopol, îl îndemna pe Tell, la sfîrșitul lui august, ca să „scrie lui Magheru ca împreună cu Pleșoianu să ție bine Banatul. Pînă e vreme dați Magherului putere mare și estraordinară, ca să poată organiza România Mică după cum o va înțelege el, schimbînd pe toți funcționarii, care nu-i place și arestînd pe toți cîți va socoti de cuviință. Puteți scri prin N. Kretzulescu, Murgului pentru oarecare ajutoare de la Banat“.

Locotenența domnească se dovedea șovăielnică, continuând să-i menajeze pe marii proprietari de moșii, în speranța că le va cîștiga bunăvoința și va găsi înțelegere la curtea suzerană. Astfel, prin Decretul nr. 444 din 16 august 1848 au fost amîinate *sine die* „alegerile primare de deputați alegători“ ce fuseseră anunțate pentru 19 ale lunii, ca și cele care urmau a se ține la 29 aceeași lună, în vederea desemnării deputaților pentru Obșteasca Adunare. Decretul nr. 460 din 19 august suspenda și lucrările Comisiei pentru împroprietărirea clăcașilor. Față de prima măsură adoptată, Magheru și-a manifestat regretul în scrisoarea trimisă generalului Tell la 18 august : „Cu destulă mîhnire citii astăzi... decretul locotenenței domnești cu no. 444, prin care se amînează alegerea deputaților primari și definitivi pînă la al doilea ordin. Zic cu mîhnire, [pentru] că... alegerile de amîndouă categoriile trebuiau să se facă la zilele hotărîte, ca să fie gata cînd se vor chema în Adunare, căci după toată stăruința ce am întrebuițat aici în Valahia Mică, eram sigur acum la alegerea primară că vor rămînea aleși oameni de încredere, care la cea definitivă să aleagă oameni ai cauzei. Dar după această amînare nu știu cum vor deveni lucrurile“. Magheru era afectat și pentru faptul că, la 11 august, el figura alături de nepoții săi de frate și soră, Nițu Magheru și Ioniță Gârbea, pe lista de „numele fețelor“ din districtul Gorj, „ce s-au cunoscut cu merite de a fi aleși deputați pentru Adunarea Constituantă, ca adevărați români“.

Așa cum prevedea Decretul 123, armata nepermanentă condusă de Gh. Magheru, a cărei tabără a fost fixată la Troian, urma să fie alcătuită din dorobanți și panduri voluntari. Numărul celor dintii trebuia să reprezinte două treimi din cel al dorobanților existenți în județele Olteniei, cărora li se adăugau și cei din județul Olt. Ei au fost recrutați, după cum am arătat, de către Magheru personal, efectivele lor ajungînd pînă la aproximativ 1 100 indivizi ; reconcentrarea lor a început din ziua de 14 august, dată de la care au început a sosi eșalonat în tabără.

În afara dorobanților din cele cinci județe — Gorj, Romanați, Mehedinți, Vâlcea și Olt — Magheru s-a orientat și asupra posibilităților concentrării în tabără și a celor din județele muntene, emițind, la 25 august, un ordin circular către administrațiile acestora „spre a vedea de a fi preparați în toate și a drege armele ce vor fi stricate“. La 4 septembrie el ordona chiar administrației județului Argeș să concentreze dorobanții la Pitesti, în ziua de 12, când voia să meargă personal pentru a alege două treimi din ei. Intenționa, de asemenea, să se deplaseze și la Cîmpulung, pentru a verifica dorobanții județului Muscel care, după cum îl informa la 31 august I. Bălăceanu, erau deja pregătiți, cu toate că armele unora dintre ei erau stricate și nu exista un meșter pentru repararea lor. Dealtfel, la 11 septembrie, cele două județe erau puse, prin Decretul nr. 541 al locotenenței domnești, direct în subordinea lui Gh. Magheru, fără însă ca dorobanții lor să mai poată ajunge în tabără. Au venit în schimb cei din județul Teleorman, concentrați și ei în urma unui ordin dat de Gh. Magheru la 12 septembrie și ajunși la Troian în ziua de 20 a aceleiași luni.

Încercînd să stabilim cu exactitate numărul dorobanților aflați în tabără, socotind că proveneaua din șase județe (aproximativ 250 de județi), ajungem la cifra teoretică de 1 500, cifră pe care o indica și Magheru în scrisoarea adresată, la 18 septembrie, lui Fuad Efendi.

Dar în conformitate cu Decretul nr. 123, armata nepermanentă trebuia alcătuită în primul rînd din pandurii înscrși pe bază de voluntariat. Țărani, în aproape totalitatea lor, pandurii, mai cu seamă cei din satele clăcașe, au sperat că înscrierea lor ca voluntari îi va absolvi de obligațiile feudale, refuzînd să mai presteze claca, după cum raporta la 7 august subadministrația plășii Dumbrava către administrația județului Dolj : „la toate satele din această plasă, cîți s-au înscris la volintiri, urmează tot asemenea împotriviri“. Situații similare au fost întîlnite și în alte județe ; astfel, la 7 septembrie, în satul Mădulari-Beica (Vâlcea) au încercat chiar să omoare pe proprietarul moșiei.

Dacă despre numărul precis al celor înscriși din fiecare județ nu putem oferi cifre, datele globale ale lui Magheru sînt mai mult decît edificatoare. Astfel, la 18 septembrie, într-o scrisoare adresată lui Fuad Efendi, el declara că dispune în tabără de două regimente de panduri „bine organizați și exersați“. După Decretul nr. 123, un regiment de voluntari urma să aibă 2 000 de oameni; însemna deci că generalul dispunea la acea dată de 4 000 de panduri, la care se mai adăugau, tot după spusele sale, încă alți 8 000 de voluntari ce așteptau arme; rezultă că numărul total al pandurilor înscriși voluntari s-ar fi ridicat la vreo 12 000. În ce măsură, însă, au participat ei direct la tabără, documentele existente sînt destul de contradictorii. Astfel, pentru data de 16 august, cînd tabăra de la Troian a fost vizitată de către ofițerii francezi Desaint și Sabatier⁸⁰, Magheru declara că în tabără se aflau „voinici ce treceau peste mie“, între care „50, 60 meh[edințeni] și gorj[eni] răniți din vremea războaielor trecute“, care au creat o impresie excelentă francezilor, după cum scria comandantul lor lui Tell la 18 august: „Domnii ofițeri franțezi ce mi-ai vestit prin cea de la 12 august, alaltăieri seara s-au plimbat drept aici la mine la Troian. I-am primit pre cît se poate într-o tabără. Cu toate acestea ei au rămas prea mulțumiți și încîntați... Le-am spus și eu cîte s-au convenit... D-aici apoi eri, dîndu-le un prînz la Rîmnicul Vîlcei, i-am petrecut pînă la trecerea peste Olt și ne-am depărțit...“ La aceeași dată, colonelul Pleșoianu relata în memoriile sale că „la 14 august m-am dus la Troian să văd tabăra Magherului și să cunosc mijloacele de apărare a Constituției în cazul cînd turcii ne vor fi ostili. La 15, în albul [miezul] zilei am sosit. Magheru lipsea, dus fiind la Rîmnic, panduri nu avea, iar dorobanți... vreo 200, care să schimba cu alții din alte județe și pe cari nu putea să pue temei...

⁸⁰ Jean Desaint, căpitan de stat major și André Sabatier, căpitan de geniu, erau adjuncți ai generalului Jacques Aupick, ambasador al Republicii Franceze la Constantinopol. Au fost trimiși în august 1848 într-o misiune de explorare în Țara Românească, la insistențele lui Ion Ghica pe lîngă amintitul diplomat.

Plecai la Rîmnic să-ntîlnesc pe Magheru. Vorbirăm asupra celor ce e de făcut și a doa zi ne-ntoarserăm la Troian, unde sosise doi ofițeri francezi atașați la Ambasadă franceză din Constantinopole. Misia lor era de a se informa de starea armată a românilor. Nu știu ce raport vor fi făcut generalului Opic [Aupick], dar cred că n-a fost favorabil“.

La 19 august, raportînd Ministerului din Lăuntru unele cheltuieli făcute pentru alcătuirea oștirii neregulate, Magheru, după ce preciza că „numărul voluntirilor angajați pînă astăzi trece de 6 000“, nu consemna între plățile efectuate decît lefurile pentru 240 de panduri din Mehedinți, cifră ce concorda cu afirmația făcută în scrisoarea menționată, adresată cu o zi înainte lui Tell, căruia îi comunicase „pentru numărul voluntirilor pandurilor ce faci întrebarea, să știi că s-au subscris peste 6 000, iar aici în ființă am numai două plutoane“. Dealtfel, în luna august, pandurii soseau în cete destul de mici în tabără. La 23 august căpitanul Alexandru Christofi a trimis din Calafat „șaptesprezece voinici români, povățuiți întru toate mai de-nainte de mine“. O cifră scăzută ne-o indică și raportul colonelului polon Zablocki : „Eu sosii în tabăra lui, precum am spus mai sus, la 24 august și acolo nu aflai decît două-trei sute de panduri și aceștia neînarmați. Cînd întrebai unde sînt ceilalți... Magheru îmi răspunse că are înscriși opt mii de voluntari, dar că aceștia sînt gata la casele lor și nu așteaptă decît porunca lui“. Despre comandantul general al dorobanților și pandurilor, militarul polon consemna că „poporul se mîndrește cu dînsul și-l socoate un erou. El este și proprietar de pămînt, proprietatea lui e așezată lîngă granița Transilvaniei și astfel se face că a avut legături neîntrerupte cu locuitorii acelei provincii, unde e cunoscut și iubit ca în propria lui țară“. Zablocki adăuga că Magheru „e un om simplu, fără cultură, nu vorbește decît românește dar se exprimă cu ușurință, cunoaște poporul, știe să-l miște, căci cea mai mare parte a vieții a petrecut-o în mijlocul țaranilor, ceea ce se vede și în felul lui de a se purta“, fapt „absolut necesar pentru punerea în mișcare a maselor“.

Descrierea caracterului energic și ferm al lui Magheru este completată perfect prin cea mai populară gravură a sa, care îl înfățișează în calitate de comandant al „armiei neregulate“, de la Troian. Acest portret, realizat în vara anului 1848 de pictorul argeșan Petre Mateescu — înrudit, poate, cu sublocotenentul Costache Mateescu, „comandirul de la Schela Cîinenilor“, subaltern și prieten al lui Magheru — îl reprezintă pe general stînd în picioare, cu capul descoperit și purtînd o tunică încinsă, de la dreapta spre stînga, cu o eșarfă tricoloră pe care stăteau scrise cuvintele : „Libertate, Dreptate, Frăție“. De briu, unde erau vîrite de o parte și de alta a corpului două pistoale și se aflau fixate alte două cartușiere, îi atîrna, într-un lanț, cunoscuta sabie dobîndită în urma biruinței de la Băilești, pe care își sprijinea mîna stîngă. În brațul drept ținea pălăria cu pene tricolore (cartușierele și eșarfa tricoloră sînt păstrate azi la Muzeul Militar Central din București). În spatele generalului, un dorobanț călare îi ducea calul de căpăstru, iar în fund — la poalele munților — se zăreau clădirile comandamentului de lîngă schitul Troian și clopotnița acestuia. Portretul lui Magheru a fost litografiat în culori mai întii la Viena, de către I. Rauch, iar mai tîrziu la Craiova, în atelierul lui Ralian și Ignat Samitca și răspîndit în toată țara.

În conducerea taberei generalul a fost asistat de un stat major cu care ținea, după cum ne-o dovedesc unele documente, consilii de război („consiliul belic“), unde hotărîrile erau adoptate în mod colectiv. La aceste consilii participau și comandanții batalioanelor de panduri, numele a trei dintre ei fiindu-ne cunoscute : Nicolae Marghiloman, Ion Nisipeanu și Emanoil Bonciu. De asemenea, mai luau parte la aceste consfătuiri și tiștii dorobanților din județe, căci organizarea dorobanților s-a păstrat în tabără așa cum era, cu toate că alcătuiau și ei, după spusele lui Magheru, un regiment aparte. În afara acestora, pe lîngă general a mai fost atașat, în calitate de consilier militar, colonelul polon Zablocki, sosit în tabără la 24 august. Nu știm dacă subofițerul francez Guy François, care scria din Islaz lui Magheru

la 7 septembrie, informându-l că a luptat sub Napoleon și oferindu-și serviciile spre a sluji în tabăra de la Troian, a mai putut fi angajat. Credem că nu.

Mai ținem să precizăm că, în afara consilierilor militari, din statul major al lui Magheru făceau parte și alte persoane, civili sau militari, ce ajutau la administrarea taberei și a cancelariei sale. Am amintit anterior ca secretari ai lui Magheru pe C. Stanciovici și Boicea Radovici. Între timp, șef al secretariatului a devenit căpitanul Gheorghe Botezatu, ce îndeplinea în același timp și funcția de casier. Noianul de corespondență sosită și expediată din tabără, făcea imposibilă funcționarea cancelariei acestuia fără ajutoare. Numai Magheru, judecând după numărul de înregistrare, a semnat, pînă la 28 septembrie, 390 de documente, în afara altora ce n-au purtat număr. De aceea nu ne surprinde întîlnind în jurul său mai mulți „scriitori“, între care D. Anania și Ion I. Zisu, salariați cu cîte 100 lei lunar, începînd încă de la 20 iulie. O funcție importantă în administrarea taberei a deținut-o, probabil, Gh. P. Vereș, care la 1 octombrie 1848 a primit de la Gh. Magheru leafa pe o lună și jumătate (16 august—1 octombrie) în sumă de 900 lei; din păcate, nici un alt document nu-i mai menționează numele. Un alt salariat al administrației taberei a fost Paul Ionescu, cel care la 23 septembrie 1848 a aprimit cinci galbeni și trei sfanți ca salariu pentru perioada 1 august—1 noiembrie.

Între funcționarii cancelariei trebuie să fi fost și un translator de limbă franceză, Magheru necunoscînd-o suficient pentru a se înțelege cu colonelul Zablocki și a asigura totodată însemnata corespondență politică și diplomatică expediată din tabără în această limbă.

Pentru a veghea sănătatea celor adunați în tabără a fost angajat special un medic, Martin Schlachter, care la 28 septembrie a dat chitanță pentru 10 galbeni primiți ca leafă. Urme ale activității sale sînt consemnate în rețetele date la 19 august 1848 pentru Magheru personal, cînd i s-a prescris sulfat de chinină, suferind, probabil, de friguri; alte rețete a eliberat la 28 august și 9 septembrie pentru dorobanți, iar la 17 septembrie pentru

ostașii artileriști. Un grup destul de numeros de persoane se ocupau cu aprovizionarea cu produse agro-alimentare și furaje, întreținerea și repararea armamentului, depozitarea explozivilor și munițiilor etc.

La Troian, unde pregătirile de primire a „volintirilor“ se apropiau de sfârșit la finele lui august, Magheru a primit vizita lui Eliade, după cum l-a informat pe colonelul Pleșoianu, într-o scrisoare din 25 august : „...Fratele nostru Eliad, viind în Pitești pentru mîngîierea nenorociților arși de foc [orașul fusese pustiit de un incendiu], de acolo a trecut aici ca să mă vadă și a șezut pînă eri. Mi-a spus că deputații trimiși la Constantinopole au ajuns și că sîmbătă se așteaptă știri mai pe larg despre ce au făcut, pe care cred că o se le aflăm curînd. Destul că m-a încredințat despre cauză că merge pe un drum favorabil, că fiii păcatului de aristocrați din București nu și-au mai venit încă în simțire. Mi-a spus că ar fi făcut pregătiri și fac încă a turbura liniștea poporului spre a introduce anarhie, dar în zadar, că ăst scop blestemat al lor s-a nimicnicit și că, de va cere trebuința, poate mă va vesti ca să merg cu 1 000 oameni acolo spră a-i împotrivi la ticăloasele lor întreprinderi“.

Cu toate asigurările liniștitoare ale lui Eliade situația revoluției era grav periclitată mai ales pe plan extern. Refuzînd să primească pe emisarii locotenentei domnești și procedînd la înlocuirea lui Suleiman pașa prin Fuad efendi în calitate de comisar, Poarta a hotărît de fapt să înăbușe revoluția cu forța armată și să restabilească în Țara Românească rînduielele vechiului regim regulamentar. Alarmat de gravele primejdii ce planau asupra țării, N. Bălcescu a hotărît să se întoarcă în grabă la București, spre a pregăti rezistența, nu însă înainte de a se fi sfătuit cu Ion Ghica în privința rolului pe care urmau să-l joace Magheru și trupele sale. Unii dintre fruntații revoluționari s-au gîndit în acele zile că șansele de rezistență ale revoluției ar fi sporit renunțîndu-se la formula de guvernare prin intermediul locotenentei și încredințarea întregii puteri lui Magheru. Cînd Ion Ghica și Bălcescu vorbeau despre „dictatura“ lui Magheru ei

aveau în vedere nu numai posibilitatea ca acesta să organizeze rezistența armată pe teritoriul Țării Românești, dar și o eventuală cooperare cu forțele revoluționare transilvănene comandate de Avram Iancu și tribunii săi. Astfel, în scrisoarea sa din 4 martie 1850, adresată lui A. G. Golescu (Arăpilă), Bălcescu preciza că Ghica l-a „convins atunci să ne punem de acord, la București, să oferim dictatura lui Magheru, pe care nu-l cunoscuse niciodată. Sosit la București mi-am dat toată osteneala să-l determin pe Tell să pregătească o apărare, ce ar fi putut, măcar, să ne ducă la o capitulare onorabilă și profitabilă pentru țară. Dar nu am izbutit. A căuta atunci să răstorn locotenența era prea târziu și îmi era teamă să nu ofer un pretext plauzibil pentru intrarea turcilor în București ; m-am mărginit să determin, doar, trimiterea artileriei și cavaleriei din București lui Magheru și a fi îndemnat [pe acesta] să se proclame dictator și să se mențină [în Oltenia] în cazul în care locotenența ar fi răsturnată de turci“. La rîndul său, I. Ghica, în amintirile sale, atestă formal că „Nicu Bălcescu ducea cu dînsul la București o epistolă adresată lui Magheru, iscălită de dînsul, [adică] de Bălcescu, și de mine, în care îi ziceam că, dacă după o luptă cu turcii sau cu rușii se va găsi strîmtorat, să treacă în Transilvania cu dorobanții și cu pandurii lui și să se unească cu Iancu, cu Roman și cu Axenti sau cu Buteanu“.

Chiar înainte de a părăsi Constantinopolul, Bălcescu a trimis vești alarmante lui Tell, iar acesta, după ce a înștințat pe colegii săi din locotenență, s-a grăbit să trimită dispoziții, la 1 septembrie, lui Magheru, prin Adresa nr. 6 253 a Ministerului Trebilor din Lăuntru : „Ești rugat din partea onorabilei locotenențe ca, cu cea mai mare grabă, să chemi sub arme pe toți voluntarii și pandurii ce ai înscris. Pentru înlesnirea îndestulării, dumneata te vei înțelege cu d. administratorii învecinatelor districte“.

La rîndul său, tulburat de primirea veștilor atât de rele privind intenția netă a Porții de a înăbuși revoluția, Magheru împărtășea, la 2 septembrie, amicului și cama-

radului său de arme Pleșoianu, gândurile și intențiile sale : „Suleiman pașa a primit ordine a se întoarce la Constantinopole, care lucru, după a mea părere, dovedește curat că inamicii noștri, nemulțumiți cu toate concesiile ce s-au făcut, au hotărît a noastră pierdere și sclavie. Știi, iubitul meu prieten, dacă îmi iubesc și eu țeara mea ; cunoști dacă doresc sau nu din inimă fericirea și liberarea patriei noastre. M-am gândit în tot chipul cum am putea-o sluji mai bine și m-am pătruns că numai făcînd o împotrivire disperată, am putea scăpa onoarea revoluției noastre și viitorul popoului român... Cit pentru mine, scumpul meu amic, am fost și sînt gata a arăta în faptă iubirea mea către patrie, amorul meu către libertate și ura neîmpăcată către tiranie. Eu voi fi slab, negreșit ; dar îmi voi mulțumi conștiința, făcîndu-mi datoria de cetățean român și de om, care în fața nației a mărturisit, încă de la 9 iunie, că e hotărît să moară pentru ea. Dacă ideile mele ți se par drepte, dacă le împărtășești și d-ta în toată întregimea lor, precum nu mă îndoiesc cîtuși de puțin, atunci, frate, să nu ne despărțim de jurămîntul care l-am făcut, să ne dăm mina și acum, să ne punem în măsură să căutăm mijloacele a ne împotrivi tiranilor și a le arăta că ceea ce cerem noi sînt sfinte și că merită ca să moară cineva pentru a lor dobîndire“. Și aceasta în pofida unei situații precare în care se afla tabăra de la Troian din punct de vedere al efectivelor de dorobanți și de panduri și mai ales al armamentului lor (Magheru primise chiar în ajun 420 puști, toate stricate, pentru care cerea grabnic lui Pleșoianu trimiterea de armurieri din Craiova spre a le repara). Totuși, după primirea Adresei nr. 6 253 prin care i se cerea mobilizarea grabnică a voluntarilor, Magheru scria plin de speranță lui C. A. Rosetti, la 5 septembrie : „Laud și împărtășesc întru toate hotărîrea patriotică și energică ce luați și cred că numai în chipul acesta nu vom perde frumoasa noastră cauză, căci vom arăta lumii că am făcut o adevărată revoluție, și că, la triumful verităților ce am proclamat într-însa, nu am avut în vedere nici un fel de interes particular și nu ne-am tras înaintea sacrificiului chiar al vieții noastre...

Cu bucurie, amice, îți vestesc că aici entuziasmul pentru noile instituții a început să pătrundă în toate pepturile și poporul îmi pare gata a și le susține cu brațele lui... Eri, prin grabnică ștafetă, am scris și amicului nostru, general Tell, pentru a mi se trimite arme. La aceasta te invit și pe d-ta, amice. Mijloacele energice ne sînt necesare. De aceea, te rog a face tot ce-ți va sta prin putință, a-mi trimite cîte arme s-ar putea mai multe, și cît mai în grabă, căci pentru brațe răspund oricît de numeroase ar fi de trebuință". Și, în post scriptum, îndemnul suprem merit a cîștiga definitiv de partea revoluției clasa cea mai numeroasă, dar și cea mai oropsită, aceea a țărănimii clăcașe, supusă de veacuri unei exploatare crunte și nedrepte : „*Eu socotesc că ar fi de neapărată trebuință ca Ministerul din Lăuntru să obștească în țeară, acum, pe dată, emanciparea completă a clăcașilor de la sfîrșitul lunii... ca să facem să fim crezuți odată pentru totdeauna la cele ce s-au proclamat în Constituția noastră* [subl. ns].“

Acest inspirat îndemn ilustrează cum nu se poate mai bine faza de deplină maturitate la care ajunsese evoluția politică a lui Magheru, realismul și radicalismul poziției sale. Magheru știa că sosise clipa cînd frumoasele promisiuni cuprinse în Proclamația de la Islaz trebuiau să capete o acoperire materială. Ca de atîtea alte ori în trecut, patria primejduită avea nevoie de oșteni, ori majoritatea zdrobitoare a acestora o formau țărani. Prin împrăștierea lor, s-ar fi dat revoluției arma cea mai puternică : atașamentul plenar al țărănimii. Și Magheru știa foarte bine acest lucru. Dar cei care au înțeles acest lucru au acționat, din păcate, prea tîrziu.

Evenimentele s-au precipitat într-un ritm dramatic. După ce noul comisar al Porții, Fuad Efendi, a sosit la Giurgiu, la 2 septembrie, el a primit de îndată pe reprezentantul țarist Duhamel, venit o zi mai tîrziu, și de acord cu reprezentanții boierimii reacționare din București, a hotărît restaurarea regimului regulamentar prin forța baionetelor. După cum povestește colonelul Pleșoianu, la 6 septembrie, „populația indignată de purtarea comisarului, văzînd... că înființarea Regulamentului erea

misia comisarului, carele — fără să se-nțeleagă cu nația prin șefii săi, fără să afle griefurile [plîngerile] și păsurile ei — urma voința lui Duhamel ; indignat[ă]... de toate astea, hotărî drept o răzbunare morală a arde acest Regulament cum și Arhondologia, ca [pe] niște cărți funeste, fiindcă Regulamentul și boeriile au stins pe țaran... Această ardere s-a și urmat cu multă solemnitate și mai în toată țara, afurisindu-se de mitropolit și preoțime aceste cărți“.

Alarmat de mișcările trupelor turcești ale lui Omer pașa, venite cu Fuad efendi, care și-au început marșul spre Capitală fără a-și face cunoscute intențiile, generalul Tell, după ce s-a consultat și cu Bălcescu, a trimis deîndată lui Pleșoianu, comantul regimentului I, următoarea dispoziție : „Strînge regimentul și, dînd d-o parte orice susceptibilitate, du-te cu dînsul la Magheru, puindu-te supt ascultarea sa, căruia i s-a scris a se proclama dictator. S-a trimis d-aici și artileria și divizionul lui Mavrocordato“. În același timp, Bălcescu a trimis în tabăra de la Troian pe fratele său mai tînăr Barbu cu mesajul adus de la Constantinopol și de care am amintit anterior. La 8 septembrie, Barbu Bălcescu scria fratelui său despre îndeplinirea misiunii : „Astă-noapte, pe la 3 ore după 12 am ajuns aici în tabăra bravului nostru general-căpitan Magheru, pe care l-am găsit tare sănătos. I-am comunicat totul ce mi se pusese asupra-mi a-i zice și fiți încredințați că toate acelea se vor executa cu mult mai bine decît i se cere. Se cere de la acest bărbat mult, însă ați pierdut din vedere a-i da o de tot deplină putere asupra tuturilor districtelor României. Grăbiți dar a slobozi un decret... că toți administratorii districtelor României să-i dea deplină ascultare și supunere la orișice întreprindere a sa, sprijinitoare a sacrei cause a românilor, fără a mai aștepta vreo altă deosebită deslegare din partea locotenenței... Gîndiți-vă bine, vedeți că fără aceasta nu poate omul a-și împlini misia sa și grăbiți a o face... Frate ! fiți bravi și aveți curaj. Magheru va scăpa cauza noastră, Oh ! de ai vedea tu tabăra sa ! De ai vedea pe bravii săi panduri și dorobanți ! Nu ai voi mai mult și nu ai putea visa măcar, că cauza noastră

poate să cadă vreodată ! Dați-i, dați-i zic, numai mijloace de a-și îndeplini acest bărbat misia pe care Providența l-a trimes a o împlini pentru țeară...”

În aceeași zi de 8 septembrie, Magheru a depus o febrilă activitate, adresându-se, în scris, locotenenței domnești, administratorilor de județe din Oltenia, cît și colonelului Pleșoianu. Astfel, în adresa către locotenență el o îndruma să se comporte cu demnitate și să apere neclintită drepturile țării : „Subtînsemnatul, ca unul ce a luat parte de la început la memorabila revoluție de la 9 iunie, și care, ca român, se interesează de patria sa, are onoare a ruga pe onorabile locotenență a-i împărtăși și lui purtarea ce o să ție în împrejurările grele în cari se află acum țeara. Subtînsemnatul a auzit, cu durere, rechemarea E. Sale Suleiman pașa și ajungerea Ex. Sale Fuad efendi în portul Giurgiului, împreună cu d. Duhamel, comisar extraordinar al Rosiei. Subtînsemnatul nu poate ști cu ce intenție vin acești doi înalți funcționari ; gîndește însă de a sa datorie a aduce aminte onorabilei locotenențe jurămîntul ce a făcut pentru păzirea integră a noilor instituții. El socotește că nația, după ce cu mihnire a văzut toate concesiile ce le-a făcut guvernul de la 20 iulie pînă acum, nu va mai suferi deloc altele nouă... El se unește dar cu nația și roagă pe onorabila locotenență a păstra onoarea nației și a apăra pînă la sfîrșit cele 21 articole pe care a jurat tot popoul român, împreună cu archipăstorul și clerul român... El sfîrșește, invitînd pe onorabila locotenență a nu se trage înaintea oricărei măsuri riguroase de natură a scăpa patria... Așadar, pentru ca veninul răilor să nu corupă sau pe vreunii din bravii noștri soldați, sau din popul, subtînsemnatul crede că ar fi de neapărat ca Legea Marțială să fie proclamată cu cît mai în grabă”.

Anticipînd măsuri pe care locotenența domnească nu le-a adoptat de fapt niciodată, dar pătruns de efectul imediat al unei astfel de acțiuni, Magheru s-a adresat, după cum am amintit, și administratorilor județelor din Oltenia, aducîndu-le la cunoștință că „onorabila locotenență a invitat pe d. ministru din întru a declara, în sfîrșit, în țeară, emancipația definitivă și completă a

țăranului, adecă desrobirea lui de clacă, de iobăgie ș.c.l. Îndată ce vei primi această circulară, vei binevoi, amice, a aduna pe dată preotul, aleșii cu sigiliul, scriitorul, cum și cîți locuitori se va putea mai mulți din fiecare sat, în capitala districtului d-tale, și întocmind o sărbătoare solemnă, unde vor figura și toți cetățenii buni și patrioți, precum și clerul din capitală, le vei ceti acest act de desrobire care le va face fericirea lor și vei săvirși un nou jurămînt pentru păzirea Constituției și în care românul va repeta că va ști să moară pentru dînsa. Și fiindcă, ca români buni, trebuie să arătăm un act de recunoștință către guvernul nostru... care act să poată la orice întîmplare să-l sprijine către inimicii patriei noastre, îndată dumneata, după cetirea acestei circulare, vei avea gătită o manifestație [scrisoare] de mulțumire, pe care o vei supune locuitorilor adunați a o subînsemna și a o sigilă cu sigiliul fiecăruia sat [subl. ns.]". De fapt, prin circulara trimisă, Magheru a urmărit să-și lărgască baza de înrolări a țăranilor ca „volintiri“, care știindu-se astfel apărați prin Constituție, ar fi luptat cu mai mult entuziasm pentru menținerea regimului revoluționar.

Din nefericire, toate aceste măsuri au fost luate prea tîrziu, iar înlăturarea locotenenței domnești de către trupele intervenționiste a demoralizat pe mulți dintre administratorii din județe care n-au mai dat curs circularei lui Magheru.

În sfîrșit, în ultima dintre epistolele trimise în acea zi de 8 septembrie, generalul s-a adresat din nou vechiului său prieten Pleșoianu, informîndu-l că „primii astăzi două scrisori de la București, una de la d. Bălcescu și cealaltă de la amicul nostru C. Tell. Amîndoi îmi scriu în privința cauzei noastre“ și „ne arată că poporul din București poate să nu ia armele, mulțumindu-se numai pe protestații pacifice; dar laudă hotărîrea noastră de a protesta cu mica noastră armie cînd ne-am vedea cu adevărat amenințați prin forță de către Fuad efendi și ne îndeamnă a stăruii întru această patriotică hotărîre. Amicul nostru C. Tell îmi zice cum că ți-ar fi scris și d-tale a te înțelege cu mine, căci poate peste puțin nu o să poată să-ți mai scrie ca șef... Popolul nostru... e

vrednic de dorit de către oricare cetățean, care hrănește cea mai mică simțire de dragoste pentru patria lui. Să ne grăbim, dar... a ne face datoria de români și să arătăm lumii întregi că principiturile și virtuțile pentru al căror triumf ne-am ardicat, au găsit în noi niște apostoli adevărați sinceri“.

A doua zi, la 9 septembrie, venind în întâmpinarea celor mai urgente cereri de fonduri reclamate de Magheru pentru organizarea taberei de la Troian, locotenenta a dat dispoziții ministrului de finanțe să elibereze din „paragraful extraordinar 3 000 de galbeni în primirea d-lui general-căpitan Magheru, pentru formarea pandurilor“. Căpetenia oștirilor neregulate s-a adresat în aceeași zi și generalului Tell, repetându-i hotărîrea sa fermă de a apăra revoluția împreună cu regimentul lui Pleșoianu, cerînd, însă, urgent arme și muniții : „Iubite amice ! numai o mîhnire am, aceea adevărată de a lipsi arme !... Explicați popoului, în a căror stăpînire se află și cu cari nu se vor sluji la trebuință, necesitatea de a mi le trimite aci, ca să armez pe alții care sînt gata să folosească patria cu ele. Sfirșesc, iubite amice, întru a striga : Arme ! Arme ! dați-mi arme ! Căci cînd ar fi arme, ce n-ar face cincisprezece sau douăzeci de mii de români, care sînt hotărîți să moară mai bine decît să-și părăsească sfintele drepturi ? Aștept cu nerăbdare răspuns la acestea și cred că prin silința și stăruința d-tale, vei putea să ne trimiți acele arme ce stau netrebuincioase în Capitală. Asemenea, cu cea mai mare grabă, trimiteți-mi măcar cel puțin zece mii cartușe, dacă nu mai multe, pentru puști... Pe lîngă acestea, socotesc de neapărată trebuință ca popoul cel brav din București, deși nu e hotărît, precum ziceți, a se opune cu armele, ci numai cu mijloace pacifice, să facă cel puțin o manifestație imponentă către Fuad efendi, în care să-i arate că el nu voiește decît numai Constituția“, neavînd a răspunde „de viața trădătorilor care ar avea crima de a aproba vechile instituții de sclavie sau de a lua parte la a lor reînturnare !“

Cu toate îndemnurile înflăcărâte ale lui Magheru, soarta revoluției la București era pecetluită. În pofida

protestelor maselor — 50 000 de locuitori „de prin județe de toate clasele“ strângându-se în jurul Capitalei spre a ieși înaintea trupelor otomane conduse de Omer pașa, ce însoțeau pe comisarul Fuad efendi și a-l convinge de necesitatea păstrării Constituției — acesta din urmă, sosit la Sfînțești, la 10 septembrie, a refuzat să primească atît pe ministrul Treburilor din Afară, Ion Voinescu II, cit și pe mitropolit. Peste două zile, „armia turcă — după cum povestește cu amărăciune colonelul Pleșoianu, în memoriile sale — a trecut la Cotroceni... Popolul era foarte indignat; dar la ce este de folos indignația, cînd lipsește puterea?... Astfel, indignația unei deputații de 60—70 mii de oameni ce reprezenta toată țara, urma a se mărgini la suspine“. Fuad, ocupînd Bucureștii cu forța armată, la 13 septembrie, chemă pe mitropolit în fruntea unei delegații de peste 200 persoane și anunțînd restaurarea regimului regulamentar, printr-o proclamație adresată țării în termeni foarte duri, a instituit o căimăcămie condusă de o figură proeminentă a reacțiunii, marele logofăt Constantin Cantacuzino. Locotenența domnească s-a dizolvat de la sine, Eliade cerînd adăpost la Consulatul englez, iar N. Goleșcu și Chr. Tell fiind lăsați liberi. În schimb, fruntații revoluției, în cap cu N. Bălcescu, ceilalți frați Golești, I. C. Brătianu, C. A. Rosetti, N. Ipătescu ș.a. au fost arestați și închiși la mănăstirea Cotroceni și apoi porniți din București, sub escortă militară, pînă la Rusciuk, pentru ca apoi să fie ambarcați și transportați pe Dunăre pînă la Orșova, unde li s-a dat, în sfîrșit, drumul, la 15 octombrie. Foștilor locotenenți li s-a îngăduit, însă, să părăsească țara fără a fi arestați. N. Goleșcu s-a îndreptat spre Constantinopol, dar a fost oprit apoi la Rusciuk și alăturat grupului de pe „ghimii“, iar Eliade cu Tell au plecat, la 17 septembrie, la Brașov.

Ocupația Capitalei și înlăturarea locotenenței au fost urmate de excese comise de trupele otomane împotriva populației. În apropierea cazarmii din Dealul Spirii a avut loc o ciocnire sîngeroasă între pompierii aflați sub comanda căpitanului Pavel Zăgănescu și oștirile invadatoare. O parte din rîndul bravilor pompieri s-au retras apoi cu sublocotenentul Dincă Bălșan în tabăra lui Ma-

gheru de la Troian. Comportamentul brutal al armatelor de ocupație, jafurile și crimele comise au indignat pînă și pe consulii străini care au protestat pe lîngă Fuad efendi și Omar pașa, oferind un pretext ideal trupelor țariste spre a intra, la rîndul lor, în Țara Românească, chipurile spre a restabili „liniștea“. La 15 septembrie, după lansarea unei proclamații, generalul Aleksandr Nicolaevici Lüders a trecut Milcovul, în fruntea armatelor sale, poposind peste patru zile la Colentina, în apropierea Capitalei.

Revoluția a fost înăbușită în Muntenia prin intervenția trupelor străine. Se menținea doar pe pămîntul Olteniei, unde Gheorghe Magheru, comandantul taberei militare de la Troian, era hotărît să continue rezistența.

Ultimul reazăm al revoluției

Neprimind încă știri asupra celor petrecute în București la 13 septembrie, adică dizolvarea locotenenței, arestarea majorității fruntașilor revoluționari și excesele comise de trupele otomane, Magheru a adresat o proclamație, a doua zi, către întreg poporul Țării Românești, îndemnîndu-l la rezistență împotriva cotropitorilor : „Patria plînge..., libertatea suferă, naționalitatea [națiunea] română geme și ne cheamă a o mîntui... Aideți, dar, frații mei români ! Alergați, cu orice arme veți avea, securi, lănci, coase, puști... subț steagul libertății și aideți cu toții să ne luptăm și să păstrăm sfintele drepturi ce păgînii vor să ni le hrăpească !“ Tot la 14 septembrie el îi îndemna pe membrii Gărzii naționale și pe dorobanți să apere cuceririle revoluției : „Voi, Gardie națională, care v-ați întocmit spre a păzi casele voastre, cătunele voastre, pămîntul vostru ; voi, dorobanți, care sînteți armata popoului, voi toți care ați făcut revoluția și ați jurat... a vă apăra sfînta voastră Constituție, fiți fără

preget : dați de față în ochii lumii pe vrăjmașii și pe trădătorii care ar voi să vînză patria... aducîndu-ne vechile legi de robie și veghiați subt arme țeara și dreptățile ei..."

În acest timp, căimăcămia reacționară, instalată la București cu sprijinul baionetelor străine, se grăbea să lichideze orice rezistență revoluționară și să readucă vechile rînduieli. Caimacamul Cantacuzino, cu autorizația lui Omer pașa, a adresat lui Magheru — ultimul reprezentant legal al regimului revoluționar rămas încă în funcție, peste Olt — o somație spre a-și dizolva tabăra înarmată de la Troian și să depună armele. Departe de a se supune, Magheru a continuat, la 15 septembrie, să lanseze apeluri înfocate administratorilor județelor din Oltenia, precum și ai celor din Muscel și Argeș, îndemnîndu-i să procedeze de urgență la emanciparea și înrolarea clăcașilor sub deviza : „Moarte sau Constituție !“, arătîndu-le că sosise „secolul deșteptării naționalităților și al regenerării popoarelor și românul, care suferă de atîta timp, al cărui trecut e semănat de cele mai strălucite fapte, ai căruia străbuni erau eroi, al căruia neam se adîncează în norii secolilor, se deșteaptă și el în sfîrșit, Dumnezeu îi atinse inima cu scînteia sacră de viață națională“.

Intuind viitoarea revoluție, care nu putea fi decît una a unității și independenței naționale, Magheru afirma : „Munteanul se scoală și triumfă, moldoveanul se scoală și geme, transilvăneanul se scoală și salută pe frații lui. Dară ! va trăi neamul român, căci focul ce arde în inimile a 8 milioane de oameni nu-l vor stinge barbarii cu dege[ne]ratele lor ho[a]rde !“

Ni se pare că ne aflăm în fața celui mai edificator document purtînd semnătura bravului general, pînă la 15 septembrie 1848 ; el dă măsură nu numai patriotismului său înflăcărat, dar și adevăratelor sale credințe și idealuri, între care unitatea și independența națională apar ca un far călăuzitor. Este cazul să ne mai întrebăm dacă Magheru a fost un om intrat în revoluție sub o influență sau alta, la un îndemn sau altul ? Dimpotrivă, Magheru se profilează aici ca una din marile conștiințe ale revoluției române din 1848, căreia s-a străduit să-i

imprime direcții de evoluție cit mai conforme cu aspirațiile de afirmare și eliberare națională a tuturor românilor.

Comandantul general al taberei revoluționare de la Troian a adresat a doua zi, la 16 septembrie, consulilor puterilor străine (Marea Britanie, Franța, Austria și Prusia), acreditați la București, o serie de proteste oficiale, condamnând abuzurile comise de oștile invadatoare ce răsturnaseră regimul revoluționar. În protestul adresat consulului englez Colquhoun, document ce ni s-a păstrat, Magheru scria : „Domnule Consul General. Fără îndoială ați fost martor la evenimentele nefericite care s-au petrecut la București la 13 septembrie. Este de prisos a mai înșira aci toate atrocitățile care se făcură. Asemenea socotesc de prisos a zice că toate acestea au fost țesute de o politică străină, cel puțin aceasta este opinia generală.

Sub-însemnatul, în calitate de șef al armiiilor neregulate din Valahia și acum și al celor regulate, își face a sa datorie de român a protesta înaintea guvernului Imperiului britanic în contra violenței [violării] tractatelor care uneau Valahia cu Înalta Poartă ; în contra acestui defi [sfidări] aruncat dreptului neamurilor și în contra răsturnării violente a unui guvern pe care-l recunoscuse Sublima Poartă prin Excelenția Sa Suleiman pașa, comisarul său extraordinar, și pe care agenții celorlalte puteri s-au grăbit a-l recunoaște în numele suveranilor lor“.

Totodată Magheru a anexat scrisorii sale și textul suplicii adresate sultanului, precum și pe acela al protestului înaintat lui Omer pașa.

Cu mare demnitate, Magheru a răspuns, în aceeași zi, somației de predare trimisă de caimacamul Cantacuzino, infierându-l cu asprime pentru trădarea săvârșită față de patrie, punându-se în slujba trupelor de ocupație străine : „Teme-te de frații d-tale și de urmașii care vor blestema țărina d-tale, că ai dat mâna ca să ni se robească țeara !... Ca adevărat român, te îndemn mai bine a te lepăda de o funcție care este spre p[î]erzarea mult iubitei noastre mume, patria... Însă pentru călcarea dreptului sacru de autonomie, consacrat în tractatele noastre, prin impunerea cu puterea baionetelor a unei căimăcămii, eu

protest, ca român, în fața lumii și voi susține cu viața mea și cu toți românii acest protest ! Eu și românii toți nu recunoaștem întru nimic un guvern pus cu sabia ca să ne omoare nația, căci sîntem liberi și [cît] vom avea viață nu vom pleca capul nostru subt tiranie“.

Prin intermediul lui Costache Bălcescu, fratele mai vîrstnic al lui Nicolae, Magheru a adresat, tot atunci, o scrisoare sultanului, concepută în termeni diplomatici mai puțin duri, dar demni, cerînd respectarea autonomiei țării, încetarea abuzurilor de care sultanul n-ar fi avut — pasămite — știință, anunțîndu-l. în încheiere, că „așteaptă sub arme“ hotărîrile privind soarta poporului său. Pe un ton ceva mai dur i-a scris Magheru lui Omer pașa, declarîndu-i că a „vărsat lacrimi de sînge“ la aflarea veștilor de la București și comunicîndu-i că va aștepta „sub arme“ porunca sultanului „care va hotărî purtarea mea“. În sfîrșit, printr-o nouă adresă trimisă tuturor consulilor străini din București, Magheru repeta protestul său față de violarea autonomiei țării, a „dreptului neamurilor“ și a „răsturnării violente a unui guvern“. De fapt, de la 13 septembrie Magheru a devenit — după cum am spus — singurul reprezentant rămas în funcție al guvernului legal instaurat de revoluție, iar Oltenia, cu tabăra militară de la Troian, a constituit acea parte de țară în care puterea revoluționară a izbutit să se mai mențină încă 15 zile. Așa cum a recunoscut mai tîrziu și Eliade în *Memoriile* sale, „curagiul lui Magheru“ a fost evident pe tot parcursul revoluției, ca și „în cîmpul lui Traian, cînd fiind invitat a împrăștia corpul său de armată și amenințat prin prezența a două armate [străine], el a răspuns : «Sabia mea are două tăișuri !»“.

În afara dorobanților și pandurilor voluntari, în tabăra de la Troian se mai aflau concentrate, de la jumătatea lunii septembrie, și cîteva unități și subunități militare regulate, a căror menire era să constituie forța de șoc a armatei comandate de Magheru. Este vorba despre Regimentul I din Oltenia, comandat de colonelul N. Pleșoianu, cu un efectiv de 3 ofițeri superiori, 36 ofițeri inferiori, 103 subofițeri, 16 toboșari, 1 197 soldați, un doctor și 21 de „nerînzi“ (adică soldați ce înlocuiau pe

cei plecați în permisiu), deci în total 1 515 oameni. O altă unitate, Divizionul de cavalerie, era alcătuită, după unele surse, din 600 oameni, iar după afirmațiile colonelului Zablocki nu avea decît 160 de cai și, implicit, același număr de oameni (specialiștii problemei consideră aceste cifre ca fiind mai apropiate de realitate). Regimentul de artilerie îngloba 72 de oameni și doi ofițeri, fiind dotat cu 4 tunuri mobile și alte două „vechi, în stare rea, fără încărcătură, fără servanți, trase de cai țărănești“. Tuturor acestor combatanți din unitățile regulate, însumînd un total de aproximativ 1 750 militari, socotind și compania din Ocnele Mari, aflată aproape de tabără, și pe cei 50 soldați dislocați din Regimentul nr. I la Ciîneni, pentru paza graniței, li s-au alăturat, după 13 septembrie și pompierii și soldații conduși de Dincă Bălșan, scăpați din lupta de la Dealul Spirii. Așadar, după calculele specialiștilor de astăzi, care au analizat comparativ toate izvoarele vremii, spre sfîrșitul lunii septembrie 1848, în tabăra de la Troian se aflau circa 1 000 dorobanți, 4 000 panduri și 1 750 militari din trupele regulate, în total, vreo 6 750—7 000 de luptători.

În acele momente în care situația se agravase și mai mult, prin intervenția trupelor țarului Nicolae I, începută la 15 septembrie, Magheru a încercat în extremis să provoace disensiuni între cele două mari puteri intervenționiste, dar acțiunea a rămas fără rezultat. În acest sens, el a adresat, la 18 septembrie, o scrisoare comisarului Fuad efendi, pe care îl asigură că, în cazul unor conflicte cu trupele țariste, întregul popor va pune mîna pe arme și își va da concursul la alungarea acestora.

Tabăra de la Troian pricinuia mari temeri conducerii reacționare instalate la cîrma țării. Astfel, la 20 septembrie Departamentul Trebilor din Lăuntru se adresa caimacamului, arătîndu-i că „stăruirea lui Magheru la Vilcea este foarte amenințătoare de turburare și de neorînduială și că trebuința cere de a se împrăștia el de acolo negreșit și în grabă prin trimiterea unui trup de oștiri din care să rămîie și la Pitești una sută oameni, căci fără aceasta... nu se poate privi asigurată liniștea

județului. Pe la județe se mai găsesc încă oameni ce insufală norodului răsvrătirea și proclamata Constituție, precum spre pildă sint cei de la Pitești...“.

Fuad pașa, căruia căpetenia pandurilor îi trimisese în zadar un apel de cooperare cu câteva zile mai înainte, dădea poruncă căimăcămiei să publice ordinele sale : „Luînd știință că un Magheru se află în Valachia Mică, în capul a cinci sau șase sute [!] de oameni, am dat îndată poruncile trebuincioase ca această adunare de răzvătire să se risipească numaidecît. Spre acest sfîrșit, generalul de brigadă Ismail pașa pleacă cu o divizie din armia împărătească și am trimis poruncă la o altă divizie să pornească fără zăbavă de la Vidin și să treacă în Valachia Mică, ca să combine operațiile ei cu ale lui Ismail pașa. Nu am nici o îndoială că Magheru și ostașii săi se vor grăbi a se risipi și a reintra în datoriile lor la apropierea oștirilor împărătești trimise împotrivă-le, fără de a fi silite să întrebuițeze puterea ; dar trebuie ca partizanii unei pricini pentru totdeauna perdute să se pătrundă bine că nu voi putea suferi ca ei să întărite turburători în nici un punct al prințipatului...“

Decis, însă, să reziste, Magheru s-a adresat la 21 septembrie administratorilor celor 9 județe (Muscel, Mehedinți, Gorj, Dolj, Vîlcea, Romanați, Olt, Teleorman și Argeș) din subordinea sa, cerîndu-le să facă tot posibilul pentru a împiedica instalarea la conducerea organelor administrative locale a funcționarilor numiți de căimăcămie. O astfel de tentativă avusese loc la 17 septembrie în județul Argeș, dar cetățenii, „într-o unire sculîndu-se, au gonit pe cîrmuitorul care, trimis de căimăcămia actuală, venise să cîrmuiască“.

Tot la 21 septembrie, Magheru se adresa unui prieten, nenumit în scrisoare, dar amintit ca un bărbat ce a dat dovadă de sentimente patriotice, cu rugămîntea de a-i alcătui textul unei proclamații, scrise „cît se poate mai cu căldură și în stil țărănesc“, spre a fi difuzată în județele unde își mai exercita încă autoritatea, cerînd țăranilor să-și dovedească recunoștința pentru guvernul ce a hotărît „emancipația“ lor de clacă, iobăgie ș.a., să jure din nou pe Constituție și că o vor apăra „cu prețul

singelui“ și, în sfârșit, să protesteze împotriva încercărilor „inamicilor României“ de a-i aduce înapoi la „infamul regulament“ și a-i lipsi de Constituția acordată potrivit drepturilor de autonomie „consfințite în tratațiile țerei cu Înalta Poartă“.

Situația s-a deteriorat, însă, rapid : la 22 septembrie, unitatea otomană condusă de Ismail pașa a părăsit Bucureștii, plecând spre Slatina și Oltenia, iar la 24 septembrie 10 000 de turci au trecut Dunărea, de la Vidin la Calafat, spre a se îndrepta către Craiova. Concomitent, 5 000 ostași din armata țaristă, aflați sub conducerea generalului Gustav Hassfort, mărșăluiau în direcția Tîrgoviște—Pitești—Rîmnicu Vîlcea. Așadar, amenințarea venea din trei direcții. Rînd pe rînd, în județele de sub jurisdicția lui Magheru au fost numiți și instaurați în funcții cîrmuitoarii căimăcămiei reacționare : la 21 septembrie în Teleorman, la 22 în Dolj, la 24 la Romanși și Mehedinți. La 25 septembrie a fost înlăturată conducerea revoluționară a județului Gorj ; Muscelul și Argeșul au căpătat și ele conduceri reacționare încă înainte de 27 septembrie.

În acest fel, teritoriul controlat de către Magheru s-a restrîns treptat-treptat, ajungînd ca la 26 septembrie, cînd încă era hotărît să lupte, să controleze practic numai județul Vîlcea și o zonă restrînsă la sud de Drăgășani spre Slatina. Amenințat din trei direcții de trupe a căror superioritate era covîrșitoare în toate privințele, Magheru a trebuit să ia o hotărîre decisivă într-un timp foarte scurt. Consultat încă mai de mult, colonelul polon Zablocki, aflat în tabără, a fost de părere că nu se putea rezista asaltului inamic ; el nu era de acord nici cu lupta de guerilă : „Pentru apărarea acestor munți... din apropierea Rîmnicului... ar fi trebuit o oștire numeroasă, ceea ce ne lipsea... Epoca aceasta a anului nu permitea să duci un război de partizani ; eram la începutul lui septembrie, ploile începuseră și vîrfurile munților erau deja acoperite cu zăpadă. Dealtfel un război fără speranța unui rezultat bun ar fi fost o nenorocire pentru țară... Magheru îmi vorbise de o mănăstire în munți [probabil Tismana], a cărei așezare este invulnerabilă după părerea aghiotanților [Desaint și Sabatier] generalului Aupic [!] care

vizitaseră acele regiuni. Răspunsei că în această epocă a anului, neavînd provizii pregătite, cu muniții puține și cu lipsă totală de bani, nu ne puteam gîndi la așa ceva, căci pentru noi mănăstirea ar fi o cursă și că în scurt timp am fi siliți să ne predăm“.

Magheru n-a primit încurajări nici din partea membrilor fostei locotenențe domnești. Dimpotrivă, după cum a mărturisit lui Ion Ghica, într-o scrisoare ce i-a trimis-o la 29 septembrie din Sibiu, unde poposisese împreună cu Tell, Eliade îi scrisese lui Magheru „să fie prudent, să nu dea revoluției caracter de rebelie“, cu toate că, la Brașov, G. Bariț îl sfătuisese pe Eliade să se întoarcă, împreună cu Tell, în tabăra de la Troian.

Cunoscîndu-i opoziția înverșunată față de țariști și conținînd pe sprijinul său spre a lămuri Poarta asupra enormei greșeli săvîrșite făcînd jocul cabinetului de la St. Petersburg, Magheru și-a pus ultima speranță în intervenția consulului britanic la București, Colquhoun. Dar și în această privință calculele lui Magheru s-au dovedit eronate. Colquhoun manifestase suficientă înțelegere și era în bune relații cu mulți dintre frunțașii revoluției, dar atitudinea lui a displăcut superiorului său de la Constantinopol, ambasadorul Stratford Canning, care s-a arătat mult mai rezervat față de „tulburările“ ivite în sinul „provinciilor“ Imperiului otoman, urmînd cît se poate de fidel politica prudentă a cabinetului de la Londra, dornic să evite complicații în „problema orientală“, mai ales o confruntare cu Rusia țaristă într-un moment socotit ca inoportun. De aceea, zisul ambasador a fost contrariat de unele inițiative luate de Colquhoun și în instrucțiunile trimise l-a îndemnat, în mod categoric, la mai multă moderație și rețineră. Totodată, în pofida simpatiei arătate reformatoților români, fiind primul diplomat străin care, după crearea locotenenței domnești aprobată de Suleiman pașa, a recunoscut noul regim, consulul englez de la București avea o optică greșită în privința legăturilor Principatelor cu Poarta, urmărind, în mod unilateral, emanciparea lor doar față de Rusia țaristă și nicidecum și față de Poartă. De aceea, la citirea scrisorii lui Magheru din 16/28 septembrie, tri-

misă printr-un mesager sosit anume la București la 25 septembrie, „pentru a cere sfaturi“, și prin care generalul blama autoritățile otomane pentru comportamentul lor neloaial în Țara Românească, unde îndepărtaseră prin abuz autoritățile revoluționare, Colquhoun — după ce primise și muștrările superiorului său — s-a arătat foarte alarmat. În urma consultărilor cu Fuad efendi și Omer pașa, s-a străduit să convingă pe Magheru să evite o ciocnire armată cu otomanii, în contextul unei situații atât de delicate create și prin intrarea trupelor țariste în principat. Colquhoun s-a grăbit să răspundă lui Magheru, la 26 septembrie, printr-o scrisoare încredințată secretarului consulatului, Effingham Grant (cumnatul lui C. A. Rosetti), trimis de urgență în tabăra de la Troian în aceeași zi. Conținutul scrisorii : „Cu mare părere de rău văd poziția ostilă ce ați luat față de forțele Porții ; o asemenea poziție nu poate fi decît fatală, nu numai dvs. înșivă, dar și tuturor acelorora care s-au legat de soarta dvs. și pe lângă acestea nu va lipsi de a atrage asupra României nenorociri ale căroră nici sfîrșitul, nici întinderea, nimeni nu le poate prevedea... Nu pierdeți o zi, trimiteți înapoi pe la vetrele lor pe toți oamenii înarmați și retrăgeți-vă pînă mai este încă timp, dincolo de frontierele române... O persistare din partea dvs... o repet, nu poate fi decît fatală Valahiei întregi“.

Concomitent cu încercările consulului englez de a convinge pe Magheru să desființeze tabăra de la Troian, noile autorități instalate în județele oltene, cu sprijinul și acordul trupelor otomane, s-au decis să trimită, la rîndul lor, un ultim avertisment comandantului general al armatei neregulate, cerîndu-i să depună armele. În urma consfăturii convocate la Slatina de Mehmed pașa, la care au participat, printre alții, ocîrmuitorii de Românași (Ion Vișoreanu) și Gorj (Nichita Formac), s-a decis trimiterea în tabăra lui Magheru a profesorului școlii normale din localitate, Constantin Stanciovi, „cu scrisori și povești a se preda fără nici o temere“. Amintitul emisar a sosit, după miezul nopții de 26 spre 27 septembrie, la Zăvideni, unde a întîlnit o patrulă de panduri. După ce a făcut cunoscut scopul misiunii sale și a arătat

documentele ce le aveau cu sine, Stanciovici a fost lăsat să-și continue drumul spre tabără, în zorii zilei, nu înainte de a fi cerut oștenilor ce-l păzeau „să libereze pe secretarul consulatului englez, ce vrînd a trece la Magheru, dinșii îl opriseră de cu seara în ploaie și în noroi“. Despre sosirea celor doi emisari la Troian și evenimentele care s-au petrecut acolo în acele tragice momente sîntem informați nu numai de relatarea lui Stancovici, dar și dintr-o corespondență trimisă din tabără de un refugiat bucureștean, ce și-a păstrat anonimul, către *Gazeta de Transilvania* și publicată în nr. 82, din 7 octombrie 1848 : „Era duminică dimineața, la 26 septembrie ; cînd mă apropiai de acest loc, unde putui iarăși în pace și fără temere a răsufila aerul cel dulce al libertății, pe care îl răsufleam mai înainte în Capitală în vreme de trei luni de zile... Mă strecurai iute în lagăr, întîlnii și îmbrățișai mai mulți amici închi-nați cauzei sfinte a patriei“. Curînd „să arătă dl. general Magheru, speranța libertății și spaima vrășmașilor... În seara acelei zile se ținu un consiliu belic în care se hotărî ca să se trimită un număr însemnat de trupe regulate și neregulate ca să ocupe punctul de la Pitești-Curtea de Argeș și alt număr însemnat de soldați regulați și panduri să ocupe punctul de la Slatina“.

Ziua de 27 septembrie se petrecu în pregătirile trebuincioase pentru pornirea acestor trupe. „Dar — continuă corespondentul anonim — după amiază, fără așteptare și fără veste, sosi în lagăr d. Grant, secretarul consulului englez din București. După o întrevorbire ce avu cu d. general Magheru, văzui că tot lagărul iea o altă față. După un consiliu ce s-a ținut în odăile și cancelaria d-lui general Magheru, toată noaptea a fost lucrare, mișcare, neastîmpăr, sgomot, necaz, minie“.

Între timp a ajuns în tabără și Stanciovici ; el relatează că acolo „găsi pe Magheru, pe Aaron Florian, fostul prefect de Dolj, pe colonelul Pleșoianu, pe d. Filipescu, comandantul unei trupe de cavalerie română și alți domni ce nu-i mai țin minte. Toți rămaseră încremeniți cînd mă văzură și cînd le spusei ce știam, ce văzusem și citiră și scrisorile ce le adusesem“.

Hotărîrea adoptată de Magheru și statul său major fu adusă la cunoștința ostașilor din tabără în dimineața zilei de 28 septembrie : „Îndată ce se făcu ziuă — preciza corespondența apărută în *Gazeta de Transilvania* — după ordinile date, se adunară toate trupele regulate și neregulate, precum și-o mulțime nenumărată de săteni, veniți la lagăr ca să sprijinească curagiul și vitejia bravilor soldați și panduri. D. general Magheru slobozi către soldați și panduri o proclamație și către sătenii țărani ce se aflau față și către toți din toată țeara altă proclamație“. În cea adresată soldaților, după ce le mulțumea „pentru devotamentul și strajnica disciplină“, arăta că pe „cît eram de rezoluți [hotărîți] cu toții a aduce pe altarul patriei cele mai mari sacrificiuri... pentru sprijinirea drepturilor celor netăgăduite ale țării“, din nefericire „intrarea succesivă a armelor turcești și rusești pe pămîntul nostru a schimbat cu totul împrejurările de la care așteptam realizarea frumoaselor nădejdi ce ne hrăneau pentru binele patriei și al nației“. Nedorind să dea „loc unui război nepotrivit între noi și două puteri mari... mă văd silit a vă slobozi și eu mă retrag în poziția mea dintii“, nu înainte de a face un ultim apel soldaților de a păstra în inimile lor „sentimentele de patriotism și naționalitate“, ei fiind datori, „la orice chemare a glasului patriei“, să se ridice și să moară „pentru dobîndirea sfintelor noastre drepturi“.

În proclamația adresată poporului român, după ce a reconstituit mersul revoluției de la 9 iunie și pînă atunci, precum și motivele pentru care a fost constrîns să dizolve tabăra, își manifesta încrederea că „istoria va înscrie cu plăcere în foile sale o revoluție atît de dreaptă, atît de nepătată... Dreptatea și frăția care a fost devisa sculării voastre, să fie și de acum înainte povață și îndreptar la toate lucrările voastre“.

Din relatarea anonimului martor ocular citat mai sus, aflăm că, după lectura celor două proclamații, a urmat o adîncă uimire, subliniată de cei prezenți printr-un „murmur general“. Și zice el : „Trăsnetul cel mai îngrozitor n-ar fi putut a produce o senzație mai puternică, atît în

trupe cit și în țărani săteni, asemenea aceleia ce a produs glasul acelor proclamații. Atît soldații, cît și pandurii cu capii lor, se împotriveau a da ascultare : toți într-o unire, cu o inimă și cu o gură se adresau către d. general arătîndu-i că ei nu se vor despărți spre a se duce la casele și în sînul familiei lor ; că ei au îmbrățișat cariera armelor spre a apăra cu sîngele lor Constituția pe care au jurat și că ei cer cu stăruință ca să-i ducă împotriva vrășmașilor care amenință să cotopească drepturile patriei. În zadar, d. general, cu lacrimi în ochi, îi ruga ca să ia în băgare de seamă imperioasele împrejurări care cer desfacerea lagărului spre a nu arunca patria în greaua poziție de a purta război cu două puteri mari ; în zadar le arăta că curajul și rezoluțiunea lor să le păstreze pentru alt timp favorabil, căci acum ar aduce numai nenorociri țării. Sfătuirile, povețele, rugăciunile, și de o parte și de alta, ținură mai mult timp, pînă cînd bravii soldați și panduri înțeleseră și se pătrunseseră că chiar mîntuînța Constituției și fericirea țării cere neapărat să se desfacă și să se întoarcă la vetrele lor“. Corespondentul *Gazetei de Transilvania* sublinia însă faptul că „scena... cea mai atingătoare [impresionantă] mi s-a înfățișat cînd văzui mulțimea cea nenumărată de țărani care veniseră să întrebe cînd pleacă armia împotriva vrășmașilor, pentru ca și ei să se ridice cu districtele lor, cu bătrîni, muieri și copii spre a sprijini Constituția și drepturile țării, d. general avu cea mai mare greutate spre a liniști pe acești bărbați țărani și spre a-i îndupleca să se întoarcă la vetrele lor și să aștepte alt timp cînd glasul patriei îi va chema ca să-i ceară și să-și susție drepturile“.

Alexandru Pelimon a descris, la rîndul său, scena dizolvării taberei, relevînd „mînia dorobanților și a pandurilor voluntari care erau siliți a se risipi de la lagăr și a se duce pe la casele lor, unde în mijlocul familiilor îi aștepta o grozavă persecuțiune“, iar Constantin Stanciovici atestă că, după licențierea ostașilor, „o larmă teribilă se auzia din toate părțile ; cîrduri, cîrduri de panduri plecau în toate părțile, așa că în 3 [!] ore nu

mai era decît un pustiu !“. Trupele regulate au părăsit și ele tabăra, Regimentul I pornind spre Craiova, prin Drăgășani, iar artileria și cavaleria spre Pitești.

Hotărîrea dizolvării taberei — măsură extremă, care punea de fapt capăt revoluției declanșate la 9 iunie — a fost dictată, fără îndoială, de considerente majore, atît de ordin politic, cît mai ales militar. Magheru și ofițerii superiori — printre care coloneii Pleșoianu și Zablocki — înțelegeau poziția micii oștiri române de la Troian, expusă unui atac inamic din trei direcții. Spre a evita o inutilă vărsare de sînge, în condiții politice, militare și diplomatice nefavorabile, cînd orice sprijin din exterior era exclus, Magheru a răspuns, la 28 septembrie, consulului britanic Colquhoun — prin secretarul acestuia Grant — că a înțeles să se sacrifice, renunțînd la „comanda oștirilor ce mi-a încredințat nația... întemeiat pe cele ce-mi scrii... asupra politicii de azi a celor două puteri“, spre a nu atrage „asupra țării mele nenorocitele urmări ale unui rebel inegal“. Totodată, Magheru a trimis în aceeași zi un protest adresat tuturor agenților consulari de la București, condamnînd intrarea trupelor țariste în țară, precum și o scrisoare către comisarul otoman Fuad efendi, exprimîndu-și regretul, „văzînd două mari puteri unite în contra unei nații pașnice“.

Animat de o deplină corectitudine pînă în ultimul moment și dîndu-și seama că, însoțit de tovarășii săi, nu va fi primit cu arme de către autoritățile austriece — confruntate la rîndul lor cu ample acțiuni revoluționare — Magheru a predat, la 28 septembrie, cu inventar, secretarului administrației județului Vilcea, Zisu Dumitrescu, întreaga muniție și armamentul ce se aflau în tabăra de la Troian. După aceea, a cerut aceluiași funcționar pașapoarte spre a părăsi țara, împreună cu mai mulți ofițeri, în rîndurile cărora figurau, ca sublocotenenți, fiul său, tînărul Gheorghe (Ghiță) și nepotul, Nițu Magheru. După cum arată Stanciovici, „după dizolvarea lagărului, secretarul cîrmuirii de Vilcea sosi cu un vraf de pașapoarte ce le distribui tuturilor pentru trecerea în Austro-Ungaria [!]“. Alături de Magheru (însoțit de

J. BUTTIAND †

P. DOBRA †

AV. IANCU

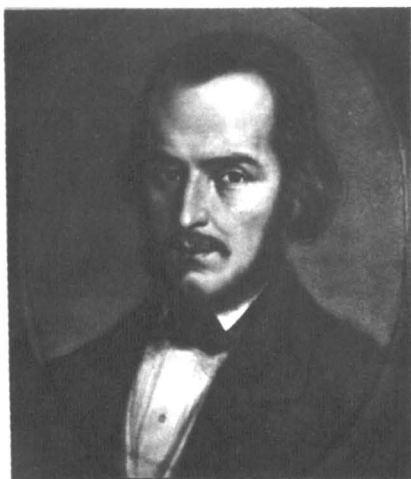
S. BALINT

N. SOLDON

LES DÉFENSEURS DE LA NATIONALITÉ ROMAINE
EN
TRANSILVANIE
1848-49

Fruntași ai revoluției române din Transilvania ; în centrul imaginii, Avram Iancu

Nicolae Bălcescu, un nume ce revine adesea în corespondența generalului Magheru cu membrii familiei sale și în aceea cu patrioții români aflați în exil. Cei doi revoluționari s-au întâlnit pe pozițiile cele mai înaintate, atât în timpul revoluției, cât și în perioada imediat următoare înăbușirii acesteia

Mihail Kogălniceanu sau „omul lu.nină”, cum i-au spus unii dintre contemporanii săi...

DOBINTILE

PARTIDEI NATIONALE

în

MOLDOVA

АВГУСТ 1848.

... și coperta broșurii care, sub titlul Dorințele partidei naționale în Moldova, formula unul din cele mai ample și complete programe ale Revoluției din 1848

(Nulpe e Ibraam Janks in Spanilbania).

Epabre mi isbitile mei Janks.

Me leu intpiatapa re mi a kassati onapstle. Glale
de airi ocla Bina, e nestale re aflairi adtezi me immitpmspi
intekmai ka e lobitpe in tpeoneta. Deat Demnre ka a.
reaste gatate nestale se pie ne adekapat, dap es letruu ne
sepeo suu minste mekap. — Erax re mi amu felbaita in seman
ein ofektile Despeos sui amapi re mi a gakte aflapia ii. —
sape a beni se mi gake datopia de flomnu kapeli vnu istitile
nazisnea mea, sui ka de late, ka de amiki sinrepe kopria
upscania. Glale ii estle skemur ka a suu fuis istitile, yu ka
fule este melos de kopryenia nomelxi. Glale, kapile stpebre
kopryene sui limas de ka e niketore de nor in bastile. Me

a-zi krunta sui srapa-nomele Demnre de touti aceni.
panzia de cameni biptroui sui inzeleaze! —

Spimesy; isbitile epabre Jankste, asokpa-
zia stime?

Spca sinrepebr sui adekapatilsi amiki

1850, Martie 2/14.

Biena.

als Glale

(ost-insmnati) G. Magheru.

P. I. Aș lăsați de poeză acum, isbitile Jankste,
ce a-mi lăsați kom ungi uclpele în bolde
pe, ce a-ți apăsăți lăpe me auge la lăsa
continuu, mi de a-mi fene...

Inceputul și sfârșitul scrisorii adresată de Magheru lui
Avram Iancu la 2/14 martie 1850...

Stemă propusă de revoluționarii transilvăneni în 1849, în care sînt
prelucrate unele motive ce se regădesc pe o monedă emisă în timpul
împăratului roman Filip Arabul

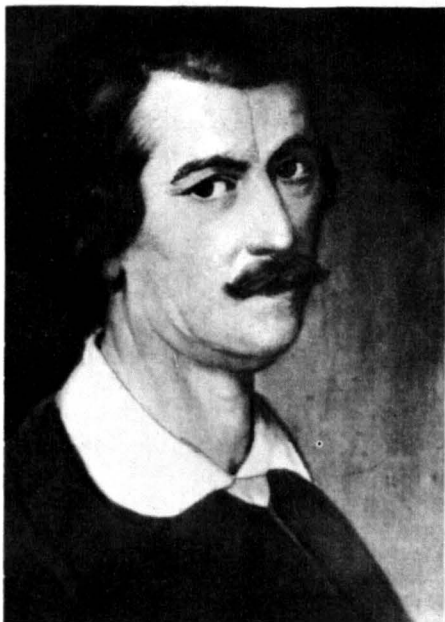
(Kotopъ T. Bapuzъ, la Opauuobъ).

Искѣ Длѣ Bapuzъ.

Konoshk'ndъ gopitъ hinc simgimentole ô k'ape
eny' inozglati uui k'rtъ to silimi sê okolemy de stonri
uui ôi nisirupi k'apka'k'ape k'onece sape benitopis v'isti.
uxpile Nazisnu' neastpe stonue, am abrtъ k'oubik'ia
k'rtъ cis sê innemepeski ôe-zi' b'is' adpesâ k'ateis' D'tale a,
reastp ablotopate skpisoape sape a/e pemitte Eps'li' n'e.
stps' Jank's, evax re b'is' brâ k'onezinyt' ôe k'rupinicepa
ci. — Abemî, g'pate, v'yzini' oamenu' la classtâ k'opopa
se ôeskid's k'rtъ amepî inimile uui arâstli' M'ost'li'vî, — uui
k'atъ, ôi b'is' sê ne imulâimîs' ôutopia ôe Nâtpicîy'.
k'atъ sê v'azimîs' ax arestli' oamenu' de opt' re vepik'isti,
uui sê us' i' k'ostimîs', ne k'rtъ ne stê k'rtъ v'stînyt', sê k'rtъ
in k'op'ade re ne întinîs' mupîs' inimiri' k'împanzî
scus' ask'onnui' ai' e Nazisnu' neastpe.

Es' ôi v'isoss' a mai' ac'v'vâ s'iba arî. ! ! !

...și epistola către Bariț, care însoțea această scrisoare

Portretul generalului Magheru executat de Al. Moruzi în 1849, la Viena

(Kulps & Ioan. Maiopeskis la Viena).

↳ Izbite e Amiri.

↳ Epi tekmai

(Kulps Tell mi Eliade la Mapiis).

↳ Izbite e Amiri.

↳ Dar iscepia mea dela Izbite, mi am rakhtisaki m.
dela Izbite.

(Kulps A. Tolieskis la Konstantinucule).

↳ Izbite e Amiri.

↳ La me invecisks ke bi fi apnas la Konstantinucule.
tupe mi mape. — Es toti uru azi me afle la Ipuke.
— ant tot zile de kras apimur o skipucape dela G.
— la Konstantinucule.

(Kulps Aleksandrs, Mypsi, la Moldavia).

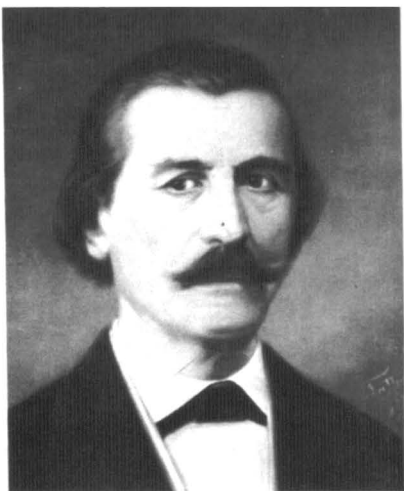
↳ Kpoci, skomarle mi brnsle a kromes e Amiri, krom ke
skipucapca Diale dela lipucapca mi a konsalati uruzini ce inpi
slapca in kapea a fests apsnikats utlikapca Diale la nisi ne
lonj arua kapii si ni kromskats. E rescats asta orols resp.
utke inpr ocionists amonci mi inpr lipucapca paizami
beis m ziks adiker ke list. a.

Fragmente din impresionantul dialog epistolar dintre generalul Magheru și ceilalți patrioți români în anii exilului (scrisori către Ioan Maiorescu, Christian Tell, Ion Eliade Rădulescu, Nicolae Bălcescu și Alexandru Moruzi)

Gheorghe Magheru, așa cum l-a surprins penelul pictorului Gh. Tattarescu, în 1851, la Veneția (originalul în colecția Sandei Bălăcescu-Magheru)...

Cei patru frați Golești — Ștefan, Nicolae, Alexandru și Radu — s-au aflat în strinse legături de prietenie și colaborare cu generalul Magheru și familia sa

... și o variantă a aceleiași lucrări (originalul la Muzeul de Artă al R. S. România)

Alexandrina Magheru într-un portret executat de C. Lecca (originalul în colecția Sandei Bălăcescu-Magheru)

Unirea Principatelor, alegorie de Carol Popp de Szathmáry
<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://www.iini.ro>

Portretul lui Nițu Magheru executat de I. Negulici în anii exilului postpașoptist

Alexandru Ioan Cuza, primul domnitor al Principatelor Unite, simbol al voinței de unire a poporului român

*Gheorghe Magheru, comandant
al trupelor de voluntari in
1866..*

...și deputat în Parlament

*Paulina Magheru (născută Tell),
soția lui Nițu Magheru*

*Ghiță Magheru, magistrat, în-
tr-un portret executat în 1873 de
către Carol Popp de Szathmáry*

*Elena (Lina) Magheru (născută
Prisăceanu), soția lui Ghiță
Magheru*

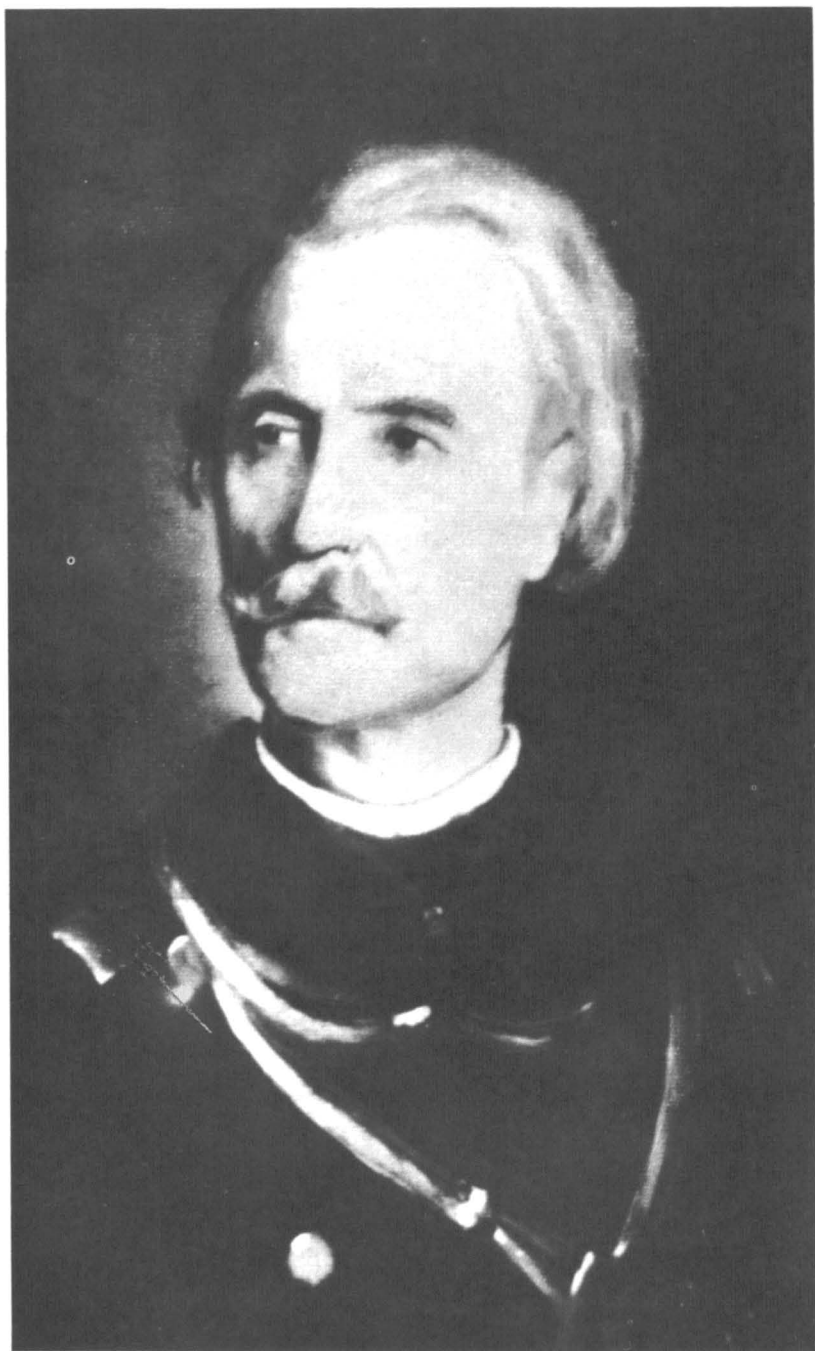
Alexandrina Magheru cu soțul ei, logofătul Dimitrie Haralamb...
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://www.iini.ro>

...și cu fiul lor Mihai Haralamb
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://www.iini.ro>

Colonelul Romulus Magheru împreună cu soția sa Ana (născută Ghica)...
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://www.iini.ro>

...și Maria Magheru (născută Caramalâu), a doua soție a generalului Magheru și mama lui Romulus

◆ *Generalul Magheru așa cum l-a văzut marele pictor Nicolae Grigorescu în jurul anului 1870 (originalul în Muzeul de artă din Bacău)*
<https://biblioteca-digitala.ro/> / <https://www.iini.ro>

Apellu filantropicu !

În vecinătatea noastră „flagelulu umanitatii si alu civilisatiunei „resboiulu” a inceputu a cere victimele sale.

Frati nostri de dincolo, pusi în dur'a necesitate d'a-si apeará cu arm'a averea si esistenti'a, vocea caritatii vine si reclama dela umanitate ajutoriu si alinare.

Cu catu mai vertosu nu va reclama acést'a sacra voce dela noi, unde ea este totu odata voce a sangelui, pentru ca ei suntu frati nostri ?

Acela ce remane gemendu, strapunsu si mutilatu pe campulu de onóre, încéta d'a mai fi dusmanulu cuiva. Elu devine obiectulu sacru alu charitatii tuturoru.

Déca crud'a ratiune a resboiului suspinde între resboitori mai tóte îndatoririle, iubirea evangelica vine si împreuna pe toti la patulu gemendului si alu muribandului.

Si déca luminele civilisatiunei au ajunsu a face unu adeveratu cultu din ingrijirea si alinarea doreriloru celoru caduti în resboiu, vomu poté remané noi nepasatori faća de cei mai d'aprópe ai nostri, cari si-au espusu viati'a pentru legea, onórea si esistenti'a némului romanescu ?

Martora istori'a, martori vii multi chiaru dintre noi, ca frati de dincolo în timpuri nefaste ne-au priimitu si ne-au adapostitu în caminulu loru fora osebire de nationalitate, ne-au ajutatú lipsele si ne-au alinatu dorerile.

Unul dintre numeroasele apeluri publicate în Gazeta Transilvaniei pentru sprijinirea Armatei Române

Momente din timpul aprigelor lupte în urma cărora ostaşii români au cucerit redu-ta Griviţa

nouă oameni ai săi, din care 7 înarmați) și de cei doi membri de familie amintiți, au mai plecat colonelul Pleșoianu (cu o slugă), colonelul polon Zablocki, maiorul Grigore Marghiloman, căpitanii Alexandru Christofi, Grigore Lăzureanu, Gheorghe Zalic și Grigore Serghie — cu toți participanți la revoluție încă de la 9 iunie —, sublocotenenții Gheorghe Andreescu, Costache Racoviță, Nicolae Zătoreanu și Dincă Bălșan, precum și civilii Dimitrie Kretzulescu, profesorul Florian Aaron, Alecu Paleologu, Iancu Ionescu, Petre Cernătescu și Nicolae Marghiloman, cu slugile respective. Grupul de aproape 40 de persoane s-a îndreptat, prin Rîmnicu Vîlcea și mănăstirea Cozia, spre punctul de graniță de la Ciîneni, unde a ajuns la 29 septembrie. Aici, înainte de a părăsi țara, Magheru a adresat un ultim mesaj lui Fuad efendi, prin care i-a înaintat „demisiile bravilor ofițeri ai armatei regulate“ ce-l însoțeau, „care nu mai pot servi... sub vechiul regim de servitute, al cărui suflet era Regulamentul organic, astă condică de nelegiuire... impusă cu baionetele și susținută de boierii antinaționali și vînduți cu toții străinilor și care chiar astăzi sînt în capul țării“.

În aceeași zi Magheru și tovarășii de pribegie au trecut hotarul, la Turnu Roșu, în Transilvania. După cum povestește Pelimon, „generalul comandante austriac din Sibiu, Puchner trimise aproape un escadron de cavalerie dragoni la Turnu Roșu, cînd numiții capi ai revoluțiunii române ajunseseră la hotar, pentru a le face escortă, intrînd ei în Transilvania. Se înțelege că cu două intențiuni se făcu aceasta : una ca cum pentru a-i priimi cu onoare, și alta ca cum a-i avea sub observațiune“, ceea ce era mai aproape de adevăr.

Motivele părăsirii taberei de la Troian și ale renunțării la rezistența armată au fost explicate cu toată claritatea de Magheru însuși într-o scrisoare trimisă din Sibiu, la 28 octombrie/9 noiembrie 1848⁸¹, bunului său

⁸¹ Pînă la sfîrșitul lunii septembrie 1848, cronologia evenimentelor a fost indicată după stilul vechi. Începînd cu octombrie 1848, cînd documentele au fost datate pe ambele stiluri, le-am preluat ca atare ; în rest, în tot cuprinsul cărții, celelalte date sînt pe stil nou.

prieten Ioan Maiorescu, ce fusese trimis de guvernul provizoriu, încă de la 22 iulie, ca reprezentant al său pe lângă Dieta germană din Frankfurt : „Nu te mira, iubite amice, dacă acum în loc să mă aflu în munți, sînt în Sibiu. Motivele acestei urmări a mele mă voi sili a ți le explica aici... Știi că guvernul provizoriu mă numise general al trupelor neregulate și șef al gardelor naționale din România. Eu și plecai în România Mică spre a mă ocupa de înrolarea voluntirilor... Guvernul nostru însă era balotat întru opinia de a rezista cu armele sau nu în contra celor ce ar veni să ne răpească libertatea și, prin urmare, și toate lucrurile mergeau conform cu această nehotărîre. Eu totdeauna voi privi aceasta ca cea mai fatală greșală ce am putut comite ; căci dacă din vreme ne îngrijeam despre arme și dacă puneam energie în lucrările noastre... atunci azi puteam avea fără nici o exagerație peste 15 mii de voluntiri armați. Nu-ți mai spui că ce puteam să avem dacă d-întîiași dată decretam ridicarea gloatelor... Cu prea puține mijloace înaintam în adunarea voluntirilor ; numărul lor creștea din zi în zi și într-o lună de zile aveam 12 000 ; arme însă nu aveam și ca să-i țin pe toți cu mîinile goale în vreo tabără era în zadar... Ar fi trebuit din capul locului să ne armăm și, atunci, cel puțin cu 100 000 oameni armați, am fi ținut [rezistat] în contra Rusiei și Turciei unite atît timp cît trebuia ca să tragem într-adevăr și să merităm simpatia celorlalte popoare și, în cazul acesta, s-ar fi deslegat, poate, pînă acum, cestiunea orientală... Eu cunoșteam proclamația generalului rus Lüders ce o dăduse la 15 septembrie, în care spunea că vine să ocupe militărește țara, dar nu și că turcii, cu care voiam să fim uniți, fac avangardie rușilor ; spuneți-mi dar, cum ar fi fost cu puțință să mă lupt cu armele ruse și turcești unite [?]. Pe lângă aceasta, munții, încă de la 20 septembrie, se acoperiseră de zăpadă. Toate acestea alăturate, pe lângă politica ce o ținusem noi de la început [în sensul de a nu opune revoluția Porții], mă puseră pe gînduri să mă trag sau nu ; însă la 27 septembrie, domnul Grand, secretarul consulului anglian, îmi adresă o depeșă în tabără... în care stăru-

iește... a licenția armatele mele, precum adecă îmi scriseră și capii locotenenței noastre domnești. Aceste motive dar, și mai cu seamă ticăloasa politică a Turciei sau trădarea lui Fuad de a se uni cu rușii în contra noastră... mă determinară, cu destul necaz și părere de rău a tuturor bravilor români, a mă lăsa cu totul de proiectele ce formasem de a întâmpina pe ruși cu hotărîre de moarte-ne sau liberă viață [de a se opune pînă la moarte] a nației române și, prin urmare, la 28 septembrie, în urma unui consiliu ținut cu toți ofițerii oștirii regulate și neregulate“, a hotărît încetarea rezistenței armate.

Dizolvarea taberei de la Troian a constituit, așadar, ultimul act al revoluției din 1848 în Țara Românească, care a luat, astfel, sfîrșit după 111 zile de la izbucnirea ei. Începută la Islaz, pe malul Oltului, ea s-a încheiat la Troian, tot pe malul rîului, numele lui Magheru fiind strîns legat de aceste două evenimente. El a fost singurul fruntaș al revoluției care a activat fără întrerupere pe tot parcursul desfășurării ei, luptînd din răsputeri pentru apărarea Constituției prin ridicarea și înarmarea maselor populare. După cum rezultă și din reflexiile lui Karl Marx pe marginea evenimentelor de la 1848 în Țara Românească, „în tabăra de la Islaz, poporul de țărani inaugurează revoluția : la București o salvează, în tabăra lui Traian numai el nu-și pierde nădejdea“⁸².

Înăbușirea revoluției de către forțele intervenționiste străine și persecuțiile ce au urmat nu au nimicit generoasele idei semănate în cele aproape patru luni de conducere revoluționară a țării, timp în care Magheru a jucat un rol de frunte. Pentru inimosul patriot gorjan, ca și pentru alți conducători ai revoluției, în frunte cu Nicolae Bălcescu, a început însă o fază nouă și dureroasă a existenței lor, îngreunată de amarnice lipsuri și de chinul pribegiei. Dar ei au purtat mai departe, cu demnitate și încredere, făclia luptei pentru libertate și unitate a poporului nostru.

⁸² Karl Marx, *Insemnări despre români (Manuscrise inedite)*, publicate de acad. A. Oțetea și S. Schwann, București. 1964. p. 157.

Sub stindardul unității naționale

Amarnica pribegie

Deceniul 1848—1858 a fost una din cele mai dramatice perioade din activitatea revoluționarilor și patrioților români. După înăbușirea revoluției, conducătorii ei și numeroși alți participanți au fost siliți să părăsească țara, stabilindu-se în diferite centre europene.

Înfruntând numeroase greutăți materiale, susceptibilitatea și adeseori adversitatea unor cabinete și cercuri politice, exilații români au desfășurat o vie propagandă, militând cu înflăcărare pentru triumful idealului unității naționale. Ei și-au adus o prețioasă contribuție la pregătirea climatului politic ce a făcut posibilă Unirea din 1859.

În privința relațiilor dintre patrioții români aflați în exilul postpașoptist, trebuie subliniat faptul că acestea s-au caracterizat prin dinamism și un înalt spirit de solidaritate. Sigur, cum aprecia un cercetător al epocii, „s-au manifestat... simpatii și antipatii — temperamentale ori de optică politică. Era firesc ca «revoluția viitoare», politica țării în perspectiva dezideratelor secolului să implice discuții, neînțelegeri... Timpul avea să valideze sau să infirme unele acțiuni. Cert este că, fără această tribună deschisă de păreri, fără această frământare, nu s-ar fi dobândit acea zestre de înțelepciune politică ce a stat la baza actelor mari ale istoriei noastre de după 1848... Lucrul esențial este că exilații români, indiferent de constelația revoluționară căreia îi aparțineau și, fie că se aflau la Paris, Londra, Constantinopol ori Brussa, ei au adus problema țărilor românești în conștiința europeană..., au reușit să făurească o rețea com-

plexă de relații cu personalitățile europene marcante care să urmărească în mod curent și în cunoștință de cauză situația politică a țării“ (Marin Bucur : *Exil parizian*, în *Magazin istoric*, IV, nr. 3 (36)/1970).

La Sibiu, lui Gheorghe Magheru și tovarășilor săi de pribegie, le-a fost dat să se întâlnească cu foștii locotenenți domnești, Eliade și Tell și cu alți exilați sau fugari, al căror număr a crescut, după unele mărturii, în toamna lui 1848 pînă la peste 150 de refugiați. Lor li se alăturaseră și cei eliberați în urma chinuitoarei călătorii pe Dunăre, în „ghimii“, e vorba despre grupul în care se aflau Nicolae Bălcescu, Al. C. Golescu (Albu), Radu Golescu, Cesar Bolliac, Dimitrie Bolintineanu ș.a. Cu toții s-au bucurat de ospitalitatea, dragostea și căldura fraților transilvăneni reuniți în Comitetul Național Român condus de Simion Bărnuțiu, A. T. Laurian, N. Bălășescu, Timotei Cipariu, Florian Micaș și Ioan Bran, care își stabilise ca reședință orașul Sibiu.

Prigoana autorităților reacționare instalate în Țara Românească s-a exercitat nu numai asupra revoluționarilor sau simpatizanților mișcării expulzați peste hotare, dar și împotriva familiilor și bunurilor lor. Noul ocîrmuitor de Gorj, Nichita Formac, a comis, în cursul lunilor octombrie și noiembrie 1848, cele mai neînchipuite silnicii la proprietățile lui Magheru de la Cojani și Bîrzeiu de Gilort, jefuind bani, mobilier, argintărie, veselă și lucruri de îmbrăcăminte, precum și o ladă cu acte vechi de familie aflată în păstrarea moșnenilor din Ștefănești, de la care a fost luată prin bătaie. Abuzivul slujbaş a dispus după bunul său plac de recolta și vitele moșiei de la Cojani, punîndu-le la dispoziția trupelor generalului țaris Hassford, iar în parte însușindu-și-le. A persecutat cu sălbăticie pe locuitorii satelor Bîrzeiu, Cîlnic și Cojani, socotindu-i „oamenii Magherului“ (documente din 16 și 21 octombrie), a arestat, în noiembrie, fără vină, pe cîțiva din slujitorii generalului care îl însoțiseră în Transilvania și apoi se întorseseră la casele lor, săvirșind atîtea fărădelegi încît pînă și succesorul său la ocîrmuirea județului, Dimitrie Filișanu, s-a arătat revoltat, în raportul din 26 noiembrie 1848, înaintat De-

partamentului din Lăuntru, de „nenumăratele abuzuri ce d. Formac și oamenii săi au făcut... numai la în parte-i interes, iar nu la al stăpînirii și liniștii obștești“.

Deoarece membrii familiei lui Magheru — soția, fiica, cei doi fii și nepotul de frate — nu se aflau în țară. fiind cu toții pribegi și reuniți, pentru scurtă vreme, în jurul capului familiei la Sibiu, autoritățile au căutat să se răzbune pe alte rude ale sale, nu înainte de a fi radiat din armată, ștergîndu-i din „catastife“, la 3 octombrie, pe tinerii iuncări Nițu și Ghiță Magheru. Astfel, sub pretext că a fost „propagandist între amplexații mici“, și „au alergat pe uliță cu steagul“, a fost arestat la București, la 24 octombrie, Alexandru (Alec) Caramalău, iar la 30 noiembrie Costache Caramalău, acuzat de a se fi bucurat de „deplina încredere a guvernului revoluționar de a-l întrebuița în corespondenții tainice“, ambii fiind cumnații lui Magheru (frații soției sale Maria). Acuzațiile — pe bază de denunțuri — erau false, deoarece frații Caramalău, departe de a fi îmbrățișat ideile revoluției, simpatizau, dimpotrivă, cu „partida“ proprietarilor. Urmărirea judiciară a celor doi s-a datorat numai legăturilor de rudenie cu patriotul gorjan.

Inverșunarea autorităților împotriva a tot ce se lega de numele lui Magheru provenea din imensa popularitate dobîndită de acesta în sînul țărănimii din Oltenia, ce nu arăta deloc supunere căimăcămiei, simțindu-se legată de idealurile propovăduite de fosta căpetenie a pandurilor. Astfel, la 13 octombrie, în raportul comandirului roții a 8-a din Regimentul III se arăta că locuitorii de la Islaz s-au răscolat împotriva subocîrmuitorului și arendașului, eliberînd mai mulți săteni arestați și că „nu cunosc această stăpînire [căimăcămia], ci cunosc pe guvern [provizoriu] și Magheru“; tot în aceeași zi un raport al Poliției Capitalei făcea cunoscută arestarea lui Ioan Dascălu, „fost ofițer în slujba oștirii“, pentru că „a întreprins mijloace răsvrătitoare către soldații din roata 8-a, îndemnîndu-i ca să meargă la Magheru“. Făcînd un condamabil exces de zel, nefastul ocîrmuitor de Gorj, Nichita Formac, ca să-și arate „vigilența și credința“ față de căimăcămie, raporta Departamentului din Lăuntru. la 28 octombrie. că după unele zvonuri „acel

scelerat de Magheru, folosindu-se de neorînduielele ce sînt în vecinătate peste graniță în Austria [Transilvania], prin potecile munților ce sînt foarte cu apropiere și le cunoaște, o să vie într-acest oraș [Tîrgu Jiu] a împărți foc și sabie“, cerînd a se lua măsuri de apărare printr-un polc de cazaci din armata țaristă. În sfîrșit, la 30 noiembrie ocîrmuitorul de Dolj trimetea la arest, în București, pe preotul Dimitrie din satul Cetatea, deoarece „acesta, în vremea revoluției trecute, ca cel mai exaltat ce era... aridicînd tot satul a pornit cu Crucea și Evanghelia în fruntea lor spre ajutorul Magherului“, întăritînd norodul și nepotolindu-se „nici acum în urmă“, invitînd „pe locuitori a da nesupunere ordinii legale“ ș.a.

În neputința lor de a se răfui cu Magheru, autoritățile din Țara Românească au căutat să se folosească de mijloacele cele mai meschine spre a aduce neajunsuri generalului și a-l compromite în ochii administrației imperiale din Transilvania, nedîndu-se în lături de la nici o calomnie. Astfel, dînd crezare acuzațiilor pătimașe ale fostului principe Bibescu, potrivit cărora Magheru ar fi scos din țară, în timpul revoluției, fonduri bănești aparținînd statului, pe care le-ar fi depozitat în Transilvania ca bunuri personale, căimăcămia a înaintat o plîngere generalului austriac Pfersmann spre a deschide o anchetă. Din memoriile pe care Magheru le-a adresat din Sibiu, atît comandantului trupelor imperiale din Transilvania, generalul baron Anton von Puchner, la 18/30 octombrie 1848, cît și generalului Pfersmann, la 22 octombrie/3 noiembrie și 7/19 noiembrie, au fost dezvăluite mașinațiile autorităților reacționare de la București, ca și infernala birocrație și reaua credință a administrației austriace. Astfel, Magheru preciza că „la 15 iulie 1848 am depus la vama de la Bran o ladă a mea cu mai multe lucruri de toaletă și bani, pentru a căruia depunere d. Ley, directorul contumației acelei vămi, mi-a și dat adevărire sub actul [chitanța] cu nr. 228. Această ladă era destinată pentru soția mea ce se afla în Transilvania și care, fiindcă atunci era la Sibiu, nu s-a îndemnat a merge la Bran după cum îi scrisesem spre a o rădica. Evenimentele curse [petrecute] în România m-au silit a trece în Tran-

silvania la 12 octombrie [stil nou] 1848 pe la vama de la Turnul Roșu și a merge prin urmare mai întâi la Sibiu. Strîmtorat fiind în cheltuielile mele, căci iuțeala evenimentelor nu-mi lăsase timp a-mi orîndui trebuințele casei și îngreuiat fiind de familia mea, eram tocmai gata a merge de la Sibiu la Brașov și de acolo la Bran spre a-mi lua însumi lada cu lucrurile și cu mica sumă de bani ce aveam într-însa, cînd la 23 octomvrie fusei invitat de către adjutantele d. feldmareșal Phersmann [!], după porunca ce avea de la dumnealui (în urma notei ce se primise la General Komando de la Timoni, consulul cesaro-regesc din București, după invitarea ce și acesta avusese de la guvernul impus atunci României), a mă afla de față la 25 octomvrie la numita vamă, zi în care era otărît a se deschide lada în presința d.d. maior Stoica și Lăzureanu, comisari din partea guvernului României, adecă ai caimacamului d-lui C. Cantacuzino și a d. maior [George] Arbutina, comisar orînduit de d. general Puhner [!]. Această comisiune a fost denumită în urma calomnioaselor sau cel puțin greșitelor declarații ce se cuprindea în acea notă ce a făcut ex-principele Georgie Bibescu, cum că s-ar fi aflînd adecă în acea ladă o sumă de bani ca la treizeci de mii de galbeni din Casa Statului, înstrăinați prin mine de către guvernul provizoriu, în care am fost făcut și însumi parte. Această declarație a ex-principelui a fost poate motivată după greutatea acelei lăzi, care nu cuprindea decît 4 000 fiorinți sau 12 000 sfanți în argint și alte obiecturi, căci este astăzi de obște cunoscut că acel guvern ales de națiune la 14/26 iunie 1848, în toată vremea cîrmuirii sale de trei luni, n-a dispoșat ilegal de nici o sumă, cît de mică, care să nu fi fost legitimată și prin formele cuvenite și prin întrebuițarea publică a ei.

Potrivit dar cu cuprinderea acellii invitații, m-am aflat la locul indicat și deschizîndu-se lada nu s-au găsit într-adevăr decît acei douăsprezece mii sfanți, în două pungi, starea mea, întocmai după cum o declarasem. Este de prisos a mai adăoga aci că și chiar comisarii guvernului României au rămas cuprinși de mirare și rușinați, vîzînd rezultatul cercetării lor, precum în urmă și însuși

caimacamul s-a roșit după ce s-a încredințat că nici lipsesc alți bani din Casele Statului decît numai aceia ce s-au cheltuit legal. În urma acestei verificații d. directorul Ley și d. maior Arbutina mi-au dat în primire hîrțile și hainele ce aveam în acea ladă, asigurîndu-mă că, primind deslegare de la generalul Puhner la raportul ce i-au adresat despre cercetarea lor îmi vor da și numita sumă de bani. Îndată după aceasta, m-am înturnat la Sibiu și am dat și însumi o hîrtie către General Komando, în care îi făceam cunoscut că numai arătările mele dinainte au fost adevărul și îl rugam a mi se aduce banii acolo la Sibiu și a mi se da ; la care mi s-a răspuns prin d. general Pfersmann că se va trimite negreșit poruncă a se aduce banii și a mi se da în primire“.

Tărăgănelile birocratice și mersul lent al administrației imperiale au făcut ca Magheru să nu primească banii înaintea plecării sale forțate din Sibiu, la sfîrșitul lunii noiembrie, problema sumei depuse în lada buclucașă complicîndu-se și mai mult,

În afară de amintita calomnie lansată împotriva lui Magheru, autoritățile de la București i-au făcut tot felul de șicane. Pornind de la o reclamație ridicolă a reacționarului polcovnic Ioan Solomon, înverșunat dușman al lui Magheru, precum că generalul i-ar fi înstrăinat în timpul revoluției un armăsar al său, valorînd 500 galbeni olandezi, și pretinzînd fie restituirea calului, fie a contravaloarei lui în bani, caimacamul Cantacuzino s-a adresat autorităților imperiale din Transilvania pentru rezolvarea acestei reclamații. Față de această nouă acuzație, Magheru a răspuns cu demnitate, în cuprinsul amintitei scrisori trimisă generalului Pfersmann, la 7/19 noiembrie : „Acum domnul Solomon, vechi curtezan al ex-principelui, vine să-mi arunce încă o infamă calomnie. El pretinde că ași fi luat un armăsar vînat care era al său ; astfel, este cuprinderea adresei sub nr. 4538 [din] 14 noiembrie 1848, ce mi-a prezentat piaț-locotenentele [locotenentul pieții Sibiu] Dingens. Socot de trebuință a zice aici, mai-nainte de toate, că în timpul celor trei luni de Constituție în țeară nu s-a comis nici un act carele să degrade pe români, cel mai mic brigan-

dagiu, precum se făcea în toate zilele sub vechiul regim și precum se repetă azi mai mult decît todeauna în țeară de către funcționarii căimăcâmiei“ și de către trupele țariste, „care — spre a cita un nîc exemplu — numai în proprietățile sub-însemnatului au pricinuit o stricăciune ca la zece mii galbeni austriaci, în mobile, obiecturi de lux, bucate, vite și altele“. Calul respectiv îi fusese dăruit, Magheru deținînd ca dovezi două scrisori în acest sens : una lăsată de Solomon adjutantului său, parucicul Viespescu, cînd a părăsit țara și predată în mîinile generalului la 10 iulie, și a doua, o misivă trimisă la 8 august din Sibiu, unde se refugiase polcovnicul Solomon și prin care își menținea oferta, îmbiind pe destinatar să păstreze armăsarul „ca o suvenire“. Cu toate acestea, încheia Magheru demnul său protest, „n-ași fi refuzat niciodată de a da înapoi acest cal, dacă n-ași fi voit să învăț pe omul acesta că nu poate cineva pe plac a ataca onoarea oricui măcar. Opresc dar cu dreptul acest cal, cu rezerva de a face mai în urmă plîngerile mele în contra acestui atentat la reputația mea... Însă dacă dl. Solomon gîndește să mai stăruiască în calumnia sa, să-și numească în cazul acesta un avocat spre a otări această pricină înaintea tribunalelor competente din Sibiu“. Și această intrigă grosolană a fost dejucată, consulul austriac din București, Timoni, trimițînd o notă cam usturătoare Secretariatului de Stat din București, la 25 decembrie 1848, care, la rîndul său, a răspuns, ispășit, caimacamului la 31 ale lunii.

În pofida urzelilor și încercărilor de discreditare, ca și a suferințelor provocate de critica situație materială în care se afla, făcînd față cu greu întreținerii întregii familii refugiate cu sine la Sibiu, Magheru n-a părăsit o clipă măcar terenul luptei politice și activitatea neobosită depusă în slujba țării. Chiar la cîteva zile după sosirea sa în marele centru transilvănean, la 2/14 octombrie 1848, generalul a înaintat o scrisoare-memoriu la Constantinopol către dregătorul otoman Riza pașa, pe care jurnalele străine îl considerau drept înlocuitorul lui Fuad efendi în calitate de comisar al sultanului în Principate. Patriotul român reconstitua evenimentele din

septembrie 1848 și deplîngea ilegalitățile comise de Fuad efendi, care răsturnase, fără drept și cu complicitatea cabinetului țarist, guvernul revoluționar. El își exprima, în numele refugiaților politici români, speranța că Poarta își va reconsidera poziția și se arăta gata să coopereze cu autoritățile otomane în vederea restabilirii regimului constituțional. Dar memoriul i s-a înapoiat „fără a fi ajuns la destinația sa din pricina turburărilor din Ungaria“. Atunci Magheru s-a hotărît, la 20 octombrie/1 noiembrie, să scrie căpitanului de stat major Jean Desaint, adjunctul ambasadorului francez de la Constantinopol, care îl vizitase în tabăra de la Troian în luna august, trimițîndu-i totodată și memoriul către Riza pașa, prin intermediul Consulatului Franței din București. Generalul își pusese speranța în Desaint cerîndu-i să acționeze „în favoarea unei națiuni nenorocite și care astăzi, cînd din toate părțile naționalitățile se silesc în toate chipurile ca să trăiască, cînd adevăratele principii democratice armeză mii de brațe pentru apărarea lor, se pare mai mult decît totdeauna [că este] uitată de Franța și părăsită cu totul arbitrariului insolent și tiraniei barbare ale țarului“. Magheru condamna intervenția trupelor străine în Țara Românească, atrăgîndu-i atenția că acest act se produsese „fără nici un respect către puterile cele mari europene ai căror agenți diplomatici cu șederea în București recunoscuseră cu solemnitate și felicitară acest guvern național“, instaurat de revoluția română. După ce îl ruga pe destinatar să împărtășească conținutul scrisorii și ambasadorului Franței, generalul Aupick, patriotul român încheia astfel: „Fac un apel la amorul d-tale de umanitate și îndrăznesc a mă flata, domnul meu, că d-ta, cetățean francez, ai să te interesezi puțin la un popor care în răsărit este amicul cel mai devotat al națiunii d-tale și la trebuință aliatul cel mai fidel al interesurilor poporului francez. Te rog dar, domnule, și aceasta în numele a unui popor întreg, de a pune de față pe cît îți va sta prin putință cestiunea noastră, de a sprijini și de a aduce aminte cît mai des-s-ar putea generalului Aupick că este un popol de 4 milioane de oameni pe care un țar voiește să-l sugrume

în zioa mare, în mijlocul secolului al 19-lea“. Pentru a asigura parvenirea grabnică a scrisorii la destinație, Magheru a scris, la 3/15 noiembrie, din Sibiu, secretarului Consulatului francez din București, Paul Hory, rugîndu-l s-o trimită la Constantinopol, împreună cu memoriul către Riza pașa, nutrind speranța că cererea sa nu va fi respinsă, cu atît mai mult cu cît zisul secretar luase „cu căldură“ apărarea libertății în urma tragicelor evenimente din septembrie.

Inimosul patriot român se zbătea atunci în cele mai mari greutăți, fiind lipsit de banii sechestrați la vama din Bran și în imposibilitate, deci, să ofere un sprijin financiar substanțial cauzei revoluției. La 24 octombrie/5 noiembrie, Magheru a făcut decontul sumelor încredințate lui din Vistieria Statului de către Costache Bălcescu, arătînd că din cei 10 104 lei și 2 parale (adică cca 321 (galbeni) primiți în țară, cheltuisese 8 112 lei și 12 parale (vreo 257 galbeni) pentru întreținerea taberei de la Troian (cca 128 galbeni), banii avansați colonelului Pleșoianu (19 galbeni), lui Ioan Maiorescu „la trebuința misiiei cu care e însărcinat“ la Viena (80 galbeni) și colonelului Zablocki (30 galbeni) spre a se întoarce la Paris. Mai rămăseseră asupra sa doar 1 991 lei și 30 parale (63 galbeni), pentru care urma să se justifice în fața autorităților revoluționare de drept. În atribuțiile sale financiare oficiale generalul a fost ajutat și de nepotul său Nițu, îndeplinind, la Sibiu, și rolul de platnic din banii Casei Statului.

Situația lui Magheru în marele oraș transilvănean era însă deosebit de grea și din punct de vedere politic, deoarece autoritățile austriace — asmuțite și de căimăcămia reacționară de la București — îl suspectau și îl urmăreau la tot pasul. Ele s-au folosit pînă în cele din urmă de un pretext străveziu pentru a-l sili pe Magheru să părăsească Transilvania, temîndu-se nu numai de prestigiul dobîndit și relațiile pe care le întreținea cu ceilalți revoluționari refugiați din Principate, care au și fost dispersați pînă la sfîrșitul anului, majoritatea plecînd peste hotare, dar mai ales de legăturile sale cu membrii Comitetului Național Român din Sibiu, în con-

dițiile în care revoluția din Transilvania și Ungaria erau în plină desfășurare. Totodată prezența sa în preajma hotarelor Țării Românești, ocupată de trupele otomano-țariste și unde numele lui incita țărănimea la revoltă și nesupunere față de asupraștori, n-a convenit cercurilor reacționare din București, care, spre a obține îndepărtarea lui, au plăzmuit o ultimă intrigă.

În scrisoarea pe care i-a adresat-o lui Maiorescu la 28 octombrie/9 noiembrie 1848, Magheru îl informa că „azi mă pomenesc că mi se declară de la poliție cum că trebuie să plec d-aci în altă parte, precum și alți mai mulți emigranți români; lucrul nu știu cum s-o alege dar am și luat precoțiile [măsurile] necesare și am și scris spre a mi se trimită un pasport francez [deși posedă un pașaport britanic, eliberat de consulul Colquhoun la 13/25 octombrie 1848, sub nr. 354] și după ce-l voi primi, voi merge și eu la vreuna din capitalele Europei“, iar în post-scriptum (adăugat a doua zi) îi aducea la cunoștință că „astăzi mă dusei de întâlniu pe [A.T.] Laurian ca să-l mai întreb despre măsura ce a luat poliția de a ne trimite de aci. Mi se răspunse că negreșit pe 48 ore trebuie să plec, adecă mâine, căci sînt cereri făcute pentru mine de la București! Eu însă am răspuns că îmi este peste putință să mă duc pînă a nu mi se restitui cei 4 000 florini pentru că n-am deloc, deocamdată, alte mijloace pecuniare“.

Care a fost, însă, cauza expulzării lui Magheru? A explicat-o generalul însuși într-o scrisoare trimisă mai tîrziu, din Viena, la 6 mai 1849, lui Al. G. Golescu (Arăpîlă): „Îmi... zici, amice, că cu cît ți-a părut de rău că n-am trecut cu pandurimea în ajutorul fraților noștri din Transilvania, cu atîta ți-ar fi plăcut că eu am [să fi] format o legiune de români ca să mă bat în contra inamicilor noștri... Dară!, frate, astă singură speranță o am mai hrănit după ce concursul fatal de evenimente din țară m-a silit a-mi pleca capul, a-mi încrucia mîinile și a licenția cei mai voinici soldați și mai entusiasmați [entuziaști] români! Însă cea dintîi faptă n-am putut-o face căci... Austria nu m-a primit cu oștire cînd m-am înfățișat la frontieră. A doua faptă, aceea adică de a

forma, în Transilvania, o legiune română, n-am fost norocit a o împlini din cauza calomniilor nenumărate ce au curs și asupra mea personalmente și asupra intențiilor în genere ale românilor ; și aceste calomnii [au fost] inventate și colportate și de sașii din Transilvania și de ciocoi din țară și de emisarii ruși. Iată cum am văzut și această din urmă bellă [frumoasă] speranție nimicită. Eu, la desființarea Cîmpului lui Trajan, între celelalte cuvinte ce am ținut bravilor soldați și panduri, i-am chemat și la un jurământ de a se scula adică de pretutindeni unde se vor afla și a veni cînd ar auzi că a intrat vreunul din noi în țară și că a făcut apel la dînșii. Acest jurământ l-au făcut bieții români cu toată ardoarea unui adevărat patriotism. Ei, bine, știi cum au interpretat voitorii noștri de rău acest jurământ ? Au zis că eu l-am făcut cu armata ca să venim a combate pe imperiali ca pe niște inimi ai libertății ! Mă aflam în Hermanstadt [Sibiu] cînd se lăți vorba aceasta și Generalul Comandă [General-Komando] a-mi notifica că trebuie să plec fără cea mai mică întîrziere, de vreme ce i s-ar fi făcut comunicație oficială de la București asupra cuprinderii jurământului în chestiune și asupra planurilor mele ascunse. Astfel fui nenorocit, amice, și astă dată..." Știrea este confirmată și de agentul principelui polon Czartoryski la Belgrad, Ludwig Bystrzowski alias Biberstein, în raportul înaintat către Michael Czajkowski, la 8 decembrie (st.n.) 1848, unde preciza că, într-adevăr, „comitetul sașilor a cerut îndepărtarea generalului Magheru, [iar] Comitetul Român din Transilvania, de la Sibiu, prezidat de dl. [A.T.] Laurian, a fost pare-se silit să se supună acestui deziderat..."

Constrîns de autoritățile austriace să părăsească neîntîrziat Sibiul, Magheru se afla într-una dintre cele mai critice situații. A trebuit să se despartă de familia sa, hotărînd să fie însoțit doar de fiul lui mai vîrstnic, Ghiță, lăsîndu-i pe ceilalți în grija nepotului său Nițu. Ca și altădată cînd s-a aflat la ananghie, generalul a apelat la bunii săi prieteni sălișteni din familia oierilor Răcuciu, care țineau în arendă de multă vreme munții săi Puru și Petrimanu din Gorj, cerîndu-le un avans de bani,

spre a face față nevoilor celor mai urgente. El a primit 14 830 lei (vreo 473 galbeni), de la Mitu (Dumitru) și Ioan Răcuci și soții lor Ilie Șteflea, Ioan Goșia, Dumitru Chipară și Vasile Popa din Săliște, lăsând Răcucieștilor în arendă, mai departe, arătații munți. Dealtfel, în casa lui Răcuci din Săliște, situată în Piața Veche nr. 158, după plecarea generalului și-au găsit o vreme adăpostul, în cursul toamnei lui 1848, soția lui Magheru, Maria, fiul său Romulus și fiica sa Alexandrina. La Sibiu, familia Magheru a fost găzduită în casa sasului Georg Rhiter, la care generalul, înainte de plecare, și-a lăsat în păstrare caleașca cu care veniseră soția și copiii săi din Tîrgu Jiu, plătind pentru ea o chirie de un florin de argint (sau 3 sfanțihi) pe lună.

Așadar, puțin mai liniștit în privința soartei celor dragi lui, și încredințându-le problema recuperării celor 4 000 de florini ce urmau să fie trimiși de la vama din Bran, Magheru și-a luat rămas bun de la familie și, împreună cu fiul său Ghiță, a părăsit Sibiul la 9/21 noiembrie 1848, îndreptându-se spre Belgrad. După cit se pare, intenționa să meargă la Frankfurt, prin Viena, unde se afla Maiorescu. Despre plecarea lui Magheru a scris din Sibiu și Nicolae Bălcescu lui Al. G. Golescu (Arăpila), la 10/22 noiembrie : „Pe Magheru l-a silit să plece și a plecat eri la Francfort“ ; Tell a făcut cunoscut același eveniment lui Ghica, la Constantinopol, în 12/24 noiembrie. Împreună cu Magheru și fiul său, au mai părăsit Sibiul și alți exilați : Grigore Peretz, Dimitrie Kretzulescu, ca și colonelul polon Zablocki. Acesta din urmă a lăsat o extrem de interesantă relatare despre călătoria făcută pină la Belgrad, în scrisoarea adresată, la începutul lui decembrie 1848, principelui Czartoryski : „Am fost nevoit să rămîn în Sibiu cîteva săptămîni, toate comunicațiile fiind tăiate, drumurile nesigure. În sfîrșit, s-a curățat drumul spre Timișoara. Autoritățile orășenești au spus pribegilor români să profite de această împrejurare și să părăsească țara. Domnul Magheru a primit ordin să plece, ceea ce a hotărît și pe alți cîțiva ; eu m-am asociat lor și într-o societate destul de redusă am părăsit Sibiul. În cursul călătoriei, Magheru a fost

ca un apostol, n-a pierdut nici o ocazie de a împrăști ideile bune... *Ardelenilor le-a spus că românii toți trebuie să formeze un singur stat, i-a sfătuit să se împace cu unghurii, dacă obțin egalitatea drepturilor pentru toți, ca să se înarmeze împotriva nemților și rușilor. Locuitorii se gîndeau de mult la acest lucru și într-un loc au început să toarne tunuri...* Cînd am ieșit din Sibiu începuseră să sape un șanț, desigur nu împotriva maghiarilor, căci aceștia au fost alungați din toată provincia. În Banat, între granița Ardealului și riul Tisa, lucrurile au fost împinse mai departe. Au format un comitet, care după cum mi s-a spus, a trimis delegații la Kossuth cu scopul de a se înțelege, de a înceta certurile și de a se îndrepta cu puteri unite împotriva dușmanului comun. Totuși pînă acum n-am auzit ca acele tratări să fi dat vreun rezultat [subl. ns.]“.

Călătoria s-a desfășurat, după toate probabilitățile, după același itinerar ca și aceea a lui Eliade, Tell și N. Bălcescu, cu o lună mai tîrziu, adică pe ruta Sibiu-Dobra-Lugoj-Caransebeș-Orșova-Panciova-Zemlin. După ce a trecut prin Lugoj, la 17/29 noiembrie, micul grup de refugiați a traversat Dunărea, ajungînd la Zemlin (Zemun) în Serbia. De aici tînărul Ghiță a scris sorei sale Alexandrina, la 25 noiembrie/7 decembrie, că se afla sănătos. După ce își anunța plecarea spre Triest, îi scria că știrile privind „patria noastră“ erau bune. La 26 noiembrie/8 decembrie exilații se găseau la Belgrad. Bystrzonowski, agentul principelui Czartoryski, raporta din acest oraș, la 8 decembrie, că „dl. colonel Zablocki și generalul Magheru au sosit aici. Cît despre general, după ce se hotărîse să meargă la Constantinopol, s-a răzgîndit azi dimineață. Dorește să plece la Paris, dar cred că adevăratul său țel este de a se înțelege cu comitetul din Frankfurt. Prin urmare, am considerat necesar să-i înfățișez încă odată, prin intermediul d-lui Juvara, și în termeni mai răspicați, adevăratul scop al comitetului de la Frankfurt, care va deveni prin forța lucrurilor un instrument rusesc și activînd în opoziție cu comitetul de la Constantinopol va dăuna foarte mult cauzei Țării Românești și a Moldovei. Am zis generalului că se dorea

folosirea numelui său atât de popular în Țara Românească în acest scop. I-am mai spus în sfârșit că plecând la Constantinopol, cu un pașaport francez procurat de d. Lenoir, el se va înțelege cu d-nii Ion Ghica și [Al.G.] Golescu și că atunci va fi în stare să judece el însuși ceea ce trebuie să facă...“

Încercînd să determine o schimbare a intențiilor lui Magheru, care dorea atunci să se îndrepte spre Triest, înainte de a hotărî să meargă la Frankfurt sau în altă parte, agentul polon îi făcea cunoscute zvonurile care începuseră să circule la Constantinopol și de care a scris mai târziu și N. Bălcescu lui Al. G. Golescu (Arăpilă) din Triest, la 5 februarie 1849. Și anume, că emigrația românească s-ar fi despărțit în „partea nemțească“ și cea „turcească“. Prima, pasămi-te, ar fi fost grupată în jurul lui Ioan Maiorescu, care și-ar fi făcut cunoscute planurile într-un memoriu — ce a displicut deopotrivă Porții și curții de la St. Petersburg — privind unirea Principatelor sub un principe austriac cu încuviințarea Dietei germane. Cea de a doua „partidă“, la Constantinopol, sub conducerea lui Ion Ghica, ar fi rămas credincioasă otomanilor, dar profund ostilă țariștilor. Cu Ghica emigrații poloni întretineau strînse legături și de aici încercarea lor de a-l convinge pe Magheru să plece la Constantinopol. Dar generalul a refuzat și, despărțindu-se de Bystrzonowski, Lenoir și colonelul Zablocki, a părăsit deîndată Belgradul, împreună cu fiul său, Peretz și Kretzulescu, îndreptîndu-se spre Triest. De aceea Lenoir a scris cu obidă din Belgrad, la 8 decembrie, că „Magheru și cu mulți alții au plecat și nu există nici un mijloc de a-i face să se reîntoarcă...“

În drum spre Triest generalul a scris, din Agram (Zagreb), lui Maiorescu, arătîndu-și temerile în privința zvonurilor care circulau pe seama sa și rugîndu-l să vină neîntîrziat la Triest spre a se întîlni și sfătui cu dînsul. A mai repetat cererea și la începutul lunii decembrie, la sosirea lui în amintitul port de la Adriatică. Maiorescu i-a răspuns din Viena, la 10 decembrie, după ce părăsise Frankfurtul cu două zile mai înainte: „Am primit scrisoarea d-tale din Agram în care îmi zici ca

să vin de la Viena să ne vedem la Triest, am primit și pe cealaltă chiar de la Triest, în care mă înștiințezi că amicul nostru Ioan Filipescu ce se întoarce de la Constantinopol se află cu d-ta la Triest. Voi pleca și eu în două-trei zile, ca să ne întâlnim acilea“. Cît despre temerile privind atitudinea așa-zisei „partide“ nemțești, Maiorescu îl liniștea, asigurîndu-l, după părerea sa, că „Turcia va avea în Germania pe cel mai credincios amic. Frica că în Frankfurt s-ar lucra în contra Turciei, este o intrigă a diplomației“ țariste.

De îndată ce a sosit la Triest, cu fiul și tovarășii săi de drum, generalul — activînd conspirativ sub numele de Constantin Barthélemy — s-a și grăbit să reia contactul epistolar cu autoritățile otomane de ocupație din Țara Românească. Astfel, chiar de la 10/22 decembrie 1848 el s-a adresat din nou comisarului Fuad efendi. Deși chestiunile pe care le trata erau de ordin personal, Magheru nu pierdea nici un prilej spre a lua apărarea guvernului revoluționar : „Excelență, jos sînt oamenii fără nici un simțămînt nobil și aceia, prin acturile lor fără nume, se grăbesc care mai de care a arunca o desconsiderație morală, nemeritată poate, asupra guvernului. În timpul de trei luni ale Constituției noastre, în calitatea mea de comandir *en chef* al armatei, [h]otărîtă a ținea în friu pe ațîțătorii de turburări, am primit sumele neapărat necesarii pentru întreținerea acestor trupe (adecă muniții, nutriment, salariu)și pentru emolumentele [lefile] capilor ce aveam sub ordinele mele. Afară de acestea, în timpul de trei luni, nu m-am atins de nici un dinar public ; și toate sumele — care sînt departe de a se urca la cifra ce inamicilor țerei noastre le place a inventa — mi s-au dat după ordinele guvernului atunci în putere, guvern ce era legal pentru că fusese recunoscut și numit, ca să zic așa, de către Sublima Poartă și salutat de toți agenții puterilor străine. Urmează, dar invederat că cît despre destinația în principiu a acestor sume, acest guvern este responsabil, responsabilitate pe care niciodată n-a căutat a declina și despre care din contra el își face un merit“. Aici Magheru făcea următoarea digresiune : „Voi avea onoarea de a face observație Excelenței Tale, că

cu toate că administratorii Oltului și Mehedinților primiseră ordine de la ministrul de finanțe din București să-mi numere diferite sume, însă din pricina lipsei momentane în care se afla administrația de Mehedinți a rămas a-mi fi datoare 1 347 ducați de Austria și a Oltului 1 000 ducați, sume care, din pricina neapăratelor trebuințe, am fost silit să întîmpin din chiar averea mea ca să nu mai cauzez cea mai mică suferință trupelor ce se aflau sub comanda mea“.

După această explicație, deloc lipsită de interes, Magheru își continua scrisoarea : „Pentru ce dar, Excelență, eu particular să fiu cu nedreptul învăluit în această responsabilitate ? De cînd oare dispozițiile generale ale unui guvern legal ar putea fi o vină pentru funcționarii acestui guvern ? Iacă ceia ce în țara noastră, în contra tuturor legilor soțiale și tuturilor principiurilor de drept și de justiție, să nu zic acei cari se află în capul guvernului actual, dar amployații inferiori, își fac un sistem de a susține spre a-și ascunde hoțiile lor. Am o familie, Excelență, și pagubele ce se aduc averii mele este [!] o atacare la această familie, este o negație [tăgăduire] a respectului cuvenit proprietăților și persoanelor !... Nu mă tem a spune în gura mare, precum am făcut pretotindine și totdeauna, că n-am decît a mă făli de trecutul meu, carele, cel puțin, a fost plin d-onoare. Administratorul de Gorj, om corupt și fanariot prin singe și prin principiuri, a pus mîna — din capul său fără îndoială — asupra tuturilor bucatelor care se aflau depuse pe la proprietățile mele, asupra tuturilor celorlalte produse, asupra vitelor, asupra mobilelor și, ce e mai de mirat, asupra tuturilor lucrurilor ce alcătuiesc menajul unei case și azi uzează încă a exploata proprietățile mele ca un lacom arendator. De aceea fac apel la iubirea Excelenței Tale de dreptate și dacă acest om, în ardoarea ciștigului și în temerea de a nu atrage asupra capului său dreapta minie a Excelenței Tale, a fi căutat a face nevăzute toate fructele răpirilor sale și le-a[r] fi înstrăinat cu preț neînsemnat, cu toate acestea, Excelența Ta nu va suferi ca el să fie ertat pînă a nu da înapoi și fără nici o pierdere proprietarului său legitim tot ce a fi răpit cu

nerușinare ! Excelența Ta să pună odată un termin la această barbară nedreptate, ...a face să înțeleagă pe acești tirani păgîni că... principiurile de drept și de justiție trebuie a fi respectate“.

Zece zile mai tîrziu (la 20 decembrie 1848/1 ianuarie 1849), o scrisoare adresată lui Adolphe Billecocq — fost consul general al Franței la București (1839—1846) — ni-l arată pe Magheru preocupat ca totdeauna pentru a mobiliza în jurul problemelor românești toate mijloacele și forțele care, într-un fel sau altul, le-ar fi ușurat rezolvarea : „De cînd ai lăsat [părăsit] țara noastră, Bucureștii — orașul unde reprezentai cu atîta demnitate nobila Franță — precum și românii în general, [ei] și-au făcut sacra lor datorie. Voă vă este acum rezervată, oameni aleși, sprijinitori ai drepturilor umanității și apostoli ai libertății, osteneala de a salva și pe poporul român, astă nație pe care se încerc [dușmanii] a o sugruma în zioa mare, cu dispreț de Franța și de Europa civilizată. Nu mă îndoiesc, domnul meu, că n-ei [n-ai] fi lucrat pentru cauza noastră, de aceea îți și mulțumesc ca român și ca om. Sper să vin și eu la Paris și mă voi sili a-ți da toate însemnările putincioase asupra revoluției noastre, lucru care însă l-ar fi făcut ceilalți ai mei compatrioți care au ajuns la Paris“.

Și iată-l pe Magheru luînd o decizie însemnată, în aceeași scrisoare, prin rugămîntea personală înaintată diplomatului francez : „Aducîndu-mi încă aminte binevoitoarea amicitie cu care mă onorai la București, am cutezat a-ți recomanda pe fiu-meu — înfățișătorul acesteia — june om de 21 ani, carele vine să-și facă studiile la Paris. De aceea, domnul meu, ți-l recomand ca la un părinte și îndrăznesc a te ruga din toată inima să-i dai consiliurile necesare unui june ce se va găsi izolat în acest mare oraș ; cît pentru dînsul, fii convins, îți va fi totdeauna recunoscător și poate că-ți va fi dator venitorul [viitorul] său“.

Într-adevăr, Magheru s-a hotărît să nu-și mai continue drumul spre Apus, ci să rămînă temporar la Triest, spre a lămuri o serie de probleme de ordin politic cu fruntașii revoluției răspîndiți încă în Transilvania, cît

și la Paris și Constantinopol. De mare folos i-a fost venirea la Triest a vechiului său prieten Ioan Maiorescu, spre a clarifica o serie de chestiuni legate de activitatea acestuia și de acuzațiile nefondate lansate împotriva așa-zisei „partide nemțești de la Frankfurt“. Despre toate acestea Magheru a scris fiicei sale Alexandrina, la 20 decembrie, precum și despre neîntârziata plecare a tinărului ei frate Ghiță la Paris. Generalul se arăta preocupat de soarta familiei sale lăsată la Sibiu, precum și de pagubele materiale suferite la moșiile sale din Gorj, din pricina hoțiilor ocîrmuitorului Formac. Din Sibiu, Maria, soția lui Magheru, i-a trimis succesiv două scrisori, la 29 noiembrie și 11 decembrie. În prima îi transmitea, prin nepotul Nițu, socotelile bănești, îl liniștea în privința băiețelului Romulus și îl informa despre arestarea fratelui ei Alecu („neica“) la București, unde se orînduise o comisie ce a primit dispoziții de a trimite pe toți arestații în „judecată criminală“. În cea de a doua misivă îl înștiința că „pe la toate granițe s-au orînduit comisari, câte trei“, avînd poruncă să împiedice ieșirea hîrtilor „turburătoare pentru liniștea care domnește“. În privința lucrurilor furate de la moșii, Zinca Golescu — mama celor patru frați revoluționari, aflată și ea în refugiu la Sibiu — o sfătuia să facă o plîngere către caimacam. În sfîrșit, la 20 decembrie, sub pseudonimul de Amelia — spre a înșela vigilența poliției austriece — Alexandrina scria tatălui ei despre poziția critică în care se aflau, ca refugiate, ea și mama sa vitregă, neliniștite de luptele izbucnite pe teritoriul Transilvaniei între imperiali și revoluționarii unguri, cu care Comitetul Național Român de la Sibiu nu putuse să ajungă la nici o înțelegere. Unii dintre exilați le sfătuiseră să rămîină în marele oraș ardelean, alții, dată fiind apropierea luptelor de această așezare, le îndemnaseră să plece.

Între timp, la Triest, tinărul Ghiță Magheru s-a despărțit de totăl său, luînd calea Parisului, prin Viena. În capitala Austriei, a fost găzduit de studentul medicinist Ioan Țiņțăreanu din București, fost bursier al statului român și protejat al lui Maiorescu ; Țiņțăreanu locuia în suburbia Leopoldstadt, Donaustrasse no. 593. Acesta

s-a adresat post-restant generalului, la Triest, folosindu-i numele conspirativ, Constantin Barthélemy, și cerându-i, la 27 decembrie 1848, un mic sprijin financiar, deoarece — cu toate promisiunile ce i le făcuse Eliade, în numele guvernului provizoriu, în iulie trecut — fusese lăsat fără bursă și trecuse prin momente grele în timpul tulburărilor de la Viena, când împăratul Ferdinand abdicase și îi urmasse la tron tânărul Franz Iosif (2 decembrie). În această scrisoare mai găsim precizarea : „Mare bucurie am avut, avînd onoare a face cunoștință cu fiul dvs., care au plecat sîmbătă siară [25 decembrie 1848/6 ianuarie 1849] la șapte ciasuri la Paris“.

Ghiță Magheru a ajuns în capitala Republicii franceze — unde se concentrase o parte a emigrației politice românești — la 31 decembrie 1848/12 ianuarie 1849. El a scris tatălui său, la 5/17 ianuarie, comunicîndu-i sosirea la Paris, unde în primele zile a fost cam bolnav, Nicolae Kretzulescu umblînd mult pentru a-l ajuta în pregătirea sa profesională. Pentru moment, locuia în casa fraților Nicolae și Ștefan Goleșcu ; în încheiere, îl mai informa despre activitatea Goleștilor și mai ales de aceea depusă de Arăpilă.

În pofida neliniștii care îl asalta — în special cu privire la soarta familiei rămasă în nesiguranță la Sibiu și acum avînd și grija fiului plecat la Paris — Magheru a găsit de cuviință să trimită o importantă scrisoare lui Ion Ghica, la Constantinopol, în 24 decembrie 1848/5 ianuarie 1849, cu prețioase dezvăluiri asupra concepțiilor sale politice : „Eu — precum și alți români — am fost silit a părăsi Sibiul, unde mă aflam, prin comunicațiune oficială din partea comandamentului Transilvaniei. *Mi s-a imputat adecă că transilvănenii și bănățenii m-ar fi fost cerut ca comandant al lor ...*[subl. ns.]. De aceea am și hotărît a mă trage spre Occident și a mă opri deocamdată aici la Trieste, unde pînă acum sînt în pace și unde, după poziția geografică a acestui oraș, mă aflu la egală distanție de către Paris, Frankforte, Viena, România și Constantinopole. Încă de la Belgrad mai mulți amici ai cauzei noastre și chiar compatrioți de-ai noștri m-au indemnat a veni acolo la Stambul, făcîndu-mă să pricep

că la orice eventualitate de ruptură între știutele două puteri [imperiiile otoman și țarist] ași putea fi de folos la organizarea măsurilor rezbelice ce ar fi de luat în țara noastră... Eram aproape de a o face, dar altă considerație m-a făcut a renunța pentru puțin timp la acest proiect. Iată ce : îndată după plecarea mea din Sibiu, în tot cursul călătoriei mele, am auzit diferite noutăți care erau departe de a mă bucura. Că adevăc la Constantinopole se dusesse și se acreditase falsa faimă cum că emigrații noștri ar fi împărțiți în două cimpuri [tabere] oposite — că la Constantinopole încep a se grupa românii cei buni — sub numirea de partida turcă și că aceștia din toate puterile se silesc acolo a contrabalansa și a paraliza acturile și lucrările unei alte partide române, a cărei numire ar fi germană și care — la Frankforte, cu capul ei Eliade — ar fi lucrind cu totul în contra... și prin urmare ar fi avind o politică cu totul opozită cu aceea a adevăratei partide turcă de la Constantinopol. Că, pe lângă aceasta, aceasta din urmă ar fi vrind să-și dea un cap, de vreme ce închipuita partidă germană și-a dat pe Eliade care, după cum se crede la Constantinopol, s-ar fi aflind de mult la Frankfurt cu Maiorescu. Aceste vești m-au întors din drumul meu, căci am voit să lămuresc ca[m] ce aparenții ar fi putut să dee naștere unei asemenea supoziții... Știi bine, domnul meu, că din capul lucrului, totdeauna noi am vizat a ne agăța, a răzima politica noastră pe puterea suzerană. Toate lucrările noastre, toate faptele noastre au trebuit negreșit să dovedească Europei și mai cu seamă Porții că adevărat acest simțămint a format esența politicii noastre. Căci, într-alt fel, ca să aduc aici un mic exemplu, ce n-ar fi putut face bravii români care aveau armele în mână și toate gloatele din România Mică ? ...Eu am scris lui Maiorescu — încă de la Agram și chiar de aci — căci Eliade nu s-a mișcat deloc pînă acum din Sibiu — cerindu-i un expus [o expunere] de lucrările sale de acolo. El îmi și adresă alăturata scrisoare [din 10/22 decembrie din Viena] care n-are trebuință de comentariu. Maiorescu apoi a și venit aici la Triest, mi-a narat și din gură ale lui lucrări și mi-a spus că au fost întru toate aprobate

și de frații noștri, care, spre a se duce la Paris, au trecut și s-au oprit mai multe zile pe la Frankforte... Acum rămîne a-ți comunica diferitele măsuri ce am socotit de neapărată trebuință a lua în cauza organizației emigrației. Atît Maiorescu, cît și eu am scris celor de la Paris în cauza aceasta. Cei din Transilvania, în număr mai bine de două sute, și noi (și, negreșit, după cum mi-a spus Maiorescu, și cei de la Paris, aprobau ideea aceasta) am luat otărîrea a alege un comitet. Comitetul acesta va fi mixt : va fi compus adecă de români [munteni] și de moldoveni, căci ar fi foarte impolitic și foarte imprudent ca noi de sine-ne să facem o despărțire între interesele omogene ale țărilor Română [Muntenia] și Moldavia. Acest comitet va numi delegați la toate cabinetele puterilor europene, oriunde va găsi cu cuviință. Politica comitetului va fi determinată de voturile majorității membrilor lui. Se va ocupa, în numele națiunii române, de toate mijloacele, atît materiale cît și morale, pentru trimisul cauzei noastre și pentru întreținerea fraților emigrați. Această idee, fără îndoială, ai să o aprobi și d-ta cu toate că, după comunicațiile ce ni le făcu [Ioan I.] Filipescu, d-ta — precum și ceilalți frați emigrați acolo — ați fost de părere a numi un singur cap. Eu însă socot că ați [o să] părăsiți această din urmă opinie... Am convocat pe toți capi revoluției noastre a se aduna sau la Viena sau la Trieste ca centru, spre a proceda la elecția acestui comitet. Și fiindcă, spre exemplu, ar fi cu greu în toate privințele ca toți cei de la Transilvania să se transporte aici, s-a găsit cu cale ca ei să trimită numai delegați cărora să le confieze voturile lor pentru acest comitet... Ioan Filipescu ne-a spus, spre bucuria tuturor, că avem amici buni la Stambul. Cît pentru d-ta, îți mulțumesc și din parte-mi ca român, că prin energica și patriotica d-tale activitate poți balansa, după cît se poate face, influența inamicilor noștri. Adu-ți aminte că patria d-tale nu va fi ingrătă către salvatorii ei și această idee să te susție în dificila d-tale misiune...“

Scrisoarea adresată de Magheru lui Ghica s-a încrușișat însă cu alta trimisă de acesta din urmă generalului, la 31 ianuarie. Ghica îi mai expediase o misivă, pe care

nu știa dacă o primise, și îl invita insistent să vină la Constantinopol, socotindu-i prezența acolo ca foarte folositoare pentru „cauza noastră“. Insista, la rindul său, asupra nevoii de organizare politică a emigrației românești și a conlucrării în înțelegere. Deși nu-l cunoscuse personal pe Magheru, Ghica îl asigură că-i știa antecedentele, ceea ce-l determinase ca, împreună cu Nicolae Bălcescu, să-l propună „ca singurul dictator cu putință“ în ultimele ceasuri ale revoluției. În încheiere își exprima nădejdea într-o fructuoasă colaborare viitoare. Generalul nu aflase nimic despre adevăratele intenții ale lui Ghica și a perseverat în încercările sale de creare a unui comitet unit al emigrației. În acest sens, el s-a adresat, la 1/13 ianuarie 1849, lui Ștefan Golescu, sosit la Paris, informându-l că „Maiorescu a fost aci mai multe zile. Am văzut toate lucrările dvs. și-am lăudat activitatea și adevăratul patriotism care vă animă. Eu am primit știri de la Transilvania, cum că Eliad, Tell și alți șase români emigrați“, au părăsit Sibiul și Brașovul „și s-au dirijat spre Paris, dar fără îndoială o să treacă sau pe aici sau pe la Viena. Părerea d-lui Maiorescu, a mai multor alți și a mea este ca noi, fără cea mai mică întârziere, să ne constituim în comitet. Am găsit așadar de cuviință că noi trebuie să ne adunăm într-un loc spre a proceda la elecția acestui comitet. Trieste ne-a părut locul cel mai oportun pentru acest sfârșit [scop]. Căci e un oraș liber și la egală distanță de către Franța și țara noastră. Nu sunt deloc de părere de a alege un [singur] șef al emigraților. Această idee îmi pare copilărească și irealisabilă. Din contra, nu numai că mi se pare necesar a alege un comitet, cel puțin de 5 sau 10 inși, dar totodată socot de neapărată nevoie că acest comitet să fie mixt“, compus din moldoveni și munteni. Abordând și probleme personale, Magheru îi recomanda pe fiul său „Georgie“, venit la Paris „să-și facă studiile“. Generalul opinia că acesta trebuia „să facă mai înainte de toate bacalaureatul es litere, măcar de a fi silit a consacra la aceasta pînă și trei ani... Ți-l recomand, iubite d-le Golescu, ca la un frate sau ca la un părinte. Dă-i, te rog, sfaturile necesarii. Gîndesc că ar fi mai bine pentru

dînsul a-l așeza într-o școală preparatorie de bacalaureat. El are pe an 240 galbeni. Dacă va găsi un asemenea *établissement* [așezămînt] — cu două mii de franci pe an, restul îi va ajunge, gîndesc, pentru vestminte și pentru cărți“.

Grijile lui Magheru au fost sporite și de zvonurile care începuseră să circule printre emigrați, precum că autoritățile reacționare din Țara Românească urmăreau să legifereze confiscarea averilor revoluționarilor exilați peste hotare. Astfel, deși informat că memoriul său către Riza pașa, presupusul înlocuitor al lui Fuad efendi, nu a ajuns la destinație, generalul s-a hotărît să-i scrie din nou, la 16/28 ianuarie 1849, neliniștit de știrile primite : „Nu mă îndoiesc că Excelența Voastră a aflat că comisarul rus d. Duhamel (ca să treacă cu tăcerea toate celelalte ale sale măsuri arbitrării) a dat să se priceapă că d-lui ar voi să se confisce... averile celor carii se țin de partida națională... prefăcîndu-se de a nu vedea că, afară de un număr neînsemnător de renegați, nația întreagă se ține de partida aceasta, fără să vrea a-și întoarce privirea către schituri, monastiri și închisori ale statului care gem de patrioți pe carii i-a închis pentru această cauză ! și, lucru și mai de mirat pentru a sa absurditate, d. Duhamel ar vrea ca statul să achiteze cu acele averi cele 300 000 ruble“, cerute împrumut de cabinetul țarist pentru acoperirea cheltuielilor de întreținere ale trupelor de ocupație din Principate. „Acest proiect dar de confiscare, chiar din pricina inicității [inechității] fără nume ce înfățișează, nu numai a fost obiectul rîsului public, dar încă jurnalele străine, franceze și germane, l-au găsit ridicul precum merita și toți publiciștii cari au tractat această cestie în cunoștință de cauză, n-au văzut într-însa decît intenția bine pronunțată de o nouă atingere de onoarea Sublimei Porți și de un dispreț... pentru legea consacrată de înaltele fermanuri... cari au isgonit pentru totdeauna barbara instituție a confiscăției !“. Totodată, Magheru își făcea cunoscută intenția de „a se ține cît se poate mai aproape pe lîngă țară, ca să se poată aduna trupele sale la orice ocazie de eventualitate de rezebelu, mai cu seamă în momentul acesta, cînd rezebelul amenință

a izbucni în mai multe puncturi ale Europei“. El explica apoi motivele expulzării sale din Transilvania, fapt pentru care „s-a tras“ la Triest „cu un pașaport englez“.

La sfârșitul lui ianuarie, Magheru a avut bucuria de a se reîntîlni, la Triest, cu Nicolae Bălcescu — venit, la rîndul său, de la Sibiu — împreună cu devotatul său tînăr prieten Ion C. Bălăceanu, după ce se despărțise, la Belgrad, de Tell (cu care se certase) și Eliade, care s-au îndreptat spre Paris. Bălcescu se afla în trecere spre Constantinopol, unde ținea neapărat să-l vadă pe Ion Ghica și să se consulte cu el în probleme majore. Șederea sa în portul de la Adriatică a fost scurtă (între 1 și 6 februarie 1849), după cum i-a scris lui Al. G. Golescu (Arăpilă) la 5 februarie: „Sînt de patru zile în Triest și mîine mă îmbarc pentru Atena, unde voi fi silit a zăbovi vro patru zile, pînă la sosirea vaporului ce mă duce la Constantinopol“. Bălcescu s-a întîlnit de mai multe ori cu Magheru, avînd îndelungi conversații pe teme politice. În casa generalului a luat cunoștință de „memorialurile date de Maiorescu ministerului [guvernului] din Francfort“, socotînd, după părerea sa, că fruntașul ardelean greșise „cerînd într-un act public, ce n-a putut rămînea necunoscut Rusiei și, prin urmare, și Porții, ca Principatele să se unească supt un principe austriac“, fapt ce a suscitât bănuielile dregătorilor sultanului împotriva bunei credințe a revoluționarilor români. În problema alegerii unui comitet unit al emigrației și mai ales a desemnării conducătorului său, Bălcescu se declara de acord cu Magheru, ca acesta „să fie constituțional“, adică să constituie instanța supremă dar să nu guverneze. După puținele zile petrecute la Triest, neobositul revoluționar scria din Atena lui Arăpilă, la 15 februarie, că, aflîndu-se într-o grea situație materială, fusese „silit a mă împrumuta la Magheru, la Triest, ca să poci merge pînă la Constantinopol“.

După plecarea lui Bălcescu — pe care l-a văzut atunci pentru ultima oară în viață —, în urma unei scrisori primite din Viena, de la Maiorescu, la 6 februarie Magheru i-a răspuns la 10 ale lunii, exprimîndu-și regretul pentru „vestea ce-mi dai, cum că adică între ai noștri

s-ar fi ivit de nou dezghinări și neuniri“, blamînd pe cei care s-au ridicat atunci să critice pe otomani pentru atitudinea lor potrivnică revoluției *. Din motive tactice, scria Magheru, „asemenea idei trebuie alungate cu toată energia“. Și continua pe același ton : „Încredințea pe cei care ca și d-ta sînt de opinia ca să se respecte pe Turcia mai virtos în acturi formale... și faceți ca nu cumva să se amăgească vreunul a urma politica furioasă și fără minte a celor care socotesc nebunește că e vremea tocmai acum a ocări pe Turcia“. Îndemna la unire, „că — zicea el — șade și rău și lucrurile merg încet și fără mare succes cînd într-o emigrație așa de puțin numeroasă ca a noastră sînt atîtea fracții, atîtea idei cîte capete...“ Generalul îl informa că „Bălcescu a plecat marți [6 februarie]. El ți-a scris și m-a rugat a-i îndrepta răspunsul d-tale la Constantinopole“. În final, își dezvăluia intenția de a părăsi și el Triestul, peste vreo 15 zile, cînd va primi rezultatul întîmpinării făcute pe lîngă Riza pașa, dacă este oportună sau nu deplasarea lui la Constantinopol. După ce preciza că din puținul ce-l avea ajutate cu bani de drum pe Ion Filipescu, mergînd la Paris, și pe Bălcescu, spre a ajunge la Constantinopol, cu 50 și, respectiv, 15 galbeni, Magheru își manifesta îngrijorarea în legătură cu evenimentele din Transilvania, unde înfruntarea dintre trupele revoluționare ungurești și oști-

* În perioada imediat următoare înăbușirii revoluției, între fruntașii români aflați în emigrație s-au purtat unele discuții în legătură cu linia tactică generală a mișcării naționale românești. O parte dintre revoluționarii stabiliți la Paris se pronunțau pentru o poziție ofensivă față de Poarta otomană. Alții, stabiliți în alte centre, printre aceștia aflîndu-se și generalul Magheru, cereau o atitudine prudentă, de menajare a raporturilor româno-otomane. Ei porneau de la constatarea justă că marile puteri occidentale, îndeosebi Anglia și Franța, fiind interesate direct în păstrarea integrității Imperiului Otoman, n-ar fi văzut cu ochi buni o acțiune menită să ducă la slăbirea acestuia. Printr-o astfel de conduită ei sperau că vor putea obține mai ușor sprijinul puterilor occidentale în rezolvarea problemelor legate de soarta viitoare a Principatelor române.

rile habsburgice atinsese un punct culminant : „Te rog foarte a-mi scrie ce ai mai auzit despre Transilvania, căci mă aflu pe cărbuni aprinși“.

Generalul era foarte îngrijorat din cauza familiei sale rămasă la Sibiu. El primise scrisori de la soția și fiica lui (la 11 ianuarie și 3 februarie), în care acestea aminteau de luptele dintre armata revoluționară condusă de generalul Iosif Bem și trupele imperiale, lupte purtate în apropierea orașului, răspîndind panică printre locuitori, ale căror case de bani fuseseră trimise la punctul de vamă de la Rîul Vadului dinspre Țara Românească. Zinca Golescu și nepoata ei Catinca Rosetti, aflate în refugiu la Sibiu, se gîndeau să se întorcă în țară, deși primind la Sibiu vizita secretarului consulatului englez din București, Grant, începuseră să șovăie ; veștile primite din principat erau proaste, reacționarii persecutînd cu sălbăticie pe oricine avusese oricît de slabe legături cu revoluția. Alexandrina Magheru manifesta grijă pentru soarta tatălui ei, despre care nu mai știa nimic, fiindu-i „frică de loviri vrăjmașe“. Iar la toate acestea se adăuga lipsa acută de bani, suma confiscată la vama din Bran nefiind încă în posesia familiei. Iată de ce, în amintita scrisoare către Maiorescu, generalul îl ruga să-l ajute și să-l îndrepte spre instanța cea mai nimerită de la Viena. unde să i se facă odată dreptate.

În aceeași zi de 10 februarie 1849, Magheru a adresat o lungă scrisoare lui Tell și Eliade, împărtaşindu-le opiniile sale judicioase în privința organizării emigrației românești și accentuînd asupra necesității unității de acțiune a tuturor românilor. El a combătut proiectul organizării a două comitete revoluționare, unul aparținînd moldovenilor și celălalt muntenilor, socotind „*impolitic și foarte imprudent de a recunoaște... două emigrații care... prin interesurile lor omogene, prin legăturile lor de sînge ar trebui să se confunde într-o singură emigrație română... Cînd o să înțelegem mai bine că numai o unire nedestructibilă atît morală cît și materială între deosebitele trunchiuri ale arborelui român este condiție de viață a gentei noastre?*“ [subl. ns.]. Totodată generalul se declara ferm împotriva ideii „de a alege un sin-

gur cap pentru emigrație“, pledînd pentru o conducere colectivă, alcătuită din munteni și moldoveni reprezentați proporțional cu numărul populației fiecărui principat. În sfîrșit, în privința activității emigrației de la Paris, considera ca o imprudență faptul că Ion Brătianu, C. A. Rosetti și Ioan Voinescu II blamaseră cu violență comportamentul Porții față de revoluție, nesocotind că, atunci, nu era momentul prielnic răfuielii cu otomanii. În același spirit, la 12 februarie, Magheru a scris și lui N. Bălcescu, sosit la Constantinopol, pledînd pentru unire, condamnînd imprudențele „radicalilor“ și dîndu-i anumite informații de pe fronturile de luptă din Transilvania, unde trupele țariste se arătau pregătite să intervină împotriva revoluționarilor unguri. La 5/17 februarie, generalul primise vești din Paris, de la fiul său Ghiță, care îl informa despre activitatea Goleștilor, a lui Tell, Eliade și I. Brătianu, cît și despre „memorialul“ care urma să fie înaintat de românii emigrați Adunării din Paris și de eventualitatea dezbaterii problemelor românești și în Parlamentul de la Londra. În privința activității sale, tînărul Magheru explica tatălui său motivele ce-l determinaseră să nu intre într-un pensionat, deocamdată, urmînd să se perfecționeze cu doi profesori în limba franceză.

Generalul nutrea însă alte planuri pentru viitorul lui Ghiță, iar în scrisoarea care a trimis-o lui Alecu G. Golescu (Arăpilă) în Paris, la 19 februarie, îl ruga pe acesta să-i îndrume fiul în direcția cea mai bună, spre a se perfecționa în studiul matematicilor, „ocupîndu-se însă tot într-același timp și de istorie, de geografie, fără care negreșit un militar nu poate fi bun de nimic“. Din punct de vedere politic, Magheru se declara satisfăcut cu soluția de compromis adoptată în problemele conducerii emigrației, o formulă provizorie, propusă de către o parte din emigrați, de a fi recunoscută ca for conducător fosta locotenență, propunere acceptabilă „de vreme ce ideea de formarea unui comitetu e împărtășită de majoritate“. În sfîrșit, îl anunța : „Eu o să plec poimîine, miercuri, la Viena, spre a face ceva de a găsi bani, căci nu mai am nici... chiar de cheltuială. De voi fi norocit

să capăt cu împrumutare de la cineva, apoi mă reped și eu la Paris, spre a mă întâlni cu d-stră și spre a ne determina unde să mergem și ce să facem“.

Cu toate acestea, miercuri 21 februarie, Magheru se mai afla încă la Triest, scriindu-i din nou lui Bălcescu și explicându-i cauza neputinței sale de a veni la Constantinopol, în pofida unei misive imperative primite de la Ghica, la 19/31 ianuarie. Totul se datora lipsei acute de mijloace pecuniare. „De aceea — preciza generalul — mâine și plec la Viena ca să caut să mă împrumut cu ipotecă pe proprietățile mele. Am și scris în cauza aceasta celor de la Paris ca, de vreme ce confiscăția averilor revoluționarilor n-o să poată avea loc în țară, să caute să se înțeleagă cu vreun bancher spre a ne înainta ceva fonduri asupra proprietăților noastre, căci altfel nu numai că nu o să putem lucra nimic, dar n-o să avem nici pentru existență“. Îl informa pe Bălcescu despre cele ce îi scrisese fiul său Ghiță de la Paris, „cum că s-au primit de către toți de acolo a se tipări memorialele asupra cauzei noastre, [memorialuri] lucrate de Arăpilă și de Ubcini⁸³ și or să fie și prezentate peste curînd la Cameră“. După o informație publicată în periodicul parizian *Journal des débats politiques et littéraires*, ce-î căzuse în mâini, Magheru afirma că și „Englitera ar fi protestat din nou în contra prolongației ocupării Principatelor de către trupele țarului“.

Ajuns, în sfîrșit, la Viena în ultimele zile ale lui februarie 1849, Magheru se grăbea să scrie de acolo, la 1 martie, lui Arăpilă, la Paris, punîndu-l la curent cu acțiunea „deputăției românilor transilvăneni“ alcătuită din Ioan Maiorescu, A. T. Laurian, protopopul bănățean Ion Popasu, publicistul bucovinean George Hurmuzaki, Ioan Dobran („agent de curte și bărbat de încredere al națiunii românești“), care s-a deplasat la Olmütz (numele german al localității cehoslovace Olomouc), pentru a prezenta tînarului împărat Franz Iosif revendicările româ-

⁸³ Jean Honoré Abdolonyme Ubcini (1818—1884), istoric și publicist francez, participant la evenimentele revoluționare din 1848 în Țara Românească.

nilor din Transilvania, Banat și Bucovina, privind acordarea de drepturi politice și recunoașterea „națiunii române din Casa Austriei“.

În ceea ce privea situația „pe fronturile de luptă din Transilvania, lucrurile nu mergeau spre liniștire. Se zice că Bem ar fi bătut pe muscali. Știi că dintre aceștia 50 000 se află azi în Transilvania. Dembisky⁸⁴ se zice că ar fi bătut iarăși pe imperiali, la câteva leghe de Pesta. Aci în Viena e o spaimă mai mare decât totdeauna și măsurile cele riguroase ce a luat guvernul dovedesc o mare temere de niscaiva noue turburări“. În final, Magheru se plîngea de faptul că „eu de la d-stră nu știu de ce nu primesc nici o scrisoare. Tutulor v-am scris și cu mare mîhnire văd că toate ale mele scrisori au rămas fără răspuns ! Nu pot pricepe cu credință, iubiți amici, care poate fi cauza de m-ați uitat cu totul. De aceea nici nu știu ce faceți, și care din d-stră sunteți determinați a rămîne acolo și care o să meargă într-altă parte. Eu socotesc să viu singur să vă întîlnesc căci... gîndeam să găsesc bani cu împrumutare. Dar aci cu nevoie voi găsi ; lucru care m-a pus prea mult pe gînduri, căci am rămas numai cu o sută de fiorini și pe lîngă aceasta, de alatăeri, nu poci eși din casă, căci niște friguri trăs-nitoare mă chinuiesc neconținut de 48 de ore“. Încheia precizînd că „eu o să aștept pe Maiorescu aci“, fiind trist că „din Transilvania, de pe la familiile noastre, n-avem nici o știre. Iar din țară avem din nenorocire : baluri, mascarade, paskinade, arlequinade, coarne cu carul pe la bărbați, vai de generația din anul acesta ! În fine, cronica scandaloașă e mai bogată decât oricînd !“

Frămîntat de necazuri familiare și pecuniare și de grijile politice, în ultima vreme fiind și bolnav, Magheru își căuta alinarea scriind cu febrilitate amicilor săi de la care aștepta vești și sfaturi. De pildă, la 3 martie, generalul se adresa lui Eliade, arătîndu-și satisfacția pentru soluția provizorie găsită în privința coordonării activi-

⁸⁴ Enric Dembinski (1791—1864), revoluționar polon ; a participat, ca general, la revoluția ungară. După înfrîngerea acesteia, s-a refugiat în Turcia, sfîrșindu-și viața la Paris.

tății emigrației de către fosta locotenentă, dar totodată își preciza cu demnitate atitudinea, de neclintit patriotism, în problemele majore cu care erau confrunțați revoluționarii români în acele momente. El dădea un răspuns ferm unor acuzații neîntemeiate pe care Eliade i le adusese, bănuindu-l de ambiție și tendințe străine intereselor luptei unite a emigrației : „Nu știu cum zici că intriga a pus ochii pe mine ca să mă dezbine de d-voastră și să-mi însufle o ambiție fără loc și timp. Dar, iubite amice, te rog să crezi că nimeni, nici chiar d-ta, n-ai fi în stare să mă dezbin, să mă deslipești de adevăratul partid național, să mă abați de la singura și raționala politică a țărilor noastre, aceea adică pe care am practicat-o... pe timpul Constituției, aceea pe care am susținut-o în România Mică, după retragerea locotenenței, și care a determinat retragerea mea din țară. Cît pentru ambiție, simțămîntul ăsta nu-l cunosc. O singură dorință am avut și aceasta a fost fericirea țării mele. Aceasta a fost mai tare decît toate afecțiile mele. Căci, familia, starea sau viitorul familiei mele, toate le-am uitat dinaintea acestei dorințe care frămîntă sufletul meu din cea mai tînără a mea copilărie și aceasta voi ca toți să mi-o recunoască, căci se ține strîns legată de onoarea mea“. După ce-și exprima regretul pentru faptul că fiul său Ghiță, aflat la Paris, răcise relațiile cu Tell și Eliade (de fapt feciorul Magherului se îndepărtase de cei doi din motive ce țineau de părerile și convingerile sale politice, mult mai apropiate de cele ale radicalilor), Magheru opina ca fruntașii revoluționari să meargă cu toții să se întîlnească la Constantinopol, spre a pleda pe lîngă dregătorii Porții cauza românilor. La această scrisoare, Eliade i-a răspuns lui Magheru, la 3/15 martie, din Londra, unde se afla, împreună cu Tell, încercînd să convingă cercurile politice britanice de fidelitatea revoluționarilor români față de Poartă ; el propunea generalului să vină la Marsilia sau Livorno și, de acolo, să pornească împreună la Constantinopol. Acest proiect nu s-a realizat însă, atenția lui Magheru îndreptîndu-se din nou spre Transilvania, unde revoluția intrase într-o fază critică. Continuînd vechea linie politică de menținere a integrității teritoriale

a fostului regat feudal maghiar, conducătorii revoluției ungare nu au putut înțelege că lupta lor împotriva opresiunii habsburgice putea avea șanse sporite de izbândă dacă și-ar fi făcut aliați din români și slavii de sud. Aceasta implica însă recunoașterea din partea guvernului revoluționar ungar a drepturilor politice inalienabile ale acestor națiuni. Lucrurile s-au desfășurat exact invers : prin nerecunoașterea drepturilor lor sacre și prin persecuțiile la care au fost supuse, aceste națiuni au fost înstrăinate de revoluția maghiară și transformate în dușmani. Faptul era recunoscut de Szemere Bertalan, ultimul președinte al guvernului revoluționar maghiar care, reflectînd asupra evenimentelor, scria : „În decursul timpului, pe jumătate în secret, pe jumătate deschis, a luat naștere, s-a dezvoltat și a crescut o nouă idee, cea a naționalității. și noi, nerecunoscînd puterea sa imensă la alte neamuri, nu am luat-o în considerare cuvenită. Cunoșc foarte bine intrigile secrete și deschise ale acelei epoci, știu ce influență a avut armata țaristă asupra deznodămîntului istoric ; dar să mărturisim că noi nu am înțeles importanța considerabilă a ideii și a mișcării naționalităților, aparent ieșită la suprafață din întîmplare, dar fierbînd de mult timp în interior“ (Citat după Const. C. Giurescu, Dinu C. Giurescu : *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri pînă azi*, ed. II, București, 1975, p. 598).

Aceste dezbinări au venit în sprijinul forțelor contra-revoluționare ; Curtea din Viena, împreună cu aceea din St. Petersburg, care se oferise să-i acorde asistență militară, au trecut la reprimarea oricărei rezistențe revoluționare. Primele unități ale trupelor țariste numărînd vreo 5 000 soldați, sub comanda colonelului Skariatin, trecuseră, prin pasurile Timiș și Turnu Roșu, în Transilvania, la 21 ianuarie/2 februarie 1849, ocupînd poziții la Sibiu și Brașov. În aceste împrejurări dramatice, punînd în pericol soarta revoluției din Ungaria și stingerea ultimului focar insurecțional din Europa centrală, Magheru a militat pentru apropierea între români și maghiari, cu condiția ca aceștia din urmă să recunoască drepturile naționale ale românilor și să le acorde autonomie. El

preceda, astfel, cu câteva luni încercările lui Bălcescu inițiate în această direcție în vara lui 1849. Magheru s-a adresat, printr-o scrisoare trimisă din Baden (în apropiere de Viena) la 4/16 martie 1849, lui Lajos Kossuth, conducătorul revoluției maghiare, expunându-și opiniile sale în această privință. (Textul francez al acestei scrisori a fost tradus recent în limba română de Cornelia Bodea, în lucrarea *1848 la români...*, vol. II, București, 1982, pp. 1072—1076. Noi cităm aici textul românesc *original*, păstrat în epistolarul generalului). Modul în care abordează Magheru relațiile dintre revoluționarii maghiari și cei români, relații pe care le subordonează strâns ideii de revoluție ca fenomen general-european, menit a sfârșii forțele reacționare și a crea un climat general favorabil afirmării independente a tuturor națiunilor, ne pune în fața uneia din cele mai înaintate poziții exprimate în epocă în legătură cu problema națională în centrul și sud-estul Europei în cursul revoluției din 1848—1849. Magheru dovedea o înțelegere deplină a marelui adevăr că un popor nu poate fi cu adevărat liber atîta vreme cît nu recunoaște și altor popoare dreptul de a se împărtași din binefacerile libertății. Pornind de la această convingere, el se adresează lui Kossuth, cerîndu-i ca drepturile și libertățile proclamate de revoluția maghiară să se extindă și asupra românilor și a celorlalte naționalități care trăiau atunci în Ungaria, căci numai în acest fel se puteau pune bazele unei trainice și durabile colaborări a tuturor forțelor revoluționare împotriva reacțiunii. În fața amenințării intervenției militare țariste, Magheru considera, „fără temere de a greși, cum că sfîrșitul acestui rezel nu poate fi deloc în avantajul națiunii maghiare“, dacă guvernul revoluționar ungar „nu va căuta a-și împăca din nou simpatiile populilor vecini. Aceasta este încă cu puțință, mai cu seamă despre nația română... dar momentele sînt prețioase și numărate...“ Fosta căpetenie a pandurilor demonstra că era în interesul ambelor popoare ca guvernul maghiar să recunoască revendicările românilor, singura cale pentru a „cimenta o uniune nedespărțită între marea națiune maghiară și între cele nouă milioane de români“. Aceste

revendicări constau în „recunoașterea imediată a naționalității și a drepturilor politice ale populilor români din Transilvania, Banat și Ungaria și sancționarea acestui act printr-un statut organic emanat după regule de la guvernul maghiar și promulgat oficialmente de către dînsul. Din parte-le, românii din aceste trei contrade [țări] s-ar lega firește a face cauză comună cu nația maghiară...” Și în concluzie : „Dacă, după toată dreptatea și echitatea, onorabilul guvern maghiar ar îndeplini legitimele cereri ale populilor român din Transilvania, Banat și Ungaria și nu s-ar mai îndoi de a recunoaște naționalitatea lor și toate drepturile ce se țin de dînsa, atunci și noi, românii din Principatele danubiene, ne-am angaja pe dată a plăti tributul nostru de recunoștință nației maghiare pentru ale sale binefaceri conforme justiției către frații noștri sus-numiți, formînd o legiune spre a combate și noi inamicul a oricărei libertăți și progres și mai cu seamă azi inamicul neîmpăcat al nației maghiare și al nației române...”

Din nefericire, cursul evenimentelor a fost altul, iar conducătorii revoluției maghiare s-au apropiat prea tîrziu de români prin *Proiectul de pacificare* semnat de Bălcescu, împreună cu Bolliac, și Kossuth, la Seghedin, în 2/14 iulie 1849, în preajma capitulării forțelor revoluționare ungare la Șiria, lîngă Arad (1/13 august 1849). Cu tot insuccesul inițiativei, meritul primei acțiuni de apropiere a românilor de revoluționarii unguri, în primăvara lui 1849, i-a aparținut, incontestabil, lui Magheru.

Era, poate, una din cele mai frămîntate perioade din cursul anului 1849, cu dese și neașteptate răsturnări de situații. Magheru era neliniștit și din cauza familiei sale, rămasă la Sibiu, oraș care, la 27 februarie/11 martie căzuse în mîinile trupelor insurecționale comandate de Bem. La 8/20 martie, Magheru scria Zincăi Goleșcu, cerîndu-i cu nerăbdare vești ; îi povestea împrejurările sosirii sale la Viena, deplîngînd precara-i situație materială și nenorocul de a nu fi întîlnit pe fruntașii transilvăneni, plecați în delegație pe lîngă împărat la Olmütz : „Silit am fost dar, să mă repez și eu acolo [la Olmütz]. Am aflat de la dînșii că d-voastră vă aflați încă la Sibiu...”

Întorcîndu-mă, aşadar, aci la Viena, ca să pornesc această scrisoare, aflai de la cineva, care primise ştiri printr-o scrisoare de la 26 februarie, cum că purtarea muscalilor în Transilvania a făcut pe toţi fraţii noştri emigraţi a scăpa care încotro şi că domnia ta cu demoazela [Catinca] Rosetti [nepoata Zincăi], ai avut bunătate a lua şi pe fiiă-mea cu nepotu-meu [Niţu], spre a veni îndată aci la Viena, din pricină că soţia mea s-ar fi hotărît a trece în Ţara Românească la fraţii săi...“ Cuprins de temeri, Magheru ruga în final pe Zinca, „pe care toţi românii cei buni te privesc ca o mumă şi te venerază ca o adevărată antică matro[a]nă romană“, să ia sub ocrotirea ei pe Alexandrina şi să vină împreună cît mai degrabă la Viena, spre a părăsi periculosul teatru de război ce devenise Transilvania.

Informaţiile primite de Magheru la Viena nu erau însă exacte. De aceea el se legăna în speranţe zadarnice cînd, la 15 martie, s-a adresat lui Arăpîlă, aflat la Paris, informîndu-l că „aştept pe nepotu-meu şi pe fii-mea, care, după cum luai ştire, trebuie să fi plecat încua spre Viena cu M-me Golescu. Poate că fii-mea îmi va aduce puţini bani, căci este mai bine de o lună de cînd am scris ca să ie cu împrumutare de la nişte români din Transilvania... [de lîngă Sibiu] care afermează [ţin în arendă] neşte munţi ai mei mai bine de 20 de ani. Mai cu seamă că aceştia mi-au mai dat bani, cînd am plecat din Transilvania şi mi-au promis a-mi mai da cînd voi avea trebuinţă cu ipotecă pe acei munţi. Apoi, acum nu ştiu de se vor fi ţinut de vorbă şi de aceea şi aştept cu impacienţă pe fii-mea“.

Din nefericire, situaţia reală era cu totul alta. Zinca Golescu, Maria, soţia lui Eliade, Maria şi Alexandrina Magheru, împreună cu alte românce fugite din ţară, rămăseseră la Sibiu, în vremea cînd „trupele austriace, unite cu cele ruseşti au fost bătute de Bem“, după cum a atestat mai tîrziu fiul lui Ioan Maiorescu, Titu, refugiat cu mama şi sora sa în acelaşi oraş. La auzul ştirii apropierii oştirii lui Bem de oraş, Maria Magheru s-a grăbit să plece, cu băieţelul ei Romulus, spre a trece graniţa în Ţara Românească şi a se duce la Bucureşti. Alexandrina

a rămas însă pe lângă Zinca Golescu și nepoata ei, hotărîndu-se s-o urmeze cu toate după cîteva zile. La 27 februarie/11 martie trupele lui Bem, izgonind pe țariști, au intrat în Sibiu. În oraș se mai afla încă secretarul Consulatului englez din București, Grant, care a avut o întrevedere cordială cu Bem a doua zi, luînd sub protecția sa pe refugiatele românce prinse acolo de evenimente. Grant a părăsit Sibiul în dimineața zilei de 1/13 martie 1849, îndreptîndu-se spre București, escortînd pînă la graniță pe Zinca Golescu, Alexandrina Magheru și însoțitoarele lor. Mai tîrziu, neputîndu-se întoarce în țară — fiind proscris — a părăsit orașul și Nițu Magheru, alăturîndu-se fiilor Zincăi Golescu, Alecu (Albu) și Radu, în drumul lor spre Constantinopol, în speranța reîntîlnirii acolo cu generalul Magheru, despre care nu mai știa nimic. Dar după cum povestește Zinca, într-o scrisoare trimisă din Golești, la 11/23 martie 1849, fiului ei Ștefan, la Paris : „Sînt în acest moment foarte întristată și foarte neliniștită de soarta d-nei și d-șoarei Magheru. Ele s-au gîndit la fel ca și mine să se afle în mai multă siguranță în țara lor decît în străinătate, în acele momente critice pentru toți cei care se găseau la Sibiu. Dar iată că d-na Magheru s-a pomenit arestată de ofițerul [de la vama] din Cîineni și constrînsă să meargă la Rîmnic [Vilcea], în loc să fie lăsată să-și continue drumul direct spre București, unde socotea să se ducă. D-șoara Magheru însă, rămăsese cu noi spre a ne întoarce împreună în țară și lăsase pe mama ei vitregă să plece cu cîteva zile mai înainte. La Cîineni, ofițerul [de la vamă] ne-a dat vestea că mama ei vitregă se află arestată la Rîmnic... Chiar atunci a sosit un dorobanț al ocîrmuitorului din Pitești, înștiințînd-o [pe Alexandrina] prin viu grai că dacă dorea s-o însoțească pe d-na Magheru la Brașov nu trebuia să piardă nici o clipă, deoarece d-na Magheru era obligată să plece în cursul aceleiași zile la Brașov. Te las să-ți închipui care ne-a fost mîhnirea văzînd pe cele două cucoane Magheru tratate cu atîta lipsă de omenie și trecute peste graniță ca două vinovate de cine știe ce crime politice... Sărmana d-șoară Magheru a plecat neconsolată și plîngînd. Alexandru [Racoviță], ginerele meu, a înso-

țit-o la Pitești, spre a o conduce la mama sa vitregă, și în această seară chiar vor fi expediate la Brașov... Plecând de aici, d-șoara Magheru mi-a lăsat pentru fratele ei [Ghiță, aflat la Paris] scrisoarea aici inclusă. I-o vei da-o și-i vei spune că a plecat cu mama sa vitregă chiar în această seară la Brașov... dar odată aflate acolo, să nu se teamă de soarta lor, deoarece generalul care comandă trupele ungurești este un oarecare Dembinski, polonez, și care este un om foarte cumsecade. Va avea, desigur, toată grija de aceste doamne“.

Consulul general britanic din București, Colquhoun, înfiera și dînsul, în raportul trimis ambasadorului Stratford Canning, la 16/29 martie, atitudinea condamnată a autorităților, arătînd că „soția lui Magheru, care fugise în Țara Românească de la Sibiu, la vestirea apropierii [de oraș] a ungarilor, a fost arestată și apoi expulzată peste graniță și acolo, pusă în libertate“.

Despre același eveniment povestește și un articol din *Espatriatul* lui Cesar Bolliac, apărut la 1 aprilie 1849 : „Pe juna femeie și pe fiica d-lui Magheru, ce intraseră de la Sibiu în țară, sperînd să mai găsească ceva din averea sa cea prădată de boierii țării, au arestat-o la Rîmnic și cu porunca Vorniciei din Lăuntru, în care zicea că «pe această ființă să o treacă granița în douăzeci și patru de ceasuri», au și trecut-o pe la Bran, tocmai în fierberea cea mai mare a ardicii gloatelor secuiești după bătaia și rușinoasa fugă a armiiilor rusești și nemțești. Oare nu au cugetat ciocoi să o piarză cînd au dat astă infamă poruncă ? Dar n-au izbutit, căci d-nei Magheru i s-a dat de la graniță o escortă de călăreți și un ofițer alături au însoțit-o pînă la Brașov, unde a avut o primire de acelea care ciocoaicele n-au avut în viața lor“.

Intr-adevăr, Maria, Alexandrina și Romulus Magheru au fost găzduiți cu toată ospitalitatea și luați sub protecția familiilor lui George Bariț și Andrei Mureșanu. Și tot la Brașov s-a refugiat și Maria Eliade. La 7 aprilie Alexandrina scria unei prietene, făcîndu-i cunoscută neliniștea în care se afla, neavînd nici o știre de la tatăl și vărul ei Nițu ; suferea de pe urma lipsei acute de bani,

consolidându-se însă că relele ce înconjoară pe români „trebuie să le insufle mai multă inimă și să nu se descurajeze“.

Nici soarta lui Nițu Magheru nu a fost mai de învidiat. Plecînd, în martie 1849, din Sibiu, cu Alexandru C. Goleșcu (Albu) și fratele acestuia Radu, la Constantinopol, a avut dezamăgirea de a nu-l găsi acolo pe generalul Magheru, aflat, după cum știm, la Viena. Întîlnindu-se cu Bălcescu, Nițu a hotărît să-l însoțească pe acesta înapoi în Ungaria și de acolo să meargă la Viena, spre a-și revedea unchiul. După cum scria Bălcescu lui Arăpîlă, la 1/13 aprilie, plecarea era proiectată pentru ziua următoare, dar în dimineața Paștelui, duminică 3/15 aprilie, marele tribun revoluționar a părăsit Constantinopolul doar cu I. Bălăceanu, Alecu Manu, comitele polon Mihail Ilinski și căpitanul italian Alessandro Monti. Ce se întîmplase? Autoritățile otomane n-au îngăduit șederea noilor veniți (cei doi frați Golești și Nițu) la Constantinopol și i-a trimis în surghiun la Brusa, în Asia Mică, unde se mai aflau internați și alți revoluționari români refugiați, printre care frații Nicolae și Grigore Ipătescu, frații Costache și Dimitrie Florescu, pictorul Ioan Negulici, G. Adrian, Gr. Zosima, A. Zane, C. Serghiad, I. Deivos ș.a. În timpul exilului de la Brusa, în 1849, pictorul Negulici a găsit totuși răgazul să execute portretele unora dintre frații săi de suferință. Astfel, o frumoasă acuarelă, iscălită și datată, îl înfățișa pe fostul iuncăr Nițu Magheru în straiie civile. Figura tînarului, cu trăsături energice, era umbrită de un zîmbet trist, reflectînd neliniștea celui condamnat la o îndelungată și grea pribegie.

Din primăvara anului 1849 soarta s-a arătat vitregă pentru familia Magheru, răzlețită acum în toate colțurile Europei. Generalul se afla la Viena, suferind de friguri, înfruntînd lipsuri și frămîntîndu-se pentru viitorul său, al emigrației și al patriei; soția sa Maria, fiica Alexandrina și cu băiatul cel mic, Romulus se sbăteau în nevoi la Brașov, în timp ce fiul cel mare, Ghiță, îndura aceleași greutăți la Paris; în sfîrșit, Nițu lîncezea la Brusa. Legăturile dintre ei erau răzlețe, adeseori scrisorile lor rătă-

cindu-se și neajungînd la destinație. Toți erau îngrijorați nu numai din pricina despărțirii și a precarei situații materiale, dar mai ales din cauza sumbrelor perspective pe plan politic, reacțiunea arătîndu-se, momentan, biruitoare pe întregul continent. Revoluția fusese înfrîntă peste tot, în Franța, Germania, Italia, Austria, Ungaria și Țările române, popoarele gemînd sub tirania unor regimuri despotice și autoritare. În acest sens, este relevantă corespondența trimisă din Paris de Ghiță Magheru tatălui, sorei sau vărului său, redîndu-le, cu amănunte, atmosfera apăsătoare existentă în capitala Franței, unde îl întrista guvernarea din ce în ce mai autocratică a prințului-prezident Louis Napoléon Bonaparte, viitorul împărat Napoleon al III-lea. Astfel, în scrisoarea trimisă în comun Alexandrinei și lui Nițu, la 1/13 martie, după ce se arăta afectat din pricina unor divergențe de opinii dintre unii membri ai emigrației românești, Ghiță deplîngea soarta „bieteii republici a Italiei“, abandonată de Anglia și Franța, precum și neputința lordului Palmerston de a se opune politicii agresive a cabinetului de la St. Petersburg, ce-și impusese voința la Constantinopol și Viena. În sfîrșit, era mîhnit din cauza represiunilor și persecuțiilor organizate în Franța împotriva socialiștilor, considerînd că „este cea mai mare ticăloșie“. La 10/22 aprilie, după ce-și exprima față de tatăl său, neliniștea în privința soartei familiei, Ghiță se arăta îngrijorat de situația politică de la Paris, unde domneau frămîntări printre militari și umblau zvonuri că emigrații vor fi expulzați.

În acel moment suferințele generalului erau sporite și de frigurile care îl țintuiseră la pat, fiind îngrijit cu abnegație de medicul Aloysius Drasch, care se va stabili mai tîrziu în România și va rămîne în strînse legături cu familia Magheru. Abia la 6 mai 1849, Magheru a găsit, în sfîrșit, răgazul să răspundă mai multor scrisori trimise de la Paris de bunul său prieten Al. G. Golescu (Arăpilă): „Nu te vei mira de această a mea tăcere cînd odată vei ști că d-abia două, trei zile sunt de cînd am lăsat patul, că frigurile m-au slăbit cu totul și că puțin tocmai acum am început a mai lua puteri“. Se simțea totuși „foarte

slăbit“ în urma acelor friguri „crîncene“ ce îl truseră vreme de cinci săptămîni, lăsîndu-i și „o durere simțitoare de piept“. Pe de altă parte, „aici asemenea nu mai putem sta și nu știu cum o să poci pleca, de vreme ce nimeni dintr-ai noștri n-avem deloc mijloacc. Eu speram că nepotul Nițu îmi va aduce aci argintăria și chipu ce mai aveam din obiectele prețioase scăpate în Transilvania, cum și ceva bani ce scrisesem să iee cu împrumutare de la niște transilvăneni ce țin în fermagiu niște munți ai mei. Dar și aci nenorocire, căci îmi scrie Nițu că tot ce aveam, hîrțiile și toate obiectele, precum și nește cai, toate ni se jefuiră... la intrarea lui Bem în Sibiu ; asemenea și documentele proprietăților mele din România. Închipuiește-ți, amice, strîmtoarea în care mă aflu și neputința de a lua o hotărîre oarecare“.

Cu toate acestea, Magheru și-a învins suferința, izbutînd să se concentreze în misivă și asupra unor probleme cu caracter politic, insistînd din nou pentru organizarea pe temeiuri unitare-românești a emigrației sub conducerea unui comitet mixt (moldoveni și munteni) de minimum zece persoane, întrucît „pluralitatea părerilor este mult mai utilă și mai bună decît lucrarea unui ins singur“. În privința situației din Transilvania, arăta că „la intrarea lui în Sibiu, Bem a convocat pe toți emigrații români și i-a îndemnat să formeze o legiune cu stindardul național... Frații noștri însă n-au socotit să dea urmare la această propunere și toți au plecat spre Orșova. Numai singuri amicii noștri Bolliac, [Iosafat] Zna-goveanu și Ghenadie... au apucat de au mers să ceară azil și ospitalitate la unguri încă de la invazia muscalilor în Transilvania și cînd aceștia închideau și persecutau întocmai ca la noi în țară. Ce s-or fi făcut, nu mai știu nimic“. Îi mai dădea vești și despre luptătorul Simion Bărnuțiu, aflat „la arest în țară, nu știu dintr-al cui ordin“, precum și despre profesorul Aaron Florian, „zăcîndu în fiare tot la noi în țară“. Peste zece zile, la 16 mai, Magheru revenea cu știri despre Transilvania, într-o nouă epistolă trimisă lui Arăpîlă din Viena, sperînd ca după vreo zece zile, dacă va găsi mijloace, să se repeadă pînă la Constantinopol, spre a se consulta

cu ceilalți români „asupra măsurilor ce ar fi de luat în circumstanțele actuale și în evenimentele ce au loc în Ungaria și în Transilvania. Ai noștri de aci așteaptă numai mijloacele ca să se strecoare în Ardeal“. Își exprima satisfacția pentru ținuta ziarului *Espatriatul*, „redigiat de amicul nostru Bolliac la Brașov“, care ziar „se putu strecura pînă aici chiar din București“; s-a bucurat mult, liniștindu-se de soarta amicilor Bolliac și Ghenadie, aprobînd „cu totul spiritul și limbajul acestui jurnal“. Încheia cu știri de pe fronturile de luptă, unde Dembinsky ar fi înfrînt un corp de armată țarist la frontiera Moraviei, iar ungurii ar fi intrat în Buda.

Totuși speranțele lui Magheru de a părăsi atunci Viena nu s-au împlinit din pricina lipsei de bani și imposibilității de a împrumuta o sumă mai substanțială de la compatrioata sa Luxița Cantacuzino (născută Kretzulescu), soția boierului cu vederi liberale Grigore Cantacuzino, aflată atunci în capitala Austriei. Această persoană îi promisese înlesnirea unui împrumut de 1 000—2 000 fiorini, pe care Magheru îl acceptase de vreme ce își aștepta nepotul, pe Nițu, să-i aducă bani din Transilvania. „Însă inamicii noștri“, se adresa Magheru Luxiței Cantacuzino, la 27 mai, „nu încetează persecutările lor și bietul nepot-meu, carele apucase spre Constantinopole, socotind a mă găsi acolo, n-a apucat să ajungă bine și s-a văzut ridicat împreună cu ceilalți frați ai noștri și trimiși în citadelă la Brusa“. Abia atunci generalul s-a văzut nevoit să se adreseze amintitei boieroaice, solicitîndu-i împrumutul promis. După ce a fost amînat de mai multe ori, în cele din urmă aceasta i-a oferit neînsemnata sumă de 100 fiorini. Magheru a refuzat cu mîndrie această milă deghețată și a restituit cu demnitate banii: „Eu cu o sută de fiorini tot mă văz silit a mancarisi [lipsi] la toate angajamentele de onoare ce contractasem pentru 26 mai și d-ta, în poziția de strîmtorare în care zici că te afli, lipsa de o sută de fiorini poate să-ți aducă mai multă jenă. Te rog, dar, doamna mea, a priimi această sumă care nu-mi poate ajuta întru nimic din pricina neînsemnătății ei“.

Lipsa aproape completă de mijloace materiale l-a silit pe Magheru, la 3 iulie 1849, să însărcineze pe Ioan

Dobran, „agentul de curte din Viena“, să întreprindă demersurile necesare pe lângă autoritățile austriace în vederea recuperării sumei de 4 000 fiorini în 12 000 „sfanțihi“, depozitată de dînsul la vama de la Bran încă de la 15 iulie 1848. Magheru a scris generalului Pfersmann, înaintea plecării sale din Sibiu, căpătînd asigurări că i se vor restitui la timp. Banii au sosit, însă, după părăsirea orașului de către revoluționarul pribeag, iar soarta lor o lămurește însuși Magheru în procura dată lui Dobran : „Cuprinderea Sibiului de către unguri au silit pe autoritățile locale a transmite, în Țara Românească, pe lângă casele imperiale cu bani, și acest deposit al meu, unde apoi, retrăgîndu-se și generalul Puhner cu armata, în vremea aflării ei în principat pentru trebuințele căreia s-a întrebuițat și această sumă a mea, fiind dovadă pentru toate acestea protocoalele cancelăriei ștabului general aflat acum în Croația la Agram [Zagreb]. De aceea, fiindcă acum mă aflu mai mult decît totdeauna în lipsă de mijloace pecuniare, căci din împrejurările sus descrise n-am putut nici pînă acum regula administrația proprietăților ce am în patria mea, împuternicesc prin aceasta pe d. Ioan Dobran, agentul de Curte, a reclama această sumă la onorabilul guvern austriac, despre care sînt încredințat că nu-mi va face nici o împiedicare la a ei răpundere, de vreme ce nu numai că s-au dovedit dreaptă avere a mea, dar cu dînsa s-au întîmpinat chiar și trebuința oștirilor imperiale de sub generalul Puhner. Declar totdeodată că hîrțile atingătoare despre cursul acestei pricini nu le am în posesiunea mea, căci ungerii, la a lor invasie în Transilvania, pe lângă alte documente și lucruri prețioase ce mai aveam lăsate acolo în păstrare, mi s-au luat împreună și acele hîrtii. Cum că însă arătările aci expuse sînt adevărate și din punct în punct conforme cu cursul lucrurilor o poate adevăra și chiar d. general Pfersmann, carele din norocire se află venit acum aci în Viena din armata ce se află în România“.

Nu știm, însă, care a fost finalul acestei încurcate afaceri și în ce mod și cînd anume și-a recuperat Magheru banii de la guvernul austriac. Grijile generalului au fost sporite și prin veștile primite în legătură cu reglemen-

tarea abuzivă a situației din Principate, prin Convenția de la Balta Liman, încheiată între Poartă și Rusia țaristă încă la 19 aprilie/1 mai 1849, prelungind ocupația militară străină pentru a reprima orice „mişcare de insurecționare“. În Principate au fost numiți noi domnitori, fără consultarea factorilor de răspundere de la București și Iași și anume Barbu Știrbei, fratele lui Bibescu, care a ocupat tronul muntean la 16/28 iunie și Grigore Alexandru Ghica, în Moldova, ce a înlocuit pe Mihai Sturza, dar s-a înscăunat mai târziu, la 2/14 octombrie.

Continuând în același timp acțiunea lor represivă, curțile suzerană și protectoare au dat dispoziții lui Barbu Știrbei, la 6 iulie 1849, să nu procedeze la nici un fel de amnistie politică, ci, dimpotrivă, să împiedice întoarcerea în țară a 34 de proscriși, în rândul cărora figura și Gheorghe Magheru, socotind prezența lor „vătămătoare liniștii țării“.

Tristeții vieții de pribeag, lipsurilor materiale și sănătății șubrede li s-a adăugat și amărăciunea unor divergențe de opinii dintre dînsul și fiul său Ghiță. Generalul nu avea însă întru totul dreptate cînd îl dojenea pe fiul său de la Paris că își răcise relațiile cu Tell și Eliade, pe care, în pofida scăderilor pe care aceștia le manifestau, Magheru îi considera, încă, apropiați. Fiul său se afla sub puternica înrîurire a lui C. A. Rosetti și I. C. Brătianu, manifestîndu-se ca un tînăr patriot, animat de sincere sentimente democratice și care va dovedi un mare atașament și prietenie față de N. Bălcescu. El se străduia să explice tatălui său cauzele comportării sale, motivîndu-le prin convingeri și păreri care nu concordau cu cele ale lui Tell și Eliade. Nu acest lucru îl neliniștea însă pe Magheru; el se temea ca nu cumva divergențele de păreri dintre emigrați să dea naștere unor neînțelegeri care să dăuneze activității unitare a emigrației în slujba intereselor patriei.

Mai multe scrisori trimise de Ghiță din Paris tatălui său sau altor cunoscuți, la 3/15, 10/22 și 16/28 iunie, precum și la 30 iulie/11 august, fac într-adevăr dovada înaltului său civism.

El condamna persecuțiile din Franța împotriva democraților și socialiștilor, admira lupta neînfricată pentru neatîrnarea Italiei dusă de „bravul Garibaldi“ și rezistența eroică opusă de revoluționarii maghiari invaziei oștirilor habsburgo-țariste în Transilvania, Banat și Ungaria. Dorința lui Ghiță era doar de a învăța și — spunea el — dacă ar fi avut bani, ar fi plecat la școala militară din Metz ; își arăta totodată „turburarea“ și „neodihna“ pentru supărările provocate tatălui său, dar își apăra ideile și convingerile proprii, sperînd că generalul nu se va depărta de „sfînta dreptate“.

În toamna anului 1849, așa cum rezultă din două scrisori adresate unor personalități de la Poarta otomană și Belgrad, Magheru era din nou absorbit de problemele politice. În timpul represiunilor ce-au urmat după înfrîngerea revoluției din Ungaria, țarul Nicolae I a căutat să facă o demonstrație de forță împotriva otomanilor, cerînd Porții, în mod imperios, la 24 august 1849, să-i extrădeze pe refugiații poloni aflați în Turcia ; aceștia participaseră la revoluția maghiară, iar înainte de aceasta, fuseseră implicați în răscoala antițaristă a poporului polonez din anii 1830—1831. Cabinetul din Viena s-a asociat acestei cereri, reclamînd, la rîndul lui, predarea participanților maghiari la revoluția din 1848—1849. Aceste fapte primejduiau și emigrația românească din Imperiul otoman, care beneficia de azil în aceleași condiții ca și revoluționarii unguri și poloni. Cercurile de patrioți români din Constantinopol, Viena și Paris au început să se agite în această chestiune, înfierînd pretențiile nejustificate ale curților din St. Petersburg și Viena. În rîndul celor care au blamat asemenea cereri abuzive s-a numărat și Magheru. La 2/14 octombrie 1849 el s-a adresat marelui amiral (kapudan pașa) Suleiman, la Constantinopol, înfierînd „somația ilegală și arogantă“ a cabinetului de la St. Petersburg. „Care a putut fi motivul atît de tare de a sili pe Rusia a atinge cu atîta brutalitate susceptibilitățile cele mai scumpe ale națiunii musulmane, onoarea sa, ospitalitatea, această virtute atîta de națională și, mai presus de toate, independența sa ? — se întreba Magheru. Fîrește, este învederat că numai inten-

ția de a pune pe Sublima Poartă în alternativa seau de a se acoperi de ocară executînd ordinele Rusiei și de a abdica cu inima voioasă rangul de putere de întiiul ordin spre a se pune cu totul sub ferula [ascultarea] cabinetului de la St. Petersburg, seau de a da un refus vrednic de o putere care are conștiința... mării sale cu primejdia de a-și vedea, în contra tutului legilor echității, reîntors acest refus într-un *casus belli*". Revoluționarul român își exprima însă satisfacția pentru usturătorul răspuns dat „provocatorilor insolenți“ și pentru faptul că Poarta sprijinită de Anglia și Franța — care își mobilizaseră flotele de război — a ieșit din acest impas, refuzînd extrădarea cerută și obținînd astfel aprecierea unanimă a „Europei întregi — guvernuri și populi“, ce n-au putut „decît să laude nobila și ferma atitudine a Sublimei Porți“. Referindu-se din nou la posibilitatea unui conflict între cele două mari puteri, Magheru repeta propunerea de a-și oferi „slabele-mi serviciuri“, considerînd că toți „românii ar merge cu bucurie la cea dintii chemare a-și vărsa sîngele“ pentru binele patriei, căci garanția dată „dinainte de guvernul... sultanului despre reformele cerute în unanimitate de nația română, compatibile cu vechile sale drepturi, determină îndată *sculara gloatelor*“.

În cea de a doua scrisoare, adresată la 14/26 octombrie unui fruntaș politic sîrb, Ioan Comonidi, la Belgrad, Magheru aborda problema relațiilor politice foarte încordate din sud-estul Europei, încordare provocată de ciocnirea de interese dintre marile puteri. El avansa ideea unei acțiuni comune a tuturor popoarelor asupra, pentru a stăvili influența și arbitrariul marilor imperii absolutiste. „Domnul meu, în puținele convorbiri ce-am avut cu d-ta, atît la Triest, cît și aici la Viena, la otelul *Stadt-London*, am avut ocașie a recunoaște în d-ta caracter tare, idei progresive [progresiste] și simțăminte liberale ; aceasta îmi face o datorie a te întreține un moment asupra interesurilor și ale țerei d-tale și ale patriei mele, care sînt în joc în circumstanțele de acum... Domnul meu, inamicul dechiarat al libertății și-a aruncat azi cu totul masca în cererea arbitrară ce făcu guvernul Înaltei Porți pentru estradițiunea refugiaților unguri pe pămîn-

tul musulman. Această somație revoltă inima a oricărui bărbat onest. Ea este barbară, extravagantă și ridiculă ! Barbară, căci scopul ei este a mai da ștreangului câteva capete mai mult ale unor oameni care au servit libertatea, deși cu mijloace greșite la început, dar pline însă de frățietate și de desinteres în timpii cei din urmă. Extravagantă căci e călcătoare de toate tractatele, ridiculă, căci nu e motivată de nemic, nice chiar măcar de o aparenție de lege a necesității“. Și Magheru continua : „Este spre comuna scăpare a noastră tuturilor ca fiecare să vegheze neadormit la postul său“. Popoarele nu mai trebuie să-și verse singele decât în scopul eliberării lor. De aceea, în eventualitatea izbucnirii unui nou război ruso-turc, generalul considera necesar să fie cîntărită cu toată atenția poziția pe care trebuiau s-o adopte românii și sîrbii. Părerea lui era că, din punct de vedere tactic, în acel moment se arăta mai oportună, pentru apărarea cuceririlor revoluționare, menajarea Porții și opoziție fermă față de Imperiul țarist — principalul stîlp al reacțiunii —, care nu urmărea decât extinderea influenței sale. În concluzie, Magheru îl sfătuiă pe Comonidi : „Dacă dorești, așadar, fericirea patriei d-tale, să aprecieze bine poziția ei de azi și să faceți, și d-ta, precît îți va sta în putință, și amicii d-tale politici, prin consiliurile lor, ca guvernul serv [sîrb] să iee o direcție dreaptă în politica și acția lui. Despre aceasta, îndrăznesc a zice că nu mă îndoiesc aducîndu-mi aminte de convorbirile noastre în care mă asigurai (precum și însumi credeam) că poporul serv, atît bărbații luminați, cit și țărani, au priceput de mult tendințele secrete“ ale cabinetului țarist.

La sfîrșitul anului 1849, Viena devenise unul din puternicele centre ale emigrației revoluționare din cele trei țări române. Magheru s-a întîlnit aici și a stabilit relații de strînsă prietenie cu moldoveanul Alexandru Moruzi (1817—1878). Acesta participase la revoluția din Moldova, refugiindu-se, în vara lui 1848, la Cernăuți, făcînd parte din Comitetul revoluționarilor moldoveni stabiliți în capitala Bucovinei ; în luna noiembrie a aceluiași an s-a instalat la Viena, unde a rămas vreme de

aproape un an, înainte de a se reîntoarce la Cernăuți. În scrisoarea pe care i-a trimis-o, la 23 noiembrie/5 decembrie 1849, Magheru își manifesta recunoștința pentru „portretul ce ai făcut pentru mine“, apreciind că întreaga familie va păstra „pentru totdeauna suvenirea d-tale“. Moruzi, artist amator dar plin de talent, a executat un frumos portret în ulei al generalului pribeag ; în colțul din dreapta jos al tabloului se aflau iscălitura și dedicația în limba franceză : „Alexandre Mourouzi, à son ami. Vienne, 1849“.

În ce privește problemele de ordin politic, Magheru îi scria prietenului său moldovean că nu se îndoie niciodată de sentimentele sale patriotice, mărturisind că „orizontul, într-adevăr, este posomorît, dar furtunile, vijeliile aduc timpul cel frumos, curcubeul. Apoi, națiile nu mor niciodată și patria, recunoscătoare, înscrie totdeauna pe cei care nu s-au depărtat de dînsa în timpuri grele... pe pămîntul ci și în sînul fiilor ei... Această idee să-ți dea tot curajul și să-ți aducă aminte că nația română așteaptă mult de la d-ta. Vei binevoi, scumpe și bunule amic, de a face amicitțiile mele bravei voastre junime, acestor campioni neobosiți ai justiției și civilizației... Vouă tuturor [vă] este rezervată regenerarea nației și... nu uitați încă un lucru : *Unirea face puterea*. Puneți, dar, laolaltă toate silințele voastre și cauza dreptății va ieși triumfătoare... Frații voștri emigrați [din Țara Românească] vă felicită și uită marele lor dezastru gîndind că astă junime loială și generoasă“, care se reîntoarce în Moldova, își va îndoi silințele pentru a intra „în rîndurile fiilor devotați Patriei...“ Demn de semnalat este și postscriptumul acestei scrisori : „Nu uita, te rog, iubite amice — nota Magheru — de a-mi trimite cu cea mai întii ocazie o hartă mai corectă a Moldovei. N-aștept decît aceasta spre a pune în execuție proiectele ce cunoști, de a face o hartă generală, cuprinzătoare de toate țările române. Dacă vei putea să-mi procuri și vreuna a Basarabiei, apoi ar fi un lucru foarte prețios“.

Este, desigur, încă o mărturie a faptului că românii, indiferent de colțurile de țară de unde proveneau ei, indiferent de locul unde se aflau, foloseau limbajul aspirații-

lor comune, limbajul unității naționale. Istoria le înaripase sentimentul național și le impuneau obiective de luptă comune.

Tînărul Ghiță scria și el din nou tatălui său, la 26 octombrie/7 noiembrie 1849, din Paris, făcîndu-i cunoscut că, în speranța revederii lor, s-a mutat într-o altă reședință mai modestă, ca să locuiască împreună și, astfel, să facă economii ; era sănătos și urma cursul de matematică la un colegiu. Își exprima bucuria pentru sosirea lui Nicolae Bălcescu în capitala Franței; acesta, împreună cu Ioan Voinescu II, C. A. Rosetti, frații Brătianu și D. Bolintineanu, îi trimiteau cele mai afectuoase salutări.

La 2 decembrie emigrația politică românească a făcut o nouă încercare de organizare, pe baze noi, a forțelor revoluționare, constituindu-se, la Paris, din inițiativa lui Bălcescu, „Asociația română pentru conducerea emigrației“. Noul organism era coordonat de un comitet în care, pe lângă Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, C. A. Rosetti și D. Brătianu, fusese ales și Gheorghe Magheru. În acest sens — după cum atestă tînărul Ghiță, la 16/28 decembrie — Bălcescu s-a adresat, în două rînduri, în scris, lui Magheru, cerîndu-i să adere la comitetul de conducere al amintitei asociații, fiind așteptat de toți emigrații la Paris ; Ghiță se arăta mîhnit de atitudinea severă și rece a tatălui său, căci generalul rămînea încă fidel foștilor locotenenți domnești și lor li se adresa în două rînduri, la 5/17 și 16/28 decembrie 1849, în problema deconturilor banilor cheltuiți în timpul revoluției. Dar Tell i-a răspuns abia la 26 ianuarie/7februarie 1850, anunțîndu-l că foștii locotenenți și-au dat demisia, iar socotelile urmau a fi prezentate de Magheru noului comitet al emigrației ce va fi ales. Ghiță Magheru se străduia, însă, în toate chipurile să desprindă pe tatăl său de Tell și Eliade, căroră, ce-i drept, generalul nu le împărtășea întru totul ideile politice, dar se simțea afectiv legat de ei ca prieteni vechi. Tînărul pribeag din Paris se adresase la 6/18 decembrie și sorei sale, Alexandrina, aflată în mare suferință la Brașov, explicîndu-i că unele discuții dintre emigrați s-au datorat atitudinii arogante a lui Tell și Eliade.

Divergențele de păreri dintre Eliade și ceilalți revoluționari s-au manifestat de altfel permanent și pe o perioadă lungă de timp; ele au început chiar în faza de pregătire a revoluției, au continuat în timpul acesteia și s-au accentuat în anii exilului. Fire orgolioasă, suspicios și pătimas, veșnic nemulțumit de sine însuși, dar și de alții, Eliade avea să sfârșească în privința activității politice printr-o tot mai accentuată izolare a sa. Chiar Tell, care multă vreme a fost alături de el, a fost nevoit să-l părăsească. „Eliade este după 1848 prepașoptistul devansat de pașoptiștii din generația tânără, care se situau pe poziții mai înaintate decât a sa: liberalismul radical de tip C. A. Rosetti sau democratismul revoluționar de tip N. Bălcescu. Nu Eliade s-a schimbat atât la bătrînețe, cât lumea din jurul lui, lume cu care el nu mai putea ține pasul, lume pe care el n-o mai putea înțelege și care nu-l mai putea înțelege. Tragedia lui Eliade este tragedia maestrului prepașoptist întrecut de generația pașoptistă, care a pornit de la ideile lui și le-a depășit, lăsându-și profesorul în urmă“ (R. Tomoiogă: *Ion Eliade Rădulescu. Ideologia social-politică și filozofică*, București, 1971, p. 14).

Alexandrina Magheru întâmpina mari greutăți în refugiul ei, arătând tatălui său, la 3 decembrie, că nu i-a scris deoarece nu avea altceva de spus decât „durere și amar“, pierzându-și pînă și speranța că el va veni s-o caute. Maria, soția generalului, își schimbase atitudinea, greutățile exilului înăcrind-o și făcînd-o să se gîndească numai la bani. Din oportunism și lipsită de o adevărată dragoste și înțelegere pentru soțul ei și nobila cauză căreia acesta i se devotase și-i sacrificase toată cariera și averea, Maria l-a renegat pe Magheru, și-a părăsit fiica vitregă și pe micul ei fiu Romulus și s-a întors la București, pe lîngă frații săi Alecu și Costache Caramalău, acomodați noului regim postrevoluționar. Singura mîngiere a Alexandrinei, rămasă la Brașov să îngrijească de frățiorul ei, a constatat din venirea lui Ioan Maiorescu în acest oraș, unde urma să rămînă vreme de două săptămîni, înainte de a se duce la Viena.

Înfruntînd cu stoicism și această nouă lovitură a soartei, Magheru a încercat, cel puțin, să-și revendice bunurile, spre a fi în stare să-și aducă fiica și fiul cel mic lîngă sine. Bazîndu-se pe dispozițiile Ofisului nr. 422, din 19/31 octombrie 1849, al noului principe Barbu Știrbei, prin care se punea capăt înstrăinării bunurilor sale și ale altor exilați, și care fuseseră puse din nou sub protecția legii, Magheru s-a grăbit, la 10/22 decembrie, să expedieze în țară trei scrisori pe această temă. În prima, adresată Departamentului Dreptății, făcea cunoscută împuternicirea nepotului său Ioan Gârbea, în calitate de administrator al bunurilor sale din județul Gorj, urmînd, totodată, ca — în conformitate cu prevederile ofisului — să se alcătuiască o „catagrafie de toate prădăciunile ce s-au făcut de la octombrie 1848 pînă la 19 octombrie 1849“ la moșiile sale, pentru ca „făcătorii de jafuri“ — în speță fostul ocîrmuitor al județului Gorj, Nichita Formac — să fie „îndatorați a despăgubi îndată pe sub-însămnatul“, îndurerat pentru prădarea stării „rămasă de la părinți și agonisită și de însuși pentru copiii săi cu onoare și cu sudoare, precum pot mărturisi toți aceia carii l-au cunoscut“.

În cel de al doilea document, generalul Magheru împuternicea pe nepotul său Ioan Gârbea să-i administreze „starea averii“ din Gorj, constînd din proprietățile de la Cojani, Bîrzeiu de Gilort, Țoțoiu și Scăueri, viile de la Negoști, Cincul și Dealul Bobului, munții Coriciu, Cibanul din plaiul Novacilor (în afara munților Puru și Petriman din același plai, arendați oerilor sălișteni din familia Răcuciu), casele din Tg. Jiu, precum și părțile de moșie din Zorlești ale nepotului său Nițu Magheru, al cărui epitrop era. Gârbea era dator să asigure buna desfășurare a lucrărilor agricole pe moșii, culesul viilor, îngrijirea șeptelului, încasarea arenzilor etc. și, totodată, să întocmească o listă a bunurilor jefuite de fostul ocîrmuitor al județului, Formac, în vederea primirii despăgubirilor cuvenite.

În sfîrșit, cel de al treilea document emanat de la Magheru în aceeași zi de 10/22 decembrie 1849 consta dintr-o scrisoare adresată ministrului Justiției de la Bucu-

rești, Costache Suțu, căruia i se solicita atenția asupra plingerii adresate Departamentului Dreptății : „Plîngerea mea este lămurită și dreaptă. Silit fiind a părăsi scumpa noastră patrie, averea mea a fost pradă lăcomiei funcționarilor subalterni, cari gîndeau că cu schimbarea stărei politice a țerii, o să peară și dreptatea. De aceea, onorabilul meu Domn, am profitat de ocazia dărei Ofisului domnesc cu no. 422, în pricina averii mele și am adresat plîngerile mele onorabilului departament. Caracterul d-tale, luminile ce posezi mă fac a spera ...că, ca șef al Ministeriului Dreptăței, vei binevoi a lua în considerație și dreptățile mele ; astfel vor vedea prădătorii că dreptatea mîngîie încă pre nenorocita țeară“.

Anul 1849, de grele încercări pentru familia Magheru, se încheia așadar cu oarecare raze de speranțe în ceea ce privea viitorul ei și al patriei. Însuși generalul a încercat să facă bilanțul său în scrisoarea adresată de Anul Nou 1850, la 1/13 ianuarie, merituosului medicinist transilvănean din Cața (jud. Brașov), Ioan Ursu, consecvent luptător pentru democrație, făcîndu-și studiile atunci la Viena : „Anul 1849, pentru scumpa noastră națiune română, a fost și bun și rău. Bun, căci fu epocă unde se recunosc de față de cîte virtuți este capabil românul ; rău, căci libertățile și dreptățile din una din țările lui (Transilvania) fură împilate și răsturnate de către barbarii inamici.

Dacă însă este în genere recunoscut cum că orice veritate din zi în zi capătă tot mai mulți partizani, apoi atunci nu va întîrzia nici naționalitatea română a fi respectată chiar și de adversarii ei. Această misiune o are venitorul [viitorul] și azi să rugăm... urînd cu Anul Nou deschiderea unui ev regenerator pentru românime.

Eu totuși trebuie să mulțumesc trecutului an că, ca o compensație la multele-mi decepțiuni, am avut norocirea în peregrinațiile mele a lega amicie cu mai mulți români la care atîta viață națională și atît amor de patrie am aflat, încît îmi întării cu totul convincția cum că națiunea română, cuprinzînd în sînul ei asemenea fii, este predestinată a juca pe scena lumii un rol mare, un rol demn de străbunii ei... Cu ziua întia a anului 1850

îți urez... realizarea tuturor dorințelor și speranțelor d-tale care sînt, firește, și acelea ale oricărui român bun“. Și, îmboldit de marea generozitate care l-a caracterizat totdeauna, din avutul său atît de restrîns, generalul a găsit cu cale să ofere lui Ursu 200 florini de argint pentru plata taxelor de examene, ca „un tribut ce ca amic și frate aduc inteligenței și talentelor ce am recunoscut de mult în d-ta“.

Din păcate, anul 1850 nu începea cu perspective îmbucurătoare pentru familia Magheru, asaltată de griji și neliniști. Într-o serie de scrisori trimise tatălui său (date : 21 decembrie 1849/3 ianuarie 1850, 27 decembrie 1849/9 ianuarie 1850, 1/13 februarie și 28 februarie/12 martie), Ghiță se arăta foarte mîhnit de tăcerea și răceala manifestată față de dînsul, considerînd că nu făcea o crimă trecînd peste învățăturile părintești, dacă acestea nu corespundeau părerilor sale ; situația lui materială la Paris era extrem de precară, întrebîndu-și tatăl dacă mai dorea să-l întrețină sau nu, căci din credite nu mai putea trăi. Se arăta chiar dispus să lase totul și să se stabilească la Viena lîngă general. Totuși, trecînd peste demoralizarea de moment, Ghiță își ruga insistent părintele să vină la Paris, unde toată tinerimea îl aștepta cu brațele deschise. Din acest motiv fusese ales și în conducerea „Asociației române pentru conducerea emigrației“, exilații din Paris fiind convinși că „drapelul“ generalului rămăsese nepătat și că dînsul putea să-i țină uniți. Considera — cu exagerare, bine-nțeleș, și prea multă patimă — că numai Tell și Eliade erau vinovați de toate dezbinările ivite în sînul emigrației. Ghiță Magheru își încheia mai totdeauna epistolele cu descrierea situației sumbre din Franța, țară care „stă a se zgudui din rădăcini“, unde armata era gata să tragă „în bietul popor“, iar Ludovic Napoleon Bonaparte se arăta dornic s-o readucă „în barbarie și despotism“.

Pe de altă parte, Alexandrina scria din Brașov tatălui ei, la 27 ian./8 febr. 1850, mirîndu-se de tăcerea lui și arătîndu-i suferința ce i-o provoca, deoarece se zbătea în mari nevoi. Primise din Sibiu, de la Ioan Maiorescu — prin George Bariț —, la 15/29 ianuarie, un ajutor de

166 florini de argint, din care deja cheltuise o parte spre a-și asigura traiul.

În sfârșit, Nițu Magheru, nepotul surghiunit la Brusa — după ce scrisese de mai multe ori generalului, fără a primi însă vreun răspuns — s-a adresat, la 29 martie vărului său Ghiță, arătându-și satisfacția pentru șederea acestuia în capitala Franței, sperînd să-și facă datoria, deoarece patria aștepta de la toți fiii ei ajutor și sacrificii. După ce-i dădea vești despre exilații Constantin Racoviță, Gheorghe Andreescu, Al. Christofi și Petre Cernătescu, Nițu deplîngea miopia politică a autorităților din țară care, departe de a acorda vreo amnistie, prelungeau indefinit exilul pribegilor și mai ales al capilor revoluției.

Presupunem că Magheru a primit scrisorile trimise de fiul, fiica și nepotul său, în primele luni ale anului 1850, dar nu ni s-au păstrat răspunsurile lui.

Generalul era preocupat în această epocă de strîngerea legăturilor cu revoluționarii români din Transilvania, înșelați în așteptările lor de Curtea de la Viena și cărora cu fățarnicie și viclenie, diplomația țaristă era oricînd dispusă a le întinde cele mai neașteptate curse. Pentru a evita unele „curse ce ne întind mereu inemicii dechiarai ai națiunii noastre“, Magheru trimitea, prin intermediul lui George Bariț, la 2/14 martie 1850, o scrisoare pentru Avram Iancu, pe care-l cunoscuse la Viena. Neînfricatul Iancu tocmai părăsise capitala Austriei, dezamăgit de pertractările cabinetului imperial ce întîrzia să acorde românilor drepturile politice promise. Generalul îl îndemna pe viteazul patriot ardelean să refuze decorațiile pe care dorea să i le trimită țarul Nicolae I, arătîndu-i că, prin aceasta, cercurile țariste nu urmăreau decît să-l compromită în fața românilor de pretutindeni.

„Bravule și iubitul meu Iancu,

Pe lingă întristarea ce mi-a cauzat departul [plecarea] d-tale de aici de la Viena, o noutate ce aflai astăzi mă înmărmuri întocmai ca o lovitură de trăznet. Dee Domnul ca această fatală noutate să fie neadevărată, dar eu

totuși nu pierd un minut măcar, — după ce mi-am revenit în sine-mi din efectul dureros și amar ce mi-a făcut aflarea ei, — spre a veni să-mi fac datoria de român care îmi iubesc națiunea mea, și ca de tată, ca de amic sincer căruia persoana d-tale îi este scumpă ca a unui fiu iubit, și care este gelos [preocupat] de curătenia numelui d-tale, care străluce vergin și limpede ca o picătură de rouă în fastele [analele, cronicile] poporului nostru.

Azi aflai că țarul de la Petersburg ar fi trimis la București către generalul Lüders trei decorații pe care acesta să le remită domniei-tale, d-lui Axente Sever și d-lui Balint.

Crede-mă, bravule Iancule, nici înăbușirea momentană a libertăților române din țările de la Dunăre..., nici calomniile veninoase și lașele mașinații ale mizerabililor și abjecțiilor..., nici ingratitudea ministerului [guvernului] Imperiului austriac care în orbirea sa se sforță a alunga devotamentul, brațele și inimile românilor..., nici unul din aceste torente de rele care au năpădit asupra națiunii române nu m-a speriat, nu m-a cutremurat cu mai multă groază decât infernalele cugete ale cabinetului de la Petersburg ce se întrevăd astăzi curat și la lumină și prin oferirea numitelor de disprețuit *semne de onoare*.

Cînd poporul român scoase cel d-întîi țipăt de libertate, cînd rugirea [strigătul] lui, întocmai ca [a] unui leu cutremură răsunetul Carpaților și frumoasele cîmpii și colnice ale scumpei și belei lui țări Transilvania, cînd zgomotul asurzitor al sfărîmării, al zdrobirii lanțurilor ce-i legau grumajii și brațul făcu să pălească tiranii lui și să tremure la aducerea aminte de cîte suferințe și chinuri îl nutriseră, cînd eroicele lui victorii umpleau de mînie dar și de respect, de furie dar și de admirare pe vechii lui asupritori; atunci, zic, toți inamicii lui, tirani invidioși, conjurară prin toate mijloacele inventate în laboratorul crimei și al calomniei, a reculca pentru totdeauna în mormînt pe acest popor gigant și puternic, care se deștepta din lungul lui somn de robire și spunea Europei că nu poate pieri așa lezne o națiune de 9 milioane.

Dar ceea ce n-au putut face nici exterminările ce comise furia turbată a maghiarilor, nici calomniile infame cu care sașii asurzesc auzul augustu[lui] împărat Francisc Iosif, politica perfidă a Rusiei încearcă azi a o împlini.

Cînd poporul român îmbrățișa cea mai sacră cauză, aceea de a susține... egalitatea de drepturi a tuturor naționalităților, atunci inamicii lui îl încondeiau cu culori negre în ochii și în opinia națiilor mari și libere. Franța, Englitera și alte staturi libere fuseseră induse în eroare, mulțumită emisarilor maghiari cu mîinile pline de aur, de a crede cum că nația română s-ar fi sculat nu pentru existența ei, nu pentru recăpătarea drepturilor esențiale și fundamentale ale unei naționalități, ci numai pentru tendințe reacționare și din îndemnul slavilor și Rusiei. Și, astfel, românul avu nenorocirea ca staturile libere din Occident să se înșele asupra instinctelor, ideilor și simțămintelor lui și în ignoranța lor să le confunde, din simplul fapt al parității de religie, cu slavii, nație negreșit respectabilă, dar cu care el, românul, nu are nimic de amestec și de care totdeauna îl vor ține departe originea, limba, năravurile, ideile și caracterul lui. Această calumniatoare poreclă de «popor reacționar» este cea mai nesuferită și cea mai stricăcioasă pentru o nație care reapare iară pe scena lumii și care are trebuință de simpatii, sprijin și iubire ale celorlalte națiuni de aceeași origine, de același sînge. O parte însă din români deteră desmințămînt [dezmințire] puternic acestor calomnii și cu scularea lor de la 9/21 iunie 1848, în România, precum și cu mișcarea anterioară din Moldavia, arătară Europei că ei sînt departe de a fi aplecați către Rusia. Rămîne dar ca și cei din puternicul Imperiu austriac să-și reabiliteze reputația lor... și să șteargă cu chipul acesta și prepusul de rusolatri... Ocazia cea mai favorabilă și cea mai oportună spre aceasta li se înfățișează acum cu trimiterea de către țarul a *sus-ziselor decorații*.

Intr-adevăr, care poate fi cugetul și scopul țarului de a oferi aceste decorații celor mai d-întîi și mai populari capi ai poporului român din Transilvania? Oricine — aibă puțină experiență politică sau nu, aibă ceva

înțelepciune sau nu —, care și-ar pune această chestiune, ar răspunde îndată și fără a greși : scopul țarului este ca să compromită cu desăvârșit nația română în ochii Europei, voind să arate că chiar mișcarea din Transilvania el a făcut-o pentru planurile lui ascunse și că, pe cînd o parte din poporul român a suferit de intrigile lui și suferă încă barbara-i ocupație militară, cealaltă parte ar nutri speranța de a-i vedea și la dînșii oaspeți neașteptați. Scopul țarului este... să înșele și să tragă simpatiile nației române, încercîndu-se a face pe obștea poporului să creadă că numai el, țarul, se interesează de soarta și fericirea lui, că de la el trebuie să aștepte orice bine și lui trebuie să [îi] fie recunoscător, căci numai el știe răsplăti și că numai el a remunerat după cum se cuvine pe capii lui, Iancu, Axente și Balint !

Iată urmările fatale și imedate ce ar avea cînd voi, bravilor capi, v-ați amăgi și ați primi aceste *semne așa-zise onorifice*, dar pe care eu le consider ca semne urite și periculoase pentru români.

Și eu, iubitule și bravule Iancu, și eu am crezut odată în aceste semne și le-am purtat cîtva timp pe pieptul meu, căci crezusem că ele erau răsplătirea loială pentru statornicia cu care ne luptasem pentru fericirea țărilor după cum speram ; dar le-am aruncat și m-am lepădat de dînsele, căci m-am convins că ele sînt numai simbolul robirii noastre !

Cît ar crește numele vostru în mărire și loialitate dacă ați refuza cu modestie aceste semne și cîte urmări folositoare și mari ar avea acest refuz pentru nația română întregă și pentru românii din Transilvania mai cu ose-bire ! Semnificația politică cea mai de căpetenie a unei asemenea conduite ar fi o *protestație generoasă și nobilă* în fața Europei în contra inechităților și violărilor de tot felul ce Rusia a exersat în anii din urmă în Principatele de la Dunăre. Ar fi o demonstrație energică cum că e viață națională și legături intime în cele 9 milioane de români și care se cunosc bine unii pe alții.

Apoi alte urmări necesare ar fi că Europa întregă ar fi dezamăgită și ar arunca prepusul [presupunere] ce are asupra noastră că am fi adică nație retrogradă și

făcută pe sclavie. S-ar mira de independența caracterului român și de sanctitatea cauzei pentru care a luat armele în mâini în anii trecuți și jurnalele ei ar trîmbița numele vostru și ar da lustru națiunii ai căreia voi sînteți unii din capi.

În fine, poporul român ar învăța de la bravii lui capi, Iancu, Axente și Balint, ce trebuie să creadă de acest țar care, sub mască de aceeași religie și cu asemenea păpușării, nutrește numai cugetul de a robi românii sub jugul nesuferit al influenței și al tiraniei sale.

Acestea sînt rezultatele nemărginit de mari ce ar avea pentru poporul român folosul de a vă agăța de piept aste petice de aramă aurită.

Iubite Iancule, din capul locului și din toate faptele d-tale am recunoscut, m-am convins că ești adevărat român, că te-ai devotat fără fățarie la binele nației române, că ambițiunea d-tale nu este egoistă, personală, ci este ambițiune dreaptă, onorabilă și nobilă — aceea adică de a merita stima fraților noștri români și de a coopera spre a-i vedea acolo unde, în inima d-tale, ști că li se cuvine a ajunge.

Acestea sînt titulele pentru care m-am adresat la d-ta și pentru care sper că vei lua în considerație observațiile mele. Ce zic! Observațiile mele sînt de prisos căci, fără îndoială, ai priceput singur că a primi *decorația* de la țarul Rusiei ar fi moartea reputației d-tale, compromiterea mișcării românilor și una din nenorocirile lor.

Te îndemn din inimă a te consulta și cu patrioții și bunii noștri frați, protopopa Popazu și G. Bariș. Am convingerea că așa gîndesc și ei.

Hîrtia prin care ați arăta refuzul vostru — sau de-a dreptul către țarul sau prin ministerul [guvernul] de aici, după cum vă vor și veni acele *decorații* — trebuie negreșit să fie în termenii cei mai respectoși, «Se cade să mulțumiți țarului de binevoitoarea lui aducere aminte, să-i exprimați a voastră recunoștință și să-i arătați cum că nu meritați aceste *mari onoare* care vă face, și că voi sunteți destul de remunerați... cu aceea că ați avut ocazia a vă lupta pentru respectul libertății și egalității de drepturi a naționalității voastre — baze politice puter-

nice și glorioase...» Redacția acestui răspuns trebuie să o lucați împreună și cu amicul nostru Bariț, carele știe mînuși până politică cu atîta superioritate. Eu nu făcui aici decît a vă exprima principiurile care socotesc și eu că ar trebui să se dezvolte într-un asemenea act.

Nu pierde dar, bravule și iubitele Iancu, nici un moment și înștiințează și pe fratele nostru de aici Balint, ca să se conformeze cu cele ce veți găsi cu cale.

Astfel, fraților bravi, Iancule și Axente, pe lingă cununa de lauri ce vă încinge fruntea eroică, ați căpăta și supra-numele, demn de toată admirația, de oameni virtuoși și înțelepți !

Primește, iubitele, bravule Iancule, asigurarea stimei
Prea sincerului și adevăratului amic
al d-tale
(sub-însămnat) G. Magheru

1850, martie 2/14
Viena

P.S. Nu lipsi, te rog asemenea, iubite Iancule, de a-mi vesti cum ați petrecut în călătorie, de ați ajuns tari și mari la locul destinației și de a-mi răspunde despre primirea prezentei“.

Din nefericire, un ingrât complex de împrejurări, la care s-a adăugat și refuzul lui Iancu de a primi o decorație de la împăratul Austriei, Franz Iosef, l-au obligat pe conducătorul moșilor să accepte, deși aproape cu un an întîrziere, distincțiile țarului.

Între timp, Magheru s-a hotărît să pună ordine în treburile sale și să-și asigure situația materială în vederea aducerii fiicei și feciorului său nevîrstnic la Viena. La 1 aprilie 1850, generalul a arendat, pe timp de zece ani, bancherilor aromâni din Viena, frații Dumba, toate moșiile ce le stăpînea în județul Gorj, în schimbul sumei de 7 000 de galbeni austriaci. Despre plecarea sa în Transilvania, spre a-și aduce familia, dar și spre a cunoaște starea de spirit din acea provincie românească,

Magheru îl înștiința pe Tell prin scrisoarea ce i-a trimis-o la 7/19 aprilie 1850. Aflînd despre intenția lui Tell de a se instala în Turcia, împreună cu colonelul Pleșoianu, Magheru le ura tot binele, asigurîndu-i de constanta sa afecțiune și încrederea în patriotismul lor. Cit despre sine, mărturisea : „Eu, prietene, pînă oi avea viață, voi consacra, ca și în trecut, Patriei toate cugetele și toate puterile mele și, crede că ...amorul pentru Patrie să fie moștenirea ce a s-o las la ora supremă copiilor mei, căci această moștenire mi-a fost și mie rămasă de la părinții mei“. Magheru promitea apoi lui Tell să se întilnească cu soția acestuia, Tarsița, odată cu „ducerea în Transilvania“, arătîndu-se gata să-i transmită scrisori și să-i ofere ajutoare ; în încheiere, îl ruga pe destinatar să-i scrie la Viena, dar pe adresa medicinistului ardelean Ioan Ursu, domiciliat în „Landstrasse, Spitalgasse no. 15“.

Înainte de a părăsi Viena, Magheru a întocmit, la 29 aprilie, lista bunurilor sale înstrăinate prin abuz în toamna anului 1848 și care nu figurau în catagrafia întocmită la 3/15 ianuarie 1850 de orînduiții județului Gorj. În aceeași zi, generalul a dat îndrumări nepotului său Ioan Gârbea asupra felului în care urma să-i apere interesele în pricina jefuirii averii sale de către fostul ocirmuitor din Gorj, Nichita Formac. Generalul insista mai ales în privința recuperării unor acte vechi de familie, doveditoare ale originii și vechimii ei, acte înstrăinate de același abuziv Formac. Totodată el stăruia pentru găsirea sineturilor de moșii, a zapiselor și polițelor doveditoare a stăpînirii proprietăților sale, ce trebuiau înaintate autorităților, pentru cuvenita recunoaștere a drepturilor lui legitime.

În cursul lunii mai — după cum scria fiicei sale Alexandrina, la 25 apr./7 mai — Magheru a avut bucuria de a se întilni la Viena cu Al. G. Golescu (Arăpilă), plecat din Paris la îndemnul lui Bălcescu, spre a dinamiza acțiunea revoluționară a emigraților și mai ales pentru strîngerea legăturilor cu românii transilvăneni. Într-o scrisoare trimisă la 10 mai vărului său Ștefan, Arăpilă îi făcea cunoscut că împrumutase din banii lui Magheru destinați

fiului său Ghiță la Paris suma de 50 florini, spre a-i avansa lui Costache Aristia, ce urma să plece la Rusciuk, pentru a face propagandă revoluționară. De asemenea, Arăpilă a întocmit, împreună cu Magheru, un important „memoriu asupra politicii turcești în Principatele Dunărene și a posibilității de a atenua efectele Convenției de la Balta Liman“ *, destinat Porții otomane. El a fost trimis lui Ștefan Golescu, de la care Christian Tell și-a făcut, la Smirna, la 23 octombrie 1850, o copie ce ni s-a păstrat pînă astăzi în arhiva sa. În acest memoriu, Arăpilă și Magheru sugerau Porții să convoace în Moldova și Țara Românească cîte o adunare națională extraordinară, așa cum s-a procedat în 1831 la promulgarea Regulamentului Organic, pentru a propune reformele convenite regenerării lor ; în aceste adunări urmau a se reuni reprezentanții tuturor claselor sociale, nu numai ai boierimii. Dacă curtea din St. Petersburg ar fi refuzat, Poarta trebuia să apeleze — ca în cazul incidentului cu refugiații poloni și unguri — la sprijinul puterilor occidentale. Cercurile guvernante de la Constantinopol n-au acordat însă nici o atenție acestei propuneri, iar Magheru și-a continuat pregătirile de plecare în Transilvania.

Aflînd despre apropiata călătorie a tatălui său, Ghiță Magheru se bucura, scriind sorei sale, la 3/15 iunie, dîndu-i unele știri și despre activitatea emigraților de la Paris. El saluta cu căldură apariția broșurii lui Bălcescu *Question économique des Principautés Danubiennes*, pe care o citise, considerînd-o foarte bună, trimițînd și Alexandrinei un exemplar. La rîndul său, dornic să tipă-

* La 19 aprilie/1 mai 1849, după cum am amintit, Rusia și Turcia semnaseră „la Balta-Liman, o convenție care consfințea, pe plan diplomatic internațional, înăbușirea revoluției din Principatele române. În baza acestei convenții, domnitorii români urmau a fi numiți de sultan pe durata de 7 ani, Adunările Obștești erau desființate și înlocuite cu Divanuri legislative compuse din membri numiți de către domnitor ; Moldova și Țara Românească erau menținute sub regim de ocupație militară pentru „a reprima orice mișcare de insurecționare“.

rească o lucrare despre revoluția de la 1848 în țările române, o lucrare croită însă după propria-i viziune și menită, în parte, să-i justifice atitudinea, Eliade s-a adresat și el din Paris lui Magheru, la 14 iunie în chipul următor : „S-au scris destule și s-au tipărit asupra cauzei noastre... Dacă crezi că nu-ți pot face rău asemenea scrieri, înștiințează-mă ca să-ți trimit. Se scrie istoria revoluției noastre, s-a scris și biografia d-tale. Dacă poți trimite-mi portretul d-tale, ca de să va tipări biografia sau în vreun jurnal sau în istorie, să se alăture și portretul. Frate, trimite-mi dacă ai pe undeva o copie din scrisoarea sau protestul ce ai dat din România Mică când ai auzit că locotenența de șase a fost dată afară, la venirea d-lui Tingîr, un act prin care zicea : «că noele legiuri vor avea puterea desăvîrșită după aprobația M. Sale sultanului»“.

Eliade se afla tocmai în cursul redactării lucrării sale *Mémoires sur l'histoire de la régénération roumaine de 1848*, apărută la Paris în 1850 și care a stîrnit o mare nemulțumire printre emigrați, deoarece autorul și-a exagerat importanța rolului jucat în revoluție în detrimentul altor participanți.

Generalul n-a aflat atunci despre aceste lucruri, deoarece în iunie 1850 părăsise Viena. În cursul aceleiași luni, Magheru, considerat de autoritățile habsburgice drept un „uriaș“ al emigrației din capitala imperiului, era semnalat în Banat, la Cuvin, unde, însoțit de fruntașii locului, Ioan și Grigore Popovici, precum și de dr. Sandor, s-a întîlnit cu episcopul Gherasim Raț. De acolo s-a dus în Transilvania, prezența sa fiind atestată de autorități la Sibiu. Deplasarea unor revoluționari la Mehadia și Rusciuk, intențiile fraților Ștefan și Nicolae Golescu de a se întîlni cu mama lor la Mehadia, dar mai ales sosirea lui Magheru la Sibiu, iar mai tîrziu și a lui Ioan Brătianu, au stîrnit neliniștea autorităților reacționare din Țara Românească și mai ales a cabinetului țarist. Astfel, comisarul țarului la București, generalul Duhamel, s-a adresat, încă de la 13/25 iunie 1850, consulului austriac, Anton von Laurin, comunicîndu-i că a fost informat că „un număr de persoane grav com-

promise în ultima revoluție valahă a sosit la Mehadia pentru a purta discuții cu mai mulți dintre compatrioții lor veniți din Țara Românească în aceeași localitate, în vreme ce numitul Magheru a fost văzut la Sibiu. Prezența acestor agitatori la granițele principatului constituie un adevărat pericol pentru asigurarea liniștii în Țara Românească, deoarece sosirea simultană la Rusciuk, Mehadia și la Sibiu a principalilor autori ai dramei revoluționare, pare o acțiune pregătită dinainte și ascunde, după toate probabilitățile, un plan subversiv în vederea răsturnării, într-un viitor mai mult sau mai puțin depărtat, a ordinii stabilite“. Generalul țarist a solicitat, ca și în trecut, asistența autorităților de la Viena, rugându-l și pe consul să intervină „pe lângă autoritățile locale din Transilvania și din Banat pentru îndepărtarea neîntârziată a refugiaților români care-și dăduseră întâlnire în acea regiune“.

Consulul austriac a înaintat (la 25 iunie) un raport către prințul Karl von Schwarzenberg, prezentând cererile generalului țarist Duhamel, căruia i se alăturaseră principele domnitor Barbu Știrbei, precum și comandantul trupelor țariste de ocupație din Principate, generalul Hassford. La 4 iulie, aceste plângeri au fost depuse pe biroul ministrului de interne vienez Alexander Bach, însoțite de rapoartele generalilor Ludwig Wohlgemuth, guvernatorul Transilvaniei și Johann von Coronini. La 19 iulie s-a ordonat o anchetă asupra prezenței emigraților români în Mehadia, iar trei zile mai târziu, Coronini îi prezenta lui Bach lista vizitatorilor români, precizând destinația spre care s-au îndreptat; în afara lui Constantin Aristia, plecat spre Rusciuk și a lui Constantin Filipescu spre Viena, lista nu mai cuprindea nici un alt nume al vreunui participant la evenimentele de la 1848. Înregistrând un eșec în ancheta de la Mehadia, autoritățile habsburgice și-au îndreptat „vigilența“ asupra lui Magheru. Acesta se afla de mult sub stricta, dar discreta supraveghere a poliției, toată corespondența lui fiind interceptată. Copii după scrisorile sale cu fruntașii transilvăneni, mai ales cu Ioan Maiorescu, erau păstrate în dosarele Ministerului de Interne habsburgic și supuse

atenției lui Bach. Aceeași soartă o aveau și epistolele schimbate cu nepotul său Nițu, aflat la Brusa.

Considerînd periculoasă prezența lui Magheru în Transilvania și, în același timp, spre a da curs favorabil sesizărilor autorităților țariste, la sfîrșitul lui iulie 1850, ministrul Bach s-a grăbit să dea ordin generalului Wohlgemuth să îndepărteze pe Magheru din provincia românească de peste Carpați.

Nițu Magheru, aflînd despre plecarea unchiului său în Transilvania îi scrisese din Brusa, la 3/15 iulie, plîngîndu-se de contactul atît de greu stabilit cu dînsul, majoritatea scrisorilor fiind „prinse“, adică interceptate și confiscate de autorități. În epistola trimisă, Nițu își exprima bucuria pentru apropiata întîlnire a generalului cu copiii săi : „Bunul meu părinte, îmi pare prea bine că ai plecat din Viena spre familie, care cred că te va fi și îmbrățișat pînă acum... Cît pentru mătușa-mea [soția lui Gheorghe Magheru, întoarsă singură în țară], n-am ce zice, cunoști numai că pleava fuge din grîu, ciocoiul din popul și satan din rai. Las-o dar, o bunul meu părinte, și miluiește-o numai, că cine a crescut-o n-a știut să-i arate datoriile cele sacre ale unei femei, mume și române. De poți, o bun părinte, oprește pe micul Romulaș ; fă-o chiar pe d[umnea]ei să se unească la lăsarea copilului în mîinile noastre, că mîine va fi poate dînsu [cel] care-i va șterge și greșelile d-ei. Oprește-l, scump părinte, cu orice preț, nu-l lăsa să crească în sînul ciocoiesc, în adunările trădătorilor și într-o țară oarbă prin baghionete [baionete] și despotism. Ține-l lîngă d-ta încă vreo doi ani cel mult și pre urmă vom vedea ce se decide a face. Cea mai dintîi datorie a lui, ca a oricărui român, va fi, să fie militar bun, cea mai de căpetenie necesitate a bieteii mume a noastre România. Și ca să fie militar nu va ajunge a avea curagiu și braț numai, îi trebuie capacitate care se obține din școli mai ales într-o vîrstă ca a lui. De vom putea, o bun părinte, să-l ținem 7 ani într-o școală militară, apoi cred că se va face și el unu din cei ce vor să libere[ze] vocea României, să-i scuture jugul ce o apasă și să facă floarea familii și a nații sale“.

Referindu-se apoi la situația sa vitregă, Nițu deplângea faptul că era lipsit de mijloace materiale spre a-și completa învățătura : „O, bun părinte, că nu poți să-mi găsești și mie pentru vreo trei luni bani d-a mă mai pune pe studiu. Aceștia vor fi bani care vor aduce capitalu ce-am cheltuit pînă acum. Aceștia vor fi bani care vor fi cheltuiți pentru patrie... Din școlile noastre n-am putut dobîndi alte cunoștințe decît că sînt român, că nația mi-e apăsată și că tiranii vor s-o înghită. În familie mi-ai spus destul să servez patrii, să-ți poci purta numele cu glorie și să-i dau brațu și viața cînd necesitatea o va împinge să-și cheme pe fiii ei. Le voi da, o bun părinte, le voi da cu bucurie în tot minutu, dar ce-i va folosi ei brațu și inima cînd nu voi putea să le guvernez după cum se cuvine. Se cere dar capacitate. Îți făgăduiesc că ași face mult, dar n-am mijloace. Vrei să faci un fiu bun României, vrei să-ți poci purta numele cu glorie, vrei să urmez înainte în suvenirul acestui nume, găsește-mi, o bun părinte, cîte 150 de galbeni pentru trei ani și cred că te vei bucura pentru totdeauna de aceste fapte“. În sfîrșit, Nițu îi făcea cunoscute unchiului său îndeletnicirile sale de moment : „Eu mă ocup acum, cu mai mulți dintre confrăți, pentru facerea unui proiect despre o șosea de la Brusa pînă la Chios, la Marea de Marmara. După cele ce se simte, sperăm că vom începe drumul, că Sarim-pașa prea mult voiește ; el este guvernator aici în Brusa“.

Greutățile materiale nu au îngăduit lui Magheru să-și ajute prea mult nepotul ; abia putea face față el însuși greutăților vieții, trebuind să-și întrețină și copiii.

Dar este cazul, acum, să încercăm a stabili mai exact tot ce a făcut Magheru în timpul acestei călătorii a lui în Transilvania.

Despre activitatea sa conspirativă pusă în slujba revoluției nu a „transpirat“ nimic pînă la noi. În schimb, știm că a fost la Brașov să-și ia cu sine pe fiica și fiul cel mic și, totodată, s-a străduit să-și adăpostească bunurile rămase în Transilvania la vechii săi prieteni sălișteni. Cu prilejul vizitei efectuate la Brașov, generalul a dăruit cunoscutului tribun revoluționar Andrei Mureșianu (1816

—1863) portretul său realizat de Alexandru Moruzi, cu un an mai înainte. Văduva poetului, Suzana Mureșianu, decedată la o vîrstă înaintată, își amintea peste decenii că portretul lui Magheru a fost lăsat de acesta spre amintire în casa lor, „bătîndu-l singur în perete cînd s-a întors prin anii 1850 de la Viena și a fost oaspetele nostru“. Totodată, într-un document ulterior, Magheru a consemnat toată „armătura de lucsu, cum puști, pistoale, iatagane și săbii“ pe care a lăsat-o credincioșilor săi prieteni din Săliște, Mitu Răcuciu și popa Mitu Borca. Deoarece a fost somat de autoritățile habsburgice să se prezinte la Sibiu, pentru a i se elibera un nou pașaport spre a părăsi Transilvania — pînă atunci folosindu-l doar pe cel englez, procurat de consulul Colquhoun — Magheru, cu copiii săi Alexandrina și Romulus, s-a deplasat acolo, lăsînd o parte din avutul gospodăresc la fosta lor gazdă Georg Rither. În pașaportul purtînd no 4982/850, ce i-a fost eliberat la 30 iulie pe numele „Constantin Barthélemy recte Georg Maghiero“, el declara că se duce la Bruxelles în Belgia, pe ruta Deva-Arad-Pesta și Viena. Nu știm cărui fapt s-a datorat această declarație a generalului, deoarece el n-a mers împreună cu copiii săi mai departe de Viena și nici nu s-a deplasat vreodată la Bruxelles. La 5 august 1850 guvernatorul Ludwig Wohlgemuth îi comunica ministrului Bach că Magheru și familia lui părăsise Sibiul, la 31 iulie, îndreptîndu-se spre Viena ; conform vizelor de pe pașaport, el a trecut prin Arad, la 7 august, iar prin Pesta la 11 august. Aflîndu-se sub supravegherea autorităților, rapoarte de poliție înaintate regulat Ministerului de Interne consemnau prezența lui Magheru, împreună cu Alexandrina și Romulus, la Viena, cu începere de la 18 august, apoi la 16 octombrie și 12 decembrie 1850.

La 10/22 august 1850 Ghiță Magheru se adresa din Paris sorei sale, arătîndu-și bucuria pentru sosirea ei cu Romulus la Viena spre a-l îngriji pe tatăl lor și a nu-l mai lăsa singur. Își exprima însă speranța că vor veni cu toții la Paris, deoarece, după cum a insistat și mai tîrziu într-alte epistole (1/13 și 15/27 noiembrie), tinerețea română din capitala Franței avea „foc“ și dorea

ca generalul să vină la Paris, unde toți emigrații lucrau la „sacra noastră cauză“. Prezența generalului era considerată necesară spre a aduce unirea între ei, deoarece n-aveau nici organizare, nici direcție. Toți îl așteptau, de când i-a scris „adevăratul român Bălcescu“, iar generalul nici măcar nu-i răspunsese. Ghiță insista pentru ca tatăl lor să reia de grabă corespondența cu Bălcescu și Goleștii. De altfel, în toamna lui 1850 Bălcescu inițiasă publicarea revistei militante *România Viitoare*, din al cărui comitet de redacție făceau parte, pe lângă alții — frații Nicolae și Ștefan Goleșcu, C. A. Rosetti, D. Brătianu, Ion Voinescu II și Ghiță Magheru. În istoriografia noastră s-a crezut pînă acum că din comitetul de redacție al revistei a făcut parte și generalul Magheru. În realitate, este vorba despre fiul său omonim. În afara *Manifestului către poporul român* din 8—20 septembrie, care mai fusese și înainte tipărit ca foaie volantă, revista mai cuprindea și articolul teoretic de mare importanță semnat de Bălcescu — *Mersul revoluției în istoria românilor* —, în care se afirma răspicat : „Revoluția viitoare nu se mai poate mărgini a voi ca românii să fie liberi, egali, proprietari de pămînt și de capital și frați asociați la fapta unui program comun. Ea nu se va mărgini a cere libertatea din afară, libertatea de supt dominarea străină, ci va cere unitatea și libertatea națională. Deviza ei va fi : *Dreptate, Frație, Unitate*. Ea va fi o revoluție națională“.

Odată cu începutul anului 1851, Ghiță Magheru atrăgea atenția sorei și tatălui său că emigrația politică română trebuia să treacă la reorganizarea forțelor ei. În scrisoarea din 31 ianuarie/12 februarie 1851 el se justifica că venise la Paris pentru a urma cursuri de artă militară și spre a vedea capitala „revoluției și emancipației junilor și popoarelor“. Spre deosebire de cei care credeau că salvarea patriei putea veni de la împărați și monarhi, Ghiță susținea că patria și democrația nu puteau fi salvate decît prin popor, așa cum milita „al nostru brav român Bălcescu“. Într-o altă epistolă din 21 februarie/5 martie el arăta generalului că datorită unor intrigi, *Comitetul revoluționar*, în com-

ponența de la 1848 (în afara lui Eliade, și a lui Ion Ghica), deși aprobat de exilați, la 14—26 februarie, ca organ conducător, nu funcționa cum trebuie. Compatrioții săi erau hotărâți să-și îmbunătățească activitatea, așteptând însă ca generalul să vină să se așeze în fruntea lor. Tînărul Magheru era profund îngrijorat de starea lui Bălcescu, care, suferind de plămîni, trebuia să plece în Italia — credea dinsul — ca să-și îngrijească sănătatea.

În primăvara lui 1851 Ghiță Magheru s-a instalat la Suresnes, localitate din apropierea Parisului, spre a-și desăvîrși pregătirea în arta militară. În numeroasele epistole trimise familiei aflate la Viena (la 11/23 martie, 28 martie/9 aprilie și 7 mai), Ghiță nu contenea cu apelurile la unire între revoluționarii emigrați și dădea vești despre activitatea lor, în special asupra contactelor stabilite de Dimitrie Brătianu cu *Comitetul central democratic european* de la Londra, aflat sub conducerea lui Giuseppe Mazzini. La banchetul dat la 23 aprilie, împreună cu tînărul poet George Crețeanu, cu prilejul zilei lor onomastice, invitaseră pe toți compatrioții, prilej cu care Ion Brătianu, C. A. Rosetti și Ion Voinescu II au adresat urările lor pentru general, urări repetate de toți cei 24 de tineri prezenți. Ghiță Magheru insista din nou ca tatăl și sora sa să vină la Paris, deoarece erau așteptați cu nerăbdare de românii de acolo, spre a sărbători împreună aniversarea revoluției. Sub influența binefăcătoare a lui Bălcescu, studenții români aflați la Paris, incluzînd pe George Crețeanu, Dimitrie Florescu, Alexandru Odobescu, Dimitrie Berindei ș.a., au editat revista *Junimea română* de orientare progresistă și republicană. Ghiță Magheru o recomanda sorei sale, la 7 mai, iar la 31 mai/12 iunie o înștiința că-i trimisese 40 de exemplare cu rugămîntea să le difuzeze printre tinerii transilvăneni care să-și spună părerea asupra ei. Îl interesa mai ales opinia lui Ioan Maiorescu. Revista avusese un ecou favorabil în rîndul membrilor Comitetului internațional de la Londra condus de Mazzini. În același timp, tot în scrisoarea din 7 mai, dar și într-o alta din 6/18 iunie, Ghiță înștiința pe Alexandrina Magheru despre apariția unui ziar în versuri, *Albumul pelerinilor români*,

și care era editat de Dimitrie Bolintineanu ; în primul număr, ieșit la 15 aprilie, figura și o poezie închinată tatălui lor, generalul, intitulată *Pandurul. La G. Magheru*. Această poezie omagială constituie una din puținele mărturii versificate care ni s-au păstrat cu privire la prețuirea personalității lui Magheru de către contemporanii săi. Ea exprimă admirația față de vitejia proverbială a fostului „comandir“ de panduri, care, în viziunea lui Bolintineanu, în finalul poeziei, se adresa astfel românilor asupriți : „Fraților, sculați cu toți / Să scăpăm țara de hoți ! / Și în sînge de jivină / Și în inimă străină / Să-mi spăl pala de rugină ! / Inima mi-e seacă / Traiul este greu... / Eși acum din teacă / Iataganul meu !...“.

...Dar în acea primăvară a anului 1851 Magheru era din nou bolnav, căutîndu-și sănătatea în Italia. Mai avea supărări și cu fosta soție, Maria, care îl urmărea prin judecăți, ca să-i împlinească zestrea, după cum îi scria nepotul Ioniță Gârbea din țară la 20 mai. Tot în acea vreme, Nițu Magheru scria vărului său Ghiță, la Paris, în 6/18 și 18/30 aprilie, manifestîndu-și îngrijorarea pentru boala generalului și indicînd, după unele rețete orientale, posibilul leac. Pribeagul din Brusa își înștiința vărul despre moartea, la 5 aprilie, a pictorului Ioan Negulici, la Constantinopol, îngropat în pămînt străin, departe de patria iubită, de către arhimandritul Ioasafat Snagoveanu. Nițu continua să îndrumeze lucrările de executare a drumului între Brusa și Ghemlec, dar se arăta dispus să plece la Triest, spre a-și întîlni unchiul și rudele, dacă ar fi putut veni și ele acolo. Îi îmbărbăta pe toți, scriind că pe membrii familiei Magheru nu trebuie să-i sperie adversitățile, ci să învețe fiecare să sufere și să dea pildă de dreptate și frăție ; nădăjduia că nevîrstnicul Romulus va îmbrățișa mai tîrziu cariera armelor, deoarece învățarea artei militare se dovedea atunci atît de necesară propășirii patriei.

Despre scurta călătorie a generalului Magheru în Italia, spre a-și îngriji sănătatea, nu avem știri decît dintr-o scrisoare pe care el a trimis-o din Triest, la 12/24 iulie 1851, fiului său Ghiță. Cuprinsul ei relevă

marea prietenie care îl lega de un alt artist patriot, pictorul Gheorghe Tattarescu, care, în timpul unui popas la Veneția, i-a făcut și celebrul portret. Iată ce scria Magheru: „Știu că trebuie să-ți fie cunoscut din auz numele d-lui Tătărăscu, artistului nostru român, precum și tabloul ce acesta a lucrat pentru țara noastră, tablou de mare însemnătate! [Este vorba despre cunoscutul tablou *Renașterea României*, creat de Tattarescu cu un an înainte, la Roma, și expus, în iulie 1850, în orașul etern]. Ei bine, acum vei avea prilejul a-l cunoaște în persoană, căci vine a se opri... la Paris pentru mai mult timp; în fine, cel ce-ți va da această scrisoare va fi însuși el, căci cu dînsu o trimitu“. Pentru a scoate o copie gravată după prețiosul tablou, atât de necesară însuflețirii sentimentelor patriotice ale românilor, Magheru a contribuit, din puținul său avut, cu 10 galbeni, rugînd și pe ceilalți emigrați din capitala Franței să contribuie cu ceva. „De la Veneția pînă aici — continua generalul — am venit împreună cu dl. Tătărăscu. Cît am stat în Veneția, avînd cîtva timp, dl. Tătărăscu mi-a scos portretu pe care, însă, îl luă cu dînsu, avînd de scop, după cum înțeleg, să-ți facă ție surpriza cu vederea lui“.

Tabloul îl înfățișează pe general îmbrăcat civil, cu jiletcă și cravată neagră, mîna dreaptă sprijinindu-și-o pe o poliță la marginea unei ferestre, ținînd un ochian; din buzunarul vestei atîrnă lanțul gros de aur al unui ceasornic. Prin fereastră se zărește un crîmpei de peisaj venețian, un colț al unui palat și o gondolă pe unul din canalele orașului. Portretul se păstrează azi în colecția Sandei Bălăcescu, născută Magheru, strănepoata generalului. A fost pentru prima oară reproduș în culori de G. Fotino, în *Boierii Golești*, vol. I, p. 62. Tattarescu a mai realizat la Veneția, în 1851, și un al doilea portret al lui Magheru, de data aceasta un portret în care insista mai ales asupra feței exilatului, purtînd pecetea vizibilă a unor stări de neliniște și suferințe. Acest al doilea portret se află expus în sălile de artă modernă românească ale Muzeului de Artă al R.S.R.

Întorcându-ne la scrisoare, Magheru scria în final : „Eu acum sînt ceva mai bineșor după băile ce am întrebuițat la Veneția ; astăzi plec la Viena, unde sper a găsi scrisori de la tine. Soru-ta și frate-tău sînt sănătoși și te doresc“.

Ghiță Magheru s-a întîlnit cu Tattarescu la Paris, unde pictorul a stat în lunile august-septembrie 1851, făcîndu-le portretele lui Ghiță și Ștefan Golescu ; din nefericire, însă, ambele tablouri nu ni s-au păstrat. Despre întrevederile cu Tattarescu, fiul generalului a scris sorei sale la 28 august/9 septembrie și la 27 septembrie din Suresnes ; el chiar i-a trimis Alexandrinei portretul pe care i-l făcuse pictorul, învelindu-l în mai multe exemplare din *Albumul pelerinilor români* al lui Bolintineanu și din revista *Junimea română*, pentru ca sora sa să le distribuie cui va crede de cuviință. Își arăta din nou marea tristețe pentru grava boală a lui Bălcescu : „Suroră, să plîngem cu toții sărmana patrie dacă vom pierde pe acest adevărat român și, cum văd, nu este mare speranță“. La despărțire, plecînd la Hyères în sudul Franței, să-și caute sănătatea, Bălcescu îl îmbrățișase pe Ghiță atît pentru tatăl lor, cît și pentru întreaga familie. Era foarte trist și preocupat de soarta țării ; pentru a se restabili legăturile dintre ceilalți patrioți și Magheru, Bălcescu propusese ca acesta să se întîlnească în mare secret, la Leipzig sau Berlin, cu unul din Golești. Întîlnirea a și avut loc, dar la Viena, unde Ștefan Golescu (călătorind sub numele conspirativ de Nicolae Ionescu) nu numai că s-a întîlnit cu Magheru, dar a și locuit în casa lui. Acest lucru a fost relevat nu numai de tardiva scrisoare a generalului din 1874, de care am mai amintit, dar și într-o altă epistolă pe care a primit-o el de la Tell, strămutat în insula Chios, datînd din 12/24 decembrie 1851 : „Ai avut plăcerea să îmbrățișezi pe Ștefan la Viena“. După cum scria Ghiță sorei sale la 30 septembrie/12 octombrie, Ștefan Golescu plecase mai întîi la Londra, spre a stabili acolo contactele necesare cu Dimitrie Brătianu, aflat în legătură cu comitetul mazzinian.

După vizita la Viena, Șt. Golescu s-a întors la Paris, scriindu-i lui D. Brătianu la 5 noiembrie despre rezulta-

tele întrevederilor sale cu Magheru, Al. Papiu Ilarian, N. Opran și Ioan Maiorescu. „Magheru — scria el — mi-a zis că revoluția din Transilvania va fi signalul revoluției țării noastre și că de aceea crede că trebuie neapărat el să se afle cu apropiere de țara noastră. Ai noștri mereu fac propagandă trupelor române [români încorporați în armata habsburgică] ce trec în Viena și pînă acum sunt mulțumiți de rezultatul lor. Din nenorocire guvernul se teme de ceva și nu îi lasă multă vreme să șază în Viena. Altă măsură infernală a lui este că astăzi nu mai există nu numai un regiment, dar nici o companie de români, unguri, slavi sau italieni; că companiile sunt așa întocmite încît într-una vezi amestecați croați, unguri, români, italieni și alte nații. Și așa se tem mai puțin de răul ce ar fi putut face, dacă un regiment compus de ostași de o singură naționalitate ar fi dezertat sau ar fi întors armele către ei. Cel puțin ai noștri au izbutit de la ai noștri ca la orice întîmplare armele lor să le întoarcă în contra ofițerilor străini ce-i vor comanda. Acestea mi le-a zis Magheru“. Ștefan Golescu vedea necesitatea izbucnirii revoluției în Austria, iar „Magheru, precum mi-a zis, este înțeles cu cei din Praga și, îndată ce va cădea Austria, o să proclame un guvern provizoriu sub denumirea de guvern al Staturilor Unite ale Austriei, aceasta, cică, ca să nu provoace în contra lor ostilitatea Turciei, dar îndată ce va proclama unitatea României și a sîrbilor, iar în urmă, cînd revoluția se va întinde peste tot, atunci într-o unire vom face cele ce întîmplările ne vor arăta, căci și ei cred că Imperiul otoman se va desființa dacă democrația va birui“.

Toate aceste planuri s-au dovedit însă zadarnice, iar Franța, în care-și pusese speranța majoritatea emigraților revoluționari români, se îndepărta din ce în ce mai mult de republică și democrație, fiind îndrumată de către autoritarul ei principe-președinte Ludovic-Napoleon Bonaparte spre imperiu. Militarii la care locuia Ghiță Magheru, de pildă, fuseseră nevoiți să părăsească Suresnes, întrucît, fiind de tendință democrat-republicană, erau trimiși cît mai departe de Paris de către autorități,

iar Ghiță scria sorei sale la 17 noiembrie că trebuise să se mute din nou în capitala Franței. Ca răspuns la portretul pe care îl trimisese Alexandrinei, aceasta din urmă i-a trimis și ea unul realizat la Viena, probabil de pictorul Petre Mateescu (cel care executase și gravura din 1848, înfățișând pe Magheru în tabăra de la Troian); acest lucru îl deducem din faptul că Ghiță o ruga pe sora sa să trimită salutările sale pictorului Mateescu, aflat în capitala Austriei (nici acest portret al Alexandrinei nu s-a mai păstrat pînă astăzi). La 28 noiembrie, tînărul Magheru făcea cunoscută sorei sale apariția noii publicații a aripei radicale a emigrației din Paris, anume: *Republica Română*, avînd ca secretar de redacție pe C. A. Rosetti.

Propaganda politică a emigrației românești acționase destul de satisfăcător în 1851, iar majoritatea apelurilor, memoriilor, broșurilor și gazetelor cu conținut patriotic se răspîndiseră cu destulă promptitudine și eficacitate, întreținînd spiritul revoluționar al pribegilor, ca și al patrioților din țară, unde au fost difuzate pe ascuns. De aceea se puseseră mari nădejdi în „slăvitul an 1852“, ce urma să aducă cu sine „pulberea coroanelor, a abuzurilor și legilor nedrepte“. Dar lovitura de stat a lui Ludovic Napoleon-Bonaparte, din 2 decembrie 1851 — pe larg comentată și condamnată de Ghiță Magheru în scrisori succesive trimise sorei sale, la 2, 9, 15 și 24 decembrie — înlăturînd libertățile republicane și punînd bazele restaurării imperiale în Franța, a slăbit speranțele emigraților într-o apropiată revoluție europeană. Tell, în scrisoarea din 12/24 decembrie către Magheru, deplîngea faptul că „Napoleon a învins republica“ și-și exprima neliniștea pentru soarta României, căzută în mîinile ambițioșilor „pitici“ și „trădători deșuchiați“. Aflat cu familia în exil la Chios, ca și Eliade cu ai săi, Tell rupsesse relațiile cu fostul său coleg din locotenență.

În ultima zi a anului 1851, Ghiță Magheru scria, plin de amărăciune, Alexandrinei că, după nenorocirea ce-i izbise (lovitura de stat a lui Ludovic Napoleon Bonaparte), singura mîngiere pentru sine o mai constituia

doar dragostea de familie, de la care aștepta ceva „pozitiv“ ; ziua triumfului, însă, spunea el, nu putea s-o știe nimeni, numai „întîmplările“ urmînd s-o aducă.

Loviți în nădejtile lor și aflați acum sub stricta supraveghere a poliției, chiar de la începutul anului 1852, în afara lui Ștefan Golescu, care a rămas aici spre a menține contactele cu Societatea studenților români din capitala Franței, emigrații români au început să părăsească Parisul, răspîndindu-se în alte centre. Astfel, C. A. Rosetti s-a instalat la Nantes, apoi la Douet în Bretania, N. Golescu la Atena, D. Brătianu la Londra și chiar Ștefan Golescu a început să colinde Germania și Elveția.

Ghiță Magheru a rămas la Paris, de unde a continuat bogata sa corespondență cu sora lui. Dar familia Magheru a primit o nouă lovitură prin moartea neașteptată a lui Ioniță Gârbea, cel pe care generalul îl numise epitrop peste averea rămasă în țară. Ghiță deplîngea acest fapt la 19 ianuarie 1852, iar Alexandrina, într-o scrisoare către un protector al familiei, își împărtășea și ea grijile, gîndindu-se chiar la o eventuală reîntoarcere a ei în țară, ca să se poată ocupa personal de administrarea bunurilor părintești, că cea mai mare din copiii generalului, deși îi venea greu să se despartă de tatăl ei, foarte suferind ; își exprima speranța că va căpăta un pașaport, căci pe lista proscrisilor figura doar numele generalului Magheru, nu și al copiilor săi. Iluziile Alexandrinei au fost însă curînd risipite de atitudinea răuvoitoare a autorităților reacționare din Țara Românească, iar Magheru a fost nevoit să numească alt epitrop, în persoana altui nepot, fratele celui răposat, anume Nicolae Gârbea. Acesta din urmă se adresa, la 2/14 iunie 1852, Alexandrinei, aflată tot la Viena, urîndu-i tot binele, iar la 3/15 octombrie apăra interesele unchiului său în fața judecătoriei județului Gorj împotriva pretențiilor lipsite de tact ale Mariei Caramalău, ce-și reclama bunurile zestreale.

Asupra evenimentelor din Franța și, mai ales, a activității emigraților din Apus, frații Dimitrie și Ion Brătianu, Alexandru G. Golescu și, în special, N. Bălcescu, Ghiță Magheru o ținea la curent cu regularitate pe sora

sa într-o serie de epistole trimise în tot cursul anului 1852. În cea din 5 februarie deplîngea din nou starea gravă a lui Bălcescu, căruia cerul ar fi trebuit să-i prelungească zilele, măcar „pentru suferințele scumpei noastre patrie“. La 12/24 aprilie Ghiță a cerut voie tatălui său să-și mai prelungească cu încă doi ani șederea la Paris spre a termina cursurile școlii militare de stat major ; solicitarea i-a fost aprobată, după cum îl înștiința Alexandrina la 1/13 mai, în numele generalului. O săptămînă mai apoi, la 7/19 mai, el răspundea, mulțumind pentru favoarea făcută și dădea noi știri despre „frații români“ de la Paris, care nu-și pierduseră curajul și sperau ca în curînd cauza lor să triumfe. Într-adevăr, la 26 mai, Ghiță a primit un răvaș de la C. A. Rosetti și Ion Brătianu, în care aceștia nu se mirau de întîrzierea plății unei contribuții bănești făgăduite, „fiindcă știm că 2 decembrie [lovitura de stat a lui Napoleon] te-a făcut și pe d-ta, ca pe cei mai mulți, să crezi că întunericul ne-a oprit d-a ne mai vedea, a ne cunoaște și a merge nainte pe calea cea bună și sigură. Ne grăbim dar, a-ți face cunoscut că dreptatea este mai tare decît despotismul cel efemer, că lucrările noastre n-au încetat și prin urmare... așteptăm nu numai suma făgăduită, ci și asigurarea că vom fi și în viitor cu toții frați adevărați și neclintiți, iubind și jertfind cîte ceva pentru fericirea tuturilor“.

Mai mulți emigrați — printre care și Arăpilă — au încercat să plece din nou la Viena spre a se întîlni cu generalul Magheru și unii fruntași transilvăneni (I. Maiorescu, A. T. Laurian și S. Bărnuțiu), dar poliția habsburgică devenise extrem de vigilentă și nu le-a îngăduit intrarea în Austria. Magheru scria lui Arăpilă cu durere în suflet, la 3 iunie 1852 : „Nu pociu îndestul, amice, a-ți arăta... părerea de rău căci îți este oprită venirea la Viena și cu atît mai mult pentru că în starea lucrurilor în care ne aflăm acum, numai aici era singurul loc unde ne-am fi putut întîlni ; căci eu nu pociu veni din cauza boalei ce pătinesc și alte multe supărări, ba chiar și lipsa ce încerc din feluri de nedrepte împiedicări din partea guvernului țarei noastre, în ori ce ași voi să fac

eu proprietăților mele, ce ca pământ putură a mai scăpa sub administrația Caimacamiei“. Magheru îl îndemna însă pe Arăpilă ca prin „agentul românilor la Curtea Austriei“, Ion Dobran, să facă o contestație către guvernul imperial pentru a-i anula interzicerea venirii la Viena. Alexandru G. Golescu îi răspundea însă din Dresda, la 29 iulie ca „să-mi ceru voie ca să pot veni și eu la Viena, am fost cîtuva la îndoială de trebuie sau nu... Cercetîndă însă lucrul mai de aproape, văzu că nu e folosul meu cu venirea mea acolo, cîtu e supărarea cu formalitățile și cu așteptarea. Pînă mi-ar veni răspunsu hotărîtor, mi-ar trece și pofta de călătorie și mi s-ar goli și punga de două-trei ori. Mai bine dar cîtăva așteptare pînă s-or mai schimba vremile și oamenii“. Arăpilă mai cerea știri lui Magheru despre Laurian și „despre călătoria împăratului prin Banatu și Transilvania *. Este un an și mai bine de cîndu nu mai știu nimic despre totu ce privește pre românii din staturile Austriei“.

Magheru era trist nu numai din cauza izolării sale, dar și supărat din pricina lipsurilor materiale și a imposibilității de a-și trimite fiica în țară spre a îngriji cum se cuvine de averea rămasă acolo. La 1/13 septembrie 1852 s-a adresat lui Tell, cerîndu-i amănunte asupra încercării soției acestuia, Tarsița, de a se întoarce în țară.

Tell i-a răspuns, la 17/29 septembrie, lămurindu-l despre eșecul usturător încercat de soția sa în dorința de a se înapoia în patrie : „Tarsița a plecat în contra voinței mele, sînt trei lune trecute... Așteaptă la Rusciuk de două luni și jumătate fără a putea dobîndi permisia să intre în țară... Prin urmare, vezi că nu poate intra în țară și nu mă mir, după cum nici d-ta nu trebuie să te miri că nu lasă pe amabila d-tale fiică a intra“.

* În perioada iunie-iulie 1852, împăratul Franz Iosif I a efectuat o vizită în aceste provincii românești. Avram Iancu a refuzat cu demnitate invitația de a-l întîlni pe împărat, exprimîndu-și, și în acest fel, protestul pentru modul în care Curtea din Viena înțelesese să răspundă dreptelor cereri formulate în repetate rânduri de către românii transilvăneni.

La rîndul său, Ghiță Magheru scria sorei sale în două rînduri, la 23 septembrie și 3 octombrie 1852, despre intențiile lui de a se întoarce în Țara Românească sau în Moldova, neștiind „ce se întîmplă de astăzi pînă miine“ ; dorea mai cu seamă să intre în oștirea Moldovei ca să-și continue studiile asupra armatei. Primise vești și de la vărul Nițu, printr-o scrisoare trimisă de la Gemlec, în 6/18 august, prin care acesta îl anunța că lucra în continuare la construirea drumului cunoscut informîndu-l și despre suferințele popii Radu Șapcă, cu care turcii s-au purtat neomenos și despre moartea lui Grigore Ipătescu, fost partizan al lui Eliade. Ghiță Magheru a mai comunicat Alexandrinei, la 16 octombrie, că a primit vizita apreciatului publicist francez Hippolyte Desprez (1819—după 1884), cu care a conversat mai multe ore, acesta promițînd sprijinirea cauzei românilor prin jurnalul său ; Ghiță era de părere că „Desprez o să ne facă mult bine din punctul de vedere al naționalității“.

...În acea epocă marele patriot transilvănean George Bariț a efectuat o călătorie în Apusul Europei, ecourile ei favorabile ajungînd pînă la Magheru, prin intermediul unei scrisori adresată de Ghiță sorei sale, la 27 noiembrie. El exprima bucuria din „junele inimi ale fraților români“ de acolo de a se întîlni cu distinsul cărturar ardelean ; Bariț, înainte de a păsări Parisul, a locuit chiar la dînsul acasă. Peste cîteva zile, la 8 decembrie, tînărul Magheru i-a comunicat Alexandrinei proclamarea imperiului în Franța, situație pe care el o aprecia ca „în secolul de mijloc“, adică în evul mediu ; pentru Ghiță șederea la Paris devenise o întristare și dacă ar fi avut bani ar fi plecat îndată de acolo.

Anul 1852 se încheia deci în mod apăsător pentru Magheri. Trăiau despărțiți și în sărăcie. Nici situația lui Nițu, îndurînd boală și lipsuri și mai mari în Turcia, nu era deloc de invidiat. Încă de la 8/20 octombrie, el scrisese unchiului său, plîngîndu-se că „pe la mijlocul lui septembrie am avut niște friguri ce mă aduseră într-o debilitate inimaginabilă ; o trocnă și o tuse seara, adeseori cu împunsături prin coaste și piept“ îl făcuseră să îndure mari suferințe. „Un doctor omiopat, ce a venit

acum în Brusa, are speranțe să mă vindece, dar parcă nu-mi mai vine a crede să simț o zi că trece fără niscaiva dureri. Ași vrea să vin pînă la Viena, dar nu știu ce să fac, mi-e teamă să nu folosesc nimic... fiindcă, cit de în regulă să fie cineva cu pasportu din emigrați, nu-i lasă să se ducă pînă acolo, îi întoarce după la mijlocul drumului înapoi. Aceasta s-a întîmplat cu mai mulți d-ai noștri ce a vrut să vie pînă acolo“. În final, Nițu găsea totuși cuvinte de încurajare pentru ai săi : „Eu știu bine cîte gînduri trebuie să aibe un părinte de familie, expatriat cu toată familia și fără nici o speranță. Dar, nene, nu trebuie să-ți imagini alt decît că și aste gînduri sînt niște inimi ce trebuie învinși. De cîte ori viața ți-a fost în pericol... ai știut să ieși triumfător ; cum dar, acum cînd numai viitorul este amenințat, să n-avem speranțe a triumfa. Ne trebuie însă consolații mai dese și cele mai dulci sînt ale familiei. Vă rog dar nu mă lipsiți [și] pe mine...“

Nițu a putut totuși să se deplaseze, în iarna anului 1852, la Constantinopol, de unde scria Alexandrinei, la 4/16 decembrie, că s-a întîlnit acolo cu Ion Ghica, ce părea afectat de situația materială precară a familiei Magheru, persecutată prin hotărîrile arbitrare ale tribunalelor din țară. Ghica a promis să intervină în favoarea Magherilor pe lîngă persoanele influențe de la Constantinopol. Nițu înștiința totodată că frații Alexandru (Albu) și Radu Golescu au părăsit Turcia, plecînd la Paris, ducînd cu ei și o scrisoare a sa către Ghiță ; el era însă silit să se înapoieze la Brusa, deoarece viața la Constantinopol era prea scumpă pentru slabele lui mijloace financiare...

...La începutul lui 1853, la 4 ianuarie, Ghiță Magheru a comunicat sorei sale trista veste a morții lui N. Bălcescu, răpus de boală la Palermo, la 29 noiembrie 1852. Vestea a primit-o tocmai cînd se afla la masă la soția lui Cesar Bolliac. Tuturor li s-au umplut ochii de lacrimi aflînd despre „pierderea acestui bărbat care era speranța țării“ ; închisese ochii departe de „dulcele sîn al patriei“ și lipsit de orice „sărutare frățească și de orice sunet al limbii sale care, poate, i-ar mai fi ușurat sfîrșitul“.

Anul 1853 avea să aducă vremuri ceva mai bune pentru români. Privirile cabinetelor europene începeau din nou să se ațintească asupra sud-estului european, datorită izbucnirii unui nou conflict diplomatic ruso-turc și a perspectivelor unui război între cele două puteri. Ciocnirile de interese dintre puterile occidentale și Rusia țaristă s-au agravat continuu de la sfârșitul anului 1851, căci așa cum observau Marx și Engels, „ori de câte ori uraganul revoluționar se liniștește pentru moment, se pune inevitabil din nou pe tapet una și aceeași chestiune : eterna «problemă orientală»“. Oricum, problema Țărilor române, dorința românilor de a se uni într-un singur stat erau de acum cunoscute opiniei publice datorită activității susținute desfășurate de emigrație, atît pe plan oficial diplomatic, cît și prin ampla propagandă și acțiune revoluționară din anii 1849—1853.

În primele luni ale anului 1853, Magherii — ca și majoritatea celorlalți exilați — se luptau cu greutățile existenței. Ghiță scria cu disperare sorei sale, atît la 12 martie, cît și la 2 și 22 aprilie, plîngîndu-se de acuta lui lipsă de mijloace materiale, din cauza neachitării chiriei ajungînd chiar la judecată cu proprietarul imobilului în care locuia ; ca în fiecare primăvară, se simțea bolnav din cauza climei umede și ploioase a Parisului. Singura lui consolare o constituia amiciția cu Ion Brătianu, care se dovedea foarte activ în problemele politice. Dată fiind starea de extremă deprimare a lui Ghiță, generalul a hotărît s-o trimită pe Alexandrina la Paris, spre a vedea situația la fața locului. Aceasta a plecat din Bruxelles, ajungînd în capitala Franței la 30 mai/11 iunie 1853, de unde a scris tatălui ei, după ce și-a întîlnit fratele.

În fața tensiunii politice crescînde dintre Rusia țaristă și Imperiul otoman, ea discutase cu toți emigrații români mai de vază din Paris care se arătau dispuși să plece la Constantinopol, spre a se mai apropia de hotarele țării, și a face față oricărei eventualități. Peste o zi, la 31 mai/12 iunie, Alexandrina revenea cu alte știri pentru tatăl ei, făcîndu-i cunoscute activitatea lui Dimitrie Brătianu la Londra, și intențiile lui N. Golescu de a pleca

în Turcia, toți emigrații sfătuindu-l pe general să ia atitudine în problema conflictului ruso-turc și să alcătuiască unele demersuri la Poartă, luându-l, eventual, ca ajutor pentru scrierea unor memorii în limba franceză, pe profesorul Aaron Florian. Într-un post-scriptum la această misivă, Ghiță scria tatălui său că toți își puneau speranța în el, și insista pe lângă tatăl său să țină legătura cu Dimitrie Brătianu, ce se bucura de influență în cercurile politice engleze.

Situația emigraților din Paris s-a complicat însă prin arestarea lui Ion Brătianu, învinuit de participare la un complot împotriva împăratului Napoleon al III-lea. Într-o nouă scrisoare trimisă generalului la 5/17 iunie, Alexandrina și Ghiță își exprimau regretele față de întemnițarea lui Brătianu; ei cereau sfaturi tatălui în legătură cu viitorul lor, avînd în vedere iminența izbucnirii războiului între Imperiul țarist și Poartă. Magheru le-a răspuns, la 12/24 iunie, arătîndu-și satisfacția că îi știa sănătoși și înconjurați de toți „bunii noștri compatrioți”; îl mîhnise vestea despre arestarea lui Ion Brătianu, fapt despre care citise și în presa franceză; arestarea se petrecuse exact într-un moment în care patria avea imperioasă nevoie de „lucrare și sacrificiuri pentru dînsa”. Peste cîteva zile, la 17/29 iunie, generalul Magheru a trimis copiilor săi o poliță de 500 franci, regretînd faptul că n-a putut să le procure mai mulți bani pentru ca ei să poată vizita Londra, înainte de a se întoarce la Viena, unde îi aștepta cu nerăbdare să-i îmbrățișeze. Le făcea cunoscute totodată demersurile pe care le întreprinsese el pe lângă demnitarilor otomani și opiniile presei vieneze despre iminența unui conflict ruso-turc, trupele țariste pregătindu-se deja să treacă Prutul...

...După cum se știe, pretextul folosit de țarul Nicolae I în primăvara anului 1853, pentru a se pune în stare de război cu Poarta a constat din cererea imperativă formulată în termeni foarte duri, prin trimisul său extraordinar, kneazul Aleksandr Serghievici Menșikov, de a i se acorda protecția „locurilor sfinte” și a supușilor ortodocși din întreg Imperiul otoman, ceea ce reprezenta

de fapt punerea Porții otomane sub tutela țarului. Făcînd maximum de concesii, sultanul Abdul Medjid a admis, la 23 aprilie/5 mai 1853, toate cererile lui Menșikov privind „locurile sfinte“ și dreptul de protecție al țarului asupra bisericii ortodoxe, dar fără să confirme această din urmă concesie printr-un act formal. Trimisul țarului a considerat concesii ca insuficiente, deoarece otomanii —socotea el — nu ofereau „garanții“ pentru viitor. Încurajată de reprezentanții puterilor occidentale, Poarta a refuzat însă să accepte pretențiile țarului, așa cum se cerea în mod imperativ de la St. Petersburg și, la 9/21 mai, Menșikov a părăsit Constantinopolul, determinînd, odată cu plecarea lui, și ruperea relațiilor diplomatice dintre cele două imperii. La 19/31 mai țarul și-a făcut cunoscute intențiile de a ocupa Principatele dunărene, ca mijloc de presiune asupra Porții și a o sili să accepte cererile sale. Franța și Anglia au ripostat, la rîndul lor, trimițînd o flotă combinată în fața Dardanelor. Presa belicoasă și o bună parte a opiniei publice din cele două țări, influențate de propaganda zgomotoasă a cercurilor guvernamentale dornice să se răfuiască cu Rusia țaristă, înclinau spre război.

Emigrații români urmăreau cu febrilitate evenimentele, sperînd că în contextul ciocnirii de interese dintre marile puteri se va obține mai ușor îndepărtarea protectoratului nefast al Rusiei țariste asupra Principatelor, concomitent cu limitarea suzeranității otomane, adoptarea unor refome cu caracter politico-social, țintind de fapt la unirea celor două țări românești.

În acele momente de maximă tensiune între imperiile otoman și țarist, cînd soarta țărilor române era în joc, Dimitrie Brătianu (ca și Goleștii, C. A. Rosetti, I. Ghica ș.a.) îl considera pe generalul Magheru drept figura cea mai proeminentă, investită cu autoritatea necesară a întreprinde demersuri politice la Poartă în favoarea Principatelor. De aceea, la 4/16 iunie 1853, D. Brătianu (sub numele conspirativ Buzescu), s-a adresat, din Londra, generalului, îndemnîndu-l la o acțiune politică fățișă : „Frate Magherule, noi pe aici facem tot ceea ce putem ca intervenția anglo-franceză în Orient să fie și țărilor

noastre de vreun bine, dar nici unul din noi nu este în poziție să facă ceea ce poți face d-ta pentru români în împrejurările de astăzi*. Frate, părerea mea este să scrii îndată guvernului turc“, în așa fel ca „Poarta... negreșit să restituie românilor drepturile lor“, numai în acest chip cauza turcă putînd deveni „identică cauzei române“. Atunci ar fi necesară crearea unui „corp de armată română“ ce ar putea coopera cu oștile turcești. „De ți-ar primi Turcia propunerea — continua D. Brătianu — ar fi treabă pentru România, dar chiar nepri-mind-o, ceea ce e mai sigur, sfintul moral al demarșei d-tale va fi incalculabil, va fi echivalent cu făcutul unei bătălii cîștigate de români. Face trebuință să dăm semn de viață în toate ocaziile, să arătăm lumii în toate ocaziile că și România poate avea armată, că și ea își are căpitanii ei, că și ea are în Europa semnificația și valoarea ei. Populii ca [și] guvernele, cu cît te știe mai tare cu atîta mai mult te stimează, te respectă, îți caută prieteșugul. De te vei hotărî să scrii — și te invit din toate puterile sufletului meu, te conjur să o faci pe tot ce ai mai scump, pe copii, pe viitorul Români[e]i — de te vei hotărî să scrii, comunică-mi numaidecît scrisoarea-ți și îți făgăduiesc că va avea cea mai mare publicitate și va fi reprodusă mai în toate gazetele Europei și ale Americii. S-o subscrii se înțelege : Generalul Magheru și s-o adresezi vizirului“.

La această epistolă, Magheru a răspuns din Viena la 18/30 iunie, punîndu-l pe D. Brătianu la curent cu demersurile pe care le întreprinsese, mai dinainte și din proprie inițiativă, pe lîngă demnitarii otomani în problema Principatelor: „Întorcîndu-mă de la Pesta, unde abia am putut avea libertatea, după 3 ani de zile, ca să merg pentru oarecare interese particulare, în leterele [scrisorile] copiilor mei am găsit, în marea mea bucurie, și pe

* Pentru a atrage atenția marilor puteri, unite acum prin alianța lor antițaristă, asupra problemei Principatelor, fruntașii politici români au propus chiar formarea unei legiuni de voluntari, care, sub comanda generalului Magheru, să participe la război alături de aliați.

a dumitale cu data de la 16, a cărei cuprindere mi-a cauzat cea mai mare mulțumire. Întii pentru că am aflat într-însa tot ceea ce speram din partea d-tale în împrejurarile de față, că ai făcut și faci tot ce poți ca intervenția anglo-franceză în Orient să fie și în favorul țarilor noastre și al doilea pentru că ceea ce ceri de la mine ca să fac către Înalta Poartă, eu îndeplinisem mai de mult și, prin urmare acum, din invitarea ce-mi faci cu atita înfocare despre aceasta ca o necesitate, sunt vesel că am putut fi de aceeași idee a d-tale“. Și Magheru relatează mai departe : „Pe când Mencicof se afla în Constantinopol și jurnalele începuseră a scrie că afară din cauza Sf. Mormînt, ar fi avînd și alte instrucții din partea țarului și că Poarta este hotărîtă a nu le primi, am mers la ambasadorul turc de aci [din Viena] ca drept vizită, cunoscîndu-l mai de mult. Între altele, fiind vorba și despre aceasta, i-am zis din parte-mi că cel mai favorabil lucru pentru În[alta] Poartă este de a refuza și apoi dintr-aceasta poate să devie lucru la un război între dînsa și Rusia“. Magheru explicase ambasadorului că, în caz de conflict, Poarta putea conta nu numai pe sprijinul puterilor occidentale, ci și pe cel al popoarelor din imperiu, Principatele dunărene urmînd a juca un rol de seamă. Ambasadorul Arif efendi a părut interesat și după vreo trei săptămîni l-a rugat pe Magheru să aștearnă pe hîrtie toate propunerile discutate și să le înainteze, sub forma unui memoriu, ministrului de externe otoman, Reșid pașa. „Mă înțelesei, prin urmare, și cu unii din românii care, bine, rău, știi și franțuzește — continua generalul — și așa luă sfîrșit descrierea tuturilor acelora ce am putut să cunosc că ar fi de cea mai mare necesitate și la mai în 27 [iunie în 8], subscriind acest memoriu și sub chiar acea adresă... fu asigurat prin însuși ambasadorul spre înaintare la Constantinopol“.

Pînă la acea dată Magheru nu primise însă nici un răspuns și de aceea îl ruga pe D. Brătianu să nu-i dea nici o publicitate căci, în stadiul delicat al problemei, acest lucru ar fi putut aduce mai mult rău decît bine. Generalul arăta că se teme și pentru faptul că se afla în „staturile Austriei, unde acum doi ani trecuți de abia

putui scăpa cu destulă nevointă de pretențiile Rusiei, ce făcea, prin ambasadorul său către acest guvern, ca să mă scoată din staturile sale ca primejdios liniștei, pentru că scrisesem în țară să nu se amăgească de agenții Rusiei ce vorbeau să facă o mișcare pentru pretextul de a nu pleca din țară“. În așteptarea desfășurării evenimentelor și a răspunsului Porții, Magheru recomanda discreție pentru a sluji cu cât mai mult folos cauza Principatelor.

Scrisoarea generalului l-a ajuns pe D. Brătianu tocmai la Manchester, unde se dusesese, împreună cu Nicolae Golescu, spre a face propagandă în favoarea susținerii drepturilor românilor. La 29 iunie/11 iulie, el își exprima bucuria de primirea „dragei dumitale scrisoare, deși eram încredințat mai dinainte că ideile noastre nu pot fi decît aceleași“. Era de acord să nu facă publicitate memoriului lui Magheru, dar îl ruga să-și pună semnătura pe un protest, ce urma a fi tipărit la Paris, împotriva intrării trupelor țariste în Principate; în încheiere, Brătianu îl îndemna: „Frate, pînă va veni vremea ca să încingi viteaza-ți sabie, profită de frumosu-ți nume și de puterea patriotismului dumitale și fă ca pentru românii care te împrejoară să nu fie decît o singură idee, un singur strigăt: *emancipație și unitatea României* [subl. ns.]“.

În acel moment, țarul Nicolae I trecuse de la amenințări la fapte și, la 20 iunie/2 iulie 1853, trupele sale, puse sub comanda mareșalului I. F. Paschievici, au trecut Prutul, fără a declara, însă, război otomanilor. Totodată, spre a neutraliza sprijinul acordat Porții de către puterile occidentale, țarul a căutat să-și atragă concursul Austriei. Dar Imperiul habsburgic — urmărindu-și propriile interese — a dus o politică ambiguă. Simulînd „neutralitatea“, ministrul de externe austriac, contele Karl von Buol, s-a străduit să găsească o soluție de compromis între adversari, din care să tragă profit pentru țara sa. După consultări cu ambasadorii Franței și Angliei, la 16/28 iulie, a prezentat părților aflate în litigiu așa-numita „Notă de la Viena“, document ce propunea ca Turcia să accepte toate cererile Rusiei, subliniindu-se drepturile speciale ale acesteia din urmă cu privire la protecția ce trebuia acordată bisericii ortodoxe

și credincioșilor ei din cuprinsul Imperiului otoman. Prezentată țarului, acesta a acceptat-o, la 24 iulie/5 august ; sultanul a aprobat-o și el, la 7/19 august, dar cu amendamentul că protecția supușilor ortodocși era acordată de padișah prin liberul său consimțământ și nu în virtutea unor obligații asumate față de țar. Nicolae I n-a fost de acord cu asemenea interpretare și, la 26 august/7 septembrie, a respins „Nota de la Viena“.

Urmărind cu foarte multă atenție evenimentele, Magheru a intuit cu discernământ datele problemei și, la 30 august/11 septembrie, a trimis o interesantă întâmplare ministrului otoman al afacerilor externe, Reșid pașa. După ce aprecia moderația de care a dat dovadă Poarta, neripostând imediat la intrarea trupelor țariste în Principate și la ocuparea lor militară, supunându-se arbitrajului marilor puteri în capitala Austriei, generalul comenta în mod favorabil amendarea „Notei de la Viena“ de către sultan și dregătorii săi, în spiritul onoarei și al demnității de stat : „Modificațiile ce Înalta Poartă a făcut la proiectul vienez și garanțiile ce cere pentru viitor, au ridicat inimile... patrioților români... Toți iubitorii de dreptate sunt convingși că numai stăruind Înalta Poartă pe lângă modificațiile acestea și pe lângă garanțiile ce cere, va putea susține onoarea, vaza, demnitatea sa înaintea Europei... ; numai rămîind tare în propunerile sale... va fi sigură [apărată], în caz de rezel, de un ajutor și sprijin puternic din partea tuturor popoarelor Imperiului otoman, fără nici o distingere de religie și naționalitate“.

Într-adevăr, „problema orientală“ intrase într-o fază deosebit de critică și inflexibilitatea țarului n-a făcut decît să grăbească izbucnirea conflictului armat. Întîlnirea lui Nicolae I cu împăratul Austriei Franz Iosef, la Olmütz (5/21 septembrie), n-a dus la o clarificare a situației, deoarece puterile occidentale n-au mai fost de acord să se pretindă Porții și alte concesii. Astfel, sprijinit de anglo-francezi, la 27 septembrie/9 octombrie, sultanul a adresat un ultimatum cabinetului de la St. Petersburg, cerîndu-i evacuarea Principatelor în termen de cincisprezece zile. Guvernul țarist a ignorat ultimatumul, des-

fășurându-și forțele pe linia Dunării și ocupând poziții de luptă; în fața acestei acțiuni, la 4/16 octombrie, Poarta a declarat război Rusiei țariste.

În situația creată, domnitorii români — Barbu Știrbei, la 17/29 octombrie, iar a doua zi și Grigore IV Alexandru Ghica — s-au retras de la conducerea Principatelor și, părăsind țările române, s-au stabilit la Viena. Țăriștii au instaurat în Principate un regim de ocupație militară, punându-le sub administrația unui Divan condus de către generalul baron Aleksandr Ivanovici Budberg.

La 23 octombrie/4 noiembrie s-au deschis ostilitățile printr-un atac dezlănțuit de trupele generalisimului turc Omer pașa la Oltenița; deși otomanii n-au reușit să-i disloce pe țăriști din pozițiile ocupate pe linia Dunării, totuși crearea unui cap de pod la Oltenița arăta că ei păstrau inițiativa și că rușii vor avea de întâmpinat o rezistență îndârjită.

Magherii s-au ținut la curent în permanență cu desfășurarea evenimentelor din Principate printr-un schimb activ de scrisori între Brusa și Viena. Generalul reușise acum să-și reunească pe toți copiii săi la Viena, unde se reîntorseseră, de la Paris, și Alexandrina cu Ghiță. Generalul urma să ia o hotărâre în privința plecării în Turcia, dacă va fi chemat de Poartă. Dar pentru deplasarea sa avea nevoie urgentă de fonduri, atât pentru călătorie și întreținerea lui, cât și pentru achitarea unor datorii și asigurarea traiului copiilor săi. Încă din vara lui 1853, Magheru ținuse legătura cu nepotul său Nicolae Gârbea, pentru încasarea unor sume de pe urma vânzării porumbului de pe moșile din țară: tot pentru a face rost de bani, la 20 august, arendase moșia Cojani din Gorj lui Vasile Pădeanu din Craiova, cu 650 galbeni pe an. În luna octombrie, după izbucnirea războiului ruso-turc, Nițu Magheru informa pe verișoara și pe unchiul său despre mersul operațiilor militare și atmosfera de la Constantinopol, precum și despre intrarea flotei anglo-franceze în Bosfor. El le amintea că „multe au fost de făcut și multe mai avem a face de vom vrea să ne numim români“ și, vizându-l direct pe unchiul său, spunea că se va putea numi patriot numai acela care „și

va adăuga la 1853 un supliment faptelor de la 1848“. În încheiere, îl îndemna pe general să vină neîntârziat la Constantinopol.

Aceasta era și părerea celorlalți emigrați ; Dimitrie Kretzulescu scria din capitala Imperiului otoman, la 6 octombrie, lui Magheru, invitându-l acolo neîntârziat. Generalul a răspuns, la 8/20 octombrie, adresându-se și lui Ion Ghica, explicându-le că, în lipsa unei atitudini pozitive a dregătorilor Porții față de toate memoriile și întîmpinările înaintate lor, nu putea veni la Istanbul. „Mirarea mea, care mă coprinde și mă pune la cea mai mare neodihnă — arăta Magheru — este cum Înalta Poartă, acum, după ce resbelul din parte-i s-a declarat în formă... nu se arată cu nici o manifestare a cugetului său în privința românilor espatriati... și să le fi dat îndată și amnistie“. Prin urmare, voia să spună el, fără această declarație de amnistie, nu va trece nici un „espatriat în țară, chiar și cînd oștile otomane ar trece Dunărea“. Generalul îl ruga pe Ghica : „Să nu întîrziezi a arăta toate acestea Esc. Sale Reșid pașa și la oricare altu vei mai socoti și totodată să le tragi luarea aminte la următoarele : a) că Înalta Poartă nu poate avea nici o îndoială de simțămintele și aplecările românilor ce și le-au manifestat în fața lumii precum și însumi le-am dezvoltat prin acel memorial din iunie și în altele de mai înainte... b) să ni se facă cunoscut cugetul Înaltei Porți, în conformitate cu asigurările descrise... c) să se dea ferman pentru amnistia noastră... d) să ne dea ordine unde să mergem... e) pentru mine în parte-m[i] îți spui d-tale... că mie îmi este peste puțină acum a mă ridica d-aici fără nici un ajutor de bani, cel puțin de două mii de galbeni, trebuincioși pentru mine și pentru cei ce e de necesitate să iau împreună. Mă roșesc destul că o spui, dar n-am ce face și acestea îmi vin din pricina a doi fanarioți, care ne despoaie țara de vreo cîțiva ani încoaci, [Dimitrie] Ioanid ce stă în capul Ministerului din Năuntru și [Emanoil] Arghiropol ce stă în capul Ministerului Dreptății“. Aceștia doi, sub privirile îngăduitoare ale domnitorului Știrbei, s-au dedat la cele mai mari samavolnicii pentru a împiedica despăgubirea pe cale legală

a lui Magheru în urma pagubelor suferite din cauza jefuirii bunurilor sale la 1848, pierderile ridicându-se la uriașă sumă de 20 000 de galbeni. Meschinăria miniștrilor ajunsese pînă acolo, încît, cum rezultă din unele mărturii, ei n-ar fi îngăduit nici măcar garantarea unor împrumuturi contractate de Magheru în străinătate, în contul moșiiilor din țară, sub motivul că averea lui se afla sub epitropie, iar proprietarul nu avea dreptul să cheltuiască pe an mai mult decît îi îngăduia venitul! „Acestea sînt dar, domnul meu — încheia generalul scrisoarea către Ghica — pricinile care-mi aduseră lipsa ce vă arăt și totdeodată și nenorocirea cînd nu voiu putea fi întîmpinat nici d-acolo cu acestor ajutor ca să pociu pleca spre a-mi îndeplini, ca și orice adevărat român, datoriile către Patrie...”

El a revenit asupra acestor aspecte și în scrisoarea adresată din Viena, la 18/30 octombrie 1853, fraților Ștefan și Nicolae Goleșcu: „Scumpii mei amici! După întoarcerea copiilor mei de la Paris nu v-am mai scris îndată, din cauză că și d-voastră lipseați de aici și nici că am avut nimic pozitiv despre răspunsul ce așteptam de la Constantinopole în urmarea memoriului ce am fost trimis către Ex. Sa Reșid pașa prin Arif efendi, ambasadorul turc de aici...” Înștiințîndu-i că, la 30 august/11 septembrie, a mai trimis o întîmpinare demnitarului otoman — prin intermediul lui Dimitrie Kretzulescu, aflat la Constantinopol, ce i-a și tradus-o în franțuzește — la care de asemenea, n-a primit nici un răspuns, generalul își manifesta neliniștea „deoarece chiar resbelul s-a declarat formal din partea Înaltei Porți”. El îi puna la curent pe frații Golești cu conținutul epistolei adresată cu zece zile mai înainte lui Ghica, cuprinzînd propunerile făcute Porții: „Sunt mai mult decît sigur că cu mergerea d-stră la Constantinopole — continua generalul — prin unire și conlucrare cu dl. Ghica, ca nește adevărați patrioți căroră nu vă lipsește nimic din acea ce se cere în asemenea misii, puteți face mult, atît pentru îmbunătățirea soartei Principatelor, cit și despre tot ceea ce se atinge întru a contribui și ele cu mîna armată în ajutorul Înaltei Porți și sprijinul drepturilor

lor... Scumpii mei amici, vă rog, de socotiți necesariu, trimeteți și amicului Buzescu [Dimitrie Brătianu] la Londra copii după acele două hîrtii ale mele [memoriul din 8 iunie și întîmpinarea din 30 august/11 septembrie], ca să le cunoască și d-lui copriinderea, fără însă a vorbi în jurnale ceva despre dîsele, căci ar fi de mare vătămare nu numai mie, ci chiar causei noastre, informîndu-l totodată că eu mai-nainte de a fi chemat din partea Porții sau darea de amnestie, nu pot întreprinde nimic“.

Totuși lucrurile au început să se miște și la 2/14 noiembrie 1853 Dimitrie Kretzulescu îi scria din Constantinopol lui Magheru că Reșid pașa l-a chemat pe Ion Ghica și i-a comunicat să-i facă cunoscut generalului faptul că a vorbit cu sultanul în privința lui, prezentîndu-i totodată memoriul și întîmpinarea trimise de dînsul. Magheru trebuia să se pregătească, deoarece în curînd urma să fie chemat la Constantinopol.

Spre a-i mai alina suferințele din acel frămîntat sfîrșit de an 1853, compatriotul său oltean Gheorghe Chițu (1828—1897), fost comisar propagandist la 1848 (viitor ministru al Instrucțiunii, profesor de drept la Universitatea din București și membru al Academiei Române) și, acum, refugiat și el la Viena, i-a închinat o poezie lui Magheru pe care a intitulat-o *Essilatul*. Poezia a fost scrisă în decembrie 1853, dar publicată abia mai tîrziu, după repatrierea emigraților (*Vocea Oltului*, Craiova, 1857). Erau versuri naive, dar sincere, pline de căldură la adresa generalului-patriot.

Cam în același timp, fruntașii emigrației politice românești au hotărît să se deplaseze în cea mai mare parte la fruntariile țării, o parte dintre ei la cartierul general al comandantului trupelor otomane, Omer pașa, care se afla, la Șumla, în Bulgaria, iar alții la Constantinopol, spre a menține un contact permanent cu dregătorii Porții și cu reprezentanții diplomatici ai puterilor occidentale aliate acesteia. Toate acestea ținteau către un scop unic și anume organizarea unei „legiuni“ de voluntari români care să participe la eliberarea teritoriului Principatelor și să restabilească, în măsura în care evenimentele ar fi permis acest lucru, regimul revoluțio-

nar de la 1848. Astfel, în noiembrie 1853, N. Golescu și Al. G. Golescu (Arăpilă) s-au deplasat de la Paris la Constantinopol spre a solicita Porții subsidii financiare pentru înarmarea voluntarilor ; Șt. Golescu, Al. C. Golescu (Albu), C. A. Rosetti și D. Brătianu s-au îndreptat spre Vidin, unde au găsit pe I. I. Filipescu (Curcanache) și în urmă s-au întâlnit și cu moldovenii G. Lecca, Vasile Mălinescu ș.a. Chr. Tell a părăsit și el Chiosul și, după un popas la Constantinopol, s-a stabilit la Șumla, unde Omer pașa l-a chemat și pe Eliade. Ion Ghica a făcut apel la tovarășii săi, îndemnându-i să nu agite problema revoluției și a revendicărilor de ordin social, cerându-le doar a se reuni sub „stindardul național“, căci numai în felul acesta, după părerea sa, puteau să atragă de partea lor pe dregătorii Porții și să câștige simpatia cabinetelor occidentale.

Poziția lui Ghica n-a fost, însă, împărțită de majoritatea revoluționarilor care s-au pregătit hotărît pentru luptă, cu atât mai mult cu cât masele țărănești din regiunea Doljului și a Mehedinților, primind vești despre prezența exilaților patrioți la Vidin și Șumla, începuseră să se agite. Deși se afla la Viena, Magheru avea legături cu unii opozanți ai regimului, cum erau maiorul Burileanu, D. Nenciu din Craiova (arendaș al uneia din moșiile sale) și Constantin Săvoiu-Surcel din Tg. Jiu, care din această pricină au și fost puși sub urmărire de autorități. Pe de altă parte, o seamă de tineri revoluționari, în frunte cu Nițu Magheru, Nicolae Apolonie. Grigore Ioranu și I. I. Filipescu, au izbutit să se strecoare în țară, aprinzînd steagul revoltei. Iată ce scria Nițu de la Calafat, la 5/17 ianuarie 1854, unchiului său, aflat încă la Viena : „Iaca, după mai mulți ani de expatriere, mai putui odată să mai calc pe pămîntul patriii... Eu sînt aici cu fratele I. Filipescu, Ioranu și Apolonie. În scurt timp sperăm să ne facem loc cu sabia în mîna a pătrunde în toată Rumânia, deși la inimizii noștri se mai adaugă acum și Solomon [trădătorul de la 1848, aflat acum în fruntea unui corp de oșteni pus în slujba țariștilor]. Păcat însă că d-ta n-ai venit pînă acum ca să-ți formezi legionul d-tale și [doar] cu numele ce ai numai ai sparge

toată puterea lui Solomon. Ai scula țara... și ai face pe rumâni să se bucure odată de drepturile lor. Eu sînt însărcinat din partea lui Omer pașa să fac panduri. Vom începe operațiile poate chiar de mîine, dar te rog, vino, scumpul meu părinte, și d-ta ca să putem face un lucru mai solid. Vino, că acum e timpul să arătăm... Europii puterea și spiritul național rumân... Vino, bunul meu părinte. Patria te cheamă, frații te așteaptă și supusul d-tale nepot se închină cu respect“.

Inimosul Nițu a reușit să ajungă în satul Gîrla Mare, unde a înălțat steagul tricolor pe turla bisericii. Este interesant de precizat faptul că, în fruntea clăcașilor și grănicerilor olteni răsculați s-a aflat Gheorghe Scurtulescu, fost reprezentant al țărănimii în Comisia proprietății de la 1848. Cete de țărani au trecut Dunărea, la Vidin, cerînd reîntoarcerea capilor revoluției și izgonirea asupritorilor, iar în Mehedinți și Dolj au izbucnit răzmerițe împotriva proprietarilor de pămînt. Contra răzvrătiților au operat oștenii lui Solomon, care, cu o rară brutalitate, a dat poruncă să se treacă prin foc și sabie satele Salcia, Pristolu ș.a. Deși mișcările țărănești din sudul Olteniei au fost înăbușite în ianuarie 1854, populația din această zonă a țării a rămas în aceeași stare de agitație, revoluționarii români aflați la Vidin și Șumla insistînd pe lîngă Omer pașa și autoritățile turcești spre a le convinge să îngăduie organizarea unui corp național de voluntari. În acest sens, la pateticul apel lansat de Nițu Magheru, chemîndu-și unchiul pe frontul de luptă, s-a asociat și Ștefan Golescu, printr-o scrisoare adresată generalului din Belgrad, la 7/19 ianuarie 1854 : „După o călătorie de cincizeci și două zile, sînt azi cinci zile de cînd ne aflăm aici și mîine pornim la Vidin sau, ca să zic mai bine, la Calafat, unde Iancu Filipescu se află în capul a una sută două zeci de grăniceri rumâni... Dar ce poate însemna Filipescu sau alți din noi în Valahia Mică [Oltenia] dacă Magheru nu este în capul lor?... Cînd mă aflam la Gallipoli, frate-meu Nicolache ne-a scris de la Stambul că ți s-a scris de la Ministeriul [guvernul otoman] ca să mergi și d-ta acolo, dar că încă nici un răspuns de la d-ta nu venise la Ministeriu... Pe bărbatul serbù. [pro-

babil Ioan Comonide] pe care l-ai cunoscut în trecerea lui pe acolo, asemenea l-am văzut de mai multe ori și el mi-a zis că aflarea d-voastră în țară este de mare trebuință ; i-ai plăcut mai mult decât oricine din noi și nu este de mirare. Din noi toți, tu ești omu de arme și în momentul acesta țara are trebuință de asemenea bărbați, iar nu de logofeți fie cât de învățați... După câte se aud, spiritul de insurecție crește din zi în zi, mai mult în Mica Românie și dacă ómenii de la '48 nu vor manca [lipsi] la datoria lor, poate Rumânia să aibă gloria de a dovedi încă odată, cu o putere mai însemnată, în ochi[i] Europei că jugul, sub orice nume se arată, nu îi este plăcut și că este în stare să-l sfărîme cînd vine minutul hotărît... Dar iar îți repet că locul d-tale a încetat de a fi acela unde te afli acum cînd patria are trebuință de bravul bravilor“.

În această vreme, auzind despre ticăloșiile comise de Solomon în satele din sudul Olteniei, Magheru i s-a adresat, direct, la 9/21 februarie 1854, din Viena, printr-un patetic, dar iluzoriu apel, încercînd să-l determine să-și schimbe conduita și să se alătore, împreună cu trupa sa, forțelor progresiste. Generalul îi reamintea cei 28 de ani de cînd se cunoșteau și faptul că-i salvase viața „din mîinile poporului“ după încercarea de contra-revoluție din 19 iunie 1848. Prin copiii lui Solomon, pe care-i întîlnise în capitala Austriei, Magheru îi trimisese în mai multe rînduri povețe să nu se compromită și mai rău punîndu-se în slujba ocupanților. „Nu-ți poți închipui cîtă întristare m-a cuprinsu — mărturisea generalul — cînd în urma atîtor dovezi de prietenie ce am vrut să-ți arăt... am aflat... că iar te-ai amăgit și te-ai făcut unealtă mîrșavă... și ai primit sarcina... de a lucra în contra intereselor țarei, dovadă fiind despre aceasta fapta-ți de la Salcia, pentru care deși opiniunea publică te înfiară... și strigă împotriva-ți, numindu-te trădător de patrie și cel mai laș român, eu, lăsînd pe Dumnezeu ca să-ți judece sentimentele și faptele... am vrut și acum a-ți da o dovadă de prieteșugul ce l-am avutu către d-ta. După ideia mea și după convorbirea ce am avut și cu alte persoane, pentru d-ta nu e altă scăpare decât să te pregătești și în

minutul în care armatele coalisate vor trece Dunărea, d-ta cu trupa ce o vei avea sub comandă și cu alții ce vei putea strânge pentru cauza cea dreaptă... să treci la armatele aliate. Numai în chipul acesta vei putea scăpa de orice întâmplare nenorocită, numai așa-ți vei putea spăla pata numelui..."

La această scrisoare, insuflată de generozitate și bună credință, Solomon a găsit un răspuns potrivit caracterului său pătimăș și pervertit : a trimis-o, îndată ce a primit-o, 23 februarie/7 martie, la București, prin ștafetă grabnică, ministrului de interne Dimitrie Ioanide, cu rugămintea de a o înfățișa prințului Gorceakov, guvernatorul militar țarist al Principatelor, pentru ca acesta, „prin cine se cuvine, să grăbească a scrie la Viena, a-l pune supt arest [pe Magheru], a nu-și mai putea face pasurile lui !“

Dar la acea dată generalul Magheru părăsise capitala Austriei.

...După ce primise invitația oficială a lui Omer pașa de a veni la Poartă, Magheru a izbutit, la 12 februarie 1854, să-și reglementeze situația financiară precară, împrumutînd suma de 8 000 florini de la Arif efendi, ambasadorul otoman la Viena, pentru acoperirea cheltuielilor de drum, întreținere și fonduri destinate Alexandrinei și lui Romulus, rămași în continuare la Viena, în timp ce Ghiță Magheru s-a hotărît să-și întovărășească tatăl în Turcia. Generalul a căpătat un pașaport, la 18 februarie, eliberat de Arif efendi, prin care era autorizat să plece la Constantinopol, via Triest, avînd dreptul să-și ia cu sine „patru pistoale, o sabie și muniție pentru armele sale“. Șeful poliției vieneze, feldmareșal-locotenent Johann Kempen von Fichtenstamm, care supraveghea cu multă „vigilență“ ori și ce mișcare a lui Magheru, interceptînd mai ales corespondența sa cu străinătatea, a primit, în 19 februarie, următorul raport : „Un oarecare Magherra [!], ofițer valah exilat din țară în urma evenimentelor din 1848, se află actualmente la Viena în calitate de șef al unui comitet secret revoluționar alcătuit din moldo-valahi, polonezi și maghiari. Intenționează să plece peste puțină vreme în Turcia împreună cu cîțiva

din acești indivizi. Întreține corespondență cu oameni suspecti aflați în Țara Românească și dispune de fonduri destul de importante [!]. A reușit să-și procure autorizația, care pînă azi i-a fost refuzată de poliția din Viena, de a părăsi capitala și plănuiește să pornească în curînd la drum“.

Într-adevăr, la 20 februarie 1854, potrivit vizei de pe pașaportul său, împreună cu fiul său mai mare, generalul a părăsit Viena, pornind spre Constantinopol. După cum a scris la 18 februarie/2 martie fiicei sale Alexandrina, rămasă la Viena, generalul și Ghiță Magheru s-au îmbarcat la Triest, călătorind apoi cu vaporul pe itinerarul Triest-Corfu-Pireu-Atena și, la începutul lunii martie, au ajuns la destinație.

În luptă pentru împlinirea năzuințelor neamului

Sosirea lui Magheru la Constantinopol a fost anunțată în presa vremii și în special în *Journal de Constantinople*, unde, după ce i s-au lăudat lealitatea și patriotismul, se exprima opinia că guvernul otoman nu va întârzia să pună la dispoziția lui Omer pașa pe acest distins militar care ar putea să-l secondeze cu succes în operațiile întreprinse în Oltenia, unde numele generalului român era atît de popular.

Îndată după ajungerea în capitala Imperiului otoman, Magheru s-a grăbit — după cum scria fiicei sale, la 4/16 martie 1854 — să ia contact cu dregătorii Porții și ambasadorii puterilor aliate, fiind satisfăcut de activitatea neobosită a lui Ion Ghica care l-a ajutat mult. La fel și Ghiță îi scria Alexandrinei, la 11/23 martie, despre strădaniile depuse spre aprobarea alcătuirii unei „legiuni“ de voluntari români care să lupte pentru eliberarea patriei și obținerea unui firman din partea sultanului pentru numirea lui Magheru în calitate de „comisar“ civil și militar cu puteri extraordinare peste ambele Principate.

Auspiciile păreau favorabile unor asemenea inițiative, cu atât mai mult cu cât țarul Nicolae I, respingînd atît ultimatumul puterilor occidentale cît și noile încercări de mediere ale Austriei, a ordonat trupelor sale, la 8/20 martie, să treacă Dunărea, dezlănțuind ofensiva. O săptămîină mai tîrziu, la 15/27 și, respectiv 16/28 martie, Franța și Anglia au declarat război Rusiei țariste (cele două puteri occidentale încheiaseră, la 28 februarie/12 martie, un tratat de alianță cu Turcia). În ciocnirile cu turcii de la Călărași, Brăila și Ismail rușii n-au obținut succese hotărîtoare, iar asediul Silistrei, început la 24 martie/5 aprilie, a evoluat de la început nesatisfăcător. Otomanii, sub comanda lui Omer pașa, deși în vădită inferioritate față de adversarii lor, au rezistat cu îndîrjire.

Revoluționarii români aflați la Vidin și Șumla au făcut repetate încercări de a trece în Țara Românească — unde masele țărănești le erau favorabile — dar au fost nevoiți să renunțe din pricina neîncrederii cu care erau încă priviți de către autoritățile otomane. Ba, mai mult, Ștefan Golescu a avut chiar un conflict cu Omer pașa, la cartierul general al acestuia de la Șumla, patriotul român primind ordin să se înapoieze la Constantinopol. Aproape toți emigrații români au fost îndepărtați din apropierea teatrului de operații; cîțiva doar — mai ales dintre tineri, printre care și Nițu Magheru — au rămas la Vidin, majoritatea lor, în frunte cu Nicolae și Alexandru C. Golescu (Albu), cărora li s-a alăturat și Tell, la sfîrșitul lunii martie, s-au întors la Istanbul.

Din corespondența lui Alexandru (Albu) și Nicolae Golescu cu fratele lor mai mic Radu și vărul lor Alexandru G. Golescu (Arăpilă) (scrisorile din 13/25, 18/30 martie, 20 martie/1 aprilie și 29 martie/10 aprilie), rezultă că la Constantinopol, primii doi s-au întîlnit foarte des cu generalul Magheru. În scrisoarea lui Nicolae Golescu, trimisă lui Arăpilă, în 24 martie/5 aprilie, se spunea că „la întoarcerea noastră aici am găsit pe Magheru, care me-au zis că firmanu pentru recunoașterea drepturilor noastre au trecut prin consiliu și că peste puțin [timp] va ieși, însă pînă acum nu s-au văzut. Articolul cel dintîi

al acestui firman este unirea Moldo-Valahii. Amnistiție (!) nu se dă, ci Magheru are plină puterea să ia din emigrați pe cine va voi... Ghica pleacă la Samos, trimis de guvernul turcesc⁸⁵... Tell au plecat la Smyrna. Au zis lui Magheru că dacă socotește că are trebuință de ellu să-l cheme și ellu se mulțumește să comande și una sută de ómeni numai. Părerea noastră este că, dacă Magheru vrea să ne ia și pe noi toți la Șumla, să nu mergem pînă nu mai întiiu se înțelege cu Omer, ca să nu mai facem drumul în zadar“. Scrisoarea mai conținea și informația privitoare la o întrevvedere de trei ore între Magheru și ambasadorul britanic la Poartă, influentul lord Stratford de Redcliffe, fără a se da vreun amănunt privitor la conținutul celor discutate.

Din nefericire, lucrurile tărăgănau, căci Poarta nu se grăbea să adopte nici o decizie în favoarea românilor emigrați și a lui Magheru. C. A. Rosetti, aflat și el la Constantinopol, scria lui Ion Brătianu (7/19 aprilie) următoarele: „Magheru, carele a fost dus de Ghica și la ambasadori, a sperat și tot mai speră multe. Dar, după cîte am înțeles eu din spusele lui, zic că nu va dobîndi nimic. În fine, s-a hotărît să le dea acum și el o hîrtie. Sper că-l voi face s-o dea mai bunicică și mai curînd, ca să se sfîrșească odată și cu aceasta. Ghica este la Samos comisar. Așadar, precum vezi, ședem toți cu brațele încruciate fără a avea ce face“.

Aceeași stare de spirit se degajă și dintr-o scrisoare a lui Ghiță către sora sa Alexandrina, la 8/20 aprilie. El îi spunea cu mîhnire că dacă el și tatăl său nu se aflau acolo unde suferințele patriei și dorințele poporului și ale lor îi chemau, faptul se datoră împrejurărilor nefavorabile. Ghiță vorbea apoi despre soarta tristă a țărănilor români, mulți dintre ei luînd calea haiduciei; îi

⁸⁵ L. Ghica fusese numit guvernator al insulei grecești Samos, funcție pe care o lua în primire la 7/19 aprilie 1854; la 4/16 februarie 1856 a fost înălțat de sultan la rangul de bei (principe) de Samos, funcționînd ca atare pînă la 30 decembrie 1858/11 ianuarie 1859, cînd și-a înaintat demisia la Constantinopol, după ce se întorsese în țară la 4/16 noiembrie 1858.

învinuia pe dregătorii Porții și pe diplomații occidentali de amânarea firmanului de numire a tatălui lor în calitate promisă de „comisar“, creînd o situație critică emigranților.

Spre a mai atenua puțin atmosfera ostilă pe care singur o crease în jurul său, Eliade s-a adresat lui Magheru, la 19 aprilie/1 mai, din tabăra lui Omer pașa de la Șumla, arătînd că — după părerea lui — Poarta avea reticențe întemeiate de a nu amnistia pe revoluționarii de la '48 și a-i lăsa să se întorcă în țară, fiindu-i teamă de „anarhie“. Transpiră și din acest document accesul de subiectivism al lui Eliade, faptul că relațiile sale cu ceilalți revoluționari intraseră într-o fază de totală deteriorare. „Fratele meu Maghieru... Amestecîndu-te cu un om ca Ghica... cum ai venit în Constantinopol ai dat de mîini și de picioare în cursele ce ți-a întins acest intrigant... Omul ăsta te-a împins a face nisce pretenții ce nu eră nici decum ale timpului și ale împrejurărilor ; și unde fuseși chemat după cererea mareșalului [!] Omer pașa, ministerul văzîndu-te în relații sub influența pôte a ăstui omuleț... îți întîrzie astăzi trimiterea în Șumla...“

Cum era firesc, scrisoarea lui Eliade n-a avut nici un succes pe lîngă Magheru, care a rămas credincios principiilor și amicițiilor sale. Cei drept, el se mai bizuia încă pe clarviziunea politică a unora din dregătorii Porții și mai ales a lui Reșid pașa, deși, cum observa Marx, acesta „l-a purtat cu vorba... De mai multe ori a fost avertizat să fie gata de plecare pentru a forma o legiune românească, de tot atîtea ori a fost înșelat. Toate șiretlicurile tradiționale ale Divanului au fost puse în joc“.

Magheru rămînea cu privirile ațintite asupra evenimentelor de la Dunăre. De aici nepotul său Nițu scria epistole inflăcărâte verilor săi Ghiță, la Constantinopol, și Alexandrinei, la Viena, împărtășindu-le gîndurile și nădejdlile sale. La 23 aprilie/5 mai 1854 el le spunea că a încercat să mai treacă odată pe partea stîngă a Dunării „la frații panduri“, dar, slobozîndu-se o pușcă, au prins sentinelele de pe celălalt mal de veste și i-au împiedicat; domnea însă, peste tot, o stare de spirit cam confuză și se îndoia că va mai ieși firmanul de numire a generalului

și cel de amnistie. Nițu a intenționat să traverseze fluviul în fruntea a 50 de oameni de-ai lui, și a 100 de turci, dar s-au opus frații Buzescu [Brătienii], pe motiv că steagul românesc „nu poate flota“ (filii) numai cu cincizeci de inși. Țariștii s-au retras pînă la Radovan (județul Dolj), pe marginea Dunării rămînînd doar „vreo 600 de papugii“. Nițu îl îndemna pe vărul său Ghiță să vină la Vidin, pentru ca, împreună cu ceilalți, „să lucrăm ceva“, în speranța că vor primi asistență de la Poartă. În sfîrșit, la 28 aprilie/10 mai, Nițu scria Alexandrinei că trupele țariste începuseră retragerea din județele Mehedinți și Dolj spre Craiova și că făcuse o incursiune de recunoaștere în Țara Românească, în fruntea unui pîlc de călăreți și infanteriști. Dacă ar fi dispus de o adevărată oaste, mărturisea fostul cadet de artilerie, ar fi fost ca „Ștefan pe Oltenia întreagă“, trecînd Oltul și izgonindu-i din toată țara pe ocupanți. Din pricina indiferenței și ostilității otomanilor, românii nu puteau însă face nimic. După cum arăta Nițu, într-o scrisoare către C. A. Rosetti, „oamenii vin necurmat din țară și mă-ntreabă ce să facă fiindcă le vin ordine d-a lucra ș-a plăti tot ca mai nainte. Ei aveau de gînd să se scoale, în vr-o 4 sate, să-și ceară oamenii lor de la '48 ; abia i-am făcut să mai aștepte, că sperăm etc.“.

Temerilor și neîncrederii arătate de Poartă față de expatriații români, că, odată înarmați, revoluția va fi din nou triumfătoare în Principatele eliberate de sub ocupația străină și că acestea se vor desprinde de sub suzeranitatea otomană — suspiciuni împărtășite și de diplomații occidentali, apărători foarte „vigilenți“ ai integrității teritoriale a imperiului sultanului — li s-au adăugat, în ultimă instanță, și intrigile cabinetului de la Viena. Autoritățile habsburgice și-au dat seama de pericolul real ce-l reprezenta pentru propriul lor regim de asuprire națională o puternică acțiune în spirit național a românilor din cele două Principate și se temeau că frații lor din Imperiul habsburgic li se vor alătura. Dealtfel acest obiectiv fusese enunțat pe față de Magheru și de emigrația revoluționară română în exil, în cadrul propagandei desfășurate în perioada 1848—1853. De aceea, cabi-

netul de la Viena, profund neliniștit de perspectivele creării unei „legiuni“ române și de consecințele ei, s-a opus cu vehemență acestor planuri.

Magheru s-a adresat (30 aprilie/12 mai 1854) influentului ambasador britanic la Constantinopol, Stratford de Redcliffe, pledînd pentru înarmarea românilor : „Ne vine greu să pricepem șovăielile de a acorda moldo-valahilor posibilitatea să se înarmeze ; o asemenea măsură ar avea ca rezultat imediat să constrîngă Austria, fie să respecte libera dezvoltare a instituțiilor moldo-valahe, fie să rămînă neclintită alături de alianța occidentală de teama ca, odată înarmate, Principatele să acționeze, sub îndemnul puterilor aliate, în sensul răzvrătirii elementelor românești din Transilvania, din Banat și Bucovina și [a] celor din Ungaria, care ar totaliza un număr de patru milioane de suflete, în cazul în care Austria s-ar lăsa ispitită să-și schimbe aliații... Cum poate... Austria... să se opună ca... Sublima Poartă să recurgă... la Principatele Moldo-Valahe... pentru a face față unei primejdii... de care se vede amenințată ? Și apoi, în afară de ajutorul pe care ele vor să-l aducă Sublimei Porți în clipe atît de grave, nu au oare Principatele — în virtutea... drepturilor de autonomie care le dețin — [îngăduința] să lupte în țara lor și pe seama lor.. și să respingă supunerea la un protectorat care le sugrumă moralmente, mergînd pînă a le contesta caracterul național ? Cu neputință ! Dacă i-a mai rămas guvernului austriac un grăunte de bun simț, el nu se va putea împotrivi alcătuirii legiunilor române, afară numai dacă nu nutrește un gînd ascuns, ostil interesului european, în care caz puterile occidentale ar trebui să ia măsuri energice pentru a împiedica aducerea lui la îndeplinire“.

Magheru a anexat scrisorii sale un memoriu asupra situației Principatelor, în care expunea cu toată claritatea unele doleanțe împărtășite de toți patrioții, și anume : „1) ...unirea celor două Principate Moldo-Valahe cu beneficiul dreptului lor la autonomie și sub un singur principat“, putînd să recruteze o armată de aproape 100 000 de oameni ; 2) retrocedarea acelei părți a Moldovei „pe care nici Turcia, ca suzerană, nici Rusia, ca garantă, nu

au avut dreptul s-o separe de teritoriul moldovean“ ; 3) oferirea unor despăgubiri Principatelor pentru pagubele suferite de pe urma ocupațiilor militare străine cu începere din 1848.

Toate aceste cereri au fost însă ignorate ; pentru a-și asigura alianța Habsburgilor, anglo-francezii și otomanii au sacrificat în mod deliberat drepturile inalienabile ale românilor. Profitînd de pe urma crizei orientale, Austria a reușit să smulgă concesiile atît din partea otomanilor, cît și a guvernelor de la Londra și Paris. Astfel, după ce, la 22 mai/3 iunie 1854, cabinetul din Viena a înaintat un adevărat ultimatum autorităților țariste, cerîndu-le să-și retragă trupele din Principate și să înceteze operațiile militare ofensive împotriva Turciei, a semnat convenția austro-turcă de la Boyadji Keuy (2/14 iunie) prin care Poarta s-a declarat de acord cu ocuparea temporară a Principatelor de către trupele habsburgice, pînă la terminarea războiului ; austriacii primeau, totodată, dreptul de intervenție în Bosnia, Albania, Muntenegru, în cazul izbucnirii unor dezordini.

În aceste condiții apăreau de-a dreptul cinice asigurările pe care Reșid pașa (ajuns între timp mare vizir), ambasadorul Angliei — Stratford de Redcliffe și mareșalul francez Achille Leroy de Saint-Arnaud (primul comandant al trupelor franceze din Crimeea) le-au dat lui Magheru că firmanul relativ la românii expatriați va ieși curînd și că generalul va fi trimis comisar, dar numai în Oltenia (!). Adevărul îl aflăm însă din epistola trimisă, din Constantinopol, de C. A. Rosetti lui Ion Brătianu, la 3/15 iunie : „Sînt acum cîteva zile, [de cînd] Reșid și vizirul chemară pe Magherul și-i ziseră că acum totul este gata, că firmanul va ieși peste două zile și să se gătească a pleca. A doua zi Canning [lordul Stratford de Redcliffe] află și se opuse. În fine, peste alte 3 zile, Canning zise Magherului că acum s-a sfîrșit, dar că totul depinde de la St. Arnaud. Magheru se duce la St. Arnaud și el îi zice că nu-nțelege cum turcii n-au știut profita de ajutorul ce pot găsi la noi. Că tot ce cerem este drept și că va vorbi chiar în ziua aceea cu Reșid [pașa]. A treia zi, adică alaltăieri, Magheru se duce la Reșid și ce găsește ?

Un firman prin care îl numea [pe Magheru] pașă cu 50 000 lei pe lună și comandant civil și militar al României Mici. Nici un cuvânt despre drepturile noastre. Îi zicea încă că i se dă acum 12 000 puști și peste o lună i se va da încă 25 000. Magheru le zice că el nu poate primi nici leafă, nici titlul de pașă și că Turcia trebuie să facă pomenire și de drepturile românilor ; că într-altfel, cum o să lucreze el când rumânii nu vor fi siguri că drepturile lor vor fi garantuite ? D-atunci, cum mai este pricina nu mai știu... Noi i-am zis c-a făcut rău de n-a priimit ; că noi n-avem arme și-apoi vom dobîndi lesne celelalte...”

Dar Magheru se gîndise bine ; nefiind deloc orgolios și punînd binele și onoarea patriei înaintea oricăror interese personale, el a refuzat să slujească Porții în calitate de dregător otoman stipendiat și să guverneze peste o provincie a Țării Românești careia nu i se recunoștea nici un drept. A preferat deci să sufere mai departe și să se lupte măcar pentru obținerea firmanului de amnistiere a expatriaților.

La fel de izolat, Nițu Magheru relatează, la 9/21 iunie și la 19 iunie/1 iulie 1854, verișoarei sale Alexandrina, că a rămas singur din toți românii, fiind fără ocupație și murind de urît. Grănicerii, care timp de trei luni fuseseră în dreapta Dunării sub comanda sa și cărora le dăduse drumul în țară, au fost toți băgați „în fiare și pușcării”. Aprecia că țării îi trebuia un guvern bun, care să alunge pe ocupanți și să chibzuiască la fericirea patriei, fără a se atinge cîtuși de puțin de tratatele existente. Considera, în sfîrșit, utilă prezența lui Maiorescu sau a lui Florian Aaron la Constantinopol, spre a sluji cauzei românilor. Alexandrina, în mai multe scrisori trimise din Viena, încă de la 10/22 și 12/24 mai, căuta să-și încurajeze vărul ; mărturisea că se străduia să-l educe pe Romulus, fratele nevîrstnic, în spiritul dragostei pentru patrie, avînd ca profesori pe Maiorescu și G. Chițu. În sfîrșit, la 14/26 iunie, Ghiță scria și el sorei sale că exilații români, cu prilejul aniversării revoluției, au fost chemați la vizir și acesta încercase să-l consoleze pe tatăl lor, declarînd că-l doare inima văzîndu-l tot la Constantinopol, dar îl ruga

totodată să mai aibă răbdare, firmanul atit de mult dorit fiind încă la sultan etc. etc. Singurul lucru important era că începuse retragerea trupelor țariste din Principate.

Într-adevăr, sub presiunea evenimentelor, încă de la 9/21 iunie 1854, țarul Nicolae I fusese nevoit să ordone ridicarea asediului Silistrei și apoi să dea dispoziții lui Gorceakov să evacueze Principatele, temîndu-se să nu provoace o intervenție în conflict și a Austriei. Părăsirea Principatelor s-a desfășurat, în general, fără incidente notabile, turcii păstrînd suficientă distanță de trupele inamice și, cu excepția unor ciocniri de ariergardă, la Giurgiu (între 23 iunie/5 iulie — 25 iunie/7 iulie), evacuarea Țării Românești, pînă la 27 iulie/8 august, iar a Moldovei, pînă la 2/14 septembrie, s-a încheiat în condiții destul de pașnice. Din păcate, însă, prin retragerea trupelor țariste nu se sfîrșea și cu prezența armatelor străine în teritoriile române ; locul lor a fost luat, mai întîi, de cele otomane, comandate de Omer pașa, iar de la 10/22 august, au intrat în Principate și trupele austriace sub comanda feldmareșalului Johann von Coronni-Cronberg, care și-a instalat cartierul general la București. Astfel, din vara anului 1854 în țările române a fost instaurat un regim de ocupație militară mixtă austro-turcă, apoi numai austriacă, profund reacționar și dăunător intereselor românilor.

Dar pînă la consumarea acestei drame, exilații — ca și Magheru — au nutrit din ce în ce mai puține iluzii, vîlul minciunii și al înșelătoriei risipindu-se cu fiecare zi ce trecea. La 24 iunie/6 iulie, Ghiță Magheru scria Alexandrinei că rezolvarea problemei reîntoarcerii exilaților în țară era amînată de pe o zi pe alta, nedîndu-li-se un răspuns precis, fiind lăsați să se legene în speranțe. Vinovat de situația critică în care se zbăteau românii pribegi, era, după părerea lui, în primul rînd cabinetul de la Viena. Aceeași atmosferă sumbră o degaja și o altă epistolă a sa din 1/13 iulie, iar la 5/17 iulie o informa pe sora sa că tatăl lor intenționa — dacă ar fi fost amnistiați — să revină în țară cu toată familia, urmînd s-o cheme și pe ea de la Viena. În sfîrșit, la 15/27 iulie o sfătua să aibă curaj, căci ei sînt sănătoși și rămîn încrezători în viitor.

Foarte afectat de desfășurarea evenimentelor, Nițu îi scria Alexandrinei, din Vidin, la 25 iulie/6 august. Îi făcea cunoscută recomandăția prin care comandantul Sami pașa ar fi cerut lui Omer pașa să-l numească pe el în funcția de șef al dorobanților și grănicerilor din Oltenia, dar la 1/13 august revenea, precizînd că Omer pașa îl oprise la Rusciuk sub pretextul organizării „miliției” românești, respingînd propunerea subalternului său. Peste cîteva zile, la 9/21 august Nițu scria din Rusciuk verișoarei sale că nu le mai rămăsese altceva decît speranța de a fi în viață și a se putea consola unii pe alții cu lacrimile. Unchiul său, generalul, suferea mult, și în zadar încercau prietenii din depărtare să-l mai consoleze. Astfel, C. A. Rosetti, întors la Paris (ca și Goleștii, după eșecul încercării de repatriere), îi scria lui Magheru, la 23 iulie/4 august : „Cu toate... neajunsurile mele ca om și nenorocirile-mi ca rumân, și cu toată mișălia mea, tot m-am silit să zic și să scriu cîte ceva. Tot așteptam să am vro mică izbîndă, adică vro mică speranță, ca cel puțin scrisoarea mea să-ți mai îndulcească amărîta inimă. Dar, din nenorocire, pînă-acum n-am izbutit nimic... Puțin, foarte puțin timp am fost împreună, dar a fost d-ajuns ca să-ncep a te cunoaște și, prin urmare, a te iubi. De vei putea, și vei găsi de cuviință, dă cîte un pumn fiului Gheorghie și pune-l să ne scrie din cînd în cînd cîte un rînd ca să știm cel puțin că ești sănătos. Asemenea cînd ai ceva nou-tăți sau băgări de seamă ce crezi c-ar fi bine a fi publicate, scrie-mi. Uneori poate că voi izbuti a căpăta cîte o coloană la vrun jurnal. Umblu acum după aceasta ș-am oarecare speranțe“.

În toiul verii, la 29 iulie/10 august, Ghiță îi scria Alexandrinei despre necazurile lor, agravate și de faptul că la Istanbul izbucnise holera. Această teribilă molimă bîntuia și în rîndurile corpului expediționar aliat debarcat la Varna, unde regimente întregi au fost decimate. Anglo-francezii intenționau însă să strămute teatrul de operații în Crimeea. Ghiță o anunța pe sora sa că Ștefan Goleșcu, împreună cu Petre Cernătescu și Vasile Mălinescu, au plecat de la Constantinopol spre țară, dar au fost opriți de autoritățile otomane la Vidin. Într-o epistolă

ulterioară (16/24 august), Ghiță arăta că Ștefan Golescu și Cernătescu fuseseră arestați din ordinul lui Omer pașa și întemnițați ; s-au făcut însă intervenții în favoarea lor ; cei doi cereau însă cu fermitate să fie judecați de Curtea marțială și dacă vor fi găsiți nevinovați, să fie aspru pedepsiți calomnatorii. Cu acest prilej, Magheru însuși a insistat pentru punerea acuzaților în libertate, căci, afirma el, căzînd „victimă a intrigilor, [Șt. Golescu] fu reținut împreună [cu] companionul său dl. Cernătescu de Omer pașa și închis la Edicula, de unde, încredințat vizirul prin mine cine anume e Ștefan Golescu, fu și liberat“. Despre acest eveniment a scris din nou Ghiță sorei sale la 30 august/11 septembrie, ca și despre speranțele vărului lor Nițu, aflat la Rusciuk, de a intra în țară. La rîndul ei, Alexandrina, într-o serie de scrisori trimise tatălui ei, în vara și toamna anului 1854 (la 18/30 august, 25 august/6 septembrie, 1/13, 6/18 septembrie și 20 septembrie/2 octombrie) îi făcea cunoscute evenimentele din Austria și politica cabinetului din Viena față de Principate. Ea se referea la un memoriu înaintat ministrului de externe, contele von Buol, de către Ioan Maiorescu, în privința Principatelor ; documentul a displăcut însă unora dintre românii de la Viena, ca de pildă lui Al. Papiu-Ilarian, care socotea că demersul a fost făcut „din calcul“. Alexandrina relata totodată că Barbu Știrbei, refugiat în capitala Austriei, primise de la ambasadorul Porții, Arif efendi, firmanul de reîntoarcere în scaunul Țării Românești, iar boierii reacționari au și solicitat cabinetului vienez să împiedice pe emigrații români să revină la casele lor. Patriotii — scria ea — nu trebuie să-și uite datoria cum să se comporte cu cei ce l-au ucis pe „Mihai cel Mare“ (Viteazul), căci o eventuală stăpînire a Austriei asupra Principatelor ar fi mai vătămătoare decît ocupația țaristă. Alexandrina îl informa pe general că cei doi domnitori români părăsiseră Viena, întorcîndu-se la București și Iași ; despre Aaron Florian scria că plecase la Sibiu, cu familia, în nădejdea că se va putea înapoia în țară, dacă Barbu Știrbei îl va lăsa să treacă granița.

Ingrijorat de starea de deprimare a lui Ghiță și de suferințele îndurate de Nițu, consemnat în tabăra turcă

de la Rusciuk, Magheru a luat inițiativa de a se adresa direct lui Omer Pașa — aflat cu trupele în Principate, cerînd repatrierea măcar pentru cei doi. După ce-și exprima dezamăgirile provocate de conținutul firmanului din 2/14 iunie (prin care Magheru era numit pașă și Comandant civil în Oltenia, cu o soldă de 50 000 lei pe lună) și de lipsa de înțelegere manifestată față de exilați în general, el formula „rugămintea să binevoiți să dați ordin ca fiul meu să intre în țara sa și să vină alături de mărima voastră. Și pînă cînd va fi în stare să dea dovada supunerii și sîrguinții sale voi considera ca o... fericire dacă veți dispune să fie numit într-o slujbă în care va sluji conform însărcinării înaltului domniei voastre credit. Formulez de asemenea rugămintea și pentru căpitanul de artilerie Ioan Magheru, nepotul meu, care în prezent se află la Rusciuk și în urma declarației de război a venit pe malul Dunării la Calafat și prin treburile ce le-a făcut a dat dovada fidelității familiei noastre... față de patria noastră“. În final, Magheru adăuga : „Dacă din întîmplare, prin voința sorții și a destinului, împotriva speranței mele, serviciile militare ale fiului și nepotului meu vor fi considerate ca fiind într-o măsură inferioară în raport cu serviciile altora pentru nevoile țării, atunci nu-mi rămîne altceva decît să formulez rugămintea... ca să-i ajutați să se așeze într-un loc retras, fără zgomot, unde menționați să se ocupe cu treburile familiei noastre pe moșia noastră ce se află în Oltenia... și să se îngrijească de refacerea stării lor sufletești“.

Așadar, celor doi tineri nu le mai rămînea decît o chinuitoare așteptare. Ghiță se consola scriind Alexandrinei la 6/18 septembrie, dîndu-i știri despre debarcarea corpului expediționar al aliaților la Eupatoria, în Crimeea, în apropierea Sevastopolului, la 2/14 septembrie, întîlnind o slabă rezistență. Anglo-francezii, ajutați și de unele detașamente turcești, contau să cucerească grabnic această importantă fortăreață. Tînjind în așteptarea răspunsului de la autoritățile otomane, Ghiță revenea cu alte știri către sora sa, la 16/28 septembrie, legîndu-și speranțele de căderea Sevastopolului. Se simțea trist și descurajat ca și vărul său reținut la Rusciuk de Omer

paşa, se tînguia că numai „tîlharii și călăii“ se aflau în țară, în timp ce toți aceia care doreau să se jertfească și să moară pentru ea erau ținuți departe. Tot așa, la 12/24 octombrie, Ghiță își mărturisea demoralizarea, exilul exacerbîndu-i pînă la exaltare dorul și dragostea de patrie. Mai făcea cunoscut că Cernătescu, Mălinescu și Christofi urmau să plece peste zece zile, în timp ce „Iscovescu este pe drumul cel etern“. Talentatul pictor a lăsat ca executor testamentar pe generalul Magheru care s-a îngrijit și de înmormîntarea sa împreună cu Christofi „pe cîmpul francilor“ din Pera de la Constantinopol. În acel loc — unde erau înhumate și rămășițele pămîntești ale celuilalt artist revoluționar, Ion Negulici — Magheru și Christofi au înălțat un frumos monument și un epitaf datorat poetului Dimitrie Bolintineanu.

... Între timp s-a lămurit și situația Magherilor. La 6/18 octombrie Omer paşa a adresat din București răspunsul său la cererea generalului de a-și repatria fiul și nepotul, deferind cazul Ministerului Afacerilor Străine de la Constantinopol. Luînd el însuși inițiativa, la 14/26 octombrie, Magheru s-a adresat direct lui Reșid paşa, cerînd eliberarea unui pașaport pentru fiul său, care, bolnav fiind, urma să se întoarcă în Țara Românească, apoi să plece de acolo în Austria și Italia pentru căutarea sănătății ; pentru Nițu n-a putut atunci să formuleze alt pretext, rămînînd să intervină pentru repatrierea lui mai tîrziu. Acesta din urmă s-a rugat de vărul său Ghiță, la 30 octombrie/11 noiembrie, aflîndu-se tot la Rusciuk, sănătos, dar fără bani, să-l aboneze la jurnalele din Constantinopol și să i le trimită acolo. Îi mai scria despre zvonurile că turcii fac mari concentrări de trupe la Prut și că s-ar fi inițiat o acțiune de recrutare a 20 000 voluntari în țară.

Ghiță Magheru a primit, în sfîrșit, pașaportul și permisiunea de a părăsi Turcia și, după ce s-a despărțit de tatăl său, s-a îndreptat spre Dunăre. Ajungînd la Rusciuk, el a scris din acest oraș, la 3/15 noiembrie, generalului dîndu-i amănunte despre felul în care s-a desfășurat călătoria și bucuria revederii cu vărul Nițu. Era plin de nerăbdare să calce, în sfîrșit „pămîntul cel iubit, pămîn-

tul minghierii și al bucuriei“, pământul patriei. După un exil de mai bine de șase ani, fiul cel mai vîrstnic al lui Magheru a reușit, cel dintîi din familia sa, să se reîntoarcă în țară, scriind Alexandrinei, la 10/22 noiembrie, din București, unde sosise „vesel și feric“. Îi făcea cunoscută mirarea oamenilor care l-au întîlnit și buna primire de care s-a bucurat din partea lui Omer pașa și a consulului Franței, Eugène Poujade. Nutrea speranța de a reintra în armată. Peste cîteva zile, la 18/30 noiembrie, Ghiță a relatat și tatălui său despre audiența pe care a avut-o la principele domnitor Barbu Știrbei (înapoiat în țară de la 23 septembrie/5 octombrie), care l-a povăuit să-și vadă de interesele casei ruinate, să se poarte bine și să nu mai contribuie la „răsturnarea tronurilor“ ; cînd va sosi momentul prielnic, se va face apel și la dînsul spre a fi rechemat în oștire. În acest sens recomandările făcute lui Ghiță de Știrbei, de a se consacra numai treburilor familiare, au corespuns și povețelor date de tatăl său, generalul, în scrisoarea pe care i-a trimis-o din Constantinopol la 22 noiembrie/4 decembrie. Magheru își sfătua fiul să vadă doar de interesele casei „aflăte pînă aici în cea mai proastă stare“, ducîndu-se imediat în Gorj și dîndu-i instrucțiuni cum să procedeze și în problema despăgubirilor pe care le avea de primit în urma jefuirii abuzive a avutului său în 1848. Totodată, generalul îi atrăgea atenția asupra stării în care se afla țara în împrejurările „de față“, cerîndu-i să fie „neutru“ la toate, fără a face politică și a nu discuta cu nimeni în această privință, deoarece „omul are o inimă, în inima fiecăruia este și un secret, bun sau rău. O patimă, ori o imprudență, sau un interes în parte-i, îl va face să ia orice vorbă în contra adevăratului ei înțeles și prin urmare nu numai vrînd, dar și nevrînd, să trădeze“ pe oricine.

În timpul șederii sale la București, Ghiță a fost găzduit cu toată ospitalitatea în casa pictorului Gheorghe Tattarescu — cunoscut lui din 1851 de la Paris, unde a avut parte — după cum scria el — de „casă și masă“. S-a reîntîlnit cu mama vitregă, Maria Caramalău, fosta soție a generalului, care trăia strîmtorată, motiv pentru care

Ghiță îl ruga pe tatăl său să rezolve în mod echitabil și contenciosul cu dînsa. În București atmosfera era încordată din pricina aroganței cu care se comporta armata de ocupație austriacă față de locuitorii Capitalei ; zilnic se înregistrau conflicte și ciocniri. Ghiță arăta tatălui său că „țara suferă din cauza nemților“ ; o situație deosebit de grea era și în Oltenia : bătăi, crime, săraci jefuiți. La 21 noiembrie/3 decembrie își anunța părintele că se întâlnește din nou cu Poujade, insistînd pentru repatrierea generalului. În sfîrșit, în ultima epistolă trimisă din București, la 25 noiembrie/7 decembrie, Ghiță făcea cunoscut generalului că terminîndu-și treburile în Capitală, făcuse rost, împreună cu Petre Cernătescu, de o căruță mare cu cai de poștă, urmînd să plece la moșiile părintești din Oltenia. Dacă n-ar fi avut în grijă sarcina rezolvării problemelor materiale ale familiei, s-ar fi înrolat să plece voluntar în rîndurile armatelor aliate pe frontul din Crimeea de la Sevastopol, bucurîndu-se de recomandarea comandantului pieței Capitalei, Mazar pașa, alias Steven Lakeman, ofițer englez. Nutrea speranța să-și readucă sora în țară, deși și-a găsit patria „frumoasă, dar tristă și suferindă“.

În rîndul exilaților care s-au strecurat atunci în Muntenia, s-a numărat și Grigore Peretz. Numai că, figurînd pe lista celor împiedicați să se reîntoarcă în principat, el a și fost expulzat peste graniță la 20 noiembrie/2 decembrie din ordinul Ministerului de Interne, după ce izbutise să stea numai cinci zile în București și să-l revadă pe Ghiță Magheru. Reîntors la Rusciuk, Peretz s-a grăbit să scrie generalului în aceeași zi de 20 noiembrie/2 decembrie, după ce s-a reîntîlnit cu Nițu: „Iubite D-le Magheru. Azi sosii și eu din București, unde am putut sta numai cinci zile. Am luat scrisoare de la Masar Pacha (inglezu), comandantele turcu din București, către pașii de la Rusciuk. Mersei la dînși cu Nițu. Scrie în scrisoare ca să mă înrolez în corpul de casaci care se va forma aici de către Zamoiski [ofițer polon în slujba Porții]. De ași fi avut parale ași fi lăsat tóte astea și ași fi venit la d-ta, căci, cum am crezut totdeauna și cum am spus-o tutulor, ești singurul om carele ai putea face ceva... Pe Ghiță l-am

văzut în București tare și mare. Îmi pare mie că și lui i se va [!] face șicane. Nemții se poartă prost în țară... Vai de noi ! dacă d-ta ai fi priimit fără condiții comanda ce era să-ți dee turcii — opina, însă, cu naivitate, Peretz — țara era azi scăpată. Bun e însă Dumnezeu și eu sper că rolul d-tale nu s-a sfârșit încă. Scrie-mi la Rusciuk prin Nițu“.

Rămas singur și în lipsa oricărui progres în treburile țării, generalul se mai consola doar cu știrile primite de la copiii săi. Astfel, Alexandrina i-a scris cu regularitate la 3/15, 8/20, 14/26 noiembrie și 22 noiembrie/4 decembrie, dându-i știri despre cele ce făceau românii din Viena și manifestându-și bucuria pentru reîntoarcerea fratelui în țară. Dovedea grijă doar pentru general, rămas singur, rugându-l să-l cheme pe nepotul Nițu pe lângă dînsul. Îl mai informa despre plecarea lui Maiorescu la Pesta, unde urma să se întâlnească cu unul din frații Hurmuzaki, precum și despre angajarea lui Simion Bărnuțiu ca profesor de filozofie la Iași, domnul Moldovei manifestînd mai multă solitudine față de adevărații patrioți. La aceasta generalul a răspuns (25 noiembrie/7 decembrie și 2/14 decembrie), arătîndu-i că a fost mulțumit de plecarea lui Ghiță la București și de primirea care i s-a făcut în țară ; scria că în ultimul timp el fusese ocupat cu problemele legate de succesiunea pictorului Iscovescu, al cărui executor testamentar fusese desemnat de însuși răposatul. În starea de singurătate în care rămăsese, Magheru sublinia importanța pe care o dețineau scrisorile copiilor săi către dînsul. Îngrijorat însă de starea sănătății Alexandrinei, care suferea de o afecțiune pulmonară, Magheru se simțea cuprins de disperare, întrebîndu-se dacă chinurile neliniștii îi vor mai da răgazul să-și îndeplinească îndatoririle pe care le are. Se ruga ca, pe lângă fericirea patriei și a omenirii întregi, să-i fie dat și lui să se bucure de sănătatea mult iubiților lui copii ; își îndemna fiica cu toată stăruința să-și caute serios de sănătate, să consulte medici, să plece în Italia dacă va fi nevoie.

Între timp, Ghiță scrisese sorei sale, din Craiova, la 28 noiembrie/10 decembrie, mărturisindu-i că este bucu-

ros revăzându-se în patrie, în mijlocul rudelor și al prietenilor, dar trist pentru că este departe de cei mai apropiați sufletului său. La Craiova fusese găzduit de familia Zătoreanu. Din nefericire, țara suferea, țăranul se afla în mizerie, deoarece fusese ruinat de străini, prezența trupelor austriace devenind tot mai greu de suportat. În urma pîrii unui „ciocoi“, cum că n-ar avea pașaportul în regulă, fusese cercetat de poliție, dar în urmă s-a dovedit că denunțul a fost fals. În scrisoarea trimisă din Cojani, la 18/30 decembrie, Ghiță relata tatălui său cele petrecute în drumul său de la Craiova pînă la moșia părintească, unde vreme de cîteva ceasuri a fost pentru dînsul o adevărată sărbătoare, fiind primit cu mare bucurie de locuitorii satului și oamenii curții. După ce l-a pus la curent cu atitudinea rudelor și a cunoscuților, cu situația caselor de la Tg. Jiu, a averii familiei, problema critică a banilor și rezolvarea ei provizorie prin vînzări de cereale, Ghiță cerea îndrumări tatălui său în ceea ce avea de făcut pe viitor.

În sfîrșit, generalul a mai primit epistole și de la nepotul său Nițu, aflat tot la Rusciuk. Astfel, la 1/13 ianuarie 1855, acesta îi scria următoarele : „Anul se schimbă și cu dînsul dea Domnul să se schimbe și soarta nenorocitei noastre patrii. Facă cerul ca amorul și unirea fiilor ei să reînvie în inimile fiecăruia și pătrunși mai mult de adevăratul sentiment patriotic să-și întindă mîna fiecare spre a contribui mai cu adevărat spre vindecarea rănilor patrii. Ani mulți dea Domnul, scumpul meu părinte, tutulor fiilor Rumâniei, iar mai cu seamă celor ce și-au sacrificat amorul familiei, interesele casei și chiar existența lor pentru eliberarea patriii“. Se ruga apoi de unchiul său să intervină în favoarea năpăstuitului popă Radu Șapcă, „mai apăsător decît oricine“, deoarece „din toți cîți am fost ieșiți din patrie, numai [el] a fost închis în cele mai groaznice închisori, lipsit de orice ajutor și chiar de pîinea din toate zilele, de șapte ani de zile de cînd suferă exilu“. În sfîrșit, urmînd a primi unele datorii de la Brusa, ridicîndu-se la 3 150 lei, insista pe lîngă general ca intervenind la Poartă, să se dea dispoziții „ambasadii turcești, sau de la Paris sau de la Londra sau de la Viena,

a mi-i da [banii] în unul din aceste staturi unde m-aș[i] duce și eu ca să mai fac ceva pentru dobândirea vreunei cunoștințe. Eu aș[i] putea să fiu și chiar de folos la o asemenea ambasadă, după cum știu franțuzește, italie-nește, nemțește, grecește, turcește și rumânește“. La 29 ianuarie/10 februarie 1855 Nițu se adresa din nou lui Magheru, informându-l că din pricina lipsei de bani, neprimind nimic de la Brusa, a fost silit să rămână pe loc, deși oștirea otomană a fost transferată pe frontul de luptă de la Sevastopol. Suferea de pe urma lipsei de ziare, dar își dădea, oricum, cu părerea că nu se putea realiza o pace justă în Europa fără unirea Principatelor, deși acestea erau amenințate de intențiile cotropitoare ale Austriei.

Într-adevăr, ponderea cabinetului de la Viena în „problema orientală“ sporise datorită dificultăților militare ale aliaților în Crimeea, unde asediul Sevastopolului se prelungea. Reprezentanții diplomației anglo-franceze la Viena s-au grăbit să negocieze și să încheie un tratat de alianță cu Austria, la 20 noiembrie/2 decembrie 1854. Imperiul habsburgic — căruia i se acordase ocupația Principatelor dunărene pe toată durata războiului — se angaja să „apere“ aceste state împotriva vreunui atac al trupelor țariste și să coopereze cu aliații, garantându-le întreaga asistență de care aveau nevoie în cele două țări române. Despre primejdiile ridicate de acest tratat pentru români, Magheru a fost avertizat de Ștefan Golescu, reîntors la Paris, printr-o scrisoare trimisă încă de la 22 noiembrie/4 decembrie 1854. El reproducea părerea opiniei publice din Franța, potrivit căreia Principatele fuseseră sacrificate Austriei; dacă s-ar adevăra „o asemenea nenorocire“ — se îngrozea Golescu — singura cale de mîntuire ar fi „unirea totului element român sub o singură durere“. După știrile primite din țară, ocupații austriaci se purtau „mișelește“ cu populația; reprezentanții Franței și Angliei erau „încîntați“ de țara și țărani români, dar nutreau un dispreț profund pentru „înalta clasă a societății, coruptă și decăzută“. În încheiere, Golescu își exprima temerile în legătură cu viitorul patriei, căci atunci cînd guvernele și oamenii politici socotesc

popoarele „ca [pe] niște mașini“, acestea devin „o marfă pe care o schimbi precum găesc mai folositor pentru dinșii“.

Austria instituisese în Principate un regim militar de ocupație arbitrară și nesuferită, încurajând reacțiunea să se împotrivescă oricărei veleități de rezolvare echitabilă a „problemei orientale“ prin unirea țărilor române, în speranța tainică de a le anexa. În Țara Românească, Știrbei governa în mod autoritar prin subalternii săi (în trecut filo-țariști, iar acum plecați Habsburgilor), în timp ce Ghica, în Moldova, se străduia să adopte o conduită mai onestă. Temeri în privința soartei Principatelor și condamnarea atitudinii inedemne a claselor dominante erau exprimate și de Magheru în scrisoarea pe care a trimis-o la 17/29 ianuarie 1855 lui Ghica în insula Samos : „La toate câte le zici în privința patriei noastre, mă unesc cu d-ta și nici am zis altfel și pentru ticăloșia, lipsa de patriotism a boerilor celor mari, corupția celor mici, neexperiența... unora din oamenii manifestați ai cauzei naționale. Un lucru însă m-a frapat prea mult în scrisoarea d-tale — îi imputa generalul — și ași dori să-mi deslegi această îndoială a mea ; din cele zise, se pare că d-ta ai știut cursul ce au să ia lucrurile în privința Prințipatelor ; aceasta m-a adus la cea mai mare mirare, căci eu... dacă știam de unele ca acestea, atunci luam cu totul altă cărare și poate că ași fi izbutit de a face ceva atît în favoarea Principatelor... cît și în avantajul puterilor aliate și fără a se fi zăticnit nici Convenția cu Austria din 14 iunie, decît numai, negreșit, ea s-ar fi făcut pe alt drum, mai demnă de demnitatea românilor și autonomiei lor... Cu azi, cu mâine, îmi pierd și timpul și ostenelele în zadar... fără a dobîndi alt decît decepții și supărări. Astfel, pierzînd ocazia, care cine știe cînd ni se va mai presenta, Știrbei și ai săi... iarăși a ajuns a pune țara la cale ca mai înainte. Știrile ce ne vin după acolo sunt destul de întristătoare, dar cine ce poate face ! Acum nu ne mai rămîne alta decît să așteptăm pînă — precum zici d-ta — ne vor trece și austriacii prin ciurul lor și eu, ca și pînă aci, să mă țin... împotriva ticăloșiei boerilor...“

Apărînd, ca executor testamentar, drepturile defunctului pictor Barbu Iscovescu, Magheru găsea prilejul să se adreseze printr-o scrisoare plină de demnitate lui Știrbei (24 ianuarie/5 februarie) în care îndemna pe domnitor să epureze administrația coruptă a țării și să evite înăbușirea glasului opiniei publice : „Am convingerea, Prințe — scria generalul — că veți ști să împliniți datoria unui român adevărat și a unui apărător zelos al onoarei și demnității țării și că, procedînd astfel, patria noastră... nu va mai fi dezonorată sau exploatată de șleahta fanarioților“.

Știrbei și-a menținut însă atitudinea, continuînd hăituirea și persecutarea cetățenilor progresiști și în primul rînd a exilaților politici de la 1848, pe care i-a împiedicat să se întoarcă în țară. Prin adresa nr. 735, din 31 ianuarie/12 februarie 1855 Ministerul de Interne făcea cunoscută Ministerului Ostășesc „luminata poruncă a Mării Sale... spre a nu se îngădui intrarea în prințipat supt nici un cuvînt și cu orice fel de pasport a nici unuea din cei anume coprinși în lista ce i s-a trimis“ ; lista menționa, alături de numele lui Gheorghe Magheru, pe acelea ale majorității fruntașilor revoluției de la 1848 : Goleștii, Ion Ghica, Tell, Pleșoianu, frații Brătianu, Ioan Voinescu II, Eliade, Cesar Bolliac, D. Bolintineanu, Popa Radu Șapcă ș.a.

... Pe lîngă toate acestea, pentru familia Magheru se iviseră noi necazuri. Generalul fusese din nou bolnav, după cum rezultă din scrisorile trimise Alexandrinei, la 3/15 și 10/22 februarie 1855. Fusese bine îngrijit de către o familie de români și-acum se arăta ceva mai încrezător în viitor. Alexandrina i-a răspuns din Viena, la 19 februarie/3 martie, urîndu-i să se însănătoșească repede „fiindcă noi copiii nu putem trăi de nu te vom ști pe d-ta bine“. Primea — spunea ea — sporadic scrisori și de la Ghiță, corespondența lor fiind, desigur, interceptată și reținută de autorități. Între alte știri, Alexandrina îi comunica că Pleșoianu se întorsese la Viena, neavînd voie să stea în țară, și urma să plece la Smirna, apoi la Constantinopol, spre a se întîlni cu generalul. În sfîrșit, își anunța tatăl despre moartea țarului autocrat, Nicolae I (decedat la

18 februarie/2 martie), celor din capitala Austriei nevenindu-le să creadă și nutrind nădejdi în privința terminării războiului.

Și Ștefan Golescu i-a scris lui Magheru, din Paris, la 10/22 februarie, înștiințându-l despre faptul că cererea făcută de vărul său Radu Golescu de a se înapoia în patrie, fusese respinsă din pricina opoziției lui Știrbei; în schimb existau unele speranțe pentru Iancu Bălăceanu și chiar pentru Ioan Voinescu. Deși Golescu nu se îndoia de caracterul reacționar al guvernării lui Știrbei, el tot mai spera ca, „așa din zi în zi, numărul emigrațiilor micșorându-se... într-o zi să ne vedem toți în țară, căci acolo numai mai putem fi folositori pregătindu-ne pentru evenimentele ce hărăzesc viitorul“.

... Cu toate că Știrbei n-a înțeles să răspundă cu eleganță scrisorii pe care i-a adresat-o Magheru la sfârșitul lui ianuarie, generalul i-a trimis o nouă misivă, la 24 februarie/8 martie 1855: „Deși ne-am bucurat odinioară de independență, totuși rivalitățile interne, mentalitatea vremurilor, permanentele lupte purtate cu dușmanii... au însemnat, pînă azi, tot atîtea piedici la alipirea celor două Principate într-un singur stat, în condiții de durată și de securitate“. Fruntașul revoluționar, insista pentru dreptul poporului de a-și alege șeful statului, domn ereditar, „din rîndurile lui“, printr-o acțiune în cadrul căreia „întreaga națiune să poată participa la vot“, deoarece „instinctul poporului va ști să aleagă un om care îi cunoaște nevoile și care să lucreze pentru fericirea lui...“ Așadar, — conchidea Magheru, fixînd în cîteva cuvinte un magistral program de acțiune revoluționar-patriotică, ce avea să fie îndeplinit aproape integral în anii următori — „*unirea Principatelor... într-un singur stat... avînd garanția colectivă a marilor puteri europene, alături de alegerea unui domn ereditar român, reprezintă cheazășia eficace a dezvoltării, prosperității și securității noastre și în același timp, o condiție esențială pentru asigurarea echilibrului și a păcii în Europa orientală* [subl. ns.]“.

... După cum se știe, însă, conferința marilor puteri întrunită la Viena cu începere de la 3/15 martie 1855, spre a hotărî statutul Principatelor n-a dus la nici un rezultat

din cauza rivalităților care divizau țările europene și, nefiind în stare să găsească vreo soluție, a amînat orice hotărîre, pronunțîndu-se pentru menținerea *statu-quo*-ului.

Eșecul conferinței a produs o mare dezamăgire în rîndul românilor, revoluționarii exilați și forțele democratice continuînd să militeze pentru aducerea la îndeplinire a aspirațiilor națiunii. Lupta pentru unire și înlăturarea insuportabilei ocupații habsburgice s-a însuflețit atît în Principate cît și în afara lor prin glasul neostenit al elementelor progresiste. Ele au încercat, în primul rînd, să convingă puterile aliate, în fața greutăților întîmpinate în campania din Crimeea, de utilitatea participării militare a țărilor române în acest conflict — așa cum a procedat micul regat al Sardiniei (26 ianuarie 1855), spre a-și afirma drepturile — Principatele putînd fi puse, după unele sugestii, sub conducerea lui N. Golescu, fostul locotenent domnesc de la 1848, care se bucura de aprecierea cercurilor conducătoare de la Paris și Londra. Opoziția Austriei la asemenea proiecte a fost însă foarte categorică, fapt demascînd printr-o amplă campanie de presă susținută de emigrația din Occident, care a înfierat cu tărie abuzurile comise de autoritățile habsburgice în Țara Românească și Moldova, unde în fața ostilității crescînde a maselor, comandantul imperial Coronini fusese nevoit să proclame starea de asediu (17/29 aprilie 1855).

Ștefan Golescu i-a scris lui Magheru din Paris, la 23 aprilie/5 mai, punîndu-l la curent cu frămîntările ivite în rîndurile aliaților, care din pricina staționării trupelor austriace în Principate, cu rol de „tampon“ între beligeranți și pentru a împiedica operații militare pe teritoriul românesc, au trebuit să renunțe la manevrele de diversivitate proiectate dincolo de Prut, concentrîndu-și toate eforturile în Crimeea, unde au hotărît să cucerească cu orice preț Sevastopolul. Evoluția nesatisfăcătoare a evenimentelor a provocat unele schimbări în guvernul de la Paris : „Aici evenimente grave se pregătesc ; care vor fi rezultatul lor, Providența numai pôte să-l cunoască, căci resonul [dreptatea] cere ca consecința lor, ca să zic fatală, trebuie să fie ceia ce a făcut greșelile însemnate

ce a urmat pînă acum în greșita politică a puterilor occidentale de la începutul resbelului, vrînd cu orice preț să atragă în alianțele lor pe Austria. Druen de Luys [Edouard Drouyn de Lhuys, ministrul de externe al Franței în perioada iulie 1852—mai 1855] și-a dat demisia și este ramplasat de Valeffsky [Alexandre Florian Joseph Colonna, conte Walewski] ambasadorul francez la Londra. Se zice că în trei săptămîni vor fi în picere, gata spre resbel, trei sute de mii de oaste franceză pentru care se va da un decret ca să se facă o nouă împrumutare de 500 de milioane [franci] și că mareșalul [Bernard Pierre] Magnan va lua comanda armatei din Crimeea. Nu sunt departe de a mă teme — își încheia Șt. Golescu misiva — că greșeala ce au făcut-o puterile occidentale la începutul resbelului o s-o plătească acum cu multă vărsare de sînge ca să ajungă la starea normală în care trebuia să se afle de la început dacă n-ar fi urmat greșita lor politică“.

Magheru a luat act de toate aceste știri, deși era suferind și copleșit de necazuri și lipsuri. În vara lui 1855 el a trecut printr-o fază de depresiune, datorată nu numai suferințelor sale fizice, dar și stării de provizorat în care era ținut la Constantinopol, statutul lui politic fiind incert, necăpătînd permisiunea de a se întoarce în țară. De aceea el nu prididea să dea sfaturi atît Alexandrinei, la 2/14 iunie și 21 iulie/2 august, cît și lui Ghiță, la 16/28 iunie, cum trebuiau rezolvate treburile moșiilor din țară, ce îndrumări să fie date nepotului Nicolae Gârbea, episcopul averii sale, în privința bunei ei administrări, în sfîrșit, ce măsuri să se adopte în procesul intentat de fosta sa soție, Maria Caramalău, referitor la pretențiile ei zestrale. Grișile generalului nu erau neîntemeiate de vreme ce Ghiță a scris de la Cojani sorei sale, la 14/26 iulie, exprimîndu-și nu numai tristețea pentru depărtarea față de ființele pe care le iubea, primind rar vești de la ele, dar mai ales marile necazuri întîmpinate în pricina arendării moșiilor, obținerii de împrumuturi de la bancheri, răspunderii obligațiilor bănești ș.a. El intenționa să plece pentru cîtăva vreme din țară spre a merge să-și vadă sora și fratele mai mic la Viena.

În pofida insatisfacțiilor personale și a sănătății șubrežite, Magheru nu a încetat să se țină la curent cu desfășurarea evenimentelor politice, întreținând corespondență cu fideli săi prieteni. Astfel, la 21 iunie/3 iulie, Ștefan Golescu i-a scris din nou din Paris — după ce l-a liniștit întrucîtva în privința soartei Alexandrinei, vizitată de Zinca Golescu în trecere prin Viena — despre afirmațiile făcute de Costache Negri în capitala Imperiului austriac, cum că „unirea Principatelor sub un stăpînitor străin este hotărîtă“. Această știre a stîrnit o mare tulburare în rîndul exilaților politici de la Paris și Londra, care au înaintat proteste ministerelor de afaceri străine respective, considerînd aceasta drept o lezare a drepturilor avute de români ca „autonomi de a cîrmui lucrurile din năuntru“. Șt. Golescu spera ca Principatele să obțină în viitor o neatîrnare deplină și un statut de neutralitate recunoscut, cum era cel al Belgiei sau al Elveției, numai în acest mod izbutind să fie ele apărute de amestecul puterilor străine în treburile lor interne.

Magheru obținea știri și de pe frontul din Crimeea, de la Dimitrie Kretzulescu, care însoțea, ca voluntar, armatele aliate. Acesta i-a scris în mai multe rînduri, de la Vornutka, în iulie, arătîndu-se dezgustat de toate, condamnînd cu vehemență ocupația austriacă ce asupra „biata noastră țară“. La 18/30 august el îl informa pe general despre dorința sa de a se întoarce la Constantinopol, nu înainte, însă, de plecarea lui Omer pașa, iar la 8/20 septembrie despre cucerirea Sevastopolului de către aliați (30 august/11 septembrie), după care frontul a căpătat un caracter de stabilitate, așteptîndu-se noi dispoziții. Vremea era foarte proastă : frig, vînt, ploaie neconținută și noroi, Kretzulescu abia așteptînd să se reîntoarcă de pe frontul din Crimeea. El aștepta de la Magheru să acționeze cu energia-i cunoscută pentru drepturile patriei, cu atît mai mult cu cît războiul era acum pe sfîrșite.

Generalul, care la sfîrșitul verii urmase o cură de băi de mare într-un sat din apropierea Constantinopolului,

refăcându-și intrucitva sănătatea șubrezită, făcea cunoscute Alexandrinei, într-o scrisoare din 10/22 septembrie, intențiile sale de a lucra mai mult și cu folos în sprijinul Principatelor. Grijele și importantele preocupări nu l-au împiedicat pe general să-și îndeplinească datoria de părinte, așa cum a făcut-o și la 8/20 decembrie, când a adresat una din primele sale scrisori către odrasla sa cea mai tânără, Romulus, povățuindu-l împotriva lenei, „cea mai urită patimă pentru un individ, ea producând timpirea spiritului, slăbirea corpului și toate celelalte viciuri și nenorociri“. A arătat solicitudine și pentru urgisitul nepot Nițu care, înșelat în toate speranțele și împiedicat să se reîntoarcă în țară, s-a adresat autorităților otomane, la 1/13 octombrie 1855, printr-un memoriu, cu rugămintea ca cel puțin să i se recunoască meritele avute în cursul campaniei de la Dunăre din 1853—1854. El arăta — printre altele — că fusese primit cu bunăvoință, în ianuarie 1854, la cartierul de la Șumla de către Omer pașa, care îl trimisese, cu rangul de căpitan de artilerie, pe lângă armata ce se afla la Calafat. Nițu reamintea că intrase în acest oraș, iar acolo, „în afară de serviciile militare îndeplinite în cursul bătăliei de cîmp“, facilitase „transportul munițiilor armatei imperiale și stabilirea mijloacelor de comunicație cu satele care erau foarte îndepărtate“, reușind să antreneze împotriva dușmanului „populația din satele dimprejurul Calafatului“, precum și „pe soldații ce se aflau la graniță“. Serviciile sale fuseseră apreciate de către Ahmed pașa, comandantul armatei de la Calafat, iar după aceea de succesorul acestuia, Sami pașa, valiul din Vidin, care îl trimisese într-o expediție la Cerneți, pe malul stîng al Dunării. „Acolo — relatea Nițu — am întîlnit un detașament de cazaci și dînd o luptă violentă, după ce am pierdut aproape toți soldații și proviziile, am reușit să-i resping și să-i alung de pe pozițiile ocupate“. Cu același succes acționase și împotriva unor ambarcațiuni inamice pe Dunăre, ca și în lăuntru Olteniei, la „locul numit Balta Verde“. Mai tîrziu obținuse comanda soldaților grăniceri, fiind desemnat și căpetenie a pandurilor din Oltenia, dar intervenind

acordul de la 2/14 iunie, încheiat între Poartă și Austria, fuseseră sistate operațiile militare iar el, Nițu, chemat în luna august 1854 la Rusciuk, unde a stat în inactivitate, mai multe luni. Cerea, în final, să-i fie examinate cum se cuvine serviciile aduse Porții, urmînd a se manifesta față de dînsul „simțul justiției firești“. S-a lovit însă de indiferența totală a autorităților otomane și, desamăgit cu totul, s-a retras cu discreție pe lîngă unchiul său, generalul Magheru, la Constantinopol.

...Sfîrșitul anului 1855 s-a dovedit decisiv pentru soarta războiului Crimeei. La 16/28 decembrie, ministrul afacerilor externe al Austriei, von Buol, a înaintat cabinetului de la St. Petersburg, sub formă ultimativă, cerințele aliaților pentru a încheia pacea, înlocuind cele 4 „puncte“ prezentate în 1854 : 1) înlăturarea protectoratului asupra Principatelor dunărene și Serbiei și punerea lor sub protecția colectivă a marilor puteri ; 2) asigurarea libertății navigației la gurile Dunării; 3) demilitarizarea Mării Negre cu interdicția pentru ruși de a mai poseda flotă de război în bazinul pontic ; 4) renunțarea la protecția asupra supușilor ortodocși din Imperiul otoman de către Rusia și restituirea către Moldova a porțiunii din sudul Basarabiei de la gurile Dunării. Constrînși de împrejurări, noul țar Alexandru al II-lea și consilierii săi au acceptat condițiile și au trimis delegați la tratativele de pace, deschise la începutul anului 1856.

Odată cu apropierea sfîrșitului războiului Crimeei, campania politică a cercurilor patriotice din țară și de peste hotare pentru recunoașterea drepturilor inalienabile ale poporului român la unire și neafirmare a sporit în intensitate. Cu renăscută energie, Magheru a reluat contactele cu diplomații occidentali de la Constantinopol, adresîndu-se, la 16/28 decembrie 1855, atît ambasadorului Franței, Edouard Thouvenel, cît și reprezentantul Sardiniei, Giovanni-Pietro-Romoaldo, baron de Tecco, spre a avea în vedere interesele Principatelor și a rezolva problemele lor într-o manieră echitabilă la viitoarele tratative de pace. Sensibilizarea opiniei publice românești pentru problemele politice naționale rezultă și din scri-

soarea pe care Peretz i-o trimitea din Rusciuk lui Magheru, la 31 ianuarie/12 februarie 1856. El îi scria că pacea se apropia, iar patrioții și întreg poporul român nu se gîndeau cu ardoare decît la unirea celor două Principate, lucru pentru care memorandum-ul alcătuit de general și înfățișat domnitorului Știrbei, cu un an înainte, la 24 ianuarie/8 martie, era foarte cerut de patrioți, mulți dorind să-l citească. Peretz nutrea speranța că ar putea fi tipărit într-o broșură și răspîndit în țară, popularizarea ideilor lui Magheru contribuind la întărirea partidei naționale (de fapt a fost publicat mai tîrziu, în ziarul unionist *L'étoile du Danube*, Bruxelles, nr. 45, din 5 iulie 1857). Peste cîteva zile, la 6/18 februarie, Peretz revenea printr-o altă epistolă, subliniind cu și mai multă insistență problema necesității unirii Principatelor : „Acum sau niciodată este timpul unirii și prin urmare punerea țărilor [române] pe o cale bună... Acum este timpul a umple urechile oamenilor de stat străini cum că «Unirea Principatelor» este dorința comună a tuturor românilor și că asta-i singura măsură care să poată regenera poporul român. Să ne dea Unirea și alt nemic. Cu Unirea nația va înflori, va crește în putere, în avuție. Cu Unirea ea va face pași repezi pe calea civilizației. Cu Unirea se va stîrpi turbarea ambițioșilor care — mai mult și decît toți inamicii din afară — adusesese cumplit țara de rîpă !... Am scris și în țeară pentru întinderea ideii acesteia și m-am înțeles cu cîțiva tineri ca îndată ce pacea s-a[r] părea că este un adevăr, să iee inițiativa și să iscălească cartie [memoriu] către aliați prin care să ceară Unirea, ca singurul dor al românilor. Sunt secur [sigur] că ai să-mi dai dreptate și că ănsuți d-ta vei scrie în țară în sensul acesta“.

Între timp, o nouă conferință, întrunind pe reprezentanții Marii Britanii, Franței, Austriei și Porții otomane, reunită la Constantinopol, s-a încheiat la 30 ianuarie/11 februarie 1856. În ceea ce îi privea pe români, rezultatul ei era mai mult decît negativ : la sugestia ambasadorului englez, Stratford de Redcliffe, se hotărîse menținerea divizării Principatelor, cu domnitori separați, și sub suze-

ranitatea Porții. Această funestă rezoluție a stîrnit legitîmă indignare în rîndul patrioților din țară și a exilaților de peste hotare. Niță Magheru — aflat lîngă unchiul său la Constantinopol — scrisese cu pesimism verișoarei sale Alexandrina, la Viena, încă de la 21 ianuarie/2 februarie, despre zvonurile care circulau privind temporizarea găsirii unei soluții privitoare la Principate, în pofida mormanelor întregi de „memoriale date de români pentru chestia organizării Principatelor“ și care zăceau pe mesele ambasadorilor de la Poartă.

Generalul, scria fiicei sale, la 16/28 februarie, după ce luase cunoștință despre călătoria întreprinsă de Ghiță la Viena, spre a-și vedea sora și fratele mai mic, confirmîndu-i primirea copiei unor „memoranduri“ redactate de „moldo-români“ relative la Principate și care aveau un conținut de idei similare celor împărtășite și de dînsul.

La 25 februarie, sub președinția contelui Walewski, ministrul de externe francez, s-au deschis lucrările Congresului de pace de la Paris, reunind pe reprezentanții marilor puteri. Discuțiile care s-au purtat pînă la 30 martie — data semnării tratatului — au fost mai aprinse în privința demilitarizării Mării Negre și a rectificării frontierei ruso-moldovene, pînă la urmă Rusia consimțind, în vederea asigurării „libertății navigației pe Dunăre“, restituirea către Moldova a județelor Cahul, Bolgrad și Ismail.

Problema reorganizării Principatelor a făcut, în schimb, obiectul unor articole separate ale Tratatului de pace de la Pris, dar soluția la care s-a ajuns era departe de a fi favorabilă intereselor vitale ale poporului român. Ea reflecta, de fapt, compromisul la care fuseseră forțate să ajungă marile puteri, preocupate, în primul rînd, de apărarea propriilor interese în sud-estul continentului. Franța — căreia i s-a alăturat și Sardinia — a fost singura sprijinitoare, pînă la un punct, a ideii unirii Principatelor, spre a stăvili nu numai expansiunea țaristă, dar și pe cea habsburgică în sud-estul european. Prusia a rămas neutră. În schimb Anglia, datorită temerilor ei

că Imperiul otoman va slăbi prin emanciparea Principatelor, s-a situat pe o poziție foarte rezervată. Rusia, din dorința de a crea dificultăți Austriei și Imperiului otoman, a fost însă favorabilă Unirii, ai cărei net adversari au rămas doar Poarta și Imperiul habsburgic. Prin articolul XXII al Tratatului de pace de la Paris s-a stipulat, așadar, ca Principatele să rămână mai departe „sub suzeranitatea Porții“, dar, în același timp, și „sub garanția puterilor contractante“ (Franța, Marea Britanie, Austria, Prusia, Sardinia, Rusia și Imperiul otoman); țările române urmau să beneficieze de „privilegiile și imunitățile“ de care se bucuraseră și pînă atunci, asupra lor neputîndu-se exercita nici o „protecție exclusivă“ și nici un „drept... de amestec în afacerile lor particulare“. Articolul următor garanta Principatelor „o administrație independentă și națională și întreaga libertate a cultului, legislației, comerțului și navigației“. De asemenea, de o deosebită importanță era conținutul art. XXVII, prin care nu se îngăduia nici o intervenție armată pe teritoriul lor, fără acordul unanim al celor șapte puteri, acord care, în condițiile politice existente atunci în Europa, era, practic, imposibil de realizat. Și, în sfîrșit, admitîndu-se că problema viitorului statut al Principatelor nu putea fi adoptat chiar atunci, imediat, s-a stabilit ca, după evacuarea trupelor de ocupație habsburgice și înlăturarea vechilor domnitori, Știrbei și Ghica (de fapt, ei împliniseră cei 7 ani de cînd erau aleși) să se convoace Adunări (Divanuri) ad-hoc la București și Iași care să se pronunțe asupra viitoarei organizări a Principatelor, potrivit doleanțelor românilor; o comisie specială de informare, compusă din reprezentanți ai puterilor garante, trebuia să se deplaseze la fața locului. Rezultatele deliberărilor Divanurilor ad-hoc și constatările comisiei urmau să fie examinate apoi în cadrul unei noi reuniuni internaționale, și abia aceasta urma să se pronunțe, în mod definitiv, asupra soartei Principatelor.

Hotărîrile adoptate de marile puteri în cadrul Congresului de la Paris — deși în ansamblu nesatisfăcătoare — au fost, totuși, influențate, într-o oarecare măsură, de

activitatea unionistă din Principate și de aceea desfășurată fără preget de exilații politici români. În ultimă instanță, acestei activități i se datorește hotărîrea cu privire la convocarea unor Adunări (Divanuri) ad-hoc.

Ioan Maiorescu, aflat atunci la Iași, a informat pe Magheru, la 25 martie/6 aprilie 1856, despre inițiativa luată în Moldova de un grup de tineri de a înainta domnitorului Grigore Al. Ghica un „memorial“ în legătură cu Unirea, aceasta reprezentînd „singurul mijloc de viață pentru noi“, căci ea fusese și dorința „celor mai mari și mai patrioți“ dintre domnitorii noștri (Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul), iar acum întruchipa voința întregului popor românesc. În încheiere, Maiorescu remarca că dacă în trecut România a fost santinelă a Europei creștine, în viitor ea va deveni „sentinela Europei civilizate“.

...Aplecîndu-ne cu atenție asupra corespondenței Magherilor din această epocă, ne putem face o imagine mai amplă despre implicațiile profunde pe care le-au avut evenimentele în sînul acestei familii. Ritmul scrișorilor sporește evident, pe măsură ce evenimentele se precipită. Generalul a urmărit cu mare încordare desfășurarea Congresului de pace de la Paris, despre care a scris fiicei sale încă de la 15/27 martie 1856, declarînd că de la această reuniune internațională se aștepta „viața sau moartea“ pentru români. Nițu relatează și el verișoarei sale (17/29 martie) că românii nu aveau voie nici să spere, nici să dispere „pentru organizarea patriei“, dar considera sigură reușita „numai dacă vor ști să arate dorințele patriei“, lăudînd eforturile emigraților de la Paris care „au lucrat și lucrează cît pot“ pentru cauza națională. La rîndul ei, Alexandrina își exprima părerile asupra situației țărilor române în misivele adresate tatălui ei la 20 martie/1 aprilie și 28 martie/9 aprilie. Privitor la încheierea Congresului de la Paris, ea afirma că „pentru țările noastre încă nu e nimic decisiv. De nu vor uni Principatele, nu dobîndim nimic“. Se arăta întristată de faptul că Austria, Turcia și Anglia puneau piedici mari în calea Unirii și se mira mai ales de atitudinea adoptată în această privință de cabinetul britanic.

Spre a mai alina dorul tatălui ei de copii, Alexandrina i-a trimis portretele ei, al lui Ghiță și al lui Romulus, făcute la Viena ⁸⁶.

Intr-o altă suită de scrisori (14/26 aprilie și 16/28 mai) trimise verișoarei sale, Nițu Magheru se referea la speranțele nutrite de români cu prilejul războiului trecut, speranțe care s-au concretizat doar prin prevederile Congresului de la Paris, stipulînd convocarea Divanurilor ad-hoc; o informa, totodată, despre zvonurile care circulau la Constantinopol în legătură cu desemnarea noilor caimacami în țările române după plecarea domnitorilor Știrbei și Ghica și evacuarea Principatelor de către trupele de ocupație austriace. În același timp, Ghiță, aflat la Craiova, își anunța sora, la 3/15 iunie, despre atmosfera din țară, incidentele sîngeroase de la Buzău dintre ocupanții habsburgi și soldații miliției române etc.; în sfîrșit, transmitea Alexandrinei invitația făcută de Strimbeanu, președintele Divanului, ca ea să se reîntoarcă în țară, spre a ocupa slujba de directoare a pensionului de fete din Craiova, deoarece numai dînsa era romîncea „ce merita postul ăsta de încredere obștească”.

Revenind acum la activitatea generalului Magheru, în pofida stării sănătății sale, din nou afectată de o suferință cardiacă, trebuie subliniat faptul că ea a fost demnă de toată lauda, după cum reiese mai ales din schimbul de scrisori cu Ștefan Golescu. Corespondența dintre cei doi patrioți a fost foarte activă, iar colaborarea rodnică. Șt. Golescu a scris din Paris lui Magheru, la 12/24 mai, comunicîndu-i că „amicul nostru Dimitrie [Brătianu], care s-a întors de cîteva zile de la Paris la Londra...

⁸⁶ Acuarela de 18,5 × 21,5 cm, executată de pictorul Petermann în 1856 și care înfățișează pe Alexandrina purtînd o iie frumos brodată după portul popular, se păstrează azi în colecțiile Muzeului de istorie al R. S. România. Portretul micului Romulus, în vîrstă de 8 ani și jumătate, îmbrăcat după moda timpului și ținînd în mînă ochianul tatălui său, se află în colecția dr. Alice Magheru. Din nefericire, portretul lui Ghiță — la fel ca și cel realizat de Tattarescu în 1851 — nu s-a mai păstrat pînă astăzi.

îmi scrie să vă fac întrebare, dacă cunoașteți, desigur, care a fost proiectul lui Redclif despre organizația Principatelor și... să ni-l faceți cunoscut și nouă. Să ne scriți regulat pe săptămână despre tot ce veți afla acolo, căci numai astfel vom putea interesa jurnalele... ; că sunteți activi nu suntem la îndoială... precum și noi aici nu încetăm a lucra... [Ministrul de externe englez George William Villier, lord] Clarendon a asigurat pe Dimitrie că îndată după intrarea comisarilor [reprezentanții marilor puteri în comisia de informare] în țară, vor intra și proscrisii“ (adică exilații de la 1848). După ce-l înștiința și despre curînda părăsire a Principatelor de către Știrbei și Ghica, Șt. Golescu îl consulta pe Magheru în privința viitoarelor instituții ale statului românesc renăscut : „Îți alătur, frate, proiectul de alegerea unei Adunări Generale, ce ni s-a cerut de Franța, Anglia și Sardinia. Te-am lăudat foarte că în proiectul dumitale ai adoptat votul obștescu ; noi însă, adresîndu-ne la reacționari, n-am putut să te urmăm, căci proiectul nostru n-ar fi fost luat nici chiar în băgare de seamă. Însă, de îl vei citi cu băgare de seamă, vei vedea că, cu alte termene, ajungem cel puțin în viitoriu tot acolo. Luînd drept bază proprietatea, cît de mică va fi ia, căci credem că țăranu se va împroprietări, atunci toată țara va lua parte la alegerea deputațiilor. Am fost siliți să luăm drept bază regulamentul [organic], căci așa ni s-a cerut“. După ce-și exprima speranța că proiectul va fi aprobat de „frații“ de la Constantinopol, Golescu mai adăuga : „Comisarii nu vor intra decît numai cînd austriacii vor deșărta Principatele. Pe Tuvenel l-am văzut și el ni-a asigurat ca și ministru [Walewsky] că fericirea rumânilor stă acum în mîna lor, destul numai să mai profite de circumstanțele favorabile de azi și care poate în viitor nu se vor mai reproduce“.

Intr-altă misivă, din 16/28 iunie, Șt. Golescu i-a trimis generalului o copie după „memorialul“ cu privire la Principate, pe care fratele său Nicolae l-a înaintat, în numele românilor, reprezentanților Franței, Angliei, Prusiei și Sardiniei, rugîndu-l, deocamdată, să nu-i dea nici o publicitate. Magheru a răspuns la toate acestea, în 21 iunie/3 iulie, printr-o lungă și importantă scrisoare, în care, după

ce confirma primirea tuturor misivelor anterioare, cu anexele respective, preciza că motivul întârzierii răspunsului său s-a datorat faptului că „patima boalei de care suferiam, a bătăii de inimă, găsindu-și în aceste circumstanțe atîta înlesnire de înaintare — ticăloșia guvernului turcesc actual tîrîță [urmată] de perfidia Austriei... — m-a pus în pat încă de la [luna] mai în desperarea chiar a doctorului ce mă căuta, fiindu-mă mai neprecurmat în suferințe pînă astăzi, ziua în care... începui să es afară. Și astfel, amice, această boală nu numai că mă popri de a-ți răspunde, dar nici de a mai putea stărui ca și pînă aci într-acelea ce începusem în urma actelor ce ți-am trimis, adică în chestia pentru revocarea firmanului de expatrierea noastră și a desmințirii primejdiilor ce puneau înaintea turcilor împotrivorii la unirea Principatelor. Pentru cea dintii, fiindcă aflasem că într-una din șanțele conferințelor ținute aici la Sтамbul în februarie, relative Principatelor, s-a făcut propunere și pentru expatriați a fi liberi să intre în patrie după slobozirea unui alt firman revocatoriu celui de expatriere“, dar propunerea fiind respinsă din pricina opoziției categorice a internunțului (ambasadorului) Austriei la Poartă, baronul Anton von Prokesch Osten, Magheru l-a consultat pe lordul Stratford de Redcliffe, și acesta l-a povățuit să redacteze „un memorandum coprinzător pe larg despre manifestarea generală a Valachiei din 1848 și a încriminărilor existente împotriva expatriaților“. Acest memorandum, „făcîndu-l și zicîndu-mi că e bun — continua Magheru —, l-am dat la Poartă încă de la 6/18 martie, scris în limba turcească și franzuțească, pe lîngă deosebita hîrtie către caimacumul marelui vizir, după care memorandum iată că-ți alătur o copie, precum și după cele date la ambasada franceză și engleză“. Poarta a tărăgănat însă răspunsul, iar atît lordul Redcliffe, cît și ambasadorul francez Thouvenel i-au dat asigurări că problema se va rezolva „după retragerea trupelor austriace din Principate și a mergerei acolo a comisarilor“. În privința problemei unirii Principatelor, generalul arăta că „după ce văzui în toate partidele turcești spaimă și împotriviri, după ce citii și protocoalele dezbatărilor de la Paris asupra Unirei,

după ce văzui cu cîtă nepăsare, ca totdeauna — a Turciei — s-a reprezentat și acum interesele Principatelor de către marele vizir, plenipotențiarul Porței, n-am întîrziat a face o replică către M[ăria] S[a] Sultanul, scrisă în turcește și franțuzește și a căuta toate mijloacele ca să o dau în mină, după care, iată, vă trimit o copie. Din cît am putut să aflu, ea ar fi fost dată mai în urmă lui Fuad pașa [reis efendi]. Nici un alt rezultat n-am putut vedea pînă acum decît neroziile ce cuprinde coloanele jurnalului semi-oficial de Constantinopol, de care supărîndu-mă atît de falsificarea ce face asupra drepturilor Principatelor în urma Tratatului de pace, cît și de obraznicele expresii cu care combate pe toți cei cu ideia de unire a Principatelor și atît mai mult pentru că afirmă că scrierile sale au fost aprobate de Poartă... am dat către Fuad pașa o adresă după care vă alătur copie..." După ce îndemna pe Șt. Golescu și ceilalți emigrați din Paris să lucreze în strînsă colaborare cu Dimitrie Brătianu, aflat la Londra, și să supună cabinetul britanic și pe lordul Clarendon (de la care căpătase răspuns la 3/15 martie de primirea memorialului pe care i-l trimisese) unor continue presiuni, Magheru preconiza că „singurul mijloc ca să putem veni la unirea Principatelor, după cum vîd lucrurile și intrigile Austriei și Turciei și a partidelor vîndute către dînsese, nu este altul ca să putem reuși decît numai acela de a intra și noi în Patrie, deodată cu comisarii puterilor contractante“.

La 25 iunie/7 iulie și, respectiv, 26 iunie/8 iulie 1856 Barbu Știrbei și Grigore Al. Ghica au părăsit Țara Românească și Moldova, unde au fost numiți caimacami Alexandru D. Ghica (fostul domnitor între 1834—1842) și Teodor Balș, cunoscut prin vederile sale reacționare. Fruntașul unionist moldovean, Dimitrie Rallet, care îl cunoscuse pe Magheru la Constantinopol în primăvara lui 1856, legînd strînse relații de prietenie cu dînsul, i-a scris din Iași, la 29 iulie/10 august 1856, făcînd apologia politicii înțelegătoare și pro-unioniste a fostului principe Ghica și deplîngînd regimul reacționar instalat cu toată brutalitatea de caimacamul Balș. Condamna cu fermitate pe directorul semi-oficiosului *Journal de Constantinople*,

Noguès, care „tot scrie contra noastră“ și îi făcea cunoscută nerăbdarea cu care erau așteptați în țară comisarii puterilor străine. Totodată Rallet avertiza : „Căutați Divanele [ad-hoc] să fie alese și nu de poroncală. Proiecte de lege electorală am lucrat și am trimis la Constantinopol. Acolo-i toată speranța, ca să ne statornicim odată pentru totdeauna drepturile și să consacram și suzeranitatea în mărginirea Tractatului de Paris — să ne restrângem relațiile cu ea apărînd-o ca puternică barieră ce sîntem meniți a fi, dar nu putem fi fără a ne uni. Aceasta trebuie să o înțelegă odată Turcia...”

Și în cursul verii anului 1856, Magheru și-a continuat corespondența, în special cu fiica sa Alexandrina, pe care o ținea la curent cu evenimentele de la Constantinopol. La 8/20 iunie o înștiința că așteaptă răspunsul la o suplică adresată sultanului și-i dădea vestea numirii caimacamilor în Principate. În acel moment se afla singur, deoarece Nițu, neputînd rămîne din pricina costului scump al vieții din Constantinopol, se înapoiase la Brusa. La 4/16 iulie, generalul scria că încheiase de cîteva zile cura ce a făcut-o pentru boala de care suferea și a ieșit afară din casă, simțindu-se bine, dar slăbit în urma dietei prescrise. Magheru critica regimul lui Știrbei, care își încheiase domnia, informînd-o despre „relațiile“ ce și le făcuse la Constantinopol și ceea ce întreprindea pe plan politic în acel moment. Alexandrina i-a răspuns (24 iulie/5 august) că se afla de atîția ani la Viena și n-a putut niciodată să meargă la băi, deși îi erau atît de necesare pentru sănătatea ei ; va încerca anul viitor, cu soția lui Maiorescu, să plece la Karlsbad. Făcea comentarii nefavorabile în privința caimacamului Ghica, acuzîndu-l că Poarta l-ar fi primit în această dregătorie pentru că nu vrea Unirea. Îi transmitea generalului complimente din partea tuturor celor care treceau prin Viena și-și punea întrebarea cînd se vor revedea odată cu toții în țară. La 17/29 august Alexandrina revenea cu o nouă epistolă, anunțîndu-și tatăl despre primirea unor vești din țară, de la Ghiță, la 10/22 august ; acesta din urmă îi scrisese că nu fusese primit de caimacam, deși se bucura de sprijinul lui Nicolae Kretzulescu, apropiat lui Ghica.

Caimacamul nu îngăduia funcționarilor să vorbească despre Unire, iar Ghiță critica starea de lucruri din țară, unde trupele austriace își întârziaseră evacuarea pînă la sosirea comisarilor marilor puteri.

Dar generalul Magheru a primit vești din țară și de la Nicolae Kretzulescu, care i-a scris din București, la 20 august/1 septembrie, confirmînd primirea misivei lui Magheru din 8/20 august și înștiințîndu-l că a făcut cunoscute caimacamului Al. Ghica cererile sale privind pe emigrați (Ghica îi răspunsese că ar fi fost cu toții rechemăți în patrie, dacă nu s-ar fi opus „guvernul turc“). Kretzulescu era mîhnit de starea de lucruri din țară și nu vedea mîntuirea decît în Unire, dar cu un principe străin, fiind sătul de intrigile facțiunilor politice interne.

Aceleași sentimente de ură și revoltă împotriva samavolnicilor reacțiunii i le transmitea generalului și fiul său Ghiță, în epistola trimisă la 17/29 septembrie 1856 din Tîrgu Jiu. El arăta că românii, uimiți, nu știau ce să mai creadă, Tratatul de la Paris fiind „violat în fața acelora ce l-au făcut“. Îi mai dădea știri și despre administrarea gospodăriei părintești, situația recoltei și repararea caselor din Tîrgu Jiu. În final, Ghiță ura sănătate tatălui său și îi insufla totuși curaj, deoarece, în pofida uneltirilor reacționarilor, în țară domnea un entuziasm general pentru Unire, afirmație pe care Ghiță o făcea și în misiva expediată sorei sale, la 21 septembrie/3 octombrie : „Avem mari speranțe că Unirea se va face ; este o unanimitate ; toți o cer și subscriu adrese în secret către comisarii ce au să vie în patria noastră... Din partea șefilor apostoli ai libertății și unității române se cere tact, prudență, curaj“. În sfîrșit, Nițu Magheru scria și el Alexandrinei, la 14/26 septembrie, din Brusa, blamînd atitudinea caimacamului, care oprea pe emigrați să se reîntoarcă în țară. Personal ar fi dorit să revină în patrie și să se căsătorească, dar n-avea nici case, nici poziție, nici bani. Era nemulțumit de atitudinea marilor puteri față de Principate și mai ales de aceea a Angliei, care se arăta ostilă Unirii.

...În privința activității emigrației române de la Paris și Londra, în a doua parte a anului 1856, Magheru a

fost ținut la curent mai ales de C. A. Rosetti. Acesta i-a scris încă de la 21 august/2 septembrie, mărturisindu-i că toate „cîte-ai făcut, mai cu seamă în acești din urmă ani, pentru fericirea Rumâniei noi, rumânii din Paris mai cu seamă le cunoaștem, le prețuim, și te iubim și stimăm cu deplinătate. În *Revue de Paris* iese de două ori pe lună cîte un articol despre noi. Nu știm dacă ți le trimite cineva regulat. D-aceea îți trimit alăturatul, ca să-l citești... ; credem c-ar fi bine să-l trimiți [și] ambasadorului francez Thouvenel... În Englitera, noi am format un comitet filo-rumân, compus din lorzii și deputații cei mai însemnați, care a și început lucrările sale. Toate jurnale[le] engleze urlă acum în favoarea noastră. *Independința belgă* asemenea ne va apăra necurmat. Acum toată chestia va fi cum se va compune Divanurile. Nu-i lăsa, dar, în pace pe comisari. Înhață-i cu acea putere de Magheru cu care ai băgat fiori în inima de aur a lui Fuad pașa“. Și, în final, Rosetti îi recomanda pe „un englez, domnu Crowe⁸⁷, carele este un om cu multă inriurire în Englitera. Vezi-l des, luminează-l, căci este bine dispus pentru noi și poți face multe cu dînsul. De ai timp, te-ași ruga să ne scrii pe toată săptămîna ce faci și ce se face p-acolo ca să publicăm îndată aci și-n Englitera cele ce-mi vei scrie“.

Peste cîteva zile, la 25 august/6 septembrie, C. A. Rosetti revenea, adresînd o scurtă misivă lui Magheru, sintetizînd situația de moment. Document interesant, mai ales prin încercarea de a prezenta poziția diferitelor personalități politice franco-britanice față de Unire. Despre Napoleon afirma că „pînă în acest minut, ne apără ca un rumân. Dar agenții lui nu-mplinesc cu căldură ordinele lui. Spre pildă, Thouvenel acolo este moale și uneori ne face și rău. Deci, dați-i zor : nu-l slăbiți“. Despre lordul Palmerston, arăta că „de vro lună de zile... a-nceput a nu mai fi ca mai-nainte pentru Unire. Noi facem ce putem și sperăm în curînd a împinge pe kir [domnul] Palmers-

⁸⁷ Joseph Arthur Crowe, influent ziarist englez, trimis în Principate la sfîrșitul anului 1856 și începutul lui 1857, de comisarul englez Sir Henry Bulwer, spre a lua cunoștință de realitățile politice românești.

ton, prin opinia publică. Aci, asemenea, facem ce putem ; ș-am face însutit mai mult d-am avea bani. Acum, acolo trebuie să vă țineți bine, să nu scamoteze numirea Divanului. Scrie-mi mereu ce faci și ce se face ca să putem protesta aci și la timp“.

În toamna anului 1856 lupta între partizanii Unirii și adversarii reacționari, sprijiniți pe față de Austria și Poartă și, în umbră, de Anglia, s-a intensificat. Magheru s-a adresat din nou, în două rânduri, către Fuad pașa (la 4/16 și 6/18 octombrie), protestînd împotriva atacurilor nedemne ale semioficiosului *Journal de Constantinople* împotriva unirii Principatelor și a susținătorilor ei, cerînd cu insistență revocarea firmanului de exil a revoluționarilor din 1848 și acordarea dreptului de revenire în țară, spre a se pune în slujba poporului și a participa la opera de regenerare a patriei.

Un moment de seamă al confruntării pentru apărarea drepturilor inalienabile ale românilor l-a constituit protestul fulminant lansat de Magheru la 10/22 octombrie 1856, prin care spulbera pretențiile Porții (făcute publice de presa constantinopolitană la 9 octombrie) de a continua exercitarea unei suzeranități anacronice asupra Principatelor române, divizate în două unități, avînd conduceri separate și interzicînd viitoarelor Divanuri ad-hoc dreptul de a discuta problema creării unui stat național român. Magheru combătea cu argumente juridice de drept internațional falsele premise de la care porniseră dregătorii otomani în interpretarea lor abuzivă, considerînd țările române drept „provincii turcești“, căci ei făceau abstracție de adevărata natură a relațiilor stabilite încă din evul mediu între țările române și Poartă, relații exprimate clar în capitulațiile care consfințeau desăvîrșita autonomie a Principatelor pe plan politic, administrativ și legislativ. Eroarea era cu atît mai gravă — constata vajnicul patriot — cu cît Moldova și Țara Românească fuseseră puse, prin Tratatul de la Paris, sub garanția colectivă a celor șapte mari puteri, ce își luaseră angajamentul de a ține cont de doleanțele poporului român care urmau să fie exprimate prin Divanurile ad-hoc. Or, sublinia Magheru, cea mai mare năzuință a

majorității poporului era tocmai unirea Principatelor. În încheierea argumentării sale, generalul făcea apel la reprezentanții marilor puteri, rezidenți la Constantinopol, ca să determine Poarta să renunțe la amestecul ei în treburile interne ale țărilor române și să abandoneze definitiv noțiunile de „suzeranitate“ și „pașalic“. Magheru protesta, totodată, împotriva silniciilor și abuzurilor comise sub regimul de ocupație habsburgică în Principate (care a încetat efectiv abia la 25 decembrie 1856/7 ianuarie 1857) și cerea să se pună capăt manevrelor clicilor reacționare de la București și Iași care comiteau tot felul de ilegalități contra partidei naționale și împiedicau pe revoluționarii de la 1848 să se înapoieze în patrie.

Patru zile mai târziu, la 14/26 octombrie, Magheru a adresat Porții un alt memoriu asupra Deltei Dunării, ca răspuns la circulara otomană din 26 iulie/7 august, apărând drepturile românilor de a stăpîni gurile fluviului și Deltei Dunării, retrocedate Turciei de Rusia țaristă, ca urmare a hotărîrilor Congresului de pace de la Paris.

Aflat în plină ofensivă diplomatică, Magheru n-a conținut să adreseze memorii chiar miniștrilor de externe ai Franței și Angliei, precum și reprezentantului Sardiniei la Congresul de la Paris, protestînd împotriva samavolniciei turcești și stăruind pentru aplicarea corectă a prevederilor Tratatului de pace de la Paris. Memoriile sale reprezentau totodată o caldă pledoarie pentru Unire. Astfel, în apelul adresat la 19/31 octombrie contelui Walewski, ministrul francez al afacerilor străine, el sublinia că *„Unirea constituie pentru noi o condiție a însăși existenței noastre. Fără Unire, nu poate fi vorba nici de ordine în țară, nici de regulă în finanțe, nici de prosperitate și nici de forță armată“* [subl. ns.]. De aceea, dat fiind că la conferințele de la Viena „ministrul Franței a fost cel dintîi care a sprijinit cauza românilor“, Magheru își exprima speranța că împăratul și guvernul de la Paris nu vor întîrzia să recunoască justețea adevăratelor aspirații ale poporului nostru. De asemenea, în memoriul adresat în aceeași zi de 19/31 octombrie 1856 ministrului de externe britanic, lordul Clarendon, patriotul român condamna abuzurile Turciei, arătînd că Poarta „s-a împo-

trivit totdeauna stabilirii unor relații strînse între noi și celelalte puteri, dorind să-și rezerve prioritatea în toate, în dauna noastră“, în timp ce „Tratatul de la Paris a recunoscut vechile noastre privilegii, printre care cel la autonomie“. Pledînd pentru înlăturarea reticențelor arătate de cabinetul englez în rezolvarea justă a problemei Principatelor, Magheru demonstra că „*pentru noi Unirea este o chestiune vitală*“ și că ea „*va avea rezultate importante pentru ameliorarea administrației, prin introducerea unui regim liber, tare și stabil, precum și pentru valorificarea tuturor bogățiilor naturale ale țării*“ [subl. ns.].

Generalul Magheru a arătat că a consimți la Unire era chiar în interesul Marii Britanii, căci stabilirea unor relații economice strînse cu țările române nu se putea face decît cu condiția ca în Principate să existe un guvern „capabil să le contracteze [aceste relații] și care să nu fie supus influențelor pernicioase străine“. În încheiere, el își exprima speranța că Anglia — atît de interesată în comerț — „va înțelege, desigur, că țara constituită prin unirea noastră ar reprezenta cea mai eficace protecție a libertății Dunării“.

Tot printr-o scrisoare din 19/31 octombrie, Magheru preciza fiicei sale că aștepta cu nerăbdare schimbarea guvernului otoman, deoarece revenirea la vizirat a lui Reșid pașa îi dădea destule speranțe pentru repatrierea exilaților. Acesta s-a reinstalat la conducerea Divanului imperial la 21 octombrie/2 noiembrie, dar Nițu Magheru scria din Brusa unchiului său, la 7/19 noiembrie, că nu putea să pună mari nădejdi în politica noului mare vizir, deoarece el trebuia să asculte de ceea ce îi dictau sultanul și ceilalți miniștri, cu totul reacționari și ostili unirii Principatelor. Se arăta însă interesat de posibilitatea de a acționa a Divanelor ad-hoc și credea că Franța va fi în măsură să-și impună punctul de vedere favorabil țărilor române. Nițu a revenit, după 22 noiembrie/4 decembrie, cu o nouă misivă, informînd pe general despre reparația ziarului unionist *Steaua Dunării* — interzis în Moldova —, editat acum în Belgia, în limba franceză și caracterizat de Nițu ca fiind un ziar al „suferințelor și dorințelor poporului“. La rîndul său, Ghiță scria

din Tîrgu Jiu, tatălui său la 12/24 noiembrie, nutrind speranța că schimbarea marelui vizir de la Constantinopol ar putea să influențeze pozitiv cauza țării și soarta familiei Magheru, grevată de procese, datorii bănești și alte dificultăți. În sfîrșit, la 14/26 noiembrie înregistrăm o scrisoare a generalului către fiica sa la Viena, anunțînd-o despre venirea lui Al. G. Golescu (Arăpîlă) la Constantinopol, în vederea unei apropiate repatrieri și punînd-o la curent cu un memoriu pe care l-a adresat ambasadorilor străini.

La finele anului 1856, generalul a continuat neostenita sa luptă pe plan politic pentru afirmarea drepturilor inalienabile ale poporului român. Astfel, la 24 noiembrie/6 decembrie 1856, în memoriul adresat marchizului Salvatore de Villamarina, unul din reprezentanții Sardiniei la Congresul de pace de la Paris, el relua argumentele în favoarea Unirii, iar peste două zile, la 26 noiembrie/8 decembrie, adresa o scrisoare chiar împăratului Franței. Neobositul patriot mărturisea de la început lui Napoleon al III-lea că *„cel care... se înfățișează astăzi cu curaj în fața Majestății Voastre este un sincer patriot român care din 1821 pînă în prezent a fost pârtaș la toate evenimentele politice prin care a trecut țara sa, care a pătimit toate amarurile pe care le-a cunoscut România în atîtea rînduri și care nu a pregetat să înfrunte toate vitregiile în căutarea atingerii aceluî țel către care se îndreaptă toate strădaniiile românilor luminați și clarvăzători: ordine, autonomie și prosperitate“* [subl. ns.]. El făcea apel la rațiunea politică a împăratului, cerîndu-i să fie receptiv față de glasul poporului român și să-l sprijine pentru ca „viitoarele dezbateri să deschidă calea spre binele după care aspiră națiunea română de atîta vreme...”

Persoana lui Magheru a început să preocupe atît de mult cercurile guvernamentale de la Paris, încît ministrul de externe a cerut informații la Constantinopol asupra lui. Într-o notă confidențială adresată superiorilor săi la 8 decembrie 1856, însărcinatul cu afaceri francez la Poartă, contele Vincent Benedetti, comunica următoarele: „D. Maghiero [!], supus valah, a depus la Constantinopol toate eforturile de la începutul războiului pentru a sus-

ține interesele patriei sale și a întreține în spiritul compatrioților săi speranțele pe care Occidentul și în special Franța le inspirau națiunii române. Nu a încetat să trimită Alteței Sale prințului Napoleon [vărul împăratului], la Ambasada Franței și Ministerului de Afaceri Externe memorii și informări cu privire la viitoarea soartă a Principatelor. El s-a rugat de împărat să binevoiască a lua cunoștință de [cele] două materiale pe care le-a adresat după încheierea păcii d-lui conte Walewski ca răspuns la două circulare ale Porții. Va rezulta de aici, poate, un bine real pentru România în deliberările actuale“.

Intr-adevăr, rezultatele demersurilor insistente întreprinse de Magheru și de alți patrioți români pe lângă dregătorii otomani și reprezentanții marilor puteri nu au întârziat să dea roade, iar la 1/13 ianuarie 1857 Poarta a emanat firmanul pentru convocarea Adunărilor ad-hoc, aprobat de sultan la 14/26 ianuarie. Generalul a înștiințat de toate acestea pe fiica sa Alexandrina în scrisorile pe care i le-a expedit la 16/28 și 19/31 ianuarie, trimițându-i totodată un rezumat al conținutului firmanului, semnalând carențele detectate în cuprinsul documentului, precum și observațiile făcute de el pe marginea unor articole, spunând că ele urmau a fi înaintate autorităților otomane. Magheru o informa, totodată, că frații Goleșcu — Radu și Albu — s-au înapoiat în țară, prin Moldova, ca și vărul lor, Arăpila ; în sfârșit, o mai punea la curent și cu sosirea la Constantinopol a fostului domnitor Bibescu, pe care evita să-l întâlnească, deoarece scopul acestuia era recăpătarea tronului, pe când al său, binele patriei și al nației. Ghiță a scris și el generalului, la 21 ianuarie/2 februarie, ca și la 11/23 februarie, întrebându-l despre formalitățile pe care trebuia să le îndeplinească spre a-și depune candidatura ca deputat pentru Divanul ad-hoc ; își exprima satisfacția pentru primirea mai multor numere din *Presa Orientului* și *Steaua Dunării* și-și întreba părintele când se va înapoia, în sfârșit, în țară cu restul emigraților.

În privința repatrierii exilaților, Dimitrie Brătianu înaintase, încă de la 30 ianuarie/11 februarie, o scurtă

intîmpinare ministrului de afaceri externe al Mării Britanii, lordul Clarendon, insistînd să facă o intervenție la Poartă în vederea revocării firmanului de exilare din 1848 pentru ultimii 25 emigrați aflați peste hotare, dintre care 11 (printre ei numărîndu-se Magheru și nepotul său Nițu) erau arătați ca șezători la Constantinopol, cîte unul la Smirna, Samos, Rusciuk și Brusa, adică Tell, Ghica, Pleșoianu și Al. Zane, 9 la Paris (printre care C. A. Rosetti, Ștefan și N. Golescu, I. Brătianu), iar el însuși la Londra.

Pînă la rezolvarea acestei probleme, Magheru a militat însă ferm în privința consultării corecte a electoratului din Principate în vederea alegerii Divanelor ad-hoc. Astfel, la 3/15 februarie 1857, a înaintat, concomitent, marelui vizir Reșid pașa și ambasadurilor puterilor garante la Poartă, un memoriu conținînd observațiile sale asupra dispozițiilor prevăzute în firmanul de convocare a ziselor Divane. Acestui memoriu, inserat în rezumat în ziarul *La presse*, i s-a făcut o largă publicitate de către periodicul unionist *L'Etoile du Danube*, care l-a publicat atît fragmentar (nr. 22, din 5 martie), cît și integral (nr. 23, din 12 martie). Magheru ridică obiecții în privința conținutului articolelor 1—4, criticînd limitarea participării sau excluderii unor categorii de locuitori de la alegeri, în rîndul cărora cita preoții de țară, moșnenii și mazilii ș.a.; el protesta, de asemenea, și pentru alegerea vice-președinților Divanului numai dintre boieri, în pofida principiilor democratice.

Scriindu-i despre toate acestea Alexandrinei, la 8/20 februarie, el îi cerea să-l roage pe Ioan Maiorescu să publice în vreun ziar din Viena amintitul firman cu observațiile ce i le adusese el. Același document, cu îndreptările propuse, l-a trimis în țară fiului său Ghiță, la 13/25 februarie 1857, împreună cu mai multe articole din ziare, cu recomandarea de a fi citite de toți bunii patrioți, „să nu rămînem de rîsul Europei și de eterna disprețuire a lumii întregi“.

Partida națională milita intens și cu mult entuziasm în ambele Principate. La 8/20 martie Ghiță își înștiința tatăl că „nația este în foc și mișcare în toate spiritele,

Unirea triumfează și bătrînii cei mai retrograzi subscriu listele“, iar peste trei zile, la 11/23 martie, revenea subliniind că în „patria noastră, noi toți lucrăm și avem mari speranțe de triumf. Acum o să deschidem cluburi și aici ca și în celelalte districte. Unirea „este de toți proclamată și susținută cu giurămînt“.

Lupta românilor din Principate pentru unire era urmărită cu profund interes și simțăminte de solidaritate și de către românii din Transilvania. Astfel, încă la 5 ianuarie 1855, *Gazeta Transilvaniei* scria : „Principatelor li se cuvine și trebuie înlătuntru o neatîrnare cu totul suverană, proprie, națională a lor“ și acest lucru le îndeamnă „să se unească într-un singur stat românesc“.

Ceva mai tîrziu, la 26 februarie/10 martie, generalul a scris vechiului său prieten Arăpîlă, întors în țară, mărturisindu-i că, „străinătatea mi-a devenit nesuferită și nu-ți poți închipui cîtă bucurie mi-a cauzat cele cîte îmi zici despre înturnarea emigraților în țară, că adică caimacamul este bine dispus pentru noi și că, în experiența lui de oameni și de lucruri, cunoaște mai bine decît toți cum că oamenii cei mai periculoși pentru ordinea publică sunt boierii din țară... Acum, frate Goleșcu, ia-ți o misie frumoasă : îndată ce vor sosi comisarii [puterilor garante] făceți tot ca împreună cu caimacamul să avem voe și noi emigrații a ne înturna în vetrele noastre și a ne bucura și noi de regenerarea Patriei noastre“. De la fiica Alexandrina, la 20 februarie/4 martie, a aflat despre moartea caimacamului reacționar al Moldovei, Toader Balș (17 februarie/1 martie); în locul său a fost numit însă un alt reacționar, Nicolae Conachi Vogoride.

Tot în această vreme de maximă activitate politică, lui Magheru i-a fost dat să facă față și unor probleme de familie de o natură foarte delicată. Fiicei sale i s-au făcut propuneri neașteptate de căsătorie din partea bătrînului logofăt craiovean Dimitrie Haralamb, om foarte înstărit, din partida conservatoare.

În răspunsul pe care Magheru i l-a dat lui Haralamb la 11/23 martie 1857, el arăta că pentru a-și da acordul îl opreau două lucruri : întii, că a lăsat copiilor săi întreaga libertate în problemele de căsătorie, iar în al doilea

rind, își cunoștea fata ca fiind „contra acestor idei de fericire lumească de când maica noastră patria suferă și de când cei ce s-au sacrificat pentru un viitor mai fericit al ei sînt osîndiți a-și petrece zilele pe tărîmuri străine“.

...În țară, militanții unioniști ajunseseră să-și definească platforma politică. Astfel, la 1/13 martie 1857, Comitetul Electoral al Unirii constituit la Iași și-a fixat ca obiective : unirea Principatelor, neutralitatea și autonomia noului stat, principe străin ereditar și adunarea reprezentativă. La București, în cursul aceleiași luni, Comitetul Central al Unirii care a luat ființă la 3/15 martie a adoptat un program asemănător. Acesta nu era împărțit însă în întregime de către toți. Astfel, în scrisoarea adresată lui Magheru la 17/29 martie, din țară, Petrache Peretz demasca manevrele reacțiunii și se pronunța categoric împotriva alegerii unui prinț străin, „ca să mai sugă și acela din puținul sînge ce-a mai rămas prin vinele biete țări“. Dealtfel, generalul însuși și-a exprimat rezervele îndreptățite în această privință, după adoptarea programului Comitetelor unioniste de la București și Iași, în scrisori separate, dar cu un conținut aproape identic, adresate, respectiv, la 18/30 martie și 16/28 aprilie, fraților Hristache și Ioan Polihroniadi, agenți de legătură între emigrați și cercurile progresiste din Țara Românească, precum și patriotului moldovean Dimitrie Rallet. În esență Magheru declara : „Eu nu împărtășesc opinia celor care susțin cum că Divanurile ad-hoc ar trebuie să exprime de-a dreptul ca o dorință obștească a nației, dorința d-a li să acorda... un prințip strein... ; am credința și convecția [convingerea] cum că a manifesta această cerere este a ne crea piedici grele și pericole pentru cîștigarea Unirii, care, precum să știe, este singurul mijloc de mîntuire pentru nația rumână... Această cerere de principe străin ar deveni o armă neașteptată în mîna Turciei și inamicilor naționalității rumâne și ar compromite serios Unirea. Aceasta bine au înțeles-o toți aceia carii în astă criză în care să află nația nu să gîndesc decît la nemernica lor ambiție, la egoistele lor interese. Acești oameni inamici ai țării lor, instrumente ai inamicilor din afară, unii setoși d-a se mai așeza încă o

dată pă scaunile domnii, alții de a apuca să fie și ei voivozi, alții, ca partizani ai lor, de a deveni și ei miniștri, urlă că vor un principe strein și propagă această idee cu mult mai mare energie decât chiar adevărații patrioți, care ecsprimă această dorință în cuget curat, dar fără vreme, după convicția mea. Să ne ferim dar de aceste clevetiri ale înăspriților în rău...“ Națiunea, preciza Magheru, cerind „un principe strein, fără a arăta de cine să fie ales, ea renunță firește la dreptul său secular de a-și alege pă domnitor, lăsîndu-l în dreptul puterilor... Diplomații favorabili Unirei cu carii am avut onoarea a mă consulta mi-au declarat confidențial cum că patrioții moldo-rumâni să se silească în tot chipul a lăsa cu totul de o parte chestia de principe strein“.

Printre acești diplomați cu care generalul avea relații susținute, se număra și Carroll Spence, ministrul rezident al Statelor Unite ale Americii la Poartă, un mare admirator al lui Magheru, a cărui scrisoare către Kossuth din 4/16 martie 1849 o dădea drept exemplu de clarviziune și maturitate politică. După cum rezultă din rapoartele înaintate de diplomatul american Departamentului de Stat din Washington, la 16 februarie și 8 aprilie 1857, toate relatările privitoare la țările române — unde avea de gînd să călătorească — proveneau de la Magheru, „care cunoștea, ca nimeni altul, condiția lor actuală“. Într-adevăr, la 27 februarie Carroll Spence se adresa direct generalului cu rugămîntea de a-i furniza toate informațiile de care dispunea privitoare la situația țărănimii din Principate, cu referiri nu numai la condițiile ei de trai și la metodele de cultivare a pămîntului, dar și la credințele și la starea ei spirituală și morală, informații însoțite, dacă era posibil, și de stampe. Carroll Spence se exprima ca un fervent susținător al Unirii, asumîndu-și rolul de sprijinitor al cauzei românilor în cercurile diplomatice din capitala otomană. El a fost solicitat chiar de ambasadorul Franței, Thouvenel, să pledeze pe lîngă Magheru și alți patrioți români să-i convingă pe partizanii Unirii din țară să nu recurgă la metode greșite și să renunțe la unele cereri exagerate (printre care aceea a unui principe străin), ceea ce, potrivit păre-

rii lui Spence, ar fi oferit Turciei și Austriei un prilej să intervină cu forțe militare pentru a împiedica înfăptuirea Unirii în atari condiții.

Problema care frământa în modul cel mai acut pe Magheru și ultimii emigrați rămași în Turcia era aceea a grabnicei lor înapoieri în patrie, unde, încă din luna martie, se deplasaseră în anchetă comisarii puterilor garante și se făceau febrile pregătiri în vederea alegerilor pentru desemnarea deputaților în Divanele ad-hoc. În amintita scrisoare către Rallet, trimisă la 16/28 aprilie 1857, Magheru i se destăinuia : „Noi carii suferim de 9 ani aproape, departe de vetrele noastre pentru că ne-am iubit patria, ne vedem azi suferințele în culmea lor, căci ne vedem alungați și de la această sfântă și sublimă sărbătoare a regenerații patriei noastre. Dar noi de departe, cu lacrimile în ochi și cu inima zdrobită asistăm la tresăririle de regenerație ale națiunii noastre“. Și într-un adevărat strigăt de desnădejde Magheru blestema pe toți dușmanii, străini și români „carii ne mai țin pă amarul pământ al eczilului și Dumnezeu le va plăti, căci ne va da Unirea și Unirea va afonda în nimicnicie pă toți acești vrăjmași jurați ai Rumâniei“. În încheiere adresa „cele mai amicale îmbrățișări... bunilor compatrioți... C. Urmuzache [!], Mihalache Kogălniceanu, fraților Alecsandri și Mălinescu, precum și tuturor aceluia carii, cu d-voastră aleargă, lucrează și sînt gata la orice sacrificiu pentru unirea, tăria și fericirea scumpei noastre Patrii Rumânia“.

De fapt, încă din anul 1856, marele vizir Reșid pașa promisese, atît lui Magheru cît și altor exilați, că le va înlesni repatrierea, anulînd opoziția cercurilor reacționare din țară. Poarta a ezitat, însă, să dea curs acestei solicitări, datorită faptului că atitudinea exilaților de profund devotament față de cauza unionistă era notorie. Magheru intervenise — printre alții — și pe lângă ministrul american Spence, care, în raportul său din 8 aprilie 1857 către Departamentul de Stat preciza că s-a folosit de prilejul unei întîlniri cu lordul Redcliffe, ambasadorul britanic, pentru a-l ruga să intervină pe lângă guvernul otoman în favoarea patrioților români. Diplomatul american declara că, la cererea sa, Redcliffe „a cerut Porții

întoarcerea unora dintre refugiații implicați în revoluțiile de la 1848, deși era conștient de faptul că printre ei era și un important sprijinitor al Unirii“, adică Magheru. Așa cum era obiceiul la Poartă, lucrurile au târăgănat și mai întâi au fost lăsați să intre în țară exilații de la Paris, printre care C. A. Rosetti, Ion Brătianu și frații Ștefan și Nicolae Golescu, nu înainte însă de a fi făcut și ei un stagiu chinuit de așteptare de câteva luni la hotare, la Rusciuk. Arăpilă, într-o scrisoare adresată în aprilie lui Magheru, îi dădea asigurări liniștitoare : „Vei fi aflat că Vizirul a declarat unora din comisarii [puterilor garante] că Poarta nu mai pune nici o piedică la întoarcerea expatriatilor în țară și că treaba aceasta rămâne a se regula acum la București. Acei comisari au și luat act despre aceasta și au invitat pe caimacam a spune și el intențiile lui personale. Caimacamul a răspuns că el nu face nici o deosebire între esilați și că îndată ce-i va declara Poarta formal că nu se mai opune la întoarcerea lor în țară, el le deschide porțile mari la toți... Întoarcerea voastră în țară puteți dar să o socotiți ca și câpătată. Atîta numai ați pierdut că n-o să vă lase a vă întoarce toți deodată ; *ca să nu se facă vilvă mare în țară*, zic ei ; noi însă credem, ca să nu puteți lua parte la alegeri toți“. Magheru i-a răspuns însă lui Arăpilă, la 1/13 mai, cu îndreptățită neliniște : „Poarta ne zice că caimacamul are cădere a băga în țară pe emigrați ; caimacamul zice că spre aceasta este necesarie *viza* Porții ! Apoi cum poate cineva să înțeleagă ceva din această încurcătură ? La aceste nedumeriri și probleme, te rog, iubite amice, a-mi da deslușiri“. După ce făcea cunoscut adresantului că-i mai expediase scrisori prin intermediul comisarilor sard, cavalerul Raffaello Benzi, și britanic, Sir Henry Bulwer, generalul îl informa pe Golescu că „dl. Carroll Spence, ministrul Statelor Unite lângă Poartă, vine în țară, mergeți de-l vedeți⁸⁸. Este unul din streini[i] care ne poartă cel mai mare interes“. Iar în final își exprima părerea : „Eu cred că de ne va

⁸⁸ Diplomatul american a sosit, într-adevăr, la București, la 5/17 mai, fiind cel dintii reprezentant oficial al guvernului U.S.A. care a vizitat Principatele.

lăsa să intrăm, va fi tocmai după elecții, căci după cum zici, nu doreau să alegem și noi deputați sau să fim aleși“.

Dimitrie Rallet a scris și el generalului la 15/27 mai, exprimându-și indignarea față de tergiversările ivite în problema repatrierii exilaților : „Ce sînt oare aceste manevre în urma împăcării dintre puteri ? Ce înseamnă prigonirea acelor ce nu au altă vină decît că s-au rostit la 1848 în favorul suzeranității ? Sper însă că această uricioasă și ridicolă stare de lucruri nu va putea lung să ție“.

Cu gîndul la întoarcerea în țară, Magheru coresponda asiduu cu copiii săi. Astfel, la 8/20 mai, generalul scria Alexandrinei, dîndu-și acordul pentru plecarea ei la băi, trimițîndu-i 150 de galbeni. Îi relata că la 30 aprilie/12 mai fusese invitat la prînz de ministrul american Spence și acolo cunoscuse și pe Gheorghe, fiul cel mare al fostului domnitor Știrbei, cu care vorbise despre cunoștința lor comună, profesorul Ioan Maiorescu, reîntors la Viena și pentru care tînărul nutrea mare respect.

Între timp se accentuaseră stăruințele logofătului Dimitrie Haralamb de a obține mîna Alexandrinei, fapt pentru care generalul a trimis pe Ghiță la Viena, spre a o convinge pe Alexandrina să accepte propunerea. Ghiță scria tatălui său, la 11/23 mai, punîndu-l la curent cu insistențele depuse pe lîngă sora sa, dar respinse de aceasta. El își informa tatăl despre vizitele pe care fratele mai tînăr, Romulus, le primise la Viena din partea mamei lui, Maria Caramalău (de altfel, pînă la acea dată, ea și contribuise la întreținerea și educarea băiatului cu diferite sume de bani).

Din păcate, în cursul verii 1857 generalul Magheru s-a îmbolnăvit din nou. Se pare că a fost vorba de ceva destul de grav, căci copiii săi (Ghiță întors la Tîrgu Jiu, iar Alexandrina, din Viena), i-au scris cu neliniște la 14/26 și, respectiv, 15/27 iunie, exprimîndu-și temerile provocate de tăcerea lui. Magheru a răspuns fiicei sale abia la 26 iunie/8 iulie, lămurind-o că nu putea „pleca pentru patrie mai-nainte de 15 iulie din cauză că pînă atunci abia crez că voi putea termina cura ce mi-a orînduit

doctorii ca să fac pentru împuternicire de slăbiciunea în care m-a adus boala“. Și continua : „Voi trimite, însă, pe verul tău mai înainte pentru mai multe necesități ; după ajungerea mea în patrie, voi avea grije, precum ți-am scris cu expediția trecută, ca să-ți trimit bani pentru tot ce voi socoti spre îndeplinirea necesităților ce mi-ai scris și precît însă se va și putea, precum și plecarea voastră din Viena d-a veni în patrie în viitorul septembrie ca să ne vedem odată cu toții la un loc, fiindu-ne destul de cînd suntem despărțiți“.

Ghiță îi scria generalului, din țară, la 23 iulie/4 august implorîndu-l : „Tată, vino mai curînd, este de mare importanță venirea ta în circumstanțele de față... Toți orășenii [din Tg. Jiu] vor să te aleagă deputatul lor. Eu, deși eram decis și aveam toate șansele de [a fi] ales, însă mă rugară a da locul d. Tell, care [ceea ce] voi și face“ ; restaurarea caselor din Tîrgu Jiu era aproape terminată, numai mobilă nouă trebuia procurată. La 16/28 august, fără a ști că la acea dată tatăl său pusese, în sfîrșit, piciorul pe pămîntul patriei, Ghiță revenea, rugîndu-l : „Ah !, tată, cum nu te gîndești ce întristare îmi causează nevenirea ta. Circonstanțele cer ca să fii aici. Peste puțin cred că s-ar începe și eleziile. O victorie de față este frumoasă ; îți pregătesc o partidă între orășeni ; toți mă întrebă ; te-am trecut cu observație între orășeni, rămîne pînă vei veni a te decide unde vrei“. În final, Ghiță întreba de vărul Nițu : „El de ce nu vine ? Am primit și scrisoarea lui din 14 iulie. L-am trecut și pe el ca alegător. Pînă acum nu este [!] obstacole“. La 15/27 august, Alexandrina îi scrisese lui Ghiță despre întoarcerea sa de la băi ; era nerăbdătoare să afle vești de la tatăl lor ; în ceea ce privea venirea ei în țară, avea să le telegrafieze la momentul oportun. Privea lucrurile cu mai mult optimism, deoarece se produsese multe schimbări „favorabile pentru țările noastre“ în politica europeană.

Intr-adevăr, unele dintre marile puteri luaseră poziție față de samavolniciile caimacamului Nicolae Vogoride în Moldova. Acesta, ajutat de ministrul său de interne Costin Catargi, falsificase rezultatul alegerilor pentru Divanul ad-hoc, în așa fel încît partida unionistă să fie pusă

în minoritate. Dimitrie Rallet, M. Kogălniceanu și V. Alecsandri s-au deplasat la București, spre a înainta un protest hotărît comisarilor puterilor garante împotriva falsurilor lui Vogoride și ale complicilor săi. În urma protestelor patrioților moldoveni, comisarii Franței, Rusiei, Prusiei și Sardiniei, respectiv baronul Charles de Talleyrand-Périgord, Constantin Basily, baronul Emil von Richthofen și cavalerul Raffaello Benzi au intervenit pe lângă Poartă.

Intr-o scrisoare pe care o adresa din Constantinopol fiicei sale Alexandrina, la 19/31 iulie, Magheru arăta că „stăruințele guvernului francez relative la neorînduielele urmate în Moldova asupra elecțiilor ș.a. în contra acelor stipulate prin Tratatul de pace [de la Paris] sînt energice... De vreo 4 zile ambasadorul francez, în numele împăratului Napoleon, a cerut cu hotărîre la guvernul turc anularea tuturor lucrărilor făcute pînă acum în Moldova și a se urma altele, potrivit cu înțelesul Tratatului de pace“.

Și, după cum se știe, în urma amenințărilor Franței — la care s-au alăturat, din motive diferite, Rusia, Prusia și Sardinia — de a rupe relațiile diplomatice cu Poarta și proferate pe data de 23 iulie/4 august, precum și după întrevederea care avusese loc între 6—9 august la Osborne între Napoleon al III-lea și regina Victoria a Angliei, în timpul căreia cei doi monarhi ajunseseră la un compromis, Marea Britanie asociindu-se și ea la demersul colectiv al celorlalte puteri — Turcia a fost nevoită să anuleze, la 12/24 august, alegerile pentru Divanul ad-hoc al Moldovei. Și cum era de așteptat, noua consultare electorală care a urmat imediat în Moldova a dat cîștig de cauză unioniștilor, cu o majoritate covârșitoare de voturi.

Acest moment important al luptei pentru Unire, Magheru l-a trăit însă în țară. La 30 iulie/12 august el a primit o scrisoare din București, de la Hristache Polihroniade, în care îi era anunțată permisiunea de a se înapoia în țară, indicîndu-i-se formalitățile cerute de caimacam și autorități în vederea legalizării documentelor necesare călătoriei de întoarcere. Pe vechiul său

pașaport, eliberat la 6/18 februarie 1854, de către ambasadorul otoman la Viena, Arif efendi, generalul a obținut viza de plecare din Constantinopol, la 7/19 august 1857, îndreptându-se spre București, însoțit de un slujitor al său numit Ioan Pălescu. După o călătorie de o săptămână, cu vaporul, pe Marea Neagră și Dunăre, Magheru a debarcat la Brăila, la 15/27 august. Apoi a primit cai de poștă pentru transportul pînă la București, unde a ajuns două zile mai tîrziu. După o ședere de cîteva ore în Capitală, caimacamul Al. D. Ghica a dat poruncă să i se pună la îndemîină 16 cai cu surugiii necesari spre a-l duce pînă la Craiova și Tg. Jiu.

Sosirea generalului în țară a fost anunțată de ziarul unionist bucureștean *Secolul*, în nr. 62, din 19 august, în termeni foarte elogioși: „Vineri, 17 august, veni în București de la Constantinopol generalul *George Magheru*; în aceeași zi și porni spre Gorj. Deși venirea sa nu fu cunoscută în Capitală, cîteva ore ce le petrecu aci fu neconținut încungiurat de o mulțime de persoane ce veniră să vadă [pe] acest nobil martir al cauzei noastre. Din parte-ne felicităm pe acest patriot de buna sa venire pe pămîntul țării sale și urăm ca lacrămile ce le-am văzut vărsînd, de bucurie, să-i fie cele din urmă, închipuindu-ne, în timp de noă ani, cîte trebuie să fi vărsat pe țermurile streinătății. Felicităm asemenea țara noastră și mai cu seamă pe concetățenii săi gorjani, că se presintă în mijlocul lor, în niște împrejurări așa de serioase, puindu-le din nou persoana sa în serviciul patriei. Nu ne îndoim că lungă experiență a esilatului va fi privită și înaintea țirgu-jienilor, ca înaintea celeilalte lumi, un merit mai mult a[l] patriotului nostru“.

Generalul a fost felicitat călduros pentru întoarcerea sa și de către rezidentul Olandei la București, cavalerul Jan de Keun, pe care-l cunoscuse la Constantinopol, transmițindu-i, la 15/27 septembrie, omagiile cele mai cordiale. După ce a tras la casele lui Dimitrie Haralamb din Craiova⁸⁹, Magheru a sosit, în cele din urmă, la Țirgu

⁸⁹ Se aflau pe fosta stradă a Abundenței nr. 9, din suburbia „Sf. Gheorghe-Vechi“, pe locul unde se înalță astăzi Școala nr. 2 „Frații Buzești“, de pe Bulevardul 23 August nr. 5.

Jiu, de unde Ghiță a scris cu mare bucurie sorei sale, la 23 august/4 septembrie. Îi spunea că tatăl lor era sănătos, dar slăbit în urma bolii de care zăcuse.

Curînd și Nițu a reușit să se repatrieze, stabilindu-se la Tîrgu Jiu, în septembrie 1857.

După sosirea la Tîrgu Jiu, atît Magheru cît și fiul său Ghiță au fost desemnați candidați pe listele partidei naționale. Ziarul *Secolul*, în nr. 68 din 9/21 septembrie făcea prezentarea candidaților unioniști, îndemnînd alegătorii să-i voteze. Despre general se spunea că întruchipa „tipul adevăratului român“, a cărui „frumoasă vieață i-a făcut onoare în străinătate“. Încă „din mica [frageda] sa copilărie“, generalul a arătat „un înfocat patriotism pentru țeara sa“. La Poartă „acest bărbat făcu cunoștința mai multor persoane înalte și nu încetă a le iniția în adevăratele interese ale țării, protestînd și dînd memorande“. Despre Ghiță se afirma că „a probat destul amoroarea de patrie și independență de caracter“, neîncetînd „a lucra cu un entuziasm și un devotament rar pentru răspîndirea și întinderea sfintelor idei de regenerare politică a românilor“.

Nu este lipsit de interes a arăta că în rîndul candidaților partidei naționale din partea județului Dolj s-a prezentat și logofătul Dimitrie Haralamb — pretendentul la mîna Alexandrinei — pe care amintitul ziar îl descria ca fiind „cel dintîi dintre boerii de cl. I care a primit programa națională“, fiind ales „în unanimitate prezident al Comitetului central [unionist] din Craiova“, contribuind „prea mult pentru propagarea programei“.

Repartiția candidaturilor progresiste pentru județul Gorj a fost următoarea : pentru proprietarii mari a fost desemnat generalul Magheru (deoarece poseda mai multe moșii, munți, case ș.a.) ; în numele proprietarilor mici — Christian Tell, iar din partea orășenilor Ghiță Magheru.

În urma alegerilor, candidații unioniști din toate județele au obținut un mare succes. Rezultatele au fost publicate în *Buletinul Oficial* din 27 septembrie/9 octombrie, unde se arăta că pentru județul Gorj au fost aleși ca reprezentanți ai marilor proprietari Gheorghe Magheru (cu cel mai mare număr de voturi, 30), urmat de serda-

rul Zamfir I. Broșteanu (26 voturi), al micilor proprietari Christian Tell, al orășenilor serdarul Barbu Gănescu (Ghiță Magheru a pierdut în alegeri) și al țăranilor clăcași Ioan Voicu. Ca deputați în Divanul ad-hoc au fost aleși — printre alții — N. Golescu, C. A. Rosetti, Gr. Ioranu (la București), Ștefan și Al. G. Golescu (Arăpilă), în Muscel, N. Pleșoianu, în Dolj, iar în Argeș, frații Ion și Dimitrie Brătianu.

Înainte de începerea lucrărilor Divanului ad-hoc, generalul Magheru a primit o interesantă scrisoare de la Viena, purtând data de 12/24 septembrie și semnătura tânărului economist hunedorean Dionisie Pop Marțian (1829—1865), un protejat al Alexandrinei Magheru, care-i aprecia foarte mult meritele și îl susținuse în studiile sale, fiind totodată și profesor al micului Romulus. Patriotul transilvănean recomanda încercatului revoluționar să sugereze Divanului ad-hoc din București și Iași ca, „după proclamarea uniunii țărilor, să unească ambele Divanuri, ca principiul exprimat să-l facă faptă“. Totodată, Divanul unic să pronunțe „susținerea (iar nu restaurarea) autonomiei României *incondiționat de tractatele cu Poarta*“, pentru ca Principatele, odată unite, să scuture suzeranitatea otomană.

Cu câteva zile înainte de plecarea la București, spre a participa la lucrările Divanului, Magheru a însărcinat, printr-o scrisoare trimisă din Craiova, la 28 septembrie/10 octombrie, pe nepotul său Nițu, aflat la Tîrgu Jiu, să plece la Viena, spre a-i aduce în țară copiii, pe Alexandrina și Romulus. Fiind presat de nevoi, generalul a făcut un mare împrumut bănesc la Dimitrie Haralamb, lucru pe care i l-a imputat cu vehemență fiica sa. Nițu, primind misiva unchiului său la 2/14 octombrie, a și purces la drum, prin Turnu Severin și Orșova, apoi cu diligența la Timișoara și Szeged, de unde, luînd „drumul de fier“, a ajuns la Pesta, oraș din care scria generalului, la 11/23 octombrie, informîndu-l de etapele călătoriei sale și purcederea mai departe la Viena, tot cu „carul cu fier“.

La data cînd îi scria nepotul său, generalul Magheru se afla în București, unde, la 30 septembrie/12 octombrie, se deschiseseră lucrările Divanului ad-hoc. Ele se țineau

în sala de ședințe a Mitropoliei, sub președinția nominală a mitropolitului Nifon. În prima zi, s-a procedat la alegerea a două comisii pe secții pentru verificarea împuternicirii deputaților; din prima a făcut parte și generalul, ales cu 76 voturi. În ședința din 8/20 octombrie deputatul Constantin A. Kretzulescu a făcut o interpelare în Divan, cerînd să fie declarate „ca dorință unanimă a nației române“ cele patru „puncturi ale partidei naționale, adică unire, neutralitate și autonomie, prinț străin și guvern constituțional“. Magheru s-a ridicat în ședință și a cerut, în numele alegătorilor săi, să se introducă un amendament în legătură cu prințul străin. Generalul se declarase adversar al unui asemenea deziderat încă din 1855; totuși, în final—respectînd cerința majorității— a acceptat, dar rugînd a se adopta un corectiv, și anume, „prinț străin ales de nație“. Magheru înțelegea prin expresia „ales de nație“ posibilitatea ca „înaltele puteri să arate nației pe acei candidați cari vor primi a veni la tronul României Unite și nația să aleagă dintre acești candidați pe acela ce-i va conveni mai bine“. El a îndemnat pe deputați să accepte amendamentul propus de el „ca o cestiune de drept, ce derivă din autonomia națiunii de a-și alege ea însăși șeful său. Aceasta ar fi cea mai justă satisfacție dată drepturilor noastre *ab-antiquo* și cel mai mare triumf ce am pregăti viitorului nației noastre și a noului suveran, a cărui stabilitate va fi garantată nu mai puțin de afecțiunile și devotamentul a cinci milioane români ce-l vor alege“.

În ședința din 9/21 octombrie, Divanul a acceptat însă, cu majoritate de voturi, propunerea lui C. A. Kretzulescu, ca fiind expresia voinței partidei naționale. De acest lucru s-a arătat entuziasmat Ghiță Magheru, care scria tatălui său la București, la 15/27 octombrie, exprimînd „extazul de fericire“ în care i-a aruncat pe toți patrioții știrea că „amîndouă camerile naționale [cele două Divanuri ad-hoc] au votat cu aclamație pentru fericirea patriei“ și că deputații au făcut dovada că „în vinele lor mai curge un sînge străbunesc“.

Cu o zi înainte, la 14/26 octombrie, după cum relatează o corespondență a ziarului lui C. A. Rosetti, *Românul*

(22 octombrie/3 noiembrie), negustorii din Capitală au oferit, în sala caselor Slătineanu, un banchet în onoarea deputaților Divanului ad-hoc, printre invitați aflându-se și generalul Magheru. El a rostit, cu acest prilej, un toast în cinstea comisarilor puterilor garante care urmăreau desfășurarea lucrărilor celor două Divanuri, din București și Iași.

În a 12-a ședință a Divanului ad-hoc din Muntenia (4/16 noiembrie), deputatul Eugen Predescu a cerut ca formularea privind cele 4 puncte cerute de nația română să fie redactată astfel : „Ele sînt așa de strîns legate una de alta, încît fără una dintr-însele nația română n-ar putea ajunge la fericirea care ne așteaptă“. Generalul a protestat însă „împotriva acestui amendament“, găsind că cele 4 „puncturi sînt bine redigiate în textul Memorandumului“, pe cînd „din amendamentul propus s-ar înțelege că de nu s-ar acorda una din cereri, nu vom voi nici pe celelalte“ ; moțiunea lui Magheru a fost reținută și Divanul a și votat în favoarea ei, respingînd amendamentul lui Predescu.

La 9/21 noiembrie generalul a cerut permisiunea Divanului spre a pleca să-și revadă familia, întoarsă din străinătate, adică fiica și băiatul cel mic, de care fusese despărțit mai bine de trei ani.

După mari frămîntări și cu multă greutate, Alexandrina își dăduse în sfîrșit consimțămîntul la căsătoria cu Dimitrie Haralamb. Făcuse acest pas, după cum scria ea din Viena, la 16/28 octombrie, mai ales datorită împrumutului bănesc contractat de tatăl ei de la Haralamb. Într-o epistolă, cu caracter mai intim, trimisă vărului Nițu, înainte ca acesta să sosească în capitala Austriei, Alexandrina își manifesta desnădejdea față de situația creată, acuzîndu-se pe sine însăși că este cu atît mai nenorocită, cu cît singură și-a făcut răul rămînînd pînă atunci nemăritată ; acum, după ce acceptase căsătoria, se simțea umilită, deoarece îi fuseseră nesocotite „ambitiunea, orgoliul, demnitatea“. Dealtfel, cu o lipsă de tact evidentă, crezînd că banul suplinește orice sentimente, vii-

torul soț se și grăbise să trimită Alexandrinei, după acceptarea cererii în căsătorie, suma de 4 000 florini spre a-și cumpăra trusoul de nuntă din Viena.

Sosit în capitala Austriei, Nițu a scris unchiului său, la 24 octombrie/5 noiembrie, făcându-i cunoscute cheltuielile în vederea nunții Alexandrinei, urmînd ca în vreo trei săptămîni, călătorind pe Dunăre cu vaporul pînă la Orșova, să se întoarcă cu toții în țară. Totodată, el îi cerea lui Ghiță să pregătească vreo cinci care mari pentru transportul bagajelor pînă la Tîrgu Jiu. Nițu a revenit apoi din Viena, într-o altă scrisoare, din 18/30 octombrie, adresată generalului, în care, de data aceasta, făcea o recomandare pentru înzestratul tînăr economist Dionisie Pop Marțian, care va pleca și el spre țară, și unde spera „să poată căpăta o catedră la colegiul nostru“. Ruga să i se prețuiască meritele, „căci ar putea fi prea de folos amatorilor de studiu“. La rîndul ei, Alexandrina adăuga un post-scriptum, arătînd tatălui său că aducătorul scrisorii era însuși „d-nu Marțian, carele în atîtea rînduri ți-a scris și care a învățat pe Romulaș“, meritînd „a dobîndi orice post măcar. De poți face ceva pentru dînsu, fă, căci se cade a-i mulțumi și noi pentru ostenele ce și-a dat, învățînd pe Romul“.

Dionisie Pop Marțian a nutrit sentimente de mare admirație — poate chiar o tainică iubire — pentru Alexandrina, care l-a ajutat mult în timpul studiilor la Viena. În orice caz, el a ținut, mai tîrziu, să-și exprime devotamentul față de această tînără care s-a jertfit pentru patrie și familia ei, petrecînd 9 ani într-un exil chinuitor și apăsător din plin de necazuri și nevoi, în tot timpul pribegiei purtînd doliu și lăsînd la o parte orice probleme de ordin afectiv personal. Marțian i-a închinat o meditație poetică cu toată discreția și fără a-i pomeni numele, într-o plachetă tipărită abia în 1865, anul morții premature a autorului, și intitulată sugestiv *Essemplulu Essilatei din anulù 1848*. Ultimele versuri ale poemului sînt revelatoare, credem, pentru admirația ce o purta Alexandrinei : „Ferice de cel ce te cunoște și te pricepe ! / Ferice de patria care-ți zice fiică ție ! / Ferice de cauza căreia ești apostolă tu !“.

În sfârșit, înainte de a părăsi Viena, Nițu a înștiințat pe unchiul său printr-o scrisoare, expediată la 24 octombrie/5 noiembrie, despre ultimele preparative în vederea întoarcerii. Dată fiind importanța evenimentelor care se petreceau în țară și în primul rând desfășurarea lucrărilor Divanurilor ad-hoc, Nițu a abordat în cuprinsul misivei sale și probleme de ordin politic. Își exprima părerea în ceea ce privește modul în care trebuie să acționeze deputații Gorjului în cadrul Divanului. Ei trebuie să se gândească permanent că „avem în mână fericirea sau moartea patriei noastre și că trebuie să ne dezbrăcăm de orice patimă, interes și amor propriu ca să ajungem la ținta ce și-a propus-o nația“. Cei nouă ani trecuți de la 1848 au fost suficienți pentru a-i fi învățat datoriile ce le revin în privința Unirii, țelul suprem al poporului.

După reîntîlnirea cu cei dragi, la Tirgu Jiu, Magheru s-a grăbit să-și reia locul în Divanul ad-hoc de la București, ale cărui lucrări — în special după formularea categorică a celor 4 „puncturi“ — se apropiau de sfârșit. La 7/19 decembrie el s-a alăturat grupului de deputați (C. A. Rosetti, Nicolae și Ștefan Golescu, Dimitrie și Ion Brătianu ș.a.), care au votat pentru înaintarea unei adrese de mulțumire către puterile garante. În sfârșit, înainte de prorogarea lucrărilor pînă la 20 ianuarie/1 februarie 1858, pentru care a votat și Magheru, el a adresat Divanului un ultim discurs, în a 21-a și cea din urmă ședință (10/22 decembrie 1857), declarînd — printre altele : „Am lucrat pînă acum într-o unanimitate de care roșesc rușinații inimizii. Am exprimat principalele dorințe, cu a căror espunere ne-a însărcinat mandataria nație. Unanimitatea faptelor este tăria, onoarea și fundamentul speranței noastre. Ea trebuie să ne fie dar cel mai scump bun, pentru că este cel mai sigur scut al inviolabilității patriei... Causa noastră, explicată cum este, e dreaptă și dreptatea e sprijinul ei... Atunci dar... cînd va veni timpul, precum suntem convinși, ca să ne exercem dreptul ce ni l-am rezervat pentru cele ce avem de a face, după hotărîrea conferințelor ce vor încheia marele op al Congresului din Paris, atunci mă va chiema datoria, consecvența și încrederea alegătorilor de a reveni pe această tribună“.

Așadar, lucrările Divanului ad-hoc din București s-au încheiat la 10/22 decembrie 1857, iar cele de la Iași la 21 decembrie 1857/2 ianuarie 1858, ambele formulând cereri aproape identice în ce privește viitoarea organizare a țărilor române : unirea Principatelor într-un singur stat, autonomie și neutralitate, prinț străin ereditar, guvern reprezentativ și constituțional. Doleanțele poporului român urmau să fie înaintate comisarilor puterilor garante spre a-și întocmi raportul necesar a fi prezentat noii Conferințe internaționale de la Paris, spre a decide asupra viitorului statut al Principatelor.

... Generalul Magheru s-a reîntors în sînul familiei. Anul 1858 începea pentru familia sa cu un eveniment matrimonial. La 16/28 ianuarie a avut loc, la Tîrgu Jiu, căsătoria Alexandrinei Magheru (în vîrstă de aproape 33 de ani) cu logofătul Dimitrie Haralamb, nași fiind o rudă a mirelui, George Haralamb și o „Elena Presvitera [preoteasa]“. Cu o zi înaintea nunții, în fața Tribunalului județului Gorj, se încheiase actul dotal al miresei, înzestrată de tatăl ei, dar și de grijuliul soț. Scoborîtor dintr-o familie boierească înslărită din Craiova, de origine greacă, Dimitrie Haralamb, mare proprietar în Oltenia, avea aproape 60 de ani și se afla la a doua căsătorie. Așadar, nici un ideal, nici o aspirație comună nu erau menite să apropie pe cei doi soți pe care îi separa dealtfel și enorma diferență de vîrstă, Haralamb fiind cu 6 ani mai bătrîn chiar... decît generalul Magheru, socrul său !

Alexandrina — potrivit educației și firii ei oneste — s-a arătat o soție exemplară, devotîndu-se cu abnegație celor doi copii care s-au născut din această căsnicie, dar despre fericire n-a fost niciodată vorba pentru dînsa, cu atît mai mult cu cît a avut de suferit și de pe urma persecuțiilor fiilor mai vîrstnici ai lui Haralamb. Necazurile și greutățile prin care a trecut această căsnicie, datorită firii risipitoare și necumpătate a lui Haralamb, au avut darul, mai tîrziu, să compromită chiar numele lui Magheru. Deocamdată, însă, la începutul anului 1858 generalul avea satisfacția — în credința lui — că asigurase viitorul fiicei și că se putea preocupa mai mult de starea gospodăriei proprii, consacrînd totodată o parte însemnată din timpul lui și activității politice.

Obstacolele ivite în calea unirii Principatelor și dezvoltarea lor pe calea progresului erau numeroase și dificile, atât pe plan intern, cât mai ales extern. Poarta otomană, puterea suzerană, nemulțumită de procesul continuu de emancipare a țărilor române și iritată de doleanțele exprimate prin Divanurile ad-hoc, a decis — cu de la sine putere — prin promulgarea unor firmane, la 8/20 ianuarie 1858, dizolvarea celor două adunări, fapt adus la cunoștința caimacamilor respectivi la 9/21 ianuarie de către comisarul otoman Safvet efendi. Hotărîrea pripită și ilegală a Porții a stîrnit un val de indignare în rîndul poporului român, revoltat de încălcarea grosolană a drepturilor de autonomie ale Principatelor. Și toate acestea se petreceau în vreme ce comisarii puterilor garante pregăteau raportul ce trebuia înaintat conferinței internaționale care urma să fie convocată în primăvară la Paris.

Noi emisari ai forțelor unioniste au luat drumul Occidentului, spre a lămuri opinia publică și guvernele respective asupra doleanțelor nestrămutate ale poporului român. Într-o scrisoare către un prieten, expediată la 27 ianuarie/8 februarie 1858, din Tîrgu Jiu, Magheru a făcut întemeiate considerații critice asupra firmanelor de închidere a Divanurilor și și-a arătat satisfacția pentru buna primire făcută lui N. Golescu și D. Brătianu în străinătate. „Această primire este meritată — aprecia generalul — căci ei reprezintă, deși nu formal, o frumoasă națiune care a jucat un rol în continentul nostru și sperăm că va mai juca“. La fel, generalul, la 1/13 februarie 1858, a primit o scrisoare din București, de la vechiul său tovarăș de luptă și idei Ștefan Golescu, scrisoare însoțită de un protest al foștilor deputați în Divane împotriva hotărîrilor Porții, pe care generalul trebuia să-l semneze și să-l înapoieze fără zăbavă. „Frate — declara cu năduf Golescu — nu crez că poate fi un singur om cu inimă de rumân, care să nu se fi indignat de coprinderea celui din urmă firman, în care țara noastră este asimilată cu o provincie ce face parte integrantă a Imperiului Ottoman“. Era de datoria tuturor patrioților „ca, cel puțin, să protesteze contra acestui firman care atacă

drepturile noastre strămoșești cu un dispreț mai tare decît în acel trecut necunoscut de Europa...“ Așadar, „noi care am fost deputați — conchidea Golescu — noi care am avut încrederea Nației, să ne îndeplinim și acum această sfîntă datorie și să fim încredințați că nu vom pecătui nici cum prin această faptă în fața omenirii“.

În același sens și în aceeași zi de 1/13 februarie, i-a scris lui Magheru și Dionisie Pop Marțian, stabilit acum în București. Marțian se arăta încrezător în misiunea lui N. Golescu și D. Brătianu în capitalele occidentale și presupunea că opoziția Turciei și a Austriei în privința Unirii va fi anihilată prin consensul stabilit între celelalte mari puteri.

Deocamdată, la București mai deliberau comisarii puterilor garante însărcinați cu redactarea și înaintarea raportului lor către viitoarea conferință de la Paris.

După cum fi scria Alexandrinei la Craiova, la 21 februarie/5 martie, Magheru locuind la Tîrgu Jiu, dorea să-și pună ordine în afaceri. În primul rînd, după o petiție înaintată încă de la 27 mai/8 iunie 1857 de către nepotul său Nicolae Gârbea spre a se descărca de îndatoririle sale de episcop al averii generalului, Tribunalul de Gorj a comunicat lui Magheru, la 24 februarie/8 martie 1858, încetarea atribuțiilor lui Gârbea. Totodată, la 2/14 iulie 1858 generalul a imputernicit, la Tîrgu Jiu, pe fiul său Ghiță să se ducă în Transilvania, la Gales, Săliște și Sibiu, spre a-i readuce lucrurile de gospodărie, colecțiile de arme, precum și caleașca depozitată acolo în timpul pribegiei. El a dat dispoziții ca lucrurile să-i fie aduse de „oameni cu chirie“, trecînd pe la granița Dușilor, din apropiere de Păltiniș, pînă la unul din munții săi Puru sau Petrimanu și de acolo la Tîrgu Jiu, iar caleașca să fie „pornită cu cai de chirie“ pe la Turnu Roșu pînă la Rîmnicu Vîlcii. Obținînd și aprobarea starostelui agenției austriace din Tîrgu Jiu, C. Lăzărescu, lucrurile i-au fost aduse conform indicațiilor date.

Vara și-a petrecut-o la munte, fapt ce a avut urmări pozitive asupra sănătății sale.

În ciuda numeroaselor și diverselor preocupări, Magheru a dovedit o permanentă aplecare către știință și

cultură, fapt evident și în acel frământat an 1858, cînd, la inițiativa revoluționarului italian Marc Antonio Canini, stabilit pentru o vreme la București, dornic să înființeze aici un „Institutu filologico-științifico-comercial“ pentru oamenii de carte din Principate, generalul a subscris cu 50 de galbeni, alături de Eufrosin Poteca, Ștefan și Nicolae Golescu ș.a.

Nimic nu-l putea însă absorbi pe Magheru ca problemele politice. El urmărea cu febrilitate evoluția evenimentelor, preocupat de soarta Principatelor. După ce la 28 martie/7 aprilie comisarii străini și-au încheiat raportul destinat informării guvernelor respective, la 10/22 mai a fost convocată la Paris conferința reprezentanților celor 7 țări semnatare ale Tratatului de pace din 1856. Dezbaterile aprinse, care au ținut pînă la 7/19 august 1858, au reflectat, ca și măsurile adoptate, divergențele dintre marile puteri, dezbinată de interese contrarii. Hotărârile conferinței erau departe de a corespunde dorințelor fundamentale ale națiunii române, exprimate clar prin Divanurile ad-hoc. Astfel, prin Convenția semnată în capitala Franței, cele două țări române urmau să poarte numele de *Principatele Unite ale Moldovei și Țării Românești*, dar trebuiau să aibă domnitori, guverne și adunări legislative separate, doar Comisia Centrală pentru alcătuirea legilor și Curtea de casație fiind comune, cu sediul la Focșani; se instituia responsabilitatea ministerială, se desființau rangurile și privilegiile boierești, iar relațiile dintre țărani și proprietari urmau a fi reglementate legal. Desemnarea membrilor Adunărilor electivă pentru alegerea domnitorilor se stabilea pe baza unui cens foarte ridicat (cel puțin 400 galbeni), fapt care îngreua foarte mult o largă reprezentare populară. Convenția de la Paris — ce a devenit astfel legea fundamentală pentru Principate — a avut, așadar, un caracter hibrid, înglobînd unele deziderate exprimate de Divanurile ad-hoc, dar respingînd dorința cea mai de seamă a națiunii — unirea definitivă, pe lîngă aceea a obținerii unui prinț străin ereditar.

În octombrie 1858 — după retragerea lui Al. D. Ghica și N. Vogoride — au fost numiți cîte trei caimacami în

fiecare țară (în Moldova — Ștefan Catargi, înlocuit apoi cu Ioan Cantacuzino, Vasile Sturza și Anastase Panu, de factură liberală, iar în Țara Românească — Emanoil Băleanu, Ion Manu și Ioan Al. Filipescu, cu toții de nuanță conservatoare), spre a asigura conducerea Principatelor și a supraveghea alegerile pentru Adunările electivă menite a desemna pe noii domnitori.

Atmosfera electorală febrilă, a stîrnit însă mari nemulțumiri prin censul ridicat și abuzurile comise, ce au împiedicat alegerea în Adunările electivă a unui mare număr de unioniști, printre care și a lui Magheru.

D. Pop Marțian i-a scris generalului în mai multe rânduri. La 1/13 octombrie se plîngea de amînarea concursului pentru catedra de economie politică și îi releva tensiunea politică din București. Într-altă epistolă îi vorbea despre concurența dintre diferiți reprezentanți ai boierimii la tronul domnesc. Față de toate aceste triste figuri, Pop Marțian îl considera pe Magheru, într-o altă misivă, drept un bărbat eminent, personalitate reprezentativă în istoria națiunii, informîndu-l, în același timp, despre tipărirea în limba română a unui material menit să popularizeze ideea necesității obținerii independenței patriei.

Generalul era el însuși pătruns de importanța momentului și în scrisoarea care a trimis-o fiicei sale, la 14/26 octombrie, îi amintea grija ce a avut-o „mai cu seamă de vreo zece ani încoace“, neștiind care va fi soarta patriei; își exprima speranța că în inimile tuturor va pătrunde convingerea că patria nu va fi fericită atîta timp cît nu va fi unită. Trimitea salutări ginerelui său Haralamb și își exprima dorința ca acesta — aflat cu treburi la Viena — să revină cît mai grabnic în țară, „unde este dator ca orice patriot să-i întindă o mînă de ajutor necesară acum mai mult decît totdeauna“. La 24 noiembrie/6 decembrie Magheru a revenit cu o nouă misivă către Alexandrina, subliniind că în împrejurările politice în care se afla țara, fiecare român avea o datorie de împlinit.

Fiica revoluționarului, foarte interesată de problemele ce frămîntau atunci societatea românească, era ținută la

curent și de alți patrioți cu evoluția situației. Astfel, ea a primit de la inimosul profesor bănățean, luptător pentru drepturile naționale ale românilor din Transilvania, Vincerățiu Babeș (1821—1907), tatăl renumitului savant Victor Babeș, aflat în capitala Austriei (unde o și cunoscuse), o scrisoare datată 15/27 noiembrie, în care acesta îi transmitea știri primite mai ales din Moldova, unde căimăcămia demisese pe toți miniștrii lui Vogoride, o mulțime de prefecti și administratori corupți și chiar pe unul dintre membrii ei, adică pe Ștefan Catargi. El o informa despre faptul că în Moldova apăruse o mulțime de foi politice pro-unioniste, ca *Monitorul principatelor reunite*, *Autonomia română* ș.a.

La 5/17 decembrie Ghiță Magheru îi scria tatălui său informându-l despre acțiunile lui Știrbei și despre noua plecare a lui Brătianu „cel mare“ (adică Dimitrie) la Paris, ducînd cu sine mai multe proteste împotriva manierei incorecte a alegerilor din Țara Românească. La Pitești, înainte de plecarea lui Dimitrie Brătianu, colonelul Ioan Solomon — veșnicul stîlp al reacțiunii — încercase să-l aresteze

Împotriva corupției, a neorînduiei în alegeri a protestat și Nițu Magheru, într-o scrisoare expedită din Tîrgu Jiu, la 8/20 decembrie, pe adresa luptătorului unionist Vasile Boerescu din București. Printre altele — Nițu se plîngea că „triste nuvele am să-ți dau după aici; oltenii cari în toate timpurile au dat semn de viață și de alergare la glasul patrii, astăzi vor fi cei mai vitregi fii ai ei. Nu cred însă să fie culpa a lor mai mult decît a celor ce-i administrează. Administratorii ce-i avem în Mica Românie sunt cei mai cruzi și cei mai nepăsători lacrămilor Patrii... astfel dar, listele electorale se închiseră cuprinzînd numai pe aceia ce sunt devuații lor, adică cei ce disprețuiesc totul pentru interesul lor particular. Convenția [de la Paris] s-a călcat, instrucțiunile cu toată strîngerea lor s-au disprețuit și bieții patrioți remaseră pe dinafară“. Și, în încheiere, Nițu scria cu patos: „Nenorocirea ne amenință, frate... Blestem să cadă pe voi, blestemul patrii să vă ajungă dacă știți să scrieți și tăceți, dacă aveți trebuință de ajutor și nu cereți“.

În sfârșit, Ștefan Golescu îi scria lui Magheru, în decembrie 1858, informându-l despre reușita reînscrierii pe listele din Capitală a lui C. A. Rosetti, V. Boerescu și Cezar Bolliac — din partea unioniștilor — ca urmare a protestelor scrise înaintate de aceștia. Golescu îndemna ca pretutindeni „rumânii devuați cauzii Patrii noastre să ia inițiativa să încurajeze pe cei plâpînzi ca să-și facă datoria lor cerînd de la tribunal ca să înscrie din nou pe cei ce căimăcămia ar fi șters fără cuvînt din liste, sau să se scoată din listă cei ce căimăcămia, ca să-și facă o majoritate, i-au înscris d-a dreptul fără ca să aibă condițiile cerute de Convenție“. După ce arăta influența pozitivă exercitată de protestele partidei naționale asupra moderaților, determinîndu-i și pe aceștia să ia poziție împotriva abuzurilor căimăcămiei reacționare, Golescu se arăta îngrijorat de faptul că „d-abia vom putea aduna în toată Valahia Mică vreo cinci, mult șase deputați care să apere cu credință drepturile patrii noastre și să lucreze în spiritul Convenției pentru fericirea sa“.

Manevrele reacționarilor au fost, însă, după cum se știe, dejucate de conducătorii unioniști, care au făcut apel la sprijinul maselor. După ce, la 5/17 ianuarie 1859, Adunarea electivă a Moldovei a ales în unanimitate ca domn pe patriotul Alexandru Ioan Cuza, peste două săptămîni, la 24 ianuarie/5 februarie, sub presiunea poporului adunat în fața Mitropoliei din București și a intensei propagande unioniste, Adunarea electivă a Țării Românești, deși dominată de conservatori, a fost nevoită, la rîndul ei, să procedeze la desemnarea aceluiași domn. Dubla alegere a lui Al. Ioan Cuza ca șef al statului, pecetluia astfel mult dorita unire a Principatelor, moment crucial în istoria poporului român pornit pe drumul ireversibil al civilizației și progresului.

Cu marele act de la 24 ianuarie 1859 strădaniile depuse de mai bine de un deceniu de către patrioții români se încheiau prin triumful voinței poporului, prin crearea statului național român modern.

Aflat la București, la 25 ianuarie/6 februarie 1859, Magheru a trimis — plin de entuziasm — următoarea telegramă cunoscutului patriot și poet Vasile Alecsandri :

„După votul Adunării, Neculai Golescu, O[p]reanu [Nicolae Opran], C. [A.] Rosetti, [C.] Crețulescu, Episcopul Buzăului [Filotei], pleacă să feliciteze pe Măria Sa. Vin și eu, deși bolnav. Camera, publicul așteaptă cu nerăbdare numirea locotenenței. Să trăiască România și domnul nostru. Salutare! Toată lumea e în liniște și veselie“. În aceeași zi, generalul a înștiințat pe fiica sa despre rezultatul fericit al alegerilor, rugînd și pe Ghiță să vină degrabă în Capitală.

Nițu a scris și el din Tîrgu Jiu, la 30 ianuarie/11 februarie, Alexandrinei, făcîndu-i cunoscută bucuria poporului manifestată în oraș cu prilejul dublei alegeri a lui Cuza prin iluminății, veselie mare, mese întinse pe la toate prăvăliile, lăutari la răspîntii, urale și strigăte de trăiască ș.a. La Te-deum-ul celebrat în catedrala orașului, în onoarea, prosperitatea și domnia lui Cuza au venit și „caiafele [reacționarii] îmbrăcate în haine de gală“; citeai însă „posomorîrea pe frunțile lor și ura în inimile lor“.

Tristețile amurgului

Odată trecută bucuria înfăptuirii Unirii, atît de dorită de generația revoluționarilor de la 1848, Magherii au revenit la preocupările lor legate de refacerea gospodăriei atît de greu încercate, în ultimul deceniu, precum și la asigurarea unei situații pentru Ghiță și Nițu, care, neputînd beneficia de o carieră militară s-au resemnat să activeze în justiție și administrație. Familia Haralamb a încercat, la rîndul ei, să-și consolideze situația materială. Alexandrina a dat naștere, la Craiova, la 2/14 martie 1859, unei fetei, Aurora, botezată de generalul Magheru, la 5/17 aprilie, dar bietul copil a murit prematur, la 20 august/1 septembrie al aceluiași an, lăsînd o adîncă jale în inimile părinților. Încă de la 1/13 iulie 1859, Dimitrie Haralamb, cuprins de anumite presimțiri, și-a făcut testamentul în favoarea soției sale, Alexandrina, spre a-i dovedi „mulțumirea și îndatorirea sa“, dar acest lucru a stîrnit mare nemulțumire printre fiii săi mai vîrstnici.

Norii au început să se adune pe cerul familiei Magheru și în privința raporturilor, pînă atunci atît de strînse, între general și nepotul său Nițu. Acesta din urmă, stabilit la Tîrgu Jiu, a izbutit să obțină o slujbă la Secția a II-a a Tribunalului din localitate, trăind însă destul de modest. Frecventînd des familia generalului Tell, Nițu a arătat o înclinare către fiica cea mai tînără a acestuia, Paulina. Dar Christian Tell, spre a asigura viitorul fetei sale, n-a consimțit la o căsătorie înainte ca pretendentul să-și asigure o bază materială trainică, ca să-și înjghebeze un cămin. Și atunci Nițu, a cărui avere moștenită de la tatăl lui, căpitanul Ioniță, a fost întotdeauna administrată de unchiul său, generalul, primind redevențele cuvenite, a început să ridice pretenții și să-i ceară departajarea bunurilor de la Bîrzeiu, Petecei și alte cîteva „sfori” de moșii. Magheru a avut durerea să se vadă „tras” în judecată, la 2/14 mai 1859, de către nepotul său, care a cerut de la dînsul o învoială întărită prin instanță. Generalul a acceptat delimitările de proprietăți cuvenite, sancționate prin sentința de pace a Curții apelative a Secției a II-a din Tîrgu Jiu. Totodată, la 9/21 august și, respectiv, în octombrie 1859 el a arendat — în acord cu Nițu — pe perioada 1860—1864 părțile lor din munții Cibin și Puru din Plaiul Novaci oierilor transilvăneni Dobrota din Poiana și Floașe din Galeș (Sibiu), cu cîte 20 de galbeni pe an. Generalul Tell, în scrisoarea trimisă din Tîrgu Jiu, la 26 octombrie/7 noiembrie 1859, către Nițu, se arăta relativ satisfăcut de actul de învoire, avînd „mare dorință a sci afacerea aceasta terminată pînă a nu te pune pe tărîmul matrimonial”. Urmînd să plece la Focșani, fiind numit membru al comisiei menită a unifica legislația Principatelor, Tell îl ruga pe Nițu să-i scrie „acolo despre amîndouă afacerile”. La 18/30 noiembrie el revenea cu o scrisoare din Focșani către Nițu, comunicîndu-i că „afacerea dintre noi [adică căsătoria cu fiica sa] e ca și terminată”.

După ce reușise să prevină, temporar, conflictul cu Nițu, aflat în pragul căsătoriei, Magheru a căutat să asigure și situația fiului său Ghiță. Astfel, după 18/30 decembrie 1859, cînd generalul a fost numit membru al

„comisiei de recensiuone [recensămînt] în oraşul [Tg. Jiu] şi tîrgurile districtului Gorj“, el s-a adresat, la 25 decembrie 1859/6 ianuarie 1860 lui Ion Ghica, deţinînd în acea vreme preşedinţia Consiliului de Miniştri şi interimatul Internelor în guvernul de la Bucureşti, spre a numi pe Ghiţă „ca administrator... la unul din districtele... de peste Olt“. Rugămîntea vechiului prieten a fost îndeplinită şi, la 5/17 ianuarie 1860, Ghiţă Magheru era înştiinţat că va înlocui în funcţia de prefect al judeţului Romanaţi pe maiorul Mavrocordat. Intrarea sa efectivă în funcţie a avut loc însă de-abia la 20 aprilie/2 mai 1860, cînd Ghiţă s-a şi strămutat la Caracal, unde a depus jurămîntul şi a funcţionat pînă la 2/14 ianuarie 1861. Pînă în aprilie 1860 el a lucrat, însă, alături de tatăl său în comisia de recensămînt a aşezărilor din Gorj, activitate pentru care guvernul, la 16/28 ianuarie 1860, a trimis generalului mulţumirile sale, privind felul cum a lucrat şi, mai ales, deoarece o parte din suma ce i se cuvenea ca retribuţie, el a cedat-o pentru înfiinţarea „muzicii jandarmeriei“ Despărţămîntului II din Oltenia.

Între timp, a avut loc şi nunta lui Niţu cu Paulina Tell, desfăşurată într-un cadru strict familial. Tell şi-a exprimat satisfacţia, încă de la 29 ianuarie/10 februarie, faţă de acest eveniment, cînd s-a adresat tinerilor căsătoriţi cu urarea „ca toată viaţa voastră să o petreceţi în fericirea de care vă bucuraţi acum“, sfătuiindu-i să fie „uniţi şi indulgenţi unul în privinţa altuia, pentru defectele voastre, dacă din nenorocire nu vă puteţi desface de ele. Fugiţi cit puteţi de dispute personale şi concentraţi cit puteţi traiul vostru în familie, fără a căuta distracţiuni în societate, care adesea au de rezultat disoluţiunea familiei. Fugiţi mai cu seamă de societăţi corupte — îi avertiza el — cum suntu mai cu seamă ale ciocoilor şi ciocoaicelor mari“.

În primăvara anului 1860 generalul Magheru a jucat din nou un rol în viaţa publică, desfăşurîndu-şi activitatea la Bucureşti în cadrul şedinţelor Adunării legislative a Ţării Româneşti, în calitate de deputat al Colegiului orăşenesc Tîrgu Jiu (între 20 februarie 1860/3 ianuarie 1861). Împreună cu Tell, N. Golescu şi I. Bră-

tianu, el a fost ales, la 14/26 martie, ca membru al Secției I, ocupându-se „cu trebile de interes comun, cele esteriore și cele militare“. În această calitate, a lucrat la proiectul de lege din 22 martie/3 aprilie, aprobat de Adunare, prevăzând unirea oștirii Principatelor, instruirea cadrelor printr-o singură școală militară, apelarea la instructori străini și trimiterea tinerilor subofițeri înzestrați la școlile de resort din Franța, pentru desăvârșirea instrucției lor militare. Totodată, la 10/22 mai, Magheru a susținut un proiect de lege prin care se stabileau recompense pompierilor ce s-au acoperit de glorie în ciocnirea cu oștile invadatoare otomane în Dealul Spirii la 13/25 septembrie 1848 și pentru familiile lor care au avut de suferit. Deoarece în ședința de la 11/23 mai, deputatul Ion Marghiloman a atacat pe Ion Ghica, prim ministru și ad-interim la Interne, precum și pe C. Steriade, ministru al Justiției, acuzând guvernul de neglijență față de abuzurile săvârșite în cursul lucrărilor comisiilor de revizie pe județe, comisii din care făcuse parte și Magheru, generalul a replicat viguros, arătând că cel puțin în districtul său Gorj „nu s-a făcut nici un fel de abus din partea nici a proprietarilor nici a comisarilor rinduiți care au fost toți pămînteni proprietari“, aceștia neluînd „aceste funcții nici ca să facă abusuri, nici pentru plata cea mică ce li se da, ci numai ca să facă un sacrificiu, fiind o lucrare f[oarte] împovărătoare“. În sfîrșit, Magheru a mai intervenit și în ședința din 26 mai/7 iunie 1860, participînd la discuțiile pe marginea bugetului țării care a fost adoptat la 28 mai/9 iunie, prevăzîndu-se — printre altele — ca veniturile statului provenind din taxele vamale și de pe saline să fie unite și puse sub o singură administrație, desființîndu-se vechiul sistem de arendare.

Înceindu-se sesiunea legislativă, generalul a reintrat în viața particulară, unde a avut, din nou, de făcut față unor greutăți. Astfel, fiica sa Alexandrina i se plîngea, de la Craiova, la 10/22 mai 1860, cu privire la dificultățile financiare în care se afla bărbatul ei, din pricina pretențiilor fiilor acestuia din prima căsătorie, nemulțumiți de testamentul făcut de tatăl lor în favoarea ei.

Ea cerea generalului o recomandare către fostul consul englez de la București, Colquhoun, spre a obține prin girul lui un împrumut la Londra de cel puțin 2 000 galbeni cu o dobândă de 3—4%, în care scop urma să fie ipotecată moșia lui Dimitrie Haralamb de la Cetate (Dolj) sau chiar vîndută. La 4/16 iunie Alexandrina revenea, exprimîndu-și îngrijorarea și nemulțumirea pentru complicațiile materiale ale soțului său, cerînd sprijin generalului și o intervenție pe lângă domnitor, prin mijlocirea lui Ion Ghica, iar la 14/26 iunie îi făcea cunoscut generalului că din pricina procesului, foarte ruinător pentru ambele părți, renunțase de a mai pleca în străinătate.

Numai despre Ghiță știrile primite de tatăl său erau mai bune, toată lumea din Caracal fiind mulțumită de calitățile sale ca prefect, după cum mărturisea Alexandrina, ce dorea să-l însoare cu una din fetele Racoviță. Ghiță a relatat generalului, la 28 mai/9 iunie, despre un incendiu care a afectat orașul Caracal, poliția neavînd la dispoziția sa decît două sacale și o tulumă, „manevrate de in[di]vidie (!) fără cunoștințe“ ; tînărul a suferit de pe urma sinistrului, acuzînd dureri în piept. Într-o corespondență din iunie i se aduceau din nou la cunoștință lui Magheru laudele aduse lui Ghiță pentru modul în care se comporta ca prefect de Romanați.

Generalul n-a avut de suferit numai de pe urma dificultăților financiare ale familiei Haralamb, dar a primit noi lovituri din partea nepotului său Nițu. Acesta, împins de tînăra sa soție, rîvnind la o situație materială mai bună, a intentat din nou proces unchiului său, declarîndu-se nemulțumit cu învoiala trecută și ridicînd pretenții mai mari asupra moștenirii sale. Despre toate acestea Gheorghe Magheru s-a plîns Tribunalului din Tîrgu Jiu, la 14/26 septembrie 1860, manifestîndu-și durerea pentru ingratitudea manifestată de nepotul său, căruia „i-a fost mai mult decît un părinte“, dar pe care l-a iertat, „lăsîndu-l numai în muștrarea sa de cuget“.

Acest dureros conflict de familie — pe care Nițu, cuprins de remușcări, l-a și regretat mai pe urmă — a înveninat și raporturile dintre jeluitor și soția sa, Pau-

lina, raporturi ce au ajuns a fi extrem de încordate. Insuși socrul lui Nițu, generalul Tell, s-a adresat din București fiicei sale, la 20 august/1 septembrie 1860, luînd act de hotărîrea ei „de a răbda orice neplăcere“ pînă la venirea sa acolo, el nesuferind a o lăsa „nedreptățită și rău tratată de nimeni“. Îi recomanda să se silească a avea totdeauna dreptatea de partea ei, purtîndu-se corect cu soțul ei și „nedîndu-i ocasiune a fi brutal“.

Căsătoria lui Nițu cu Paulina n-a fost fericită, tulburată fiind prea mult de neînțelegeri izvorîte din pricini materiale, iar la 24 septembrie/6 octombrie 1860, cel dintîi scria plin de căință generalului Magheru, asigurîndu-l de sentimentele sale ce au rămas tot filiale. Așadar, fără a fi rupte, relațiile lui Magheru cu nepotul său au devenit mult mai reci și grevate de resentimente.

Toamna anului 1860 a fost, de altfel, tristă pentru general, afectat și de izbucnirea tulburărilor de la Craiova provocate de patentari (negustori, meșteșugari), dar uneltită și instigată din umbră de cercurile reacționare, dornice să împiedice consolidarea regimului democrat al lui Cuza și mai ales să bareze calea reformelor de care se temeau mai mult ca de orice. Sub pretextul împotrivirii la ridicarea unor dări asupra contribuabililor — foarte impopulare — deși erau menite să ajute la „îmbunătățirea veniturilor municipale“, cercurile reacționare au manipulat unele elemente dezorientate din rîndul patentarilor și ale păturilor nevoiașe din Craiova, care au ieșit în stradă, sfidînd autoritățile și dedîndu-se la tulburări. Este drept că și prefectul de Dolj, Grigore Marghiloman, a acționat fără tact și a făcut apel la armată, prilejuind ciocniri cu vărsări de sînge în primele zile ale lunii noiembrie 1860. Populația era surescitată, iar pasiunile dezlănțuite de o parte și de alta. Legat de urbea Craiovei — unde trăiau dealtfel fiica cu ginerele său și la care trăgea foarte des — generalul Magheru s-a oferit prefectului să potolească tulburările, fără a se mai ajunge la noi vărsări de sînge. Astfel, în cursul zilei de 7/19 noiembrie, el a pornit călare prin oraș de-a lungul ulițelor, îndemnînd mulțimea să se împrăstie, iar de la prefectură, căpătînd și o escortă din dorobanții trimiși de

fiul său Ghiță, prefectul de Romanăți, ca ajutor colegului din Dolj, s-a reîntors în mijlocul oamenilor care începuseră dealtfel să se împrăștie și să se îndrepte spre casele lor. Din nefericire, căpitanul Burileanu, ieșind în același timp din prefectură, în fruntea unui corp de soldați, a ordonat, în mod inutil, „foc“, făcînd cîteva victime și procedînd la arestări. Mulțimea înfuriată s-a crezut atunci înșelată de Magheru și, arătîndu-i victimele, începu să-l amenințe cu „omor“. Atunci veteranul de la 1848 a ridicat pălăria și adresîndu-se celor strînși în jurul lui le-a strigat : „Loviți-mă !“. Impresionați de acest gest, oamenii au început să-l aclame, răspunzînd cu : „Trăiască Magheru“ și se lăsară, pînă la sfîrșit, convinși să evacueze străzile. În cursul serii s-a restabilit liniștea, iar Magheru a patrulat toată noaptea cu dorobanții pe ulițe spre a asigura „paza prin oraș“. A doua zi, 8/20 noiembrie, a avut loc înmormîntarea victimelor incidentului din ajun, la care generalul a ținut să asiste, alături de dorobanții săi. Oricum, frămîntările orașenești din Craiova au lăsat un gust amar lui Magheru ; din fericire, o asemenea situație penibilă a putut fi evitată în alte centre din Oltenia, iar din Caracal, Ghiță scria sorei sale Alexandrina, la 15/27 noiembrie 1860, că a fost neliniștit și n-a închis ochii de zece zile, luptînd „din greu“ spre a evita repetarea și acolo a „tristei întîmplări din Craiova“.

În pofida vicisitudinilor prin care au trecut, membrii familiei Magheru, ei nu s-au dezinteresat totuși de problemele majore ale națiunii și mai ales de strînsele lor legături cu cărturarii și luptătorii români transilvăneni. Astfel, cunoscutul profesor și publicist Vincențiu Babeș, s-a adresat Alexandrinei Haralamb, la 1/13 octombrie 1860, din Viena, înștiințînd-o că i-a trimis zece exemplare din broșura sa privind *Cauza limbilor și naționalităților în Austria*, cerîndu-i să-și păstreze unul, pe hîrtie velină, pentru sine, iar pe celelalte să le răspîndească „altor persoane însemnate“ pe care le știa interesate în cauza națională ; el anexa la scrisoare și o listă de subscripție pentru susținerea scopurilor patriotice.

Alexandrina n-a abdicat niciodată de la principiile ei democratice și de la frumoasa conduită patriotică, după cum vom constata și mai departe, dar în anii 1861—1862 era foarte frământată de necazuri materiale, neprevăderea soțului ei Dimitrie Haralamb și conflictul cu fiii lui din prima căsătorie, menținând în familie un climat de tensiune pe fondul unei situații financiare precare.

În afara neliniștei și a grijilor pricinuite de starea critică a fiicei sale, generalul Magheru, care reușise să asigure o carieră lui Ghiță în administrația statului, a trebuit să se gândească și la cel de al doilea fiu al său, Romulus, ajuns acum în vîrstă de 14 ani, și care, fiind hărăzit carierei armelor, a fost înscris, în 1861, ca elev al Școlii militare din București, unde acesta a găsit sprijin financiar și de la mama sa, Maria Caramalău. Totodată, Nițu Magheru, în pofida situației sale dificile și a greutăților familiale, după ce explica, la 4/16 februarie 1861, prietenului său, avocatul Constantin Boerescu (fratele ministrului Vasile Boerescu) obstacolele pe care le întâmpina la Tribunalul din Tîrgu Jiu, unde era salariat, deplîngea conflictul din familia Haralamb și imposibilitatea bătrînului Dimitrie de a îndeplini pretențiile pecuniare ale fiilor săi din prima căsătorie cu Ecaterina Ghica, anume Costică, Nicolae și Iancu. Datorită încurcăturilor financiare, soții Dimitrie și Alexandrina Haralamb s-au dus la Viena, spre a contracta un împrumut sub garanția bancherului aromân Dumba. Alexandrina a scris tatălui ei din capitala Austriei, la 26 septembrie/8 octombrie 1861, relatîndu-i dificultățile întâmpinate în acest sens și rugîndu-l să intervină pe lîngă domnitor spre a ameliora situația lui Haralamb. Cei doi soți s-au deplasat apoi la Paris, de unde Alexandrina s-a adresat din nou generalului Magheru, la 5/17 decembrie, arătîndu-i că, deși Dimitrie aranjase un împrumut cu niște bancheri din Londra, aceștia s-au răzgîndit din pricina nesiguranței ce domnea pe piața financiară internațională, datorită izbucnirii războiului civil din Statele Unite ale Americii. Alexandrina îl ruga insistent pe tatăl său să transmită o scrisoare a soțului ei Dimitrie, adresată domnitorului Cuza și să-i ajute la vînzarea moșiei Cetate. La 11/23

ianuarie 1862, generalul răspundea fiicei sale că nu putuse înmîna scrisoarea încredințată cuvenitei „persoane”, care lipsea din București, îndoindu-se, însă, de rezultatul favorabil așteptat. La 13/25 februarie, Magheru a revenit, arătîndu-și satisfacția pentru o înlesnire intervenită în procesul dintre Haralamb și fiii săi, așteptîndu-și fiica și ginerele să se întoarcă acasă. Într-adevăr, cei doi s-au înapoiat curînd la Craiova, unde, la 7/19 martie, Alexandrina a dat naștere unui băiat, căruia i s-a pus numele de Mihai.

Între timp, soarta s-a arătat destul de vitregă și cu Nițu. El fusese îndepărtat din slujba de la Tribunalul din Tîrgu Jiu încă din luna septembrie 1861, iar soția sa Paulina îl părăsise, întorcîndu-se la casa părinților ei. De aceea, Nițu, foarte afectat, scria socrului său, generalul Tell, din Craiova, la 17/29 ianuarie 1862, rugîndu-l să intervină pe lîngă Paulina să revină la căminul părăsit, după ce o felicitase anticipat pentru ziua ei onomastică din 24 ianuarie : „Spune-i, te rog, că ziua numelui ei este o zi din cele mai mari și mai scumpe pentru țară și pentru nație, fiind cea ce va fi pentru totdeauna monumentul Unirii pentru toți românii după care atîtea secole 'au aspirat și că ar fi trist și dureros [ca] tocmai noi să nu ne bucurăm în acea zi și să am o zi de întristare, pentru astfel de nevestă ce Dumnezeu și legea mi-o dete pentru mîngîierea mea. Fă-o, venerabile părinte, să înțeleagă că, calea ce poate ea sau eu vrem să apucăm, cale nu zic care am apucat-o, este calea rătăcirii care poate să ne ducă pe un drum nefericit... Ceea ce... legea și Dumnezeu a unit, este trist să credem că desunind am face mai bine“. Calda pledoarie a lui Nițu nu s-a bucurat, însă, de succes. Precara sa stare materială și nesiguranța obținerii unei slujbe au determinat, mai mult ca oricînd, pe Paulina să se mențină în rezervă și fără a înainta divorț, cei doi soți au rămas, de fapt, despărțiți. Lăsînd, însă, la o parte necazurile proprii, Nițu Magheru n-a pregetat, la 21 februarie/5 martie 1862, să scrie din Craiova prietenului său Nae Manolescu din București, înfățișîndu-i greaua situația materială a familiei Haralamb și

rugându-l să stăruie pe lângă un cunoscut al lui, maiorul Misir, să cumpere moșia Cetate, scoasă de mai multă vreme în vânzare.

În ceea ce-l privește pe general, în anii 1862—1863, el a căutat să-și consolideze puțin situația gospodăriei, spre a-și ajuta fiica și ginerele, aflați în mare nevoie. În septembrie 1862, în corespondența purtată cu avocatul Ion Borcea din Săliște, Magheru căuta să prelungească contractul de arendare pentru muntele Puru, ținut odinioară de tatăl avocatului, anume Dumitru Borcea. În iunie 1863, el a adus unele amenajări la proprietățile sale de pe muntele Petrimanu, pe care, la 17/29 octombrie al aceluiași an, îl arenda în continuare familiei Răuciu și rudelor ei din Săliște.

Pe plan politic, generalul Magheru a luat act cu satisfacție de desăvârșirea Unirii care a avut loc la 24 ianuarie/5 februarie 1862, prin crearea unui guvern unic, cu sediul la București, proclamat capitală a țării. Vechile legături contractate peste hotare în timpul îndelungatului său exil, l-au determinat pe Magheru în 1862, să sprijine ideea revoluționarului italian Marc Antonio Canini de a constitui o legiune română pe bază de voluntariat, care să lupte pentru desăvârșirea unității statale a Italiei, împiedicată de un adversar comun al românilor și italienilor, anume Imperiul habsburgic. Însuși Cuza, împărtășea ideea acestui proiect, dar situația internă precară a Principatelor Unite, ca și împrejurările externe defavorabile, n-au putut îngădui realizarea lui. Deoarece încercările lui Cuza de a proceda în cele din urmă la reforme de structură a statului menite a-i consolida existența au fost împiedicate de opoziția majorității reacționare, ca și de neînțelegerea unei părți a liberalilor radicali, domnul a fost nevoit să dizolve Adunarea, la 2/14 mai 1864, și să înlocuiască Convenția de la Paris printr-un statut, destinat a întări puterea executivă. Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris a fost aprobat de popor printr-un plebiscit organizat la 10/22 mai și recunoscut — după negocieri purtate la Constantinopol, de Poarta otomană și de puterile garante, la 16/28 iunie.

Noul regim, care restrîngea într-un fel libertățile constituționale și exercita un control mai riguros asupra presei, a nemulțumit o serie de vechi luptători pașoptiști, în frunte cu C. A. Rosetti, frații Brătieni, Goleștii, care s-au depărtat treptat de domnitor, izolîndu-l mai tîrziu pe plan politic. Ghiță Magheru, legat foarte mult de cercurile liberal-radicale, n-a înțeles, pe moment, substratul „loviturii de stat“ a lui Cuza și a considerat-o mai mult drept rod al acțiunilor prim-ministrului Mihail Kogălniceanu, acuzat, pe nedrept, de ambiție și dorință de parvenire politică, mai ales după decretarea reformei agrare care i-a adus atîta popularitate. Cu prilejul unui turneu al marelui om de stat efectuat în Oltenia în august 1864, Ghiță Magheru, scria confidențial, la 27 august/8 septembrie, prietenului său Petre Orbescu — fost ministru de justiție în guvernul lui Kogălniceanu, demisionat după înăsprirea cenzurii presei și suprimarea *Românului* lui C. A. Rosetti : „Trei zile a stat pe aici și era ca un adevărat principe“ — relate el pe un ton insinuant lui Orbescu, rugîndu-l să aducă aceste lucruri și la cunoștința fostului premier Nicolae Kretzulescu — aflat acum în relații mai reci cu Kogălniceanu — și să-l prevină pe principele domnitor.

Concomitent cu liberal-radicalii s-au agitat și cercurile conservatoare. Boierimea reacționară a fost însă redusă la tăcere și Cuza Vodă, cu sprijinul ferm al lui Mihail Kogălniceanu, a putut, în sfîrșit, promulga, prin Decretul din 14/26 august 1864, legea rurală, prin care a eliberat pe țărani de servituțile feudale și i-a împroprietărit cu loturile de pămînt pe care le foloseau, prin despăgubirea proprietarilor. Aplicarea legii — cum se știe — a întîmpinat însă multe greutăți.

Generalul Magheru, care la 5/17 mai 1864 a primit certificatul de pensionar, fiind scos din cadrele active ale serviciului militar auxiliar avînd 60 de ani împliniți, a reacționat, în mare măsură, pozitiv la reforma agrară prin care s-a dat pămînt țăranilor, în spiritul celor preconizate de el însuși și de programul revoluționar de la 1848. Cu recunoscute-i generozitate, el a împroprietărit pe sate-

nii de pe moșia sa Cojani, renunțând la despăgubire, prin actul din 24 decembrie 1864/5 ianuarie 1865, înregistrat la Tribunalul Gorj și deșus la Ministerul de Finanțe. Nu tot așa de înțelegător s-a arătat el însă pentru loturile de pământ de pe moșia Bîrzeiu de Gilort, care nu-i mai aparținea în întregime, o parte revenind Alexandrinei ca zestre, iar cealaltă nepotului său Nițu. Dealtfel, decesul prematur al acestuia din urmă, în toamna anului 1864, n-a făcut decît să complice situația, generalul — iar mai tîrziu cel de al doilea fiu al său, Romulus — avînd procese de moștenire cu văduva celui răposat, Paulina, care, ulterior, s-a recăsătorit cu apreciatul medic și naturalist bucureștean Ștefan Măcescu (1836—1881).

După decesul lui Nițu Magheru la numai 41 de ani — fără să știm de ce boală anume a suferit — primarul comunei Bîrzeiu de Gilort a procedat, la 14/26 noiembrie 1864, la inventarierea modestului său avut. Ca și după tatăl său, polcovnicul Ioniță, de pe urma lui Nițu n-au rămas decît cîteva vite (cai, oi și porci), unele piese de mobilier și de gospodărie, ceva îmbrăcăminte și niște arme, care au fost predate familiei. Văduva sa nu s-a arătat prea afectată de pierderea suferită, ba chiar, nu după multă vreme, a deschis succesiunea spre a intra în posesia pămînturilor de la Bîrzeiu și din alte locuri.

În 1865 generalul Magheru avea de făcut față și altor obligații mai urgente, datorate agravării situației materiale a fiicei și ginerelui său. Ei zălogiseră moșia Cetate lui Gheorghe Pleșea și Theodor Cîncea din Craiova, care, în decembrie 1864, le reclamau datoria de 15 000 galbeni, plus dobînzile cuvenite. La 6/18 martie 1865, generalul scria nepotului său Petrache Protopopescu, cumnatul răposatului Nițu, că trebuia să plece la Cetate pentru a reglementa și problema împrumutării țăranilor „chiriași“ de acolo, în condițiile complicate ale unei proprietăți zălogite și aflate în litigiu. Nici în privința distribuirii pămînturilor de la Bîrzeiu nu s-a ajuns la înțelegere. La 10/22 aprilie, țăranii aflați pe curelele de moșie aparținînd lui Magheru, ginerelui Haralamb și răposatului său nepot Nițu, n-au primit loturile ce li se cuveneau, iscîn-

du-se nemulțumiri. Între timp, lucrurile ședeau și mai rău la moșia Cetate, unde Haralamb, trăgându-l înapoi proprietărea țăranilor, fusese dat în judecată.

La 10/22 septembrie Alexandrina relatează cu durere tatălui ei situația soțului, pe care Magheru a căutat să-l scape, încercând să arbitreze — dar în mod părtinitor, se înțelege — în conflictul de la Cetate, defavorizând pe țăranii. De data aceasta, a intervenit domnitorul țării în persoană, care, la 25 septembrie/7 octombrie 1865, a anulat prin decret hotărârea adoptată de superarbitrul Ion Poenaru, ce, la insistențele lui Magheru, procedase la o înapoiare necorespunzătoare a țăranilor de pe amintita moșie. În același timp, proprietatea lui Haralamb a fost scoasă la mezinat de către creditorii Gh. Pleșea și Th. Cîncea, ea fiind adjudecată, la 30 octombrie/11 noiembrie, de generalul Magheru la prețului de 90 400 galbeni. Neputînd însă achita la timp costul cumpărării, la insistențele creditorilor, moșia a fost scoasă din nou în vânzare la 2/14 noiembrie.

Cîteva luni mai tîrziu s-au produs, însă, grave evenimente în țară. La 11/23 februarie 1866 a avut loc abdicarea domnitorului Cuza, eveniment în care un rol activ l-a jucat, ca ofițer, colonelul Nicolae Haralamb. În locul principelui, s-a instituit o locotenență domnească, alcătuită din Lascăr Catargiu (ca reprezentant al Moldovei și al conservatorilor), Nicolae Golescu (ca reprezentant al Țării Românești și al liberalilor) și colonelul N. Haralamb, ca exponent al armatei. Acesta din urmă a căpătat — bineînțeles — aprobarea tatălui, logofătul Dimitrie, ce nu putuse ierta fostului domnitor Cuza poziția justă adoptată în cursul procesului provocat de piedicile aduse înapoiării țăranilor de pe moșia Cetate. Dealtfel, noul regim a decretat, la 18/30 martie, noua lege a învoielilor agricole, prin care moșierilor și arendașilor le-a fost pus la îndemînă instrumentul legal pentru a constrînge pe țăranii la executarea îndatoririlor față de proprietari prin apelarea la forța publică. Totodată, după refuzul principelui Filip, contele de Flandra, fratele regelui Belgiei Leopold al II-lea, de a primi coroana țării, guvernării de la București — la sugestia lui Ion Bră-

tianu, aflat atunci în străinătate — au oferit-o prințului prusac Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, rudă îndepărtată a regelui Wilhelm I. Prin organizarea unui plebiscit (2/14—8/20 aprilie) a fost „întărită“ alegerea lui Carol, nu lipsită însă de unele dezbateri destul de furtivoase în Parlament.

Despre frământările politice din Capitală, în primăvara anului 1866, ne stau mărturie și scrisorile trimise Alexandrinei Haralamb de către fratele ei Ghiță Magheru, deputat în Cameră...

Ghiță, intrat în magistratură și devenind mai tirziu chiar consilier la Curtea de Apel din Craiova, își consolidase, oarecum, situația profesională, îngăduindu-i să se însoare, încă din 1863, cu Elena (Lina), fiica paharnicului Barbu Prisăceanu din Craiova și a Ecaterinei Bălăceanu, în vîrstă de 21 de ani. Familia soției sale era originară din Dolj, avînd ca proprietate de baștină moșia de la Prisaca, iar Ghiță Magheru s-a strămutat pentru un timp în casele socrului său din Craiova, în mahalaua Părului, deși mai pe urmă s-a înapoiat la Tîrgu Jiu, locuind în vechea reședință părintească. La 24 august/5 septembrie 1864 i se născuse primul băiat, Alexandru...

...Ghiță aflat la București în primăvara lui 1866, descria atît soției cît și sorei sale, în mai multe epistole, trimise la 28 aprilie/10 mai, 30 aprilie/12 mai și 8/20 mai, atmosfera încărcată a dezbaterilor parlamentare în legătură cu menținerea Unirii, amenințată de unele tendințe separatiste manifestate de deputați reacționari moldoveni și primejduită din afară de Poarta otomană, dornică să se revină la situația dinaintea domniei lui Cuza — ca și în legătură cu alegerea ca domnitor a pricipelui străin, în jurul căruia nu exista unanimitate.

După cum se știe, chiar în ajunul sosirii lui Carol I, însoțit pe drumul spre Capitală de Ion Brătianu, se manifestau reticențe în Cameră, iar atenția deputaților era reținută și de zvonurile privind mobilizarea armatei otomane la sudul Dunării și de primejdia unei intervenții militare străine. Noua Adunare, aleasă la 9/21 mai, l-a proclamat însă domnitor pe principele Carol I sosit la București a doua zi, cînd a și numit un guvern con-

servator prezidat de Lascăr Catargiu. În scrisoarea din 12/24 mai, adresată Alexandrinei Haralamb, Ghiță Magheru îi declara că se săturase de deputăție, dar că era obligat să mai rămână încă în Capitală, urmînd a se elabora textul noii Constituții. După alte amănunte trimise tot Alexandrinei, la 15/27 mai și 25 mai/6 iunie, cu privire la lucrările Adunării Constituante, Ghiță revenea într-o altă misivă, din 27 mai/8 iunie, asupra problemei preîntîmpinării unui atac otoman la Dunăre, guvernul procedînd la concentrări ale oștirii și făcînd apel și la gărzile civile.

În mai 1866, au izbucnit și tulburările grănicerești de pe linia Dunării, unde, la punctul Calafat, a fost trimis de către guvern să restabilească ordinea însuși generalul Magheru. La 10/22 ale lunii, înainta autorităților primul său raport, exprimîndu-și părerea că îndemnul la răscoală ar veni de la dușmanii țării. Ministerul de Interne ordona, la 12/24 mai, prefectului de Dolj, colonelul A. Rahtivan, ca în colaborare cu Magheru, să procedeze la potolirea răzmerițelor prin mijloace pașnice. Deși cei doi au raportat ministerului, la 14/26 mai, că tulburările par să se potolească, totuși prefectul a înștiințat autoritățile chiar a doua zi că Magheru, trimis la Poiana (Dolj) spre a obține jurămîntul de credință al grănicerilor către noul domnitor, a fost întîmpinat cu ostilitate generală, iar la îndemnul țăranilor de acolo, generalul a fost arestat și trimis sub escorta unor grăniceri rebeli peste Dunăre, la pașa de Vidin. Atitudinea țăranilor s-a datorat nu numai neîncrederii și opoziției lor față de regimul care îl înlăturase pe Cuza, făuritorul reformei agrare și apărătorul lor, dar și temerilor de anulare a împrumuturilor. Ostilitatea țăranilor față de Magheru a fost explicată într-un articol apărut în nr. 40 din 25 mai/6 iunie 1866 al *Gazetei Transilvaniei*: „Prin imprudentul și interesatul său amestec în împărțirea pămînturilor între clăcașii ginerelei său din Cetate, un sat aproape de Dunăre și ai cărui locuitori sînt totodată și grăniceri“, dovedindu-se astfel că „ofensa poporului și atacul intereselor sale produce rezultate necalculabile“.

Privită din perspectiva intereselor naționale, atitudinea lui Magheru se înscrie însă pe linia de conduită obișnuită a generalului. Se știe că în primăvara anului 1866, momentul abdicării lui Cuza și aducerea lui Carol de Hohenzollern au stîrnit nemulțumirea unor mari puteri, indeosebi a Porții, care califica aceste fapte drept „o încălcare a tratatelor“ și o „știrbire a prestigiului ei de suzerană“. Au urmat momente de mare tensiune, cînd Poarta, concentrînd trupe de-a lungul Dunării, amenința cu invazia în România. Firește, orice tulburare de ordin intern ar fi fost un pretext în plus pentru a se interveni din afară. Acestea au fost motivele pentru care Magheru s-a grăbit să meargă în zona în care se iviseră tulburări și n-avem motive să credem că, așa cum remarca el, în declanșarea și întreținerea nemulțumirii țăranilor, elementele diversioniste străine n-au jucat un rol important.

Dus cu forța la Vidin, Magheru s-a comportat cu multă demnitate față de Sabri pașa, protestînd în numele României împotriva actului arbitrar la care a fost supus prin violență și învinuind autoritățile otomane de instigare și complicitate în tulburările grănicerești, cu atît mai mult cu cît o parte din rebeli au căpătat azil politic la Poartă. Pașa de Vidin, iritat, l-a reținut pe Magheru sub custodie, așteptînd instrucțiuni de la Constantinopol. Generalul a putut însă telegrafia familiei sale, la 18/30 mai, înștiințînd-o că este sănătos și să raporteze situația guvernului de la București. În urma intervenției diplomatice a autorităților românești la Vidin și a reprimării tulburărilor de la Dunăre de către armată, Magheru a fost pus în libertate, întorcîndu-se, la 19/31 mai, la Calafat. „Neodihnit de 5 nopți și suferind de o mină și mai mult decît pînă aici“, bătrînul general a făcut cunoscute Ministerului de Intene, în seara aceleiași zile, întîmplările prin care trecuse. În sfîrșit, la 20 mai/1 iunie, Magheru a trimis primului ministru Larscăr Catargiu relatarea privitoare la deținerea sa la Vidin de către guvernatorul otoman al orașului, Sabri pașa. El susținea că otomanii, dorind să readucă Principatele în starea de

obediență din trecut și să desfacă Unirea, au încurajat acțiunile grănicerilor, spre a provoca „anarhie” și, astfel, „să aibă turcii pretext de a intra în țară, spre a-și ajunge infernalul scop”, învinuind îndeosebi pe amintitul demnitar otoman că „a fost cauza încurajării celor revoltați”.

Intrucît situația României pe plan extern se menținea încordată din pricina amenințării armate a Porții, prin decretul nr. 886, din 28 mai/9 iunie 1866, întărit prin ordonanța domnească nr. 942 din 7/19 iunie, s-a aprobat alcătuirea unui corp de 10 000 voluntari, care să întărească trupele regulate și gărzile municipale. În semn de apreciere a comportamentului său demn față de otomani, prin înaltul decret al domnitorului, cu nr. 971 din 10/22 iunie 1866, generalul Magheru a fost numit comandant al tuturor voluntarilor din România⁹⁰. Cu acest prilej, Magheru a lansat un inspirat manifest către români, declarînd, printre altele : „Domnitorul vostru... m-a chemat a comanda voluntarii români. Am primit cu lacrimi de recunoștință și de fericire această sacră și mare misiune. Frații mei ! ... Alergați... sub drapelul român !... Alergați, ca să fim gata a ne apăra țara, soțiile, copiii ! Umbrele lui Mircea, Ștefan și Mihai ne privesc !... Fie ca dorul de țară să aprinză sufletele noastre, să încingă inimile noastre, să învîrtozeze brațele noastre. Străbunii noștri au înfruntat dușmanii și au învins în restimpii cei mai cumpliți ; apoi, noi, strănepoții lor, să nu putem oare mînuii armele cu care ei au învins ? Ne vom păstra dară Țara și o vom lăsa frumoasă, mare și românească urmașilor, precum ne-au lăsat-o și strămoșii noștri nouă. Cît pentru mine, fraților, eu îmi voi da viața voios și mîndru pentru această faptă măreață. Trăiască România, una și nedespărțită !... Trăiască brava armată română ! Trăiască voluntarii români, vrednici fii ai României !”

În cursul lui iunie au început să se strîngă voluntarii, iar la 18/30 ale lunii, cunoscutul căpitan Titus Dunca

⁹⁰ Din această epocă datează mai multe fotografii ale generalului purtînd uniforma sa de comandant al trupelor de voluntari.

(1845—1903)⁹¹, veteran al războiului pentru independența Italiei în rîndurile ostașilor lui Garibaldi, și-a oferit serviciile, punîndu-se cu oamenii săi la dispoziția generalului Magheru. La 19 iunie/1 iulie prefectura județului Dolj a lansat un apel concetățenilor, adresîndu-se, printre alte persoane, și Alexandrinei Haralamb, spre a contribui pe o listă de subscripție în favoarea armatei, lucru pe care fiica lui Magheru l-a îndeplinit fără șovăire, primind, mai tîrziu, mulțumirile de rigoare.

Între timp, din București, Ghiță Magheru a scris sorei sale, la 27 iunie/9 iulie, că lucrările Adunării Constituante se apropiau de sfîrșit și că tensiunea militară scăzuse, Poarta neîndrăznind să treacă la măsuri armate unilaterale, fără sprijinul celorlalte puteri europene garante, divizate din nou, din pricina izbucnirii războiului dintre Prusia, avînd ca aliată Italia, și Austria. Lagărul militar de la Giurgiu a fost ridicat, iar tînărul lor frate Romulus, acum sublocotenent în Regimentul I artilerie, s-a înapoiat și el în Capitală. Detașamentele de voluntari reunite sub comanda generalului Magheru au fost dizolvate, iar căpitanul Dunca, exprimîndu-și atașamentul față de comandantul lor și arătîndu-se dispus a răspunde cînd va fi nevoie oricărei chemări, îl înștiința de plecarea sa pe frontul italian, sperînd „a lua parte la campanie“ împotriva austriacilor.

Situația din România s-a normalizat mai ales după promulgarea Constituției, la 1/13 iulie, cu un conținut, cel

⁹¹ Frate mai tînăr al căpitanului Nicolae Dunca (1837—1862), voluntar în armata nordistă în războiul de secesiune din Statele Unite și căzut vitejește în bătălia de la Cross Keys, Titus aparținea unei familii legată printr-o strînsă prietenie de aceea a Magherilor. Alexandrina Haralamb cunoscuse, încă din 1856, la Viena, pe Sofia Dunca și pe Constanța Dunca de Schiau, mama și respectiv, sora celor doi frați. Aceasta din urmă era renumită ca o înfocată feministă și inzestrată scriitoare. Schimbul de scrisori și relațiile între cele trei femei au durat mai bine de două decenii, Constanța Dunca fiind invitată și la Craiova de către Alexandrina, în 1870, spre a ține conferințe pe tema instrucției, educației și rolului femeii în societate.

puțin în formă, destul de liberal, adoptat după modelul celei în vigoare în Belgia. În cursul toamnei s-au reglementat și raporturile cu Poarta otomană, sultanul Abdul-Aziz emanând firmanul de investitură a lui Carol I, la 11/23 octombrie, și recunoscînd perpetuitatea Unirii Principatelor, alcătuiind un singur stat, România.

Odată cu liniștirea evenimentelor, familia Magheru s-a reîntors la treburile obișnuite. Situația celor doi soți Haralamb a rămas în continuare destul de critică, nepuținându-și salva moșia ipotecată de la Cetate, izvorul tuturor neplăcerilor generalului. Proaspătul subofițer Romulus Magheru a fost trimis, la finele lui 1866, în Prusia — la îndemnul domnitorului, dornic să-și organizeze armata după modelul celei existente în țara sa de origine —, urmînd să-și perfecționeze studiile de artilerie la Școala militară din Berlin.

În aceeași perioadă, deoarece România căuta să-și afirme cît mai intens prezența pe plan internațional, tinzînd să ignore legăturile — devenite formale — cu Poarta, guvernul de la București a acceptat invitația celui francez de a participa la Expoziția Universală din Paris, din 1867, cu un pavilion propriu. În acest scop, s-a inițiat, pe diferite căi, strîngerea de exponate. Comisia Română, alcătuită cu amintitul prilej, a delegat pe Ana Davila (născută Racoviță), soția cunoscutului medic Carol Davila, să se adreseze și prietenei sale Alexandrina Haralamb din Craiova spre a contribui cu anumite obiecte la înzestrarea Pavilionului național. Rugămîntea a constat din trimiterea de „costume naționale femeiești, bărbătești și de copii, tot felul de țesături și cusături țărănești precum : pînzeturi, mahrame, ștergare, velințe... cele mai caracteristice croeli de haine... încălțăminte originală și, în fine, tot ce ar putea trage atențiunea străinilor care nu cunosc porturile din țara noastră“. Alexandrina Haralamb era socotită o expertă în broderii și cusături, deoarece încă de la 20 iunie/2iulie 1866, în urma invitației Prefecturii de Dolj, ea fusese solicitată să facă parte din juriul expoziției de lucru de mîină a elevelor tuturor școlilor de fete din Craiova. Fiind cunoscute legăturile de prietenie ale Alexandrinei cu familia Racoviță, din care făcea parte și soția

lui Davila, presupunem că ea a răspuns rugămintelor amicei sale. Totodată, ea a fost solicitată, la 6/18 februarie 1867, de Primăria orașului Craiova să inițieze un apel pentru ajutorarea locuitorilor din județul Covurlui, loviți de calamități.

Viața de familie a Alexandrinei avea însă să sufere de pe urma decesului soțului ei, Dimitrie Haralamb, survenit la 5/17 aprilie 1867, la vârsta de 69 de ani. Acesta își alcătuisese cu câteva zile mai înainte, la 21 martie/2 aprilie, un ultim testament, depus în custodia vechiului său prieten Alexandru Christofi, însărcinat și cu funcția de executor testamentar. Haralamb a fost înmormântat la biserica „Sf. Spiridon“ din Craiova, unde văduva lui a înălțat, după un an, un monument funerar. Rămasă singură cu un copil minor, Mihai, Alexandrina a avut a face față, în continuare, revendicărilor fiilor soțului ei din prima căsătorie, Constantin, Nicolae și Ioan, care au atacat testamentul făcut de tatăl lor, sporindu-și pretențiile la moștenire. Procesul, început încă de pe vremea când trăia Dimitrie Haralamb, a continuat, frații Haralamb hărțuind pe Alexandrina cu cererile lor de împărțire inechitabilă a ceea ce mai rămăsese din avutul — altă dată considerabil — al bătrînului logofăt.

Generalul Magheru a fost reales deputat în Parlament, din partea Colegiului I de Gorj, la 10/22 martie 1868, cu 96 voturi, după cum înștiința Ghiță pe fratele său Romulus, aflat la Berlin, printr-o scrisoare din 23 martie/4 aprilie. El a căutat să apere drepturile fiicei rămasă văduvă și a nevîrstnicului nepot. Alexandrina scria cu neliniște tatălui ei, la 24 mai/5 iunie 1868, că desfășurarea procesului se dovedea nefavorabilă, iar împotriva avocatului său, Zisu, părinte a șapte copii, avusese loc chiar o tentativă de asasinat. De aceea ea s-a adresat vechiului prieten al familiei lor, Gheorghe Chițu, spre a-i apăra interesele. Ceva mai târziu, la 3/15 septembrie, moșia Cetate a fost din nou scoasă în vânzare prin licitație — pentru achitarea datoriilor către creditorii Pleșea și Cincea, iar Magheru făcea cunoscut Alexandrinei, la 12/24 septembrie, că fusese în sfîrșit adjudecată acestora la prețul de 170 000 galbeni austriaci, din care 50 000 le

revenea în contul vechii creanțe. După rezolvarea problemelor ridicate de moșia de la Cetate, dispunând de oarecare bani, Alexandrina a căutat să rezolve definitiv conflictul cu frații Haralamb și să stingă procesul. La 10/22 februarie 1869, generalul Magheru a încheiat, în numele ei, un contract cu juristul Constantin Boerescu spre a-i susține procesul în fața Curții de Apel din Craiova, ajungându-se pînă la urmă la o reglementare parțială prin partaj. Alexandrinei i-au revenit — printre altele — casele Haralamb din Craiova, unde dealtfel și locuia, dar problema moșiei Iablanița a rămas în suspensie, conflictul persistînd în această chestiune. Liniștindu-se oarecum în privința situației fiicei sale, Magheru s-a străduit să-și pună în ordine și afacerile proprii⁹². În primul rînd, la 26 ianuarie/7 februarie 1870, el a arendat pe un termen de 5 ani muntele Puru din plaiul Novaci, pentru 600 de galbeni, către Gheorghe Preoteșcu, Filimon și Alexandru Comănescu, desfăcîndu-se, după aceea, la 24 mai/5 iunie, de obligațiile avute pe lîngă foștii contractanți, frații Borcea din Săliște. Totodată, generalul a procedat la repararea caselor sale de la Cojani (între 5/17 februarie 1869—21 aprilie/3 mai 1871), angajînd diferiți antreprenori (zidari din com. Adîncata și Negrești — Dolj, dulgheri din Runcu ș.a.), pe care i-a plătit, respectiv, cu cîte 60,45 și 100 de galbeni. În sfîrșit, generalul a încheiat, la 16/28 septembrie 1870, socotelile și cu Paulina Magheru, văduva nepotului său Nițu, punînd în executare decizia Secției a III-a a Curții Apelative din București privitoare la averea defunctului. El a cedat împricinategi curelele de moșie Scăueri, Cîlnic și Bîrzeiu din comuna Bîrzeiu, rezervîndu-și dreptul de răscumpărare, „avîndu-le toate de moștenire, cămin părintesc“. Aceste străvechi pămînturi ale Magherilor au ieșit însă din stăpînirea familiei și datorită înstrăinării lor și a indiferenței arătate de noua proprietară, recăsătorită, după cum am amintit, cu medicul Ște-

⁹² Din această perioadă, a anilor '70, datează și frumosul portret în ulei al generalului, în uniformă, datorat marelui nostru pictor Nicolae Grigorescu. Odinioară în posesia lui Romulus Magheru, portretul se află astăzi în colecțiile Muzeului județean de istorie și artă din Bacău.

fan Măcescu, și rămasă din nou văduvă, fără copii, în 1881, vechea biserică a vistierului Șerban Magheru din 1800 a început să cadă treptat în ruină, pînă la completa ei dispariție în prima jumătate a secolului nostru.

Eliberată din 1870 de cele mai stringente griji materiale, Alexandrina Haralamb, care nu încetase de fapt niciodată să se preocupe de viața politică și culturală a țării, a găsit acum mai mult răgaz pentru îndeletnicirile de ordin spiritual. Astfel, ea a răspuns favorabil cererii cunoscutului istoric și scriitor Bogdan Petriceicu Hasdeu, formulată la 5/17 mai 1870, de a susține prin abonamente apariția periodicului cultural pe care îl edita, *Columna lui Traian*; reputatul savant făcea următoarele considerații: „Principiele *Columnei lui Traian* sunt deja cunoscute. Crescerea poporului român pe o calle curat națională, fie în politică, fie în literatură, aceasta este ținta-i în puține cuvinte. Nu mă pot înduoi un singur moment că acest program nu este all tuturor românilor cellor adevărați!”. De asemenea, Alexandrina — ca și fratele ei Ghiță — a manifestat un mare interes pentru desfășurarea războiului franco-prusian din 1870—71 și pentru Comuna din Paris, notînd și copiind diferite articole din presă. Dealtfel, din pricina războiului, fratele mai tînăr Romulus, avansat locotenent în 1869 și atașat pe lîngă un regiment de artilerie de cîmp din Berlin, urmînd în paralel cursurile Academiei militare, a fost rechemat în țară, în 1870, fiind transferat cu serviciul la Regimentul II artilerie din Capitală. În atmosfera politică încărcată a anului 1871, Ghiță Magheru, adept al fracțiunii liberal-radicală din Parlament, se adresa tatălui său, la 1/13 februarie, înfierînd scrisoarea detractoare față de națiune a lui Carol I, provocată de critici la adresa sa și la antipatia manifestată de români aplecați către Franța, pentru patria lui de origine, Prusia. Totodată, Ghiță înfiera și afacerea Stroussberg în care era implicat principele domnitor, construindu-se căi ferate în condiții dezavantajoase; în această privință, el a revenit și în alte scrisori adresate tatălui său la 9/21 și 16/28 februarie 1871, exprimîndu-și temeri pentru posibilitatea ivirii unei crize de guvern sau a dizolvării Parlamentului.

În această perioadă și generalul Magheru a desfășurat o activitate rodnică în Cameră, ca deputat al Gorjului, militând pentru îmbunătățirea căilor de comunicație din județul natal, prin construirea unei șosele naționale pe valea Jiului și a unei porțiuni de cale ferată din drumul Craiovei, între Țințăreni și Jiu, și de acolo pînă la granița cu Transilvania.

Cît despre Alexandrina, ea s-a arătat în continuare preocupată de problemele culturale și de operele de binefacere. În martie 1871, bătrînul Eliade care, după reîntoarcerea sa în țară din îndelungatul exil, se consacrase aproape în exclusivitate activității filologice și literare, și-a adus aminte de protejata sa de odinioară. El a îndemnat-o acum să publice o nouă ediție a lui *Bélisaire*, tălmăcire „după limba de astăzi și după progresele ce ai făcut de atîția ani“. Se pare că acest proiect nu s-a realizat, în orice caz nu avem nici o cunoștință despre vreo reeditare a traducerii Alexandrinei, iar moartea venerabilului cărturar, survenită la 27 aprilie/9 mai 1872, a pus capăt definitiv unei atari inițiative. Cu acest prilej, generalul Magheru a trimis fiului celui decedat telegrame de condoleanțe pentru care a primit cuvenitele mulțumiri, exprimate în termeni foarte mișcători, la 2/14 iunie 1872.

Alexandrina Haralamb a mai avut în 1871 două acțiuni demne de toată lauda : la 22 iulie/3 august 1871 ea a contribuit la subscripțiile făcute în vederea terminării construcțiilor Azilului „Elena Doamna“ din București, ridicate din inițiativa prietenei sale Ana Davila, iar la 15/27 august, cu prilejul sărbătoririi a 400 de ani de la înălțarea mănăstirii Putna, mîndra ctitorie a lui Ștefan cel Mare, aflată în Bucovina ruptă pe atunci de austriaci din trupul țării, ea a dăruit „un frumos și bogat drapel“ național, care a acoperit în timpul serbării mormîntul voievodului venerat de toți românii.

Tot în 1871, înzestratul medic transilvănean Ioachim C. Drăgescu (1844—1915), aflat la specializare la Torino, a dedicat Alexandrinei Haralamb, protectoarea sa, culegerea de scrieri în proză *Doruri și speranțe*, tipărită în amintitul oraș italian. Tema principală a lucrării era axată pe ideia rolului activ ce-i revenea femeii în familie și

societate, cu sublinierea importanței operei educativ-patriotice a mamelor. Autorul a trimis cartea sa generalului Magheru, la 4/16 ianuarie 1872, motivându-i că publicarea ei fusese întârziată din pricina unei boli grele de care suferise. Iar la 3/15 februarie, el s-a adresat Alexandrinei, printr-o scrisoare, înștiințînd-o că i-a trimis 600 exemplare pentru difuzare și unul „legat în metal” din *Doruri și speranțe* pentru dînsa, punînd-o, totodată, la curent cu activitatea sa medicală. Mai tîrziu, la revenirea în țară, Dr. Drăgescu s-a arătat foarte legat de familia Magherilor.

În 1872, Romulus, înaintat la rangul de căpitan (6/18 iulie) s-a întors la Berlin pentru continuarea studiilor, în timp ce generalul a avut bucuria de a fi nașul celui de al patrulea băiat al fiului său Ghiță, născut la 4/16 martie, căruia nepotul său Mihai Haralamb, ce l-a reprezentat la botez, i-a dat tot numele de Gheorghe, în cinstea bunicului.

În primăvara anului 1874 Alexandrina Haralamb s-a adresat din nou tatălui ei, la 13/25 și 18/30 aprilie, cu rugămintea de a interveni pe lîngă Titu Maiorescu, fiul regretatului lor amic și dascăl Ioan Maiorescu, numit ministru la Culte și Instrucțiunea Publică, să sprijine — prin influența sa — cauza ei în litigiul cu frații Haralamb în problema moșiei Iablanița și care ajunsese acum la Curtea de Casație. Proprietatea a fost, în cele din urmă, salvată. Tot în această perioadă Ioachim Drăgescu, înapoiat din Italia, s-a instalat ca medic, în februarie 1874, la Craiova, avînd ca pacienți preferați pe Alexandrina și pe fiul ei Mihai Haralamb. Relațiile medicului cu familia Magheru au devenit dintre cele mai strînse, susținînd ideile membrilor ei de pe aceeași platformă politică liberal-radicală.

La 27 august/8 septembrie 1874 a încetat din viață la Paris una din figurile marcante ale revoluției de la 1848, ce întreținuse strînse relații de amicitie cu Magheru, anume Ștefan Golescu. Cu acest prilej, generalul a scris nefericitei mame, venerabila Zinca Golescu, o inspirată epistolă, elogiînd memoria celui răposat: „Respectabilă Doamnă... sunt oameni care prin faptele lor, prin devo-

tamentul lor pentru binele public lasă în urma lor o frumoasă și demnă suvenire ; despre acești oameni vericît [oricît] de mult s-ar zice, vericît de des am reveni asupra lor, niciodată memoria despre ei s-ar uza, ci din contra dă un rezultat mai satisfăcătoriu, producînd emulațiune. Astfel de oameni, este adevărat, că sînt foarte rari, dar în numărul lor putem prenumera fără nici o ezitațiune pre stimabilul meu amic, pre nemuritorul român Ștefan Golescu !" După ce rememora împrejurările, în care l-a cunoscut, precum și evenimentele din 1848 și îndelungata lor pribegie peste hotare, Magheru încheia astfel : „Atît pînă aci cît și de aci încoaci n-am putut vedea în fiul Dvs. decît niște sentimente sublime și esemplare. L-am văzut luptînd pînă a-și espune chiar viața pentru democrație, pentru acest element care dă forță unei națiuni. Totodeauna antepunînd interesul general interesului particular, binele public celui privat, fini [sfirși] prin a merita o frumoasă pagină în istorie și o scumpă suvenire în inima posterității. Facă cerul ca faptele lui să serve de exemplu, și, atunci, dulcea noastră Românie va merge cu pași repezi spre progres și civilizațiune“.

În toamna lui 1874, Romulus Magheru ce fusese atașat la Hanovra pe lîngă statul major al Diviziei 19 infanterie, apoi la Corpul 10 armată, de sub comanda prințului Albrecht de Prusia, a primit numirea ca secretar al Reprezentanței consulare române din Berlin. Acest lucru a sporit temerile generalului privind prelungirea șederii fiului său peste hotare, dar mai ales l-au speriat intențiile lui de a se căsători cu tînăra prim-balerină a Operei Curții din Berlin, Amalia sau Amanda Forsberg, o talentată artistă de origine suedeză. În această problemă îi scria din Craiova, Ghiță Magheru, fratelui său Romulus, la 29 noiembrie/11 decembrie 1874, încunoștiințîndu-l că tatăl lor, fiind om bătrîn și dorind să-l revadă cît mai grabnic acasă, întreba mereu de dînsul, temîndu-se „să nu se fi angajat“ față de balerina străină. Ghiță însuși se arăta foarte deprimat, mărturisind că era zdrobit moralicește „de la căderea Franței“ în 1871 și proclamarea Imperiului german, văzînd numai nori „peste biata noastră Românie“, atrasă în orbita germană de domnitorul ei

de origine prusacă. Îi trimitea, în final, îmbrățișări din partea sa și a celor șase nepoți „tot unul și unul” (cei cinci băieți ai săi Alexandru, Adrian, Anton, Gheorghe și Titu, precum și fiul Alexandrinei, Mihai Haralamb). Romulus s-a arătat foarte afectat de atitudinea familiei sale, deoarece între el și tinăra balerină se statorniciseră temeinice legături de dragoste. Generalul Magheru și fiica sa Alexandrina au fost cu totul potrivnici unei căsătorii socotită în afara normelor după prejudecățile societății din vremea lor și care l-ar fi silit să-și dea și demisia din armată. Din legătura lui Romulus cu Amalia Forsberg s-a născut, însă, un băiat — probabil la Nisa, în sudul Franței — ce a fost recunoscut de tată și care a purtat numele de Georg Magero. În 1875 Romulus înlocuise pe Ioan Crețeanu în postul de prim-secretar al Legației din Berlin unde a mai rămas timp de un an, fiind apoi rechemat la București și numit adjutant al șefului Statului Major al Armatei. Înainte de a părăsi Berlinul, în pofida stăruințelor sale de a-și legitima legătura, Amalia Forsberg nu l-a însoțit în țară, preferînd, cu discreție, să se retragă din viața lui ⁹³.

Între timp, familia Magheru a suferit o grea pierdere. În urma unei afecțiuni pulmonare, la 2/14 aprilie 1875, a încetat din viață, la Tîrgu Jiu — în casele părintești din str. Mihai Vodă, suburbia de Galben — Ghiță Magheru, în vîrstă de aproape 47 de ani, lăsînd în urmă o văduvă încă tinărară, cu cinci băieți minori. În *Românul* lui C. A. Rosetti, vechi prieten al defunctului, s-a publicat (în nr. 4, din 16 aprilie 1875, p. 304), un necrolog semnat de către mai mulți amici politici ca Grigore Săftoiu,

⁹³ Din datele căpătate prin amabilitatea societății de heraldică și genealogie „Der Herold” din Berlin — căreia îi mulțumim și pe această cale — rezultă că Amalia sau Amanda Forsberg, originară din Stockholm, s-a mutat la Berlin în 1870, unde a funcționat ca balerină, ulterior solistă a Operei Curții între 1871—1883, locuind în Jägerstrasse 12. Despre băiatul ei, Georg Magero, avem cunoștință, de la dr. Alice Magheru, că a fost dirijor de orchestră simfonică la Viena în perioada interbelică, fără a întreține însă vreo legătură cu rudele sale din România.

Franț Milescu, fondatorul Teatrului român din Tg. Jiu, Atanasie Moschuna, Grigore Mihuleț ș.a. deplîngînd moartea lui „Ghiță Magheru, scumpul nostru amic, luptător în toată viața sa pentru țară, amic sincer și bun patriot. Perderea sa din mijlocul nostru, după zăcerea de opt zile, este dureros simțită de toți“.

Ghiță Magheru a fost înmormîntat în cimitirul orașului Tg. Jiu, unde pe crucea de lemn ce-i străjuiește lespedea, sînt înscrise, după nume, datele nașterii și morții (după stil vechi) : „1 septembrie 1828 — 2 aprilie 1875“.

Într-o scrisoare adresată la București lui Dimitrie Brătianu, pe atunci senator, generalul Magheru îi mărturisea că se afla la Craiova „bolnav și pătruns de cea mai cumplită durere“ din pricina morții fiului său mai vîrstnic ; totuși, auzind că gorjenii vor să-l realegă deputat, el înțelegea să se sacrifice, prezentîndu-și candidatura. Într-adevăr, generalul a fost reales ca deputat al Colegiului I de Gorj, reprezentîndu-și județul în Parlament cu aceeași loialitate și devotament.

Spre sfîrșitul anului 1875 el a avut din nou necazuri cu frații Comănescu, care la 30 septembrie/12 octombrie, renunțînd la contractul lor de preluare în arendă a muntelui Puru din plaiul Novaci, au reclamat restituirea avansului de 600 galbeni. Această afacere penibilă a tărăgănat prin tribunale mai bine de trei ani, pînă la 2/14 martie 1879, cînd generalul s-a desfăcut de cei trei arendași, plătindu-le cele convenite.

În 1876, cînd cel de al doilea fiu al său, Romulus, a reintrat în sînul familiei, înapoindu-se în țară, generalul Magheru a urmărit cu interes evenimentele politice care se precipitau, în preajma reactivării crizei orientale. Încă de la 17/29 martie 1876 Ioachim Drăgescu făcea cunoscută venerabilului veteran pașoptist iminența căderii guvernului conservator, al „risipei și corupției“, domnitorul chemînd pe fruntașul liberal Ion Brătianu spre a-i încredința formarea unei noi echipe ministeriale. Acesta a refuzat, însă, declarînd că „nu vrea să intre pe fereastră“, ci pe „drumul cel larg și luminos al Constituției, prin organizarea de noi alegeri“. Dr. Drăgescu își exprima

speranța în triumful „românismului“, străinii și ciocoi trebuind să se convingă odată că „România nu poate fi decît a românilor“.

În urma izbucnirii războiului între Serbia, Muntenegru și Imperiul otoman, în vara lui 1876, vechiul căpitan garibaldist, Titus Dunca, ce luptase de partea Franței în 1870—71, se adresa din nou, din Iași, la 23 iunie/5 iulie, generalului Magheru, scriindu-i că „incendiul“ era inevitabil, țara noastră neputînd rămîne impasibilă față de criza din Balcani. În eventualitatea unei intervenții românești de partea Serbiei și a reintrării în acțiune a venerabilului veteran de la 1848, Dunca se arăta gata să-și ofere serviciile, punîndu-se la dispoziția lui, cu cei 1 500—1 600 voluntari aflați sub comanda sa în 1866.

În atmosfera patriotică a vremii, Alexandrina Haralamb a contribuit bănește pentru ridicarea la Iași a unei statui a lui Ștefan cel Mare — simbol al vitejiei și neatîrnării — după ce o cerere similară îi fusese făcută în același scop de Comitetul orășenesc din Bacău, cu un an înainte (28 ianuarie/9 februarie 1875). La 1/13 iulie 1876 Alexandrina îl înștiința, din Craiova, pe tatăl ei că Romulus îi scria des, asigurînd-o că va fi cel dintîi care-și va face datoria pentru țară, atunci cînd i se va cere. Reveinea la 26 septembrie/8 octombrie, comentînd misiunea noului prim-ministru Ion Brătianu și a ministrului de război la Livadia, în Crimeea, bănuind că se va ajunge la o înțelegere cu guvernul rus și la o intervenție comună împotriva otomanilor, pentru obținerea neatîrnării depline a României. În sfîrșit, la 1/13 noiembrie 1876 Alexandrina comunica tatălui său că atît domnitorul, cît și ministrul de război manifestau bunăvoință față de Romulus care a participat la manevrele de toamnă.

În iarna 1876—77 Romulus, căpitan de artilerie și de stat major, a fost numit însoțitor al ofițerului norvegian de stat major Gunnar Sölfest Flood (1842—1927), sosit în România într-o vizită de documentare și cu care a legat o prietenie destul de strînsă. În notele sale de călătorie, Flood a amintit foarte des despre Romulus, împreună cu care a vizitat Arsenalul, uzina pirotehnică, cazarmile din

oraș și alte obiective de interes militar. Tot prin intermediul tinărului Magheru, ofițerul norvegian a fost prezentat și domnitorului Carol I, care îl aprecia pe Romulus ca „ofițer destoinic“.

Înainte de izbucnirea războiului de independență, generalul Magheru a mai avut de înfruntat încă o puternică lovitură a soartei și anume moartea neașteptată a iubitei sale fiice. La 20 februarie/4 martie 1877 Alexandrina Haralamb s-a strins din viață, la Craiova, în vîrstă de numai 52 de ani, în urma unei pneumonii. Ziarul *România*, în numărul său din 21 februarie/5 martie deplîngea decesul fiicei „venerabilului general Magheru“. Înmormîntarea a avut loc la 23 februarie/7 martie la cimitirul Sineasca din Craiova, rostind cuvîntări funebre preotul I. Brănescu și dr. Ioachim Drăgescu, ambele tipărite ca broșuri în tipografia fraților Benvenisti din acel oraș. Brănescu arăta că Alexandrina fusese crescută în „principiile sănătoase ale glorioșilor săi părinți... Ca cetățeană fu modelul femeii culte și virtuoză, după care toate matroanele române se felicitau a-și conforma cugetele, dorințele și acțiunile !... Securitatea, mărirea și înflorirea patriei, datoria nedespărțită de drept, făcea[u] parte integrantă din idealul său“.

În inspiratul său panegiric, dr. I. Drăgescu arăta că în timpul îndelungatului exil la Viena, Alexandrina fusese „îngerul consolător al românilor care pe atunci se aflau în Viena. A încurajat și ajutat pe regretatul Marțian, pe Papiu Ilarian și alți români de peste Carpați... Iubirea și dorul țării erau așa de mari în inima ei, că în tot timpul esilului *a purtat doliul*... Viața ei fu o viață de lupte și sacrificiu, toate suferințele omenești au lovit-o și i-au sfișiat inima, dar ea le-a suportat cu resemnațiune și nici un cuvînt de revoltare contra destinului... n-a ieșit din gura ei. Fu ca română model de patriotism. A luat parte cu inima și cu fapta la toate mișcările naționale, a iubit pînă la adorare țara și românismul și n-a cruțat nici un sacrificiu cînd se trata de România și viitorul ei. Era republicană sinceră și devotată“. În ceea ce privește operele de binefacere, Alexandrina Haralamb „a dat pre-

mii pentru elevi și eleve, bani pentru societățile de lectură din toate părțile locuite de români, a înzestrat fete sărace, a îmbrăcat copii orfani și săraci, a ajutat pe văduve, a dat neîncetat, a făcut bine cu amîndouă mîinile, dar astfel ca dreapta să nu știe ce face stînga”.

În marea sa durere, Magheru a fost înconjurat de toate rudele, de toți prietenii și cunoscuții. I-au trimis, la 5/17, 7/19 și 8/20 martie, scrisori de condoleanțe Ion Ghica, Dr. Sturza, generalul G. Adrian, familia Eliade Rădulescu, pictorul Gheorghe Tattaescu, ce cu toții au preamărit patriotismul defunctei „care a fost soție, mamă și cetățeană model de virtute și devotament”, moartea ei lăsînd un mare gol în „marea familie română”. Îndureratul părinte a pus să i se sape următoarea inscripție pe mormînt : „Aici repausează Femea Virtute Alexandrina Haralambù. Născută la 1825 martie 17, repausată la 1877 februarie 20. Fiind în viață ea rădicase acest monument soțului său Demetriu Haralambù, înmormîntat la biserica Sfîntului Spiridon, unde fusese înmormîntată și întîia lor fiică Aurora. Iar după moarte-i, conform dorinței sale s-au strămutat atît monumentul cît și rămășițele soțului, cît și ale fiicei lor aici, la cimitirul Sineasca, de către părintele ei generalù G. Mag[h]eru, moșiul și tutore și s-au depus cîteși trei spre eternă memorie !”

Alexandrina a lăsat un fiu minor, Mihai Haralamb, trecut în epitropia bunicului său.

În ciuda repetatelor lovituri primite în ultimii ani, cu recunoscute-tărie sufletească, Magheru s-a ridicat deasupra durerii, scriind amicului său Caribolu, în 1877, an de grele încercări pentru viitorul „familiei celei mari, țara”. Singura atitudine de bun român și cetățean, scria bătrînul general, era de „a uita totul și a ne uni cu toții pentru mîntuirea țării, precum făceau străbunii noștri în timpuri grele”. Mai spera că se va împlini singura dorință ce-o mai avea ca om bătrîn „carele azi nu vede decît două ținte înaintea sa : de o parte mormîntul, de altă parte România și care dorește ca înainte de a se coborî în mormînt să-și vadă țara fericită”. Tot atunci Magheru a scris și unui alt prieten, Mihuțel, spunîndu-i că în

împrejurările critice pentru țară din acel moment, trebuiau să tacă orice pasiuni, orice uri personale să înceteze, orice luptă de partide, iar în inimi să nu rămână decît „sfînta voce a patriei“.

9 Mai 1877 : generalul Magheru în Parlamentul proclamării independenței

La 27 aprilie, guvernul român a decretat mobilizarea, efectivele chemate sub arme ajungînd la 100 000 oameni, dintre care 58 700 ostași formau armata de operații. Organizate în două corpuri, trupele române au intrat în dispozitiv de acoperire pe Dunăre. Fără să existe o declarație de război, flota otomană și artileria garnizoanelor de pe Dunăre au deschis focul asupra localităților românești. În aceste condiții, la 8 mai, artileria română din Calafat a răspuns agresiunii și a bombardat Vidinul. Prin aceasta s-a ajuns la deschiderea ostilităților româno-otomane.

Întreaga suflare românească urmărea cu emoție evenimentele. Pentru 20 mai deputații au fost invitați să se prezinte în Capitală, spre a participa la o sesiune extraordinară a Parlamentului, în cadrul căreia avea să se dezbată „o chestiune de cea mai mare importanță“. Într-adevăr, a doua zi, 9/21 mai, în urma interpelării deputatului N. Fleva, adresată guvernului (compus, cum spune el, din oameni care „au luptat în viața lor pentru această țară și ei nu pot avea altă dorință, altă mîngîiere decît de a îndeplini opera lor, și a nu coborî în mormînt înainte de a fi liberată patria și a o fi văzut renăscînd... și ridicîndu-se mare și mîndră după cum au dorit“), Mihail Kogălniceanu, ministru de externe, a declarat solemn : „În stare de rebel, cu legăturile rupte, ce suntem ? *Suntem independenți ; sîntem națiune de sine stătătoare... Am ajuns la scopul urmărit nu de azi, ci, pot zice, de secole, și mai cu deosebire urmărit de la 1848 încoace...*“

Proclamarea independenței a stîrnit o atmosferă de entuziasm în rîndul întregii națiuni române. Din Transilvania, Banat și Bucovina sute de tineri au trecut granița, în ciuda tuturor piedicilor puse de autoritățile austro-ungare, și s-au înrolat ca voluntari în Armata Română. Întregul popor a participat cu abnegație la efortul de război. Începînd cu 8 mai 1877, *Gazeta de Transilvania* a publicat zeci de liste cu numele cetățenilor care ofereau bani sau alte bunuri pentru sprijinirea Armatei Române. Aceeași publicație lansează, la 26 mai, apelul : *La arme !*, prin care ofițeri și ostași români din Transilvania erau îndemnați să se înroleze voluntari în Armata Română, iar peste patru zile un articol în care se afirma răspicat : „*Cauza ostașului român e o cauză generală română. Victoria lui e a întregii națiuni, fie aceea risipită în oricare parte a lumii. Sîngele apă nu se face*“ [subl. ns.].

Printre cei 79 deputați care au votat proclamarea independenței s-a aflat și bătrînul general Gh. Magheru. Impresia profundă pe care i-au lăsat-o înălțătoarele evenimente se poate lesne deduce din tot ceea ce a făcut el în perioada imediat următoare. Astfel, în clipa în care trupele române au început să treacă Dunărea pe la Zimnicea și Corabia, bătrînul general se afla lîngă podul de vase de la Corabia (1 septembrie). Memoralistul Theodorian-Carada a amintit acest fapt în evocările sale : „Sentinela care păzea podul peste care trupele române au trecut în Bulgaria, la 1877, a ținut în loc pe un bătrîn cu barba și pletele albe, care, pe sub redingota-i civilă, era încins cu o sabie veche. A trebuit să vie un medic militar să spue dorobanțului că bătrînul este «D. General Magheru», pentru ca eroului oltean să i se îngăduie să treacă și el Dunărea“.

Pentru a înțelege mai exact starea sufletească a bravului bărbat, amintim aici o scrisoare a lui către un protejat al său, țăran din Cărbunești, înrolat atunci în oștire și luptător la Plevna, pe care generalul îl socotea ca pe un „fiu“. Magheru îl încuraja : „Eram decis să vin și însumi pe acolo [pe linia frontului] avînd nespusa dorință ca pe lîngă îmbrățișarea d-tale și a tuturor celorlalți bravi oșteni români să mai vez și acele locuri ce ocupați,

scumpe suveniri ale junetei mele, unde acum 49 de ani am combătut și eu Semiluna. Văzînd însă că n-o să pot fi norocit a veni decît mai tîrziu, poate, mă hotărîiu a-ți răspunde că am avut cea mai vie mulțumire văzînd că sînteți în deplină sănătate și nu mai puțin de coragiul și nerăbdarea ce zici și știu că aveți cu toții, mari și mici, de a vă vedea cu o oră mai-nainte în fața inamicului. Asta-i natura românului în rebel, am spus-o la mai mulți că pentru dînsul toată știința sau mai bine zis greutatea este numai pînă să-l vezi pus în fața inamicului, apoi nu-l mai poți opri, întocmai ca pe leii îndîrjiți de foame cînd li se arată hrana — pînă ori sfăramă pe inamic ori moare“.

În același timp, înainte de a pleca pe front, fiul său Romulus Magheru (înaintat la gradul de maior pe data de 1/13 iulie), a scris din Corabia, la 3/15 septembrie 1877, prietenului său norvegian Gunnar Flood, rugîndu-l să nu-l uite, căci „va trece frumoasa Dunăre mîine, cu scopuri războinice“ și îl ruga să vină și el în Bulgaria. Într-adevăr, Flood a revenit la București, la 14/26 octombrie, iar de aici a plecat la Plevna, ajungînd la cartierul domnitorului Carol I de la Poradim, la 17/29 octombrie. Peste două zile, Flood s-a reîntîlnit, la Statul Major al generalului Alexandru Cernat, de la Verbița, cu maiorul Romulus Magheru, numit șef al Cancelariei Secției de operații. Mai tîrziu, Romulus a fost desemnat director al Poștelor și Telegrafelor de campanie, iar în urmă atașat pe lîngă renumitul general rus Totleben, pînă la sfîrșitul operațiilor de la Plevna, aducîndu-și contribuția la pregătirea și desfășurarea unor acțiuni de luptă.

Generalul Magheru a scris din Craiova fiului său Romulus, la 25 octombrie/6 noiembrie, exprimîndu-și mulțumirea că-l știe sănătos și atașat pe lîngă „o ilustră persoană“. Știrile de acasă erau bune, familia fiind sănătoasă. În final, trimitea îmbrățișări părintești tuturor celor pe care i-a cunoscut cu prilejul trecerii Dunării pe la Corabia și scotea în evidență eroismul bravului ostaș român. Pentru devotamentul arătat patriei vreme de cinci decenii și sprijinul acordat războiului pentru independență prin contribuții generoase (vezi *Românul*, din 12/24

Capitularea armatei otomane la Plevna (28 noiembrie 1877)

Capitularea garnizoanei otomane de la Plevna...

Suplement **Estraordinar**

L. A.

„CURIERUL“

Iași 1897 Numere 20.

(Serviciul primit al Z. zărilor „CURIERUL“)

***Plevna a căzut., Os-
man Pasa s'a predat
cu întreaga sa armată.***

Impress 7 Bani. Regi în lăst creșt Tănc și în Plevna. Fără să vrea să se trage și la 12 de ore
într-o zi a căzut comandașii între Ezerca și Plevna, însoțindu-l în Trapani.

No. 10 Bani

Iași, Tipografia „L. Bălan“.

...și ediția specială a Curierului din Iași, anunțind marele eveniment

*Ultima fotografie a generalului
Magheru...*

**Alexandru G. Magheru, colonel
(1913)**

Gheorghe G. Magheru
(Gică)

Adrian G. Magheru

Titu G. Magheru

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://www.iini.ro>

Șerban Magheru, student

Fizicianul Ion Maghiera

Ioana Maghiera (născută Anghel), prima soție a fizicianului Ion Maghiera

Alexandrina R. Magheru și soțul ei Ion Argeșeanu
<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://www.iini.ro>

*Elena R. Magheru cu so-
țul ei Virgil Slăvescu*

*Medicul literat George
Magheru, într-un desen
executat în 1933 de J. Al.
Steriadi*

iunie 1877) și activitatea depusă generalului Gheorghe Magheru i s-a conferit, prin Decretul Princiar nr. 21, din 5/17 ianuarie 1878, Crucea de mare ofițer al Ordinului „Steaua României“, iar ulterior a primit și Medalia luptătorilor pentru independență. La rîndul său, Romulus a fost decorat cu „Steaua României“ în grad de Cavaler, „Virtutea Militară“ de aur, „Trecerea Dunării“ și „Apărătorilor Independenței“, precum și cu Ordinul rus „Sf. Ana“ clasa a III-a. Totodată, pentru devotamentul arătat la Crucea Roșie și în strîngerea colectelor pentru răniți și bolnavi, Lina Magheru, văduva lui Ghiță, a primit și ea Crucea comemorativă „Elisabeta“.

În timp ce în ianuarie 1878 trupele române se mai luptau încă cu vitejie în sudul Dunării, cucerind Smîrdanul și asediind Vidinul, începuseră să-și facă loc și știrile privind apropiata încheiere a păcii. În aceste împrejurări, cunoscutul cotidian bucureștean *România liberă* a socotit oportun să republice, în nr. 198 din 15/27 ianuarie 1878, „un *Memorandum* ce marele patriot, generalul George Magheru, espatriat atunci, a remis Porții otomane, ca răspuns la circulara otomană publicată la Constantinopol, tot din acel an [1856] la 20 octobree, privitoare la insulele din Delta Dunăreană. Românii își vor aduce aminte, cetînd acest strigăt de protestare al veteranului luptător, că au a revendica insulele Deltei și gurile Dunărei pe care le-au posedat *ab antiquo*... Ajute cerul pe guvernămîntul nostru — încheia ziarul amintit — ca, pe lîngă alte compensațiuni pentru purtarea noastră plină de eroism și de abnegațiune în ultimele evenimente, să poată realipi pentru veci de pămîntul Patriei aceste părți nedrept și brutal rupte din corpul ei“. În continuare se tipărea — pentru prima oară în românește — textul memorandumului. Documentul a fost considerat atît de important de către guvernărîții români, încît a fost retipărit, în franceză, la București, în 1878, sub formă de broșură, destinată cercurilor politice și diplomatice de peste hotare. Deputatul Nicolae Rosetti Bălănescu a scris din București lui Magheru, la 22 ianuarie/3 februarie 1878, făcîndu-i cunoscut că „în urma articolului din jurnalul *România Liberă*, care au publicat un Memoriu al

D-tale, am scris și eu în *Telegrafu* de duminică 22 un articol ce vi-l alătur aici spre cunoștință. Se speră că pacea să se fi încheatu, sau mai bine [zis] preliminariile. Miine avem și la Cameră și la Senat răspunsu guvernului la interpelarea relativă la Basarabia...”

După cum se știe, prin Tratatul de pace ruso-turc de la San Stefano (19 februarie/3 martie), în virtutea articolului 5, României i se recunoșteau independența și drepturile sale la despăgubiri de război, iar prin articolul 19 urma să dobândească Dobrogea, insulele din Deltă și Insula Șerpilor — obținute de Rusia de la Imperiul otoman — în schimbul celor trei județe din sudul Basarabiei detașate de la Imperiul țarist și reunite cu Moldova în urma hotărârilor Congresului de pace de la Paris din 1856.

În opinia publică și în Parlament a existat o mare frământare în această chestiune, cu atât mai mult cu cât marile puteri europene n-au fost de acord cu prevederile Tratatului de la San Stefano care întăreau prea mult pozițiile și influența Imperiului țarist în Balcani. S-a ivit o criză diplomatică acută, cu schimburi de note aprinse, în special între Londra și St. Petersburg, dar prin tratative intense de culise, la inițiativa Germaniei, s-a ajuns la convocarea Congresului internațional de la Berlin ce și-a început lucrările la 1/13 iunie 1878.

În atmosfera agitată ce domnea și la București, guvernul Ion Brătianu, socotit răspunzător, era amenințat în Parlament ; dar în situația creată nu exista nici o altă soluție, iar România trebuia să se încline în fața deciziei arbitrare a marilor puteri, care, în apărarea intereselor lor egoiste și a „zonelor“ de influență, ajunseseră la un compromis. Sacrificiul teritorial era necesar pentru recunoașterea independenței de stat a României și, în acest sens, la 28 iunie/10 iulie C. A. Rosetti a scris generalului Magheru, invitându-l la București, spre a se reuni toți liberalii în jurul lui Ion C. Brătianu și, combătînd intrigile inutile de partid, să i se dea în Parlament un vot de încredere. Guvernul Brătianu a fost, în cele din urmă, salvat.

Lucrările Congresului de la Berlin s-au încheiat la 1/13 iulie, printr-un tratat de pace ale cărui stipulații, privitoare la România, prevedeau : prin articolul 43 se recunoștea independența României, ce urma să respecte drepturile civile ale tuturor cetățenilor ei, indiferent de confesiune (art. 44) și să retrocedeze „M. S. Împăratului Rusiei porțiunea teritoriului Basarabiei despărțită de Rusia în urma Tratatului de la Paris din 1856“ (art. 45). Totodată, în virtutea articolului 46 „insulele formînd Delta Dunării, Insula Șerpilor și Dobrogea — pînă la o linie care, plecînd de la răsărit de Silistra, răspunde în Marea Neagră — la miază-zi de Mangalia... sînt întrupate cu România“, recunoscîndu-se astfel drepturile inalienabile ale statului nostru asupra acestor străvechi pămînturi românești. Lupta pentru neatîrnarea patriei a fost, așadar, încununată de succes, iar la 8/20 octombrie 1878, Dobrogea și Delta Dunării — pentru a căror reunire cu patria-mumă militase cu atîta entuziasm generalul Magheru — intrau în componența statului român.

În toamna anului 1878, la 1/13 septembrie, cunoscutul fruntaș politic bănățean Vincențiu Babeș, membru al Societății Academice Române, îl asigură pe Magheru de sentimentele de afecțiune și admirație pe care i le purtau românii transilvăneni și cei de la Budapesta. Conținînd pe prestigiul generalului, la 6/18 noiembrie 1878 președintele Consiliului general al județului Tîrgu Jiu l-a rugat ca, în calitate sa de deputat, să intervină în Cameră pentru aprobarea noilor circumscripții administrative ale Gorjului. Bătrînul luptător s-a conformat cererii făcute și a alcătuit un studiu — ultimul cunoscut din activitatea sa parlamentară — privind delimitarea noilor plăși propuse : Amaradia (în loc de Novaci) — cu reședința la Cojani (proprietatea lui Magheru), Ocolul (în loc de Vulcan) — cu reședința la Tîrgu Jiu, Jiul — cu reședința la Olari sau Urdari și, în sfîrșit, Gilort — cu reședința la Vladimir sau Petreștii de Jos.

În același timp, generalul Magheru trebuia să rezolve o mulțime de treburi și în calitate lui de epitrop și tutore al nepotului său orfan, Mihai Haralamb (pe care l-a îngrijit dr. I. Drăgescu pînă la plecarea acestuia în Dobrogea, după 23 decembrie 1878/4 ianuarie 1879).

Magheru s-a preocupat de desăvîrșirea educației băiatului, în acest sens încheind, în octombrie 1879, o convenție cu institutorul francez Bellivier. Ca precepte educative, institutorul urma să reamintească adesea elevului său că „patriotismul și principiile de onoare și de pietate sînt tradiționale în familia Magheru“, „pentru ca să întărească în spiritul și inima lui amorul de patrie și legea străbunilor lui“. Onorariul lui Bellevier fusese fixat la 3 000 franci anual, în afara sumei de 9 000 franci destinată atît întreținerii lui, cît și a elevului dat în grijă, urmînd ca, pe timp de trei ani, pînă la majoratul lui Mihai Haralamb, să plece amîndoi în Franța, la Montpellier. Într-una din ultimele sale scrisori (26 ianuarie/9 martie 1880), Magheru se adresa din București amintitului nepot, regretînd că-i răspundea așa tîrziu, dar fusese din nou bolnav ; spera să-l revadă la Craiova și îl îndemna să fie cuminte și harnic la învățătură, deoarece „țara are nevoie de oameni serioși, instruiți și cu iubire de ea“. În curînd Mihai Haralamb urma să părăsească țara și să plece în Franța, unde avea, de altfel, să-și trăiască cea mai mare parte a vieții.

Generalul a căutat totodată să pună ordine și în treburile gospodărești. În primul rînd a lămurit problema arendării munților Puru și Petrimanu, unde existau anumite litigii. Pentru Puru a găsit un mușteriu, în ianuarie 1880, în persoana „ungureanului Constantin Sîrbu din Poiana“ ; celălalt munte, Petrimanu, reușise să-l răscumpere de la urmașii oierilor sălișteni Borceanu încă de la 3/15 iulie 1878. Avînd însă obligații față de familia Răcuci, cînd a încercat să-l arendeze (în ianuarie 1880) strănepotului său de soră, Ioniță Slăvescu, generalul a întîmpinat opoziția doctorului Dimitrie Răcuci. Acesta a scris lui Magheru din Sibiu, la 13/25 februarie 1880, spunîndu-i că voia să-l revadă după aproape 25 de ani „pe bărbatul amic al părinților săi care și-a jertfit libertatea și averea pentru libertatea patriei și nației sale și care în prezent, la adînci bătrîneți, șede în Cameră apărînd ca un june libertatea românului“. La această caldă scrisoare, generalul a răspuns la 26 februarie/9 martie, amintindu-și de „epoha îndepărtată“, cînd destinatarul, copil pe

atunci, învăța „limba străbunilor“ sub „umbra brazilor de la Petrimanu“. Mulțumind pentru laudele aduse în scrisoare, Magheru — ca într-un fel de testament politic — sublinia că „tot românul trebuie să se jertfească și să lupte pentru libertatea și mărirea țerii sale și această datorie sacră am căutat și eu din răspuțeri a mi-o îndeplini, dar aceasta îmi probează că *junimea română de azi din toate unghiurile țărilor române pășește pe această cale de mîntuire și că, călcînd pe urmele bătrînilor luptători, ea va grăbi triumful definitiv al românismului*“ [subl. ns.].

Își presimțea, oare, sfîrșitul? În orice caz, la acea dată era încă destul de activ. Memorialistul M. Theodorian-Carada, referindu-se la împrejurările morții generalului, arată că acesta era „plin de sănătate, vioi la minte“, dar „a trebuit să-i cadă un pătul peste grumaz și o pneumonie“ pentru ca „să fie biruit de moarte“. Accidentul a fost confirmat și într-o scrisoare din 24 ianuarie 1937, adresată de Ana Magheru (fata lui Ion Ghica și soția lui Romulus) către fiul ei, fizicianul Ion Maghieru, scrisoare în cuprinsul căreia i-a relatat amintiri de familie privitoare la moartea și înmormîntarea generalului: „Pascu îmi spunea că tata moșu se îmbolnăvisese din cauza accidentului ce i s-a întîmplat la Cojani cu un pătul; el pe urmă, în iarnă, plecase în București spre a participa la lucrările Parlamentului, în calitatea sa de deputat al Colegiului I Gorj“. Încă de la 12/24 ianuarie 1880, Alexandrina Prisăceanu, sora Linei Magheru, îi scrisese din Craiova lui Romulus, aflat la Constantinopol, unde fusese numit încă de la 1878 atașat militar al Legației României, arătîndu-i că tatăl său era foarte rău bolnav și îl ruga să revină în țară spre a-l mai vedea pentru ultima oară „pe bietul bătrîn“. Neavînd case în București, generalul locuia la hotelul „Dacia“ (fostul han al lui Manuc), unde în timpul agravării bolii sale a fost vizitat și de soția lui Ion Ghica, Alexandrina, născută Mavros.

Magheru a decedat duminică 23 martie/4 aprilie 1880, după cum atestă certificatul său de deces nr. 262, eliberat de Oficiul Stării Civile al Primăriei Comunei București

la 24 martie/5 aprilie, orele 2 după-amiază, cu următorul cuprins : „Act de moarte al d-lui Gheorghe Magheru, în etate de 78 de ani [corect 76], general în retragere, căsătorit, născut Gorj și domiciliat în Țirgu Jiu, decedat eri la orele 5 post meridian, în casa din suburbia Curtea Veche, str. Carol I, no. 12. Martori : Tache Rălescu de 50 de ani, funcționar str. Silvestru 18 și Ionică Panait, 32 ani, proprietar din str. Lăutarilor nr. 5“.

Un anunț lapidar publicat pe prima pagină a ziarului *Românul*, din 24 martie/5 aprilie 1880, făcea cunoscut întregii suflări românești încetarea din viață a inimosului erou de la 1848⁹⁴. În puține cuvinte erau rezumate cele mai strălucite fapte din viața ilustrului dispărut : „Cel care a luat parte la renașterea de la 1821 ! Cel care a arătat la 1828 virtutea militară a săteanului român, mergînd cu pandurii săi pînă la Plevna. Cel care în 1848 a rădicat cu dorobanții săi stindardul emancipării, al dreptății și al libertății. Cel care la septembrie 1848, plîntase stindardul naționalității și al credinței române în tabăra lui Traian din Oltenia și ar fi dovedit de atunci încă Europei, dacă n-ar fi ascultat sfaturile diplomației, ce poate românul cînd ia arma în mînă, *George Magheru, nu mai este*“.

În versuri stîngace, dar încărcate de emoție, Dimitrie Gusti, un panegerist moldovean al defunctului, deplîngea

⁹⁴ Un emoționant necrolog a fost publicat și de strănepotul său, G. O. Gârbea în *Aurora — Calendar ilustrat*, București, 1881, p. 61—63, unde se sublinia că „el nu încetă a fi pînă la sfîrșitul vieții unul și același : bărbat activ, neobosit, energic și stăruitor. Magheru, în ultimii ani, fu reprezentantul județului său în Camera Deputaților. «Pare că vedeam înainte-ne, zicea despre dînsul d. Chițu, demnul reprezentant al Olteniei, pare că vedeam muntele cel verde al Gorjului, sfîdînd norii cu creștetul său albit de ninsoare»“. În semn de omagiu pentru Magheru renumitul sculptor Karl Storck a alcătuit, în 1882, un bust al generalului, înfățișîndu-l în uniforma de comandant al trupelor de voluntari din 1866. Prețiosul exponat se păstrează astăzi la Muzeul de artă „Frederic Storck și Cecilia Cuțescu-Storck“ din Capitală.

moartea generalului, a cărui amintirea răminea, însă, neștersă în sufletul românilor : „Înc-un fiu al Olteniei / Un braț tare al României / Acum rece a picat, / Pe mormîntul tău, Maghere, / Crească mîndră și-n putere / Libertatea ce-ai plantat“.

La 24 martie/5 aprilie 1880, ora 14, în ședința solemnă din Camera Deputaților, președintele ei, C. A. Rosetti, vechi pașoptist, făcea elogiul defunctului : „Toată viața lui generalul Gheorghe Magheru a luptat pentru dreptate și libertate și a avut fericirea a muri sărac într-o cameră din hotelul «Dacia», dar fericit că a văzut România liberă și independentă“. Deputatul D. Dimancea a propus doliu național de trei zile ca „cel din urmă omagiu pe care țara îl aduce marelui bărbat care și-a sacrificat viața pentru patrie“. În sfîrșit, deputatul Gr. Heliade supunea Adunării doleanța, tot în semn de „omagiu din partea națiunii“ pentru ilustrul defunct, „să se plătească cheltuielile de înmormîntare din Casa Statului“, așa cum se procedase cu doi ani înainte și pentru alt veteran de la 1848, generalul Nicolae Golescu. Camera a votat în unanimitate doliul național de trei zile, asistarea în corpore a deputaților la funeralii și suportarea cheltuielilor de înmormîntare de către guvern.

La fel Senatul, în ședința sa din 26 martie/7 aprilie a delegat pe generalul Ion Cernat, colonelul Pilat și G. Enescu să asiste la înmormîntarea generalului Magheru, fixată pentru vineri 28 martie/9 aprilie.

Desfășurarea funeraliilor a fost amănunțit relatată în coloanele ziarului *Românul* (numerele din 29 și 30 martie/10 și 11 aprilie 1880). „Conform programei, ceremonia religioasă s-a făcut la biserica „Sf. Gheorghe-Nou, la orele 8 și jumătate a.m.“, discursul funebru fiind rostit de deputatul oltean Gheorghe Chițu, prieten al defunctului. El a elogiat ilustra figură dispărută „de pe scena politică a țării“, eroul la al cărui apel patriotic au răspuns la 1848 „zece mii de olteni“ adunați sub comanda sa în tabăra de la Troian. „Două armate puternice năvălesc atunci în țară — continuă oratorul — și amîndouă somează pe generalul revoluției a se supune. El le răspunde cu antica mîndrie romană : «Dacă inamicii noștri

sînt îndoîți și spada mea are două tăișuri». Dar politica și diplomația străină reușesc să-și impună punctul de vedere, oștirea este congediată și Magheru pleacă în ecsil... De atunci și pînă în ultimul său moment, niciodată el n-a mințit principiilor sfinte ale națiunii și ale libertății. De atunci... el n-a încetat un moment d-a lupta pașnic și perseverent pentru dreptate, pentru libertate și progres. Toată dorința sa, toată ambiția sa cea mai ardentă, era aceea d-a servi în orice ocasiune ca soldat credincios patriei...“

Ziarul *Românul* relata apoi continuarea desfășurării funeraliilor și traseul urmat de cortegiul oficial pînă la gara Tîrgoviștei (actuala Gară de Nord), de unde rămășițele pămîntești ale lui Magheru urmau să fie transportate la Tîrgu Jiu, spre a fi înhumate: „Un public foarte numeros umplea biserica, grădina și piața Sf. Gheorghe, precum și toate stradele pe unde a trecut cortegiul. Toți miniștrii, deputațiunile Senatului și ale Camerii Deputaților și reprezentanții autorităților publice se aflau față. La orele 9 și trei sferturi sicriul, purtat pe umerii mai multor domni deputați, fu condus la carul mortuar și fu primit de muzicele militare cu imnul național. Apoi cortegiul se puse în mișcare... Cordoanele erau ținute pe partea dreaptă de d-nii I. C. Brătianu și C. A. Rosetti, ca membri ai guvernului provizoriu, pe partea stîngă de d. Ion Ghica și de d. colonel Lecca, ministru de resbel, ca reprezentant al armatei și al Moldovei. Imediat după carul funebru urma fiul regretatului general, d. maior R[omulus] Magheru. Apoi veneau miniștrii, delegațiunile, corpul ofierescu și un public numeros... Cortegiul parcurse Strada Lipsani, Calea Victoriei și Calea Griviței pînă la gara Tîrgoviște. Pe tot parcursul, stradele, ferestrele și balcoanele erau îndesate de spectatori. Muzicile militare și a gardei naționale intonau alternativ marșuri funebre. Din 10 în 10 minute se auzea bubuitul unui tun, iar sunetele clopotelor de la toate bisericile anunțau că rămășițele aceluia care a fost generalul Magheru sînt conduse la lăcașul etern. Astfel, patria recunoascătoare făcu ultimele onoruri bărbatului care o viață întregă a luptat pentru binele și fericirea ei“.

Ana Magheru își reamintea la bătrînețe, în menționata scrisoare din 24 ianuarie 1937, că „înmormîntarea am văzut-o [de] la vara mea Elise Cretzianu, ce ședea atunci pe Calea Victoriei și foarte imponent era cu armată și cu toată preoțimea din București și pe tot parcursul pînă la gară se auzeau tunuri. Biata tanti Olănescu era cu noi la fiica sa și plîngea“. În sfîrșit, într-o scrisoare a lui Romulus Magheru trimisă mamei sale Maria Caramalău, la 9/21 aprilie 1880, el a relatat călătoria făcută cu vagonul mortuar pînă la Filiași, iar de aici, cu un car funebru, pînă la Tîrgu Jiu, unde, după desfășurarea altor ceremonii oficiale, a avut loc înhumarea rămășițelor pămîntești ale generalului în cimitirul orașului, alături de cele ale fiului său Ghiță.

Un ultim omagiu i-a fost adus la 1/13 aprilie 1880, de „Junimea română din Paris“, din rîndurile căreia făceau parte Gr. Tocilescu, I. Filitti, C. Nanu, M. Calînderu, N. Codrescu ș.a., care în coloanele ziarului *Românul*, din 3/15 aprilie își manifesta adîncă durere pentru moartea generalului Magheru, plîngînd „într-însul pe marele patriot român, integral și modestul cetățean, luptătorul aprig pentru libertate și românism de la '21 și '48“.

Astăzi mormîntul lui Magheru este străjuit de un bust al său realizat în anii din urmă de sculptorul Vasile Năstăsescu, iar pe piatra funerară figurează următorul epitaf : „Trecătorule, aici repausează generalul Gheorghe Magheru. Născut la 1804 și decedat la 1880. Luptător fără preget pentru mărirea țării sale, pentru triumful dreptății și democrației. Eternă fie-i memoria“. Într-adevăr, așa cum s-a rostit în mod premonitor în elogiul făcut acum mai bine de o sută de ani la catafalcul marelui dispărut : „Fiii fiilor noștri, generațiunile viitoare vor afla în reamintirea virtuților cetățenești cu care te-ai ilustrat, un nobil suflet și un mare caracter, pe care admirîndu-l, se vor sili a-l imita“.

Urmînd pilda înaintașilor

Tradiția armelor

Intors în țară după moartea tatălui său, Romulus Magheru (care fusese atașat militar al Legației române din Istanbul), a funcționat, timp de doi ani, ca adjutant regal, primind, la 1 ianuarie 1882, brevetul de decorare în calitate de cavaler al Ordinului casei de Hohenzollern, din partea principelui Karl Anton. În perioada 1882—1885 (la 22 mai 1884 a fost înălțat la gradul de locotenent-colonel) a preluat comanda Regimentului 8 artilerie cu garnizoana mutată, succesiv, la Brăila, Focșani și, în cele din urmă, la Botoșani.

Romulus Magheru s-a îngrijit și de nepoții săi de frate, rămași sub epitropia mamei lor Lina, îndreptînd pe doi din ei spre cariera armelor, conform vechii tradiții de familie. Astfel, cel mai vîrstnic băiat, *Alexandru* (născut la Craiova la 5 septembrie 1864) a intrat ca elev în școala militară, la 13 iulie 1883, ieșind sublocotenent de cavalerie peste doi ani, iar fratele său *Anton* (născut tot la Craiova, la 29 ianuarie 1870), a urmat și el cursurile școlii militare din orașul Băniei cu începere de la 27 iulie 1890, optînd tot pentru arma cavaleriei.

În 1887, Romulus Magheru a fost trimis din nou la Berlin, ca atașat militar al legației statului român. În această perioadă el s-a logodit cu Ana, fiica lui Ion Ghica, vechiul tovarăș de luptă de la 1848 și prieten al generalului Magheru; în 1887 Ghica era reprezentant diplomatic al României la Londra. Tînăra fată se născuse în 1859, în insula Samos, căpătînd o educație îngrijită de la părinții ei și în special de la mama sa, Alexandrina,

fiica generalului Nicolae Mavros (fost influent dregător în timpul domniilor regulamentare), persoană foarte cultivată, pianistă talentată ce a concertat — printre alții — cu Liszt și Clara Schumann. Ana Ghica a dovedit, la rîndul ei, aptitudini artistice și muzicale, urmînd cursurile unui colegiu de artă („National Art Training School“) din Londra, cu începere din 1882. După vizita lui Ion Ghica la Berlin, în primăvara anului 1887, și conversațiile avute cu Romulus, s-a hotărît ca nunta tinerilor să aibă loc în țară. Căsătoria lui Romulus și a Anei s-a celebrat în ziua de 28 aprilie 1887 la Miclăușeni (jud. Roman), la reședința sorei miresei, Maria Sturdza, după care tînăra pereche a mai stat două luni la Berlin, înainte de a se deplasa la Londra, pe lîngă familia lui Ghica, participînd cu toții la sărbătorirea jubileului a 50 de ani de domnie a reginei Victoria. Romulus Magheru a cerut apoi transferul în țară, revenind la Comandamentul Regimentului 8 artilerie, cu sediul la Botoșani, unde a rămas, împreună cu soția și cei doi copii ce li s-au născut, Ion și Alexandrina, pînă în 1890. În acest an a fost rechemat în Capitală, la Marele Stat Major, ca membru al Comitetului Consultativ. În timpul șederii la București, Romulus a locuit cu familia în casele mamei sale, Maria Caramalău, aflate pe bulevardul Elisabeta nr. 52, la întretăierea cu Calea Plevnei. Aici s-au mai născut alți doi copii ai lui Romulus, anume Șerban și Elena. În sfîrșit, la 20 iulie 1891 a fost înălțat la rangul de colonel și, primind comanda Regimentului 1 artilerie, cu sediul la Craiova, s-a strămutat cu ai săi, la sfîrșitul anului, pe plaiurile oltene, locuind în casele nepotului său Mihai Haralamb, din str. Abundenței nr. 9, suburbia „Sf. Gheorghe-Vechi“. Familia sa a mai crescut cu un ultim copil, George.

Colonelul Romulus Magheru a căutat să mențină în familie tradițiile legate de înaintași și mai ales să păstreze vie amintirea generalului. El a întreținut legături cu unii din foștii „căpitani ai volintirilor“ tatălui său, care-i scriau uneori evocînd memoria bravului revoluționar de la 1848, ca și pe aceea a Alexandrinei, demna „Daco-Română“, fiică a eroului Româno-Latin de la

Dunăre“. Într-o scrisoare primită din Bacău la 26 august 1888, emitentul îi declara lui Romulus că citise „cu un nesfârșit dor, în *Democrația*, cele 9 scrisori ale distinsului om de stat [Ion Ghica] către [Vasile] Alecsandri prin care strălucitul general are cea mai frumoasă parte“. Când Vintilă Rosetti a publicat (*Românul* din 4 decembrie 1893) scrisoarea pe care generalul Magheru o trimisese la 5/17 septembrie 1848 lui C. A. Rosetti, Romulus Magheru i-a scris din Craiova, spre a-i mulțumi că a făcut cunoscută acea epistolă a scumpulor „noștri părinți“. El îl ruga pe Vintilă Rosetti să primească „viile mulțumiri pentru partea ce bine-voiești a lua astfel la întărirea amintirii prea iubitului meu părinte“.

Totodată, fiul generalului a căutat să cinstească memoria înaintașilor săi și prin vizita făcută în 1894, în tovărășia profesorului gorjan Alexandru Ștefulescu, la cele două ctitorii ale Magherilor din Bîrzeiu de Gilort; atunci, el a pus să se fotografieze portretele votive ale înaintașilor săi, iar soția sa, Ana Magheru, a realizat o frumoasă acuarelă a vechiului lăcaș înălțat la 1800 de vistierul Șerban, unchiul generalului, păstrată și astăzi în colecția inginerului agronom Vlad Maghieru.

Colonelul Romulus Magheru a încetat din viață la Craiova — prematur ca mai toți bărbații din familia sa — în ziua de 19 martie 1897, la vârsta de 50 ani neîmpliniți. În necrologul datorat lui Constantin Iovipale, apărut în ziarul craiovean *Curierul Olteniei*, nr. 182 din 22 martie, se elogiau meritele defunctului, considerat ca un „distins bărbat“. Se aprecia că „nu numai societatea întreagă“ a pierdut „un membru demn al ei, dar... și întreaga armată“. În versuri stîngace, dar pline de compasiune, Iovipale își mărturisea sentimentele pline de venerație față de cel dispărut, în poezia *La mormîntul colonelului Romulus Magheru*, publicată în același periodic. Funeraliile s-au desfășurat cu toate onorurile militare în ziua de 20 martie, fiind înmormîntat la cimitirul Sineasca, acolo unde se odihnea și sora sa Alexandrina.

Familia Magheru a primit așadar o nouă lovitură, ea nemaifiind reprezentată decît prin cele două cumnate văduve, Lina — soția lui Ghiță și Ana, cu cîte cinci copii fiecare. Ana Magheru, care, pentru cîtăva vreme, se

retrăsese cu ai săi la reședința părinților ei de la Ghergani, a avut durerea să-și piardă în curînd și tatăl, pe Ion Ghica, încetat din viață la 4 mai 1897. După cum mărturisea ea într-o scrisoare cu caracter memorialistic adresată fiului ei Ion, la 11 februarie 1938, au urmat atunci vremuri de lipsuri și greutăți materiale, avînd de făcut față unor datorii bănești contractate cu mult înainte de către membrii familiei. „Datoria care am plătit-o la tante Maria [Maria Sturza] era făcută de tata Moșu [generalul Magheru] 2 000 galbeni, bani din care am plătit jumătate și jumătatea cealaltă a plătit-o tanti Lina“, și adăuga : „Cînd s-a făcut datoria nu știu, dar... era cu mult înainte de ce m-am căsătorit. Știu că grand papă Mavros [generalul Nicolae Mavros] a dat bani lui tata Moșu, și după moartea lui Mavros, a rămas datoria pe tante Marie. Papă [Romulus Magheru] și pe urmă eu-i plăteam dobînzi, neputînd plăti datoria. După moartea lui tante Marie, copiii ei au iertat datoria“. Despre moșia strămoșească din Bîrzeiu de Gilort, Ana Magheru își amintea că „o parte a fost dată Alexandrinei Haralamb ca zestre, jumătatea cealaltă a moșiei era a lui Nițu Magheru, văru și nașu a lui Papă. Mihai [Haralamb] care tot ședea în străinătate⁹⁵ a dăruit partea lui, lui tante Lina, care avea încurcături cu Paulina Măcescu, fosta soție a lui Nițu și atunci, ca să scape ea de procese și daraveri, a vîndut partea ei... și pe urmă restul datoriei căzuse pe mine și am scăpat de această datorie cînd s-au vîndut munții [din plaiul Novaci], și totodată s-a plătit și datoria către tanti Lina, că tata Moșu împrumutase și de la ea 60 000 lei, din care am plătit eu 30 000. Eșirea din indiviziune s-a făcut pe la anul 1903—1904 între voi și verii voștri [băieții lui Ghiță și ai Linei Magheru] și munții s-au vîndut tot atunci“.

Intr-adevăr, în 1903 a avut loc o evaluare totală a bunurilor familiei Magheru în vederea ieșirii din indiviziune și a departajării proprietăților ce urmau să revină

⁹⁵ A trăit mai tot timpul în Franța. Nu a fost căsătorit și a încetat din viață, fără urmași, la 29 mai 1937, în București, după ce revenise de cîtva timp în țară, bătrîn, bolnav și aproape orb.

scoboritorilor celor doi fii ai generalului, Ghiță și Romulus. Astfel, moșia Cojani, avînd o întindere de 1 909 pogoane și o suprafață de 4 063 stînjeni pătrați, a fost prețuită la 152 814 lei (cu 80 de lei pogonul), iar celelalte proprietăți la următoarele sume: terenul cu casa din Tîrgu Jiu — 23 652 lei, via de la Țoțoi — 3 135,20 lei, via de la Bobu — 1 538,70 lei, iazul morii cu moara — 1 500 lei, acareturile de pe moșie — 4 076,50 lei, munții Puru și Petrimanu din plaiul Novaci, avînd întinderea de 3 691 pogoane și suprafața de 390 stînjeni pătrați — 73 925,85 lei, iar pădurile din acești munți — 122 293,33 lei. Valoarea tuturor acestor proprietăți s-a ridicat la un total de 391 895,50 lei, celor două ramuri ale familiei revenindu-le cîte o jumătate, adică 190 917,75 lei. Moșia de la Bîrzeiu fusese desfăcută separat de Lina Magheru și fiii ei.

Scoboritorii lui Ghiță — prin lichidarea tuturor posesiunilor din Gorj — au părăsit pentru totdeauna plaiurile oltene și orașul Craiova, strămutîndu-se la București. Procesul de desprindere a fiilor lui Ghiță Magheru de melea-gurile natale începuse însă din ultimul deceniu al secolului trecut (prima casă ocupată în Capitală de Lina Magheru și de fiii ei a fost pe str. Sf. Spiridon nr. 11), cînd datorită opțiunilor profesionale și a unor căsătorii, ei au părăsit treptat Oltenia.

Urmărind cariera celor cinci copii ai lui Ghiță este cazul să precizăm mai întii că *Alexandru*, de care am mai amintit, și-a continuat ascensiunea pe plan militar, urcînd treptele ierarhiei în cadrul Regimentului 4 roșiori, pînă la gradul de maior (23 mai 1903), pentru ca de la 14 iunie 1906 să fie cooptat în Statul Major regal, ca ofițer adjutant. Pentru destoinicia profesională a fost decorat cu Ordinul „Coroana României“ (1898) și Medalia „Bărbăție și Credință“ (1904); la 23 mai 1908, tot ca adjutant, a fost înălțat succesiv la gradul de lt. colonel și apoi de colonel (14 aprilie 1911), fiind decorat cu „Steaua României“ în timp de pace (1909). Odată cu împlinirea vîrstei de 50 de ani, Alexandru Magheru a trecut, din 1914, în rezervă, cu gradul de colonel de cavalerie al Corpului 5 armată, rămînînd atașat suveranului ca adjutant onorific.

Cel de al doilea fiu al lui Ghiță Magheru, *Adrian* (născut la 20 decembrie 1867) a urmat cursuri de jurisprudență, luându-și licența la Facultatea de Drept din București, în 1893, cu teza *Contractul de locațiune în dreptul roman și român*, publicată ca broșură separată.

Al treilea fiu, *Anton*, s-a dedicat tot carierei armelor, tradițională în familie, promovînd pînă la gradul de căpitan (23 mai 1907) în Regimentul 10 cavalerie ; în preajma primului război mondial a fost trecut în rezervă în Divizia 9 cavalerie.

Al patrulea fiu, *Gheorghe*, a urmat și dînsul cariera juridică, susținîndu-și teza de licență în Drept, la Facultatea din București, în 1903, tratînd despre *Separatiunea de patrimoniu dintre bărbat și femeie* (broșură tipărită).

În sfîrșit, cel de al cincilea și ultimul fiu al lui Ghiță Magheru, *Titu* (botezat astfel în cinstea lui Titu Maiorescu, prieten al familiei ca și tatăl său Ioan, legat atît de mult de Magheri în perioada revoluționară și a luptei pentru Unire) s-a născut în Craiova la 12 octombrie 1874, făcînd studii strălucite de jurisprudență și ajungînd mai tîrziu pînă la cele mai înalte funcții în magistratură. A dobîndit licența în Drept la Facultatea din București, încă din 1898, cu teza tipărită despre *Furtul și dreptul roman și penal român*.

Reîntorcîndu-ne acum la scoborîtorii lui Romulus Magheru, ținem să precizăm că ei au mai rămas în posesiunea unor părți din moșia Cojani, a viei de la Bobu ca și a terenului de casă din Tîrgu Jiu (ulterior vîndut), dar la fel ca și verii lor, au părăsit Craiova încă de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, stabilindu-se la București, într-o casă de pe str. Occidentului nr. 35. Ulterior, Ana, mama lor, a cumpărat (la 28 aprilie 1906) de la colonelul Ion Gărdescu imobilul din str. Viitorului nr. 59, pe suma de 4 000 lei, extinzîndu-se apoi și asupra terenului vecin de la nr. 57. Aici a fost locuința familiei Anei Magheru vreme de două decenii. Copiii lui Romulus au mai moștenit, prin decesul bunicii lor, Maria Caramalău, la 11 februarie 1907, și locuința ei din bd. Elisabeta nr. 52, cu un teren aferent la 4 000 m², evaluat la 30 000 lei.

Cel mai vîrstnic dintre copiii lui Romulus Magheru, Ion, s-a născut la Botoșani, la 28 ianuarie 1888. A urmat cursurile liceului „Mihai Viteazul“, secția reală, din Capitală, pe care le-a absolvit în 1905, înscriindu-se la Facultatea de științe din București, secția fizico-chimice. Ca tînăr student, Ion Maghieru (cum i-a plăcut să-și ortografieze numele) a asistat la grozăviile dezlănțuite în însingeratul an 1907. Spirit înaintat, cu vederi democratice, ca și marele său înaintaș, Ion n-a putut răbda nedreptatea : primind o scrisoare de pe plaiurile gorjene în care erau demascate crimele comise împotriva unor țărani, el a trimis, la rîndul său, o scrisoare lui Nicolae Iorga spre a o publica în gazeta *Neamul românesc*. Epistola, revelatoare, sub titlul *Destăinuiri nouă [noi] despre împușcarea țeranilor*, a apărut în nr. 43 din 30 septembrie 1907 al amintitului periodic (pp. 678—679). Iată ce scria tînărul Ion Maghieru : „Scrisoarea de față are de scop să scoată la iveală, pentru toată lumea, încă trei asasinate, din multele ce s-au comis în primăvara anului acestuia, asasinate izolate, a căror cunoaștere nu se poate căpăta decît în colțul de țară unde s-au petrecut. Desigur, dacă s-ar întreprinde de cineva o anchetă minuțioasă, s-ar dovedi că în sate depărtate mult de teatrul revolțelor, unde nici vorbă n-a fost de răscoală, au avut loc execuții sumare a cîte doi, trei și chiar mai mulți nenorociți, a căror singură vină era că nu știuseră să placă arendașilor și proprietarilor din partea locului... Cele ce urmează sînt aflate astă vară de la sătenii din comunele Cărbunești, Petreștii de Sus, Cojani, Bîrzenii [!] de Gilort, din județul Gorj. Se știe că în acest județ — continua Ion Maghieru — *n-au* fost răscoale⁹⁶ : ca pretutindeni, însă, armata a fost împărțită și pe aici pentru a preveni o astfel de eventualitate. O companie din Regimentul optsprezece Gorj de infanterie, a sosit și în Căr-

⁹⁶ Aici nu trebuie avut în vedere caracterul categoric al afirmației ; trebuie reținut însă faptul că în județul Gorj răscoala a cuprins numai cîteva localități, fără a avea amploarea și intensitatea din celelalte județe ale Olteniei (Vezi : *Marea răscoală a țeranilor din 1907*, București, 1967, p. 502).

bunești“. Au fost arestați doi săteni, în urma unor pîri că aceștia s-ar fi lăudat că vor „da foc“ la niște proprietari din apropiere. „Acești bieți oameni, fără nici o anchetă serioasă, fără nici un fel de judecată — scria plin de indignare tînărul student — au fost ridicați de la casele lor de soldați, scoși lîngă podul de peste Gilort din capul Tîrgului Cărbunești (Petreștii de Sus) și împușcați în fața mulțimii de săteni ce se adunaseră. Amănunțele ce mi s-au dat în privința acestei execuții prezintă un deosebit caracter de barbarie. Cei doi oameni... au fost așezați lîngă niște tufe din marginea apei, cam la vreo doi metri unul de altul... S-au tras în ei mai multe salve pînă a-i omori pe toți ; soldaților, oameni și ei, nu le venea să tragă și să-i omoare, ci cu primele salve i-au rănit numai în mîini și în picioare. Amenințările ofițerului i-au silit să-și facă deplin datoria. Cadavrele celor doi nenorociți au fost puse într-un car, duse la cimitirul din deal și trîntite unul peste altul într-o groapă... Cîini de ar fi fost și nu li se putea face mai rău“. Și Ion Maghieru relatează mai departe : „Afară de această execuție au mai avut loc și altele tot în județul Gorj, unde n-au fost răscoale. Așa mai sus, spre Bengești, un biet om — îi zicea Burcă — pe care aveau ură mai mulți «boieri»... a fost împușcat de jandarmii rurali... Am mai auzit și de împușcarea altor trei țărani tot în Gorj spre Bibești... Cele de mai sus sînt faptele așa cum s-au petrecut ; m-am hotărît să le relatez — își încheia epistola inimosul tînăr — pentru că astfel de dovezi sînt folositoare cît mai multe“. Publicînd scrisoarea, Nicolae Iorga i-a adăugat și un scurt, dar grăitor, post-scriptum : „Dacă Ministeriul de Război vrea numele vinovaților, fi ținem originalul scrisorii la dispoziție. Sînt sigur însă că nu-l va cere“.

Simpatia și solidaritatea lui Ion Maghieru cu țăraniile asupriți nu s-a oprit aici. El a avut prilejul să stea de vorbă cu sătenii de pe proprietățile părintești, să-i cunoască și să le asculte păsurile. Apropierea lui față de țărani s-a datorat și dragostei credincioase pe care a purtat-o unei simple fete de la țară, slujind în casa mamei sale, anume Ioana Anghel, născută în cătunul Văleni,

com. Cocioc (Ilfov) la 15 octombrie 1885, ca fiică a plugarului Anghel Marin și a Catrinei Marin. Ioana era înzestrată nu numai cu o frumusețe deosebită, dar era și foarte harnică și pricepută, dovedind un deosebit talent pentru cusăturile naționale. Trecînd peste opoziția mamei sale, Ion Maghieru, pe atunci student la Politehnica din București, s-a transferat în 1908 cu studiile la Facultatea de științe din Iași, mutîndu-se în acest oraș împreună cu aleasa inimii sale și locuind într-o casă cu chirie a familiei Hasdeu, din strada Toma Cosma nr. 40. În 1911, la 12 decembrie, el a absolvit cursurile, devenind licențiat în științele fizice (domeniul cristalografiei). Numit asistent suplinitor (la 14 decembrie 1910), apoi preparator (la 14 noiembrie 1912) al laboratorului de gravitație, căldură și electricitate de pe lângă catedra profesorului Dragomir Hurmuzescu de la Facultatea de științe din Iași, Ion Maghieru și-a întemeiat căminul dorit, căsătorindu-se, la 21 decembrie 1913, cu Ioana Anghel, care i-a devenit soție devotată, fiind acceptată și îndrăgită apoi de întreaga familie.

Alexandrina, al doilea copil al lui Romulus și al Anei Magheru, s-a născut la 15 aprilie 1889, la Botoșani. A absolvit școala secundară de fete, „Externatul Carmen Sylva“ gradul I din București, în anul 1907. Paralel, a urmat și absolvit Conservatorul de muzică și declamație — cursul de pian. Deși era deosebit de înzestrată, n-a devenit pianistă profesionistă, dedicîndu-se vieții de familie. La 15 iulie 1909 s-a căsătorit cu Ion Argeșeanu, profesor de matematică, născut la Brăila, în octombrie 1881 ; a fost unul din pionierii științei actuariatului în România ⁹⁷.

Cel de al treilea copil al soților Romulus și Ana Magheru a fost *Șerban*, născut în București, la 17 iulie 1890. Avînd înclinații spre matematică, după absolvirea

⁹⁷ Pentru activitatea sa în domeniul actuariatului (calculare statistice privitoare la asigurări), I. Argeșeanu este citat de acad. Prof. Octav Onicescu în *Gazeta Matematică* nr. 7/1976 și în lucrarea autobiografică *Pe drumurile vieții*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1981.

secției reale a liceului „Mihai Viteazul“ din Capitală, a urmat cursurile politehnicii germane din Charlottenburg. Șerban Magheru a încetat din viață la numai 22 de ani, în urma unui tragic accident de care vom aminti mai jos.

Elena, al patrulea copil al lui Romulus și Anei Magheru, s-a născut tot la București, la 25 octombrie 1891. Ca și sora ei mai mare, a absolvit Școala secundară de fete „Externatul Carmen Sylva“ gradul I din Capitală, în 1909, înscriindu-se apoi la Conservatorul de muzică și declamație, tot la cursul de pian. Concomitent, a luat lecții particulare de pictură. La 17 noiembrie 1914 s-a căsătorit cu Virgiliu I. Slăvescu, licențiat în Drept, scoborîtor dintr-o veche familie gorjană înrudită cu Magherii, născut la Tîrgu Jiu, la 16 iunie 1888. Deși dotată cu o deosebită sensibilitate și avînd talent literar, după căsătorie, Elena s-a dedicat vieții de familie; cu toate acestea a continuat să studieze pianul, să fie la curent cu literatura și să picteze. Soțul Elenei, Virgil Slăvescu, a fost o fire combativă și dîrză. Cinstit și cu un dezvoltat simț al dreptății, pe lîngă profesiunea de avocat, și-a consacrat o mare parte din timp activității publicistice. Articolele sale din ziarele locale, cu un profund caracter progresist pentru acei ani, au fost dedicate dezvoltării unor inechități, iar mai tîrziu, în anii 1914—1916, a militat pentru ieșirea României din neutralitate și alăturarea ei Antantei, pentru a înfăptui visul unirii tuturor provinciilor locuite de români.

Cel de al cincilea și ultim copil a fost *George*, născut la Craiova, în casele Haralamb, la 29 decembrie 1892. Și-a făcut studiile la Liceul „Gheorghe Lazăr“ din București, după care s-a înscris la Facultatea de medicină, în anul 1911. Înzestrat cu o sensibilitate aparte și un talent literar precoce, el a început să scrie versuri încă de la vîrsta de 14 ani, pe care însă nu le-a arătat nimănui. O întîmplare tragică avea să-i provoace traume sufletești pentru întreaga viață, adăugînd la timiditatea nativă a caracterului său o notă de rezervă și izolare față de societate, fără a-i desminți însă niciodată profunda dragoste pentru semenii săi, ca medic și artist.

În iulie 1912 Ana Magheru se afla în viligeatură la Bușteni, la „Vila verde“, cu copiii ei Elena și George, cărora li s-a alăturat și fratele lor Șerban, tânăr student la Charlottenburg și venit să-și petreacă vacanța de vară în sinul familiei. George, în vîrstă de 19 ani și jumătate, care adora natura și era un turist pasionat, a propus fratelui său o excursie în Bucegi, pe Caraiman. Au pornit la drum în ziua de joi 19 iulie, după-amiază, pe la orele 14, cu intenția, probabil, de a se întoarce în cursul aceleiași zile. Surprinși însă de întunericul serii, au rămas noaptea în munți. A doua zi de dimineață, vineri 20 iulie, pe la orele opt, tinerii excursioniști au pornit înapoi spre Bușteni, dar necunoscînd potecile și neavînd călăuză, s-au rătăcit. Ajunși la marginea unei depresiuni cu o adîncime de vreo 200 m, situată deasupra unei cariere de piatră, cei doi frați s-au decis să coboare pe panta foarte înclinată spre a scurta drumul. Încercînd primul, Șerban s-a prăvălit, rostogolindu-se de la o înălțime de 80 m, rămînînd mort pe loc. În momentul prăbușirii lui Șerban, fratele său, îngrozit, l-a strigat, dar necăpătînd nici un răspuns, a hotărît, la rîndul lui, să coboare, spre a-i veni în ajutor. Agățîndu-se de iarba păioasă ce creștea pe acel povîrniș, George și-a dat drumul la vale, alunecînd pînă la vreo 10 m de locul accidentului, alegîndu-se doar cu cîteva zgîrieturi și contuzii neînsemnate. Sprijinindu-se de un bloc de piatră, el a început să strige în neștire după ajutor. A fost auzit de un muncitor de la cariera de piatră, Gheorghe David, care lucra în apropiere la destuparea unui jghiab ; acesta l-a salvat după oarecare eforturi. La rugămințile desperate ale tînărului de a-i fi găsit fratele, despre care bănuia că a murit, muncitorul a înștiințat autoritățile din Bușteni, care s-au deplasat la fața locului. Cu ajutorul unei echipe de opt lucrători de la carieră, corpul nefericitului student a fost adus pînă la Bușteni. Accidentul a impresionat foarte mult opinia publică, toate ziarele centrale, în frunte cu *Universul* (22 și 23 iulie 1912), publicînd reportaje în care s-au relatat pe larg împrejurările tragicei excursii. Șerban a fost înmormîntat la 5 august 1912 în cimitirul Sineasca, din

Craiova, unde se odihnea și tatăl său Romulus. George Magheru a suferit foarte mult de pe urma morții fratelui său, firea sa extrem de sensibilă fiind puternic traumatizată de tragica întâmplare.

În slujba țării

Marele război pentru reîntregirea neamului a găsit pe membrii familiei Magheru la datorie. Dintre fiii lui Ghiță, deși acum mai înaintați în vîrstă, Anton, avînd gradul de căpitan în rezervă în Regimentul 1 roșiori, a luat parte la campania din toamna anului 1916. În timpul retragerii în Moldova, s-a îmbolnăvit de tifos și a decedat la Spitalul militar din Galați, în iarna aceluiași an.

De pe urma căsătoriei sale cu Viola Chiciu, a rezultat o singură fiică, Tatiana (1903—1956), măritată în 1936 cu inginerul Ernest Opreșan.

Fratele mai vîrstnic al lui Anton, Alexandru Magheru, ajuns la gradul de colonel, dar trecut, din 1914, în rezervă, a continuat să rămînă atașat pe lîngă persoana suveranului în calitate de adjutant onorific, urmînd Curtea și guvernul în refugiu la Iași. Ceilalți frați, Adrian și Gheorghe, au fost mobilizați, avînd gradele de căpitan și respectiv locotenent în rezervă, la Regimentele 3 călărași și 11 roșiori, în timp ce ultimul dintre ei, Titu, deținînd un rang înalt în magistratură, a rămas la București sub ocupația inamică, avînd o atitudine plină de demnitate față de invadatorii germani. După cum s-a relatat mai tîrziu, în ziarul *Epoca*, nr. 741 din 19 iulie 1931, Titu Magheru a fost unul din acei „buni români care au suferit de pe urma exteriorizării prea violente a sentimentelor lor naționale”. Fiind consilier la Curtea de Apel din Capitală, el a refuzat „să ia parte la lucrările Curții pusă sub controlul judecătorului german”. Somat de ministrul de justiție să se supună sau să demisioneze, Titu Magheru, „deși fără avere și împovărat de familia

compusă din soție și 4 copii, cu durerea în suflet“ a părăsit slujba și s-a trudit „să trăiască timp de 2 ani fără leafă“.

Din această epocă datează și o scrisoare adresată confidențial de integrul magistrat unui prieten, Mitică Racoviceanu, la 23 mai 1918, aflat în refugiu în Moldova. Spicuim din textul extrem de interesant al acestei epistole : „Aprobăm motivele tale de descurajare morală și de deprimare sufletească, căci și noi și toți cei cu suflete curate și cu un sentiment sănătos de patriotism în ei, suferim de aceeași boală ca a ta ; într-un singur punct însă nu suntem de părerea ta și anume în ce privește desnădejdea de a se mai îndrepta, de a se vindeca cangrena care s-a întins în această țară în toate straturile societății noastre de la cel mai de jos cetățean sau funcționar pînă la cel mai înalt demnitar al ei. Că țara a ajuns așa — continua cu amărăciune Titu Magheru — este într-o mică parte și vina noastră (a oamenilor cinstiți din toate punctele de vedere) care, prin pasivitatea noastră, prin absoluta dezinteresare, am lăsat pe guvernării noștri a otrăvi țara cu politicianismul lor scîrbos, pătimăș și sectar, stricînd cu desăvîrșire caracterele, în sensul că oamenii cinstiți și cu fruntea sus erau îndepărtați de la conducerea statului sau cel puțin nebăgați în seamă, iar cei netrebnci, ale căror șale se îndoiau pînă la pămînt înaintea celor mari, erau ridicați acolo unde neam din neamul lor nu visase să ajungă : și, vezi tu, cînd ajungeau prin astfel de mijloace în diferite demnități, fără a avea destoinicia și pregătirea sufletească ce ar fi trebuit să o aibă, forțat nu se puteau conduce decît după instinctele lor urite și egoiste : «totul pentru el, nimic pentru țară !». Nu este, prin urmare, întrucîtva și vina noastră, că am văzut toate acestea și am tăcut ? Făcut-am noi vreo încercare să oprim, să vindecăm acest putregai care se întindea într-un mod năpraznic ? Nu ! N-am făcut nimic pînă acum !... Acum cred că a venit momentul cînd trebuie să ne ridicăm sufletul și moralul sus (cei cu sufletul curat) și îndată ce *Pacea Generală* se va termina cu bine și *pentru noi*, cum sperăm cu toții (căci cea de azi [de la Buftea] nu va fi decît un vis urît trecător), atunci să

punem cu toți umărul (tot ce a mai rămas bun român în această țară) și să căutăm să urnim din loc regenerarea morală, care să pătrundă încet, încet în întreaga suflare românească ; și această regenerare nu o pot face politicienii, nici cei de ieri nici cei de azi (căci n-au autoritatea morală a o face), ci numai cei curați cu sufletul și cu fapta și cei cu pregătirea sufletească a o face ; și cred că conștiința noastră ne dă dreptul a ne enumera printre ei și ca noi se vor mai găsi în această țară cum s-au găsit în toate timpurile grele prin care a trecut ea ; și chiar dacă ceea ce suntem datori a încerca a face nu va da roade, de care să ne bucurăm și noi cei de-o vîrstă ce mergem spre bătrînețe — își încheia inspirata scrisoare Titu Magheru — în tot cazul cred că de aceste roade se vor bucura generațiile din urma noastră, a copiilor noștri sau a copiilor copiilor noștri ; în tot cazul, suntem datori să luptăm, chiar cu sacrificiul vieții noastre, pentru generațiile viitoare, precum au făcut-o și strămoșii noștri în timpul lor pentru noi“.

În lupta pentru reîntregirea neamului românesc, s-a aflat angajată și familia lui Romulus Magheru. Astfel, fiul său cel mare, Ion, sublocotenent de artilerie în rezervă, a fost mobilizat la începutul războiului, la 28 august 1916, în cadrul bateriei Specialități a Secției 2 Proectoare, de pe lângă Divizia 9, deplasîndu-se la Silistra, apoi la Cernavodă și luînd parte la întreaga campanie din Dobrogea, pînă la 6 noiembrie 1916, cînd a fost detașat, ca locotenent, la apărarea antiaeriană Brăila, apoi, de la 8 ianuarie 1917 pînă la 30 mai 1917, la Galați. În timpul verii lui 1917 Ion Maghieru a fost încadrat, cu secția sa, în cadrul Corpului IV siberian rus la Galați, iar din noiembrie s-a prezentat la Corpul apărării anti-aeriene din Iași. Pînă în februarie 1918 el a urmat școala de tragere a acestei unități, la examenul din 21 februarie, susținut cu căpitanul Vincent, din cadrul Misiunii militare franceze, fiind calificat întiiul din serie. Pentru participarea sa la campaniile din Dobrogea și Moldova, Ion Maghieru a fost decorat cu „Crucea comemorativă a războiului de întregire 1916—1918“, cu baretele „Dobrogea“ și „Mărășești“.

Cumnatul său, Virgiliu Slăvescu, soțul Elenei Magheru, ca locotenent de rezervă, a luat parte la bătălia de la Turtucaia și Jiu; pentru vitejia, curajul și spiritul de jertfă pe care le-a dovedit în luptele purtate în cadrul Regimentului 79 infanterie a fost înaintat la gradul de căpitan și a fost distins cu cea mai înaltă decorație de război, Ordinul „Mihai Viteazul“. De asemenea, „... pentru bravura și energia cu care a comandat compania în luptele din nord de gara Cărbunești (Gorj), unde a rezistat cu îndirjire numeroaselor atacuri date de inamic, pînă cade rănit“, i s-a conferit Ordinul „Steaua României“ cu spade în gradul de cavaler cu panglici de Virtute Militară. În timpul retragerii în Moldova, Virgiliu Slăvescu a publicat o broșură intitulată *Înainte!... învățăminte de pe front adunate și pentru front date* (Botoșani, 1917), cuprinzînd cugetări și sfaturi de îmbărbătare și avînt pentru soldați.

În sfîrșit, George Magheru, medic sublocotenent al serviciului sanitar în Corpul 2 de armată, a plecat pe front, îngrijind răniții și bolnavii cu toată abnegația. În raportul său pentru decorare se specifica: „Acest medic, nu numai că îngrijește oamenii săi și populația civilă, dar fiindu-i insuficiente mijloacele farmaceutice date, își întrebunțează și solda și avutul său pentru a face față cerințelor. Merge atît de departe cu îngrijirea bolnavilor încît își dă, nu numai propria sa locuință, dar chiar patul său acelora care au nevoie de o îngrijire deosebită“. În zona de operații din Moldova a contractat febra recurentă și tifosul exantematic în formă gravă, lăsîndu-i sechele pe întreaga viață. Deși suferind — avînd și o constituție debilă — George Magheru a refuzat cu strășnicie să se reformeze, întorcîndu-se pe front, unde a fost înaintat locotenent și a desfășurat aceeași activitate plină de abnegație pînă la demobilizare.

Odată cu încheierea războiului, Magherii s-au întors la căminele lor în țara pustiită de pe urma ocupației germane. Atît scoborîtorii lui Ghiță cît și cei ai lui Romulus au continuat să trăiască în București. Astfel, Titu Magheru și familia sa, care locuiau în str. Arme-nească, s-au mutat din 1919 la parterul casei din str.

Robert de Flers (azi Logofăt Luca Stroici) nr. 9, cedat de verișoarele soției sale — Florica și Marica — fiicele cunoscutului publicist și poet moldovean Gheorghe Sion (1822—1892) și ale Elisei Mărculescu.

Florica a fost măritată cu pictorul Eugen Voinescu, fost consul al României la Odessa, iar Marica a fost soția scriitorului Matei Caragiale, care a locuit la etajul acestei case. Ulterior, imobilul a revenit în întregime lui Titu și scoborîtorilor săi, constituind pînă astăzi una din principalele reședințe ale familiei din București.

Titu Magheru și-a continuat strălucita carieră de magistrat, ajungînd membru al Înaltei Curți de Casație și Justiție și chiar președinte onorific al acesteia, după ieșirea sa la pensie. Titu Magheru a decedat la o vîrstă înaintată, la 9 decembrie 1948, fiind incinerat la Crematoriul Cenușa din Capitală. El a fost însurat de trei ori : cu prima soție, Alexandrina Dobrescu, a avut pe *Ion Magheru* (n. 1902), diplomat, căsătorit, cu descendență actuală ; cu a doua soție, Ana Mărculescu (m. 1939), cu care s-a căsătorit la 14 iunie 1906, a avut pe *Sanda* (n. 1907), soția distinsului economist și numismat Corneliu Bălăcescu, pe *Anca* (n. 1909) și *Mihai* (n. 1910, căsătorit, cu urmași). Cu a treia soție, Elena Corina Manoliu (divorțată Miclescu), pe care a luat-o în căsătorie la 10 august 1944 și i-a supraviețuit, Titu Magheru n-a mai avut descendenți.

Alexandru Magheru, fratele mai mare al lui Titu, adjutant onorific și apoi colonel în retragere, a fost înălțat la gradul de general de brigadă în retragere, în 1934, cu prilejul împlinirii vîrstei de 70 de ani, păstrîndu-și calitatea de adjutant ; a decedat în 1947, fiind înhumat în cimitirul Șerban Vodă (Bellu), din București. Însurat cu Simca Gherman (1877—1958), a avut trei fete, dintre care doar cea mai mică, Simona (n. 1905) a supraviețuit, fiind măritată, a doua oară, cu apreciatul publicist George Crutzescu (1890—1949), autor al cunoscutei lucrări cu caracter istoric *Podul Mogoșoaiei. Povestea unei străzi* (București, 1943).

Ceilalți frați, Adrian și Gheorghe Magheru, au profesat avocatura ; cel dintîi a decedat în 1943, fără urmași, iar cel de al doilea, căsătorit de două ori și răposat din

1938, a avut doar o singură fiică, de la prima soție, Elena (1902—1968), măritată cu Emanuel Popovici, ofițer de marină.

Trecînd acum la familia lui Romulus Magheru, trebuie să menționăm, mai întii, că văduva sa, Ana, a trăit pînă la adînci bătrîneți, în imobilul său personal din str. Viitorului 69 (fost 59 înainte de război), pe care l-a lăsat urmașilor la moartea sa, ce a avut loc la 12 aprilie 1944.

Dintre copiii ei, Alexandrina, căsătorită cu Ion Argeșeanu, s-a stins din viață la 11 iulie 1965 în București. Soțul ei, profesor de matematică, și-a consacrat întreaga viață, așa cum aminteam, științei actuariatului în cadrul Casei Centrale a Asigurărilor Sociale, la a cărei înființare a participat și unde a funcționat ca subdirector general pînă la pensionarea sa, în anul 1941. În această calitate, a inițiat și elaborat, printre altele, prima lege a asigurărilor sociale și a acordării de pensii pentru scriitorii și artiștii plastici din țara noastră. A decedat în București, la 20 mai 1952, avînd urmași.

Cea de a doua fiică, Elena, măritată cu Virgiliu Slăvescu și încetată din viață la 10 februarie 1976, în Capitală, s-a consacrat în exclusivitate vieții de familie și educației copiilor. În schimb, soțul ei a depus în continuare o activitate meritorie. Astfel, după 1920 el și-a reluat activitatea de avocat în orașul Tg. Jiu, pentru ca din 1927 să devină avocat de stat, întii la Timișoara, unde a avut sarcina să organizeze biroul avocaturii de stat ; din 1931 a activat la București, în cadrul Ministerului Agriculturii, în calitate de consilier juridic, funcție păstrată pînă la pensionare. Bun organizator și foarte legat de meleagurile natale, Virgiliu Slăvescu a înființat cooperative și biblioteci sătești, un club sportiv (*Sportul gorjan*) și un ziar independent cu vederi democratice (*Gazeta poporului din Gorj*). În 1932 a primit însărcinarea de raportor al Legii aeronautice, prima lege de organizare a aviației din țara noastră, pe care a publicat-o sub formă de broșură separată. Nutrind o adevărată pasiune pentru aviație, Virgil Slăvescu a urmat școala de pilotaj, obținînd brevetul de pilot și trecînd, ca maior în rezervă, în Flotila de aviație de gardă din Cluj. A fost

autorul a mai multor lucrări ce analizau situația aviației noastre din acei ani, printre care : *Pe urmele... Adevărului ! Aviația noastră 1908—1936* (București, 1937), ori *Pacte aeriene... sau înarmări aeriene ?* (București, 1937) ; a editat, de asemenea, pe contul său, în 1934, revista *Aerul*, consacrată problemelor aviației românești și a fost unul din întemeietorii Aeroclubului din Craiova⁹⁸. Pentru aceste merite Virgiliu Slăvescu a fost înaintat la rangul de comandor și decorat cu Medalia „Virtutea aeronautică”. A încetat din viață la 26 octombrie 1974, în vîrstă de 86 de ani.

Fizicianul Maghieru

Tinărul Ion Maghieru a izbutit la 15 noiembrie 1919, să obțină postul de șef de lucrări la Laboratorul de fizică moleculară, acustică și optică de pe lângă Universitate. — Catedra de acustică și optică. El s-a mutat cu soția lui în Capitală, locuind în casele mamei sale din str. Viitorului 69. În 1920 a obținut un concediu de studii fără bursă, dar cu plata salariului, spre a pleca în Italia în vederea obținerii doctoratului.

Conform regulamentelor atunci în vigoare, Ion Maghieru a trebuit să se înscrie, la 20 noiembrie 1920, în anul IV (ultimul) al Facultății de științe a Universității din Roma, cu obligația de a frecventa cursurile de fizică-matematică (prof. V. Volterra) și complementară (prof. A. L. Surdo). La 4 mai 1923 Ion Maghieru și-a susținut public teza de doctorat în fața comisiei prezidată de decanul Facultății de științe, profesorul G. Fano, cu subiectul *Cercetări experimentale asupra birofringenței magnetice, electrice și accidentale a fumurilor metalice*,

⁹⁸ Rolul deosebit jucat de Virgiliu Slăvescu în problema definirii statutului aviației în România și popularizarea aeronauticii a fost relevat și de generalul ing. Gh. Negrescu, în lucrarea : *Din amintirile unui vechi aviator*, București, Ed. militară, 1977.

pe care a tradus-o în limba română și a litografiat-o la București în 1924, în atelierul Facultății de științe. O parte din cercetări au și fost publicate, încă din 1922, în *Dărilor de seamă ale Academiei dei Lincei*, sub semnătura comună a lui Ion Maghieru și a profesorului L. Tieri.

În călătoria în Italia, în care a fost însoțit și de soția sa, Ion Maghieru a ținut un jurnal cu însemnări destul de interesante privitoare nu numai la activitatea științifică depusă la Roma, dar și la vizitarea unor monumente și muzee, precum și la relațiile întreținute de el cu membrii legațiilor României de pe lângă Sf. Scaun și guvernul italian, cu societatea studenților români „Dacia Traiană”, și contactele stabilite cu marele istoric și arheolog Vasile Pîrvan, ale cărui conferințe le-a audiat. Înapoiat în țară în iulie 1923, nu și-a mai putut continua cercetările și s-a consacrat activității didactice. La 1 decembrie 1924, este numit profesor titular provizoriu al Catedrei de fizică de la Școala Politehnică din Timișoara.

Ion Maghieru a primit o foarte dureroasă lovitură la 30 decembrie 1925, prin încetarea prematură din viață a devotatei sale soții, Ioana, după o scurtă suferință. Din căsătoria lor n-au rezultat copii. Deoarece nu-l mai lega nimic de București⁹⁹, fizicianul a părăsit definitiv Capitala, strămutându-se la Timișoara, unde, la 15 decembrie 1927, a fost numit profesor titular definitiv al catedrei de fizică a Școlii Politehnice. La 15 ianuarie 1929 și-a cumpărat casele din str. Vincențiu Babeș nr. 3 (ulterior Hermes nr. 4, iar astăzi Ludwig Feuerbach nr. 4). El și-a refăcut viața, însurându-se, pentru a doua oară, la 27 iulie 1929, cu Alice Voinovici (născută la 21 septembrie 1902), absolventă a liceului comercial, fiica lui Emil Voinovici, fost ofițer de origine sîrbă în armata austro-ungară, apoi profesor de istorie la Școala militară din Timișoara, și a

⁹⁹ La 11 aprilie 1930 Ion Maghieru și-a lichidat ultima proprietate din Capitală, stăpînită în comun cu fratele său George, anume imobilul și terenul alăturat de pe bd. Elisabeta nr. 38, moștenire de la bunica lor Maria Caramalău, vînzîndu-le pe două milioane lei Casei de Economii, Credit și Ajutor al Corpului P.T.T.

Ecaterinei Gaal. Din această căsătorie au rezultat doi copii : *Vlad* (născut la 27 aprilie 1930), inginer agronom (însurat, fără urmași) și *Alice* (născută la 22 mai 1931), necăsătorită.

În domeniul profesional, profesorul Ion Maghieru s-a evidențiat nu numai prin predarea unor cursuri de fizică generală la Școala Politehnică, toate litografiate, dar mai ales prin organizarea laboratorului de lucrări practice. Totodată a depus și o intensă activitate de popularizare a științei prin conferințe publice. Ales în Comitetul de direcție al Școlii Politehnice din Timișoara, încă din 1928, Ion Maghieru, fiind ajutat de mai mulți colegi : profesorii Pompiliu Nicolau, I. Cristescu, C. Stăncescu a început o acțiune curajoasă de stîrpire a ilegalităților.

Ion Maghieru moștenise de la tatăl său o imensă cantitate de acte, zapise, scrisori, titluri de proprietate ș.a., cifrîndu-se la cîteva mii de piese, pe care a început să le studieze cu sîrg în ultimii ani ai vieții. Datorită relațiilor sale cu Nicolae Bărbulescu, directorul ziarului *Gorjanul* din Tîrgu Jiu, profesorul a valorificat în coloanele acestui periodic o parte din tezaurul documentar al familiei ¹⁰⁰, izbutind să publice, în cursul anilor 1937—1938, 17 articole pe această temă. Concomitent cu cercetările de arhivă, Ion Maghieru s-a deplasat de mai multe ori, după 1935, în Gorjul natal, fotografiînd vechile ctitorii ale Magherilor, portretele votive ale strămoșilor și descifrînd inscripțiile de pe lespezile funerare. Lui îi revine meritul de a fi reidentificat, în 1934, mormîntul generalului Magheru și al fiului acestuia Gheorghe (Ghiță), căzute în completă paragină în cimitirul din Tîrgu Jiu.

Ion Maghieru s-a stins prematur și neașteptat din viață, la Timișoara, în 25 octombrie 1938, în urma unei grave intoxicații provocate de consumarea unor alimente alterate în restaurantul gării Filiași, în timp ce se întorcea la Timișoara, după o vizită în Gorj. N-a mai avut satisfacția să poarte Ordinul „Coroana României“ în gra-

¹⁰⁰ După decesul lui Ion Maghieru, majoritatea documentelor din arhiva familiei a trecut în posesia fratelui său George Magheru, apoi a văduvei acestuia, dr. Alice Magheru.

dul de Cavaler, ce îi fusese atribuit prin decretul suveranului cu nr. 1829, din 10 mai 1938, deoarece adresa de transmitere a brevetului și decorației, expediată din București la 19 octombrie de Ministerul Educației Naționale, nu l-a mai apucat în viață...

Moartea fizicianului Ion Maghieru a fost deplinsă de cercurile științifice, de cadrele didactice și studenții care îl stimau, fiind consemnată și de presa vremii printr-o serie de articole cu caracter de necrolog (*Universul*, nr. 300 din 3 noiembrie, *Timpul*, nr. 538 din 31 octombrie, *Timișoara-er Zeitung* din 27 octombrie, *Gorjanul*, nr. 41, din 8 noiembrie, *Insemnări ieșene*, anul III, 1938, vol. III, nr. 12 ș.a.). În necrologul alcătuit de profesorul Pompiliu Nicolau se spunea : „Ion Maghieru a fost un mare profesor. Profesor la catedră, profesor în laborator, profesor în consiliile profesionale, profesor în societate, profesor pentru toți și în toate împrejurările. Dar înainte de toate, Ion Maghieru a fost un om, un om minunat în toată accepția cuvântului : vorba lui era vorbă, hotărîrea lui hotărîre, prietenia lui prietenie. Iubitor de adevăr pînă la fanatism, nu s-a dat la o parte niciodată de la nici o oboseală, de la nici un sacrificiu, pentru a-l afla și a-l apăra, contra oricui și în orice împrejurare, pe față, cavalereste, fără teamă, fără prihană și fără ură. În viața publică a fost un militant al datoriei îndeplinite pînă la capăt. Severitatea lui gravă și ireductibilă față de racilele organismelor publice, ce în mod normal intrau în angrenajul activității lui de profesor și om al societății noastre de azi, nu era întrecută decît de profunda lui corectitudine și punctualitate cu care el însuși făcea față îndatoririlor sale... Așa a fost cunoscut profesorul Ion Maghieru de prietenii lui cei mai apropiați, de colegii lui de societate în care a trăit, de toți cei ce se apropiau de el. Și așa i-a fost să fie lui Ion Maghieru, nepotul generalului Gheorghe Magheru și al lui Ion Ghica, mort și îngropat acum în pămîntul Banatului“.

A fost înhumat în cimitirul ortodox din Timișoara, o piatră funerară cu o inspirată inscripție fiindu-i pusă recent pe mormînt de către fiul său.

Medicul Magheru

Cel de al doilea reprezentant al Magherilor pe tărîmul științelor și al literelor a fost Gheorghe Magheru, medicul poet și dramaturg. La încheierea războiului, din care a ieșit cu sănătatea șubrezită, el și-a început activitatea ca microbiolog la Institutul de seruri și vaccinuri din București, înființat de unchiul său, cunoscutul savant profesor dr. Ioan Cantacuzino (1863—1934)¹⁰¹; a funcționat aici mai întâi ca preparator, apoi ca șef de lucrări și în cele din urmă ca șef de secție, pînă la sfîrșitul vieții. La 11 aprilie 1920 George Magheru s-a căsătorit cu Alice Focșeneanu (născută la 24 martie 1892), medic microbiolog ca și dînsul, fiica lui Mauriciu Focșeneanu, secretar general al Băncii Naționale și director la Banca Comercială Română, și a Ecaterinei Löbel. Alice Magheru s-a dovedit o tovarășă de viață devotată și un ajutor neprețuit pentru soțul ei, cu care a colaborat nu numai pe tărîm științific, dar printr-un rafinament înnăscut și o educație aleasă, i-a împărtășit aplecarea spre artă, muzică și literatură, ca și dragostea pentru călătorii. Soții Magheru au locuit în București, în casa ridicată de Mauriciu Focșeneanu în strada Justiției nr. 36, pe care au transformat-o într-un adevărat lăcaș de artă și cultură. În perioada interbelică, aici au fost organizate serate literare și muzicale frecventate de unele dintre cele mai reprezentative figuri ale intelectualității și lumii artistice bucureștene, în frunte cu George Enescu, prof. I. Cantacuzino, pictorii Jean Alexandru Steriadi, Iosif Iser, Theodor Pallady. Unii dintre aceștia au realizat gravuri și desene foarte inspirate înfățișînd pe medicul George Magheru, lucrări păstrate astăzi în colecția dr. Alice Magheru. O gravură a lui J. Al. Steriadi însoțește și volumul lui George Magheru, *Poezii antipoetice*, București, 1933. Contribuția celor doi soți în domeniul patologiei

¹⁰¹ La moartea doctorului Ioan Cantacuzino, George Magheru a scris, într-un stil foarte personal, o emoționantă evocare a personalității savantului, pe care a publicat-o în *Revista Fundațiilor Regale*, în 1934.

infecțioase și a profilaxiei a fost notorie, concretizându-se în 38 de studii și articole publicate în revistele de specialitate.

Dar în afara științei, George Magheru a dedicat o parte însemnată a timpului său muzelor. Fiind bolnav, la Sinaia, el a scris, între 1923—1925, în afară de versuri, și primele două lucrări dramatice din ciclul *Latinii la Dunăre*, anume *Tudor Ardeleanu* și *O legendă*, pe care le-a încredințat tiparului în 1927. În 1939, a realizat, *Domnul Decan*, o comedie bufă, crudă în incisivitatea ei, dar strălucită ca vervă și umor. Tot în 1939 a scris o comedie *Egoistul*, de fapt o adaptare a unui roman al literatului englez George Meredith.

În afara acestor lucrări dramatice, George Magheru a scris și alte piese, cu valoare de simbol, *Piele de cerb* (1937) și *Oglinda fermecată sau divina recreațiune* (1944).

Calitățile dramaturgiei lui George Magheru au fost scoase în evidență de apreciatul critic literar Perpessicius, încă de acum câteva decenii, când releva că teatrul său „a urmat cele două alpii predestinate ale poeziei: legenda sau basmul și satira de moravuri, cu observația că, în ambele planuri, ceea ce predomină este feeria, prologul acela de transfigurare atât de propice și firesc în basme, atât de dificil și totuși atât de realizat în satira contemporană“. Iar Petre Comarnescu observa cu multă pătrundere că „există în toate meseriile oameni insistenți și rezervați. Cazul din urmă este acela al dramaturgului George Magheru — încă nejuțat, deși a scris 6 piese, toate interesante, dar pe care le-a tipărit ca pe un act de înregistrare mai mult pentru viitorime decât pentru contemporaneitate. Urmașul revoluționarului de la 1848 e un om de litere și de știință retras în lumea îndeletnicirilor sale... Om extrem de cult și iubitor de artă nu se îndeasă pe la directorii teatrelor“.

Suferințele unui organism debilitat de pe urma bolilor contractate în timpul războiului, agravate în 1926 de o difterie datorată unor experiențe de laborator și apoi de un diabet de care a suferit toată viața, n-au doborât curajul și setea de viață a medicului literat. El a văzut în poezie o descătușare, resimțind nevoia să-și exprime

și printr-acest mijloc idealurile și sentimentele. Din cale afară de modest, n-a frecventat cercurile literare în dorința de afirmare, n-a forțat succesul. A scris cu discreție, mai mult pentru sine sau pentru cei apropiați lui, iar dacă și-a tipărit versurile — ca și piesele de teatru de altfel — n-a căutat cu nici un preț să și le impună. Primul volum, tipărit în 1929, intitulat *Capricii*, a fost întâmpinat cu oarecari ezitări din partea criticilor. George Călinescu l-a considerat pe autor — printr-o pripită apreciere — drept un „hermetic bizar“, iar Eugen Lovinescu i-a reproșat „lipsa controlului de sine“, arătând că multe poezii din *Capricii* par „exerciții de digitație verbală, virtuozități lexicale“ sau „aur scufundat în prolixitate“. Totuși, Lovinescu a intuit că autorul exprimă în *Capricii* o melancolie, care, spre a nu ajunge la lacrimă, lua o întorsătură ironică, glumeață. Mai subtil, Adrian Maniu a admirat însă reala sensibilitate a autorului, nesupus nici unei convenții, găsindu-i poeziile interesante, dar în același timp... „antipoetice“ ! Plăcându-i expresia folosită de acest critic, George Magheru și-a intitulat următorul volum *Poezii antipoetice* (1933).

Creația lui poetică s-a succedat apoi într-un ritm accelerat. În anul 1936, a publicat nu mai puțin de trei volume : *Poeme în limba păsărească*, *Coarde vechi și noi* și *Poeme balcanice*.

În anii premergători celui de al doilea război mondial, George Magheru a continuat să scrie cu febrilitate. Vremurile erau însă grele, tulburi, prevestitoare de primejdii. În afara ultimei sale piese-simbol, *Oglinda fermecată*, publicată în 1944, el n-a mai încredințat nimic tiparului.

Dar odată instaurată pacea și vindecate treptat rănile războiului, medicul-poet și-a continuat, împreună cu soția sa, activitatea științifică în cadrul laboratoarelor Institutului de seruri și vaccinuri dr. I. Cantacuzino. În 1945, Vasile Voiculescu, foarte bun prieten al familiei, prețuindu-i creația artistică, dar cunoscându-i totodată extrema modestie și rezervă, i-a propus candidatura ca membru la Societatea Scriitorilor din România fără știrea acestuia; alegerea s-a făcut în unanimitate. George Magheru s-a stins din viață în București, la 17 august 1952, fiind înmormântat la cimitirul Șerban Vodă (Bellu), lângă mama

și cumnata sa. Lespedea funerară e străjuită de capul medicului-poet, sculptat în bronz de Celina Emilian.

La trei zile după sfârșitul medicului-poet, cel mai bun prieten al său, Tudor Teodorescu-Braniște, a adresat o emoționantă scrisoare văduvei, dr. Alice Magheru, din care cităm câteva fragmente : „Rareori natura a pus într-un singur exemplar însușiri atât de numeroase și atât de alese. Cu sensibilitatea lui fină, dar pe care inteligența o ferea de orice exagerare ; cu inteligența lui ascuțită, dar pe care sensibilitatea o păzea de primejdia unei lucidități excesive, reci și inumane ; o cultură temeinică și întinsă în toate nuanțările spiritului omenesc ; cu o bunătate care i-a îngăduit să treacă prin și peste toate urâciunile vieții, fără ca vreuna dintre ele să-l poată atinge în raporturile intime ale structurii lui interioare ; cu o onestitate morală excepțională, dar și cu o filozofică și generoasă îngăduință față de omenăștile scăderi ale semenilor lui, cu un umor excelent pe care atîtea și atîtea întristări n-au putut să-l umbrească — și mai presus de toate — cu marea lui pasiune pentru artă și știință, dar, în același timp, cu o aplecare continuă și îndârjită pentru fiecare din ele, astfel încît, spre deosebire de atîți diletanți agreabili, a fost în amîndouă un adevărat și strălucit realizator, George Magheru — neprețuitul nostru Geo — a fost tipul desăvîrșit al intelectualului om...”

Pe versantul sudic al vechii case de pe strada Justiției nr. 36, trecătorul poate citi cuvintele înscrise pe placa memorială, pusă cu pietate de devotata lui soție și colaboratoare, dr. Alice Magheru, care i-a păstrat cu atîta grijă și venerație amintirea : „În această casă, între anii 1920—1952, a trăit și a scris poetul doctor George Magheru (1892—1952)“. Alice Magheru a decedat la 22 aprilie 1983, în vîrstă de 91 ani și a fost înmormîntată alături de soțul ei.

Pe baricadele luptei antifasciste

Ca totdeauna, în vremuri de restriște și grele încercări pentru patrie — tîrîită în flăcările unui război străin de interesele poporului și supusă unei nesuferite dicta-

turi militare vasală nazismului —Magherii au înțeles să-și facă datoria. Copiii magistratului Titu, anume *Mihai* și *Anca*, ca vechi membri ai Partidului Comunist Român, au participat la mișcarea antifascistă din România. Alături de alți intelectuali patrioți, ei au activat în cadrul Uniunii Patrioților, organizație politică antifascistă de mase condusă de P.C.R. Din însărcinarea conducerii Partidului Comunist Român, în cursul anului 1943, în lunile mai și august, *Mihai Magheru*, împreună cu un alt delegat, *Petre Ion*, au purtat discuții cu liderii Partidului Național-Tărănesc, *Iuliu Maniu* și *Ghiță Pop*, pentru realizarea unei largi coaliții a forțelor democratice și patriotice în vederea înlăturării regimului antonescian, ieșirea din războiul hitlerist și alăturarea României la coaliția anti-hitleristă.

În încercările autorităților antonesciene de a zăgăzui lupta dîrză dar plină de jertfe a comuniștilor împotriva înrobirii țării de către hitleriști și a împiedica înfăptuirea unui larg front de acțiune a forțelor democratice pentru salvarea României, în decembrie 1943, s-a procedat la arestări masive printre antifasciști, între care și cei doi frați, *Mihai* și *Anca Magheru*.

Eliberați din închisoare la 23 August 1944, ei au continuat să activeze în Uniunea Patrioților. Cu prilejul Congresului Apărării Patriotice din august 1945, *Anca Magheru* a fost aleasă în Comitetul Central al acestei organizații, care își propunea să desfășoare o intensă activitate sub lozinca : „Totul pentru vindecarea rănilor pricinuite de război“. Din 1945, *Mihai Magheru* a ocupat funcția de secretar general al A.R.L.U.S.-ului, iar apoi, pînă la pensionare, a slujit în diplomatie, ca și sora sa *Anca*.

*
* *
*

Iată-ne, stimate cititor, la sfîrșitul unei „lungi călătorii de muncă și osteneală“, cum ar fi spus *Nicolae Iorga*, încercați puternic de emoția celui care, profund recunoscător înaintașilor lui, s-a străduit să țină o cum-

până dreaptă în judecarea faptelor lor. Le-am judecat, pentru că am voit să-i înțelegem mai bine. Știm, acum, ceva mai mult despre ei și, în același timp, ne cunoaștem mai bine pe noi înșine.

Și cum istoria nu-i o searbădă înșiruire de date și fapte, ci mai ales o acumulare de experiențe umane — ceea ce înseamnă gânduri înalte, bucurii și tristeți, înfringeri și victorii, într-un cuvânt, viață — ne-am întristat, ne-am înălțat sufletește, ne-am îmbogățit și noi moral și am visat și izbândit odată cu eroii noștri. Căci oricât de șerpuitoare ar fi meandrele timpului, istoria ne arată mereu cât de puternic este firul acela care leagă generațiile trecute de cele prezente în uriașul efort ce se cheamă permanența unei nații. Acest fir nu se poate rupe. Dacă s-ar întâmpla așa ceva, ar fi în afara firii lucrurilor. Asta înseamnă că, nu doar fizic, ci mai ales prin forța faptei lor, prin cutezanța visării lor spre binele patriei, Magherii sînt printre noi, alături de noi. Și pe umerii lor, deci, se înalță, azi, edificiul acestei PATRII — cel mai adînc omagiu al generației noastre pentru ostenele și sacrificiile lor.

Bibliografie selectivă

Arhiva familiei Magheru, însumînd circa 20 000 documente, în covîrșitoarea lor majoritate *inedite*, a fost desfăcută, în cea mai mare parte, începînd cu anul 1966, de către principala ei deținătoare, dr. Alice Magheru, fiind achiziționată de mai multe instituții de cultură : Direcția Generală a Arhivelor Statului, Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Biblioteca Centrală de Stat și Muzeul memorial „Nicolae Bălcescu”. Fondul de la Arhivele Statului (cu excepția a foarte puține documente rămase în Arhiva Istorică Centrală din București) a fost repartizat Filialei Arhivelor Statului din Craiova, unde sînt conservate 5 430 documente (catalogul publicat de Al. Bălințescu în 1968 repertorizează doar 802) ; cele achiziționate de Muzeul memorial „Nicolae Bălcescu” se ridică la un număr de 4 184 piese, din care catalogul publicat în 1980 nu reține decît 978. Nu cunoaștem exact numărul documentelor aflate în păstrare la Biblioteca Centrală de Stat căci nu există un catalog tipărit (după estimările noastre, numărul lor se ridică la circa 5—6 000 de piese). În sfîrșit, lotul de la Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România (cîteva sute de piese) a fost clasat, în funcție de emitenți sau destinatari, la fondurile de corespondență : Ion Eliade Rădulescu, Ion Ghica, Golești, Gheorghe Magheru, C. A. Rosetti, Christian Tell ș.a.

În posesia familiei Magheru n-a mai rămas decît un număr relativ restrîns de documente, dintre care cea mai importantă piesă o constituie copierul epistolar al generalului Gheorghe Magheru, aflat în colecția inginerului agronom Vlad Maghiero din Timișoara. Acestuia i se adaugă, apoi, unele acte de stare civilă, stampe, gravuri, picturi, cărți și un impresionant număr

de fotografiile de epocă, înfățișând nu numai pe Magheri, ci și pe mulți dintre contemporanii lor, monumente, case și alte edificii legate de istoricul familiei. Limitele cronologice ale arhivei se încadrează între 1582 (dată legată de situația unei moșii intrate apoi în posesia familiei Dimitrie Haralamb, ginerele lui Magheru) și 1952 (data morții medicului literat George Magheru).

Firește, n-am avut putința să epuizăm acest imens fond documentar ; sperăm însă că am reușit să utilizăm piesele cele mai reprezentative, fără să omitterem vreunul din materialele fundamentale referitoare, îndeosebi, la viața și activitatea generalului Gheorghe Magheru, cea mai proeminentă figură a familiei.

Precizăm că, fiind o *bibliografie selectivă*, autorii au reținut numai o parte din lucrările utilizate ; unele menționate, într-o formă sau alta, în cuprinsul lucrării nemaifiind indicate.

I. IZVOARE

A. Arhive, cronici, însemnări, publicații de documente.

Academia Republicii Socialiste România : *Arhiva Al. I. Cuza, dosarul LII ; Mss. 871 (Arhondologia veche a Țării Românești, 1837) ; Mss. 872 (Arhondologia nouă a Țării Românești, 1858).*

Arhivele Ministerului Afacerilor Externe al Franței (Paris): *Imperiul otoman, tomul 54 (1850—1857).*

Arhivele Statului București : *Microfilme Anglia, rolele 19 și 20 ; microfilme Austria, rolele 100 și 109.*

Acte și documente relative la istoria renașterii României, vol. I—X, București, Ed. „Carol Göbl“, 1888—1909.

Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente, vol. I—VI, București, Ed. „Carol Göbl“, 1902—1910.

Documente privind istoria militară a poporului român. Mai 1888 — iulie 1891, București, Ed. militară, 1975.

Documente privind istoria României. Răscoala din 1821, vol. I—II, București, Ed. Academiei R.P.R., 1959—1960.

Documente privind revoluția de la 1848 în țările române. B. Țara Românească 12 martie 1848—21 aprilie 1850. București, Ed. Academiei R.S.R., 1983.

Documente privind Unirea Principatelor. Vol. I. *Documente interne (1854—1857)*, București, Ed. Academiei R.P.R., 1961, și vol. III (*Corespondență politică. 1855—1859*), 1964.

Istoria evenimentelor din Orient cu referință la principatele Moldova și Valahia din anii 1769—1774, scrisă de biv vel stol[nicul] Dumitrache (editată de V. A. Urechia), în *Analele Academiei Române, M.S.I.*, seria a II-a, tomul X (1887—1888).

Răsfoind hrisoave, în *Gorjanul*, Tg. Jiu, IV, nr. 12 din 8—15 aprilie 1927.

Barbu, Paul : *Documente inedite din Oltenia privind răscoala grănicerilor și țăranilor din 1853—1854*, în *Arhivele Olteniei*, serie nouă, vol. I, București, 1981.

[Bălintescu, Alexandru] : *Arhiva generalului Gheorghe Magheru. Catalog de documente 1582—1880*, București [Direcția Generală a Arhivelor Statului], 1968.

Bălintescu, Alexandru — Nestorescu-Bălcești, Horia : *Catalogul Arhivei generalului Gheorghe Magheru. 1665—1880*, Rîmnicu Vilcea, Oficiul județean pentru patrimoniul cultural național, 1980.

Bodea, Cornelia : *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, vol. I—II, București, Ed. științifică și enciclopedică, 1982.

Constantinescu, Miron : *Un document de Mars 1849 d'une importance européenne*, în *Nouvelles Études d'histoire*, IV, București, Ed. Academiei R.S.R., 1970.

Corfus, Ilie : *Cronica meșteșugarului Ioan Dobrescu (1800—1831)*, în *Studii și articole de istorie*, VIII, 1966.

Corfus, Ilie : *Însemnări de demult*, Iași, Ed. Junimea, 1975.

- Cretzianu, Al.** : *Din arhiva lui Dumitru Brătianu*, vol. I—II, București, Imprimeria Independența. Așezământul cultural I. C. Brătianu, 1933, 1934.
- Daniilescu, Victor** : *Un act de donațiune al lui Gh. Magheru*, în *Arhivele Olteniei*, X, nr. 53, 1931.
- Decei, Aurel — Gâteiu, Monica Maria** : *Cîteva documente turcești privitoare mai ales la generalul Magheru*, în *Studia et acta Musei Nicolae Bălcescu* (în continuare S.A.M.N.B.), VII—VIII, Bălcești pe Topolog, 1979.
- Filitti, Ioan C.** : *Arhondologia Munteniei de la 1822—1828*, în *Revista Arhivelor*, vol. II, nr. 4—5, 1927—1929.
- Filitti, Ioan C.** : *Catagrafia oficială de toți boierii Țării Românești la 1829*, București, Ed. „F. Göbl“, 1929.
- Fotino, George** : *Din vremea renașterii naționale a Țării Românești. Boierii Golești*, vol. I—IV, București, M. O. Imprimeria Națională, 1939.
- Kraus, Georg** : *Cronica Transilvaniei 1608—1665* (ediția Gh. Duzinchevici, E. Reus-Mîrza), București, Ed. Academiei R.S.R., 1965.
- Purece, Sergiu** : *Documente vilcene privind acțiunea generalului Magheru din 1866 în calitate de comandant al voluntarilor din România*, în S.A.M.N.B., VII—VIII, Bălcești pe Topolog, 1979.
- [Regleanu, Mihail]** : *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1962.
- Tamaș, Corneliu — Bardașu, Petre — Purece, Sergiu** : *Aspecte militare privind revoluția de la 1848 în Oltenia. Documente inedite*, Craiova, Ed. „Scrisul Românesc“, 1979.
- Tamaș, Corneliu — Nestorescu-Bălcești, Horia** : *Revoluția de la 1821 în județul Vîlcea. Studii și documente*, Bălcești pe Topolog, Societatea „Prietenii Muzeului Bălcescu“, 1980.

Tamaș, Corneliu — Bardașu, Petre — Purece, Sergiu — Nestorescu-Bălcești, Horia : *Revoluția de la 1848 în județul Vâlcea. Studii și documente*, Bălcești pe Topolog, Societatea „Prietenii Muzeului Bălcescu“, 1978.

[Ungureanu, Gheorghe și colaboratorii] : *Documente private la anul revoluționar 1848 în Moldova*, București, Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1960.

Vasulescu, A. : *Pagini uitate*, în *Arhivele Olteniei*, VIII, nr. 41—42, 1929.

Vulpe, Ilie — Zarzără, Ion : *Documente noi referitoare la rezistența locuitorilor din jud. Dolj, împotriva ocupației habsburgice (1854—1855)*, în *Arhivele Olteniei*, serie nouă, vol. I, București, 1981.

B. Corespondență, memorii, lucrări contemporane.

Aricescu, C. A. : *Correspondență secretă și acte inedite ale capilor revoluției române de la 1848*, Broșurile I—III, București, 1873—1874.

Bălcescu, N. : *Opere IV. Corespondență* (ediție critică G. Zane), București, Ed. Academiei R.P.R., 1964.

Bodea, Cornelia : *I. Heliade Rădulescu către generalul Magheru*, în *Manuscriptum*, III, nr. 2, 1972.

Călin, I. : *Documente inedite referitoare la anii emigrației lui Nicolae Bălcescu*, în *Lupta de clasă*, seria V, an XLIX (1969), nr. 6.

Cernovodeanu, Paul — Ștefan, Marian : *Gheorghe Magheru către Avram Iancu*, în *Almanahul literar*, București, 1982.

Cernovodeanu, Paul — Ștefan, Marian : *Integrul și modestul cetățean Gheorghe Magheru*, în *Magazin istoric*, XIV, nr. 3 (156), 1980.

Cernovodeanu, Paul — Ștefan, Marian : *Epistolar inedit Gheorghe Magheru*, în *Revista de istorie*, 36 (1983) nr. 2 și 3.

- Chinez, Emanoil :** *Revoluțiunea din anul 1848 a românilor de la Dunăre*, București, Tip. Iosif Romanov & Co., 1859.
- Christofi, Alexandru :** *Amintiri și fapte generoase din viața mea publică*, Craiova, Tip. N. I. Macovei, 1898.
- Christofi, Alexandru :** *Biografia domnului ~ Dreptate-Frăție*, Craiova, Tip. Română N. I. Macovei, 1896.
- George Bariț și contemporanii săi :** vol. I (corespondență primită de la Fl. Aaron, A. Treboniu Laurian și I. Maiorescu), București, Ed. Minerva, 1973.
- Ghica, Ion :** *Amintiri din pribegia după 1848. Noue scrisori către V. Alecsandri*, București, Ed. Socec & Co., 1889.
- Heliade Rădulescu, I. :** *Amintiri asupra istoriei regenerării române sau evenimentele de la 1848*, București, Tipografia Modernă, 1893.
- Heliade Rădulescu, I. :** *Scrisori din exil* (cu note de N. B. Locusteanu), București, Tipografia Modernă Gregorie Luis, 1891.
- Heliade Rădulescu, I. :** *Scrisori și acte* (ediția George Potra, Nicolae Simache, George G. Potra), București, Ed. Minerva, 1972.
- Krețulescu, Nicolae :** *Insemnări privind revoluția de la 1848* (prezentate de Alecsenia Andone), în *Revista Arhivelor*, an LVIII, vol. XLIII, nr. 4, 1981.
- Lăcusteanu, Grigore :** *Amintirile colonelului...* (publicate și adnotate de Radu Crutzescu), București, M. O. Impri-meria Națională, 1935.
- Locusteanu, N. B. :** *Amintiri din trecut*, Craiova, Tip. Română Filip Lazăr S..., 1896.
- Lovinescu, E. :** *Ion Ghica în Samos. După corespondența lui inedită*, în *Convorbiri literare*, an 46, nr. 1—2, 1912.

Pelimon, Al. : *Amintiri poetice. Colecțiune completă de poezii*, București, Tipografia Națională, 1881.

Pelimon, Alessandru : *Revoluțiunea română din anulul 1848. Mușatoiu*, București, Tip. Michaiescu și Văidescu, 1868.

Potra, George : *Scrisori inedite de la Niță Magheru către unchiul său, generalul Gheorghe Magheru*, în S.A.-M.N.B., I, Bălcești pe Topolog, 1969.

Regleanu, M. : *O scrisoare necunoscută de la Gheorghe Magheru*, în *Revista Arhivelor*, seria nouă, VII, nr. 2, 1964.

Rezachevici, Constantin — Stan, Valeriu : *Memoriile istorice ale colonelului Ion Voinescu I, un izvor inedit privitor la istoria politică a revoluției de la 1848*, în *Revista de istorie*, 31, nr. 5, 1978.

Rosetti, C. A. : *Correspondență* (ediție Marin Bucur), București, Ed. Minerva, 1980.

Rosetti, general R[adu] : *Notele unui ofițer norvegian înainte și în timpul războiului de neatarnare*, în *Analele Academiei Române*, M.S.I., seria a III-a, VIII, 1928.

Solomon, Ion : *Din vremea lui Tudor Vladimirescu (1821). Amintirile colonelului ∞. După ediția din 1862* (Biografia polcovnicului Solomon, istorisită de sine însuși și scrisă de P. Georgescu, Craiova, 1862, iunie), Vălenii de Munte, Tp. „Neamul Românesc”, 1910.

Ștefan, M. — Cernovodeanu, P. : *Condițiile alianței* [Scrisoarea lui G. Magheru către L. Kossuth din 4/16 martie 1849], în *Almanahul „Luceafărul”*, București, 1983.

Theodorian-Carada, M. : *Medalii și plachete. Generalul Magheru, Ion Brătianu...*, București, Institutul de arte grafice și editură „Flacăra”, 1913.

C. Periodice și presă.

Albumul pelerinilor români, Paris, 15 aprilie 1851 ; *Almanah al Curții și al Statului din Prințipatul Valahii*, București, 1836—1848 ; *Anuarul oficial al Armatei Române*, București, 1897, 1910, 1914, 1924, 1934 ; *Buletin. Gazetă oficială*, 1838 ; *Buletin Oficial*, octombrie 1857 ; *Curierul românesc*, din 22 februarie, supliment din 12 iunie și 20 decembrie 1843, din 6 și 21 iulie 1844 ; *Epoca* din 19 iulie 1931 ; *Espatriatul* din 1 aprilie 1849 ; *L'Étoile du Danube* din 5 martie și 5 iulie 1857 ; *Foaie literară*, Brașov, nr. 16 din 1838 ; *Gazeta de Transilvania, Gazeta Transilvaniei* din 24 iunie și 7 octombrie 1848 și 26 mai/6 iunie 1866 ; *Gorjanul* din 8 noiembrie 1938 ; *Insemnări ieșene*, vol. III, nr. 12 din 1938 ; *Monitorul Oastei* din 14 iunie 1866, din 19 iulie 1880 ; *Monitorul Oficial al României* din 3/15 noiembrie 1877, 6/18 ianuarie și 22 iunie/4 iulie 1878, din 17/29 iunie 1879 ; *Resboiul* din 6 aprilie 1880 ; *România Liberă* din 15 ianuarie 1878 ; *Românul* din 4/16 aprilie 1875, din 21 februarie/5 martie și 12/24 iunie 1877, 24 martie/5 aprilie, 31 martie/12 aprilie, 3/15 aprilie 1880 și din 22 noiembrie/4 decembrie 1893 ; *Secolul* din 19 august și 9 septembrie 1857 ; *Timpul* din 31 octombrie 1938 ; *Universul* din 22 și 23 iulie 1912, 26 iulie și 2 decembrie 1933 și 3 noiembrie 1938 ; *Vestitorul românesc* din 6 decembrie 1843 și din 6 iulie 1846.

D. Din lucrările membrilor familiei Magheru (Maghieru)

Magheru, Alice : *Dans l'entourage du maître [Ene Țcu]*, în *Revue roumaine*, an XXXV, nr. 8, 1981.

Magheru, G[heorghe] : *Note sur les îles du Delta Danubien (en réponse à la circulaire ottomane du 7 Août 1856)*, Bucarest, 1878.

Magheru, George : *Cîntece la marginea nopții. Poeme inedite*. Ediție îngrijită și prefăcută de Marin Sorescu. Craiova, Ed. „Scrisul Românesc“, 1982.

Maghieru, I. : *Destăinuiri nouă despre împușcarea țărănilor, în Neamul Românesc*, an II, nr. 43 din 30 septembrie 1907.

Maghieru, I. : articolele publicate în *Gorjanul*, nr. 40—41, 44, 45—46 din 1937, nr. 1, 2, 5, 12—13, 15—16, 18, 19—20, 22, 23—24, 26, 27—28, 29—30, 33—34, 39, 42, din 1938.

Magheru, M. — Stoianovici, T. : *Relațiile româno-ruse în cursul veacurilor. Conferințe...* București, 1946.

II. LUCRĂRI GENERALE

Andrei, Nicolae — Pârnuță, Gheorghe : *Istoria învățămîntului*, vol. II, Craiova, Ed. „Scrisul Românesc“, 1981.

[**Bibicescu, I. G.**] : *1848 în România*, București, Ed. „Carol Göbl“, 1898.

Bodea, Cornelia : *Lupta românilor pentru unitatea națională. 1834—1849*, București, Ed. Academiei R.S.R., 1967.

Căzănișteanu, C. — Cucu, M. — Popescu, E. : *Aspecte militare ale revoluției din 1848 în Țara Românească*, București, Ed. Militară, 1968.

Colescu-Vartic, C. : *1848. Zile revoluționare*, București, Ed. „Carol Göbl“, 1898.

Constantinescu, Paula — Dițescu, Ștefan : *Catalogul galeriei naționale. Pictura secolului XIX*, București, Muzeul de artă al R.S.R., 1975.

Dogaru, Maria : *Sigiliile, mărturii ale trecutului istoric. Album sigilografic*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1976.

- Fotino, Dionisie** : *Istoria generală a Daciei* (traducerea lui George Sion), tom. III, București, Imprimeria Națională a lui Iosif Romanov & co., 1859.
- Furtună, Dimitrie** : *Preoțimea românească în secolul al XVIII-lea. Starea ei culturală și materială*, Vălenii de Munte, Tip. „Neamul Românesc“, 1915.
- Georgescu, Titu — Bărbăcioiu, Constantin — Firan, Florea** : *Istoria Craiovei*, Craiova, Ed. „Scrisul Românesc“, 1977.
- Giurescu, Constantin C. — Dinu C. Giurescu** : *Scurtă istorie a românilor*. București, Ed. Albatros, 1977.
- Mager, Traian** : *Ținutul Hălmagiului. Monografie. Cadrul istoric*, partea I—III, Arad, Tiparul Tipografiei diocezane din Arad, 1937—1938.
- Marcu, Al.** : *Conspiratori și conspirații în epoca renașterii politice a României 1848—1877*, București, „Cartea Românească“, 1930.
- Meteș, Ștefan** : *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII—XIX (Cercetări de demografie istorică)*, ediția a II-a, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1977.
- Nicolescu, George D.** : *1866—1901. Parlamentul Român. Biografii și portrete*, București, 1903.
- Oprescu, Gheorghe** : *Grafica românească în secolul al XIX-lea*, vol. I—II, București, 1942—1945.
- Panaiteșcu, P. P.** : *Emigrația polonă și revoluția română de la 1848*, București, „Cartea Românească“, 1929.
- Pănoiu, A.** : *Pictura votivă din nordul Olteniei (secolul XIX)*, București, Ed. Meridiane, 1968.
- Rosetti, general R[adu]** : *Familia Rosetti*, vol. I, M.O. și Imprimeria Statului, Imprimeria Națională, 1938.
- Platon, Gh.** : *Geneza revoluției române din 1848*, Iași, Ed. Junimea, 1980.
- Stan, Apostol** : *Renașterea armatei naționale*, Craiova, Ed. „Scrisul Românesc“, 1979.

Tucă, Florian — Ucrain, Constantin : *Locuri și monumente pașoptiste*, București, Ed. Sport-Turism, 1978.

Ungureanu, Gheorghe : *Familia Sion. Studiu și documente*, Iași, Inst. de arte grafice „N. V. Ștefăniu“, 1936.

III. LUCRĂRI SPECIALE

Bălan, Teodor : *Activitatea refugiaților moldoveni în Bucovina 1848*, Sibiu, Tip. Kraff & Drotleff, 1944.

Bănescu, N. : *Inceputurile „Școlii Centrale“ a Craiovei*, în *Convorbiri literare*, vol. 2, nr. 8, 1910.

Bănescu, N. — Mihăilescu, V. : *Ioan Maiorescu. Scriere comemorativă cu prilejul centenarului nașterii lui. 1811—1911*, București, Tip. Românească, 1912.

Bărbulescu, Nicolae : *Fizicianul Ion Maghieru*, în *Forum*, București, XIX (1977), nr. 12.

Berindei, Dan : *Frământările orășenești din noiembrie 1860 în Țara Românească. Tulburările de la Craiova și Ploiești*, în *Studii și articole de istorie*, I, București, 1956.

Bodea, Cornelia : *„Cîntarea României“ în dublă versiune tipografică la 1850 : Paris și Sibiu*, în *Revista de istorie*, 32 (1979), nr. 9.

Bodea, Cornelia : *Curențe și opinii în sinul emigranților la 1848. I. Memoriile colonelului N. Pleșoianu*, în *S.A.M.N.B.*, II—III, Bălcești pe Topolog, 1971.

Bodea, Cornelia : *Duelul Chr. Tell — N. Bălcescu*, în *S.A.M.N.B.*, V—VI, Bălcești pe Topolog, 1979.

Bodea, Cornelia : *Figuri puțin cunoscute din revoluția de la 1848*, în *Studii. Revistă de istorie*, XIII (1960), nr. 2.

- Bodea, Cornelia** : *Gheorghe Magheru și Eftimie Murgu două conștiințe revoluționare*, în *Manuscriptum*, IX (1978), nr. 2(31).
- Bodea, Cornelia** : *Lupta pentru unire a revoluționarilor exilați de la 1848*, în volumul *Studii privind Unirea Principatelor*, București, Ed. Academiei R.P.R., 1960.
- Bogdan-Duică, G.** : *Eftimie Murgu*, București, M.O. Imprimeria Națională, 1937.
- Brătescu, G.** : *Un student patriot de acum un secol, Ioachim C. Drăgescu*, în *Spitalul*, LXXXIV (1971), nr. 1.
- Bulat, T. G.** : *Diviziunea proprietății rurale în Oltenia la 1837*, în *Arhivele Olteniei*, IV (1925), nr. 18—19 și 20.
- Buzescu, Nicolae C.** : *Mănăstirea Lainici și Schitul Locurele-Gorj*, în *Mitropolia Olteniei*, XXXII (1980), nr. 1—2.
- Câncea, Ioan V.** : *O arhondologie a Olteniei între 1820—1830*, în *Arhivele Olteniei*, VIII (1929), nr. 43—44.
- Cernovodeanu, Paul** : *Magherii*, în *Magazin istoric*, XI (1977), nr. 9 (126).
- Cernovodeanu, Paul** : *Nepotul generalului*, în *Magazin istoric*, XVI (1982), nr. 3 (180).
- Ciachir, Nicolae** : *Unele aspecte ale aportului Rusiei la organizarea armatei naționale române (1828—1836)*, în *Studii privind relațiile româno-ruse*, vol. III, București, Ed. Academiei R.P.R., 1963.
- Constantinescu-Iași, Petre** : *Trei pictori români în revoluția de la 1848. Negulici, Rosental, Iscovescu*, București, Ed. de Stat, 1948.
- Diculescu, Vladimir** : *O manufactură de ceramică la Tîrgu-Jiu 1832—1863*, București, Societatea de științe istorice și filologice, 1956.

- Dinu, Constantin** : *Nicolae Golescu zis „Deli Aga“ și familia sa (n. 1772/1773 — 14/26.XI.1829)*, în *Museum. Studii și comunicări de istorie și etnografie*, Golești-Argeș, 1978.
- Dracopol-Ispir, Lucia** *Pictorul Negulici 1812—1851*, București, Rotativa Întreprinderii de arte grafice, 1939.
- Drăghiceanu, V.** : *Monumentele istorice din Oltenia. Raport din anul 1921*, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, XXIV (1931).
- Dumitrescu, Emil** : *Sigiliul generalului Gheorghe Magheru*, în *Revista Muzeelor și Monumentelor, Muze*, nr. 3/1977.
- Dumitrescu, V.** : *Un episod din timpulul resbelului rusoturc din anulu 1853—1854 sau Revoluția Scurtulescului*, Turnu Severin, Noua Tipografie Modernă, C. M. Georgescu, 1888.
- Duțu, Aurel** : *Considerații privind componența guvernului provizoriu de la Islaz*, în *București. Materiale de istorie și muzeografie*, VII (1969).
- Duzinchevici, Gh.** : *Polonais et Roumains durant la guerre de Crimée*, în *Revue roumaine d'histoire*, XVI (1977), nr. 1.
- Filipoiu, Ion** : *Legendele Zorileștilor*, București, Ed. Sport-Turism, 1976.
- Filipoiu, Ion** : *Satul cu nume de lumină <Zorilești>*, București, Ed. Eminescu, 1978.
- Iorda, Marin** : *Șaptezeci de ani de la moartea lui Andrei Mureșeanu*, în *Universul*, L. (1933), nr. 330 din 2 decembrie.
- Iordache, Anastasie** : *Goleștii. Locul și rolul lor în istoria României*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1979.
- Iordache, Anastasie — Vlăduț, Constantin** : *Christian Tell 1808—1884*, Craiova, Ed. „Scrisul Românesc“, 1976.

- Iorga, N.** : *Biserica polcovnicului Ioan Măgheriu*, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, XXIV (1931).
- Iovipale, Constantin N.** : *Romulus Magheru. Colonel adjutant*, în *Curierul Olteniei*, Craiova, IV (1897) nr. 181 din 4 martie.
- Jianu, Ionel** : *Pictorul revoluționar Barbu Iscovescu*, București, Ed. de stat pentru literatură și artă, 1955.
- König, Carol — Valter, Tiberiu** : *Obiectele generalului Gheorghe Magheru din patrimoniul Muzeului militar central*, în *Studii și materiale de muzeografie și istorie militară*, Muzeul militar central, nr. 11, 1978.
- Lupaș, Ioan** : *Descendența transilvană a lui Gheorghe Magheru și relațiunile lui cu țărani sălișteni, îndeosebi cu familia lui Dumitru Răcuciu*, în *Analele Academiei Române*, M.S.I., Seria a III-a, tomul XXII (1939—1940).
- Marinescu, Beatrice** : *Atitudinea guvernului englez față de revoluția de la 1848 din Țara Românească*, în S.A.M.N.B., II—III, Bălcești pe Topolog, 1971.
- M[ehedinti], S[imion]** : *Titu Maiorescu (notițe biografice)*, în *Convorbiri literare*, XLIV (1910), nr.2.
- Mihalache, Marin** : *Generalul Gheorghe Magheru [București]*, Ed. Militară, 1969.
- Mihordea, Vasile** : *Răcoala grănicerilor de la 1866*, București, Ed. Academiei R.P.R., 1958.
- Morariu, Gheorghe C.** : *Colonelul Nicolae Pleșoianu — 1848, f.e.*, 1978.
- Neacșu, Ioan** : *Cîteva date interne privind voluntirii polcovnicului I. P. Liprandi din războiul ruso-turc (1828—1829)*, în *Studii și materiale de istorie modernă*, vol. II, București, Ed. Academiei R.P.R., 1960.
- Neacșu, Ioan I.** : *În legătură cu componența socială a pandurilor din Oltenia participanți la războiul ruso-turc (1828—1829)*, în *Studii. Revistă de istorie*, 21 (1968), nr. 1.

Neacșu, I. : *Lista cu numele pandurilor și căpeteniilor lor care au participat la răscoală sub conducerea lui Tudor Vladimirescu în Studii și materiale de istorie modernă*, vol. I, București, 1957.

Neamțu, Gelu : *I. C. Drăgescu, militant pentru republică și daco-românism (1866—1914)*, în *Anuarul Institutului de istorie și arheologie*, Cluj, XV (1972).

Nestorescu-Bălcești, Horia — Bardașu, Petre : *Tabăra de la Troian* (lucrare în manuscris, la Muzeul județean din Rîmnicu Vîlcea).

Nicolau, Marin : *Pictură în Muntenia la începutul secolului XIX. Barbu Iscovescu 1816—1854*, București, Ed. „Cultura poporului”, 1940.

Obedeanu, C. V. : *Tudor Vladimirescu*, în *Arhivele Olteniei*, VIII (1929), nr. 43—44 și 45—46.

Osiac, Vi. — Petrescu, Ileana : *Participarea pandurilor din Oltenia în războiul ruso-turc (1828—1829)...*, în *Revista Arhivelor*, LV (1978), vol. XL, nr. 3.

Pănoiu, Andrei : *Matei zugravul — un premurgător al picturii moderne românești*, în *Revista muzeelor*, IV (1967), nr. 1.

Petrescu, Ileana : *Considerații asupra activității lui Ioan Solomon*, în *Historica*, Craiova, II (1971).

Petrescu, Ileana : *Sprijinirea revoluției de la 1848 de masele populare din jud. Dolj*, în *Revista Arhivelor*, seria nouă, VII (1964), nr. 2.

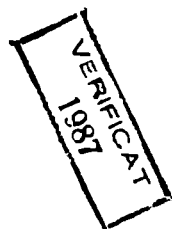
Pălănceanu, Elena : *Alexandrina Magheru-Haralamb. 1825—1877*, în *Anale de istorie*, XXI (1975), nr. 6.

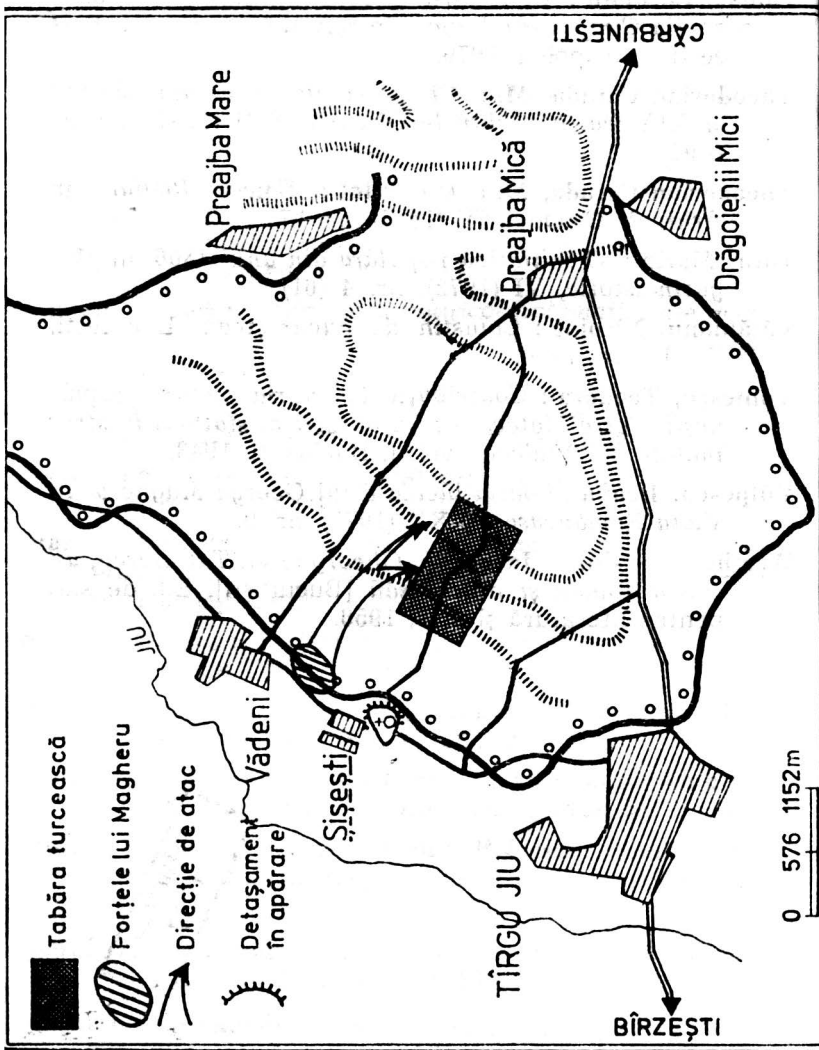
Pălănceanu, Elena : *Alexandrina Magheru-Haralamb, figură reprezentativă din epoca luptei pentru unitate și independență națională*, în *Muzeul național*, București, III (1976).

Preda, Eugen : *Săritura de pisică*, București, Ed. Militară, 1976.

- Romanescu, Nicolae** : *Revoluția de la 1848 la Craiova și rolul fraților Romanescu, în Oltenia. Studii și comunicări, seria istorie, Craiova, 1974.*
- Simonescu, Dan** : *Costache D. Aricescu, martor al revoluției de la 1848, în Manuscriptum, IV (1973), nr. 2.*
- Sefer, Mariana** : *George Magheru (17/30 [!] dec. 1892 — 17 aug. 1952), în Microbiologia. Parazitologia. Epidemiologia, XVIII (1973), nr. 6.*
- Sefer, Mariana și Mihai Sefer** : *Activitatea științifică a lui George Magheru în vol. Din tradițiile medicinei și ale educației sanitare. Studii și note. Sub redacția dr. G. Brătescu, București, Ed. medicală 1978.*
- Simion, Aurică** : *Preliminarii politico-diplomatice ale insurrecției române din august 1944, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1979.*
- S[iorescu], M[arin]** : *George Magheru — un poet nedreptățit, în Ramuri, nr. 9 (171), din 15 septembrie 1978.*
- Stan, Apostol — Vlăduț, Constantin** : *Gheorghe Magheru, București, Ed. Științifică, 1969.*
- Stanciu, Ion** : *O relatare americană despre români și revoluția de la 1848—1849, S.A.M.N.B., V—VI, Bălcești pe Topolog, 1979.*
- Sterian, Dragoș** : *Tabăra de la Riureni, în S.A.M.N.B., I, Bălcești pe Topolog, 1969.*
- Ștefan, Marian** : *O zi din viața Capitalei : 11 iunie 1848, în Magazin istoric, XVI (1982), nr. 6 (183).*
- Ștefan, Marian — Lăcustă, Ioan** : *„Unirea națiunea a făcut-o !”, în Magazin istoric, XIII (1979), nr. 1 (142).*
- Ștefan, Marian — Lăcustă, Ioan** : *Bălcescu rămîne un contemporan, în Magazin istoric, XIII (1979), nr. 6 (147).*
- Ștefulescu, Alexandru** : *Gorjul istoric și pitoresc, Tîrgu-Jiului, Tip. N. D. Mileșescu, 1904.*
- Ștefulescu, Alexandru** : *Istoria Tîrgu-Jiului, Tîrgul-Jiu, Tip. Nicu D. Miloșescu, 1906.*

- Ștefulescu, Alexandru** : *Zorleștii și biserica lor*, în *Amicul Poporului*, Tg. Jiu, III (1901), nr. 6.
- Tamaș, Corneliu** : *Cancelaria Taberei militar-revoluționare din Cîmpul lui Traian*, în *S.A.M.N.B.*, V—VI, Bălcești pe Topolog, 1979.
- Theodorian-Carada, M.** : *Cîteva craiovence din secolul al XIX-lea*, în *Arhivele Olteniei*, XVI (1937), nr. 92—94.
- Theodorian-Carada, M.** : *Un uitat : Boicea Radian*, în *Arhivele Olteniei*, IV (1925), nr. 17.
- Totu, Maria** : *O inițiativă populară din anul 1866*, în *Magazin istoric*, VI (1972), nr. 4 (61).
- Vătămanu, Nicolae** : *Catastih de bucureștean*, București, Ed. Litera, 1980.
- Voinescu, Teodora** : *Contribuție la istoria picturii românești. Petre Mateescu : un bursier al statului în străinătate*, în *Analecta*, vol. I, București, 1943.
- Vulpescu, Ileana** : *Poezia lucidă a lui George Magheru*, în *Viața Românească*, XXX (1977), nr. 9.
- Wertheimer-Ghika, Jacques** : *Gheorghe M. Tattarescu, un pictor român și veacul său* [București], Ed. de stat pentru literatură și artă, 1958.

Schița bătăliei de la ȘIȘEȘTI (sept. 1828).

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://www.iini.ro>

Cuprins

Cuvînt înainte 5

Capitolul I : „DESCĂLECĂTORII“

„Diplomele cele vechi de originea familiei“ — 9. Primii Magheri olteni — 15. Cum s-a „procopsit“ protopopul Ion — 17. Viteazul „porojnic“ Șerban — 21. Sfirșitul protopopului Ion — 23. Alături de „crăișorul“ Horea — 25. Căpitanul Șerban și „agoniseala“ neamului său — 26. Întreprinzătorul căpitan Ioniță — 43. În oastea lui Tudor Vladimirescu — 46. După „răzmeriță“ — 62. În slujba Gorju-lui — 66. Chiverniseala unui ostaș — 71.

Capitolul II : GENERALUL REVOLUȚIEI ROMÂNE

Cînd s-a născut Gheorghe Magheru ? — 82. Tinerețea unui revoluționar — 85. Pagini de virtute ostășească — 92. Om al legii și bun gospodar — 110. Părinte și sfătuitor — 126. Prolog la revoluție — 139. În vîltoarea revoluției — 159. Manevrele reacțiunii și riposta maselor — 177. Căpitan general al trupelor de dorobanți și panduri — 194. Tabăra de la Troian — 208. — Ultimul reazăm al revoluției — 228.

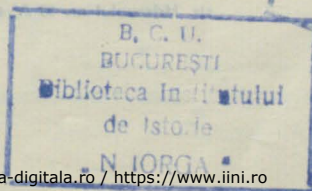
Capitolul III : SUB STINDARDUL UNITĂȚII NAȚIONALE

Amarnica pribegie — 244. În luptă pentru împlinirea năzuințelor neamului — 335. Tristețile amurgului — 400. 9 Mai 1877 : general Magheru în Parlamentul proclamării independenței — 430.

Capitolul IV : URMÎND PILDA INAINTAȘILOR

Tradiția armelor — 442. În slujba țării — 453. Fizicianul Maghieru — 459. Medicul Magheru — 463. Pe baricadele luptei antifasciste — 466.

Bibliografie selectivă — 469.

Redactor : GRIGORE DAMIRESCU

Tehnoredactor : MARIA TAMEȘ

Bun de tipar : 21.VII.1983

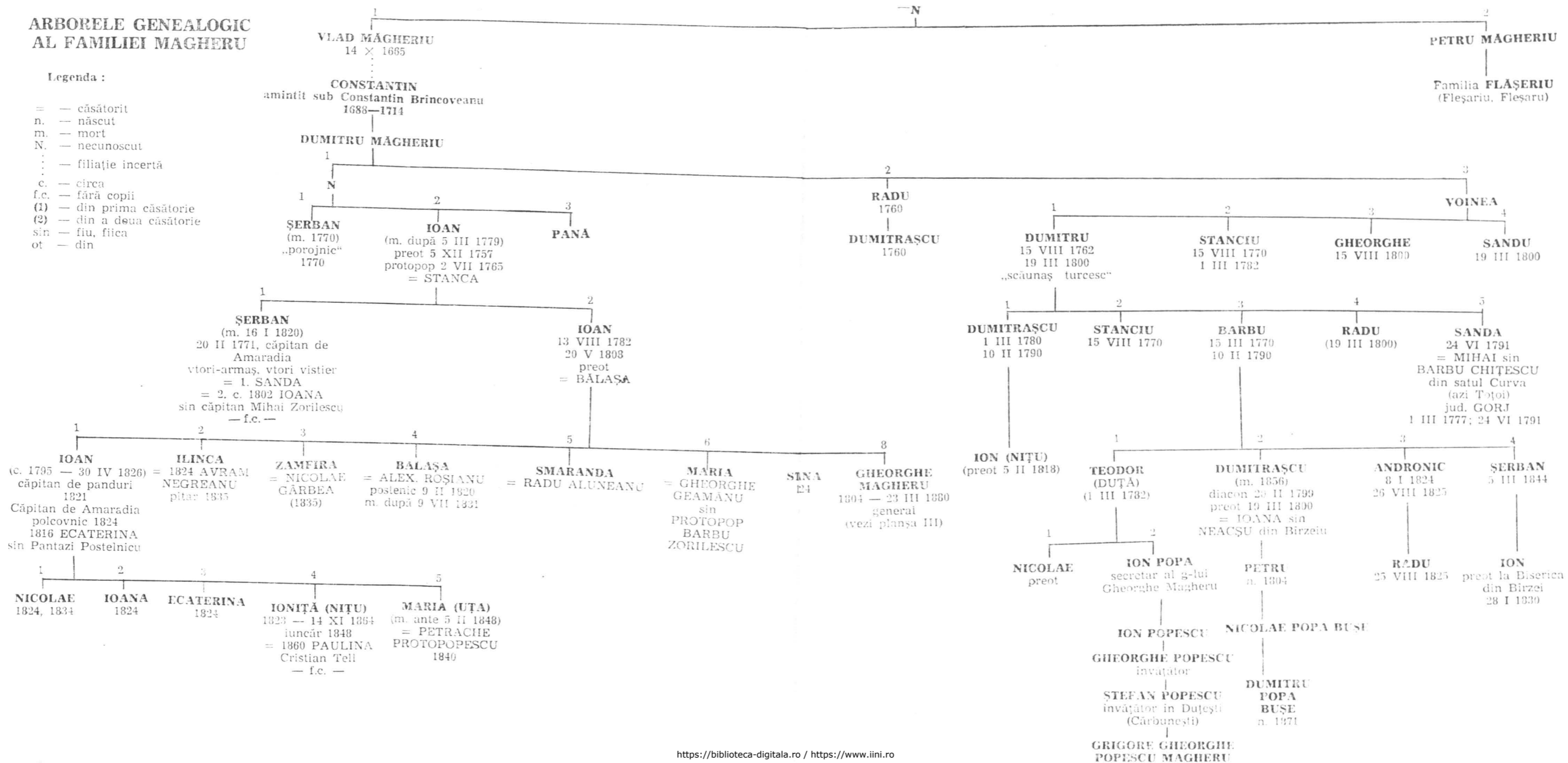
Coli de tipar : 30,5 coli + 48 pag. ilustrate + 4 planșe

Lucrare executată sub comanda nr. 458 la Oficiul Economic
Central „Carpați”, Întreprinderea poligrafică „Bucureștii-Noi”,
str. Hrlsovolul nr. 18 A, sectorul 1, București

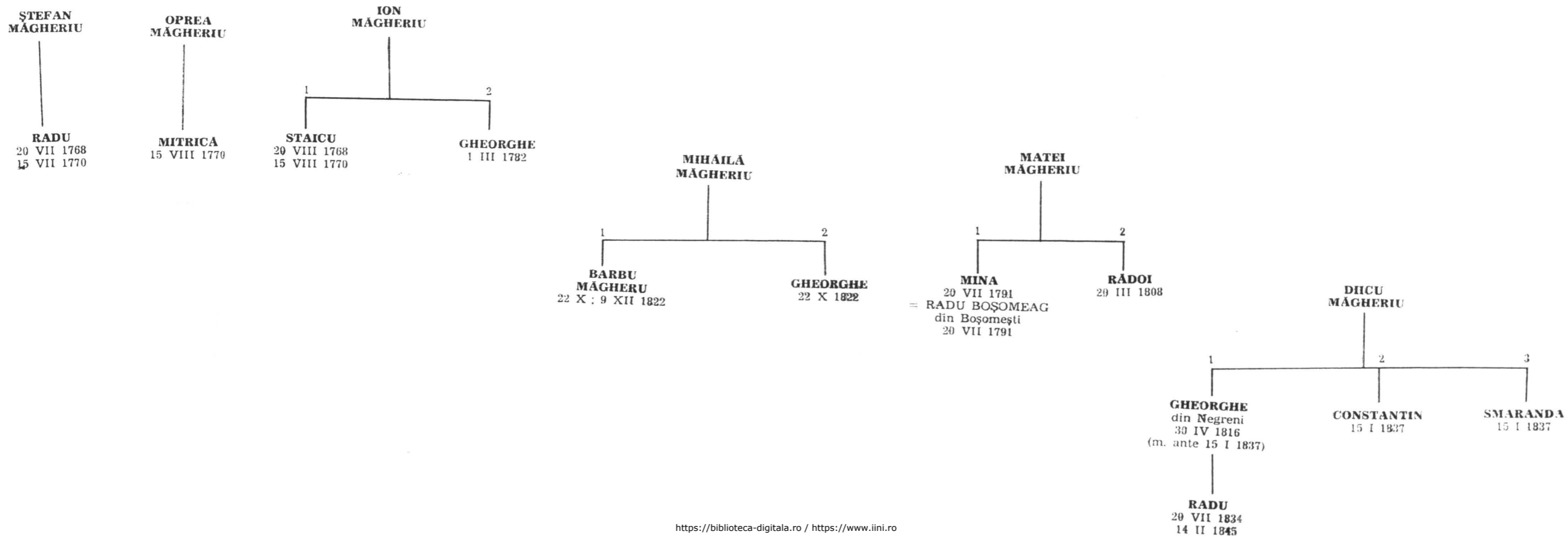
ARBORELE GENEALOGIC AL FAMILIEI MAGHERU

Legenda :

- = — căsătorit
- n. — născut
- m. — mort
- N. — necunoscut
- ⋮ — filiație incertă
- c. — circa
- f.c. — fără copii
- (1) — din prima căsătorie
- (2) — din a doua căsătorie
- sin — fiu, fiica
- ot — din

ARBORELE GENEALOGIC
AL FAMILIEI MĂGHERU

**ARBORELE GENEALOGIC
AL FAMILIEI MAGHERU**

Legenda

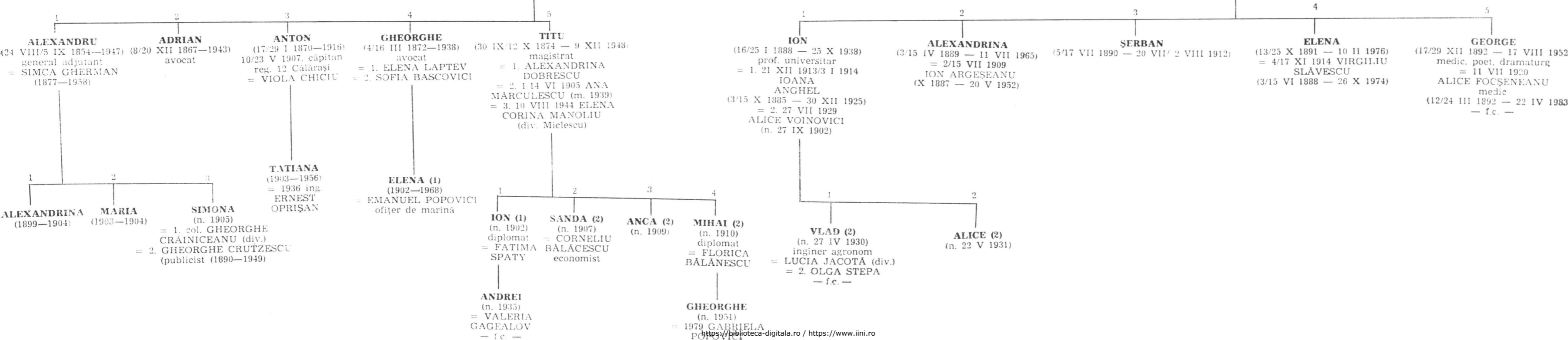
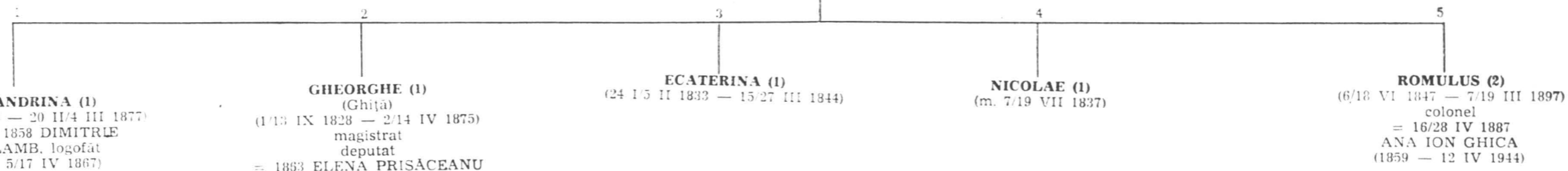
- = — căsătorit
- n. — născut
- m. — mort
- f.c. — fără copii
- (1) — din prima căsătorie
- (2) — din a doua căsătorie
- div. — divorțat

GHEORGHE MAGHERU

1804 — 23 III/4 IV 1880

general

- = 1. 1823 ANCUȚA PLEȘOIANU
(c. 1805 — ante 8/20 II 1837)
- = 2. 13 IX 1846 MARIA CARAMALĂU
(1826 — 29 I/11 II 1907)

VERIFICAT
1987

(Kulpa Joan. Kaitoposke la Bucure).

Isbita e Amici.

Epi tekunai

(Kulpa Tell mi Eliade la Mapios).

Isbitops mi Amici.

Dear occupia mea e la sbitis, in am cartite si e
e la sbitis

(Kulpa A. Calicolski, la Constantinouole).

Isbita e Amici.

La me intaristi ke bi se apasoi la Constantinouole.
Sape mi mape. Ke teli arna azi me agli la Spasit.
nat tere zite in krene apianis e Skpawepi e la D.

(Kulpa Aleksandrs. Mopzi, la Moldavia).

Spasit, skomuzi mi tencio a kance e Amici, krom ke
skpawepia Glab e la ipuragii in a konsulati urzias e in pi
stapia ia kopia a fosti apatati ul kopia Glab e mi ne
tanj arna kapi ke ne komokoti. E ricitati asta Glab resp
nelor zupur eximisti emiani mi telpis lipanua pangem
tici in zite acite ke ben e.